МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ

STU STATE TAX UNIVERSITY

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ XV МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ»

22 листопада 2024 року

місто Ірпінь

MRU · WSG · ifitax · WSHIU

Міністерство фінансів України
Державний податковий університет
Державний університет економіки і технологій
Institute of Educational and Professional Development (Hungary)
Institute for International Taxation e.V. (Germany)
WSHIU Academy of Applied Sciences (Poland)
Prof. Dr. Assen Zlatarov University (Bulgaria)
Mykolas Romeris University (Lithuania)
Moldova State University (Moldova)
WSG University (Poland)

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Збірник матеріалів
XV міжнародної науково-практичної конференції

22 листопада 2024 року

ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ

Частина 1

Ірпінь
2024

УДК 336.221.4(477)(06)
ББК 65.9(4Укр)261.4я431
Т 65

Рекомендовано до друку Вченою радою
Державного податкового університету
(протокол № 7 від 24 грудня 2024 року)

Трансформація фіскальної політики в умовах євроінтеграції
Т 65 [Електронне видання] : збірник матеріалів XV Міжнародної науково-практичної конференції, Ірпінь, 22 листопада 2024 року. Частина 1. – Ірпінь : Державний податковий університет, 2024. – 729 с. – PDF-формат ; мережеве видання ; інституційний депозитарій.
ISBN 978-966-337-749-0

У збірнику представлено матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції «Трансформація фіскальної політики в умовах євроінтеграції», яка відбулася 22 листопада 2024 року.

Наукові тези опубліковано в авторській редакції.
Відповідальність за зміст матеріалів несуть їхні автори.

УДК 336.221.4(477)(06)
ББК 65.9(4Укр)261.4я431

ISBN 978-966-337-749-0
© Державний податковий університет, 2024

ЗМІСТ

ПАНЕЛЬ 1. СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ Й ОПОДАТКУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Анфілов Дмитро
ІМПЕРАТИВИ ПОДАТКОВОЇ БЕЗПЕКИ ТА СТІЙКОСТІ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ 24

Біла Альона
ПРАВОВІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ
СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ДО ВИМОГ ЄС 28

Благодушко Андрій
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ОПОДАТКУВАННЯ
В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ. ФОРМУЛЬНИЙ РОЗПОДІЛ
ЯК АЛЬТЕРНАТИВА МЕТОДУ ВИТЯГНУТОЇ РУКИ 32

Блюс Ірина
ОЦІНКА ВПЛИВУ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ
НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ 37

Буділовська Валерія
ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ
ОПОДАТКУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН 41

Габро Олександр
ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ ВИКОРИСТАННЯ DOCUSIGN
В УКРАЇНІ: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ІНТЕГРАЦІЯ
МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ЕЛЕКТРОННОГО ПІДПИСУ 46

Гавриков Владислав, Гуріна Наталія
ГАРМОНІЗАЦІЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ
ІЗ СТАНДАРТАМИ ЄС: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ 49

Гуріна Наталія, Даниленко Софія
ВЕДЕННЯ ОБЛІКУ В УМОВАХ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ (IFRS) 53

Гуріна Наталія, Купріянова Анастасія
ОБЛІК ВИТРАТ НА ІННОВАЦІЙНІ ПРОЄКТИ
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....57

Гуріна Наталія, Федчук Марія
МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ
ТА ЇХ ВПЛИВ НА УКРАЇНСЬКУ ОБЛІКОВУ СИСТЕМУ.....61

Гуріна Наталія, Халімончук Катерина
ЗНАЧЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
ДЛЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ:
НОВІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ.....64

Діденко Олександр
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
В СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦТВА В КОНТЕКСТІ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....68

Жучков Антон
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ МИТНОЇ ВАРТОСТІ
В КОНТЕКСТІ ГАРМОНІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ
ІЗ СИСТЕМОЮ ПРАВА ЄС.....70

Іванов Євгеній
ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....75

Іщук Михайло, Попіль Аріадна
РОЗВИТОК ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ВПРОВАДЖЕННЯ
ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ТА ІННОВАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ.....79

Касперович Юлія
НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ
РЕЗУЛЬТАТІВ РОБОТИ ДПС УКРАЇНИ ТА
ДЕРЖМИТСЛУЖБИ З ГРОМАДЯНСЬКИМ СУСПІЛЬСТВОМ 83

Качковський Андрій
РЕЗУЛЬТАТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРАВИЛ ОБОВ'ЯЗКОВОГО
РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ В КРАЇНАХ ЄС 87

Кібиш Олександра
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ
ЗАБОРГОВАНІСТЮ: МОЖЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ
В УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ 90

Князєва Олександра
ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: СОЦІОГУМАНІТАРНІ
ЧИННИКИ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПЕРСПЕКТИВИ.....94

Коляда Тетяна, Музиченко Ганна
ОЦІНКА ВПЛИВУ НОВАЦІЙ В АДМІНІСТРУВАННІ ПДФО
НА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ 98

Кондратюк Вікторія, **Мельник Олена**
ПРАВОВІ АСПЕКТИ АКЦИЗНОГО ОПОДАТКУВАННЯ
ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ В УКРАЇНІ.....101

Кучеренко Сергій, Рябчук Оксана
СУЧАСНИЙ СТАН АУДИТУ ДЕРЖАВНИХ ЦІЛЬОВИХ
ПРОГРАМ ТА ЙОГО ПЕРСПЕКТИВИ 105

Кучеренко Сергій
КОНЦЕПЦІЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ
РИЗИКАМИ: МОЖЛИВИЙ ВПЛИВ НА ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ.....109

Лазебник Лариса
НАСКІЛЬКИ ПРОГРЕСИВНОЮ МАЄ БУТИ СИСТЕМА
ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ.....113

Леонова Єлизавета
ДЕФІЦИТ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ ЯК ВИКЛИК
ДЛЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....117

Мельничук Ганна
КЛЮЧОВІ ОЗНАКИ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ 121

Мерзляков Антон
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ
ЕНЕРГОРЕСУРСІВ В УКРАЇНІ..... 125

Моргуненко Артем
КОНЦЕПЦІЯ DEMPE-АНАЛІЗУ ОПЕРАЦІЙ
З НЕМАТЕРІАЛЬНИМИ АКТИВАМИ ЯК МЕХАНІЗМ
КОНТРОЛЮ ЗА ТРАНСФЕРТНИМ ЦІНОУТВОРЕННЯМ 128

Морозюк Олександр
ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ
У СИСТЕМІ ОБЛІКУ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ..... 131

Плахотнюк Володимир
ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ ДО МІСЦЕВИХ
БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ 134

Порохнюк Іванна
ПІДВИЩЕННЯ ПОДАТКОВОГО ІМІДЖУ КРАЇНИ
ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ ПРОЦЕС ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ..... 139

Поляков Михайло
АКЦИЗНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ 144

Ричка Денис, Фоменко Валерій
ОПОДАТКУВАННЯ КРИПТОАКТИВІВ,
ЯК РУШІЙНОГО ЕЛЕМЕНТУ ПРОТИДІЇ ТІНЬОВІЙ
ЕКОНОМІЦІ КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ УКРАЇНИ 148

Рудая Марина, Альохіна Олена
ФОРЕНЗИК-АУДИТ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ
ПРОТИДІЇ ВНУТРІШНЬОКОРПОРАТИВНОМУ
ШАХРАЙСТВУ В УМОВАХ ВІЙНИ 151

Рябініна Наталія
ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ 155

Савченко Сергій
ЕКОНОМІЧНІ ІНТЕРЕСИ ДЕРЖАВИ ТА ПРИВАТНИХ СТРУКТУР: ПРОБЛЕМИ ВИМІРУ ЇХ УЗГОДЖЕНОСТІ 161

Сирко Дмитро
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ОБМІНУ ПОДАТКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ.....164

Скорик Олександр
ВПЛИВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 169

Соколова Ольга, Крутилін Станіслав
ПЛАТФОРМНА ЗАЙНЯТІСТЬ ЯК РЕСУРС РОЗШИРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОСТІ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ.....172

Степанова Дарина
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РИНКУ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ: ПОРІВНЯННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ТА ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАКТИКИ 176

Сторожук Дмитро
СПОСОБИ ТА ДЖЕРЕЛА ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ 180

Сторожук Тетяна
РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ВІДПОВІДНО ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ ВИМОГ 184

Тимченко Леонід, Кононенко Валерій
СТАТУС ПОДАТКОВОГО РЕЗИДЕНТА В КОНТЕКСТІ КОНВЕНЦІЙ ПРО УНИКНЕННЯ ПОДВІЙНОГО ОПОДАТКУВАННЯ 188

Федчук Марія
ОЦІНКА ВПЛИВУ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ НА АУДИТОРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ.....193

Фролов Андрій
ФІСКАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ КОРПОРАТИВНИХ ЕМІТЕНТІВ ЗЕЛЕНИХ ОБЛІГАЦІЙ 197

Фурманюк Іван
ІННОВАЦІЙНІ РІШЕННЯ В СИСТЕМІ МЕХАНІЗМУ МІСЬКОГО ПЛАНУВАННЯ З ВІДНОВЛЕННЯ ПОСТКОНФЛІКТНИХ ТЕРИТОРІЙ.....200

Халімончук Катерина
ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ 205

Ханенко Михайло
ІНТЕГРАЦІЯ ІТ-СФЕРИ В ПРОМИСЛОВІСТЬ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ІНДУСТРІЇ 4.0.....209

Чижиков Володимир
ПЕРСПЕКТИВИ ОПОДАТКУВАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ В УКРАЇНІ 212

Швабій Костянтин, Чирва Олександр
ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ РІШЕНЬ У СФЕРІ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ 217

Шевченко Євгеній
ЕКОЛОГІЧНЕ ОПОДАТКУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЛОГІСТИЧНОГО ПІДХОДУ GSCM 220

Шендрик Ксенія
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ Й ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ 223

ПАНЕЛЬ 2. Е-ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Бут Ксенія
ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ:
ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ 227

Ваховська Аліса
ІНТЕГРАЦІЯ ЕЛЕКТРОННИХ СИСТЕМ
У ФІНАНСОВУ ПОЛІТИКУ: КРОКИ ДЛЯ
ПРАКТИЧНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ 230

Височанська Анна
ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ В УПРАВЛІННІ
АКТИВАМИ СПІЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ:
СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА РОЗВИТОК В УКРАЇНІ 234

Гордей Оксана, Новицька Софія
ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ:
ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 238

Nadiya Davydenko
DEVELOPING FINANCIAL MANAGEMENT
RELATED TODIGITISATION..... 242

Добрянська Наталія
ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ
ФІНАНСОВОЇ ПОВЕДІНКИ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ..... 245

Іроденко Роман
СПІВПРАЦЯ УРЯДУ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ
ОРГАНІЗАЦІЯМИ ЩОДО ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ
ІНВЕСТИЦІЙ У ПОВОЄННУ ВІДБУДОВУ 249

Кіяшко Дмитро
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОГО АВТОМАТИЧНОГО ОБМІНУ ФІНАНСОВОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ В РАМКАХ ЗАГАЛЬНОГО СТАНДАРТУ ЗВІТНОСТІ CRS 253

Ключка Ольга, Романишина Вікторія
ЦИФРОВІЗАЦІЯ РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ 258

Козій Наталія
РОЛЬ ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНИХ ФІНАНСІВ У СУЧАСНОМУ СВІТІ 263

Максимова Лілія
ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ..... 267

Ніжегородцев Владислав, Саханда Аліна
ЦИФРОВІ ВІЗУАЛЬНІ СТЕРЕОТИПИ У ФОРМУВАННІ СПОЖИВЧИХ ОЧІКУВАНЬ 271

Новицька Олена, Черненко Владислав
ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ 275

Онищук Ігор
ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ БАЗОВОГО РІВНЯ 278

Пацан Михайло
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ 282

Петренко Анастасія, Ключка Ольга
ЦИФРОВІЗАЦІЯ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ: МОЖЛИВОСТІ ТА ПОТОЧНІ ТРЕНДИ..... 286

Підлипна Радміла, Смочко Валерія
ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ЕКОНОМІЧНІ
ПРОЦЕСИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ..... 290

Ричка Денис, Богатир Маргарита
РОЛЬ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ (FINTECH)
У ПОСИЛЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ..... 294

Савченко Вікторія
ФІНАНСОВА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ
В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ 298

Скрипник Галина, Скрипник Тарас
ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ..... 302

Теслюк Софія
СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ CBDC ТА ЇХ ІНТЕГРАЦІЯ
В ДЕРЖАВНУ ФІНАНСОВУ СИСТЕМУ..... 307

Trofymenko Olena, Kashuba Swietlana
ECONOMIC AND ENERGY INDICATORS
OF UKRAINE ON THE WAY TO THE EUROPEAN UNION..... 310

Черненко Олександр
ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ 315

**ПАНЕЛЬ 3. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА
В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ:
МАНЕВРУЮЧИ В УМОВАХ ВИСОКОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ**

Андросова Марія
ВАЛЮТНЕ КРЕДИТУВАННЯ В КОНТЕКСТІ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ 318

Баранова Вікторія, Скрипник Андрій
СТРАХУВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ РИЗИКІВ
ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ.....323

Барицький Роман
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА
В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ.....327

Бендерська Аліна
ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙНИ
ДЛЯ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ: ДОСВІД УКРАЇНИ.....331

Борса Вадим, Попіль Аріадна
ФАРМАЦЕВТИЧНА ГАЛУЗЬ УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК
ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ТА БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....335

Бреславець Володимир
РОЛЬ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....339

Бреславець Володимир
РОЛЬ КРИПТОВАЛЮТИ У ФІНАНСОВИХ ПРАВОПОРУШЕННЯХ.....343

Варналій Захарій
ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ
БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В ДОБУ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ
ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ 347

Гавриков Владислав
ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ
В УМОВАХ ВИСОКОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ.....352

Гладишевський Анатолій, Івашко Олена
ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ПУБЛІЧНИХ
ІНВЕСТИЦІЙ ЛУЦЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ
ГРОМАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 356

Гордієнко Михайло
ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ
В СИСТЕМІ СУСПІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ 361

Дерлюк Василь
ПРЕВЕНТИВНА РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ:
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ 366

Джус Михайло
ДО ПИТАННЯ КООРДИНАЦІЇ ФІСКАЛЬНОЇ
ТА МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИК В УМОВАХ ВІЙНИ 370

Діденко Людмила, Якименко Вікторія
ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: ЗАГРОЗИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....374

Жаліло Ярослав
ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ
БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВИСОКОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ 379

Желтухіна Анастасія, **Мілімко Лариса**
СУТНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
МІКРОПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....383

Заяць Микола
РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ
ПОЗИТИВНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА
В УМОВАХ ВИСОКОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ.....387

Зубко Христина, **Мельник Олена**
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ
ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА 391

Індус Катерина, **Василиха Наталія**
ВПЛИВ ВОЄННИХ ДІЙ НА СТРАТЕГІЮ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ 394

Іщук Михайло, Голуб Христина
ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ
ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....398

Карбівський Віктор
ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ
В УМОВАХ ВІЙНИ 401

Качковський Олександр
ІНВЕСТИЦІЙНІ ПРОЄКТИ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ
ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ В УМОВАХ
НЕВИЗНАЧЕНОСТІ: КРИТЕРІЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА ВИБІР.....404

Колісніченко Пауліна, Чуницька Ірина
СВІТОВИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕНСІЙНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ФОРМУВАННІ СИСТЕМИ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУСПІЛЬСТВА.....408

Король Дмитро, Лимаренко Юлія
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ
БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 413

Лазаренко Дмитро, Папук Дмитро
ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЦИРКУЛЯРНИХ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ
ЯК ОСНОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА СТАЛОГО
РОЗВИТКУ В УМОВАХ ОБМЕЖЕНИХ РЕСУРСІВ 417

Липкань Андрій
РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ
МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....422

Микитенко Тетяна, Харчук Олена
ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ – ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК
СТІЙКОСТІ ВІДКРИТОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ 426

Мирончук Юрій
ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА СТРАХОВОГО РИНКУ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....430

Мілімко Лариса, Круць Ельвіра
ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ,
ЯК ЗАГРОЗІ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ.....434

Москаленко Наталія, Лавренюк Віталій
ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА БАНКІВ У ПЕРІОД ТРИВАЛОЇ ВІЙНИ 438

Москаленко Наталія, Денисенко Ярослав
ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ ЯК ВАЖЛИВИЙ
ЕЛЕМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ
В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ.....441

Ніколенко Олександр
РОЛЬ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ
У ПОВОЄННІЙ РЕКОНСТРУКЦІЇ УКРАЇНИ:
ЕКОНОМІЧНІ ТА БЕЗПЕКОВІ ПЕРСПЕКТИВИ 444

Опанащук Максим
СТЯГНЕННЯ АКТИВІВ У ДОХІД ДЕРЖАВИ:
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ 449

Пирог Віктор
ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙ НА ФІСКАЛЬНУ
ПОЛІТИКУ КОРПОРАЦІЙ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....454

Скакун Вікторія
ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ ЯК ОСНОВА
ДЛЯ СТАЛОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....458

Скляров Даниїл
ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНИХ
ФІНАНСІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ 462

Стожок Людмила
СОЦІАЛЬНІ РИЗИКИ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ 465

Цегельник Вячеслав
ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ РЕГІОНІВ 469

Чеберяко Оксана
СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ
В УМОВАХ ШИРОКОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ 473

Черкашин Кирило
ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ
В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ.....477

Чинчик Анатолій, Арешонков Віталій
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ:
ПРИВАТИЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО ТА КОМУНАЛЬНОГО МАЙНА.....480

Шикіна Наталія, Скрипник Андрій
БЮДЖЕТНИЙ ДЕФІЦИТ: ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ
ТА ШЛЯХИ МІНІМІЗАЦІЇ.....484

Южека Вячеслав
ОХОРОНА ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ.....488

Яцик Тетяна
ВОЄННО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ
В УМОВАХ ВИСОКОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ.....493

ПАНЕЛЬ 4. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Анісімова Марина
ПІДВИЩЕННЯ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ
ТРИВАЮЧОЇ ВІЙНИ: ЧИ НАЛЕЖНІ ІНСТРУМЕНТИ
ЗНАЙДЕНІ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ НАГАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ? 497

Вудвуд Катерина
ОБМІН ПОДАТКОВОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ ТА ПРАВА ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ У ПРАКТИЦІ СУДУ СПРАВЕДЛИВОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ 501

Желтухіна Анастасія, Рудая Марина
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 505

Жураковська Ірина
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОБЛІКУ В УКРАЇНІ..... 510

Казіміров Михайло
ФІСКАЛЬНІ СТИМУЛИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЛІКВІДНІСТЬ БАНКІВ У ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ 514

Калганова Олена, Чигрина Галина
ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОЗАСТОСОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ УХИЛЕННЮ ВІД ОПОДАТКУВАННЯ 517

Касьяненко Любов, Коломієць Павло
ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОДАТКОВОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ..... 520

Кириченко Олександр, Гребенюк Кіра
ІННОВАЦІЙНЕ РОЗУМІННЯ МЕГАГЕНЕЗИСУ ЕВОЛЮЦІЇ ЛЮДСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ ЯК БАЗИСУ СУПУТНЬОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ВИМОГ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ 524

Кириченко Олександр, Ткач Вікторія
ІННОВАЦІЙНЕ РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ТА ВИДОВОГО ПОДІЛУ КЛАСИЧНИХ І ТРИВАЮЧИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У КОНТЕКСТІ ВИМОГ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ 529

Клименко Ігор
ВПЛИВ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ
НА ЕКОНОМІКУ ДЕРЖАВИ 534

Козлов Євген
АНАЛІЗ ВІДПОВІДНОСТІ ПОЛОЖЕНЬ УКРАЇНСЬКОГО
ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ВИМОГАМ
ДИРЕКТИВ ЄС, ЩО СТОСУЮТЬСЯ НЕПРЯМИХ ПОДАТКІВ 537

Коросташова Ірина
ОПОДАТКУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ, ЯК СКЛАДОВА ФІСКАЛЬНОЇ
ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ
(ПОНЯТІЙНИЙ АППАРАТ І ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ).....541

Красько Василина
ПРИНЦИПИ ПОДАТКОВОГО ПРАВА ЄС ТА ЇХ ВПЛИВ
НА УКРАЇНУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....545

Куц Мар'яна
ПОГЛЯД НА ПРАВОВІ ТА ПРОЦЕДУРНІ ПІДХОДИ
ДО ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....548

Ланцедова Юля
СУТНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗУМІННЯ БАЗИСНОГО
КОНСТИТУЦІЙНОГО ОБОВ'ЯЗКУ ДЕРЖАВИ ТА
ЇЇ ОРГАНІВ, ЗОКРЕМА ФІСКАЛЬНОТУРИ ЧИ ПОДАТКОТУРИ,
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....554

Малов Борис
ПРАВОВІ НАСЛІДКИ АДАПТАЦІЇ МИТНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО НОРМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ 558

Мудрак Сергій
ДОКАЗУВАННЯ В ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО
КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ.....562

Новицький Андрій, Новицька Наталія
ОСОБЛИВОСТІ ПОДАТКОВОГО НОРМОТВОРЕННЯ
В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ 565

Омельчук Віктор
СУМЛІННІСТЬ (ДОБРОСОВІСНІСТЬ) ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ
ЯК ГАРАНТІЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ 571

Палійчук Тетяна
ФІНАНСОВА ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ОСНОВА ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ
ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ 576

Sudarenko Olena, Bychok Sofia
IMPLEMENTATION OF TAX POLICY IN THE CONTEXT
OF EUROPEAN INTEGRATION: PROSPECTS AND CHALLENGES 581

Топчій Василь
ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ ФІСКАЛЬНОЇ
ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ 586

Тунтула Олександра
ІННОВАЦІЙНЕ РОЗУМІННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ
ФІЗИЧНИХ ОСІБ ТА ІНШИХ СОЦІОСУБ'ЄКТІВ
У КОНТЕКСТІ ДОКОРІННОГО РЕФОРМУВАННЯ
ФІСКАЛЬНОТУРИ ЧИ ПОДАТКОТУРИ ТА ВСІЄЇ
ІНШОЇ СИСТЕМИ АНТИДЕЛІКТНИХ ОРГАНІВ
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ 590

Чемерис Максим
ПІДТВЕРДЖЕННЯ ЦІЛЬОВОГО ВИКОРИСТАННЯ
КОШТІВ БЮДЖЕТНИХ ГРАНТІВ ЯК ЧИННИК
ЗАСТОСУВАННЯ ПОДАТКОВИХ ПІЛЬГ 594

ПАНЕЛЬ 5. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ ТА СПРОЩЕННЯ ПРОЦЕДУР МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

Бережнюк Іван
КАДРОВЕ ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ
ДЕРЖМИТСЛУЖБИ: ОЧІКУВАННЯ Й РИЗИКИ 600

Грень Валентина
МИТНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....604

Гричина Марія
ВПЛИВ СПРОЩЕНИХ МИТНИХ ПРОЦЕДУР
НА ОБІГ ЦУКРОВОЇ ПРОДУКЦІЇ: БАЛАНС БЕЗПЕКИ
ТА ЗРУЧНОСТІ ТОРГІВЛІ.....608

Дідук Алла, Власенко Тетяна
РИЗИКИ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ
В КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ МИТНИХ ІНТЕРЕСІВ 612

Дорошенко Ганна, Чужданова Марія
АНАЛІЗ ПРАКТИКИ РИНКОВОГО НАГЛЯДУ
В ЄС ТА МОЖЛИВОСТІ ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ
В УКРАЇНСЬКОМУ КОНТЕКСТІ.....617

Забара Ігор
ЄВРОПЕЙСЬКА ПРОГРАМА ЕЛЕКТРОННОЇ МИТНИЦІ:
ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ СПРОЩЕННЯ ПРОЦЕДУР
ТА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ 621

Капітанець Світлана
КЛЮЧОВІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМУ ЗАСТОСУВАННЯ СУР
ДЛЯ ЦІЛЕЙ ПОСТМИТНОГО КОНТРОЛЮ.....624

Молдован Ельвіра, Дідук Алла
НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО У СФЕРІ ВЗАЄМОДІЇ
МИТНИХ І ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ
В ЗАПОБІГАННІ ТА ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДІ 628

Неборачко Микола
ЕФЕКТИ РІВНОВАГИ НЕША В ТОРГОВЕЛЬНИХ СУПЕРЕЧКАХ 634

Олійник Соломія
ІНТЕГРАЦІЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У МИТНИХ ПРОЦЕДУРАХ.....637

Петрова Ірина
НАБУТТЯ ЧИННОСТІ ЗАКОНУ ПРО ЛЕГАЛІЗАЦІЮ КАНАБІСУ:
НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ МИТНИЦІ НІМЕЧЧИНИ.....643

Попель Сергій
ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ДЛЯ ЦІЛЕЙ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ
В ПОСТМИТНОМУ КОНТРОЛІ: ДОСВІД ПОЛЬЩІ 647

Прокопенко Валерія, Мельник Олена
ОСОБЛИВОСТІ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ
В КОНТЕКСТІ АДАПТАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ 651

Ручка Євгеній
ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ ЗАГРОЗИ МИТНІЙ БЕЗПЕЦІ:
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВИКЛИКИ.....655

Сагайдак Ірина
СВАМ ЯК ТОРГОВЕЛЬНИЙ БАР'ЄР В МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ 657

Слободян Вікторія
ХАРАКТЕРИСТИКА СПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МИТНИХ
І ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЩОДО ПИТАНЬ
ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДІ.....660

Стригун Валерія
МИТНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ 664

Теребейчик Юлія, Іщук Михайло
СТАТУС АВТОРИЗОВАНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ОПЕРАТОРА
В МИТНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ.....668

Тертишник Володимир, Ченцов Віктор
ДОКТРИНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ
ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНИХ ІНТЕРЕСІВ.....671

Ткаченко Сергій
МОДЕЛЮВАННЯ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ
ЛАНЦЮГАМИ ПОСТАЧАННЯ.....676

Цимбалюк Світлана, Калусенко Альона
ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ
ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ КОНТРАБАНДИ: СУЧАСНИЙ СТАН
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....679

Цимбалюк Світлана, Полюхович Марія
ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ ЯК БАЗА ВДОСКОНАЛЕННЯ
МИТНОГО КОНТРОЛЮ КОНТРАБАНДИ ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ.....684

Шевченко Андрій, Ковальова Марина
ПОСТМИТНИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ
МИТНИМ РИЗИКАМ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....688

Шпак Яна, Белінська Яніна
АКТУАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ
ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ.....692

ПАНЕЛЬ 6. СОЦІОГУМАНІТАРНІ ДЕТЕРМІНАНТИ СУЧАСНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Богдановський Ігор, Далекорей Арсеній, Льовкіна Олена
РЕЛІГІЙНІ ЦІННОСТІ ЯК ОСНОВА ПОВСЯКДЕННОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СУСПІЛЬСТВ
(НА МАТЕРІАЛАХ ВЧЕННЯ М. ВЕБЕРА) 695

Браунагель Андрій
ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА ПІДТРИМКА
СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА
В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СУСПІЛЬНОГО ДОБРОБУТУ 699

Єні Олена
ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕКЛАРУВАННЯ ДОХОДІВ У ІТАЛІЇ 704

Лукіяненко Анастасія
ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ
ПРОГРАМ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД В УКРАЇНІ 708

Міщенко Олексій
ЕФЕКТИВНИЙ ПУБЛІЧНИЙ ДИСКУРС В УПРАВЛІННІ
ЕМОЦІЙНИМИ НАСЛІДКАМИ РЕГІОНАЛЬНИХ КРИЗ 712

Сукаленко Тетяна, Шпетна Світлана
ПОТЕНЦІАЛ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МОВНІЙ ОСВІТІ 715

Чорна Альона
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВЕКТОР ДЛЯ УКРАЇНИ:
СОЦІОГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ.....720

Ясенецький Володимир
ФІСКАЛЬНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ – ДОСВІД КРАЇН ЄС 724

ПАНЕЛЬ 1
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ Й ОПОДАТКУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

УДК 338.49

Анфілов Дмитро,
здобувач третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти кафедри економіки,
підприємництва та бізнес-адміністрування
Науковий керівник:
Юрієва Поліна,
канд. екон. наук, доцент кафедри економіч-
ної політики та сталого розвитку,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ІМПЕРАТИВИ ПОДАТКОВОЇ БЕЗПЕКИ ТА СТІЙКОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Dmytro Anfilov,
Ph. D. in Economics
Scientific supervisor:
Polina Yurieva,
Associate Professor of the Department of Economics,
Entrepreneurship and Business Administration,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

IMPERATIVES OF TAX SECURITY AND SUSTAINABILITY IN THE CONDITIONS OF MARITAL STATE AND EUROPEAN INTEGRATION

В умовах воєнного стану та євроінтеграції України податкова безпека та стійкість є критично важливими для стабільності країни. Фінансування оборони та соціальних програм в умовах війни потребує значних фінансових ресурсів. Податки виступають основним джерелом надходжень до державного бюджету,

що використовується для забезпечення військових потреб, закупівлі зброї, логістики, медичної допомоги та підтримки внутрішньо переміщених осіб. Водночас, зниження рівня податкової безпеки може призвести до катастрофічних наслідків, таких як нестача ресурсів для армії, уповільнення розвитку підприємництва та ослаблення внутрішньої безпеки країни, що безпосередньо вплине на її обороноздатність.

У такому контексті особливу увагу слід приділяти оптимізації податкової політики та залученню додаткових фіскальних механізмів, що забезпечать фінансування основних соціальних потреб та сприятимуть розвитку економічної стабільності. Важливо знайти баланс між необхідністю збільшення податкових надходжень і уникненням надмірного податкового навантаження, що може спричинити соціальну напругу та політичну дестабілізацію. Це питання особливо актуальне в умовах інформаційних атак, спрямованих на розхитування суспільства.

Податкова політика не лише є основою управління фінансуванням державних витрат, але й відіграє важливу роль у регулюванні економічної активності країни. Вона впливає на розподіл доходів, інвестиції, споживання та забезпечує макроекономічну стабільність. Розроблення ефективної податкової системи є складним завданням, що потребує балансування інтересів різних соціальних груп та врахування внутрішніх економічних і соціальних пріоритетів. Водночас, для України важливим етапом є інтеграція податкової політики до європейських стандартів, що передбачає гармонізацію законодавства з вимогами ЄС.

Процес євроінтеграції вимагає створення податкової системи, яка забезпечить справедливу конкуренцію, вільний рух капіталу, товарів та послуг між державами-членами ЄС. Незважаючи на прагнення до уніфікації податкових норм, досягти повної єдності складно через національні пріоритети та економічні умови кожної країни. Тому податкова політика в ЄС є динамічним балансом між єдиними стандартами та національними особливостями [1].

Для України, процес гармонізації податкової політики з ЄС є надзвичайно важливим, адже він не лише сприяє інтеграції в європейський економічний простір, але й забезпечує необхідні умови для сталого економічного зростання та соціальної справедливості. Однак в умовах воєнного стану необхідно також забезпечити достатні надходження до бюджету для фінансування оборони та соціальних програм, водночас стимулюючи економічне зростання.

Процес адаптації податкової системи України до умов воєнного стану та євроінтеграції є важливим елементом економічної стійкості країни. Одним з основних завдань є оптимізація податкової політики, зниження податкового тягаря та покращення контролю за виконанням податкових зобов’язань. В умовах

війни, коли економічні та соціальні виклики значно зростають, важливо забезпечити баланс між вимогами фінансування державних витрат та підтримкою бізнесу. Це вимагає гнучкої податкової політики, здатної швидко реагувати на зміни в соціально-економічній ситуації [2].

Під час формування єдиної податкової системи Європейського Союзу ключовим напрямом було створення механізмів для гармонізації податкових ставок та процедур, що сприяє вільному руху товарів та послуг у межах спільного ринку. Прогрес у гармонізації ПДВ та акцизів дозволив зменшити бар'єри для торгівлі між державами-членами. Однак, для України, в умовах її євроінтеграційних прагнень, важливо адаптувати свою податкову систему до європейських стандартів, зокрема в частині спрощення податкових процедур та забезпечення прозорості в оподаткуванні [3].

Важливим аспектом податкової політики ЄС є боротьба з ухиленням від оподаткування та агресивним податковим плануванням. Для України це питання є не менш актуальним, особливо з огляду на те, що під час війни багато підприємств шукають способи оптимізації податкового навантаження. Для підтримки економічної стабільності та стійкості податкової системи необхідно посилити контроль за дотриманням податкових зобов'язань і забезпечити чітке адміністрування податків.

На тлі зростання податкових боргів, зокрема у сфері трансфертного ціноутворення та податку на прибуток, важливо відновити вибіркові перевірки та забезпечити ефективне стягнення заборгованості, що дозволить знизити ризики втрати податкових надходжень. Проблеми в митній сфері, зокрема корупція, залишаються серйозним викликом, тому впровадження антикорупційних заходів та автоматизація митного контролю є необхідними для забезпечення податкової безпеки.

Важливим інструментом для оптимізації податкової політики є розробка цифрових платформ, які дозволяють автоматизувати процеси збору податків та оцінювати потреби різних секторів економіки. Використання штучного інтелекту для аналізу податкових надходжень та прогнозування змін дозволить оперативно реагувати на виклики, що виникають у процесі війни. Така платформа, що знаходиться на тестовому етапі, вже показує свою ефективність у підвищенні прозорості та автоматизації процесів.

Необхідність гармонізації податкової системи з європейськими стандартами є ключовим фактором для підтримки економічного розвитку України в умовах глобалізації та інтеграції в світову економіку. Це передбачає адаптацію податкового лексикону, реформу податкового режиму та вдосконалення механізмів управління податками. Одночасно важливо не знижувати темпів реформування

національної податкової системи, щоб уникнути фінансових дисбалансів, які можуть виникнути в умовах війни.

Отже, завдяки гармонізації податкового законодавства з ЄС, Україна зможе створити сприятливі умови для розвитку бізнесу та стимулювання інвестицій, що є критично важливим для відновлення економіки після війни. Реформи в податковій сфері повинні бути спрямовані на підвищення соціальної справедливості, ефективності системи та забезпечення фінансової стабільності держави в умовах воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бортнікова М., Чиркова Ю. Проблеми гармонізації податкового законодавства України та ЄС. *Економіка та суспільство.* 2023. № 53. DOI : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-73

2. Головай Н. Податкова політика та особливості її реалізації в умовах воєнного часу. *Економічні горизонти.* 2023. № 25. С. 16–22. DOI : https://doi.org/10.31499/2616-5236.3(25).2023.286572

3. Чугунов І., Нікітішин А. Податкова безпека держави. *Вісник КНТЕУ.* 2019. № 4. С. 31–41.

УДК 336

Біла Альона,
старший викладач кафедри права,
Університет імені Альфреда Нобеля,
м. Дніпро, Україна

ПРАВОВІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ДО ВИМОГ ЄС

Alona Bila,
Senior Lecturer of the Department Law,
Alfred Nobel University,
Dnipro, Ukraine

LEGAL ASPECTS OF THE ADAPTATION OF THE NATIONAL TAXATION SYSTEM TO EU REQUIREMENTS

Адаптація національної системи оподаткування України до вимог Європейського Союзу (далі – ЄС) є однією з ключових умов інтеграції країни до європейської спільноти. Процес гармонізації законодавства у сфері податків охоплює широке коло питань: узгодження механізмів прямого та непрямого оподаткування, запровадження електронних інструментів звітності, а також розробку системи обміну інформацією між податковими органами.

Як демонструє досвід інших країн Східної Європи, інтеграційні процеси з ЄС потребують чіткої відповідності до директив ЄС, зокрема до Директиви про ПДВ (2006/112/ЕС), яка стандартизує систему податку на додану вартість у країнах-членах, та Директиви 2016/1164, що запроваджує заходи протидії ухиленню від сплати податків (ATAD) [1; 2].

Актуальність обраної теми полягає у тому, що гармонізація податкової системи України з нормами ЄС є надзвичайно актуальною з кількох причин. По-перше, адаптація законодавства у сфері оподаткування сприятиме прозорості фінансових операцій і зменшенню корупційних ризиків. Це важливий аспект у контексті прагнення України покращити інвестиційний клімат та залучити іноземні інвестиції. По-друге, узгодження податкових стандартів із європейськими знижує бар’єри у торгівлі та покращує контроль за міжнародними операціями, що є важливим для інтеграції України до єдиного європейського ринку.

Крім того, реформування системи непрямого оподаткування, зокрема впровадження стандартів ПДВ та акцизів, спрощує митні процедури, що є особливо важливим для розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. Ефективна інтеграція податкових механізмів з ЄС також забезпечує кращий захист від податкових правопорушень і підвищує довіру до України як надійного партнера на міжнародній арені.

Тому, дослідження процесів та викликів гармонізації українського податкового законодавства з нормами ЄС є важливим кроком для розуміння стратегічних напрямів розвитку державної податкової політики.

Податкова система ЄС спрямована на забезпечення прозорості, справедливості та ефективності функціонування єдиного ринку. Для України це означає адаптацію як механізмів прямого та непрямого оподаткування, так і процесів електронної звітності, що може забезпечити належний контроль за податковими операціями та зменшити ризик податкових правопорушень.

Значною частиною європейської податкової політики є стандартизація податку на додану вартість (ПДВ) і акцизів. Згідно з Директивою Ради 2006/112/ЕС, ПДВ на товари та послуги має бути однаково регульованим для всіх держав-членів ЄС, що забезпечує єдині правила розрахунку, ставки та звітності для міжкордонних операцій [1]. Для України це означає не лише зниження кількості виключень, але й покращення обліку транзакцій, зокрема для електронної торгівлі, яка є важливим напрямком розвитку цифрової економіки. Уже зараз відбуваються зусилля щодо імплементації електронної звітності для підприємців, що дозволяє спростити процеси адміністрування ПДВ.

Наприклад, система ПДВ в ЄС вимагає автоматичного обміну даними щодо ПДВ через систему VIES (VAT Information Exchange System), що дозволяє миттєво перевіряти дійсність податкових номерів та здійснювати облік міжнародних операцій. У рамках проекту EU4PFM, в Україні були реалізовані базові механізми електронної звітності, які тепер мають бути розширені для забезпечення більш повної відповідності вимогам ЄС щодо ПДВ [2].

На відміну від непрямого оподаткування, яке переважно регулюється на рівні ЄС, пряме оподаткування, як-от корпоративний податок та податок на доходи фізичних осіб, залишається на розсуді країн-членів, проте з певними обмеженнями. Зокрема, Директива 2016/1164 (ATAD) встановлює обмеження на уникнення податкових зобов'язань та вимагає контролю за виведенням прибутків у країни з низьким рівнем оподаткування [2].

Як приклад, в ЄС існують загальні стандарти запобігання агресивному податковому плануванню, зокрема для транснаціональних компаній, які часто використовують такі схеми для зменшення податкового навантаження. В Україні

вже здійснено кроки в цьому напрямку: введено принцип контрольованих іноземних компаній (КІК), який встановлює обов'язкову звітність про зарубіжні активи для великих корпорацій та підприємців.

Розвиток електронної звітності та автоматичного обміну податковими даними є важливим аспектом податкової інтеграції з ЄС. Європейський союз має ефективні інструменти обміну інформацією, зокрема через систему EORI (Economic Operators Registration and Identification), що дозволяє країнам-членам обмінюватися інформацією для виявлення податкових правопорушень у межах єдиного ринку.

Крім того, європейська система ПДВ наразі проходить реформування, метою якого є адаптація до цифрової економіки, зокрема зростання ролі цифрових платформ, що виступають посередниками між постачальниками і споживачами, та зростання обсягів цифрових послуг.

Однією із ключових змін є запровадження гармонізованих вимог цифрового звітування транзакцій (DRRs) та стандартизованих електронних інвойсів. Іншою важливою зміною є розширення механізмів, які дозволяють платникам ПДВ, що постачають товари та послуги в більш ніж одній державі-члені, реєструватися платником ПДВ лише один раз, через Єдине вікно (One Stop Shop). Також європейське ПДВ рухається до остаточної (definitive) системи, у якій всі операції оподатковуються за місцем постачання [3].

В Україні вже реалізовані перші кроки для інтеграції таких інструментів. Так, система електронної звітності для суб'єктів господарювання дозволяє зменшити адміністративне навантаження на підприємців, полегшуючи контроль за діяльністю компаній. Однак, для повної відповідності стандартам ЄС важливо вдосконалити механізми обміну інформацією для боротьби з податковими правопорушеннями [3].

Цифрові технології є пріоритетом ЄС, вони також є пріоритетними для країн-стратегічних партнерів ЄС щодо створення кращого та більш гармонізованого цифрового середовища. Цілі політики Східного партнерства (далі – СП) на період після 2020 року включають цільові дії, які сприятимуть розвитку Єдиного цифрового ринку: інвестиції в конкурентоспроможні та інноваційні економіки, у людей і суспільства знань, у безпеку та кіберстійкість, а також у цифрову трансформацію [4].

Проєкт EU4Digital, який підтримує розвиток цифрової економіки та електронної комерції у країнах Східного партнерства, пропонує Україні підключитися до стандартів європейської електронної звітності, що дозволить виявляти та усувати випадки ухилення від податків через електронні канали звітності та обміну.

Підсумовуючи вищенаведене, можна зробити наступний висновок, гармонізація податкової системи України з вимогами ЄС є комплексним процесом, що включає адаптацію як правових норм, так і інституційних механізмів. Це забезпечить прозорість та ефективність національної системи оподаткування, що, в свою чергу, підвищить інвестиційну привабливість України на міжнародній арені та забезпечить більш справедливу конкурентну середу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Директива Ради 2006/112/ЄС від 28 листопада 2006 року про спільну систему податку на додану вартість : Директива від 28.11.2006 № 2006/112/ЄС. Дата оновлення: 01.07.2022. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_928#Text (дата звернення: 01.11.2024).

2. Директива Ради (ЄС) 2016/1164 від 12 липня 2016 року про встановлення правил протидії практикам ухилення від сплати податків, які мають безпосередній вплив на функціонування внутрішнього ринку : Директива від 12.07.2016 № 2016/1164. Дата оновлення: 01.01.2020. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_022-16#Text (дата звернення: 01.11.2024).

3. Гармонізація податкової політики з ЄС. Рамки та можливості для України. Центр економічної стратегії : вебсайт. URL : https://ces.org.ua/harmonizing-taxes-with-the-eu-brief/ (дата звернення: 01.11.2024).

4. Цифрова стратегія ЄС. EU4Digatal : вебсайт. URL : https://eufordigital.eu/uk/discover-eu/eu-digital-strategy/ (дата звернення: 01.11.2024).

УДК 336.2

Благодушко Андрій,
здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня,
спеціальність 071 «Облік і оподаткування»,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ОПОДАТКУВАННЯ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ. ФОРМУЛЬНИЙ РОЗПОДІЛ ЯК АЛЬТЕРНАТИВА МЕТОДУ ВИТЯГНУТОЇ РУКИ

Andrii Blahodushko,
third (educational-scientific) level graduate
specialty 071 "Accounting and taxation",
State Tax University,
Irpin, Ukraine

CURRENT TAXATION TRENDS IN THE EUROPEAN UNION. FORMULARY APPORTIONMENT AS AN ALTERNATIVE TO THE ARM'S LENGTH PRINCIPLE

Податкове планування є ключовим аспектом діяльності транснаціональних компаній (ТНК), які мають філії у різних країнах. Традиційно для розподілу прибутків між філіями використовують метод трансфертного ціноутворення (Transfer Pricing, TP), який базується на визначенні ринкової вартості внутрішніх операцій. Однак, цей підхід часто піддається критиці через можливості для маніпуляцій і ухилення від податків, а також у зв’язку із складністю застосування та перевірки податковими органами, а принцип витягнутої руки «arm's length principle», хоч і є зрозумілим сам по собі, але практичне його застосування інколи видається неможливим у зв’язку з відсутністю зіставних цін чи операцій. Крім того, країни Європейського союзу (ЄС) не мають уніфікованого TP законодавства, що інколи створює додатковий тиск або преференції для компаній ТНК. Ще одним питанням стала необхідність розподілу надприбутків, які не охоплюються правилами витягнутої руки і дозволяють переносити їх до юрисдикцій з низьким податковим навантаженням. Частково дане питання

намагалися вирішити відповідно до BEPS 2.0, розроблених OECP, а саме в рамках Pillar one. Хоча як зазначає в своїй роботі Сеес Петерс [1], майбутнє Pillar one не виглядає багатообіцяючим.

Тому в Європейському Союзі (ЄС) зростає інтерес до формульного розподілу (Formulary Apportionment, FA), який пропонує новий підхід до розподілу податкових баз, особливо у світлі останніх законодавчих ініціатив (зокрема, BEFIT). Слід зазначити, що формульний розподіл вже використовується в країнах з федеративним устроєм, таких як США, Канада, Німеччина та Швейцарія. У роботі Маркети Млчухової [2] наводиться зведена інформація щодо стандарта (ключа) розподіл бази оподаткування в таких країнах. Розподіл відбувається або за фондом оплати праці, або виручкою, або за вартістю матеріальних активів, чи у поєднанні.

Європейська Комісія (ЄК) запропонувала Директиву про загальну консолідовану базу оподаткування підприємств Common Consolidated Corporate Tax Base (CCCTB) ще в 2011 році. CCCTB передбачає застосування FA для розподілу консолідованої бази корпоративного податку між країнами-учасницями на основі єдиної формули. Вона включає три основні фактори: продажі, активи та робочу силу, і має забезпечити рівномірний розподіл прибутків.

У відповідь на сучасні виклики та економічні зміни внаслідок цифровізації ЄК в вересні 2023 року пропонує удосконалену ініціативу Business in Europe: Framework for Income Taxation (BEFIT). BEFIT спрямований на створення гармонізованої податкової системи в ЄС, яка використовуватиме FA для розподілу податкових надходжень, враховуючи цифрові активи та інші фактори. Розкриття суті BEFIT наводимо в таблиці 1

Таблиця 1

Розкриття суті	Опис та рішення BEFIT
1	2
Суть BEFIT	це пропозиція нової законодавчої бази для корпоративного оподаткування в ЄС. Він запроваджує загальні правила обчислення оподатковуваних результатів членів групи, які працюють на внутрішньому ринку ЄС
Мета і задача BEFIT	BEFIT необхідний для спрощення податкової системи та покращення конкурентоспроможності в ЄС. Наявність 27 різних національних податкових систем створює труднощі та витрати на відповідність податковим вимогам, що гальмує інвестиції в ЄС.
Пропозиції Єврокомісії	Комісія пропонує єдиний набір правил для визначення податкової бази груп компаній у ЄС, що спростить дотримання податкового законодавства для великих компаній і полегшить роботу податкових органів.

Розкриття суті	Опис та рішення BEFIT
1	2
Основні елементи BEFIT	- Загальні правила для обчислення податкової бази на рівні окремих компаній, які входять до групи.
	- Агрегація податкової бази на рівні групи в ЄС.
	- Розподіл консолідованої податкової бази на основі середніх результатів за останні три роки.
Застосування	Обов'язковим BEFIT буде для груп з річним доходом не менше 750 млн євро та мінімум 75% володіння материнською компанією. Учасники групи з материнською компанією з країн поза ЄС повинні мати дохід не менше 50 млн євро або 5% від загального доходу групи в ЄС.
Додаткові вимоги для певних секторів	Для таких секторів, як міжнародний транспорт, судноплавство та видобувна промисловість, BEFIT враховує специфічні галузеві характеристики, що дозволяє точніше використати їх у податковій базі.
Перехідне правило для розподілу податкової бази	Перехідне правило дозволить відстежувати дані звіту в розрізі країн (CbCR) і дозволить оцінити вплив Підходу Двох Стовпів (Pillar 1 і 2) на національні податкові бази та BEFIT.
Групи компаній поза межами ЄС	Прибутки та збитки компаній, що не входять до BEFIT-групи та не працюють у ЄС, не будуть враховані у податковій базі групи. Трансфертне ціноутворення залишатиметься актуальним для операцій з такими компаніями.
Адміністрування BEFIT	Створення «єдиного вікна», через яке один учасник групи подаватиме податкову інформацію всієї групи в одну країну-член ЄС. Перевірки податкових звітів проводитимуться на рівні кожної держави-члена.
Очікувана економія на адмініструванні	Спрощення BEFIT може зменшити витрати на податкову відповідність для великих компаній до 65%, що значно скорочує нинішні витрати.

Джерело: розроблено автором на підставі джерела [3].

Крім ЄК, OECP активно працює над розробкою рекомендацій щодо глобального мінімального податку (податкової ставки) для великих корпорацій, що має на меті зменшення практики уникнення від оподаткування (Pillar two). Хоча OECP безпосередньо не використовує FA, їх рекомендації створюють правові рамки, що можуть забезпечити умови для впровадження FA.

Як зазначено в таблиці №1 FA допомагає зменшити навантаження на платників податків в частині tax compliance порівняно з TP. Інші переваги та недоліки можна звести в окрему Таблицю №2.

Таблиця 2

Аспект	Формульний розподіл (FA)	Трансфертне ціноутворення (TP)	Перевага/ Недолік
Прозорість та маніпуляції	Знижує можливості для маніпуляцій завдяки використанню єдиної формули, що враховує реальну економічну активність.	Складніші операції з визначення ринкових цін можуть створювати можливості для маніпуляцій та ухилення від податків.	Перевага FA/ Недолік TP
Зменшення податкової конкуренції	Сприяє гармонізації податкових підходів між країнами, знижуючи стимули для податкової конкуренції.	Дозволяє країнам гнучко встановлювати податкові ставки, що може спричинити «податкові війни» між юрисдикціями для залучення інвестицій.	Перевага FA/ Недолік TP
Адаптація до цифрової економіки	Може враховувати цифрові активи, що важливо для сучасної економіки, де значення нематеріальних активів зростає.	Важко адаптувати до цифрової економіки, оскільки нематеріальні активи важко оцінити на основі ринкових цін.	Перевага FA/ Недолік TP
Визначення вагових коефіцієнтів	Потребує попереднього визначення коефіцієнтів для таких факторів, як активи, продажі, робоча сила, що може викликати суперечки.	Не потребує єдиної формули розподілу, але вимагає ринкових оцінок для кожної операції, що ускладнює адміністрування.	Недолік FA/ Недолік TP
Нові можливості для маніпуляцій	Може спричинити штучне перерозподілення активів та робочої сили між юрисдикціями для зменшення податкового навантаження.	Існує ризик завищення або заниження трансфертних цін для оптимізації податкового навантаження між юрисдикціями.	Недолік FA/ Недолік TP
Гнучкість для національних політик	Може обмежувати можливості для адаптації податкових ставок під специфічні національні потреби.	Дозволяє юрисдикціям встановлювати різні ставки та стимулювати певні сектори економіки відповідно до їхніх національних інтересів.	Недолік FA/ Перевага TP

Джерело: розроблено автором на підставі джерела [1; 2; 3].

Враховуючи аналіз переваг та недоліків можна зробити попередній висновок, що FA є більш раціональним способом розподілу прибутку між різними юрисдикціями. Але дана картина не є повною, якщо не взяти до уваги довгостроковий вплив BEFIT на податкові надходження, який важко оцінити та передбачити, попередньо не застосувавши його. Зміни в базу оподаткування відбуваються для кожного члена BREFIT-групи відповідно до процесу консолідації та розподілу бази оподаткування відповідно до «Основних елементів

BREFIT», наведених в Таблиці №1. І такі зміни важко оцінити не провівши ретроспективний аналіз.

З вищенаведеного можна зробити три висновка щодо майбутніх євроінтеграційних перспектив України в частині інтеграції в податкову систему ЄС, в разі реалізації ініціативи BREFIT:

- вимоги ініціативи BREFIT як і BEPS 2.0 стануть обов'язковими для запровадження,
- запровадження FA в Україні, враховуючи невисоку капіталізацію філій ТНК, може призвести до зниження податкових надходжень порівнюючи з «ТР надходженнями», але остаточні висновки неможливо зробити до моменту імплементації та застосування,
- необхідність адаптації процедур контролю за надходженнями податків в нових умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Петерс С. A Governance Analysis of BEFIT: How the Member States' Wish to Obtain more Regulatory Authority is Driving a Revolution / ECTA. Вип. 32, вип. 5. С. 195–202. Вер. 2023. DOI : 10.54648/ECTA2023025

2. Млчухова М. Formulary apportionment in the European Union – future research agenda / EBR. Вип. 9, вип. 3. Жов. 2023. DOI : 10.18559/ebr.2023.3.798

3. Європейська комісія (2023, 12 вересня). Business in Europe: Framework for Income Taxation (BEFIT) / Офіційний вебсайт Європейської комісії з питань оподаткування та митної справи. URL : https://taxation-customs.ec.europa.eu/taxation/business-taxation/business-europe-framework-income-taxation-befit_en?prefLang=it

УДК 336.027

Блюс Ірина,
студентка 2-го курсу групи ОПСБ-23-1
Науковий керівник:
Тетяна Коляда,
канд. екон. наук, доцент,
старший науковий співробітник,
доцент кафедри публічних фінансів,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ОЦІНКА ВПЛИВУ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

Iryna Blius,
Student of the 2nd year, group OPSB-23-1
Academic supervisor:
Tetiana Koliada,
Candidate of Sciences (Economics),
Senior Research Fellow, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Public Finance,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

ASSESSMENT OF THE IMPACT OF TAX POLICY ON THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE

Податкова політика є одним із ключових інструментів, який визначає економічний розвиток будь-якої країни. Вона впливає на рівень інвестицій, ділову активність і створення робочих місць. За допомогою податків уряд регулює перерозподіл ресурсів, стимулює або обмежує певні економічні сектори. Ефективна податкова політика здатна підтримувати стабільне економічне зростання, тоді як її дисбаланс може стримувати розвиток. Тому аналіз впливу податкової політики є важливим для розуміння шляхів економічного розвитку країни.

За допомогою податкових інструментів держава може впливати на рівень доходів населення, спрямовуючи кошти на соціальні програми. Таким чином,

оподаткування відіграє визначальну роль у забезпеченні сталого розвитку та зростання добробуту громадян [1, с. 161].

Протягом останніх років податкова політика в Україні була спрямована насамперед на збільшення податкових надходжень. Щороку при підготовці чергового державного бюджету України виникає питання про необхідність збільшення бюджетних ресурсів. Основними аргументами на користь збільшення доходів є необхідність фінансування соціальних програм, передбачених чинним законодавством, заходів, спрямованих на забезпечення структурної трансформації національної економіки та обороноздатності країни, особливо в умовах повномасштабного вторгнення в Україну. З цією метою мають бути запроваджені нові податки або внесені зміни до існуючої системи оподаткування з метою збільшення податкових надходжень. Адже основну частину зведеного бюджету формують податкові надходження. Однак часті зміни в податковому законодавстві можуть створювати додаткові труднощі для бізнесу, що негативно впливає на інвестиційний клімат і стримує економічну активність. Тому стабільна та передбачувана податкова політика є важливою умовою для досягнення сталого економічного розвитку й підвищення конкурентоспроможності країни на світовому рівні.

Податкова політика є рушійною силою змін в економіці країни і може посилювати або послаблювати соціальне розшарування в суспільстві. Регресивна податкова система перекладає податкове навантаження на бідні верстви населення, зменшує платоспроможний попит на споживчі товари і може призводити навіть до соціальних та політичних заворушень у суспільстві. Надмірно прогресивна податкова система послаблює стимули до збільшення прибутків, що, в свою чергу, зменшує схильність до заощаджень та інвестицій, призводить до тінізації економіки та втечі капіталу до країн з більш сприятливим податковим режимом. Податкова політика повинна враховувати баланс між соціальною справедливістю та стимулюванням економічної активності. Лише за умови належного поєднання прогресивного та регресивного підходів можна досягти сталого економічного зростання та зменшення соціальної нерівності.

Багато підприємців називають податкову політику одним із найважливіших чинників, стримуючих економічний ріст держави. Протягом останніх років понад 70% керівників підприємств різних форм власності називають рівень податків і процедуру їх розрахунку головним чинником, який обмежує зростання виробництва. Вони переконані, що задля економічного зростання слід реформувати податкову систему, а саме знизити рівень оподаткування та адміністрування податкових платежів. Також підприємці виокремили податки, що викликають найбільші труднощі: податок на додану вартість, єдиний соціальний внесок, податок на прибуток підприємств і податок на землю.

Задля стабільного економічного зростання країни надзвичайно важливим є порозуміння та довірливі відносини між податковою службою та платниками податків. Тому податкова політика, в першу чергу, має бути спрямована на підвищення рівня обізнаності громадян щодо важливості та структури податків, а також на спрощення процедур оподаткування. Водночас розвиток ефективної комунікації між податковою службою та підприємцями сприятиме зменшенню податкових ризиків, що позитивно вплине на економічну стабільність.

Можна виокремити основні дії країни задля покращення податкової системи:

– зміни форми оподаткування;

– зміни податкових ставок;

– надання податкових пільг для підприємств і галузей виробництва, які є критично важливими для економіки держави;

– запровадження змін в податковому законодавстві;

– цифровізація податкових процесів та автоматизація адміністрування податків [2, с. 13].

Виконавчій владі країни не завжди вдається успішно реалізовувати вищезазначені заходи податкової політики, а це в свою чергу може призводити до завдання серйозної шкоди економіці та суспільству країни. Застосування цих заходів державою завжди має ґрунтуватися на наукових доказах та досвіді. Перш ніж запроваджувати будь-які зміни, уряд повинен провести дослідження щодо його переваг та можливих економічних втрат. Основними цілями податкової політики будь-якої держави часто є саме:

– забезпечення сталого розвитку економіки;

– підвищення рівня зайнятості громадян;

– покращення добробуту населення;

– розширення бази оподаткування;

– оптимізація адміністрування податків [2, с. 15].

Необхідно встановити чіткі цілі для адміністративних органів, щоб забезпечити правильне поєднання інструментів податкової політики та очікуваних результатів від впровадження конкретних заходів податкової політики.

Одним з основних системних інструментів податкового регулювання є структура діючої податкової системи. Податкову систему можна розділити на декілька рівнів. До першого рівня належать загальнодержавні податки, до другого - різноманітні місцеві податки, що стягуються на регіональному рівні. Третій рівень включає спеціальні податки та збори, що стягуються з метою регулювання окремих галузей та видів діяльності.

Основним показником загального рівня оподаткування є податкова ставка, яка визначаються залежно від виду податку, виду доходу, що оподатковується, та системи винятків і пільг. Деякі види доходів можуть бути звільнені від

оподаткування, на приклад, пожертви на благодійність або освіту. Іншим системним інструментом податкової системи в Україні є спрощена система оподаткування. Цей інструмент передбачає особливий механізм, а саме заміну окремих податків і зборів єдиним податковим платежем. Впровадження спрощеної системи оподаткування для критично важливих галузей підприємництва може допомогти стимулювати надходження коштів до державного бюджету.

Податкова політика відіграє ключову роль у залученні інвестицій, створюючи привабливі умови для бізнесу та сприяючи економічній активності. Збільшення інвестицій, своєю чергою, стимулює розвиток економіки, що позитивно впливає на добробут країни. Деякі податкові заходи можуть значно впливати на інвестиційні рішення. Наприклад, якщо уряд вирішить знизити податок на доходи фізичних осіб, це може спричинити зростання загального попиту як на довготривалі, так і на короткочасні товари, що може не лише збільшити прибутки, а й відкрити нові інвестиційні можливості. Окрім того, зміна ставок податку на прибуток підприємств податковими органами впливає на різні сектори економічної діяльності. Зокрема, податкові пільги здатні стимулювати розвиток галузей з високою доданою вартістю. Також, підвищення податків на споживання, власність та внески на соціальне страхування зазвичай призводить до зниження поточного споживання. Така податкова політика може впливати на рух процентних ставок, знижуючи їх та стимулюючи прийняття інвестиційних рішень.

Отже, можна зробити висновок, що податкова політика є важливим інструментом впливу на економічний розвиток України. Ефективне управління податками сприяє стабільному зростанню економіки, покращенню рівня життя населення та підвищенню інвестиційної привабливості країни. Зниження податкового тиску на малий і середній бізнес, підтримка стратегічних галузей, а також стимулювання інновацій здатні створити міцну базу для сталого розвитку. Збалансована податкова політика, орієнтована на довіру та співпрацю з платниками, підсилить фінансову стабільність України в довгостроковій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коляда Т. А., Токарчук О. Л. Сутність і значення податкових інструментів у забезпеченні відновлення економіки України. *Бізнес Інформ*. 2023. № 6. С. 157–163. DOI : https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-6-157-163

2. Роль податкової політики у розвитку інвестиції в Україні в умовах європейської інтеграції / Криховецька З. М., Кропельницька С. О., Кохан І. В., Дмитровська В. С., Галущак І. Є. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 20. С. 10–17. DOI 10.32702/2306-6814.2021.20.10

УДК 349.4 (477)

Буділовська Валерія,
здобувачка третього рівня (PhD),
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Budilovska Valeriia,
Postgraduate student,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

HISTORICAL BAGKGROUND OF THE EMERGENCE OF LAND RELATIONS TAXATION

Оподаткування земель сільськогосподарського призначення базується на основних положеннях загальної теорії податків, проте має свої особливості, зумовлені специфікою землі як виробничого ресурсу, а також соціально-економічною роллю сільського господарства в економічному та суспільному житті на різних етапах їх розвитку [1]. Відтворення господарської діяльності людства починається з обробки землі та виробництва сільськогосподарської продукції. З виникненням класового суспільства та держави в стародавньому світі з'явилося і земельне оподаткування. У Стародавньому Римі земельний податок був запроваджений приблизно в 647 році до н.е. і зазвичай становив 1/10 частину валового доходу. Така форма стягнення земельного податку, як десятина, не відповідала принципу рівномірності оподаткування, оскільки не враховувала витрати, якість землі, її розташування та інші фактори, що впливають на прибутковість землеробства [6].

Першим відомим податком на території України вважається "данина", яка сплачувалася у вигляді сільськогосподарських продуктів, таких як мед, шкури, хліб, зерно, і використовувалася для утримання княжого двору. Формування податкової системи в Україні розпочалося ще за часів Київської Русі. Однак, через відсутність чіткої регламентації податків і зборів, їх періодичності, а також через їхню численність і різноманітність, виникали зловживання з боку осіб, які мали особисту зацікавленість у максимізації доходів. Це призводило до повстань і заворушень.

Як свідчать давні літописи, смерть князя Ігоря була не випадковою; його вбили древляни через повторне вимагання данини. Ця подія змусила його вдову, княгиню Ольгу, ретельно переглянути питання оподаткування населення [3, 5].

Основи теорії земельного оподаткування були закладені фізіократами у Франції, такими як Франсуа Кене (1644-1674) і Анн Робер Жак Тюрго (1727-1781), а також представниками класичної політичної економії в Англії, зокрема Вільямом Петті (1623-1687), Адамом Смітом (1723-1779) і Давидом Рікардо (1772-1823).

Наприкінці XIX - на початку XX століття спостерігається тенденція зниження значущості земельного податку у формуванні державного бюджету. У цей період зменшується рівень земельного оподаткування в Італії та Франції. У 1896 році в європейській частині росії та губерніях Царства Польського ставки поземельного податку були знижені наполовину. Вчені пояснювали ослаблення фіскальної функції земельного оподаткування зменшенням земельної ренти через інтенсифікацію сільського господарства та розвиток транспортної інфраструктури, а також зростанням надходжень від прибуткового податку та непрямих податків [2].

У теорії земельного оподаткування значна увага приділяється проблемі єдиного земельного податку. Ідея єдиного податку була започаткована у Франції мислителем, соціологом і юристом Ж. Боденом (1530-1596) та державним діячем С. Вобаном (1633-1707). На межі XVII-XVIII століть С. Вобан запропонував оподатковувати всіх підданих короля, які займаються сільськогосподарським і промисловим виробництвом, незалежно від їхнього стану, королівською десятиною. Проект С. Вобана не знайшов підтримки ні у короля, ні у його оточення.

У другій половині XVII ст. фізіократи Ф. Кене та А. Р. Тюрго теоретично обґрунтували концепцію єдиного земельного податку. Виходячи з основного положення фізіократичної школи, що дохід створюється виключно в сільському господарстві, а промислова праця є "безплідною", Ф. Кене та А. Р. Тюрго дійшли висновку про необхідність запровадження єдиного земельного податку замість численних податків і зборів, які існували у Франції. Під час перебування на посаді генерального контролера фінансів Франції у 1774-1776 рр., А. Р. Тюрго зміг замінити натуральну земельну повинність на грошовий поземельний податок і поширити його на привілейовані класи, але після його відставки всі реформи були скасовані.

Наприкінці XIX - на початку XX ст. наукові дослідження з теорії земельного оподаткування знову звернулися до ідеї єдиного земельного податку. Імпульсом для цих досліджень стала публікація у 1879 р. праці американського економіста і публіциста Г. Джорджа (1839-1897) "Прогрес і бідність".

Відновлення концепції єдиного земельного податку Г. Джорджем набуло широкого резонансу через загострення соціальних протиріч у США наприкінці 1870-х років, як зазначав М. І. Туган-Барановський. У цей історичний період вичерпався фонд вільних земель, а великі землевласники утримували земельні ділянки від використання з метою спекуляції, що викликало значне невдоволення серед фермерської спільноти. Міське середовище характеризувалося активізацією робітничого руху, поширенням страйків, що змусило владу вдатися до силових методів придушення протестів [7].

За таких обставин Г. Джордж висунув пропозицію щодо скасування всіх видів оподаткування, крім земельного, аргументуючи це стрімким зростанням вартості землі та можливістю покриття державних видатків за рахунок земельної ренти. Ця ініціатива знайшла підтримку як серед робітничого класу, так і промислових капіталістів, що сприяло популярності його праці. Проте наукова спільнота економістів одностайно вказувала на недостатнє теоретичне обґрунтування та практичну нездійсненність концепції єдиного земельного податку у версії фізіократів та Г. Джорджа.

У контексті історичного розвитку податкової системи варто зазначити, що в 1922 році в СРСР було запроваджено єдиний натуральний податок на сільськогосподарську продукцію, який мав свої специфічні характеристики.

Запроваджений податок характеризувався низкою визначальних рис. Насамперед, він консолідував різноманітні натуральні податкові платежі, що існували раніше, в єдину систему. Важливим аспектом стало впровадження уніфікованої вагової одиниці для обчислення податкового зобов'язання, яка базувалася на пуді жита або пшениці, залежно від регіональної специфіки вирощування зернових культур. Для регіонів, де домінувало скотарство, базовою одиницею оподаткування було визначено одиницю великої рогатої худоби (ВРХ), при цьому інші види свійських тварин перераховувалися відповідно до встановлених коефіцієнтів.

Трансформація єдиного сільськогосподарського податку з натурально-грошової форми у суто грошову відбулася у 1924 році. Спостерігалася тенденція до розширення податкової бази, при цьому зберігався стимулюючий характер оподаткування. Якщо в податковому періоді 1923/24 років база оподаткування обмежувалася доходами від рослинництва (переважно зернового господарства), то вже наступного року вона охопила й доходи від тваринницької галузі. У 1926/27 роках відбулося подальше розширення бази оподаткування через включення доходів від виноградарства, садівництва, бджільництва та несільськогосподарської діяльності. Протягом кількох років спостерігалося послідовне збільшення податкових пільг для виробників технічних культур.

Формування механізму земельного оподаткування в незалежній Україні розпочалося із запровадженням Закону України "Про плату за землю" у 1992 році. Згідно з цим нормативно-правовим актом, плата за землю набула статусу загальнодержавного податку, який реалізовувався через два основні інструменти: земельний податок та орендну плату. Суттєва модернізація законодавчої бази відбулася у 1997 році, коли було впроваджено оновлену редакцію закону, яка внесла корективи у податкові ставки, механізми адміністрування земельних платежів, систему податкових преференцій та регламентацію відповідальності платників. На сучасному етапі базовим нормативним документом, що регулює оподаткування земельних відносин, виступає Податковий кодекс України, який замінив попередній закон.

Чинний Податковий кодекс України встановлює принцип платності землекористування, визначаючи три ключові напрями спрямування акумульованих фінансових ресурсів: реалізація програм щодо забезпечення раціонального використання земельних ресурсів, охорони земель та підвищення родючості ґрунтового покриву; забезпечення компенсаційних виплат власникам земельних ділянок та землекористувачам, які здійснюють господарську діяльність на землях з нижчими якісними характеристиками; фінансування розвитку та модернізації інфраструктурних об'єктів населених пунктів.

Плата за землю охоплює дві категорії платежів (ст. 14.1 Податкового кодексу) [4]:

1. Земельний податок. Його сплачують власники земельних ділянок і земельних часток (паїв), а також постійні землекористувачі.

2. Орендна плата за земельні ділянки державної і комунальної власності. Її орендар вносить орендодавцеві за користування земельною ділянкою.

Аналіз еволюційних процесів у сфері земельного оподаткування, теоретико-методологічного підґрунтя єдиного сільськогосподарського податку та емпіричного досвіду його імплементації дає підстави для формулювання важливого концептуального положення: ефективний розвиток аграрного сектору потребує такої архітектури податкової системи, де домінантну роль відіграє стимулююча функція оподаткування. При цьому фіскальні завдання щодо забезпечення державних видатків можуть бути успішно реалізовані через механізми перерозподільчої функції податкової системи, що дозволяє досягти збалансованості між стимулюючими та фіскальними аспектами оподаткування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Давиденко Н. М., Порохівник Ю. О. Фінансове забезпечення вирішення еколого-економічних проблем землекористування в аграрному секторі економіки України. *Бізнес-навігатор* : науково-виробничий журнал. 2019. № 4 (530). С. 146–149.

2. Москаленко А. Земельне оподаткування: історія, методологія, практика *Регіональна економіка.* 1999. № 4. С. 112–116.

3. Нечай Н. Від «десятини» князя Володимира до «вихода» Батия. *Вісник податкової служби України.* 2011. № 12. С. 20–21.

4. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. URL : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page3

5. Повість минулих літ [Електронний ресурс]. URL : http://litopys.org.ua/

6. Шульга О. Історія розвитку земельних відносин в Україні. *Вісник КНТЕУ.* 2010. № 4. С. 123–134.

7. Ярошенко Ф. О., Павленко В. Л. Історія податків та оподаткування в Україні : навчальний посібник. Ірпінь : Академія ДПС України, 2002. 240 с.

УДК 34

Габро Олександр,
здобувач вищої освіти
третього Ph.D. рівня ННІ права,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ ВИКОРИСТАННЯ DOCUSIGN В УКРАЇНІ: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ІНТЕГРАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ЕЛЕКТРОННОГО ПІДПИСУ

Oleksandr Habro,
Ph.D. candidate
Educational and Scientific Institute of Law
State Tax University,
Irpin, Ukraine

PROSPECTS AND CHALLENGES OF USING DOCUSIGN IN UKRAINE: LEGAL REGULATION AND INTEGRATION OF INTERNATIONAL ELECTRONIC SIGNATURE STANDARDS

Використання електронних підписів, таких як DocuSign, набуває все більшої популярності у світі завдяки їхній здатності прискорити бізнес-процеси, скоротити витрати на документообіг та зменшити бюрократичне навантаження. На сьогоднішній день для України питання правового регулювання таких сервісів залишається актуальним, особливо на фоні глобальної цифрової інтеграції та впровадження цифрових сервісів. Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» регулює відносини, що виникають між юридичними, фізичними особами, суб'єктами владних повноважень у процесі надання і отримання послуг електронної ідентифікації, гаманців з цифровою ідентифікацією та електронних довірчих послуг, процедури надання таких послуг, нагляду і контролю за дотриманням вимог законодавства у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг. Закон також чітко визначає, що лише кваліфіковані надавачі можуть надавати кваліфіковані електронні підписи (КЕП), які мають офіційний (легальний) статус та юридичну силу.

DocuSign, як потужний інструмент для електронного підпису та обміну документами в країнах Європи, обмежений у своєму використанні в Україні. Це пов'язано з тим, що DocuSign не має необхідної сертифікації на українському

ринку, в силу відсутності нормативно правового регулювання та чіткої позиції контролюючих органів та банків, що унеможливлює його прийняття для юридично значущих операцій. Це питання також активно розглядається Міністерством цифрової трансформації, яке вбачає перспективи у використанні іноземних сервісів.

Виклики, з якими стикається використання DocuSign, є багатогранними. Перш за все, міжнародні сервіси, як DocuSign, мають відмінності у вимогах до захисту даних та електронної ідентифікації порівняно з українськими стандартами. В Україні електронний підпис підлягає суворим вимогам, що охоплюють як захист персональних даних, так і безпеку транзакцій. Ці вимоги зумовлені необхідністю відповідності національним стандартам у сфері інформаційної безпеки та захисту особистих даних. Для відповідності таким нормам, платформи, які надають послуги електронного підпису, мають проходити додаткову сертифікацію, що гарантує юридичну силу підпису, а також визнання у судовій практиці. На практиці це означає, що навіть для укладення договорів із міжнародними партнерами українським компаніям часто доводиться укладати додаткові угоди, які гарантуватимуть прийнятність підписаних документів у контролюючих органах, судах та банках. Крім того, ризики, пов'язані з електронною ідентифікацією та безпекою, обмежують можливість широкого використання таких платформ як DocuSign у комерційних структурах України.

Попри зазначені виклики, перспективи для вдосконалення законодавства існують і є надзвичайно важливими для інтеграції України в міжнародне цифрове середовище.

По-перше, удосконалення системи сертифікації електронних підписів дозволило б зменшити бар'єри для використання міжнародних платформ. Це допоможе українським компаніям ефективніше працювати з іноземними партнерами без додаткових правових перепон.

По-друге, впровадження стандартів, що відповідали б як українським, так і міжнародним нормам, значно розширило б сферу застосування таких рішень, як DocuSign, та надало можливість використовувати їх у більшій кількості офіційних операцій.

Загалом, впровадження сервісу DocuSign та подібних до нього інструментів стане важливим кроком на шляху до цифрової інтеграції України. Проте для цього необхідне вдосконалення правової бази, яка дозволила б визнати електронний підпис із застосуванням міжнародних платформ у внутрішніх і зовнішніх операціях. Це створить можливості для більш швидкого й ефективного обміну документами, сприятиме підвищенню конкурентоспроможності українських

підприємств та полегшить інтеграцію національної цифрової інфраструктури до міжнародного середовища. Для бізнесу це означає нові можливості автоматизації процесів та полегшення доступу до європейського ринку, а для державного сектору – підвищення ефективності, прозорості та швидкості обміну інформацією з партнерами в ЄС. В цілому, зміцнення взаємного визнання електронних підписів стане важливим фактором у цифровій трансформації України в рамках євроінтеграційних процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII / Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text (дата звернення: 14.11.2024).
2. Про використання платниками податків – юридичними особами міжнародних сервісів електронного документообігу / Пресслужба Державної податкової служби України. URL : https://tax.gov.ua/nove-pro-podatki--novini-/815412.html (дата звернення: 14.11.2024).

УДК 657

Гавриков Владислав,
здобувач першого (бакалаврського) рівня;
Гуріна Наталія,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри обліку та консалтингу,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ГАРМОНІЗАЦІЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ ІЗ СТАНДАРТАМИ ЄС: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ

Vladyslav Havrykov,
Student of the first (bachelor's) level;
Nataliia Hurina,
PhD in Economics,
Associate Professor of the Department
of Accounting and Consulting,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

HARMONIZATION OF TAX POLICY IN UKRAINE WITH EU STANDARDS: PROSPECTS AND CHALLENGES

В умовах сучасного розвитку України, яка перебуває на шляху до інтеграції з Європейським Союзом, питання гармонізації національної системи бухгалтерського обліку з європейськими стандартами набуває особливої актуальності. Чим ближче Україна на порозі вступу до ЄС, тим гостріше постає потреба адаптувати законодавчу базу, підвищити прозорість і порівнянність фінансової звітності, забезпечити взаємовизнання облікових стандартів. Гармонізація податкового обліку з ЄС відкриває нові можливості для українських компаній у питаннях міжнародної співпраці, інвестування та виходу на європейські ринки, але також супроводжується низкою викликів, зокрема потребою у значних змінах у професійній підготовці, технічній інфраструктура та правових нормах.

Основою податкового права ЄС є «Податкові положення», закріплення в статтях 110-113 Договору про функціонування Європейського Союзу. Ці статті регулюють питання гармонізації законодавства щодо податків на оборот, акцизів

та інших форм непрямого оподаткування. Крім того існує розділ, що стосується наближення законодавства, який охоплює податки, що мають непрямий вплив на формування внутрішнього ринку, а також фіскальні положення, які не підлягають звичайній законодавчій процедурі. До інших норм, що можуть бути застосовані в податкових питаннях, належать статті, які регулюють вільний рух осіб, послуг і капіталу, а також питання, пов'язані з охороною навколишнього середовища, конкуренцією та посиленим співробітництвом. ЄС прагне забезпечити функціонування внутрішнього ринку, а саме – території без внутрішніх кордонів , забезпечення вільного руху товарів, осіб послуг та капіталу.

Податкова політика ЄС складається з двох типів оподаткування: прямі податки, за які відповідають лише держави-члени, та непрямі податки, які впливають на вільний рух товарів і свободу надання послуг на єдиному ринку. Існують також правила адміністративної співпраці для забезпечення належного функціонування податкової системи [3].

Оскільки ЄС має власну економічну зону, більшість директив, щодо непрямого оподаткування, створюють рівні умови для підприємств усіх держав-членів, особливо , щодо ПДВ та акцизних зборів. Згідно з аналізу законодавства з ПДВ, який був проведений проектом EU4PFM, було знайдено лише декілька невідповідностей, зокрема створення моделі «Єдиного вікна» (OSS), яка би спрощувала зобов'язання з ПДВ для онлайн-продажів за кордон, об'єднуючи їх в одній державі ЄС [1, 2].

Щодо прямого оподаткування, то основні принципи ЄС включають баланс між стандартами оподаткування фізичних та юридичних осіб. Ключовими є заходи, спрямовані на запобігання ухиленню від сплати податків та уникненню подвійного оподаткування. У цьому контексті важливо впровадити низку директив ЄС у національне законодавство. Україні вже впровадила в національне законодавство деякі європейські стандарти оподаткування, щодо подолання ухилення від сплати податків [3] , а саме :

1. Приєднання до Плану BEPS (розмивання оподатковуваної бази й виведення прибутку з-під оподаткування), який складається з доповідей стосовно 15 заходів, він включає в себе перегляд чинних стандартів, спільні підходи, що сприятимуть зближенню національних практик [4].

2. Автоматичний обмін податковою інформацією, стандарт CRS. Згідно з цим стандартом нашій державі будуть відкриті баланси рахунків резидентів [5].

3. Вступ до ОЕСР. Одна з трійки провідних світових економічних установ разом з МВФ та Світовим банком, яка спрямована на зміцнення й підвищення ефективності економік держав-членів, поліпшення соціально-економічних умов

і ситуації на ринку праці, а також на забезпечення економічного зростання , як для індустріального розвинених, так і для країн, що розвиваються [5].

Адміністративна співпраця. Податкові органи всіх країн-членів ЄС співпрацюють для обміну інформацією, проведенням спільних заходів контролю та сприяння стягненню податкових боргів. Їхня співпраця є важливою для виявлення та зменшення податкового шахрайства.

Адміністративна співпраця це - удосконалення питань з ПДВ, акцизного податку, збору податків, але потрібна не тільки адаптація податкового законодавства, а й впровадження ІТ-рішень [3], а саме :

1. Спеціально захищена мережа CCN - ІТ інструмент, в якому використовується єдина митна декларація.

2. EMCS - електрона система ЄС для моніторингу переміщення підакцизних товарів.

3. Система VIES. Дозволяє перевірити суб'єктів господарювання на сплату ПДВ.

Отже, адаптація законодавства до норм ЄС створює перспективи для підвищення прозорості фінансової звітності та відкриває можливості співпраці, виходу на європейські ринки та залучення до країни інвестицій, спрощення процедур цифрової торгівлі, боротьба з ухиленням сплати податків, розвиток правової та інституційної бази, зокрема це стосується гармонізації законодавчих норм, щодо ПДВ, акцизів та принципів уникнення подвійного оподаткування. Але цей процес супроводжується викликами, серед яких є потреба підвищення кваліфікації фахівців, удосконалення технічної інфраструктури та впровадження ІТ - рішень. Реалізація цих заходів сприятиме сталому економічному розвитку та інтеграції України в економічну зону ЄС, що є стратегічно важливим на шляху до європейської спільноти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ukrainians 'foreign capital will become more transparent. URL : https://eu4pfm.com.ua/interviews/ukrainians-foreign-capital-will-become-more-transparent/ (дата звернення: 30.10.2024).

2. Дві спрощені процедури для цифрового бізнесу OSS та IOSS. URL : https://www.artax.com/uk/податок-з-продажу-онлайн-торгівля/ (дата звернення: 31.10.2024).

3. Присяжна Л. Податкові зміни, що необхідні Україні для вступу в ЄС. URL : https://biz.ligazakon.net/news/212565_podatkov-zmni-shcho-neobkhdn-ukran-dlya-vstupu-v-s (дата звернення: 02.11.2024).

4. Бобошко О. Україна доєдналася до автоматичного обміну інформацією. URL : https://kpmg.com/ua/uk/home/media/press-releases/2022/12/ukrayina-doyednalasya-do-avtomatychnoho-obminu-informatsiyeyu-crs.html (дата звернення: 04.11.2024).

5. Організація економічного співробітництва та розвитку. URL : https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/organizaciya-ekonomichnogo-spivrobitnictva-ta-rozvitku (дата звернення: 04.11.2024).

УДК 657

Гуріна Наталія,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри обліку та консалтингу;
Даниленко Софія,
здобувачка вищої освіти,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ВЕДЕННЯ ОБЛІКУ В УМОВАХ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ (IFRS)

Nataliia Hurina,
PhD in Economics,
Associate Professor of the Department
of Accounting and Consulting;
Sofia Danilenko,
student,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

ACCOUNTING IN ACCORDANCE WITH INTERNATIONAL STANDARDS (IFRS)

Міжнародні стандарти фінансової звітності були використовуються компаніями у 168 країнах, згідно з останнім дослідженням The IFRS Foundation [1]. Перехід на ці стандарти значно сприяв розвитку глобальної економіки, спростив бізнес-процеси та суттєво підвищив вимоги до професійної підготовки співробітників бухгалтерських і фінансових відділів.

Міжнародні стандарти фінансової звітності (*International Financial Reporting Standards – IFRS*) є сукупністю правил, що визначають, як компаніям слід здійснювати фінансовий облік, які операції відображати та як формувати звітність [2]. На відміну від національних стандартів бухгалтерського обліку, які встановлюють конкретні методи ведення та оформлення фінансових документів, МСФЗ лише надають загальні принципи складання звітності. У цих стандартах не передбачено детального плану рахунків, первинних документів, чітких проводок або жорстких правил для ведення обліку. Це є перевагою МСФЗ, оскільки вони значно спрощують роботу бухгалтерів та менеджерів і дозволяють застосовувати ці стандарти у різних країнах світу.

Метою IFRS є стандартизація бухгалтерської звітності незалежно від місця ведення бізнесу, що дозволяє забезпечити прозорість діяльності компаній. Це сприяє стабільності фінансових ринків та підтримці глобальної економіки. Фінансова звітність, складена за вимогами МСФЗ, виступає своєрідним «знаком якості», підтверджуючи, що надані дані є достовірними та надійними.

Однією з основних характеристик IFRS є акцент на сутності операцій, а не на їх юридичній формі. Це означає, що компанії повинні відображати економічну реальність своїх транзакцій, навіть якщо вона не повністю відповідає їх юридичним структурам. Серед ключових стандартів, які регулюють різні аспекти фінансової звітності, можна виділити [3]:

- IAS 1 "Подання фінансової звітності": визначає основні вимоги до форми та змісту фінансової звітності.

- IFRS 9 "Фінансові інструменти": стосується класифікації, оцінки та розкриття фінансових активів і зобов'язань.

- IFRS 15 "Дохід від договорів з клієнтами": регулює правила визнання доходу від надання товарів або послуг.

- IFRS 16 "Оренда": встановлює порядок відображення оренди на балансі компанії.

Міжнародні стандарти фінансової звітності надають багато можливостей для розвитку бізнесу та залучення інвестицій, але водночас їх впровадження може супроводжуватися певними труднощами. Які саме ключові фактори входять в цей контекст можете переглянути табл. 1.

Таблиця 1 – Переваги та недоліки впровадження МСФЗ

ПЕРЕВАГИ ВЕДЕННЯ ОБЛІКУ ЗА IFRS	ВИКЛИКИ ТА ТРУДНОЩІ ВЕДЕННЯ ОБЛІКУ ЗА IFRS
1	2
1. Прозорість фінансової інформації. IFRS дозволяють інвесторам і користувачам фінансової звітності отримати чітку та правдиву інформацію про фінансовий стан компанії	1. Значні витрати на впровадження. Це включає витрати на навчання персоналу, оновлення інформаційних систем, консультації з міжнародними експертами та аудиторами
2. Доступ до міжнародних ринків капіталу. Компанії, що складають фінансову звітність за IFRS, стають привабливішими для міжнародних інвесторів, які можуть швидше і легше оцінити їх фінансовий стан та перспективи. Це спрощує процес залучення інвестицій і полегшує доступ до світових фінансових ринків	2. Складність для малих і середніх підприємств (МСП). Малі та середні підприємства часто стикаються з труднощами при адаптації до вимог IFRS через відсутність достатніх ресурсів і кваліфікованих фахівців. Це може призводити до необхідності залучення зовнішніх консультантів, що збільшує витрати

Продовження таблиці 1

1	2
3. Порівнянність. Використання єдиних стандартів фінансової звітності дозволяє порівнювати фінансові показники різних компаній незалежно від країни їхнього розташування чи галузі, в якій вони працюють. Це особливо важливо для інвесторів, які вкладають кошти у транснаціональні корпорації або планують розширення на інші ринки	3. Відмінності з національними стандартами. Багато країн мають свої національні стандарти обліку (наприклад, у США — GAAP), які можуть суттєво відрізнятися від IFRS. Це може створювати складнощі при перекладі фінансової звітності на міжнародні стандарти, що потребує додаткових витрат і часу
4. Ефективність управління. Впровадження IFRS стимулює компанії до підвищення внутрішньої ефективності управління. Більш чіткі та деталізовані фінансові показники дозволяють менеджменту краще розуміти фінансовий стан компанії, виявляти слабкі місця та приймати ефективні рішення для покращення фінансової стабільності	4. Неоднозначність деяких стандартів. Оскільки IFRS побудовані на принципах, а не на чітких правилах, це іноді може створювати простір для різних інтерпретацій при складанні фінансової звітності. У таких випадках необхідно звертатися до фахівців, що ускладнює процес ведення обліку та може викликати суперечності під час аудиту
5. Зростання довіри. Прозорість і точність звітності, складеної за міжнародними стандартами, підвищують рівень довіри з боку акціонерів, кредиторів, партнерів і регуляторів, що сприяє зміцненню репутації компанії на ринку	5. Необхідність постійного оновлення знань. IFRS постійно змінюються, адаптуючись до нових реалій та вимог ринку. Це означає, що бухгалтери, аудитори та менеджери мають постійно підвищувати свою кваліфікацію, що потребує додаткового навчання і витрат

Джерело: систематизовано авторами за [4].

Аналіз наведених переваг та викликів свідчить, що ведення обліку за IFRS надає компаніям значні конкурентні переваги на міжнародних ринках, включаючи прозорість фінансової інформації та доступ до капіталу. Проте, цей процес вимагає суттєвих ресурсів для впровадження, особливо для малих і середніх підприємств, які можуть стикатися з фінансовими та організаційними труднощами. Постійне вдосконалення та оновлення знань є необхідною умовою успішної адаптації до стандартів IFRS.

Щоб впровадити IFRS компаніям потрібно здійснити кілька важливих кроків:

- Детальний аналіз поточної системи обліку (виявити відмінності між національними та міжнародними стандартами і визначити, які зміни необхідно внести).

- Модернізація інформаційних систем (IFRS вимагають детальної та комплексної звітності, тому компанії можуть знадобитися нові програмні рішення для автоматизації процесу складання звітності та обліку).

- Навчання персоналу (для правильного відображення господарських операцій та складання фінансової звітності).

- Залучення експертів (необхідна підтримка зовнішніх консультантів та аудиторів для успішної адаптації до міжнародних стандартів).

Отже, ведення обліку в умовах міжнародних стандартів (IFRS) є важливим кроком для компаній, які прагнуть розширити свою діяльність на міжнародному рівні, залучити іноземні інвестиції та підвищити свою прозорість і репутацію. Незважаючи на певні труднощі та витрати, пов'язані з впровадженням цих стандартів, їх використання значно покращує якість фінансової звітності, сприяє розвитку бізнесу та збільшує доступ до міжнародних фінансових ринків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. The IFRS Accounting Standards. 2024. www.ifrs : web site. URL : https://www.ifrs.org/ (дата звернення: 18.10.2024).

2. Що таке МСФЗ (IFRS)? 2024. Finacademy.net : вебсайт. URL : https://finacademy.net/ua/materials/article/chto-takoe-msfo (дата звернення: 15.10.2024).

3. МСФЗ (IFRS) 2024: ключові зміни та нюанси переходу. Finacademy.net : вебсайт. URL : https://finacademy.net/ua/materials/article/neobhodimost-perehoda-na-msfo (дата звернення: 17.10.2024).

4. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ). www.bdo : вебсайт. URL : https://www.bdo.ua/uk-ua/services-2/consulting/ifrs (дата звернення: 16.10.2024).

УДК 657

Гуріна Наталія,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри обліку та консалтингу;
Купріянова Анастасія,
здобувачка вищої освіти,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ОБЛІК ВИТРАТ НА ІННОВАЦІЙНІ ПРОЄКТИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Nataliia Hurina,
PhD in Economics,
Associate Professor of the Department of Accounting and Consulting;
Anastasiia Kupriianova,
student,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

ACCOUNTING FOR COSTS OF INNOVATIVE PROJECTS IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

У сучасному глобальному середовищі інновації стають ключовими для забезпечення сталого економічного зростання, а ефективний облік витрат на інноваційні проекти дозволяє підприємствам оптимізувати використання ресурсів та підвищити їхній інвестиційний потенціал.

Євроінтеграція вимагає від українських компаній відповідності не лише до технічних, але й до фінансових стандартів Європейського Союзу, що включає в себе нові підходи до обліку та звітності. У таких умовах підприємства повинні вдосконалювати облікові системи, впроваджувати сучасні методики оцінки витрат і використовувати міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ). Ці зміни мають на меті підвищити прозорість фінансових операцій та забезпечити доступ до міжнародних фінансових ресурсів [1].

Інноваційні проекти відіграють ключову роль в економіці, оскільки сприяють підвищенню продуктивності, ефективності та конкурентоспроможності

підприємств. У сучасному глобалізованому світі, а особливо в умовах євроінтеграції, інновації стають визначальним чинником економічного зростання, що дозволяє бізнесу адаптуватися до нових вимог ринку, технологічних змін і міжнародних стандартів.

Категорії витрат на інноваційні проекти можуть бути різними залежно від специфіки діяльності та цілей підприємства. Основні з них включають витрати на дослідно-конструкторські роботи, які охоплюють проведення наукових досліджень, розробку нових технологій і продуктів. Важливим напрямом є інвестиції в новітні технології, що забезпечують удосконалення виробничих процесів і створення продукції з доданою вартістю. Також значні кошти спрямовуються на патентування, що дозволяє захистити розроблені технології, інновації та інтелектуальну власність, підвищуючи при цьому статус компанії та її конкурентну позицію на ринку [1; 2].

Таким чином, інноваційні витрати не лише підтримують стабільне функціонування підприємств, а й забезпечують їхню адаптацію до змін у бізнес-середовищі. В умовах євроінтеграції інвестиції в інновації стають особливо актуальними, оскільки відкривають доступ до нових ринків, ресурсів та можливостей співпраці з міжнародними партнерами.

Облік витрат на інноваційні проекти вимагає особливого підходу, особливо в умовах євроінтеграції, де важливо дотримуватися міжнародних стандартів фінансової звітності, які встановлюють чіткі вимоги для обліку інноваційних витрат, забезпечуючи прозорість і зіставність фінансових результатів у різних країнах. Одним із ключових аспектів є правильне розмежування витрат, пов’язаних з інноваційною діяльністю, та їхнє відображення у звітності з урахуванням специфіки кожного етапу проекту.

У процесі обліку інноваційних витрат важливо чітко розділяти витрати за етапами реалізації проекту: дослідження, розробка та впровадження. На етапі дослідження витрати можуть включати проведення наукових досліджень і пошук нових технічних рішень, проте вони здебільшого не визнаються активами, а списуються на витрати поточного періоду. Витрати на розробку, якщо вони відповідають певним критеріям (наприклад, можна довести їх майбутню економічну вигоду), можуть капіталізуватися і відображатися як актив. Витрати на впровадження часто включають у себе інвестиції в інфраструктуру, навчання персоналу та маркетинг інноваційного продукту [1].

МСБО 38 "Нематеріальні активи" є одним із головних стандартів, який регулює облік інноваційних витрат, зокрема тих, що стосуються нематеріальних активів, таких як патенти, технології та авторські права. Важливою вимогою

МСБО 38 є доведення майбутньої економічної вигоди від таких активів, що дозволяє капіталізувати витрати та відображати їх у балансі компанії як нематеріальні активи. Це дозволяє підприємствам збільшувати прозорість звітності, що є особливо важливим у взаємодії з європейськими партнерами та інвесторами [3].

Облік витрат на інноваційні проекти вимагає застосування сучасних методологічних підходів, що дозволяють коректно і прозоро відображати витрати, пов'язані з інноваційною діяльністю. Серед основних підходів виділяють повний облік витрат і облік за об'єктами інновацій. Повний облік витрат охоплює всі витрати, пов'язані з інноваційними проектами, від етапу досліджень до остаточного впровадження. Цей підхід забезпечує загальну картину витрат і дає можливість оцінити загальну інвестицію в інноваційний проект. Облік витрат за об'єктами інновацій передбачає деталізацію витрат за окремими етапами чи елементами проекту, що дозволяє оцінити ефективність використання ресурсів на кожному етапі [2; 3].

Аналіз витрат і оцінка ефективності інноваційних проектів є ключовими етапами для визначення рентабельності та результативності інвестицій. Основними показниками ефективності виступають рентабельність та період окупності. Рентабельність дозволяє оцінити дохідність проекту відносно витрат, тоді як період окупності визначає, за який час інвестиції повернуться підприємству. Ці показники сприяють обґрунтованому управлінню інноваційними проектами, забезпечуючи ефективний розподіл фінансових ресурсів.

Інтеграція України в європейський економічний простір ставить перед українськими підприємствами численні виклики, пов'язані з адаптацією до європейських облікових стандартів. Одним із основних викликів є необхідність удосконалення облікової системи для забезпечення прозорості та відповідності МСБО. Це включає як освоєння нових стандартів фінансової звітності, так і впровадження сучасних методів оцінки нематеріальних активів та інноваційних витрат, що дозволить досягти сумісності з європейськими ринками [1].

Для сприяння цьому процесу необхідно вдосконалювати облікові практики і розробити відповідні рекомендації для українських підприємств. Це може включати впровадження автоматизованих систем обліку, навчання персоналу стандартам ЄС і вдосконалення облікових методик, що відповідають вимогам євроінтеграції. Державна підтримка відіграє важливу роль у цьому процесі, надаючи підприємствам можливість отримувати податкові пільги, гранти чи інші стимули для інноваційної діяльності. Важливо, щоб облікова та податкова політика держави сприяли активному розвитку інноваційних проектів, підвищуючи їхню конкурентоспроможність на міжнародній арені та забезпечуючи поступову інтеграцію України у європейський ринок.

Облік витрат на інноваційні проекти в умовах євроінтеграції є надзвичайно важливим для забезпечення ефективності та стійкості економіки. Адаптація до європейських стандартів і практик вимагає від українських підприємств впровадження нових методик обліку, які сприятимуть не лише контролю за витратами, але й забезпеченню прозорості фінансових операцій. Це, в свою чергу, відкриває доступ до міжнародних фінансових ресурсів, що критично важливо для реалізації інноваційних проектів [2].

В умовах глобалізації та жорсткої конкурентної боротьби інновації стають основним двигуном економічного зростання. Ефективний облік витрат дозволяє оцінити рентабельність інноваційних проектів, забезпечуючи підприємствам можливість адаптувати стратегії та оптимізувати ресурси. При цьому, дотримання міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (МСБО) не лише підвищує якість обліку, але й створює сприятливі умови для залучення іноземних інвестицій. Розвиток цієї сфери сприятиме підвищенню конкурентоспроможності українських підприємств на європейському та світовому ринках, що є критично важливим для економічного розвитку країни в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончарук С., Хмизовець В. Стан і шляхи вдосконалення обліку і аудиту активів підприємства в умовах євроінтеграції. *Фінансовий простір*. 2023 № 4 (52). URL : https://doi.org/10.30970/fp.4(52).2023.151159160 (дата звернення: 07.11.2024).
2. Бухгалтерський облік : підручник / Краєвський В. М., Колісник О. П., Гуріна Н. В., Костенко О. М., Новікова О. П. Ірпінь : Університетська книга, 2021. 388 с.
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 (МСБО 38). Нематеріальні активи / Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_050#Text (дата звернення: 10.11.2024).

УДК 657

Гуріна Наталія,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри обліку та консалтингу;
Федчук Марія,
здобувачка вищої освіти,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА УКРАЇНСЬКУ ОБЛІКОВУ СИСТЕМУ

Nataliia Hurina,
PhD in Economics,
Associate Professor of the Department
of Accounting and Consulting;
Maria Fedchuk,
student,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

INTERNATIONAL STANDARDS OF FINANCIAL REPORTING AND THEIR IMPACT ON THE UKRAINIAN ACCOUNTING SYSTEM

У сучасному глобалізованому світі, де бізнес-операції не знають кордонів, важливість прозорості та достовірності фінансової звітності стає дедалі актуальнішою. Українська економіка активно інтегрується в глобальну систему, що висуває нові вимоги до прозорості та надійності фінансової звітності. У цьому контексті питання впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) набуває особливої актуальності.

Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) були розроблені з метою забезпечення єдиного підходу до складання фінансових звітів, що дозволяє інвесторам, кредиторам та іншим зацікавленим сторонам отримувати зрозумілу інформацію про фінансовий стан компаній у різних країнах. З одного боку, МСФЗ пропонують єдиний стандарт для всіх учасників фінансового ринку, що спрощує взаємодію та сприяє підвищенню довіри інвесторів, а з іншого боку, їх впровадження вимагає суттєвих змін в українській обліковій системі, адаптації до нових принципів та практики.

Згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», міжнародні стандарти фінансової звітності – це документи, затверджені Радою міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, які регламентують процес підготовки фінансової звітності [1].

Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) відіграють важливу роль у глобалізації фінансових ринків і забезпеченні прозорості фінансової інформації, що, в свою чергу, має значний вплив на національну облікову систему України. Впровадження МСФЗ сприяє уніфікації облікових практик, що полегшує порівняння фінансової звітності між компаніями в різних країнах, а це є особливо важливим для українських підприємств, які працюють на міжнародних ринках або мають іноземних інвесторів. Крім того, стандартизація фінансової звітності підвищує її якість, забезпечуючи прозорість, зрозумілість та надійність інформації, що, в свою чергу, може підвищити довіру інвесторів і кредиторів до українських компаній. Це також відкриває нові можливості для залучення іноземних інвестицій, оскільки інвестори, знайомі з МСФЗ, можуть бути більш схильними інвестувати в компанії, які звітують відповідно до цих стандартів [2].

Впровадження МСФЗ вимагало змін у національному законодавстві України, що стосується бухгалтерського обліку і фінансової звітності, і включало прийняття нових нормативних актів, які регулюють облік і звітність відповідно до міжнародних стандартів. Це також сприяло підвищенню кваліфікації кадрів, оскільки з переходом на МСФЗ виникає потреба в навчанні бухгалтерів і фінансових спеціалістів, що стимулює розвиток професійних організацій і курсів, підвищуючи загальний рівень облікової освіти в країні [2].

Однак, впровадження міжнародних стандартів потребує ретельного аналізу, грамотного планування та постійного удосконалення, оскільки процес переходу супроводжується низкою викликів. Тому важливо ретельно вивчити всі аспекти та забезпечити плавне впровадження міжнародних стандартів обліку в українську облікову систему [2].

Проте адаптація МСФЗ в Україні супроводжується низкою викликів, Впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні, незважаючи на безперечні переваги, зустрічається з рядом викликів.

Найбільшою проблемою є недостатнє знання МСФЗ. Багато українських бухгалтерів не мають достатнього досвіду застосування цих стандартів, що призводить до помилок в обліку і складанні фінансової звітності. Відсутність достатньої кількості кваліфікованих фахівців з МСФЗ створює нестачу кадрів на ринку. Недостатня підтримка з боку держави також ускладнює процес. Державна політика не завжди сприяє впровадженню МСФЗ, що ускладнює їх застосування на практиці. Крім того, відсутня ефективна система навчання та перепідготовки кадрів з МСФЗ [3, с. 49].

Відсутність єдиної інтерпретації МСФЗ також створює певні труднощі. Виникають труднощі з інтерпретацією МСФЗ в конкретних обставинах, що призводить до різних підходів до обліку і складання звітності. Недостатня розвиненість правової бази для застосування МСФЗ в Україні ускладнює процес адаптації.

Ще одним викликом є значні витрати на перехід до МСФЗ . Впровадження МСФЗ вимагає значних фінансових та часових витрат на навчання персоналу, оновлення облікових систем та розробку нової облікової політики. Для багатьох українських підприємств перехід до МСФЗ є фінансово невигідним [3, с. 49].

Крім того, відсутність культури фінансової звітності в Україні також створює перешкоди. Українські підприємства часто не мають достатньої мотивації до складання якісної фінансової звітності за МСФЗ [3, с. 49].

Таким чином, міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) відіграють ключову роль у формуванні сучасної облікової системи України, сприяючи її інтеграції в глобальну економіку. Впровадження МСФЗ дозволяє підвищити прозорість фінансової звітності, забезпечити порівнянність даних та підвищити довіру інвесторів. Хоча процес адаптації до міжнародних стандартів вимагає значних зусиль і ресурсів, він відкриває нові можливості для розвитку бізнесу та залучення іноземних інвестицій, що є важливим кроком на шляху до економічної стабільності та зростання України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 5 жовтня 2017 р. № 2164. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text (дата звернення: 20.10.2024).

2. Гетманченко І. В. Вплив міжнародних стандартів обліку на практику в Україні: переваги та виклики. *Здобутки економіки: перспективи та інновації.* 2024. № 3. DOI : https://doi.org/10.57125/econp.2024.02.29.05

3. Лучко М. Р., Мельник Н. Г. МСФЗ-звітність: практичні аспекти переходу. *Вісник Тернопільського національного економічного університету.* 2019. Вип. 4. С. 42–53.

УДК 657

Гуріна Наталія,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри обліку та консалтингу;
Халімончук Катерина,
здобувачка вищої освіти,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ЗНАЧЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДЛЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ: НОВІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Nataliia Hurina,
PhD in Economics,
Associate Professor of the Department of Accounting and Consulting;
Kateryna Khalimonchuk,
student,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

SIGNIFICANCE OF THE CONCEPT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT FOR ACCOUNTING: NEW CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

У сучасному світі, де екологічні, соціальні та економічні виклики стають дедалі актуальнішими, концепція сталого розвитку набуває особливого значення. Вона передбачає баланс між потребами нинішнього покоління та можливостями майбутніх поколінь, що вимагає переосмислення підходів до управління ресурсами та ведення бізнесу. У цьому контексті бухгалтерський облік, як важливий інструмент управління фінансами, також зазнає суттєвих змін [1, с. 375].

Значення сталого розвитку для бухгалтерського обліку полягає не лише у впровадженні нових стандартів звітності, але й у формуванні нової парадигми мислення, де екологічні та соціальні аспекти стають невід'ємною частиною фінансового аналізу. Це створює нові виклики для бухгалтерів, які повинні адаптувати свої навички та знання до вимог сталого бізнесу, а також можливості для

розвитку нових методів обліку, які враховують не лише фінансові показники, але й вплив на довкілля та суспільство [2].

Концепція сталого розвитку, що базується на принципах екологічної, соціальної та економічної збалансованості, здобуває все більшу популярність у світі бізнесу. Вона не тільки стимулює компанії до відповідальної поведінки, а й впливає на способи обліку і звітності. Сучасний бухгалтерський облік стикається з новими викликами та можливостями, пов'язаними із впровадженням сталого розвитку [3].

Актуальність сталого розвитку змушує бухгалтерів переосмислити традиційні підходи до обліку, зосередившись не тільки на фінансових показниках, а й на не фінансових аспектах. Це включає врахування екологічних та соціальних чинників у звітності, що зосереджується на впливі компаній на навколишнє середовище та суспільство [3].

Крім того, врахування ESG-критеріїв стало невід’ємною частиною діяльності підприємств. Бухгалтери повинні інтегрувати ці критерії в свою практику, аналізуючи вуглецевий слід, соціальну відповідальність та управлінські практики, що сприяють сталому розвитку. Зростаюча увага до сталого розвитку з боку регуляторів веде до виникнення нових стандартів та вимог, які зобов'язують компанії звітувати про їхній вплив на навколишнє середовище [4, с. 193].

Етика та відповідальність відіграють ключову роль у впровадженні концепції сталого розвитку. Бухгалтери повинні не тільки готувати звітність, але також забезпечувати її достовірність і відповідність принципам сталого розвитку. Впровадження нових технологій, таких як блокчейн і аналітика великих даних, дозволяє детальніше моніторити вплив підприємств на екологію та суспільство [3].

Таким чином, концепція сталого розвитку створює нові виклики, але одночасно відкриває можливості для бухгалтерського обліку. Інтеграція сталих практик у бухгалтерію може стати каталізатором змін, які дозволять підприємствам відповідати сучасним вимогам, покращуючи їх репутацію та конкурентоспроможність [2].

Концепція сталого розвитку, що базується на принципах екологічної, соціальної та економічної збалансованості, здобула популярність у бізнесі та стимулює компанії до адаптації своїх практик і облікових систем. Сучасний бухгалтерський облік стикається з новими викликами і можливостями, пов'язаними із впровадженням принципів сталого розвитку. Це особливо актуально для компаній, які прагнуть реалізувати свої зобов'язання щодо екології і соціальної відповідальності [1, 392].

Розглянемо вплив сталого розвитку на бухгалтерський облік на прикладі компанії «ЕкоПак», що займається виробництвом упаковки з екологічно чистих матеріалів. Вона виробляє упаковку з перероблених матеріалів і прагне впроваджувати принципи сталого розвитку у своїй діяльності. Компанія прагне впроваджувати принципи сталого розвитку у своїй діяльності. Це означає, що «ЕкоПак» не лише зосереджується на прибутках, а й враховує свій вплив на довкілля та суспільство. Одним із перших кроків стало впровадження звітності про екологічні показники. Компанія почала збирати дані про використання перероблених матеріалів, обсяги викидів вуглекислого газу та енергоспоживання. Це потребує від бухгалтерії розробки нових шаблонів звітності, щоб відображати ці показники, що, у свою чергу, вимагає додаткових ресурсів і навчання персоналу [5].

Крім того, «ЕкоПак» вирішила оцінити свою репутацію як екологічно відповідальної компанії. Це означає, що бухгалтерський облік повинен включити оцінку нематеріальних активів, таких як репутація. Визначення вартості цього активу може бути складним, адже для цього відсутні чіткі методики, що потребує нових підходів до оцінки [5].

Управління ризиками також стало важливим аспектом. Компанія повинна враховувати ризики, пов'язані зі змінами в екологічному законодавстві, що може вплинути на її діяльність. Бухгалтер повинен інтегрувати цю інформацію у фінансове планування, передбачаючи можливі витрати на адаптацію виробництва до нових вимог [4, с. 192].

Інвестиції у сталий розвиток стали ще одним важливим аспектом. «ЕкоПак» вирішила інвестувати в нове обладнання для зменшення енергоспоживання. Витрати на ці інвестиції потрібно правильно класифікувати як капітальні витрати і амортизувати в бухгалтерії, що може змінити фінансові показники компанії [5].

Залучення інвестицій також зазнало змін. «ЕкоПак» прагне привернути увагу інвесторів, зацікавлених у екологічних ініціативах. Для цього бухгалтерія повинна підготувати звіти, що демонструють вплив сталих практик на фінансові результати. Це може суттєво покращити можливості компанії щодо залучення інвестицій [5].

Впровадження принципів сталого розвитку в діяльність «ЕкоПак» потребує від бухгалтерського обліку адаптації до нових вимог. Це стосується звітності, оцінки активів, управління ризиками, класифікації витрат та підготовки фінансових звітів для інвесторів. Всі ці зміни не лише покращують внутрішні процеси, але й підвищують конкурентоспроможність компанії на ринку, що робить її більш привабливою для клієнтів і інвесторів [5].

Концепція сталого розвитку набуває все більшого значення в сучасному світі, оскільки людство стикається з гострими проблемами екологічного та соціального характеру. Для бухгалтерського обліку, як ключового інструменту управління та моніторингу, ця концепція відкриває нові горизонти, але й ставить перед ним безпрецедентні виклики [1, с. 378].

З одного боку, бухгалтерський облік отримує нові можливості для оцінки впливу діяльності підприємств на навколишнє середовище та суспільство. Це відкриває шлях до формування інтегрованих звітів, які відображають не лише фінансові результати, але й екологічний та соціальний вплив. Така інформація є цінною для інвесторів, кредиторів, споживачів та інших зацікавлених сторін. З іншого боку, сталий розвиток ставить перед бухгалтерським обліком нові виклики. Впровадження концепції сталого розвитку в бухгалтерський облік - це необхідний крок для забезпечення довгострокового та збалансованого розвитку людства. Це дозволить підприємствам приймати більш відповідальні рішення, а інвесторам та споживачам отримати більш повну інформацію про екологічний та соціальний вплив їхньої діяльності [1, с. 386].

Отже, в майбутньому, бухгалтерський облік зіграє ключову роль у забезпеченні сталого розвитку, надаючи важливу інформацію для прийняття правильних рішень та створення кращого майбутнього для всіх.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цілі сталого розвитку як фактор удосконалення системи бухгалтерського обліку / Серпенінова Ю. С., Макаренко І. О., Фомінов Р. М., Макаренко С. М. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics.* 2024. Вип. 6. С. 373–391.

2. Кріль Я. Я., Бандура З. Л., Москаль Н. В. Передумови впровадження бухгалтерського обліку соціальної відповідальності: ключові аспекти та виклики для підприємств. *Економіка та суспільство. Облік і оподаткування.* 2024. Вип. 64.

3. Шигун М. М. Концептуальні зміни в бухгалтерському обліку під впливом сталого розвитку бізнесу. *Фінанси України. Облік та аудит.* 2019. № 2. С. 82–98.

4. Зябченкова Г. В. Роль соціальної відповідальності бізнесу у створенні стійкого розвитку: від зобов'язань до дії. *Трансформація обліку та звітності в умовах соціально-економічних викликів* : Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : ДТЕУ, 2024. С. 192–194.

5. СЕМ ЕКОПАК став частиною великої родини ЕМРЕСОА / *SAMecopack* : вебсайт. URL : https://semecopack.com/ua/ (дата звернення: 20.10.2024).

УДК 343.2

Діденко Олександр,
аспірант,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦТВА В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Didenko Oleksandr,
PhD student,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

CURRENT CHALLENGES AND TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF CRIMINAL LAW COUNTERACTION TO CRIME IN THE FIELD OF ENTREPRENEURSHIP IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES

У сучасному світі підприємницька діяльність є важливим елементом економічного розвитку будь-якої країни. Проте, зростання підприємництва супроводжується збільшенням кількості злочинів у цій сфері. Євроінтеграційні процеси, що відбуваються в Україні, вимагають адаптації національного законодавства до європейських стандартів, що створює нові виклики та можливості для кримінально-правової протидії злочинності.

Серед сучасних викликів у сфері підприємницької злочинності можна виділити глобалізацію та цифровізацію. Так, з розвитком технологій злочинці отримують нові інструменти для здійснення злочинів, таких як кіберзлочини, шахрайство з використанням інформаційних технологій та інші. Також корупційні дії залишаються однією з головних проблем у сфері підприємництва, що підриває довіру до правової системи та економічних інститутів. Безумовно важливим аспектом є і правове регулювання, оскільки недосконалість законодавства та проблеми правозастосування створюють додаткові труднощі у боротьбі зі злочинністю.

Тенденціями розвитку кримінально-правової протидії є адаптація національних законів до європейських стандартів сприяє підвищенню ефективності правозастосування та забезпеченню правопорядку; використання сучасних технологій, таких як штучний інтелект та великі дані, що дозволяє більш ефективно виявляти та розслідувати злочини; розвиток співпраці з міжнародними організаціями та обмін досвідом, що сприяє підвищенню ефективності боротьби зі злочинністю.

Євроінтеграційні процеси значною мірою впливають на кримінально-правову протидію злочинності у сфері підприємництва. Впровадження європейських нормативних актів сприяє підвищенню стандартів правозастосування та правосуддя. Євроінтеграція стимулює розробку та впровадження ефективних антикорупційних заходів, що сприяють зниженню рівня корупції. Також євроінтеграційні процеси сприяють підвищенню стандартів правової культури та обізнаності серед підприємців.

Сучасні виклики у сфері підприємницької злочинності вимагають комплексного підходу до їх вирішення. Євроінтеграційні процеси відкривають нові можливості для розвитку кримінально-правової протидії злочинності, сприяючи гармонізації законодавства, впровадженню новітніх технологій та розвитку міжнародного співробітництва. Важливо продовжувати роботу над підвищенням стандартів правозастосування та правової культури, що сприятиме зниженню рівня злочинності у сфері підприємництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко І. В. Кримінально-правова протидія злочинності у сфері підприємництва: сучасні виклики та перспективи розвитку. Київ : Юридична література, 2022.
2. Європейська комісія. Директива 2014/24/ЄС про державні закупівлі. *Офіційний вісник Європейського Союзу*. 2014.
3. Ковальчук О. М. Євроінтеграційні процеси та їх вплив на правову систему України. Харків : Право, 2021.
4. Міжнародний валютний фонд. Звіт про корупцію та економічний розвиток. Вашингтон : МВФ, 2023.
5. Петров В. В. Новітні технології у боротьбі зі злочинністю: теорія та практика. Львів : Світ, 2020.
6. Український інститут майбутнього. Аналітичний звіт про стан підприємницької діяльності в Україні. Київ : УІМ, 2023.

УДК 339.5+336.24

Жучков Антон,
аспірант,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ МИТНОЇ ВАРТОСТІ В КОНТЕКСТІ ГАРМОНІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСВА УКРАЇНИ ІЗ СИСТЕМОЮ ПРАВА ЄС

Zhuchkov Anton,
PhD student,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

PROBLEMATIC ISSUES OF CUSTOMS VALUATIONS IN THE CONTEXT OF HARMONIZATION OF THE LEGISLATION OF UKRAINE WITH THE EU ACQUIS COMMUNAUTAIRE

Особливості реалізації фіскальної функції митної служби як однієї з ключових елементів забезпечення митної та економічної безпеки держави продовжують залишатись у дискусійному полі у світлі інтенсифікації процесів наближення законодавства України до законодавства ЄС. Процес імплементації митного законодавства ЄС безпосередньо пов'язаний із здійсненням реформування митної служби України та визначенням найбільш пріоритетних напрямків її розвитку. Завдання для митної служби України, визначені Національною стратегією доходів до 2030 року, передбачають, серед інших заходів, розробку нового Митного кодексу України, що забезпечить повну імплементацію положень acquis ЄС в митній сфері та уніфікацію митних процедур.

Трансформаційні процеси залишаються актуальними і для Європейського Союзу, наприклад, в рамках заходів коригування фіскальної політики. У 2024 році Європейською Комісією введені нові правила, спрямовані на більш ефективне правозастосування, координацію та нагляд за фіскальною політикою держав-членів ЄС. Зміни спрямовані на посилення політичної відповідальності, спрощення правил, сприяння інвестиціям у ключові пріоритети ЄС. Нова архітектура управління має на меті поєднати стійкість державних фінансів зі сталим та інклюзивним зростанням, особливо у світлі визначення пріоритетів «зеленого»

та розвитку та цифровізації. Багато заходів спрямовані на подолання загроз економічній безпеці [1]. В умовах глобального ринку значення неухильного дотримання норм митного законодавства стає все більш критичним. Фокус уваги Європейської Комісії висвітлює проблемні питання митної оцінки з метою вирішення найбільш актуальних, які пов'язані із небезпекою заниження митної вартості імпортованих товарів, для захисту фінансових інтересів ЄС. Митний кодекс ЄС передбачає, що митна вартість повинна базуватися на так званому «останньому продажу на експорт», тобто продажу, що відбувається безпосередньо перед ввезенням товару на митну територію Союзу [2]. Ця концепція вже деякий час є предметом фахових дискусій, причому особлива увага приділяється ідентифікації операцій, які слід визнавати «продажем на експорт» [3]. Митні органи розширюють сферу своєї уваги для виявлення можливого заниження вартості конкретних товарів, визначаючи, яка операція з продажу в низці послідовних продажів має використовуватись для цілей митної оцінки.

У контексті забезпечення захисту митних та економічних інтересів України, такі аспекти відповідають визначеним негативним чинникам впливу на економічну та митну безпеку України. Серед загроз митній та фінансовій безпеці основними залишаються заниження митної вартості та інші види фінансового шахрайства, ухилення від сплати податків та інші види порушень податкового законодавства.

Найбільш дієвим інструментом у протидії цим загрозам є застосування ефективної автоматизованої системи управління митними ризиками. Для вдосконалення процедур та досягнення вищого рівня оперативності в ЄС з 1 січня 2022 запроваджено нову систему управління ризиками (CRMS2). Система сприяє обміну інформацією про безпекові ризики в режимі реального часу між митними адміністраціями 27 країн-членів ЄС. Аналогічний напрямок розвитку також визначено одним з найбільш пріоритетних для митної служби України. У світлі інтенсифікації процесів імплементації законодавства ЄС найбільш доречним представляється аналіз нових положень законодавства ЄС та кращих практик, які відображають актуальну концепцію правозастосування та основні тенденції, що дозволяє запобігти непослідовному запровадженню нових норм права в законодавство України, та разом з цим визначити найбільш проблемні аспекти у цій сфері на сьогодні.

В контексті митної оцінки розвиток системи управління ризиками в останні роки мав свої особливості, пов'язані із загостренням проблеми шахрайства у митній та податковій сферах, та відповідно, необхідністю проведення ґрунтовних наукових та практичних досліджень щодо правових підстав та технічних можливостей застосування статистичних показників та інформації з бази

митних даних для профілювання митних ризиків у сфері митної оцінки, а також для безпосереднього застосування таких даних для визначення митної вартості у випадках, коли вона не може бути визначена згідно з положеннями статей 1 - 6 Угоди про застосування статті VII Генеральної угоди про тарифи й торгівлю 1994 року (далі – Угода СОТ про митну оцінку), з урахуванням застережень, визначених статтею 7 [4].

Необхідно відмітити, що використання національної бази митних даних у системах управління митними ризиками знаходиться у фокусі уваги ВМО з 2015 року, і більшість митних адміністрації країн-членів застосовують такі дані при профілюванні митних ризиків [6, 7]. Водночас, формування статистичних вартостей та використання статистичних показників для безпосереднього визначення митної вартості досі залишається у дискусійному полі в рамках правозастосування в ЄС. Тлумачення законодавства в рамках прецедентного права ЄС (EU case-law) окреслює основні положення цієї нової концепції формування та використання статистичних показників та критерії їх релевантності, однак, не отримує однозначного схвалення серед експертів та представників бізнес-спільноти. Основні сумніви експертів стосуються питання дотримання принципу, визначеного положеннями Угоди СОТ про митну оцінку, який полягає в тому, що митні органи зобов'язані консультуватися з усіма доступними їм джерелами інформації для того, щоб визначити митну вартість у спосіб, який забезпечує найбільшу точність і наближення до фактичної вартості [4, 10]. Відповідно, методи використання показників, отриманих з митних баз даних як держав-членів, так і загальноєвропейської статистичної бази даних та релевантність таких даних залишається у дискусійному полі. У цьому контексті показовими є рішення Європейського суду у справах (Baltic Master (case C-599/20) and Fawkes Kft (case C-187/21). У справі Baltic Master Суд ЄС визначив, що статтю 31(1) Митного кодексу ЄС (чинного на час прийняття рішення митними органами Литви) слід тлумачити як таку, що не забороняє митним органам використовувати національні бази даних, що містять митну вартість товарів, які мають однакове походження і які, хоча і не є подібними в розумінні статті 142(1)(d) Імплементаційного регламенту № 2454/93 (чинного у відповідний період), класифікуються за одним кодом TARIC [4, 5, 8].

У рішенні від 9 червня 2022 року C-187/21 Fawkes Kft Суд ЄС постановив, що для визначення митної вартості митні органи держави-члена можуть обмежитися використанням інформації, що міститься в національній базі даних [9], яку вони створюють і якою вони керують, та повинні запитувати доступ до інформації, що знаходиться у володінні митних органів інших держав-членів або служб та інституцій ЄС, якщо цієї інформації недостатньо для визначення митної вартості, з метою отримання додаткових даних для визначення митної вартості [9].

Такі рішення викликали дискусію серед експертів, деякі з яких вважають рішення Суду ЄС на користь використання національних баз даних митних органів ігноруванням послідовних методів митної оцінки, передбачених як законодавством ЄС, так і Угодою СОТ про митну оцінку, а також у певному сенсі загрозою уніфікованого застосування митного законодавства в Європейському Союзі [5, 10]. На сьогоднішній день, до Суду ЄС також подано запити (Case C-72/24 Keladis, Case C-73/24 Keladis II), щодо узгодженості з нормами митного права практики використання «порогових значень», що базуються на статистичній базі даних Comext Євростату, наявних у інструменті автоматизованого моніторингу системи протидії шахрайству AFIS (Anti-Fraud Information System) як основи для визначення вартості операції з товаром, а також відповідності цих даних вимогам доступності для всіх економічних операторів, відповідно до рішення Суду ЄС у справі від 9 червня 2022 року, Fawkes Kft., C-187/21 [11].

З огляду на викладене та враховуючи динаміку змін у підходах до тлумачення тих чи інших норм права детальний аналіз усіх аспектів правозастосовної практики в ЄС є необхідною передумовою ефективної гармонізації українського законодавства із системою права ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. URL : https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/cd3da41e-9b91-4b18-8e88-4dfa5c89d40e_en?filename=COM_2023_141_1_EN_ACT_part1_v4.pdf
2. URL : https://taxation-customs.ec.europa.eu/document/download/9a13b89e-9e5e-482e-be0b-f593d96bc815_en
3. URL : https://www.ey.com/en_be/tax/tax-alerts/2024/navigating-the-last-sale-for-export-principle
4. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_011#Text
5. URL : https://taxnews.ey.com/news/2022-0933-european-court-of-justice-rules-on-use-of-statistical-data-for-determination-of-customs-value?uAlertID=Sd%2FG8rua1oj6%2Fl58EZ2AiA%3D%3D
6. URL : https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC120407
7. https://www.wcoomd.org/en/topics/valuation/instruments-and-tools/guidelines.aspx
8. URL : https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&td=ALL&num=C-599/20
9. URL : https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62021CN0187

10. Rovetta D. Customs Valuation in the European Union: Back to the Fifties Thanks to the Court of Justice of the European Union. 2022. *Global Trade and Customs Journal*. 17, Issue 10, pp. 414–416 https://kluwerlawonline.com/journalarticle/Global+Trade+and+Customs+Journal/17.10/GTCJ2022059

11. URL : https://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=fair%2Bprice&docid=284447&pageIndex=0&doclang=en&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=6132440

УДК 657:336.221

Іванов Євгеній,
аспірант,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Ivanov Eugene,
Graduate student.
State Tax University,
Irpin, Ukraine

TRANSFORMATION OF FISCAL POLICY IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

Фіскальна політика – це регулювання державних видатків та податкових надходжень для забезпечення повної зайнятості, стабільності цін та економічного зростання; – це вплив держави на економічну кон'юнктуру шляхом зміни системи оподаткування і державних витрат.

Основні задачі фіскальної політики.

1. Стійкий ріст національного доходу.
2. Помірні темпи інфляції.
3. Повна зайнятість.
4. Згладжування циклічних коливань економіки.

Фіскальна політика складається з трьох частин - стимулюючої, нейтральної та стримуючої.

Стимулююча - це заходи уряду, спрямовані на збільшення урядових закупівель, або скорочення чистих податків, або з метою виходу зі спаду, або з метою створення передумов для переобрання уряду . Заходи, що проводяться для боротьби з інфляцією.

Нейтральна - проводиться, коли економіка знаходиться в рівновазі. Державні витрати повністю фінансуються за рахунком податкових надходжень і в цілому результат бюджету має нейтральний вплив на рівні економічної активності.

Стримуюча - заходи уряду, спрямовані на скорочення урядових закупівель або на зростання чистих податків, що проводяться для боротьби з інфляцією.

А **євроінтеграція** – це складний і багатогранний процес, який передбачає не лише політичну та економічну співпрацю, а й суттєві зміни у внутрішній політиці країн- членів ЄС та країн-кандидатів. Одним з ключових аспектів є трансформація фіскальної політики.

Можна провести аналіз основних викликів та можливостей, які виникають перед країнами в процесі адаптації їхніх фіскальних систем до стандартів Європейського Союзу.

Що для цього потрібно? Необхідність створення єдиного податкового простору, що за собою буде вимагати зміни у національному податковому законодавстві- і це по-перше.

По-друге, необхідно буде адаптувати стандарти обліку та звітності до міжнародних.

І по-третє, є ризик втрати частини податкових доходів через оптимізацію.

Далі, обов'язкове збільшення прозорості та підзвітності (впровадження європейських стандартів бюджетного планування та виконання, посилення контролю за використанням бюджетних коштів.)

Встає проблема стійкості державних фінансів (зменшення дефіциту державного бюджету та стабілізація державного боргу, забезпечення довгострокової фінансової стійкості).

Ключовими напрями трансформації фіскальної політики в умовах євроінтеграції є податкова реформа, бюджетна реформа та адміністративна реформа.

В податковій реформі треба зробити наступні кроки:

- спростити податкову систему та зниження податкового навантаження;
- розширити податкові бази;
- посилити боротьбу з ухиленням від сплати податків.

В бюджетній реформі :

- впровадити середньострокове бюджетне планування;
- посилити контроль за виконанням бюджету.
- збільшити прозорість бюджетних процесів.

В адміністративній реформі:

- оптимізувати державний апарат;
- впровадити електронного урядування;
- посилити координації між різними державними органами.

Трансформація фіскальної політики в умовах євроінтеграції – це складний і тривалий процес, який вимагає злагоджених дій уряду, бізнесу та громадянського суспільства. Хоча цей процес пов'язаний з певними труднощами, він відкриває нові можливості для розвитку економіки та підвищення добробуту громадян.

Країни ЄС мають багатий досвід проведення фіскальних реформ, який може бути корисним для нашої держави - держави, яка прагне інтегруватися в європейський простір.

Реформи мають бути впроваджені поступово, щоб мінімізувати негативні соціальні та економічні наслідки. Важливо дотримуватися чіткого плану та послідовно реалізовувати заходи.

Ефективність реформ залежить від розуміння та підтримки з боку населення. Тому важливо проводити широку інформаційну кампанію та залучати громадськість до обговорення.

Фіскальна політика повинна бути гнучкою, щоб адаптуватися до змін внутрішніх та зовнішніх умов. Необхідно бути готовим до коригування планів у разі виникнення непередбачених обставин.

Співпраця з МВФ, Світовим банком та іншими міжнародними організаціями може забезпечити доступ до фінансової допомоги, експертних знань та технічної підтримки.

Ефективність проведення реформ залежить від спроможності державних інституцій. Необхідно інвестувати в розвиток людських ресурсів, модернізацію інформаційних систем та підвищення прозорості діяльності державних органів.

Висновок

Досвід країн-членів ЄС свідчить про те, що успішне проведення фіскальних реформ є складним, але досяжним завданням. Для досягнення позитивних результатів необхідно враховувати національні особливості, заручитися підтримкою суспільства та міжнародних партнерів, а також створити ефективні державні інституції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. URL : https://www.investopedia.com/terms/f/fiscalpolicy.asp
2. URL : https://www.britannica.com/topic/fiscal-policy
3. URL : https://www.thebalance.com/fiscal-policy-definition-examples-3305566
4. Вдовиченко А. Як фіскальна політика впливає на ВВП та інфляцію в Україні? *Вісник Національного банку України.* 2018. № 244. С. 26–45.
5. Затонацька Т. Г., Ткаченко О. Є. Теоретична сутність та особливості формування фіскального простору. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія».* 2016. № 3(31). С. 119–125.
6. Український портал про фінанси і інвестиції. URL : https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/2019/

7. Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» : Закон України від 13.04.2020. *Відомості Верховної Ради України.* Київ, 2020. Ст. 126. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/553-20#Text

8. Державна служба статистики України / Офіційний вебсайт. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/

УДК 351

Іщук Михайло,
старший викладач кафедри митної справи та товарознавства;
Попіль Аріадна,
студентка групи ММБ-21-1 кафедри митної справи та товарознавства, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна

РОЗВИТОК ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ТА ІННОВАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Ishchuk Mykhailo,
senior lecturer of the Department of Customs and Commodity Research;
Popil Ariadna,
student of the group MMB-21-1, Department of Customs and Commodity Research, State Tax University, Irpin, Ukraine

DEVELOPMENT OF THE PHARMACEUTICAL INDUSTRY OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION: IMPLEMENTATION OF EUROPEAN STANDARDS AND INNOVATIVE TRENDS

Фармацевтична галузь є стратегічно важливою для економіки України, особливо в контексті євроінтеграції. Розвиток цього сектору забезпечує потреби населення в лікарських засобах, сприяє економічному зростанню та інноваціям, а також зміцнює позиції країни на міжнародному ринку. В умовах євроінтеграції український фармацевтичний ринок демонструє низку важливих тенденцій розвитку.

Однією з ключових тенденцій є активне впровадження європейських стандартів якості [2]. Українські фармацевтичні компанії активно впроваджують стандарти GMP (Good Manufacturing Practice). Наприклад, «Фармак» має найбільшу кількість GMP-сертифікатів серед українських виробників, виданих європейськими регуляторами. Нещодавно компанія успішно пройшла інспекцію польського регуляторного органу, отримавши продовження існуючих сертифікатів відповідності GMP ЄС терміном на 3 роки. Ці сертифікати охоплюють виробничі дільниці з виготовлення як стерильних, так і нестерильних лікарських засобів. Крім того, компанія отримала європейські GMP-сертифікати на нові виробничі дільниці, введені в експлуатацію протягом 2021-2023 років. Такі досягнення свідчать про високий рівень відповідності українських виробників міжнародним вимогам [6].

Інвестиції в інновації та наукові дослідження є ще однією важливою тенденцією. Фармацевтичні компанії створюють власні науково-дослідні центри та співпрацюють з міжнародними партнерами. Зокрема «Фармак» має 12 власних лабораторій та співпрацює з понад 50 R&D-центрами по всьому світу. За даними Європейської федерації фармацевтичних виробників та асоціацій (EFPIA), у 2023 році в Європі було інвестовано майже 50 млрд євро дослідження лікарських засобів, що відображає глобальну тенденцію до збільшення інвестицій у R&D [5].

Діджиталізація та автоматизація виробництва стають все більш актуальними для українських фармацевтичних компаній. Впровадження комп'ютеризованих систем контролю якості та виробництва сучасних технологій підвищує ефективність та надійність виробничих процесів, що відповідає європейським стандартам [1].

Розширення експорту та вихід на нові ринки є ключовою стратегією для українських фармацевтичних компаній в умовах євроінтеграції. Наприклад, «Фармак» експортує продукцію у понад 50 країн світу, включаючи 15 країн ЄС, що демонструє конкурентоспроможність українських ліків на міжнародному ринку [3].

Розвиток повного циклу виробництва, від синтезу активних фармацевтичних інгредієнтів (АФІ) до готових лікарських форм, дозволяє зменшити залежність від імпорту сировини та краще контролювати якість продукції [4]. Крім того, українські фармацевтичні компанії активно адаптуються до регуляторних вимог ЄС, регулярно проходячи інспекції європейських регуляторних органів і партнерів з ЄС навіть під час війни [6].

Україна має потенціал стати новим східноєвропейським фармацевтичним хабом, що може частково знизити залежність системи охорони здоров'я ЄС від поставок з Китаю та Індії. Це відкриває нові можливості для українських виробників на міжнародному ринку. На тлі глобальних викликів, таких як тривалість і вартість розробки нових препаратів, низька ймовірність успіху нових сполук та зростаюча складність клінічних досліджень, українські фармацевтичні компанії також знаходять можливості для інновацій. Розробка нішевих препаратів, точна медицина, застосування штучного інтелекту та розробка нових методів лікування, таких як генна терапія, можуть стати конкурентними перевагами на міжнародному ринку [4]. Важливою є також співпраця з міжнародними партнерами, що сприяє розвитку спільних R&D проєктів з європейськими компаніями і розширює можливості для участі українських пацієнтів у міжнародних клінічних дослідженнях.

Таким чином, фармацевтичний ринок України демонструє позитивні тенденції розвитку. Впровадження європейських стандартів якості, інвестиції в інновації, розширення експорту та адаптація до вимог ЄС створюють сприятливі умови для подальшого зростання галузі. Ці тенденції не лише сприяють покращенню якості та доступності лікарських засобів для українських пацієнтів, але й зміцнюють позиції України на міжнародному фармацевтичному ринку. Незважаючи на виклики, українська фармацевтична галузь має значний потенціал для розвитку та інновацій, що може забезпечити її конкурентоспроможність на європейському ринку в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Взаємне визнання сертифікатів GMP: Україна та ЄС підписали угоду / Аптека online. URL : https://www.apteka.ua/article/701338
2. Визнання українських сертифікатів GMP в Європі стимулюватиме розвиток фармвиробництва в Україні. URL : https://moz.gov.ua/uk/viznannja-ukrainskih-sertifikativ-gmp-v-evropi-stimuljuvatime-rozvitok-farmvirobnictva-v-ukraini
3. Коломойченко М. До Європи з ліками. Як українські фармкомпанії виходять на ринок ЄС / Економічна правда. URL : https://www.epravda.com.ua/publications/2023/11/13/706329/
4. Україна приєдналася до Європейської фармакопеї / Аптека online. URL : https://www.apteka.ua/article/679371
5. Україна приєдналася до Системи співробітництва фармацевтичних інспекцій (PIC/S) / Аптека online. URL : https://www.apteka.ua/article/639768

6. Фармак успішно пройшов планову інспекцію та отримав сертифікати GMP ЄС. URL : https://farmak.ua/news/farmak-uspishno-projshov-planovu-inspekcziyu-ta-otrimav-sertifikati-gmp-es/

УДК 336.2

Касперович Юлія,
канд. екон. наук, старша наукова співробітниця Центру економічних і соціальних досліджень, Національний інститут стратегічних досліджень, м. Київ, Україна

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ РЕЗУЛЬТАТІВ РОБОТИ ДПС УКРАЇНИ ТА ДЕРЖМИТСЛУЖБИ З ГРОМАДЯНСЬКИМ СУСПІЛЬСТВОМ

Kasperovych Yuliia,
Ph. D. in Economics, Senior Researcher of the Center for Economic and Social Research, The National Institute for Strategic Studies, Kyiv, Ukraine

DIRECTIONS FOR IMPROVING PUBLIC COMMUNICATION OF THE STATE TAX SERVICE OF UKRAINE AND THE STATE CUSTOMS SERVICE OF UKRAINE WORK RESULTS WITH CIVIL SOCIETY

Довіра є базовою основою партнерських відносин держави із бізнесом та громадянами як платниками податків. Впродовж минулих років ДПС та Держмитслужба досягли значних позитивних результатів роботи. Втім, вони досі не є очевидними для широких кіл громадськості. Це гальмує розбудову довіри, а відтак вимагає поліпшення їх публічної комунікації серед зацікавлених осіб.

1. Доповнити більш розгорнутою інформацією існуючі набори відкритих даних щодо кількості платників податків, податкових та митних надходжень, втрат від надання пільг, боржників, результативності контрольних заходів тощо на виконання постанови КМУ від 21.10.2015 р. № 835 (зі змінами) та розширити їх кількість новими наборами відкритих даних з урахуванням вимог безпеки.

Існуючі набори відкритих даних ДПС (56 наборів) та Держмитслужби (19 наборів) далеко не повною мірою задовольняють інформаційні потреби громадськості.

2. Провести публічні консультації та налагодити постійну комунікацію з користувачами відкритих даних – громадянами (економістами аналітичних центрів, експертами, журналістами, блогерами тощо) та бізнесом – для врахування їх потреб та побажань. Значний потенціал посилення співпраці державних органів, бізнесу, медіа та громадськості у сфері відкритих даних може бути реалізований через запущену Мінцифрою у червні 2024 р. комунікаційну платформу Data+ .

3. Узгодити з громадськими експертами ключові показники оцінювання ефективності роботи ДПС та Держмитслужби для періодичного щомісячного / щоквартального / щорічного незалежного громадського контролю. Громадяни не мають надійних показників оцінки ефективності роботи ДПС, Держмитслужби та Бюро економічної безпеки України, що не дає змогу підвищувати рівень довіри до цих державних інституцій. Частково таку інформаційну прогалину заповнили щомісячні Митні дайджести (а також Дайджести щодо БЕБ, АРМА та ФДМУ) від Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з економічної безпеки. Раніше впродовж 2023 р. вони готувалися ГО «Центр економічної стратегії» та з початку 2024 р. – ГО «Інститут аналітики та адвокації» в рамках міжнародних грантових проектів UK Aid та ЄС відповідно. Показники комплексної оцінки регіональних митниць (13 показників) Держмитслужба припинила публікувати на сайті з березня 2023 р.

4. Відновити роботу сервісу публічної аналітики BI (Business Intelligence) на головній сторінці сайту Держмитслужби. Прикро, що у липні 2023 р. Держмитслужба зупинила щомісячне оновлення даних модулю публічної аналітики зовнішньої торгівлі BI-система Держмитслужби. Остання дата оновлення даних там значиться 31.07.2023 р. Раніше впродовж першого року роботи (квітня 2020 р. – квітня 2021 р.) він мав 150 тис. користувачів. Уся статистична інформація була зручно відображена в інтерактивному вигляді.

5. Розширити кількість інформації, що надається через Податкову карту України, з урахуванням вимог безпеки. Інформація на запущеній 24.08.2021 р. ДПС Податковій карті України після тривалої перерви з липня 2023 р. знов щомісячно оновлюється, але новими наборами даних карта не розширюється. Дані до 2023 р. на карті стали відсутні. Досі немає можливості завантажити дані у табличному форматі Microsoft Excel.

6. Надавати розгорнуті пояснення динаміки податкових та митних надходжень за видами економічної діяльності та регіонами (регіональними митницями та головними управліннями ДПС), щоб уникнути маніпуляцій

довільного тлумачення. ДПС та Держмитслужби типово як для інших державних органів традиційно зосереджуються на висвітленні лише позитивних даних, подій та здобутків. І навіть у випадках, коли проблеми зумовлені об'єктивними причинами (наприклад, блокування митного кордону польськими фермерами та перевізниками з 06.11.2023 р. по 29.04.2024 р.), їх комунікація з громадськістю обмежена. Зазвичай відбувається арифметична констатація статистичних даних без роз'яснення причинно-наслідкових зв'язків зі зміною податкової бази. Очевидно, що такої інформації недостатньо. Це залишає простір для її довільного (нерідко помилкового) тлумачення. Такий підхід не сприяє розбудові партнерських відносин контролюючих податкових та митних органів з громадськістю на засадах взаємної довіри. Держмитслужба щомісячно на офіційному сайті у розділі «Новини» публікує лише три інфографіки – про митні надходження, обсяги зовнішньої торгівлі товарами та митні правопорушення наростаючим підсумком за період з початку поточного року. Динамічні ряди даних у табличному форматі для аналізу у таких повідомленнях відсутні.

7. Подавати дані про результати роботи ДПС та Держмитслужби на сайті не лише у точковому та/або графічному форматі на певну дату (що вимагає додаткової ручної обробки), а у табличному форматі часового числового ряду для зручності подальшого опрацювання зацікавленими особами. Порівняно із Держмитслужбою, ДПС на офіційному сайті публікує істотно більше даних, у т.ч. в табличному форматі. Втім, формат подання даних зазвичай (чи не єдиним виключенням є дані про податковий борг) є точковим на перше число місяця наступного за звітним. Це робить динаміку показників неочевидною для громадськості. А відтак її виявлення вимагає від зацікавлених осіб щомісячної копіткої обробки великого масиву даних вручну. Абсолютна більшість громадян лінується це робити самотужки. З публікацією регіональної податкової та митної статистики ситуація виглядає ще гіршою. На сторінках Головних управлінь ДПС в областях статистична інформація у табличному форматі взагалі відсутня, а повідомляється лише текстом у стрічці новин з ухилом у позитивний бік. Часто дані порівнюються із планом без динаміки за період.

8. Запровадити річний календар публікації даних на сайті ДПС та Держмитслужби. Наприклад, існують річні Календарі оприлюднення експрес-випусків на сайті Державної служби статистики України та Календар подій із планом проведення заходів та публікацій даних на сайті Національного банку України. Такі загальнодоступні цифрові інструменти зручні для громадськості.

9. Відновити щорічні публічні звіти керівника органу виконавчої влади у цифровому форматі онлайн від голів ДПС та Держмитслужби про підсумки діяльності. Публічні звіти керівників ДПС та Держмитслужби на

виконання статті 45 Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 р. № 889-VIII та Наказу НАЗК «Про затвердження Типового порядку проведення публічного звіту керівника органу виконавчої влади» від 20.12.2016 р. № 277 не відбуваються, або принаймні широким колам громадськості про них не відомо. У тематичному розділі на сайті Кабінету Міністрів України обидва їх звіти вже кілька років не анонсуються . Останній анонс публічного звіту Голови Держмитслужби датований від 18.02.2022 р. на 25.02.2022 р. з причин оголошення воєнного стану не відбувся. Анонсів публічних звітів Голови ДПС взагалі не було. Водночас ще з часів COVID-19 звіти інших керівників проходять у зручному форматі онлайн на платформах Zoom, Microsoft Teams, Google Meet. Такі звіти зазвичай збирають велику кількість профільних експертів та зацікавлених громадян. Наприклад, у даному контексті необхідно зразково позитивно відзначити завжди цікаві та змістовні щорічні звіти Голови Держказначейства Т.Я. Слюз.

10. Відновити роботу Громадської ради ДПС. Прикладом є активна публічна робота та комунікація Громадської ради Держмитслужби. Так якщо її тематичний розділ на сайті Держмитслужби наповнений, то на сайті ДПС він порожній. Водночас варто активізувати роботу громадських рад при Головних управліннях ДПС в областях та регіональних митницях Держмитслужби.

11. Відновити роботу Науково-консультативної ради ДПС, яка була утворена Наказом ДПС від 11.12.2020 р. № 713. Але після установчого засідання вона жодного разу не скликалася. Доцільно запровадити цифрову комунікацію результатів її роботи в окремому тематичному розділі сайту ДПС.

12. Утворити спільну робочу групу за участі громадських експертів Держмитслужби з Державною адміністрацією доходів Республіки Польща для виявлення причин двократної розбіжності між «дзеркальними» даними зовнішньої торгівлі та відокремлення розбіжностей, пов’язаних з відмінністю методології та ситуативними чинниками, від свідомого порушення митного законодавства. Необхідно використати цифрові інструменти, у т.ч. штучного інтелекту, для пришвидшення обробки великих масивів даних митних декларацій.

Реалізація комплексу зазначених рекомендацій дасть змогу зміцнити довіру до роботи ДПС і Держмитслужби з боку бізнесу та громадянського суспільства.

УДК 347:73

Качковський Андрій,
аспірант,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

РЕЗУЛЬТАТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРАВИЛ ОБОВ'ЯЗКОВОГО РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ В КРАЇНАХ ЄС

Kachkovskyi Andrii,
postgraduate student,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

RESULTS OF IMPLEMENTING MANDATORY DISCLOSURE RULES IN EU COUNTRIES

Більше шести років минуло з дати прийняття Радою ЄС Директиви 2018/822, більше відомої як DAC6 [1]. Головною idea fix Директиви було впровадження обов'язкових правил розкриття інформації (MDR) про транскордонні операції платників податків з метою організації та реалізації ефективної боротьби з агресивним податковим плануванням та ухиленням від сплати податків.

Як відомо, переважна кількість країн ЄС імплементувала положення Директиви у національне законодавство з переліком особливостей та нюансів, що залежать від специфіки правової системи певної країни. Наразі є обґрунтовані підстави для проведення проміжної оцінки перших результатів впровадження Директиви, що мало як свої переваги, так і нові виклики для країн ЄС.

Для визначення ефективності Директиви в країнах ЄС можна використовувати результати аналізу загальнодоступних метрик, таких як динаміка транскордонних депозитів резидентів ЄС та кількість резидентів ЄС, що долучилися до програм отримання громадянства та резиденції за інвестиції (CBI/RBI) в іноземних країнах.

Аналіз динаміки депозитів резидентів ЄС за кордоном та всередині ЄС показує, що після впровадження Директиви обсяг транскордонних депозитів дещо зменшився, особливо резидентами тих країн ЄС, де існують більш жорсткі вимоги до обов'язкового розкриття інформації з суттєвішою мірою відповідальності за їх невиконання. Водночас спостерігається зростання кількості депозитів всередині ЄС, але переважно у тих країнах, де податковий контроль порівняно менший [2, с. 59].

На прикладі одних з найбільших країн ЄС Іспанії та Франції можна продемонструвати вплив особливостей впровадження Директиви в національне законодавство та відповідних наслідків у вигляді динаміки кількості депозитів резидентів ЄС. Якщо в Іспанії існують суттєво більші штрафи за невиконання вимог Директиви, то у Франції водночас з меншими штрафами поширені також привілеї для деяких фінансових установ щодо обов'язкового розкриття інформації. Особливість штрафних санкцій в Іспанії полягають у тому, що верхня межа відповідальності законодавчо не встановлена та обраховується від вартості відповідної транзакції. Водночас у більшості країн ЄС відповідальність посередника обмежується фіксованою грошовою сумою, яка часто не перевищує 100 000 Євро [3, с. 4]. Такі суттєві відмінності у правовому регулюванні правил обов'язкового розкриття інформації мали наслідком значне збільшення кількості депозитів у Франції, на відміну від Іспанії.

Також з прийняттям Директиви спостерігається тенденція до релокації депозитів резидентами ЄС з Іспанії до Австрії, яка має специфічне правове регулювання щодо дотримання професійної таємниці, хоча із більшою кількістю умов у порівнянні з Францією. Тобто впровадження Директиви мало наслідком не репатріацію депозитів у країни резиденції, а їх переміщення до більш сприятливих податкових юрисдикцій з м'якішими умовами щодо розкриття інформації.

Надзвичайно показовою метрикою для оцінки ефективності Директиви є також програми інвестиційного громадянства або резиденції (CBI/RBI), що дозволяють платникам податків уникати виконання вимог щодо обов'язкового розкриття інформації. Доволі цікавими є результати опитування резидентів ЄС, які використовують можливості програм CBI/RBI в інших країнах, що проводилося ще у 2018 році. Так лише 3% респондентів відповіли, що метою долучення до програм CBI/RBI є «податкові питання», а 97% в якості причин зазначали освіту для дітей, безпеку, більш комфортний спосіб життя тощо.

Практичним прикладом може слугувати резидент країни ЄС, який долучається до програми CBI/RBI в Об'єднаних Арабських Еміратах та здійснює певну транзакцію в Домініканській Республіці. Саме у цьому випадку використовується такий інструмент як «регулятивний арбітраж» (regulatory arbitrage), тобто платник податків обирає більш сприятливу для нього систему правового регулювання та діє у цьому випадку як громадянин або резидент ОАЕ. Як наслідок, формально такий платник податків не зобов'язаний виконувати вимоги Директиви, оскільки вона не поширюється на відповідне правове поле. Аналізуючи обсяги депозитів в країни, що надають програми CBI/RBI в податкових гаванях, з 2018 по 2022 роки загальна сума таких депозитів зросла на 28 мільярдів доларів США [4, с. 16].

Таким чином, зростання кількості резидентів ЄС, які долучаються до програм CBI/RBI в країнах поза межами ЄС, дозволяє побічно проаналізувати той обсяг капіталу, який залишається поза межами контролю Директиви.

Загалом Директива ЄС мала позитивний ефект у боротьбі з ухиленням від сплати податків в країнах ЄС. Водночас результати імплементації Директиви у національне законодавство країн ЄС демонструють суттєві відмінності у підходах, що має наслідком міграцію капіталу до юрисдикцій, де податковий контроль та відповідальність менш суворі. Проміжні результати впровадження Директиви демонструють необхідність систематичного аналізу нових тенденцій та схем, що застосовуються платниками податків з метою уникнення виконання вимог Директиви щодо розкриття інформації. Наразі одним із нових викликів для правил обов'язкового розкриття інформації є відповідь на питання щодо застосування схем інвестиційного громадянства та резиденції (CBI/RBI), що застосовується для уникнення звітування про транскордонні операції.

Важливо зазначити, що вирішення цієї проблеми лежить не лише у площині правового регулювання країн ЄС, а має також враховувати специфіку відповідних програм CBI/RBI та правових систем країн, що реалізують ці програми. У випадку, якщо така країна буде зобов'язана надавати відповідну інформацію до країни податкового резидентства суб'єкта, а фінансові установи в податкових гаванях будуть зобов'язані перевіряти справжнє податкове резидентство, то зазначена модель ухилення від сплати податків буде втрачати свою актуальність.

Водночас складність в однозначній ідентифікації мети долучення до програм CBI/RBI значним чином перешкоджає ефективній протидії цій моделі, оскільки вступає у протиріччя з правами та законними інтересами тих суб'єктів, які реалізують можливість інвестування в іноземні юрисдикції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Council Directive (EU) 2018/822 of 25 May 2018. URL : https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/822/oj (дата звернення: 11.11.2024).
2. Menkhoff L., Miethe J. Tax evasion in new disguise? Examining tax havens' international bank deposits. *Journal of Public Economics.* 2019. Vol. 176. Pp. 53–78.
3. Casi E., Mardan M., Muddasani R. R. So close and yet so far: The ability of mandatory disclosure rules to crack down on offshore tax evasion. *Accounting for Transparency.* 2022. No. 104, October 2022. Pp. 1–44.
4. Langenmayr D., Zyska L. Escaping the exchange of information: Tax evasion via citizenship-by-investment. *Journal of Public Economics.* 2023Vol. 221, May. Pp. 1–23.

УДК 657.3

Кібиш Олександра,
здобувачка наукового ступеня
доктора філософії,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ: МОЖЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Kibysh Oleksandra,
recipient of the scientific degree
of Doctor of Philosophy,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

EUROPEAN EXPERIENCE OF RECEIVABLES MANAGEMENT: POSSIBILITIES OF IMPLEMENTATION IN UKRAINIAN COMPANIES

Актуальність теми. В умовах євроінтеграційних процесів Україна активно адаптує свої фінансово-економічні практики до європейських стандартів. Однією з важливих сфер, що потребує вдосконалення, є управління дебіторською заборгованістю, адже в Україні цей аспект часто не отримує належної уваги, що веде до фінансових втрат та ризиків неплатежів. Європейський досвід у цій сфері демонструє ефективні методи, що знижують ризик заборгованості, підвищують фінансову стійкість і сприяють довгостроковій стабільності компаній. Адаптація цих методів до умов українського ринку може значно поліпшити ситуацію, сприяючи розвитку підприємств і економіки в цілому.

Метою роботи є аналіз основних підходів до управління дебіторською заборгованістю в європейських компаніях та визначення можливостей їх впровадження на українських підприємствах. Зокрема, розглядаються методи кредитного аналізу клієнтів, стандартизація умов договорів, використання цифрових технологій та страхування дебіторської заборгованості.

Виклад основного матеріалу. У європейських компаніях управління дебіторською заборгованістю базується на кількох ключових принципах (табл. 1).

Таблиця 1 – Принципи управління дебіторською заборгованістю у європейських країнах

Принцип	Характеристика
Кредитний аналіз клієнтів	У європейських країнах перед укладанням договорів компанії ретельно оцінюють кредитоспроможність клієнтів, використовуючи як внутрішні, так і зовнішні аналітичні дані. Такий підхід дозволяє мінімізувати ризики заборгованості та встановити адекватні кредитні ліміти
Стандартизація умов договорів	Європейські компанії розробляють чіткі стандарти щодо умов оплати, строків виконання зобов'язань і санкцій за прострочення платежів. Це сприяє підвищенню дисципліни серед клієнтів і знижує випадки затримок з оплатами. Деякі компанії пропонують знижки за швидку оплату та застосовують штрафні санкції для стимулювання своєчасних розрахунків
Страхування дебіторської заборгованості	В умовах нестабільної економіки європейські компанії активно використовують страхування дебіторської заборгованості як захист від фінансових втрат у разі банкрутства чи неплатоспроможності клієнтів. Ця практика дозволяє зберегти фінансову стабільність і забезпечує додатковий захист для бізнесу

Джерело: розроблено автором.

Важливим елементом європейського підходу до управління фінансами є використання сучасних інформаційних технологій. Зокрема, значну роль відіграють такі інструменти:

- автоматизовані системи ERP та CRM (впровадження автоматизованих систем, таких як SAP чи Oracle, дозволяє інтегрувати різні аспекти управління фінансами та дебіторською заборгованістю. Такі системи полегшують процеси збору інформації, управління кредитними лімітами та моніторингу своєчасності оплат);

- аналітика великих даних (Big Data) (використання аналітичних інструментів допомагає європейським компаніям робити точніші прогнози щодо ризиків і швидше реагувати на можливі проблеми з платежами. Аналітика платіжної історії, наприклад, дозволяє виділити клієнтів, які мають підвищений ризик прострочень);

- електронний документообіг (завдяки електронному обміну документами європейські компанії прискорюють процеси погодження та затвердження рахунків, що знижує ризики помилок і конфліктів у документації. Це спрощує взаємодію між компаніями та клієнтами і дозволяє швидше отримувати оплату) [1, с. 15–22].

Пандемія COVID-19 змусила багато європейських компаній адаптувати свої підходи до фінансового менеджменту. Для ефективного управління дебіторською заборгованістю в період кризи підприємства використовували різні підходи.

Одним із них було гнучке планування оплати. Деякі компанії надавали клієнтам додаткові строки для оплати, що дозволило уникнути фінансового тиску на клієнтів і зберегти довгострокові партнерські відносини. Гнучке планування розрахунків допомогло компаніям залишитися на ринку навіть у складних умовах.

Наступним було довгострокове партнерство. Європейські компанії надавали своїм постійним клієнтам пільгові умови оплати та додаткові послуги, зосереджуючись на збереженні довгострокових відносин. Це підхід, який може допомогти українським компаніям у підтримці стабільних фінансових потоків.

Ще одним підходом, який варто виділити, була державна підтримка. Деякі європейські країни запровадили програми, які допомагали компаніям компенсувати збитки від неплатежів. Наприклад, страхування дебіторської заборгованості в рамках державних програм захищало підприємства від значних втрат [2, с.87-95].

У таблиці 2 наведено приклади європейських країн, які застосовували наведені вище підходи.

Таблиця 2 – Підходи для управління дебіторською заборгованістю на прикладі європейських країн

Країна	Підхід	Опис
Німеччина	Гнучке планування оплати	Німецькі компанії надають клієнтам можливість продовження строків оплати або індивідуальні графіки платежів, що допомагає зберігати довгострокові відносини
Франція	Довгострокове партнерство	Французькі компанії пропонують спеціальні умови оплати для постійних клієнтів, що сприяє лояльності клієнтів і мінімізує ризик втрати доходів
Італія	Державна підтримка (страхування)	В Італії діють державні програми страхування дебіторської заборгованості, які компенсують збитки підприємств від несвоєчасних оплат, особливо для МСБ
Нідерланди		Нідерландські компанії також користуються державними програмами страхування дебіторської заборгованості для захисту від ризику неплатежів

Джерело: розроблено автором.

Впровадження європейських методів управління дебіторською заборгованістю може допомогти українським підприємствам підвищити свою фінансову стабільність. Варто згрупувати та виділити основні рекомендації для українського бізнесу, а саме:

- комплексна кредитна політика: *оцінка кредитоспроможності клієнтів та встановлення кредитних лімітів може знизити ризики фінансових втрат.*

Для цього українські компанії можуть запровадити системи оцінки клієнтів, що враховують їх платіжну історію та ризики;

- автоматизація фінансових процесів: *впровадження ERP та CRM-систем полегшить управління дебіторською заборгованістю. Автоматизовані системи допоможуть зменшити адміністративні витрати і підвищити ефективність операційної діяльності;*

- відповідність міжнародним стандартам: *високі стандарти фінансової звітності, такі як МСФЗ, підвищують довіру інвесторів і партнерів. Впровадження таких стандартів в Україні підвищить прозорість обліку та дозволить залучати додаткові фінансові ресурси.*

- страхування дебіторської заборгованості*: цей інструмент є корисним для українського бізнесу, оскільки дозволяє захиститися від ризиків неплатежів, особливо в умовах економічної нестабільності* [3, с. 47–54].

Висновки. Отже, європейський досвід управління дебіторською заборгованістю є цінним для українських компаній, які прагнуть підвищити фінансову ефективність та стійкість. Запозичення цих методів дозволить українським підприємствам знизити ризики неплатежів, оптимізувати процеси обліку та покращити відносини з клієнтами. Впровадження європейських стандартів фінансового менеджменту є важливим кроком на шляху до інтеграції України у світову економіку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байло А. М. Практика управління дебіторською заборгованістю в країнах ЄС та можливості для України. *Журнал фінансових досліджень.* 2021. № 3. С. 15–22.

2. Коваль І. В., Мельник О. П. Порівняння підходів до управління дебіторською заборгованістю у Європейському Союзі та Україні. *Економіка і держава.* 2020. № 7. С. 88–95.

3. Бойко Ю. О. Державна підтримка бізнесу та страхування дебіторської заборгованості в країнах ЄС. *Міжнародний фінансовий огляд.* 2021. №5. С. 47–54.

УДК 657

Князєва Олександра,
група УФП-21С
Науковий керівник:
Маліновська Ольга,
канд. екон. наук, доцент, викладач,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
м. Львів, Україна

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: СОЦІОГУМАНІТАРНІ ЧИННИКИ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПЕРСПЕКТИВИ

Knyazeva Oleksandra,
group UFP-21C
Supervisor:
Malinovska Olga,
PhD in Economics,
Associate Professor, Lecturer,
Ivan Franko National University of Lviv,
Lviv, Ukraine

FISCAL POLICY OF UKRAINE: SOCIO-HUMANITARIAN FACTORS AND EUROPEAN INTEGRATION PROSPECTS

Фіскальна політика України є важливим засобом для підтримки економічної стабільності, а також для забезпечення соціального захисту та підвищення добробуту громадян. Крім того, вона відіграє важливу роль у процесі євроінтеграції, оскільки наближення стандартів фіскальної політики до цих норм є одним з суттєвих кроків на шляху до вступу в ЄС. Фіскальна політика включає в себе управління державним бюджетом, формування і розподіл доходів, а також фінансування соціальних проектів. Ці заходи не лише забезпечують економічну стабільність, а й підтримують розвиток суспільства. Також, вона є важливою складовою економічної стратегії країни, яка суттєво впливає на соціо-гуманітарні аспекти життя громадян та їхню взаємодію з державними установами. В теперішніх умовах, коли Україна стикається з такими проблемами як: економічна нестабільність, війна та корупція, фіскальна політка стає надзвичайно актуальним питанням.

Фіскальна політика має значний вплив на соціально-гуманітарну сферу, вона охоплює такі сфери, як освіта, охорона здоров'я, соціальний захист і забезпечення соціальної справедливості. Одним із результатних завдань є зменшення бідності та соціальної нерівності, що сприяє побудові стабільного суспільства. Національний банк України в « Макроекономічний та монетарний огляд» відзначає, що фіскальна політика, яка підтримує розвиток людського капіталу, сприяє важливій ролі в довгостроковій економічній стабільності [2]. Інвестування в соціальні ініціативи дозволяє підвищити продуктивність праці та економічну активність населення, а це створює основу для збалансованого економічного розвитку країни.

Фінансова культура охоплює знання та навички громадян у сфері фінансів і визначається розумінням фінансових інструментів, здатністю до управління особистим бюджетом, інвестуванням та плануванням фінансових цілей тоді як фіскальна культура стосується взаємодії громадян та держави у справі оподаткування та включає в себе довіру громадян до фіскальної системи, їхнє розуміння обов’язків щодо сплати податків та переконання у справедливості та ефективності фіскальної політики [3, с. 36].

Оскільки економіка нашої країни на сьогоднішній день перебуває в складному становищі, то проблема ухилення українців від сплати податків є досить актуальною. Основне завдання податків – наповнення державного бюджету, але через те, що платники податків ухиляються від сплати податків, держава зазнає значних втрат.

Можна виділити такі причини ухилення від сплати податків: значна частина економіки України перебуває у тіньовому секторі, нестабільність податкового законодавства та низький рівень податкової культури українських громадян [4, с. 178–179].

Фіскальна культура є проявом економічної свідомості суспільства, які забезпечують фінансову стабільність як на окремих рівнях громадян, так і на рівнях держави. Високий рівень фінансової культури сприяє кращому управлінню особистими фінансами, знижує ризики високої заборгованості та стимулює розвиток інвестиційної активності.

Важливою проблемою є тіньова економіка, яка знижує обсяг податкових надходжень і обмежує можливості для фінансування державних витрат. Це питання потребує серйозних реформ у сфері оподаткування та посилення контролю за дотриманням податкового законодавства.

Податкові надходження загального фонду й надалі зростали високими темпами, хоча в серпні 2024 дещо пригальмували, зокрема під впливом послаблення економічної активності через дефіцит е/е в попередні місяці [1, с. 25].

Україна стикається з низькими викликами в реалізації ефективної фіскальної політики. Одним із найбільших є проблема зростання державного боргу і зменшення бюджетного дефіциту. Дефіцит державного бюджету (без урахування грантів у доходах) залишився значним і близьким до рівнів попередніх місяців.

Варто зазначити, що бюджетні потреби в серпні 2024 року профінансовано передусім за рахунок розширення міжнародної допомоги (усього отримано 8.4 млрд дол., з яких гранти – 5.5 млрд дол.). Також завдяки таким істотним обсягам створено буфер ліквідності для покриття бюджетних потреб у наступні місяці [1, с. 24].

Одним із важливих напрямів фіскальної політики України є її адаптація до стандартів Європейського Союзу. Як регулятор ринку фінансових послуг Національний банк має імплементувати «Угоду про асоціацію між Україною та ЄС» [5]. Також впровадити міжнародні стандарти за такими напрямками:

– лібералізація руху капіталу та платежів;
– нагляд на ринку небанківських фінансових послуг;
– захист прав споживачів фінансових послуг;
– протидія відмиванню грошей та фінансуванню тероризму;
– банківське регулювання та нагляд;
– функціонування та розвиток платіжних систем;

Умовою для інтеграції до європейського економічного простору є дотримання певних фіскальних норм, зокрема щодо обмеження бюджетного дефіциту та контролю за державним боргом.

Для України є необхідність впровадження змін у податковій сфері, підвищення ефективності адміністрування податків, зменшення бюрократії та корупції. Гармонізація податкового законодавства з нормами, наприклад у питаннях боротьби з уникненням сплати податків і протидії відмиванню європейських коштів, є важливою частиною фіскальної політики, спрямованої на наближення до стандартів ЄС.

Україна потребує посилення децентралізації у фіскальній політиці, це дозволить регіонам отримувати більше фінансових ресурсів та автономії в їх розподілі. Це буде сприяти ефективнішому розподілу коштів на місцеві потреби і зменшить економічну нерівність між регіонами. Наступне, це необхідність підвищення прозорості у сфері управління державними фінансами для наближення до стандартів ЄС. Це включає оприлюднення даних про використання бюджетних коштів та відкритий доступ громадськості до інформації про державні витрати.

Підсумовуючи, можна зазначити, що фіскальна політика України є багатофункціональним інструментом, який має забезпечити як економічну стабільність, так і соціальний розвиток. У євроінтеграції України необхідно адаптувати свою фіскальну політику до стандартів ЄС, що включає прозоре управління державними фінансами та підтримку соціальної сфери. Виконання цих вимог забезпечить Україні кращі позиції на міжнародній арені, допоможе залучити інвестиції та покращити якість життя громадян. Важливо, що позитивний вплив фіскальної політики поширюється і на відновлення країни після війни: зміцнення фіскальної культури серед громадян та довіри до податкової системи створює основу для стабільних бюджетних надходжень, що підтримує економічне зростання, розвиток соціальної інфраструктури та інвестиційний клімат у майбутньому. Однак цей процес вимагає часу та комплексних реформ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Щомісячний макроекономічний та монетарний огляд НБУ. 2024. Вересень.
2. Європейська комісія, звіт «Association Implementation Report on Ukraine».
3. Івашова Л. М., Парубчак І. О. Формування фіскальної культури в умовах цифровізації та її роль в детінізації економіки. Львів, 2023.
4. Юхимець Я. Ухилення від оподаткування: українські реалії / Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль, 2016.
5. Угод про асоціацію між Україною та ЄС / Національний банк України : офіційний вебсайт.

УДК 336.51

Коляда Тетяна,
канд. екон. наук, старший науковий співробітник, доцент, доцент кафедри публічних фінансів, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна;
Музиченко Ганна,
д-р політ. наук, професор, професор кафедри політичних наук і права, Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ОЦІНКА ВПЛИВУ НОВАЦІЙ В АДМІНІСТРУВАННІ ПДФО НА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

Koliada Tetiana,
Candidate of Sciences (Economics), Senior Research Fellow, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Public Finance, State Tax University, Irpin, Ukraine;
Muzychenko Ganna,
Doctor of Political Sciences, Professor, Professor of the Department of Political Science and Law, Ushynsky University, Odesa, Ukraine

ASSESSMENT OF THE IMPACT OF INNOVATIONS IN THE PERSONAL INCOME TAX ADMINISTRATION ON THE FORMATION OF LOCAL BUDGET REVENUES IN UKRAINE

The last five years trends of the economy development in Ukraine, which were affected by COVID and armed aggression, have determined the structure of revenue sources of the formation of local budget own incomes. During the years 2019-2023, the largest specific weight was tax revenues and made up more than 90% of the total amount of revenues.

At the same time, the main budget-forming taxes are the tax and levy on the personal income and the single tax in the composition of local taxes and levies, the amount of which directly depends on the number of people who work and pay the personal income tax (hereinafter – PIT) to the territorial community budgets and the size of their wages, as well as the number of small and medium-sized enterprises that are single tax payers.

The largest specific weight in the structure of local budgets tax revenues is the tax and levy on the PIT. It is because of the withdrawal from October 1, 2023 to the state budget of a part of the military personal income tax from the income of local budgets that led to a reduction in the share of tax revenues in the income of local budgets in 2023 compared to the indicators of 2022 from 94.1% to 91.5%, as well as to reducing the specific weight of this tax in the structure of tax revenues of local budgets from 69.2% to 66.6% [1].

Thus, the innovations in the tax sphere are an important institutional factor that will influence the amount of local budget tax revenues and determine the amount of local budget own revenues of that will be spent on ensuring the sustainable development of territorial communities of Ukraine. In this context, it is appropriate to analyze the main provisions of the National Revenue Strategy until 2030, which directly relate to the formation of local budget tax revenues, in order to determine trends and prospects for the medium term.

Since personal income tax is the main budget-forming tax of local budgets, innovations in its administration are capable of causing the biggest changes in the structure and volume of local budget revenues. Personal income tax refers to fixed taxes, the share of fixing for local budgets is determined by the Budget Code of Ukraine and is differentiated by types of local budgets. As for the budgets of territorial communities, 60% of the total revenue from the collection of this tax remains at the local level.

The National Income Strategy until 2030 envisages "restoring the progressive scale of personal income tax rates in combination with income-neutral social benefits" [2]. At the same time, the progressiveness of the taxation scale and the size of the tax (social) benefit have not been determined. If the size of the social benefit is set at the level of the minimum wage, which is a logical decision and meets the condition of

neutrality, then in this case the incomes of a significant number of the population will be exempt from taxation, taking into account the official data on the distribution of the population by the level of average per capita equivalent total incomes for 2021 – 73.5% of the population received incomes below UAH 8,000. per month.

If you establish a social benefit from paying personal income tax at the level of the subsistence minimum, which is determined, first of all, for the calculation of social payments and assistance to the poor during the state budget planning for the current year, then in this case the principle of neutrality and social justice of taxation is lost, but this will not lead to a reduction in revenues to the budgets of all levels [3, p. 390]. As of January 1, 2024, the subsistence minimum income of citizens for an able-bodied person is set at the level of UAH 2,920. per month. At the same time, according to the calculations of the Ministry of Social Policy of Ukraine (in June 2024 prices), the subsistence minimum for able-bodied persons is UAH 7,382.17. per month, taking into account the amount of mandatory payments in accordance with current legislation – UAH 9170.40. per month.

To sum up, if the number of personal income tax payers at the level of territorial communities remains the same, the specific weight of this tax in the revenues of local budgets during the next 3 years will remain at the existing level or will increase to the level of 2022 due to the increase in the progressiveness of the taxation scale. However, it is necessary to take into account the influence of such negative factors as population migration, reduction of jobs, suspension of the rate of the official wage level growth, etc.

REFERENCES

1. Onyshchuk, I. Analiz mistsevykh biudzhetiv za 2023 rik [Analysis of Local Budgets for 2023]. *Vseukrainska Asotsiatsiia obiednanykh terytorialnykh hromad.* March 01, 2024. URL : https://hromady.org/analiz-miscevix-byudzhetiv-za-2023-rik/
2. Legal Act of Ukraine. (2023). URL : https://www.kmu.gov.ua/ npas/pro-skhvalennia-natsionalnoi-stratehii-dokhodiv-do-2030-s1218-271223
3. Koliada, T. A. Finansove zabezpechennya staloho rozvytku terytorial′nykh hromad Ukrayiny yak chynnyk real′noyi detsentralizatsiyi povoyennoho vidnovlennya [Financial Provision of Sustainable Development of Territorial Communities of Ukraine as a Factor of Real Decentralization of Post-War Recovery]. Biznes Inform, no. 7 (2024): 385–393.

УДК 336

Кондратюк Вікторія,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти групи ПБ 21-6;
Мельник Олена,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри фінансового та податкового права, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна

ПРАВОВІ АСПЕКТИ АКЦИЗНОГО ОПОДАТКУВАННЯ ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ В УКРАЇНІ

Kondratiuk Victoriia,
applicant for the first (bachelor) level of higher education, group PB 21-6;
Melnik Elena,
Ph. D. of Juridical Sciences, Associate Professor, Associate Professor the Department of Financial and Tax Law, State Tax University, Irpin, Ukraine

LEGAL ASPECTS OF EXCISE TAXATION OF TOBACCO PRODUCTS IN UKRAINE

Акцизний податок є важливим джерелом наповнення бюджету України та ефективним інструментом державного контролю за виробництвом і обігом підакцизних товарів. Акцизне оподаткування тютюнових виробів є одним з ключових інструментів державної політики, спрямованої на зменшення споживання тютюну, захист здоров'я населення, збільшення бюджетних надходжень та боротьбу з тютюновою контрабандою. Вдосконалення державної політики регулювання акцизів на тютюнові вироби є надзвичайно актуальним питанням, оскільки таке регулювання постійно потребує змін, особливо в умовах війни та в контексті наближення національного законодавства до відповідних міжнародних стандартів.

В Україні правові аспекти цього питання регулюються низкою нормативно-правових актів, перш за все: Податковим кодексом України, в якому визначено порядок обчислення, нарахування та сплати акцизного податку з тютюнових виробів; Законом України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, спиртових дистилятів, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального», що регулює виробництво, імпорт, експорт, оптову та роздрібну торгівлю тютюновими виробами; Рішеннями Кабінету Міністрів України, які визначають детальні умови застосування податкового законодавства щодо акцизного податку з тютюнових виробів та міжнародними договорами, що стосуються регулювання тютюнової промисловості.

З метою зменшення споживання тютюну, збільшення бюджетних надходжень та наближення українського законодавства до вимог ЄС ставки акцизу на тютюнові вироби в Україні регулярно підвищуються. Підвищення акцизів може вплинути на ціни на тютюнові вироби, споживчий попит, а також на розвиток тютюнової промисловості. Підвищення ставок акцизу, особливо під час війни, сприяє збільшенню податкових надходжень до бюджету, оскільки акциз залишається одним із суттєвих джерел доходів.

Особливості гармонізації законодавства України про акцизне оподаткування з правом ЄС досліджуються у працях таких українських науковців, а саме: Л. Касьяненко, А. Соколовської та Л. Райнової Л., Т. Кощук, М. Ярош, Л. Прокіпчук та Р. Галамай та інших [1, с. 125].

Україна в рамках Угоди про Асоціацію з країнами ЄС взяла на себе зобов'язання наблизити ставки акцизного податку до рівня ЄС, та згідно з Директивою 2011/64/ЄС мінімальний рівень акцизного податку до 2025 року має збільшити до 90 євро за 1000 штук сигарет [2, с. 134]. Імплементація директив Ради ЄС із питань акцизного оподаткування тютюнових виробів, відбувається поступово. З 2018 року в Україні було запроваджено план підвищення акцизу на тютюнові вироби на 20% щороку. Проте, девальвація гривні, зумовлена війною, створила значні перешкоди для виконання даного плану. Зниження купівельної спроможності національної валюти призвело до того, що навіть при щорічному підвищенні акцизів на 20% реальний рівень оподаткування виявився нижчим ніж очікувалося. Через девальвацію, у 2025 році акциз на сигарети досягне лише рівня 70 євро.

Оскільки поточний графік не може забезпечити досягнення відповідного рівня оподаткування, встановленого в ЄС, виникла потреба у перегляді ставок акцизного податку для поступового досягнення мінімального рівня, визначеного Директивою ЄС, до 2028 року. Для вирішення цього питання до Верховної Ради на перше читання вже було подано Проект Закону України «Про внесення

змін до Податкового кодексу України щодо перегляду ставок акцизного податку на тютюнові вироби» №11090 від 18.03.2024.

Законопроєкт пропонує низку нововведень для досягнення мінімальних стандартів ЄС до 2028 року. Зокрема, передбачається визначити грошову одиницю виміру ставки акцизу на тютюнові вироби в євро та передбачити особливості порядку обчислення податку за ставками, вираженими в іноземній валюті, що дозволить враховувати зміни валютного курсу. Також планується поступове щорічне підвищення ставок акцизу з 01.07.2024 до 31.12.2027, а з 2028 року – встановлення нових мінімальних розмірів ставок відповідно до норм ЄС, з одночасним зменшенням акцизного навантаження на тютюнові вироби для електричного нагрівання. Крім того, встановлюється послаблення на період воєнного стану обмеження щодо заходів накопичення обсягів тютюнових виробів на складах перед підвищенням ставок акцизного податку шляхом збільшення установленого розміру середньомісячного обсягу реалізації на митній території України тютюнових виробів з 115 до 120 % [3].

Аналіз акцизного оподаткування на прикладі тютюнових виробів в Україні свідчить, що ставки акцизу впродовж останніх років істотно зросли, що призвело до таких негативних наслідків, як зниження легальних обсягів продажу тютюнових виробів та активізація їх тіньового обігу [4, с. 35]. Хоча, це все ще є актуальною проблемою, запропоновані заходи, такі як послаблення обмежень на накопичення запасів під час воєнного стану, мають на меті зменшити ризик зростання тіньового ринку.

Отже, акцизне оподаткування тютюнових виробів в Україні є одним із важливих інструментів державної політики, що має на меті як збільшення бюджетних надходжень, так і зменшення споживання тютюну для захисту здоров’я населення. Гармонізація українського законодавства з вимогами ЄС у сфері акцизного оподаткування, є важливим завданням у межах євроінтеграції. Однак, через виклики, пов’язані з економічною ситуацією та девальвацією гривні, виникла необхідність коригування ставок і графіка їх зростання, щоб поступово, наблизитися до відповідних норм. Законопроект №11090 від 18.03.2024, який передбачає перехід на обчислення ставок у євро, поетапне підвищення акцизів та особливі послаблення на період воєнного стану, є важливим кроком у цьому напрямку. Він покликаний не лише забезпечити відповідність національного законодавства вимогам ЄС, але й враховує поточні економічні реалії, зокрема, вплив війни на економіку. Таким чином, удосконалення акцизного законодавства та адаптація до європейських стандартів сприятимуть стабільності та прозорості у сфері акцизного оподаткування тютюнових виробів в Україні, посилять контроль за обігом підакцизних товарів, а також забезпечать підтримку державного бюджету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Монаєнко А. О., Атаманчук Н. І. Гармонізація українського законодавства про акцизне оподаткування тютюнових виробів із правом ЄС з урахуванням практики суду ЄС. *Нове українське право.* 2023. № 1. С. 124–136. URL : http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/435/388 (дата звернення: 29.10.2024).

2. Помулєва В. М. Особливості акцизного оподаткування тютюнових виробів в умовах сучасних викликів та тенденцій. *Відновлення України та її регіонів в контексті глобальних трендів: управління, адміністрування та забезпечення* : тези доп. Міжнар. науково-практ. конф., м. Запоріжжя, 25 трав. 2023 р. 2023. С. 132–135. URL : https://eir.zp.edu.ua/server/api/core/bitstreams/29790444-cb71-4264-910d-b7b35320ec8a/content#page=132 (дата звернення: 28.10.2024).

3. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо перегляду ставок акцизного податку на тютюнові вироби : проєкту Закону України від 18.03.2024 № 11090. URL : https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/2407906 (дата звернення: 29.10.2024).

4. Атаманчук Н. І., Монаєнко А. О. Акцизне оподаткування тютюнових виробів в Україні: правові проблеми та шляхи їх урегулювання. *Нове українське право.* 2021. № 5. С. 29–36. URL : http://www.newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/126/114 (дата звернення: 29.10.2024).

УДК 336.7

Кучеренко Сергій,
здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня, спеціальність 071 «Облік і оподаткування»;
Рябчук Оксана,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри аудиту та економічного аналізу, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН АУДИТУ ДЕРЖАВНИХ ЦІЛЬОВИХ ПРОГРАМ ТА ЙОГО ПЕРСПЕКТИВИ

Kucherenko Serhii,
third (educational-scientific) level graduate, specialty 071 "Accounting and taxation";
Riabchuk Oksana,
Ph.D.in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Audit and Economic Analysis State Tax University, Irpin, Ukraine

CURRENT STATE OF THE AUDIT OF STATE TARGET PROGRAMS AND ITS PERSPECTIVES

Здійснення ефективної політики в сфері державних фінансів відіграє ключову роль у регулюванні економічного розвитку держави. Раціональне використання бюджетних коштів продовжує залишатися однією з основних проблем в багатьох країнах світу.

В Україні державна політика реалізується через програмно-цільовий підхід, який передбачає виконання основних завдань за допомогою державних програм (національні проекти, державні цільові програми, програми соціально-економічного розвитку) [3]. Згідно із статтею 2 Закону України «Про основні

засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» [4] одним із механізмів контролю за використанням державних коштів є державний фінансовий аудит державних (регіональних) цільових програм.

Слід відмітити, що останніми роками відбувається суттєве скорочення державних цільових програм. Головним чинником цього була політика уряду на оптимізації чинних державних цільових програм у зв'язку з їх неефективністю. Востаннє Мінекономіки оприлюднювало Звіт про стан виконання державних цільових програм аж за 2020 рік [2]. За його даними, ефективність реалізації державних цільових програм у 2020 році була оцінена як незадовільна. Основні проблеми, які впливають на ефективність виконання державних цільових програм подано на рис. 1:

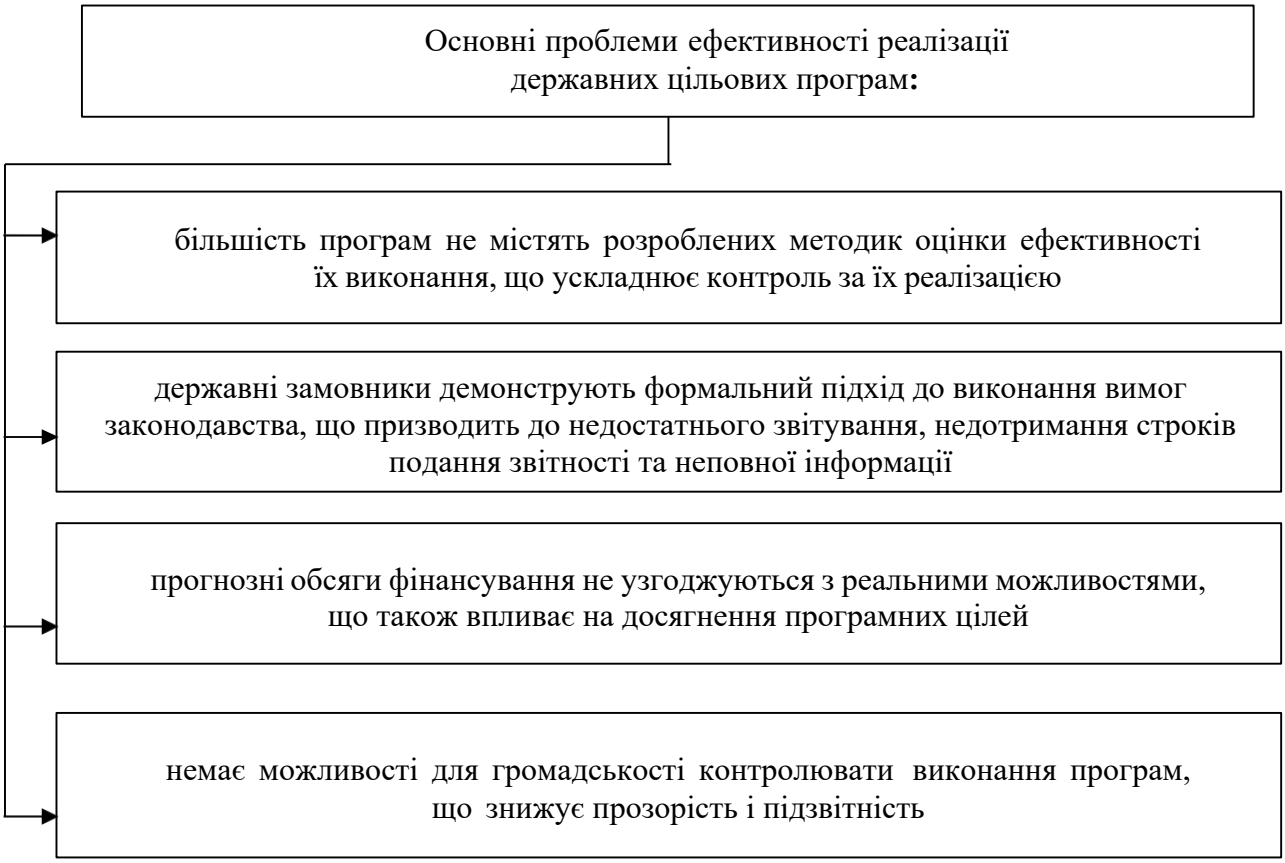

Рисунок 1 – Основні проблеми, які впливають на ефективність виконання державних цільових програм

Джерело: розроблено авторами.

Загалом, реалізація державних цільових програм не стала дієвим інструментом для вирішення важливих проблем у країні, а скоріше виконувала формальну роль без високих результатів.

Скорочення кількості державних цільових програм відобразилося і на кількості проведених аудитів (табл. 1).

Таблиця 1 – Статистика щодо здійснення державного фінансового аудиту

Показники	Січень – серпень 2019 року	Січень – серпень 2020 року	Січень – серпень 2023 року
Кількість проведених державних фінансових аудитів державних цільових програм	5	1	0* **проведення аудитів програм у періоді, що досліджувався, не планувалося*
Кількість наданих пропозицій і рекомендацій за результатами проведення аудитів державних цільових програм	27	7	0
Кількість впроваджених пропозицій і рекомендацій за результатами проведених аудитів державних цільових програм	6	3	0
Обсяг виявлених за результатами аудиту державних цільових програм порушень	21 262,15 тис. грн	14 632,75 тис. грн	0

Джерело: за інформацією зі Звіту Держаудитслужби від 25.08.2023 [1].

Державний фінансовий аудит державних цільових програм в Україні демонструє як позитивні досягнення, так і низку проблем, що потребують вирішення. До основних викликів можна віднести те, що у багатьох випадках аудит стикається з проблемами через брак даних або запізніле надання інформації щодо виконання програм. Водночас, спостерігаються певні позитивні зрушення. Зокрема, активно впроваджується більш структурований підхід до аудиту, що включає оцінку ефективності виконання програм на різних рівнях. Це дозволяє виявляти проблеми на ранніх етапах та вживати коригуючі заходи.

Подальший розвиток державного фінансового аудиту повинен передбачати вдосконалення нормативної бази, підвищення ефективності управління та збільшення прозорості у використанні бюджетних коштів. Для підвищення ефективності державного фінансового аудиту необхідно впровадження новітніх методик і стандартів аудиту, що відповідають міжнародним практикам. Крім того, слід вдосконалювати системи звітності та моніторингу програм на всіх етапах їх реалізації. Перспективним напрямом є застосування інформаційних технологій та автоматизації процесу аудиту для забезпечення прозорості та оперативності перевірок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Звіт про періодичне відстеження результативності постанови Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2018 року № 692 «Про затвердження Порядку проведення Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами державного фінансового аудиту державних (регіональних) цільових програм» від 25.08.2023 Держаудитслужба. URL : https://dasu.gov.ua/ua/plugins/userPages/3630 (дата звернення: 15.10.2024).

2. Державні цільові програми. Звіт про стан виконання державних цільових програм / Міністерство економіки України. URL : https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=DerzhavniTsiloviPrograms (дата звернення: 22.10.2024).

3. Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі на рівні місцевих бюджетів / Міністерство фінансів України. URL : https://mof.gov.ua/storage/files/Практичний%20посібник%20ПЦМ.pdf (дата звернення: 15.10.2024).

4. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : Закон України від 26.01.1993 № 2939-XII : станом на 30 червня 2024 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text (дата звернення: 15.10.2024).

УДК 336.2

Кучеренко Сергій,
здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня, спеціальність 071 «Облік і оподаткування», Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна

КОНЦЕПЦІЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ: МОЖЛИВИЙ ВПЛИВ НА ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ

Kucherenko Serhii,
third (educational-scientific) level graduate, specialty 071 «Accounting and taxation», State Tax University, Irpin, Ukraine

THE CONCEPT OF OPERATION OF THE RISK MANAGEMENT SYSTEM: POSSIBLE IMPACT ON TAXPAYERS

Згідно з інформацією, яка наведена у Національній стратегії доходів України до 2030 року (далі - НСД) [4], проведена у 2018 році оцінка ефективності управління ризиками у Державній податковій службі України (далі - ДПС) з використанням Діагностичного інструменту оцінки податкового адміністрування TADAT [3] виявила ряд недоліків порівняно з передовою міжнародною практикою.

З урахуванням існуючої проблематики, в 2023 році ДПС було розроблено Концепцію функціонування системи управління ризиками (далі – Концепція СУР), яка затверджена наказом ДПС від 04 жовтня 2023 року № 813 [5]. Концепція враховує пропозиції міжнародних партнерів з розвитку та передбачає запровадження в податкових органах комплексного і єдиного підходу до управління ризиками дотримання податкового законодавства платниками податків. Методологічним підґрунтям документу є стандарт ISO 31000:2018 «Менеджмент ризиків. Принципи та настанови» [7].

На жаль, текст Концепції не був оприлюднений, що позбавляє експертів та платників податків можливості навіть у загальних рисах ознайомитися з підходами до податкового комплаєнсу, які розробляє або планує застосовувати

контролюючий орган щодо платників податків. Така закритість інформації про способи, якими контролюючий орган має намір підвищувати податкову свідомість платників через попередження про ризики та надання можливості самостійного їх усунення, викликає певне здивування [2].

Окремі відомості про податковий комплаєнс та СУР, які планується впровадити у податкових органах, можемо отримати з тексту НСД. Згідно з нею, стратегічною метою управління комплаєнс-ризиками є постійне підвищення рівня добровільного виконання платниками податків вимог податкового законодавства через виявлення та пріоритизацію ризиків втрати податкових надходжень, а також впровадження заходів для їх мінімізації. СУР буде інтегрована в організаційну структуру та робочі процеси податкової служби. У рамках СУР застосовуватимуться заходи реагування на виявлені податкові ризики, що варіюватимуться від стимулювання добровільного виконання вимог (через попередження про податкові ризики та можливість їх самостійного усунення) до примусових заходів (шляхом зосередження контролю на платниках, які систематично порушують законодавство). Такий підхід сприятиме прозорості та системності роботи ДПС, забезпечить ефективне використання ресурсів та дозволить заощадити час як працівників ДПС, так і платників податків [4].

Водночас, у НСД відсутній перелік міжнародних документів з рекомендаціями щодо податкового комплаєнсу, що свідчить про нестачу системного підходу до впровадження кращого світового досвіду в діяльність податкових органів України. А таких документів було створено чимало за останні десятиліття, зокрема ОЕСР та МВФ. Є надія, що їхні основні положення та найкращі практики будуть ретельно проаналізовані та враховані під час подальшої реалізації Концепції СУР на практиці [2].

На користь цього можуть свідчити зустрічі представників ДПС з фахівцями МВФ, які присвячені перспективам впровадження окремих складових системи управління ризиками. Про одну з них 16 січня 2024 повідомила прессслужба ДПСУ. Як заначено у повідомленні, ДПС продовжує працювати над запровадженням сучасних підходів комплаєнсу у податковому адмініструванні, вже розроблено стратегію комплаєнсу, концепцію управління конплаєнс-ризиками, наразі триває робота з розробки сегментарних планів [1].

У НСД зазначається, що впровадження Концепції СУР розпочалося у 2023 році та буде здійснюватися поетапно до 2027 року з поступовим інтегруванням СУР в систему управління діяльністю контролюючого органу. Це включає виконання, зокрема, таких постійних заходів:

- формування та актуалізація переліку податкових ризиків, а також моніторинг виявлених податкових ризиків;

- розробка, затвердження, впровадження та щорічний перегляд секторальних та сегментарних планів покращення комплаєнсу, спрямованих на вирішення проблем з порушеннями податкового законодавства у сферах з високим рівнем ризику;

- створення комплексного загального плану покращення комплаєнсу, що включає ідентифікацію, оцінку, аналіз та мінімізацію податкових ризиків за чотирма ключовими напрямами: реєстрація в податковій системі, своєчасна подача звітності, повнота та достовірність даних у звітності, а також своєчасна сплата податкових зобов'язань;

- забезпечення зворотного зв’язку з зацікавленими сторонами щодо ефективності ризик-менеджменту для виявлення та усунення недоліків;

- підвищення кваліфікації працівників ДПС.

Слід звернути увагу і на те, що впровадження СУР актуалізує найбільш суперечливе положення НСД, пов'язане з можливим розкриттям банківської таємниці та таємниці платіжних сервісів для ДПС [6]. Так, протягом 2025–2027 років, після впровадження та вдосконалення системи захисту інформації в ДПС, планується початок надання банками, іншими фінансовими установами та небанківськими платіжними сервісами інформації про банківську таємницю і таємницю надавачів платіжних послуг щодо обсягу та руху коштів/електронних грошей на рахунках [4].

Загалом робота ДПС з впровадження системи управління податковими комплаєнс-ризиками, враховуючи значні потенційні наслідки для платників податків, потребує їхньої постійної та ретельної уваги. Цей процес також заслуговує на проведення глибоких і детальних публічних обговорень, в яких обов'язково повинні брати участь не лише представники ДПС та Міністерства фінансів, але й бізнес-спільнота, зокрема бізнес-асоціації, а також експерти й науковці [6].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ДПС та МФВ продовжують роботу над впровадженням податкового комплаєнсу. URL : https://nvp.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/746775.html (дата звернення: 23.10.2024).

2. Курілов Є. Проблеми впровадження системи управління податковими ризиками у податкових органах / Think brave. Think brave / Останні новини бізнесу України. URL : https://biz.ligazakon.net/analitycs/227311_problemi-vprovadzhennya-sistemi-upravlnnya-podatkovimi-rizikami-u-podatkovikh-organakh (дата звернення: 23.10.2024).

3. Звіт про результати діагностичної оцінки системи податкового адміністрування ДФС з використанням інструменту TADAT / Нес Баркі Вольф та ін. 2018. Травень URL : https://tax.gov.ua/data/material/000/259/339853/Ukraine_PAR_Ukr_TADADT_Checked_2018.pdf (дата звернення: 23.10.2024).

4. Національна стратегія доходів України : розпорядження КМУ від 27.12.2023 № 1218-р.

5. Про затверджено Концепції функціонування системи управління податковими ризиками : наказ Держ. податк. служби України від 04.10.2023 № 813.

6. Робота ДПС України над впровадженням системи управління податковими комплаєнс-ризиками – одна зі стратегічних цілей Національної стратегії доходів до 2030 року / Analytics / AZONES Law Firm. Адвокатське об'єднання AZONES. URL : https://azones.law/en/analytics/robota-dps-ukrayiny-nad-vprovadzhennyam-systemy-upravlinnya-podatkovymy-komplayens-ryzykamy-odna-zi-strategichnyh-tsilej-natsionalnoyi-strategiyi-dohodiv-do-2030-roku/ (дата звернення: 23.10.2024).

7. ISO 31000 – Risk management. ISO. URL : https://www.iso.org/ru/publication/PUB100426.html (дата звернення: 23.10.2024).

УДК 336.221.2

Лазебник Лариса,
д-р екон. наук, професор,
професор кафедри економіки, підприємництва
та бізнес-адміністрування,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

НАСКІЛЬКИ ПРОГРЕСИВНОЮ МАЄ БУТИ СИСТЕМА ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Lazebnyk Larysa,
Doctor of Economics, Professor,
Department of Economics, Entrepreneurship
and business administration,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

HOW PROGRESSIVE SHOULD BE THE PERSONAL INCOME TAX SYSTEM

Цитуючи Джоеля Слемрода (Joel Slemrod), податки — це ціна, яку громадяни сплачують за цивілізоване суспільство, а прогресивність податків значною мірою визначає, як ця ціна різниться між окремими людьми [1]. Як відомо, прогресивна шкала ставок податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) передбачає, що податкове зобов'язання окремої особи як частка доходу зростає разом із доходом. Мета запровадження прогресивної шкали ставок податку на доходи фізичних осіб −підвищення соціальної справедливості системи оподаткування.

Сьогодні в Україні встановлена пропорційна ставка податку на доходи фізичних осіб 18% (стаття 167 Податкового кодексу України) [2]. Національна стратегія доходів, визначена як дорожня карта реформування податкової системи у середньостроковій перспективі, проголосила, що одним із напрямів подальшого розвитку системи оподаткування в Україні є відновлення прогресивної шкали ставок податку на доходи фізичних осіб [3].

Якщо під висловом «відновлення прогресивної шкали ставок ПДФО» розуміти буквальне відновлення раніше існуючих ставок, то історія застосування прогресивної шкали оподаткування ПДФО в Україні добре висвітлена в статті Л. Задорожньої та Т. Маршалока [4].

В Україні прогресивна модель оподаткування ПДФО діяла у 1991–2003 рр. та з 2011-2015 рр., а конкретні ставки представлені в табл. 1.

Таблиця 1 – Застосування прогресивної системи ставок оподаткування ПДФО в Україні

Період	Ставки ПДФО
1991–1993 рр.	12%, 15%, 20%, 30% (залежно від суми) доходів за місцем основної роботи; 2%, 3%, 5%, 6%, 9%, 10%, 11%, 12% доходів, що носять разовий характер; 2%, 3%, 5%, 6%, 9%, 10%, 11%, 12%, 15%, 20%, 30% – із сум авторських винагород, в т.ч. спадкоємцям; 60%, 65%, 70%, 75%, 80%, 85%, 90% – застосовується до сум винагород спадкоємцям авторів повторно (неодноразово) і знижується на 50% для спадкоємців віком до 18 років, а також для жінок віком 55+ років та чоловіків віком 60+ років. Також визначалися ставки для оподаткування доходів від підприємницької діяльності та інших доходів громадян
1993–2003 рр.	10%, 20%, 35%, 50% доходів за місцем основної роботи; 20% доходів, одержуваних не за основним місцем роботи; 15% дивідендів за акціями та внаслідок розподілу прибутку (доходу) підприємств; не більше 70% із сум авторської винагороди
2011–2015 рр.	15% та 17% (у 2015 р. – 15% і 20%) доходів у формі заробітної плати, інших заохочувальних та компенсаційних виплат тощо; 5% – до процентних та інших доходів (визначених у п. 167.2 ПКУ); 30% (34%) доходів, нарахованих як виграш чи приз; 10% заробітної плати шахтарів

Джерело: [4].

Якщо ж в Національній стратегії доходів під «відновленням прогресивної шкали ставок ПДФО» розуміється відновлення тільки принципу прогресивності системи, то постає закономірне питання щодо ставок і наскільки прогресивною має бути система. Одна податкова структура є більш прогресивною, ніж інша, якщо її середня податкова ставка зростає швидше за зміну доходу.

Відомий український вчений з проблем оподаткування К. І. Швабій у своїй роботі 2020 р. зазначає, що оскільки «за критерієм розподілу податкового тягаря податкова система України є регресивною, то… впровадження прогресивної шкали ставок ПДФО… сприятиме досягненню більшої справедливості нашої системи оподаткування, якої, поза сумнівом, їй бракує» [5]. Проте в 2024 р., спираючись на аналіз структури трудових доходів в Україні, К. І. Швабій зробив висновок, що запровадження прогресивної шкали ставок… не має достатнього фіскального потенціалу. Іншими словами, «гра може не вартувати свічок» [6].

Наскільки прогресивним має бути податок на прибуток? Як зазначає Дж. Слемрод [1], традиційно економісти використовували три різні підходи до

цього питання. Відповідно до принципу вигоди податки розглядаються як плата за послуги, які уряд надає окремим особам. Згідно з цим принципом, доходи повинні бути збільшені, де це можливо, за рахунок плати за використання. Хоча це розумна політика щодо допуску, для прикладу, до національних парків, це неможливий підхід до фінансування інших державних заходів, таких як національна оборона. Виникає питання про те, як виміряти переваги, які отримує платник податків від таких державних благ, як оборона чи система кримінального правосуддя. Хоча заможніші отримують більше користі від захисту своїх статків, точний зв'язок між їх вигодою та їхнім доходом або багатством неможливо визначити. Таким чином, це підриває аргументи на користь системи соціального забезпечення та величезної кількості інших державних програм, явною метою яких є перерозподіл ресурсів.

Згідно з принципом спроможності платити, податковий тягар має бути пов'язаний не з тим, що платники податків отримують від уряду, а радше з їхньою здатністю нести податковий тягар. Виходячи з правдоподібної, але недоказової ідеї, що сплата одного долара є меншою жертвою для заможної людини, ніж для бідної людини, рівна жертва вимагає від заможної людини більших податкових платежів. Але, як і у випадку з принципом вигоди, це міркування не вказує на конкретне співвідношення між доходом і податковим тягарем.

Відповідно до утилітарного принципу, податковий тягар має бути призначений для максимізації суспільного добробуту. Економіст XIX ст. Френсіс Едджворт (Francis Edgeworth) показав, що якщо з точки зору суспільства долар цінується менше, оскільки дохід одержувача зростає, то суспільний добробут буде максимізований податковою системою, яка вирівнює всі доходи, оподатковуючи всі доходи понад певного рівня та розподіл надходжень між тими, чиї доходи в іншому випадку були б нижчими від граничного доходу. Проблема, звісно, полягає в тому, що вирівнювальна податкова система знищить стимули працювати, заощаджувати, інвестувати та інновувати, відтак розмір бази оподаткування швидко зменшиться.

Сучасна теорія оптимальної прогресивності податку на прибуток починається з утилітарного принципу, але розглядає проблему як компроміс між соціальними перевагами більш рівномірного розподілу доходу після сплати податків та економічною шкодою, завданою високопрогресивними податками. Цитуючи К. І. Швабія «це потребує визначення конкретної кількості та розміру ставок податку з їх прив'язкою до певних інтервалів *сукупного* (курсив мій) оподатковуваного доходу. У подальшому ці елементи податку можуть коригуватись та змінюватись з урахуванням тенденцій розвитку вітчизняної економіки, як це, наприклад, щорічно здійснюється у США» [6].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Slemrod Joel. Do We Know How Progressive the Income Tax System Should Be? *National Tax Journal* 1983. Vol. 36. P. 361–369. URL : https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/NTJ41862527?journalCode=ntj (дата звернення: 15.11.2024).

2. Податковий кодекс України : Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення: 15.11.2024).

3. Національна стратегія доходів до 2030 року : затверджено указом Президента України від 21 травня 2021 року № 239/2021. – Київ, 2021. URL : https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf (дата звернення: 15.11.2024).

4. Задорожня Л., Маршалок Т. Прогресивне оподаткування: перспективи повернення до добре забутого / Вокс Україна. 9 квітня 2024. URL : https://voxukraine.org/progresyvne-opodatkuvannya-perspektyvy-povernennya-do-dobre-zabutogo?fbclid=IwAR1YKOFqmkh9mDG-es9NgnHJ1SGNRTDHlDPJuFt1ys2oSC_c2P-XqMmaVuc_aem_AZxPcrvutjRIqx6WAfzlymgaEnkMQknyBIiZkCbjCgoZ12r25Q0YBOlL-YNkS8hf5w414sP3NNOP2TMyal2765P3 (дата звернення: 15.11.2024).

5. Швабій К. Збільшення оподаткування високих зарплат – лише напівзахід, який не допоможе побороти нерівність у суспільстві / Дзеркало тижня. 27 січня, 2020. URL : https://zn.ua/ukr/finances/ogranichennaya-nalogovaya-spravedlivost-336781_.html (дата звернення: 15.11.2024).

6. Швабій К. Податок на високі зарплати. Чи є сенс запроваджувати в Україні? / Українська правда. 2024. 5 лютого. URL : https://www.epravda.com.ua/columns/2024/02/5/709546/ (дата звернення: 15.11.2024).

УДК 331.5

Леонова Єлизавета,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Соколова Ольга,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки, підприємництва та бізнес-адміністрування, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна

ДЕФІЦИТ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ ЯК ВИКЛИК ДЛЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Leonova Yelyzaveta,
first (bachelor's) degree student
Research supervisor:
Sokolova Olga,
Candidate of Economics Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics, entrepreneurship and business administration, State Tax University, Irpin, Ukraine

SHORTAGE OF LABOR RESOURCES AS A CHALLENGE FOR POST-WAR ECONOMIC RECOVERY OF UKRAINE

Наслідком військової агресії рф проти України є збільшення міграційного відтоку населення, у тому числі населення працездатного віку, що суттєво погіршує ситуацію на ринку праці. Дефіцит трудових ресурсів спричинений військовими діями на території України, мобілізацією та стійким міграційним відтоком.

Повномасштабне вторгнення російської армії на територію України, що почалося 24 лютого 2022 року, спричинило неконтрольовану вимушену міграції населення України як в межах самої країни, так і в інші країни світу. За оцінками

Міжнародної організації з міграції за два роки повномасштабної війни 9,7 млн українців мали залишити свої домівки, з яких 3.7 млн переміщенні в межах України і 6 млн виїхали за кордон [1].

На 1 серпня 2024 року 98,3% громадян України отримали тимчасовий захист від війни в країнах ЄС, за даними Євростату. Жінки становлять більшість українських біженців – 45,1%, діти - 32,3%, чоловіки – 22,6% (рис. 1).

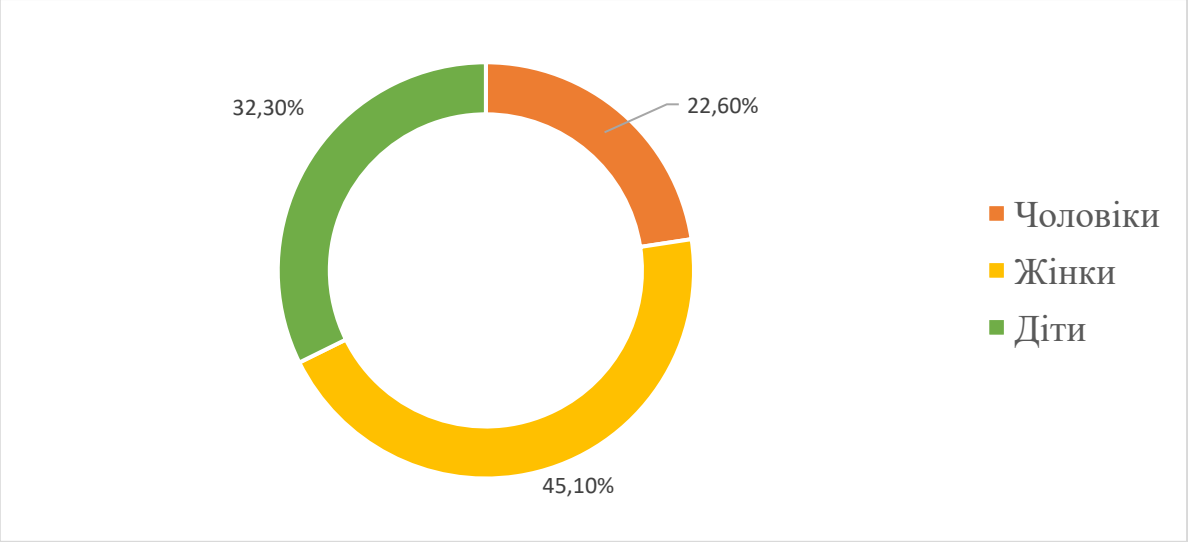

Рисунок 1 – Тимчасовий захист громадян України від війни в країнах ЄС на 01.08.2024, %

Джерело: сформовано автором на основі [2].

За віком найбільшу групу респондентів становлять люди від 30 до 39 років – 37,0%, 40-49 років – 26,0%, 16-29 років – 19,0%, 60 і більше років – 11,0%, 50-59 років – 8,0% (рис. 2).

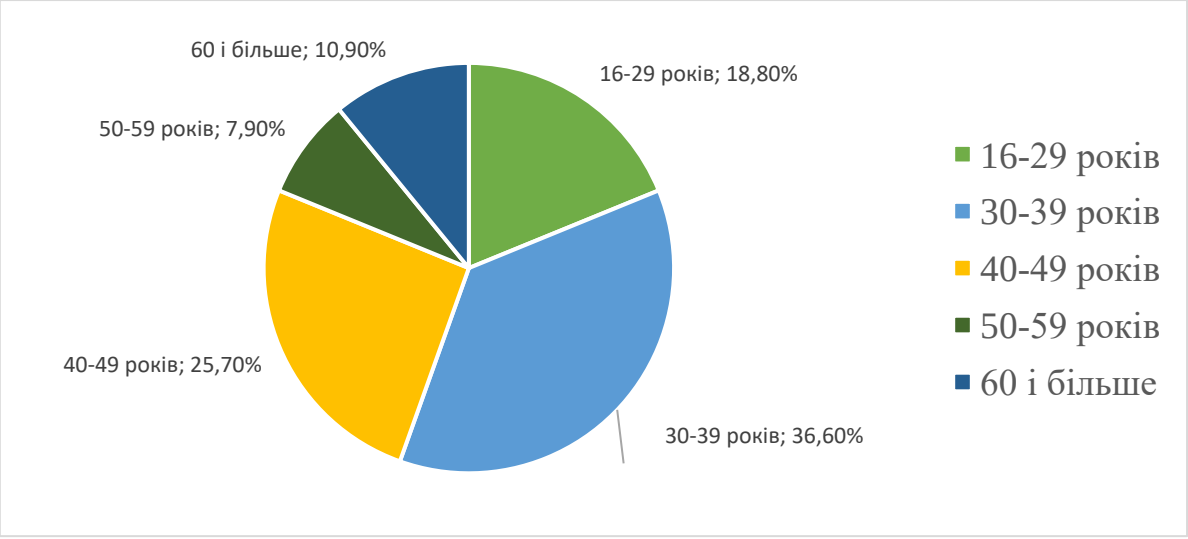

Рисунок 2 – Тимчасовий захист громадян України від війни в країнах ЄС на 01.08.2024, %

Джерело: сформовано автором на основі [3].

З рис. 2 видно, що 90,0% працездатного населення України (16-60 років) покинули свій дім після початку війни. При цьому найбільш схильними до вимушеної міграції виявилися люди з вищою освітою (70,0%) та вищим рівнем доходів. Все це негативно впливає на стан трудових ресурсів, як за кількісними, так і за якісними ознаками.

Дефіцит трудових ресурсів стане серйозним викликом для повоєнного відновлення економіки України. Виїзд значної кількості високоосвічених громадян може спричинити нестачу кваліфікованих спеціалістів у багатьох галузях. Отже, вже зараз державна політика має бути спрямована на повернення українських громадян додому.

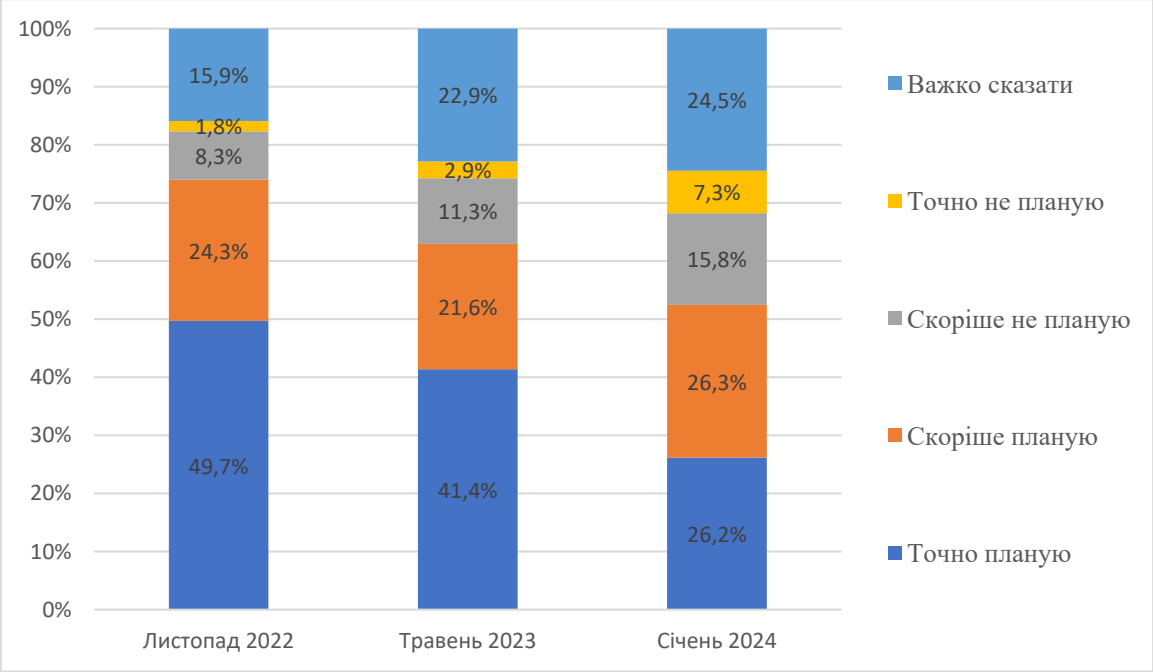

Рисунок 3 – Настрій громадян України за кордоном щодо повернення, %

Джерело: сформовано автором на основі [3].

З рис. 3 видно, що частка українців, які бажають повернутися в Україну, зменшується. Якщо, у листопаді 2022 року про наміри "точно" повернутися говорили 49,7% респондентів і ще 24,3% "скоріше планували", то в січні 2024 року таке бажання виявили 26,2% і 26,3% відповідно. Тобто, чим довше триває війна, тим менше охочих повертатись. Українці з вищою чи середньою освітою знаходять працевлаштування за кордоном і починають "нове життя". Окрім того, після припинення дії воєнного стану і відкриття кордонів Україну до дружин можуть поїхати 88-155 тис чоловіків. За даними заступника директора Інституту демографії та проблем якості життя НАН України Олександра Гладуна, після завершення війни в Україні буде проживати приблизно до 30 млн осіб [4].

Соціологічні опитування показують, що люди готові повернутися додому після активних завершення бойових дій. Отже, важливим і першочерговим пунктом, який влада має виконати задля повернення українців з-за кордону - це гарантування безпеки. Люди прагнуть жити в безпеці і прагнуть будувати своє життя в країні, де вони впевненні в "наступному дні".

У багатьох сімей, які вимушено виїхати з-за кордон, в Україні не залишилось нічого. Їх нічого не тримає і нічого не спонукає до повернення на батьківщину. Для того щоб повернути таку категорію біженців держава створила проєкт під назвою «Україна - це Дім» [5]. Проєкт співпраці між Міністерством відновлення України та УВКБ ООН, Агентством ООН у справах біженців створений щоб допомогти людям отримати підтримку з відновлення пошкодженого чи зруйнованого житла або отримати компенсацію від держави. Особи, які виїхали за кордон варто знати, що їм є куди повертатись.

На наш погляд, українській владі і громадським організаціям треба звернути увагу на тих українців, які ще вагаються – повертатися чи ні. А таких, згідно опитуванням, у січні 2024 року було 24,5 % громадян України. З такими людьми необхідно підтримувати тісний контакт і доводити на всіх рівнях, що вони не гірші за тих, хто не виїхав закордон, залишився і робили свій внесок у розвиток економіки та допомоги Збройним силам України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міжнародна організація з міграції. Звіт про реагування на ситуацію в Україні: 2022–2024. 2024. URL : https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbdl486/files/documents/2024-02/iom_ukraine_neighbouring_countries_2022-2024_2_years_of_response.pdf
2. Майже 4,2 мільйона людей під тимчасовим захистом у серпні / Євростат. 2024. URL : https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20241010-1
3. Усе менше охочих повертатися. Як змінилися настрої українських біженців / Економічна правда. 2024. 25 березня. URL : https://www.epravda.com.ua/publications/2024/03/25/711576/
4. В Україні залишиться 30 мільйонів осіб після війни / Інформаційне агентство УНІАН. URL : https://www.unian.ua/society/naselennya-ukrajini-skilki-ukrajinciv-zalishitsya-v-krajini-pislya-viyni-gladun-12802881.html
5. Проєкт «Україна – це Дім». URL : https://ukraineishome.org/uk/about-ukraine-is-home/

УДК 336.24

Мельничук Ганна,
канд. екон. наук, доцент,
заступник декана факультету фінансів
та цифрових технологій,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

КЛЮЧОВІ ОЗНАКИ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Melnychuk Anna,
Ph. D. in Economics, Associate Professor,
Deputy Dean of the Faculty of Finance
and Digital Technologies,
State tax University,
Irpin, Ukraine

KEY FEATURES OF UKRAINE'S TAX POLICY IN WARTIME CONDITIONS

Податкова політика як невід'ємний атрибут держави забезпечує наповнення бюджету обсягом фінансових ресурсів, достатнім для виконання покладених на органи державної влади функцій, а також регулювання та стимулювання соціально-економічного розвитку країни в короткостроковому та довгостроковому періодах. Важливість податкової політики зростає в кризових і нестабільних умовах, зокрема в таких, з якими зіштовхнулася наша країна з початком російської збройної агресії. Повномасштабні бойові дії призвели до різкого посилення й до того існуючих системних проблем в сфері публічних фінансів. В умовах безпрецедентного зростання видатків бюджету та бюджетного дефіциту у поєднанні зі звуженням економічної бази формування податкових надходжень внаслідок руйнування багатьох підприємств та об'єктів критичної інфраструктури, окупації частини промислових регіонів країни, міграції населення, втрати доходів громадян, внесення оперативних і рішучих змін до податкової системи стало нагальною вимогою часу. Трансформація вітчизняної податкової політики в умовах високого рівня непередбачуваності, ризиковості та фінансової нестабільності відбувалась у напрямі балансування між, з одного боку, необхідністю повнішого використання податків в якості джерела наповнення бюджету й інструмента виконання завдань фіскальної консолідації, а з

іншого – як засобу поточної підтримки бізнесу й створення умов для зростання економіки України [1, с. 44].

Зміни, які були внесені до податкового законодавства України в перші місяці війни у 2022 р., насамперед були спрямовані на підтримку вітчизняного бізнесу, зокрема за рахунок зниження рівня податкового навантаження та послаблення вимог до сплати податків і процедури їх адміністрування. А саме:

1. Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану» № 2118 від 03.03.2022 р. було введено податкові пільги; зменшено вимоги до подання платниками податків звітності та їх відповідальності при неможливості виконання податкових норм через об'єктивні підстави; скасовано покарання за несвоєчасне звітування або порушення термінів сплати податків [2].

2. Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» № 2120 від 15.03.2022 р. введено кілька виняткових умов оподаткування єдиним податком, які стосувались 1, 2 та 3 груп платників [3].

Тобто, ухвалені норми податкового законодавства фактично вводили доволі ліберальний режим оподаткування господарюючих суб'єктів й подання ними податкової звітності. У поєднанні з іншими вжитими державою заходами це дозволило платникам податків підтримати та активізувати свою діяльність.

Варто відзначити, що реалізовані у 2022 р. заходи податкової політики мали свій позитивний результат, який виражався у відновленні зростання ВВП у 2023 р. на 5,3 % після різкого спаду на 29,1 % у 2022 р. До того ж, це дозволило покращити ситуацію з наповненням бюджету, адже у 2022 р. темпи зниження надходжень податків були вдвічі нижчими за показники спаду ВВП. Безумовно, окреслене зростання частково було спричинене дією інфляційного податку у зв'язку з девальвацією гривні, але все-таки мав місце й позитивний ефект від своєчасної реакції уряду на виклики воєнного часу [5, с. 27].

Однак, враховуючи певну стабілізацію на окремих ринках і в галузях економіки, налагодження логістики та необхідність скорочення обсягів втрат доходів бюджету актуалізувалось питання відносно плавного скасування окремих з діючих преференційних податкових норм. Частину податкових пільг було скасовано з липня 2022 р. згідно Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо перегляду окремих пільг з оподаткування» № 2325-IX від 21.06.2022 р. Зокрема, скасовано норми стосовно безподаткового імпорту автомобілів для платників єдиного податку 3-ї групи та фізичних осіб, звільнення від оподаткування ПДВ операцій з

ввезення товарів на митну територію України у митному режимі імпорту платниками єдиного податку 1-ї, 2-ї та 3-ї групи [4].

Політика поступового повернення до традиційної, довоєнної моделі оподаткування в Україні реалізовувалась і в 2023 р. Зокрема, Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період воєнного стану» № 3219-IX від 30.06.2023 р. було скасовано ряд податкових пільг (в т.ч. можливість сплати єдиного податку за ставкою 2 %), частково відмінено мораторій на проведення податкових перевірок, відновлено здійснення документальних планових перевірок платників податків, приналежних до окремих сфер діяльності тощо [6]. Також було повернуто законодавчі норми стосовно контролю за використанням реєстраторів розрахункових операцій; відновлено можливість введення штрафних санкцій за порушення, виявлені за результатами перевірок їх використання, зокрема при продажі підакцизних товарів [7, с. 48].

Водночас у 2023 р. були запроваджені окремі адресні податкові пільги за територіальною ознакою. Йдеться про податкові пільги для територій, які потрапили під окупацію або на яких велись (ведуться) бойові дії, а саме: звільнення від плати за землю земельних ділянок, на яких розміщені фортифікаційні споруди чи які забруднені вибухонебезпечними предметами; від сплати екологічного податку згідно Закону № 3050-IX від 11.04.2023 р. [8].

Подальші кроки з реформування податкової системи окреслено в Національній стратегії доходів України до 2030 року, ухваленій КМУ в кінці 2023 р. Враховуючи побажання міжнародних партнерів України та взяті зобов'язання перед МВФ, вказані в укладеному Меморандумі про економічну та фінансову політику від 01.12.2023 р., в подальшому податкова політика держави спрямовуватиметься на зростання справедливості, ефективності та простоти податкової системи, ефективності податкового адміністрування, покращення структури податків і зборів та пільг, розвиток партнерських відносин між державою та бізнесом. Одним із ключових напрямів податкової політики прийнятою Національною стратегією доходів визначено вдосконалення системи оподаткування в частині більш повного виконання податками фіскальної та регулюючої функцій [5, с. 28].

В нинішніх складних економічних реаліях, в ситуації затягнення воєнних дій та відповідного зростання видатків на забезпечення обороноздатності країни варто уникнути ухвалення поспішних рішень, спрямованих на нарощування обсягів сплати податків до бюджету в короткостроковому періоді, які можуть спричинити зростання податкового тиску на бізнес. Оскільки зрештою це може привести не стільки до збільшення податкових надходжень до бюджету, скільки

до подальшого згортання та тінізації економічної діяльності, пожвавлення контрабанди та корупційних схем.

Податкова політика держави в умовах воєнного часу повинна бути гнучкою, обґрунтованою, передбачуваною, певною мірою зберігати стабільність системи оподаткування, реалізовуватись на засадах системності, а її вектори мають бути спрямовані на підтримку розвитку підприємництва та формування підґрунтя для відновлення національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Соколовська А. М. Формування податкової політики в умовах невизначеності. *Фінанси України.* 2012. № 11. С. 44–51.

2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану : Закон України від 03.03.2022 № 2118-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20

3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text

4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо перегляду окремих пільг з оподаткування : Закону України від 21.06.2022 № 2325-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2325-20#Text

5. Горин В. П., Була П. В., Чорноус В. С. Податкова політика України в умовах воєнного стану: реалії, безпекові виклики та перспективи подолання. *Інвестиції: практика та досвід.* 2024. № 18. С. 23–31.

6. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період воєнного стану : Закон України від 30.06.2023 № 3219-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3219-IX#Text

7. Лещук Г. В., Савків У. С. Аналіз податкової політики в Україні в умовах воєнного стану. *Актуальні питання у сучасній науці.* 2023. № 10 (16). С. 42–55.

8. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо звільнення від сплати екологічного податку, плати за землю та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки за знищене чи пошкоджене нерухоме майно : Закон України від 11.04.2023 № 3050-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3050-20#Text

УДК 338

Мерзляков Антон,
здобувач вищої освіти
ступеня доктора філософії,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ЕНЕРГОРЕСУРСІВ В УКРАЇНІ

Merzliakov Anton,
Ph.D. Candidate,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF THE ENERGY RESOURCES MARKET IN UKRAINE

Сучасний світ є свідком фундаментальної трансформації енергетичного сектору. У багатьох країнах перехід на відновлювані джерела енергії є не лише екологічним трендом, а й стратегічним імперативом національної політики. Цей процес зумовлений як глобальними кліматичними проблемами, так і бажанням націй посилити свою енергетичну безпеку та незалежність.

Електроенергетика України є фундаментальною галуззю національної економіки і, по суті, однією з найстаріших. Виробництво електроенергії базується на процесі спалювання ядерної енергії, мазуту та вугілля, біопалива та природного газу. Крім того, в Україні вже використовуються відновлювані джерела енергії, такі як сонячна енергія, вітрові турбіни та водні станції. Цей сектор є державним пріоритетом і є важливою частиною національної економіки [1].

В енергетиці України зайнято приблизно 450 тис. осіб, що становить 3% населення, але вона посідає перше місце серед платників податків державного бюджету, займаючи майже чверть загального державного бюджету. На енергетичний сектор припадає 8% ВВП, а Україна посідає 28 місце у світі за споживанням, українські енергетики також активно експортують.

Стан енергетичного ринку, враховуючи коливання різних економічних і політичних чинників, частково визначатиме «Енергетичну стратегію України на період до 2035 року» [2].

Розглянемо основні характеристики стратегії на рис. 1.

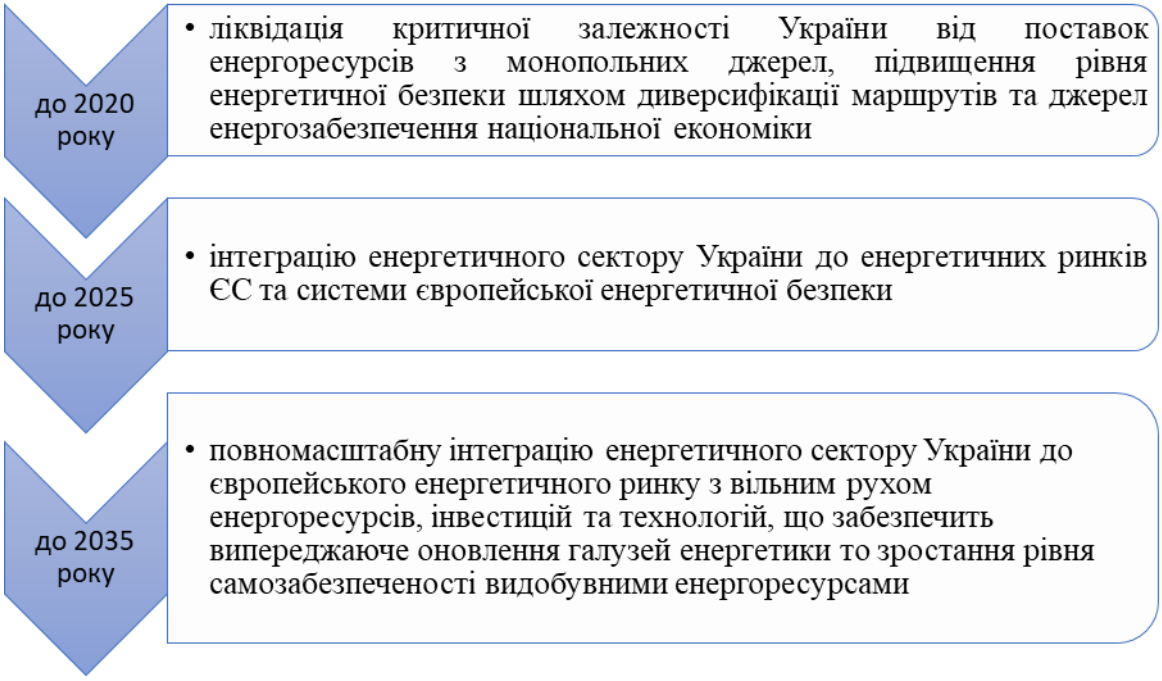

Рисунок 1 – Основні тезиси Енергетичної стратегії України на період до 2035 року

Джерело: систематизовано автором.

Основні тенденції в енергетиці України на період до 2030 року:

1. Перехід на відновлювані джерела енергії: Україна, як і багато інших країн світу, активно розвивають відновлювану енергетику. Сонячні та вітряні електростанції стають все більш популярними, важливу роль відіграють також біомаса та гідроенергетика.

2. Енергоефективність: зменшення споживання енергії завдяки впровадженню нових технологій є одним із ключових напрямів енергетичної політики нашої країни.

3. Інтеграція в європейську систему: держава прагне інтегруватися в європейський енергетичний ринок, що відкриває нові можливості для розвитку цієї галузі та забезпечує енергетичну безпеку країни.

4. Децентралізація енергетики: Розвиток малих і середніх електростанцій та енергетичних кооперативів сприяє децентралізації системи та зростанню її стійкості.

Щоб оптимізувати продуктивність і ефективність електричного обладнання та систем, важливо розуміти фактори, які впливають на споживання енергії. Враховуючи ці фактори, можна приймати рішення щодо зменшення споживання енергії та пов’язаних з цим витрат.

Основними факторами, що впливають на енергоспоживання, є:

– Номінальні характеристики електричних пристроїв або систем.

– Кількість робочих годин.
– Ефективність пристрою.
– Тип електричного навантаження, підключеного до системи.
– Температура навколишнього середовища.
– Коливання напруги.
– Старіння та обслуговування обладнання [3].

В сучасних умовах на споживання електроенергії у вітчизняній практиці впливають такі ж базові фактори, що й в інших країнах світу. Зменшення споживання можна досягти як суто економічними засобами (підвищення тарифів), так і більш прийнятними технологічними засобами (заміна застарілих технологій та обладнання). Однак у воєнних умовах енергетичний ринок стикається з додатковими труднощами, такими як складність прогнозування як стану, так і розвитку енергетичної системи. Значна частина населення зараз має більш актуальні проблеми, ніж енергозбереження. Енергетична система вже зазнала серйозних збоїв, і цей процес може тривати нескінченно.

Незважаючи на труднощі, втрачене обладнання в енергомережі поступово замінюється на новіше, більш технологічне обладнання, і це добре. З підприємств, які значно споживали, зазнали збитків або припинили діяльність. Найкраще до нових викликів пристосувалися сфери торгівлі та послуг, а також частина населення. Місто швидко переходить на використання власних генераторів, сонячних панелей та електричного транспорту, зменшуючи споживання електроенергії з державної мережі. Промисловість замінить технології на більш енергоефективні після закінчення активної фази війни з урахуванням необхідних для цього ресурсів.

Безсумнівно, що країна-агресор продовжуватиме енергетичний терор проти України та посилюватиме енергетичний тиск на ЄС, а українці й надалі зазнаватимуть негативних наслідків у вигляді перебоїв з електро-, водо- та теплопостачанням. З наближенням зими ці виклики стають ще більшими. Тому наше безпечне виживання в зимовий період 2024-2025 років залежить від свідомих дій Верховної Ради, Міністерств, від терпіння та самопожертви українського народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Електроенергетика України: стан і перспективи. 2024. URL : https://blog.youcontrol.market/ieliektroienierghietika-ukrayini-stan-i-pierspiektivi/

2. Енергетична стратегія України на період до 2035 року. URL : mpe.kmu.gov.ua/minugol/doccatalog/document?id=244979237

3. What are the factors that affect the energy consumption of electrical devices and systems? URL : https://www.electricity-magnetism.org/what-are-the-factors-that-affect-the-energy-consumption-of-electrical-devices-and-systems

УДК 336.221.4 (477)

Моргуненко Артем,
здобувач вищої освіти третього (доктор філософії) рівня,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

КОНЦЕПЦІЯ DEMPE-АНАЛІЗУ ОПЕРАЦІЙ З НЕМАТЕРІАЛЬНИМИ АКТИВАМИ ЯК МЕХАНІЗМ КОНТРОЛЮ ЗА ТРАНСФЕРТНИМ ЦІНОУТВОРЕННЯМ

Artem Morhunenko,
a third-level (doctor of philosophy) higher education student,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

THE CONCEPT OF DEMPE-ANALYSIS OF TRANSACTIONS WITH INTANGIBLE ASSETS AS A TRANSFER PRICING CONTROL MECHANISM

Глобалізація бізнес-процесів значною мірою пов'язана зі швидким розвитком інновацій та інтелектуальних технологій. За даними Всесвітньої організації інтелектуальної власності (WIPO) [1] встановлено, що загальні інвестиції в нематеріальні активи досягли 6,9 трлн доларів США в 2023 році, що можна вважати удвічі більше порівняно з 2,9 трлн доларів США в 1995 році. Згідно з даними опублікованими ДПС України, [2] щодо декларування виплат доходів нерезидентам за період 2017–2023 рр. загальна сума таких виплат склала 1,5 трлн грн, з яких понад 54% припадають на доходи, пов’язані з нематеріальними активами, такими як дивіденди та роялті.

Через зростання вартості нематеріальних активів міжнародні групи компаній все частіше перерозподіляють їх на учасників, що знаходяться в країнах з «ліберальною» податковою політикою. Даний підхід дозволяє суб’єктам господарювання оптимізувати податкові витрати за рахунок ефективного використання механізмів податкового планування. Водночас такі операції є об’єктом податкового контролю за трансфертним ціноутворенням, що зумовлює необхідність аналізу глобальних ініціатив, спрямованих на покращення податкового законодавства.

Метою роботи є дослідження тенденцій у сфері контролю за трансфертним ціноутворенням під час здійснення операцій з нематеріальними активами.

За даними дослідження Дзівінського К. та Пенгу Х. [3], встановлено, що регулювання операцій, яке передбачає використання нематеріальних активів стає одним із ключових питань для міжнародної податкової спільноти. Автори зазначають, що у 2015 році Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) представила концепцію DEMPE (розробка, удосконалення, обслуговування, захист та експлуатація нематеріального активу), яка була прийнята й включена до Настанов ОЕСР з трансфертного ціноутворення для багатонаціональних компаній і податкових служб.

Ціллю даної концепції є забезпечення принципу пропорційності розподілу прибутку залежно від функцій та ризиків кожної зі сторін господарських операцій при експлуатації нематеріальних активів всередині міжнародної групи компаній, визнаних контрольованими.

Станом на сьогодні у вітчизняне податкове законодавство не імплементовано пряме посилання на вищезазначену концепцію. Однак на практиці суб'єкти політики трансфертного ціноутворення все частіше використовують методичні рекомендації ОЕСР щодо її застосування.

У даному контексті варто зазначити основні кроки рекомендовані ОЕСР, при застосуванні концепції DEMPE-аналізу [4]:

1. ідентифікація нематеріального активу;
2. встановлення договірних умов господарської операції;
3. проведення критичного аналізу функції та ризиків за допомогою концепції DEMPE;
4. порівняння договірних з фактичними умовами операції;
5. переоформлення відносин відповідно до фактичного розподілу DEMPE-функцій;
6. визначення ринкового рівня вартості нематеріального активу у контрольованій операції відповідно до внеску сторін за результатами DEMPE-аналізу.

Вищезазначений перелік вказує, що дана концепція за своєю суттю є не тільки інструментом для визначення вартості нематеріального активу, а й дієвим механізмом для здійснення контролю за трансфертним ціноутворенням. Він спрямований на запобігання зловживанню податковим законодавством з боку міжнародних груп компаній для отримання необґрунтованих доходів учасниками групи, розташованими в низькоподаткових юрисдикціях.

Отже, офіційне впровадження концепції DEMPE-аналізу у вітчизняне законодавство сприятиме гармонізації процесу регулювання операцій з нематеріальними активами, що підлягають під трансфертне ціноутворення. Однак, застосування ключових елементів цієї концепції потребує подальшого дослідження методологічного забезпечення, зокрема шляхом аналізу практичних напрацювань західних країн світу, для гармонізації вітчизняної податкової системи на шляху до євроінтеграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. New WIPO Data Show Intangible Asset Investment Growing Fast, Spreading Globally. 2024. URL : https://www.wipo.int/pressroom/en/articles/2024/article_0008.html

2. Результати декларування виплат доходів нерезидентів 2017–2023 / Державна податкова служба : офіційний вебсайт 2024. URL : https://tax.gov.ua/diyalnist-/transfertne-tsinoutvorennya-ta-mijnarodne-opodatkuvannya/opodatkuvannya-dohodiv-nerezidentiv/prezentatsiyni-materiali/823523.html

3. Dziwinski, K. A., & Peng, X. (2019). Introduction to the Post-BEPS Transfer-Pricing Aspects of Intangibles. In Michael Lang, Alfred Storck, Raffaele Petruzzi, Robert Risse (Ed.). Transfer Pricing and Intangibles: Current Developments. Relevant Issues and Possible Solutions. Pp. 3–23. URL : https://shop.lindeverlag.at/buch/transfer-pricing-and-intangibles-18285/e/leseprobe/E100227.pdf

4. OECD (2022). OECD Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations. OECD Publishing. Paris. DOI : https://doi.org/10.1787/0e655865-en

УДК 657

Морозюк Олександр,
здобувач третього рівня вищої освіти
кафедри обліку та консалтингу,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ У СИСТЕМІ ОБЛІКУ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Moroziuk Oleksandr,
PhD (Postgraduate)
Department of Accounting and Consulting,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

EFFICIENCY OF USING FIXED ASSETS IN THE ACCOUNTING SYSTEM AS A FACTOR OF INCREASING COMPETITIVENESS IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION

У сучасному глобалізованому світі конкуренція між підприємствами стає все більш інтенсивною. Зокрема, для українських компаній, які прагнуть інтегруватися до європейського економічного простору, підвищення конкурентоспроможності стає одним із пріоритетних завдань. У цьому контексті особливу роль відіграє ефективність використання основних засобів, які є ключовим елементом виробничого процесу та основним активом підприємства.

Основні засоби, такі як машини, обладнання, будівлі та споруди, забезпечують можливість виробництва товарів і надання послуг. Від їх належного обліку та ефективного використання залежить не лише фінансова стабільність підприємства, а й його здатність адаптуватися до швидко змінюваних умов ринку. У зв'язку з євроінтеграційними процесами, українські компанії зобов'язані впроваджувати нові стандарти обліку, що відповідають міжнародним вимогам, і оптимізувати управлінські рішення.

Ефективність використання основних засобів не лише впливає на вартість виробництва, але й визначає рівень інноваційності, продуктивності праці та загальну фінансову стійкість підприємства. Зважаючи на те, що підприємства в

умовах євроінтеграції змушені конкурувати з європейськими аналогами, необхідно забезпечити високий рівень управління основними засобами, що, в свою чергу, сприятиме підвищенню конкурентоспроможності.

Теоретичні основи ефективності використання основних засобів базуються на розумінні їх ролі в діяльності підприємства. Основні засоби — це матеріальні активи, які підприємство використовує у виробничому процесі протягом тривалого часу. Вони класифікуються за різними критеріями: за призначенням (виробничі, невиробничі), за формою власності (державні, приватні) та за способом використання (основні, допоміжні). Важливо розуміти ці категорії для ефективного обліку та управління.

Облік основних засобів є системою реєстрації, оцінки та контролю використання активів. Належний облік забезпечує підприємствам точну інформацію про вартість та стан основних засобів, що, в свою чергу, дозволяє ухвалювати обґрунтовані управлінські рішення. Важливою складовою є амортизація, яка впливає на фінансові результати підприємства.

Основними показниками, що характеризують ефективність використання основних засобів, є коефіцієнт використання, коефіцієнт обороту та рентабельність. Коефіцієнт використання відображає, наскільки ефективно активи використовуються в процесі виробництва, тоді як коефіцієнт обороту вказує на швидкість, з якою основні засоби перетворюються на продукцію [1, с. 112]. Рентабельність дозволяє оцінити прибутковість підприємства у співвідношенні до вартості основних засобів.

Аналіз ефективності використання основних засобів може здійснюватися за допомогою різних методів. Порівняльний аналіз оцінює показники підприємства в порівнянні з галузевими стандартами, трендовий аналіз вивчає динаміку показників протягом кількох періодів, а факторний аналіз виявляє вплив окремих чинників на результати використання основних засобів.

Вплив євроінтеграційних процесів на облік основних засобів є значним. З інтеграцією в європейську економіку українські підприємства зобов’язані впроваджувати Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ), що передбачає зміну підходів до обліку та оцінки основних засобів. Це підвищує прозорість та зрозумілість фінансової звітності, але також ставить нові виклики, зокрема необхідність модернізації обладнання та технологій.

З одного боку, це виклики, які потребують інвестицій, з іншого – можливості для залучення інвестицій та виходу на нові ринки. Для підвищення ефективності використання основних засобів рекомендується впровадження автоматизованих систем обліку, що дозволить зменшити людський фактор і підвищити

точність даних. Активні інвестиції в модернізацію основних засобів допоможуть відповідати сучасним стандартам і вимогам ринку, включаючи як технічні, так і технологічні інновації.

Підвищення кваліфікації працівників у сфері обліку та управління основними засобами є важливим аспектом. Це забезпечить більш ефективне використання активів та сприятиме загальному розвитку підприємства. Ефективність використання основних засобів є критично важливим фактором підвищення конкурентоспроможності підприємств в умовах євроінтеграції. Впровадження сучасних методів обліку, аналізу та управління активами дозволить не лише оптимізувати витрати, але й забезпечити стійкий розвиток підприємств на міжнародному рівні.

Отже, ефективність використання основних засобів є ключовим фактором, що визначає конкурентоспроможність підприємств в умовах євроінтеграції. У сучасному глобалізованому економічному середовищі, де конкуренція стає все більш жорсткою, підприємства повинні оптимізувати свої ресурси для досягнення максимальних результатів. Належний облік і управління основними засобами не лише впливають на фінансові показники, а й забезпечують підприємствам здатність адаптуватися до змінюваних умов ринку.

Впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності сприяє підвищенню прозорості та ефективності управлінських процесів. Крім того, активні інвестиції в модернізацію обладнання та технологій, а також навчання персоналу, стають необхідними для досягнення високих результатів у виробництві.

Загалом, підприємства, які зосереджуються на раціональному використанні своїх основних засобів і впроваджують сучасні методи обліку, мають значні шанси на успішну інтеграцію в європейський економічний простір. Це не лише підвищить їхню конкурентоспроможність, але й забезпечить стабільний розвиток в умовах динамічного економічного середовища. Таким чином, ефективне управління основними засобами стає не просто вимогою часу, а запорукою успішного майбутнього для українських підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Марусяк Н. Л., Бак Н. А. Фінансова безпека підприємства та загрози її втрати в сучасному економічному середовищі. *Економіка та держава.* 2022. № 2. С. 109–113.

УДК 336

Плахотнюк Володимир,
аспірант кафедри економіки, підприємництва та бізнес-адміністрування,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ ДО МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Plakhotnyuk Vladimir,
Postgraduate student of the Department of Economics, Entrepreneurship and Business Administration,
State Tax University,
Irpin, Ukraine,

FORMATION OF TAX REVENUES TO LOCAL BUDGETS IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES

Останні роки система оподаткування в Україні зазнає значних змін у контексті євроінтеграції. Прагнення України до інтеграції з Європейським Союзом вимагає приведення національної податкової системи у відповідність до європейських стандартів, що включає підвищення прозорості, ефективності адміністрування та боротьбу з тіньовою економікою. Впровадження цифрових технологій, таких як система "Цифрове місто", відіграє ключову роль у цьому процесі, забезпечуючи інструменти для досягнення цих цілей.

Однією з основних вимог євроінтеграції є покращення адміністрування податків та спрощення податкових процедур, що дозволяє не лише підвищити рівень довіри з боку бізнесу, але й збільшити обсяги податкових надходжень до місцевих бюджетів. У цьому контексті цифровізація міського управління стає важливим інструментом, що сприяє розвитку прозорості, зниженню корупції та створенню сприятливих умов для економічного розвитку на місцевому рівні [1]. Податкові надходження є важливим елементом дохідної частини місцевих бюджетів в Україні, що підтверджують показники рис. 1.

Рисунок 1 – Структура податкових надходжень місцевих бюджетів за 2014–2023 роки [2]

Важливою реформою регіонального розвитку у контексті євроінтеграції є реформа децентралізації, яка включає також і податкову складову. Зокрема частина податків зараховується до місцевого бюджету, збільшуючи таким чином рівень його фінансової спроможності [1]. Структура податкових надходжень місцевих бюджетів подано на рис. 2.

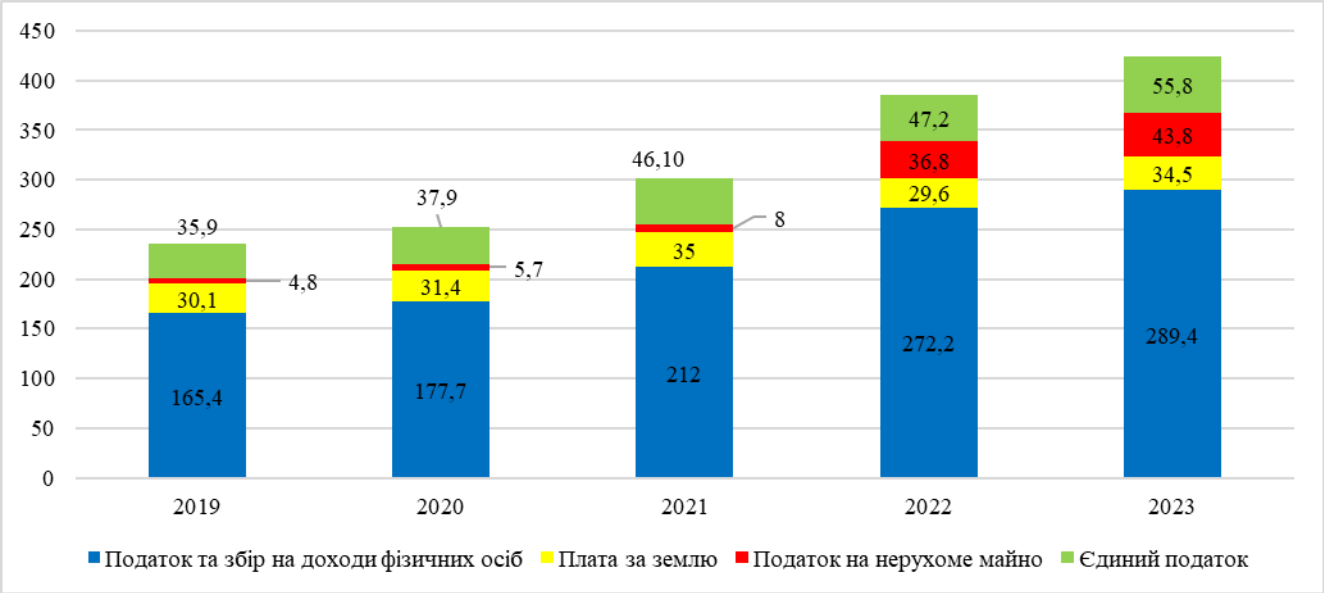

Рисунок 2 – Структура податкових надходжень місцевих бюджетів України [2]

Доцільно зазначити, що місцеві податки в Україні значно відрізняються від податкових систем, що діють у країнах Європи. В Україні місцеві податки та збори, такі як податок на майно, туристичний збір та єдиний податок, часто мають обмежену базу та відносно низькі ставки, що зменшує їхній внесок у місцеві бюджети. В Європі місцеві податки зазвичай більш диверсифіковані та включають такі податки, як податок на нерухомість, транспортний податок, а також податки на підприємницьку діяльність, які мають вищі ставки та забезпечують суттєві надходження до місцевих бюджетів [1].

Крім того, в європейських країнах існує вища автономія місцевих органів влади у встановленні ставок податків та зборів, що дозволяє більш гнучко реагувати на місцеві економічні умови. В Україні можливості для самостійного визначення податкової політики на місцевому рівні обмежені, що стримує розвиток місцевих бюджетів та знижує стимули для підвищення ефективності адміністрування податків. У Європі більша частина податкових надходжень залишається на місцях, що дозволяє місцевим громадам забезпечувати краще фінансування інфраструктурних проєктів та соціальних програм.

Регіональний розвиток в Україні ускладнений рядом факторів, більшість з яких є через некомпетентність органів місцевого самоврядування. Одним з варіантів мінімізації негативного впливу людського фактору є створення та запровадження системи «Цифрове місто». Така система повинна бути сукупністю цифрових інструментів та платформ, що спрямовані на автоматизацію управлінських процесів в містах та покращення взаємодії між органами влади, бізнесом та громадянами. Її впровадження може мати суттєвий вплив на податкові надходження до місцевих бюджетів завдяки підвищенню ефективності адміністрування, прозорості та зменшенню можливостей для ухилення від сплати податків.

Впровадження цифрових інструментів у адміністрування податків забезпечує доступ до актуальних даних про суб'єктів господарювання та фізичних осіб платників податків. Система «Цифрове місто» дозволить швидше виявляти податкові борги та підвищить дисципліну сплати податків. Інтеграція різних реєстрів та баз даних у систему «Цифрове місто» дозволяє зменшити кількість помилок та уникати повторів, забезпечуючи точне відстеження податкових надходжень.

Використання цифрових платформ сприяє автоматизації податкових процедур, таких як реєстрація платників, подача звітності та розрахунок податкових зобов'язань. Це знижує адміністративне навантаження на бізнес та владу, скорочуючи витрати часу та коштів на адміністрування. Спрощення та автоматизація процесів стимулюють більшу кількість суб'єктів господарювання до своєчасної сплати податків, що позитивно впливає на надходження до місцевих бюджетів.

Цифрова система дозволить забезпечувати підвищений контроль за діяльністю підприємств, дозволяючи оперативно виявляти випадки ухилення від сплати податків. Система також забезпечить доступ до інформації про різні види діяльності бізнесів та дозволить відстежувати некоректні чи підозрілі транзакції, що допоможе зменшити обсяг тіньової економіки та збільшити податкові надходження [3].

Цифрові інструменти дозволять створити ефективні канали комунікації між органами місцевої влади та платниками податків. Завдяки онлайн-консультаціям, спрощеній подачі заявок та автоматизованим сповіщенням про терміни сплати податків, платники стають більш обізнаними та дисциплінованими, що сприяє своєчасному виконанню податкових зобов'язань.

Система «Цифрове місто» в перспективі може посприяти покращенню бізнес-клімату шляхом спрощення адміністративних процедур і підвищення прозорості у взаємовідносинах між бізнесом та органами влади. Це стимулює розвиток підприємництва та залучення інвесторів, що в свою чергу сприяє збільшенню податкових надходжень до місцевих бюджетів [4].

Отже, запровадження системи «Цифрове місто» дозволить місцевим органам влади підвищити ефективність адміністрування податків, знизити рівень тіньової економіки та створити умови для економічного розвитку. Завдяки підвищенню прозорості, автоматизації процедур та покращенню комунікації з платниками податків, система сприяє зростанню податкових надходжень до місцевих бюджетів, забезпечуючи стале фінансове підґрунтя для розвитку міст. Це важливий крок до цифровізації управління та сталого розвитку ОТГ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Плахотнюк В. В. Теоретичні основи забезпечення фінансової самостійності регіонів. *Економіка та суспільство.* 2023. Вип. 56. URL : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-157
2. Міністерство фінансів України. URL : https://www.minfin.gov.ua/news / bjudzhet/ptsm
3. Cusolito A. P., Molina C. A., Tovar J. A. Digitalization and Tax Compliance: Evidence from VAT e-Invoicing in Peru. *Journal of Economic Studies.* 2023. URL : https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0047272722000639?via%3Dihub
4. Baer K., Ter-Minassian T. The impact of digital tax administration on local government debt: Based on the revision of the tax collection and administration law. *Public Finance Review.* 2022. URL : https://www.sciencedirect.com/science/article/ abs/pii/S1544612324009681

5. Herdiana, D. Indonesia's Digital Society: Challenges and Prospects. In The First International Conference on Political, Social and Humanities Sciences (ICPSH). 2020. P. 77. URL : https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/qe-06-17-193-en-n.pdf

6. Emmert-Streib, F. (2021). From the digital data revolution toward a digital society: pervasiveness of artificial intelligence. *Machine Learning and Knowledge Extraction.* 3(1), 284–298.

УДК 336

Порохнюк Іванна,
аспірантка,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ПІДВИЩЕННЯ ПОДАТКОВОГО ІМІДЖУ КРАЇНИ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ ПРОЦЕС ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Porokhniuk Ivanna,
Postgraduate student,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

IMPROVING THE COUNTRY'S TAX IMAGE AS AN INTEGRAL PROCESS OF UKRAINE'S EUROPEAN INTEGRATION

Загальновідомо, що головною ознакою сучасних економічних процесів є глобалізація. Протягом останніх десятиліть уряди різних держав, в тому числі Європейського Союзу (далі – «ЄС»), конкурують між собою за ділову активність, проводячи ряд кроків для збільшення конкурентоспроможності своїх країн. Ця тенденція призводить до того, що кожна країна намагається створити свій власний імідж, який доповнює її унікальність. Для цього уряди працюють над покращенням рівня економіки, ефективності системи податків та законів, що повинні призводити до підвищення загального рівня життя населення та конкурентоспроможності бізнесу на світовому ринку, для того, щоб виглядати привабливими для інвестицій, інновацій та співпраці

Загалом, імідж країни це емоційно забарвлений образ держави та її складових: соціального, політичного, культурного та економічного (зокрема інвестиційного) аспектів, в уявленні різних цільових груп на міжнародному, національному та локальному рівнях [2, с. 6]. Поняття іміджу країни є досить широким і покриває різноманітні сфери, так як економічні показники, політичний стан, культурний розвиток тощо, і являє собою певний набір оцінок щодо країни. За його змістом можна оцінити становище країни в цілому з точки зору загальної «атмосфери» для введення бізнесу та проживання.

Оскільки податкова система є важливою ланкою економіки країни, яка зокрема регулює фінансове навантаження на підприємництво та населення, а також забезпечує наповнення бюджету для подальшого розвитку держави, саме податковий імідж країни постає одним із найбільш важливих факторів у конкурентоспроможності країни. На шляху євроінтеграції підвищення податкового іміджу для України є надзвичайно актуальним питанням, адже наразі держава активно розвивається, налагоджує нові зв'язки та намагається залучати нові інвестиції, що є особливо релевантним в умовах військових дій.

Визначення податкового іміджу країни не передбачено жодним нормативно-правовим актом і не досить часто зустрічається у науковій літературі, однак, автором передбачається, що це поняття ґрунтується на взаємодії та функціонуванні трьох основних показників:

- Податкова культура;
- Імідж податкових офісів;
- Податкова політика.

Так, податкова культура це різновид культури суспільства, що є набором стереотипів поведінки, цінностей та традицій, звичок і економічних знань суспільства, що представляє собою податкову дисципліну платників податків і податкових офісів [4, с. 147].

Можна стверджувати, що на сьогоднішній день в Україні цей показник знаходиться на етапі свого зростання, на відміну від країн ЄС, де податкова культура є усталеним та важливим показником іміджу країни. Це яскраво пояснюється прозорістю використання податкових надходжень у європейських країни, що не притаманно для України. Варто зазначити, що важливу роль у підвищенні податкової культури в державі відіграють ініціативи з підтримки освіти та бізнесу. Зокрема, для порівняння автором наводяться деякі з таких, які були проведені в соціально-економічно розвинених країнах Європи та в Україні, у таблиці 1.

Таблиця 1 – Ініціативи з підтримки освіти та бізнесу в провідних країнах Європи та в Україні за 2022 рік

Країна / Показник	Німеччина	Франція	Італія	Швейцарія	Україна
Освітні послуги дітям, молоді та студентам	Ні	Ні	Так	Так	Так
Освітні послуги новому бізнесу	Ні	Так	Ні	Ні	Так
Безкоштовні податкові послуги для малозабезпечених осіб	Ні	Так	Ні	Ні	Ні
Безкоштовні податкові послуги для нових підприємств	Ні	Так	Ні	Ні	Ні

Джерело : таблиця розроблена автором на основі даних International Survey on Revenue Administration [6].

На основі даних таблиці 1, можна зазначити, що рівень запровадження деяких ініціатив, притаманних для країн ЄС, в 2022 році знаходився в Україні на високому рівні. Водночас, освітні програми не є єдиним інструментом для підвищення податкової культури країни, тому існує необхідність підвищення податкової культури на інших напрямках.

Стосовно іміджу податкових органів варто зазначити, що основними критеріями оцінки тут являються: 1) відповідальність податкових органів та 2) їх ефективність. На шляху до євроінтеграції українські податкові органи зазнають модернізації відповідно до європейських стандартів. Серед основних напрямків реформування можна виділити:

- перехід на клієнтоорієнтованість від лише фіскальних функцій, що підтверджується ініціативи з просвітництва населення та бізнесу, які були згадані раніше;
- цифровізація податкових процедур;
- реформування системи контролюючих органів [3, с.246].

Так, зокрема, щодо останнього пункту можна проаналізувати роботу персоналу податкових офісів країн ЄС та України за функціями, інформацію щодо якої наведено на таблиці 2.

Таблиця 2 – Робота персоналу податкових офісів країн ЄС та в Україні за функціями за 2022 рік

Напрям роботи персоналу	Середнє значення щодо країн ЄС, %	Україна, %
Аудит, розслідування та інші перевірки	33	13
Реєстрація, обслуговування платників податків, повернення та обробка платежів	30	30
Відсоток персоналу в головних штабах	14	90
Стягнення боргів та інші сумісні функції	10	5
Менеджмент податкових спорів	4	4
HR менеджмент	3	2

Джерело : таблиця розроблена автором на основі даних International Survey on Revenue Administration [6].

Як видно з Таблиці 2, деякі напрямки роботи персоналу в Україні суттєво відрізняються від показників в країнах ЄС. Наприклад, відсоток персоналу в головних офісах в Україна складає 90%, в той час як в європейських країнах його середнє значення складає 14%, що може свідчити про необхідність реорганізації органів ДПС та підвищення ефективності їх роботи.

Стосовно податкової політики варто зазначити, що чиним законодавством передбачено напрямок її функціонування в Україні. Так, відповідно до ст. 10 Господарського кодексу України податкова політика «...спрямована на забезпечення економічно обґрунтованого податкового навантаження на суб'єктів господарювання, стимулювання суспільно необхідної економічної діяльності суб'єктів, а також дотримання принципу соціальної справедливості та конституційних гарантій прав громадян при оподаткуванні їх доходів» [1]. Тому податкову політку можна вважати ключовим елементом впливу на загальний розвиток країни.

Основними пріоритетами ЄС щодо податкової політики є [5]:

- усунення податкових перешкод для транскордонної економічної діяльності;
- боротьба зі шкідливою податковою конкуренцією та ухиленням від сплати податків;
- сприяння більшій співпраці між податковими адміністраціями;
- боротьба з агресивним податковим плануванням;
- внесок у вуглецево-нейтральний континент до 2050 року.

В той же час, країни-члени ЄС мають право на вільний вибір податкової системи, яка є найбільш прийнятною для той чи іншої країни, що свідчить про можливість створення власного податкового іміджу держави.

Зважаючи на оцінювання Tax Foundation Europe за 2023 рік [7], Естонія, Болгарія, Швейцарія, Кіпр та Латвія входять в топ п’ять країн, які дотримуються двох аспектів податкової політики: конкурентоспроможності та нейтральності.

Характерною рисою сучасної податкової політики України є її гнучкість та адаптивність, які адекватно виникають у зв’язку з теперішніми викликами, пов’язаними з військовими діями. Водночас, пріоритети податкової політики країн ЄС стають дедалі актуальнішими для України та визначають її довгострокові стратегії у сфері оподаткування.

Таким чином, можна стверджувати, що податковий імідж є важливим елементом у створенні позитивного бачення України іншими країнами. З урахуванням прийнятого курсу на євроінтеграцію, підвищення податкового іміджу України є невід’ємним процесом та полягає в покращенні податкової культури, роботи податкових офісів та податкової політики з урахування процесів та новацій, які відбуваються в країнах ЄС. До того ж приведення цих трьох складових до європейських стандартів лежить в основі по поліпшенню економічного становища країни в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV.
2. Вербицька Г. Міжнародний імідж України: проблеми та шляхи реформування. *Український інформаційний простір* : науковий журнал / Київський нац. ун-т культури і мистецтв, Ін-т журналістики і міжнародних відносин. Київ, 2013. Ч. 2. С. 4–9
3. Ревенко О. Ревенко Т. Податковий імідж країни та бізнесу в умовах європейської інтеграції. *Актуальні проблеми державного управління.* 2020. № 1 (57). С. 242–252.
4. Сушкова О., Мельник Л. Систематизація наукових підходів до визначення сутності та змісту поняття «податкова культура. *Проблеми і перспективи економіки та управління.* 2021. № (25). С. 143–150.
5. EU Commission's Directorate-General for Taxation and Customs Union (DG TAXUD) management plan 2023. URL : https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://taxation-customs.ec.europa.eu/document/download/4257108a-9214-4a2f-97d3-30c2734518c7_en%3F&ved=2ahUKEwiW-qjY-aWFAxUl_rsIHaHbARsQFnoECBAQAw&usg=AOvVaw0WNQLaTQg1OnXNeQh8WNv3
6. International Survey on Revenue Administration. 2022. URL : https://data.rafit.org/regular.aspx?key=74180899 (accessed on 10 September 2024).
7. European Tax Policy Scorecard | Tax Foundation Europe. 2023. URL : https://taxfoundation.org/research/all/eu/2023-european-tax-policy-scorecard/

УДК 336.22

Поляков Михайло,
канд. екон. наук,
співголова комітету оподаткування,
Американська торговельна палата в Україні,
м. Київ, Україна

АКЦИЗНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Poliakov Mykhailo,
Ph.D. in Economics,
co-chairman of the taxation committee,
American Chamber of Commerce in Ukraine,
Kyiv, Ukraine

EXCISE POLICY IN THE IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

Акцизна політика держави відіграє важливу роль у формуванні бюджетних доходів, які у першочерговому порядку спрямовуються на фінансування програм національної оборони і безпеки. За підсумками 2023 р. загальний обсяг надходжень від акцизного податку становив 189,7 млрд грн (2,9% від ВВП), що перевищило відповідний показник 2021 р. до повномасштабного вторгнення. Динаміка надходжень акцизу в 2024 р. свідчить про подальше підвищення його фіскальної ролі порівняно з минулим роком. При безпрецедентному рівні дефіциту бюджету основним пріоритетом фіскальної політики є забезпечення зростання надходжень податків, завдяки виваженому підвищенню їх ставок та зниженню рівня тіньової економіки.

Крім того, слід удосконалювати інституційні засади акцизної політики на системній основі. Передбачувані й обґрунтовані фіскальні принципи і правила, які є зрозумілими учасникам ринку, є невід'ємною компонентною європейської політики у сфері акцизного оподаткування.

Звіт Європейської комісії щодо прогресу України в межах Пакету розширення ЄС 2024 р. [1] містить низку положень щодо вітчизняної акцизної політики. Зазначено, що вона частково відповідає законодавству ЄС та потребує подальшої модифікації, насамперед щодо структури акцизів відповідно до acquis.

Зокрема, класифікація алкогольних напоїв, визначення їх бази оподаткування в цілому відповідають вимогам ЄС, за винятком пива та його сумішей. Норми Податкового кодексу України (далі – ПКУ) щодо правовідносин, які регулюють справляння акцизного податку з тютюнових виробів, у цілому відповідають acquis ЄС. Водночас потрібно забезпечити подальше узгодження вітчизняного законодавства з європейським щодо категорій переробленого тютюну і ставок акцизу. Відзначено, що схвалені зміни до ПКУ щодо збільшення ставок акцизу на пальне спрямовані на наближення їх до рівня ЄС.

Наприкінці 2023 р. схвалено Національну стратегію доходів до 2030 року (далі – НСД) [2], де визначено пріоритетні заходи удосконалення податкової політики країни, зокрема й акцизного податку. По-перше, цим документом передбачено поступове наближення ставок акцизу на алкогольні напої, тютюнові вироби та пальне до мінімальних ставок, які діють у ЄС.

По-друге, в НСД окреслено заходи з підвищення дієвості податкового адміністрування. Це стосується збалансованих кроків у сфері покращення результативності податкового контролю. Невідкладним завданням є зниження рівня нелегальної торгівлі підакцизними товарами, що призведе до збільшення доходів бюджету. За оцінками експертів Економічної експертної платформи, бюджетні втрати від існування тіньових ринків підакцизної продукції у 2023 р. становили близько 40 млрд грн [3]. На суттєві фіскальні резерви внаслідок детінізації ринку тютюнових виробів вказував МВФ.

Підвищення ставок акцизу є фіскальним інструментом, спрямованим на збільшення доходної частини бюджету, навіть за умов економічного спаду чи воєнного часу. У 2024 р., відповідно до національних пріоритетів удосконалення податкової політики, закріплених у НСД, було схвалено зміни до ПКУ, якими збільшено ставки акцизу на пальне до 2028 р. Це має підвищити фіскальну роль податку та забезпечити виконання вимог наближення ставок акцизного податку до їх мінімального рівня в ЄС. Передбачається, що з 2028 р. акциз на бензини моторні складатиме 359 євро/1000 л, на дизельне паливо – 330 євро/1000 л, а на скраплений газ – 250 євро/1000 кг.

Проєкт Закону України про Державний бюджет на 2025 рік враховує зростання ставок акцизного податку на тютюнові вироби. Ставки податку встановлюється для цієї підакцизної продукції у євро, а також передбачено збільшення розміру ставок до 2028 р. (щодо сигарет – до мінімального рівня, що діє в ЄС). За розрахунками Міністерства фінансів, прийняття проєкту Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо перегляду ставок акцизного податку на тютюнові вироби» гарантовано забезпечить додаткове надходження до бюджету 25 млрд грн податків.

Встановлення ставок акцизного податку в євро, що декларується в НСД, було узгоджене з міжнародними донорами та партнерами, зокрема МВФ. Крім того, зміни до ПКУ передбачають врахування й адаптацію сучасних практик країн-членів ЄС у сфері оподаткування новітньої продукції для споживання нікотину. Запропоновано використання диференційованих ставок акцизного податку для тютюновмісних виробів для електричного нагрівання (далі – ТВЕН) і сигарет. Рівень відповідної диференціації з 2025 р. має становити трохи менше 10%, з поступовим його збільшенням до 20% в 2028 р. Для порівняння: в ЄС така різниця ставок у 2024 р. у переважні більшості країн була значно вищою, а в середньому вона склала 63,7% [4].

Запропонована Міністерством фінансів диференціація акцизу на різні категорії тютюнових виробів є фіскально доцільною, а також враховує реалії функціонування ринку тютюнових виробів. В Україні ринок ТВЕН, на відміну від ринків традиційних чи електронних сигарет, є лише легальним, що генерує до бюджету стійкі податкові надходження. Формування передумов для переходу частини споживачів від сигарет до ТВЕН за рахунок помірної диференціації акцизів спрямоване на зменшення ризиків нелегальної торгівлі тютюновими виробами та матиме позитивний фіскальний ефект, збільшивши надходження акцизного податку та ПДВ.

Слід зважати на те, що по мірі підвищення акцизу та зростання ціни легальних сигарет суттєво збільшуються вигоди нелегальних учасників ринку (виробників контрафакту та контрабандистів), і відповідно зростають втрати податкових надходжень до бюджету.

Нелегальне виробництво тютюнових виробів є загрозою не лише для бюджету України, а й створює ризики дедалі більшого поширення нелегальних сигарет та відповідних втрат податкових надходжень бюджетів в ЄС.

За даними звіту KPMG [5], де проаналізовано споживання нелегальних сигарет у 38 країнах Європи в 2023 р., Україна увійшла до п’ятірки країн з найвищим рівнем нелегальної торгівлі такою продукцією. Відповідні позиції антирекордсменів розподілилися так: Франція (33%), Ірландія (28%), Велика Британія (26%), Греція (24%) та Україна (22%). Україна також була четвертою за показником частки контрафактних сигарет (8,7%).

Однією з найпоширеніших в Європі марок нелегальної продукції виявився Compliment, обсяги споживання якого в 37 країнах становили 0,6 млрд шт. На європейські ринки також потрапляла інша вітчизняна марка нелегальних сигарет – Lifa. Найбільше сигарет Compliment було спожито в Румунії (0,32 млрд шт.), Угорщині (0,11 млрд шт.) і Словаччині (0,03 млрд шт.). Ще 0,14 млрд шт. їх

обсягу поглинули інші країни. На ринку Угорщини також були присутніми 0,02 млрд шт. сигарет марки Lifa. Загальні втрати бюджетів країн ЄС від споживання зазначеної нелегальної продукції можна оцінити на рівні близько 100 млн євро. Це ще більше посилює необхідність запровадження дієвих заходів протидії нелегальній торгівлі тютюновими виробами в Україні.

Отже, важливо продовжувати реалізацію системних заходів удосконалення акцизної політики держави в контексті євроінтеграції. Крім наближення розміру ставок до мінімальних рівнів, які встановлені в ЄС, варто модифікувати механізм адміністрування акцизного податку, зокрема в частині підвищення дієвості податкового контролю. Протидія нелегальній торгівлі підакцизними товарами є нагальним завданням держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. European Commission staff working document. Ukraine 2024 report. URL : https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en?filename=Ukraine%20Report%202024.pdf (дата звернення: 07.11.2024).

2. Національна стратегія доходів до 2030 року. URL : https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf (дата звернення: 07.11.2024).

3. Дашборд економічної експертної платформи. URL : https://economics.org.ua/index.php/nasha-robota/dashbord (дата звернення: 08.11.2024).

4. Акцизний податок на тютюнові вироби: реалії максимізації податкових надходжень. Аналітична записка. Growford Institute, 2024. URL : https://www.growford.org.ua/research/aktsyznyj-podatok-na-tyutyunovi-vyroby-realiyi-maksymizatsiyi-podatkovyh-nadhodzhen/ (дата звернення: 08.11.2024).

5. KPMG LLP. Illicit cigarette consumption in Europe. 2024. URL : https://www.pmi.com/resources/docs/default-source/itp/illicit-cigarette-consumption-in-europe_2023-results_final.pdf?sfvrsn=7a64b1c9_2 (дата звернення: 08.11.2024).

УДК 338, 351

Ричка Денис,
канд. юрид. наук,
доцент кафедри публічного управління
та адміністрування;
Фоменко Валерій,
аспірант кафедри економічної теорії та
міжнародних економічних відносин,
Український державний університет
науки та технологій,
ННІ «Придніпровська державна академія
будівництва та архітектури»,
м. Дніпро, Україна

ОПОДАТКУВАННЯ КРИПТОАКТИВІВ ЯК РУШІЙНОГО ЕЛЕМЕНТУ ПРОТИДІЇ ТІНЬОВІЙ ЕКОНОМІЦІ КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ УКРАЇНИ

Denys Rychka,
Ph.D. in Juridical Sciences, Associate Professor
at the Department of Public administration and law;
Valerii Fomenko,
Postgraduate student of the Department
of Economic Theory and International Economic Relations
Ukrainian State University of Science and Technology,
SEI 'Prydniprovska State Academy
of Civil Engineering and Architecture',
Dnipro, Ukraine

TAXATION OF CRYPTO ASSETS AS A DRIVING ELEMENT IN COUNTERACTING THE SHADOW ECONOMY OF UKRAINE'S CREATIVE INDUSTRIES

Євроінтеграційні процеси в Україні посилилися з моменту отримання статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу. Це рішення було ухвалене на саміті ЄС, і його підтримали всі 27 держав-членів. Це рішення стало історичним

кроком у процесі євроінтеграції України, що набуло особливого значення в умовах повномасштабної війни з Росією.

Отримання статусу кандидата відкриває шлях до початку переговорів щодо членства, але для цього Україна повинна виконати низку вимог і реформ, що охоплюють різні сфери, включно з судовою системою, економікою та боротьбою з корупцією.

Одним з таких стандартів є створення прозорої та ефективної системи оподаткування, зокрема, щодо криптоактивів, що є важливою умовою для набуття членства в ЄС.

Україна посідає третє місце у світі за рівнем використання цифрових активів, що демонструє високий рівень прийняття криптовалют серед населення та бізнесу. Науковці Василь Ерастов та Генріх Гудзь досліджували обсяги криптовалютних операцій збоку України та висвітлювали ризики їх використання для її економіки [1]. Однак, питання оподаткування криптоактивів у галузях креативної економіки України в умовах європейської інтеграції стає все більш актуальним, та результати дослідження можуть допомогти подолати економічні збитки та створити більш сприятливу середу економічної діяльності для суб'єктів та прискорити темпи вступу до ЄС.

Галузі креативної економіки у вигляді ІТ, цифрових дизайну та мистецтва має високі темпи економічного розвитку в Україні та показники міжнародної економічної діяльності. Саме гравці цих галузей креативної економіки найчастіше розраховуються за допомогою криптоактивів, через нестабільность національної валюти, повільність міжнародних банківських переказів на тлі війни на території України. Також, слід зазначити, про присутність практики виплати заробітної плати у креативних індустріях з використанням криптоактивів, що обумовлено використанням діджитал активів для розрахунків і збереження вартості, що відноситься до переваг децентралізованих фінансів –швидкості, надійності та постійного доступу, а також відносної анонімності. Все це створює та забезпечує сприятливу середу для підтримки тіньової економіки, що на 2023 рік становила близько 30% від ВВП [2].

Податкова політика ЄС має структуру з двох елементів – прямого та непрямого оподаткування. Пряме оподаткування визначається країною-членом на території своєї юрисдикції, непряме оподаткування – встановлюється Європейським регулятором та регулює вільний рух товарів та послуг на території єдиного ринку ЄС. Якщо казати про криптовалюту, то ще у 2022 році Рада Європейського Союзу затвердила та опубліковувала закон для криптовалютних активів, який має назву Markets in Crypto Assets Regulation, який отримує статус

чинного у 2024 році після голосування Європейським парламентом. Закон регулює надходження та інформацію про джерело активу та його бенефіціара, а також зобов'язує підприємців у цій галузі надати дані, про споживачів з баз даних KYC (система know your customer) та AML (система Anti–money laundering) [3].

В Україні процес прийняття та оподаткування криптовалюти мав визначальний етап прийняттям Закону України «Про віртуальні активи» у 2022 році, який окреслив шлях до врегулювання обігу криптовалюти в Україні [4]. Вищезгаданий закон містить вимоги до регуляторного нагляду за криптоактивами, а також запровадження різних видів ліцензій. Однак, на 2024 рік вищезгаданий закон не набрав чинності. Серед основних проблем закону, які висвітлюють спеціалісти, це відсутність чіткого розкриття поняття «криптоактиви», визначення його як засобу платежу та модель оподаткування в залежності від виду активу.

Узагальнюючи усе вищесказане, то шлях України до становлення членом ЄС має перелік завдань, які потребують час для вирішення та змін у законодавстві відповідно до вимог європейського інтеграційного процесу. Адаптація українських норм оподаткування до стандартів регламенту MiCA є однією з таких ключових вимог, що стане каталізатором посилення економічної співпраці з ЄС. Також виконання цих вимог, дозволять зменшити обсяги тіньової економіки. Це сприятиме розвитку креативних індустрій, підвищить прозорість ринку, що пришвидшить інтеграційні процеси та сприятиме економічному зростанню України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ерастов, В., & Гудзь, Г. РИНОК КРИПТОАКТИВІВ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ СУЧАСНОСТІ. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 50. DOI : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-1

2. Гребенюк Н., Волинець М. Боротьба з тіньовою економікою задля відновлення України. *Scientific Collection «InterConf»*. 2023. Вип. 184. С. 44–51. URL: https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/5050

3. REGULATION (EU) 2023/1114 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 31 May 2023 on markets in crypto-assets, and amending Regulations (EU) No 1093/2010 and (EU) No 1095/2010 and Directives 2013/36/EU and (EU) 2019/1937. URL : https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/1114/oj (дата звернення: 30.10.2024).

4. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX / Верховна Рада України. 2022. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text (дата звернення: 30.10.2024).

УДК 657.631.6

Рудая Марина,
канд. екон. наук,
доцент кафедри кримінального судочинства
та аналітичної діяльності;
Альохіна Олена,
студентка групи ФБі-21-1
факультету фінансів та цифрових технологій,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ФОРЕНЗИК-АУДИТ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ ВНУТРІШНЬОКОРПОРАТИВНОМУ ШАХРАЙСТВУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Rudaia Maryna,
PhD in Economics,
Associate Professor of the Department of Criminal
Justice and Analytical Activity;
Alokhina Olena,
Student of FBi-21-1
group Faculty of Finance and Digital Technologies,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

FORENSIC AUDIT AS AN EFFECTIVE TOOL FOR COMBATING INTERNAL CORPORATE FRAUD IN TIMES OF WAR

Під час війни внутрішньокорпоративне шахрайство в Україні зростає, завдаючи підприємствам значних фінансових втрат і репутаційних ризиків. Основні форми шахрайства — це незаконне привласнення майна, корупція та хабарництво, що підривають фінансову стабільність бізнесу. В умовах військової агресії з'являються також нові злочини, як-от незаконне використання гуманітарної допомоги й благодійних фондів. Серед факторів, що сприяють цьому, є слабкий внутрішній контроль, недосконалість інформаційних систем і недостатній

контроль за аутсорсингом. Для протидії цим загрозам компаніям слід впроваджувати інноваційні стратегії, зокрема форензик-аудит. Форензик-аудит під час війни стає ключовим інструментом для зміцнення фінансової безпеки, боротьби з корупцією та підтримки правопорядку [1].

Інструменти форензик набули широкого застосування за кордоном, але в Україні цей досвід поки що обмежений. Більшість дослідників вважає, що першим науковим дослідженням з форензик була праця М. Пелубета 1946 року. Форензик аудит розглядається як комплексний аналіз фінансових і правових аспектів для виявлення можливих шахрайств, фальсифікацій, корупції та неналежного використання активів. Науковці зазначають, що форензик є важливим для захисту бізнесу в умовах цифрових трансформацій та кіберризиків. В Україні форензик аудит підтримують аудиторські компанії, такі як Deloitte, KPMG, Ernst & Young, PwC, які пропонують його як послугу для українських підприємств.

В українському законодавстві відсутнє визначення «внутрішньо-корпоративне шахрайство», однак це не заважає його поширенню, особливо під час війни. Як зазначає експерт із фінансового шахрайства А. Ковбель, військові дії сприяють зростанню недобросовісних дій через зменшення ліквідності та спрямування коштів у безпечніші місця. В таких умовах ризики шахрайства значно зростають. За даними опитування, проведеного серед 400 керівників компаній по всьому світу в 2023 р., основні глобальні фактори, що сприяють збільшенню ризиків внутрішньокорпоративних шахрайств у наступні 12 місяців, включають кібербезпеку та витоки даних (33%), фінансовий тиск (16%), вплив корпоративної культури (14%), посилення регуляторних заходів (13%) та геополітична напруга (12%) (рис. 1) [2].

Рисунок 1 – Причини внутрішньокорпоративних шахрайств 2023 р.

Згідно з опитуванням у межах Всесвітнього дослідження економічних злочинів 2021 року, 51% українських компаній зазнали шахрайства за останні 24 місяці, що є вище за середній світовий показник. Найбільший вплив на український бізнес мали привласнення активів та шахрайство у закупівлях, і 26% компаній оцінили збитки від шахрайства від 50 тис. до 1 млн доларів США. При цьому 3% компаній повідомили про втрати, що перевищили 5 млн доларів США.

Світова статистика свідчить, що бізнеси втрачають до 5-15% річної виручки через недобросовісні дії третіх осіб, тоді як в Україні ці втрати можуть сягати 50-70% річного обороту. Форензик аудит, об'єднуючи елементи аудиту та судово-бухгалтерської експертизи, вважається одним із найефективніших методів для виявлення та запобігання шахрайству, зокрема шляхом аналізу як фінансових, так і нематеріальних аспектів діяльності компаній. Науковці, такі як В. Шикун та Д. Булик, відзначають, що форензик-фахівці здійснюють ширший аналіз, ніж звичайний аудит, і виявляють ознаки злочинів, що не завжди видно під час стандартної аудиторської перевірки [4]. Практикуючі аудитори також підкреслюють відмінність між форензиком і звичайним аудитом, адже форензик аудит передбачає глибокий аналіз усіх аспектів бізнесу для мінімізації ризиків. Дослідники, зокрема М. Доан і Д. Маккай, визначають форензик як інструмент моніторингу з метою виявлення неправомірних дій і фінансових злочинів. Застосування форензик аудиту поширюється в Україні на такі напрямки, як боротьба з корупцією, фінансовий аналіз, аудит організаційних процесів, кримінальні розслідування та податковий аналіз.

Україна, як і багато інших країн, активно розвиває свою практику форензик-аудиту, який охоплює різноманітні аспекти та сфери застосування [3].

По-перше, важливим напрямом є боротьба з корупцією. Форензик-аудит зазвичай використовується для виявлення та розслідування випадків корупції в державному управлінні та бізнесі.

По-друге, цей вид аудиту застосовується для фінансового аналізу, де великі корпорації, фінансові установи та державні органи можуть використовувати його для оцінки фінансової діяльності, виявлення зловживань і неточностей.

По-третє, форензик-аудитори займаються аудитом організаційних процесів, досліджуючи роботу підприємств і державних установ, щоб виявити можливі порушення та оптимізувати робочі процеси.

По-четверте, форензик-аудит є корисним інструментом у кримінальних розслідуваннях, де потрібно аналізувати фінансові докази та виявляти фінансові злочини. Аудитори здійснюють експертну оцінку зібраних даних та доказів, визначаючи обсяги збитків, виявляючи незаконні транзакції та втрати активів.

По-п’яте, форензик-аудитори можуть надавати консультації з податкового планування та аналізувати фінансові документи для виявлення податкових недоліків і шахрайств.

Крім цих функцій, форензик-аудитори також можуть надавати послуги з аналізу великих обсягів фінансових даних, моделювання ризиків і виявлення патернів зловживань, оцінки ймовірності шахрайства, розслідувань фінансових маніпуляцій і розробки аналітичних моделей для виявлення аномалій у фінансових даних.

Таким чином, форензик аудит є ключовим інструментом у боротьбі з корупцією та фінансовими злочинами в Україні, застосовуючись у державному управлінні, бізнесі та фінансових установах. Аудитори виявляють порушення, оптимізують процеси та аналізують фінансові дані для виявлення шахрайства. У контексті війни в Україні форензик аудит стає особливо важливим через зростаючі корупційні ризики. Він допомагає виявляти зловживання і покращує фінансову прозорість, що важливо для національної безпеки. Перспективи розвитку цього напрямку включають вдосконалення нормативно-правової бази та використання сучасних технологій, таких як штучний інтелект, для підвищення ефективності аналізу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мартинов А. А., Мартинова Л. В., Сташевська І. В. Форензік як інструмент антикризового управління та протидії правопорушенням у сфері банкрутства. *Економіка. Фінанси. Право.* 2023. № 3. С. 34–41.
2. Дасюк В. Внутрішнє корпоративне шахрайство: які злочини найбільш розповсюджені. 2024. URL : https://armada.law/blog/vnutrishnye-korporatyvne-shahrajstvo-yaki-zlochyny-najbilshrozpovsyudzheni/ (дата звернення: 13.10.2024).
3. Сирцева С. В., Недбайло К. Г., Янковська Т. Ю. Поняття та види форензік-аудиту.
4. Шикун В., Булик Д. Фінансове шахрайство на підприємствах та методи його запобігання. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки.* 2023. № 1. С. 70–79.

УДК 339.9, 338.1

Рябініна Наталія,
д-р філософії в галузі соціальних і поведінкових наук,
старший науковий співробітник
відділу інформаційного забезпечення,
стандартизації та метрології,
Інститут продовольчих ресурсів НААН України,
м. Київ, Україна

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Riabinina Nataliia,
Doctor of Philosophy in Social and Behavioral Sciences,
Senior Researcher of the Department
of Information Support, Standardization and Metrology,
Institute of Food Resources of the
National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine,
Kyiv, Ukraine

TAX POLICY OF THE AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX

Україна має великий досвід реформування податкової системи, яка в 2009 році маючи низький рівень сплати податків сприяла посиленню та формуванню законодавчої бази і у 2010 році зробила впевнений крок на зустріч відкритості, послідовності та системності. Ефективне реформування податкової системи відбувалося з 2009 року, а саме: 2010 рік – Податковий кодекс України; 2011 рік – цифровізація декларування з ПДВ; 2012 рік – спрощення оподаткування шляхом регуляції нормативно-правових відносин, зниження ставок податку на прибуток та уніфікації соціального страхування; 2013 - 2015 роки – цифровізація електронного декларування та оплати великого і середнього бізнесу, податку на працю, збільшення екологічного податку; 2018 рік – зниження ставки єдиного внеску. У 2022 році опрацьований Проект «Податкова реформа 10-10-10», де нововведеннями є: зниження ставок на доходи ПДФО (фізичних осіб) до 10%; зниження податку на прибуток бізнесу до 10%; зниження податку на ПДВ до 10%. Реформування податкової системи направлено на простоту та прозорість, але спеціалісти звертають увагу і на можливості зменшення внесків

до бюджету, що негативно вплине на фінансування соціальних проектів та економічного розвитку. 2023 рік – Податковий кодекс України. Остання редакція кодексу (двадцять розділів) досить проста та зрозуміла; чіткій розподіл по категоріям, систематизованість дій та варіантність і можливості використання різних засобів оподаткування та зв'язку з податковими органами. Особливо це актуально в важкий час для кожного українця, окремо, і нашої країни, в цілому. Податки це складна і надзвичайно впливова місія на економіко-фінансові процеси. «З одного боку, податки - фінансове підґрунтя існування держави, мірило її можливостей у світовому економічному просторі щодо розвитку науки, освіти, культури, гарантування економічної безпеки, зростання суспільного добробуту громадян. З іншого боку, податки — знаряддя перерозподілу доходів юридичних і фізичних осіб у державі, їх мобілізація й використання зачіпає інтереси не тільки кожного підприємця чи громадянина, а й цілих верств населення і соціальних груп» [1].

У 2023 році загальний фонд Державного бюджету поповнився на 1660 млн грн із них 1060 млн грн є митні та податкові надходження, а саме: ПДВ з ввезених в Україну товарів – 336,2 млн. грн; ПДВ з вироблених в Україні товарів/послуг – 214,6 млн. грн; ПДФО та військовий збір – 176,0 млн грн; податок на прибуток підприємств – 143,8 млн грн; акцизний податок – 103,9 млн грн; рентна плата за користування надрами – 56.1 млн грн; вивізне та ввізне мито – 30,7 млн грн [2].

Україна має потужний аграрний сектор, який розвивається, приносить доходи і тому є пріоритетним напрямом розвитку економіки держави. Видатки державного бюджету та надання кредитів із державного бюджету в агропромисловий сектор поступово збільшуються, їх можна поділити за основними актуальними напрямами: продовольча безпека; фінансова стійкість та державна підтримка сільськогосподарських товаровиробників; відновлення та модернізація меліорації; ефективне прозоре управління та регулювання у сфері земельних відносин; цифровізація та автоматизація взаємодії держави та суб'єктів аграрного сектору економіки. (табл. 1).

Таблиця1 – Видатки державного бюджету та надання кредитів для сільськогосподарського сектору на 2022-2026 роки

Найменування	2022 рік (звіт)	2023 рік	2024 рік (план)	2025 рік (план)	2026 рік (план)
Загальний фонд	3 114 006,9	2 884 664,5	3 621 924,2	3 729 543,7	3 809 193,0
Спеціальний фонд	125 306,0	1 885 916,3	1 400 635,7	638 222,1	669 388,8
Разом	3 239 312,9	4 770 580,8	5 022 559,9	4 367 765,8	4 478 581,8

Напрям	2022 рік (звіт)	2023 рік	2024 рік (план)	2025 рік (план)	2026 рік (план)
1. Продовольча безпека					
Збільшення обсягу виробництва сільськогосподарськими підприємствами плодових та ягідних культур (тис. тон)	352,6	380,0	415,0	445,0	465,0
Збільшення площ насаджень під плодовими та ягідними культурами (тис. тон)	44,3	45,8	47,8	49,8	51,8
Збільшення виробництва сільськогосподарської продукції фермерськими господарствами (%)		2,0	2,0	2,0	2,0
Кількість завершених та впроваджених прикладних наукових досліджень та науково-технічних розробок (шт.)	93,0	120,0	114,0	114,0	114,0
Збільшення продуктивності корів в організованому секторі (%)	0,4	1,5	2,0	2,5	3,0
2. Фінансова стійкість сільськогосподарських товаровиробників					
Обсяг залучених кредитів, які здешевлені за рахунок коштів державного бюджету млн. грн	95 467,3	50 000,0	50 000,0	50 000,0	50 000,0
Кількість суб'єктів господарювання агропромислового комплексу, які отримали часткову компенсацію од.	43 648,0	7 798,0	7 918,0	7 918,0	7 918,0
Щорічний обсяг застрахованих площ тис. га		465,0	465,0	465,0	465,0
3. Відновлені та модернізовані меліоративні системи					
Площа земель, зайнятих під зрошуваним землеробством тис. га	285,0	100,0	150,0	200,0	300,0
4. Ефективне прозоре управління та регулювання у сфері земельних відносин					
Площа території держави, на яку буде створено державну базову топографічну карту у масштабі 1:10 000		15 237,9	6 738,7	6 738,7	4 447,3
Внесення відомостей про земельні ділянки до Державного земельного кадастру	71,6	72,3	74,6	76,9	79,2
5. Цифровізація та автоматизація взаємодії держави та суб'єктів аграрного сектору економіки					
Автоматизація та цифровізація процесів взаємодії держави та учасників аграрного ринку %	10,0	20,0	35,0	60,0	100,0

Джерело: створено автором за [2].

У Державний бюджет України на 2025 рік (стаття 31) закладена:

– -підтримка сільськогосподарських підприємств, фермерських господарств та господарств населення (бюджетна програма «Підтримка фермерських господарств та інших виробників сільськогосподарської продукції» (код 2801500), у разі внесення відомостей про них до Державного аграрного реєстру);

– фінансова підтримка фермерських господарств, сільськогосподарських товаровиробників, що покращить доступ до фінансових ресурсів, зміцнить їх матеріально-технічну базу;

– надання фінансової підтримки через механізми пільгового кредитування що дасть можливість збільшити питому вагу пільгових кредитів у загальному обсязі кредитів, наданих у сільське господарство (Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України»);

– стимулювання закладення багаторічних насаджень, що значно розширить площі виноградників, садів, ягідників, хмільників та збільшить валове виробництво відповідної продукції, а також покращить умови її зберігання та переробки [3; 4].

За даними ДПС України одним із лідерів сплати податків, зборів та платежів до зведеного бюджету України у 2023 році була переробна промисловість і торгівля. У порівнянні з І кварталом 2023 року на І квартал 2024 року наповнення бюджету збільшилося на 24,9 % (660 млн грн). Значних змін оподаткування за категоріями ФОП та юридичні особи, які оптимальні для агропромислового сектору за 2023 (ІІІ кв.) – 2024 роки не відбувалося. (табл. 2).

Таблиця 2 – Системи оподаткування сільськогосподарських підприємств, фермерських господарств та господарств населення України (ФОП і юридичні особи) (% / грн)

	Податок на доходи	Податок з доходів фіз. ос.	Єдиний податок (ЄП)	Єдиний соціальний внесок (ЄСВ)	Мінімальна сума	Максимальна сума / Обмеження за рівнем доходу	Військзбір	Податок на землю	Рекомендовано
	%	%	грн	%/грн	грн	грн	%	грн	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Загальна система									
ФОП	18			22 %	1474.0	22110.00	1,5	За кількістю	Податки сплачуються з чистого прибутку, а не з доходу
Юр. особи		18		22%					
Спрощена система									
1 група ФОП			268,40	1474,00		1118900,00			Невеликі ферми, у володінні до 2 га землі
2 група ФОП			1340,0	1474,00		5587800,00			ЄП – 20% від мінімальної зарплати, до 10 співробітників

Продовження таблиці 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3 група ФОП				22%		7818900,00			ЄП – 5% (2% при воєнному стані) для неплатника ПДВ, 3% для платника ПДВ
3 група Юр. особи			3%	+					Оптимальна. ПДВ+ЄП від доходу +ЄСВ
4 група ФОП						Немає обмежень			Підходить с/господарствам, виробникам с/г продукції. звільняються від сплати податку на прибуток, земельного податку і рентної плати за використання води.
4група Юр. особи			Фіксований						Оптимальна.

Джерело: Податковий кодекс України [5].

Для чіткого розуміння розміру податків в агропромисловому секторі у 2024 році необхідно: продовжити індексацію нормативно-грошової оцінки землі; слідкувати за оновленнями пільгових ставок (знижені ставки ПДВ); слідкувати за прискоренням амортизації основних засобів (зниження податкового навантаження на прибуток); слідкувати за вимогами та змінами щодо звітування про земельні ділянки та орендної плати; враховувати зміни підвищення мінімальної зарплати; використовувати можливості електронних сервісів, електронної звітності, електронних чеків тощо.

10 жовтня 2024 року Верховна рада прийняла Законопроєкт № 11416-д «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану», який передбачає з 1 жовтня 2024 року: підвищення військового збору (ВЗ) до 5% для найманих працівників (для ФОПів I, II, IV гр. – 10% від мінімальної зарплати – 800 грн., III гр.- 1% від доходу);- підвищення орендної плати за рахунок ВЗ до 5%; встановлюється мінімальний податок на землю (МПЗ) - 700 грн/га (якщо частка рілля 50% і більше – 1400 грн/га).

Сплата податків необхідний фактор розвитку держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ференс. О. Реформування податкової системи України / Міністерство юстиції. 2023. URL : https://minjust.gov.ua/m/str_11350

2. Граничні показники видатків та надання кредитів державного бюджету і цілі державної політики у відповідній сфері діяльності та показники їх досягнення у 2022–2026 роках / Міністерство фінансів України // Бюджет 2024 року. 2024. URL : https://mof.gov.ua/uk/budget_of_2024-698

3. Про державний бюджет України на 2025 рік : проєкт Закону України / Міністерство фінансів України. 2024. URL : https://mof.gov.ua/uk/budget_of_2025-770

4. Про Державний бюджет України на 2024 рік : Закон України від 09.11.2023 № 3460-IX / Міністерство фінансів України // Бюджет 2024 року. 2023. URL : https://mof.gov.ua/uk/budget_of_2024-698

5. Податковий Кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112 / Верховна Рада України // Законодавство України. Документ 2755-VI. № 3878-IX від 18.07.2024.

УДК 330

Савченко Сергій,
здобувач PhD кафедри економіки, підприємництва та бізнес-адміністрування, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна

ЕКОНОМІЧНІ ІНТЕРЕСИ ДЕРЖАВИ ТА ПРИВАТНИХ СТРУКТУР: ПРОБЛЕМИ ВИМІРУ ЇХ УЗГОДЖЕНОСТІ

Savchenko Sergiy,
PhD student, Department of Economics, Entrepreneurship and business administration, State Tax University, Irpin, Ukraine

ECONOMIC INTERESTS OF THE STATE AND PRIVATE STRUCTURES: PROBLEMS OF MEASURING THEIR CONSISTENCY

Вивчення спільного та відмінного між інтересами держави та інтересами приватних суб'єктів має важливе значення для дослідників сфери оподаткування. Як справедливо зазначає Р. І. Богданов, економічні інтереси виступають об'єктивними мотивами діяльності людей, що відображають їхнє місце в суспільстві [1, с. 43]. Від ефективності, зкоординованості та обґрунтованості прийняття рішень у галузі податкової політики багато в чому залежить рівень наповнення доходної частини бюджету та достатність коштів, що направляються на ведення та подолання наслідків війни, а також визначають можливість функціонування держави у воєнний період. Економічні інтереси за своєю сутністю є об'єктивними. Вони відображають місце і роль суб'єктів господарювання в системі суспільного поділу праці та відносин в економіці. Водночас, дані інтереси є суб'єктивними, адже завжди мають своїх носіїв. Зокрема, суб'єктами економічних інтересів можуть бути окремі індивіди, домогосподарства, суб'єкти підприємництва, держава, суспільство в цілому [2]. Наукові дискусії щодо відмінностей та подібностей між інтересами держави та непублічних структур переважно ґрунтуються на засадах теорії суспільного інтересу *(Theory of Public Interest),* теорії суспільного вибору *(Public Choice Theory),* інституціональної та неоінституціональної теорії *(Institutional* & *Neo-institutional Theory)* тощо [3; 4; 5; 6].

Аналіз різних теоретичних підходів щодо досягнення балансу суперечливих інтересів демонструє брак емпіричних досліджень. Крім того, вимір узгодженості об'єктивно ускладняється різнобічними ціннісними пріоритетами учасників. За допомогою емпіричних досліджень, основа яких насамперед у методах експертних оцінок, можлива координація дій усіх учасників: спрямування їх зусиль у досягненні спільних цілей та зняття проявів протилежних інтересів. Необхідно виявити можливі напрями узгоджених дій та забезпечення «режиму найбільшого сприяння» саме на цих напрямках. Під координацією розуміється розрахунок такого переліку узгоджених показників розвитку, який буде прийнятий усіма учасниками як орієнтир. Таким чином, компроміс інтересів досягається шляхом вибору умов оподаткування, за яких досягається взаємоприйнятний рівень показника інтересів кожного з учасників.

Оскільки існують різнопланові трактування понять «цінності» по відношенню до господарських структур, варто спочатку дати визначення цьому поняттю. Ми дотримуємося позиції, що «цінності ‒це принципи або стандарти, які мають певну вагу у виборі дії» [6].

Широковідоме висловлювання Мілтона Фрідмана про цінності бізнесу: «існує одна і лише одна соціальна відповідальність бізнесу – збільшувати свої прибутки, доки він дотримується правил гри» [7]. Міркування Фрідмана -типовий приклад традиційної думки про те, що прибутковість і ефективність завжди є лейтмотивом підприємницької діяльності. На противагу цьому, ключовою цінністю держави в цілому і державних структур, зокрема, податкових, має бути справедливість. При цьому має місце конфлікт між ключовими цінностями, а саме справедливістю і ефективністю – функціонування ринку і приватних структур націлене на те, щоб бути ефективними, але несправедливими; держава ж навпаки, створена, щоб принаймні намагатися бути справедливою і сподіватися бути ефективною.

Таким чином, інтереси держави та приватних суб'єктів відрізняються, і з цього неспівпадіння виникають неефективності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богданов Р. І. Інституціональні можливості узгодження економічних інтересів у системі економічної безпеки підприємства. *Бізнес Інформ*. 2018. № 11. С. 42–47. URL : https://www.business-inform.net/annotated-catalogue/?year=2018 & abstract=2018_11_0&lang=ua&stqa=5 (дата звернення: 14.11.2024).

2. Пташенко Л. О., Каленіченко Є. С. Забезпечення економічних інтересів фінансових і промислових корпорацій. *Ефективна економіка*. 2020. № 7. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8060 (дата звернення: 14.11.2024).

3. DeLeon, L., & Denhardt, R. P. (2000). The political theory of Reinvention. *Public Administration Review.* 60 (2), 89–97. URL : https://www.researchgate.net/publication/227693240_The_Political_Theory_of_Reinvention (дата звернення: 14.11.2024).

4. Dubbink, W. (Wim). Assisting the Invisible Hand : Contested Relations between Market, State and Civil Society. Kluwer Academic, 2003.

5. Posner, B. Z. & Schmidt, W. H. (1996). The Values of Business and Federal Government Executives: More Different Than Alike. *Public Personnel Management.* 25 (3), 277–289. URL : https://doi.org/10.1177/009102609602500302 (дата звернення: 14.11.2024).

6. Central Values of Government and Business: Differences, Similarities and Conflictsl / Wal, Z. V. D., Huberts, L., Heuvel, H. V. D., & Kolthoff, E. *Public Administration Quarterly.* 2006. 30 (3), 314–364. URL : https://doi.org/10.1177/073491490603000303 (дата звернення: 14.11.2024).

7. Фрідман, Мілтон. Капіталізм і свобода / пер. Н. Рогачевська. К. : Наш Формат, 2017. 216 с.

УДК 336

Сирко Дмитро,
аспірант кафедри міжнародного права,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ОБМІНУ ПОДАТКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ

Syrko Dmytro,
graduate student Department of International Law,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

MODERN CHALLENGES AND TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL TAX INFORMATION EXCHANGE IN UKRAINE

Євроінтеграційні процеси, що охопили Україну, набули особливого значення в умовах війни, створюючи нові вимоги та виклики для державного управління, зокрема у сферах обліку та оподаткування. Інтеграція до європейського правового та економічного простору не лише визначає стратегічний курс країни, але й вимагає швидкої адаптації законодавства до міжнародних стандартів, спрямованих на підвищення прозорості, ефективності та підзвітності. В умовах війни податкова прозорість та контроль за фінансовими потоками стають критично важливими для забезпечення бюджетних надходжень, які необхідні для підтримки оборони та відновлення країни.

Євроінтеграційні процеси вимагають від України адаптації податкової системи до міжнародних стандартів, зокрема забезпечення податкової прозорості та ефективного обміну податковою інформацією з іншими країнами. Це особливо важливо для інтеграції до європейського економічного простору, де прозорість і підзвітність у фінансових питаннях є одними з базових вимог. Важливим кроком України в напрямку забезпечення податкової прозорості стало приєднання до стандарту автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки (CRS). У вересні 2024 року Україна вперше провела міжнародний обмін фінансовими даними за стандартом CRS, що допомагає відслідковувати та контролювати доходи українських громадян і компаній за кордоном.

Ефективність міжнародних ініціатив та збільшення податкових надходжень

Міжнародні ініціативи у сфері податкової прозорості, такі як CRS, FATCA та BEPS, стали важливими інструментами для боротьби з ухиленням від оподаткування, агресивним податковим плануванням і недоброзичливою податковою конкуренцією. Завдяки цим ініціативам багато країн, включно з Україною, значно збільшили податкові надходження та підвищили ефективність податкових систем.

Впровадження **CRS (Common Reporting Standard)** забезпечує автоматичний обмін інформацією між країнами щодо фінансових рахунків нерезидентів, що значно обмежує можливості для ухилення від сплати податків через офшорні рахунки. Цей стандарт допомагає країнам виявляти приховані активи, збільшуючи податкові надходження. За оцінками ОЕСР, CRS сприяло поверненню податків на суму понад 107 мільярдів євро завдяки добровільному розкриттю інформації та донарахуванням [1].

FATCA (Foreign Account Tax Compliance Act), запроваджена США, стимулювала інші країни до адаптації подібних стандартів і стала каталізатором для створення CRS. [7] Під її дією іноземні банки інформують податкову службу США про доходи громадян США за кордоном, що допомагає IRS виявляти неоподатковані активи. Для США це дозволило зібрати понад 11 мільярдів доларів додаткових податкових надходжень, а для нашої країни – це приклад ефективного контролю за міжнародними фінансовими потоками [2].

BEPS (Base Erosion and Profit Shifting) спрямований на обмеження агресивного податкового планування, що дозволяє компаніям штучно мінімізувати свої податкові зобов’язання. Впровадження BEPS підвищує справедливість у податковій системі, перешкоджаючи перенесенню прибутків до низько податкових юрисдикцій. Україна приєдналася до BEPS, що сприяє збільшенню податкових надходжень і стабілізації державного бюджету [3].

Виконання міжнародних податкових стандартів підвищує прозорість фінансової системи, що сприяє зміцненню довіри з боку іноземних інвесторів і міжнародних організацій. Це стимулює приплив інвестицій і створює додаткові можливості для економічного зростання, оскільки компанії більше зацікавлені в країнах з передбачуваною і прозорою податковою політикою.

Участь України в CRS, FATCA і BEPS посилює її спроможність контролювати фінансові операції своїх громадян і компаній за кордоном. Це дозволяє виявляти неоподатковані доходи і забезпечує зростання податкових надходжень. Впровадження цих стандартів сприяє підвищенню податкової дисципліни в Україні, зменшуючи тіньову економіку.

Незважаючи на успіхи, впровадження міжнародних стандартів потребує технічних і людських ресурсів, особливо у сфері кібербезпеки та захисту даних. Податкові органи України мають продовжувати реформування, забезпечувати належний захист конфіденційної інформації та адаптувати адміністративні процеси для максимальної ефективності стандартів обміну інформацією.

Загалом, міжнародні ініціативи у сфері обміну податковою інформацією показали високу ефективність у забезпеченні податкової прозорості та підвищенні надходжень до бюджету. Для України це відкриває можливості для зміцнення податкової системи, покращення бюджетної стабільності та побудови довгострокової стратегії для стійкого економічного розвитку [4].

Євроінтеграція відкриває для України можливості для вдосконалення податкової системи та облікової практики, що наближає її до міжнародних стандартів та підвищує довіру з боку міжнародних інвесторів. Впровадження європейських норм сприяє не лише інтеграції України в глобальну економіку, а й дозволяє посилити внутрішню податкову дисципліну, зменшити корупційні ризики і забезпечити прозорість фінансових потоків.

Європейські стандарти обліку, зокрема МСФЗ (Міжнародні стандарти фінансової звітності), є важливим елементом для інтеграції українських компаній у європейський ринок. Впровадження МСФЗ дозволяє зробити фінансову звітність більш прозорою та зрозумілою для міжнародних інвесторів. Це також створює можливості для українських компаній виходити на міжнародні ринки капіталу та залучати інвестиції, що позитивно впливає на розвиток економіки країни. Виконання Україною зобов'язань у рамках євроінтеграції передбачає впровадження стандартів CRS та BEPS, що спрямовані на зменшення ухилення від сплати податків та боротьбу з агресивним податковим плануванням. Це допомагає Україні покращити прозорість податкової системи, сприяючи рівноправним умовам для бізнесу та забезпеченню стабільних податкових надходжень до державного бюджету [4].

Спрямованість на відповідність європейським нормам і стандартам підвищує інвестиційну привабливість України та зміцнює довіру з боку міжнародних партнерів. Виконання зобов'язань щодо прозорості та підзвітності сприяє поліпшенню кредитного рейтингу країни, що дозволяє знижувати вартість капіталу та залучати довгострокові інвестиції.

Впровадження стандартів автоматичного обміну інформацією, таких як CRS, дає змогу Україні краще контролювати доходи резидентів і зменшувати можливості для ухилення від податків через офшорні рахунки. Це сприяє створенню рівних умов для підприємств і збільшує податкові надходження, підвищуючи ефективність бюджетної політики.

Для успішного впровадження європейських стандартів необхідні інституційні реформи, зокрема модернізація державної податкової служби, підвищення кваліфікації її працівників та вдосконалення інформаційних технологій для обробки даних. Це дозволить забезпечити ефективне адміністрування податків, посилити контроль за дотриманням норм і вдосконалити процеси обліку.

Європейський досвід свідчить про важливість цифровізації в облікових процесах, що забезпечує вищу ефективність і знижує витрати на ведення звітності. Україна має перспективи для розвитку електронної звітності, автоматизації облікових процесів і впровадження блокчейн-технологій, що посилить прозорість фінансової інформації та захист даних.

Прозорість та підзвітність у сфері оподаткування є критично важливими для посилення довіри до податкової системи. Запровадження антикорупційних механізмів і зменшення податкових пільг дозволить підвищити ефективність збирання податків, скоротити дефіцит бюджету та забезпечити стійкість державних фінансів [6].

Таким чином, євроінтеграція стимулює розвиток обліку та оподаткування в Україні, забезпечуючи високий рівень прозорості та підзвітності. Це не лише сприяє зміцненню економіки, але й відкриває нові можливості для інтеграції країни в європейське економічне середовище.

Євроінтеграційний шлях України в умовах війни набуває особливого значення. Наближення до європейських стандартів у податковій сфері стає не лише технічною задачею, але й стратегічним кроком у відновленні країни, зміцненні економіки та забезпеченні міжнародної підтримки. Виконання міжнародних ініціатив, таких як CRS, FATCA та BEPS, допомагає Україні підвищити ефективність податкового контролю, що сприяє наповненню бюджету навіть у важких умовах воєнного часу. Це має особливе значення для фінансування оборонних та гуманітарних потреб, а також для забезпечення стійкості економіки на шляху до перемоги [5].

Євроінтеграція стимулює Україну до розвитку та реформування податкової системи навіть у кризовий період, коли пріоритетом є оборона та відновлення. Наближення до європейських стандартів є важливим елементом міжнародної підтримки, що сприяє закладенню основи для стабільного економічного зростання та відновлення країни в майбутньому. У підсумку, інтеграція до європейського економічного простору стає ключовою передумовою для стійкості та відродження України, створюючи можливості для подолання викликів сьогодення та забезпечення процвітання у мирний час.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чи може стати автоматичний обмін податковою інформацією дієвим інструментом наповнення державного бюджету. 2024. 18 жовтня. URL : https://www.epravda.com.ua/columns/2024/10/18/720736/

2. Верховна Рада ратифікувала угоду про виконання вимог FATCA та ухвалила у першому читанні законопроєкти для впровадження звітності з FATCA та CRS Інформаційне повідомлення 1 листопада 2019 року. URL : https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/press-room/tax-and-legal-alerts/2019/2019-11-01-ratification-of-fatca.html

3. 1 січня Україна приєднається до Плану BEPS по боротьбі з ухиленням від оподаткування. URL : https://www.kmu.gov.ua/news/249514846

4. CRS (Загальний стандарт звітності). URL : https://mof.gov.ua/uk/crs-578

5. План дій BEPS в Україні. URL : https://bepsinua.bank.gov.ua/beps/

6. Improving Tax Administration in Eastern Europe: A Path to Digital Transformation / World Bank Group. 2021. URL : https://documents1.worldbank.org/curated/en/099448206302236597/pdf/IDU0e1ffd10c0c208047a30926c08259ec3064e4.pdf

7. Foreign Account Tax Compliance Act. URL : https://home.treasury.gov/policy-issues/tax-policy/foreign-account-tax-compliance-act

УДК 339.9

Скорик Олександр,
здобувач ступеня доктора філософії з обліку і оподаткування,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ВПЛИВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Skoryk Oleksandr,
PhD Student in Accounting and Taxation,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

THE IMPACT OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES ON TAX REGULATION OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY

Євроінтеграційні процеси, що є невід’ємною складовою частиною економічної трансформації України, істотно впливають на структуру та динаміку податкового регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Зокрема, процес гармонізації національного законодавства з вимогами Європейського союзу створює нові виклики та можливості для ефективного функціонування національних економічних агентів у глобальних умовах. Процес гармонізації податкової системи України з європейськими стандартами є важливим етапом на шляху інтеграції країни до Європейського Союзу. Одним із основних напрямків цього процесу є адаптація національного оподаткування до принципів ЄС. Зокрема, податкова політика ЄС зосереджена на створенні прозорих, простих та ефективних механізмів оподаткування для міжнародних бізнес-операцій [3, с. 85]. Для України це передбачає необхідність синхронізації таких аспектів, як оподаткування податком на додану вартість, податком на прибуток підприємств, а також запровадження податкових пільг та стимулів для підприємств, що провадять зовнішньоекономічну діяльність.

Гармонізація національної системи оподаткування також має на меті зменшення адміністративних бар'єрів для підприємств, зокрема шляхом спрощення процедур митного та податкового адміністрування. Це важливо не лише для

внутрішнього бізнесу, але й для інтеграції українських компаній у загальноєвропейські ланцюги постачань, що вимагає узгодження податкових стандартів на рівні міжнародної торгівлі.

Євроінтеграція суттєво змінює принципи оподаткування зовнішньоекономічних операцій, оскільки Україна прагне узгодити свою політику з європейськими нормами і правилами. Одним із важливих аспектів є регулювання податку на додану вартість (ПДВ) на міжнародні транзакції. ЄС застосовує механізм зворотного оподаткування для експортних операцій, що дозволяє знижувати податкове навантаження на експортерів і стимулює міжнародну торгівлю. Для України це означає необхідність адаптації національних правил ПДВ до європейських норм, що сприятиме спрощенню та покращенню процесів оподаткування зовнішньоекономічної діяльності. Також важливим є впровадження європейських принципів трансфертного ціноутворення. ЄС активно регулює питання ціноутворення в міжнародних корпораціях через директиви, спрямовані на мінімізацію можливостей для ухилення від сплати податків шляхом маніпуляцій цінами між афілійованими компаніями [1, с. 72]. Для України це означає необхідність впровадження нових механізмів контролю за трансакціями між пов'язаними особами, що повинні відповідати вимогам міжнародних стандартів.

Одним із ключових напрямків, на якій повинна орієнтуватися Україна в процесі євроінтеграції, є реформування податкового адміністрування. Це включає інтеграцію національних податкових органів з європейськими цифровими платформами для обміну податковою інформацією, що дозволяє підвищити ефективність перевірок, забезпечити прозорість процесів та мінімізувати корупційні ризики. Впровадження таких платформ також дає змогу покращити процес звітності для підприємств, зокрема в частині трансакцій із зарубіжними партнерами.

Євроінтеграція також передбачає покращення внутрішньої організації роботи податкових органів, зокрема через використання новітніх технологій для автоматизації процесів податкового контролю. Це дозволить зменшити податкове навантаження на бізнес, особливо на малий та середній бізнес, і зробить податкову систему більш справедливою та ефективною в контексті зовнішньоекономічної діяльності.

Завдяки таким змінам, Україні вдасться створити більш конкурентоспроможне середовище для ведення бізнесу на міжнародній арені, оскільки підприємства зможуть працювати в умовах прозорості та стабільності податкового регулювання, що сприятиме залученню інвестицій та розвитку економіки. Принципи BEPS, розроблені ОЕСР та активно впроваджувані в ЄС, орієнтовані на

боротьбу з агресивним податковим плануванням і виведенням прибутків за кордон з метою ухилення від сплати податків. В Україні адаптація цих принципів є критично важливою, оскільки вона має забезпечити справедливість і прозорість у зовнішньоекономічних операціях. Впровадження механізмів контролю трансфертного ціноутворення вимагає від українських підприємств детального документообігу та підтвердження відповідності цін між пов'язаними особами. Відповідність принципам BEPS дозволить Україні знизити ризики для міжнародних інвесторів і забезпечити більш стабільні умови для бізнесу [2, с. 12]. Це також сприятиме залученню додаткових інвестицій, оскільки міжнародні компанії зацікавлені в правовій визначеності та передбачуваності податкового середовища.

Реформа податкової системи в рамках євроінтеграції надасть Україні можливість стати більш конкурентоспроможною на світовому ринку. Завдяки спрощенню процедур адміністрування податків, підприємства зможуть скоротити витрати, пов'язані з міжнародними операціями, що покращить їх позиції на зовнішніх ринках. Зниження бюрократичних бар'єрів, а також інтеграція з європейськими фінансовими платформами, дозволить українським компаніям ефективніше працювати з міжнародними партнерами.

Таким чином, впровадження європейських стандартів у податкову систему України не тільки покращить умови ведення зовнішньоекономічної діяльності, але й підвищить загальну економічну стабільність і конкурентоспроможність країни в глобальному контексті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Kraievskyi V., Skoryk O. Foreign economic activity in the system of accounting and analytical management support. *Економіка розвитку систем*. 2024. № 6 (1). С. 69–75.

2. Kraievskyi V., Smirnova O., Muravskyi O. Comparative analysis of transfer pricing legislation in the regulatory framework of EU member states. *Економіка розвитку систем*. 2024. № 6 (1). С. 10–16.

3. Хитра О. В., Мороз В. А., Корнійчук А. В. Трансформація механізмів організації зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану та у контексті вимог євроінтеграції. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2023. Вип. 4 (110). С. 79–91.

УДК 331.5

Соколова Ольга,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економіки, підприємництва
та бізнес-адміністрування;
Крутилін Станіслав,
аспірант кафедри економіки, підприємництва та
бізнес-адміністрування,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ПЛАТФОРМНА ЗАЙНЯТІСТЬ ЯК РЕСУРС РОЗШИРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОСТІ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Sokolova Olga,
Candidate of Economics Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Economics, entrepreneurship and business administration;
Krutylin Stanislav,
Postgraduate student of the Department of Economics,
Entrepreneurship and Business Administration,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

PLATFORM EMPLOYMENT AS A SOURCE OF EXPANDING THE INCLUSIVENESS OF THE LABOUR MARKET IN UKRAINE

Соціально-трудова сфера є ключовою домінантою економічної системи, від її стану безпосередньо залежить продуктивність праці, економічне зростання, формування конкурентних переваг виробництва, добробут населення та загалом суспільний прогрес. Нова парадигма розвитку соціально-трудової сфери базується на принципах єдності інклюзивного та інноваційного розвитку, що створює можливості для всіх верств населення. У рамках інклюзивної моделі ринку праці люди адаптуються, змінюються, враховуючи і задовольняючи потреби кожного члена суспільства.

Наслідком військової агресій російської федерації проти України є загиблі та збільшення людей, що отримали інвалідність. Війна створила надзвичайні

виклики для ринку праці, зокрема втрату кадрів унаслідок мобілізації. За таких умов вагомим фактором відновлення ринку праці є розширення участі людей з інвалідністю. Окрім того, працевлаштування осіб з інвалідністю сприятиме економічній самостійності цих людей та соціальній інтеграції.

Зазначимо, що в Україні питання зайнятості осіб з інвалідністю було і залишається одним із найгостріших соціально-економічних викликів. За даними Державної служби статистики, станом на 1 січня 2022 року лише 17% є офіційно працевлаштованими. Для порівняння, у Великобританії працює 53% працездатних людей з інвалідністю, у Франції – 44%, у США – 23% [1]. Військова агресія проти України спричинила збільшення кількості людей з інвалідністю до понад 3 млн станом на 1 січня 2024 року [2].

Для працевлаштування осіб з інвалідністю необхідні зусилля бізнесу та влади щодо створення інклюзивного середовища, підвищення доступності робочих місць. Платформна зайнятість і дистанційна робота значно підвищують можливості для таких людей брати участь на ринку праці, але ці моделі зайнятості часто є недооціненим шляхом до інклюзивної зайнятості.

В Україні створена законодавча база, яка регулює права людей з інвалідністю, зокрема Закон «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» гарантує право на працю та зобов'язує роботодавців створювати робочі місця [3]. Також Україна ратифікувала Конвенцію ООН про права осіб з інвалідністю у 2010 році, що зобов'язує державу забезпечувати рівні можливості для цих громадян [4]. Однак, незважаючи на наявність законодавчої бази, ефективність її реалізації залишається низькою через відсутність належного контролю та стимулів для роботодавців, а рівень зайнятості осіб з інвалідністю значно відстає від західних країн.

Розглянемо основні проблеми і перешкоди з якими стикаються особи з інвалідністю під час працевлаштування на ринку праці в Україні.

Перш за все через поширені стереотипи про те, що вони не здатні ефективно працювати, люди з інвалідністю часто зазнають дискримінації при прийомі на роботу та в робочому середовищі. І хоча за даними дослідження платформи «OLX робота», роботодавці декларують, що не стикаються з проблемами при працевлаштуванні осіб з інвалідністю, близько 40% шукачів з інвалідністю зазначають, що стикалися з дискримінацією через наявність інвалідності, а майже 60% – страждали через стереотипи й упередження з боку роботодавців [5].

По-друге відсутність адаптованих робочих місць на Українських підприємствах. Згідно того ж дослідження 54% осіб з інвалідністю зазначають відсутність пристосованих робочих просторів та інфраструктури як найбільший бар'єр для працевлаштування таких осіб [5].

По-третє особи з інвалідністю як ніхто інший схильний до тривалих періодів безробіття та дискримінація при пошуку роботи, що призводить до того, що такі люди довше залишаються безробітними і зрештою ризикують повністю залишити ринок праці. Більше того, дослідження європейських країн свідчать про те, що на додаток до розриву в зайнятості, особи з інвалідністю також заробляють менше, ніж населення в цілому, що безпосередньо впливає на їхній рівень та якість життя [6].

Пандемія COVID-19 прискорила діджиталізацію та змусила компанії переходити на гнучкі, цифрові способи роботи. Це підсилило існуючі тенденції та спричинило появу платформного ринку праці, що базується на цифрових платформах. Проте, коли йдеться про залучення людей з інвалідністю до цифрового ринку праці, виникає питання цифрового розриву. Багато технологій залишаються дорогими та недоступними для людей з інвалідністю. Згідно зі звітом ООН, серед домогосподарств, які не мають доступу до інтернету, на 30% більше господарств з особами з інвалідністю [7].

Онлайн-навчання, наприклад за допомогою платформи «ДІЯ.ОСВІТА», може допомогти людям з інвалідністю розвинути навички, необхідні для виконання певних завдань, незалежно від їхніх фізичних можливостей [8]. Відповідно, залучення осіб з інвалідністю до роботи на цифрових платформах можливе лише в поєднанні з підвищенням цифрової грамотності, що допоможе подолати бар'єри для участі у ринку праці та підвищує їхні шанси на працевлаштування.

Оскільки віддалені працівники спілкуються переважно через текстові канали, такі як чат та електронна пошта, взаємодія з колегами та клієнтами, як правило, менш складні для багатьох людей з інвалідністю. Нарешті, працюючи вдома, люди з інвалідністю можуть створити віртуальну ідентичність, яка може допомогти уникнути стигматизації і дискримінації та допомогти краще інтегруватися в робочий колектив.

Іншими важливим елементами платформної зайнятості які можуть допомогти залучити більше осіб з інвалідністю до ринку праці є відсутність фізичних бар'єрів при роботі з дому, та більша гнучкість годин праці, що дозволяє працювати в зручний час та у підходящому темпі, що важливо для людей з особливими потребами.

Отже, нові робочі моделі, що реалізуються за допомогою гнучких, віддалених, платформних моделей, потенційно можуть запропонувати значні можливості для більшої інклюзивності ринку праці. Платформна зайнятість є перспективним ресурсом для підвищення рівня зайнятості осіб з інвалідністю. Проте

для цього необхідно подолати бар'єри у вигляді низького рівня цифрової грамотності та доступу до інтернету серед таких осіб, а також підсилити державну підтримку та стимулювання зайнятості осіб з інвалідністю на цифровому ринку праці. Таке розширення інклюзивності ринку праці через цифрові технології може стати каталізатором позитивних соціально-економічних змін в суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Найбільше людей з інвалідністю зареєстровано у Львівській області, а найбільше працюють – у Києві / Конференція роботодавців України. URL : https://employers.org.ua/news/id2636 (дата звернення: 05.11.2024).

2. В Україні понад 3 млн людей з інвалідністю – це люди з величезним потенціалом, навичками, ідеями, силою / Міністерство соціальної політики України. URL : https://www.msp.gov.ua/news/23795.html (дата звернення: 05.11.2024).

3. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.03.1991 № 875-XII : станом на 1 січ. 2024 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text (дата звернення: 05.11.2024).

4. Конвенція про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів) : Конвенція Організації Об’єднаних Націй від 13.12.2006 : станом на 19 черв. 2023 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення: 05.11.2024).

5. Абдулліна М. Працює кожен шостий. Чому людям з інвалідністю складно знайти роботу. *Економічна правда*. URL : https://www.epravda.com.ua/columns/2024/08/12/717804/ (дата звернення: 05.11.2024).

6. Lazić M. Could digital entrepreneurship and platform work contribute to inclusive employment? *Ekonomski rast i ekonomska stabilnost.* Beograd, 2024. P. 119–133. URL : http://ebooks.ien.bg.ac.rs/2046/ (дата звернення: 05.11.2024).

7. Disability and development report. New York : Department of Economic and Social Affairs, 2019. URL : https://www.un.org/development/desa/disabilities/wp-content/uploads/sites/15/2019/10/UN-flagship-report-on-disability-and-development.pdf (дата звернення: 05.11.2024).

8. Anderson J. Realizing Inclusive Digital Development Through Boosting the Digital Skills of People Living with Disabilities. *Digital @ DAI*. URL : https://dai-global-digital.com/realizing-inclusive-digital-development-through-boosting-the-digital-skills-of-people-living-with-disabilities.html (дата звернення: 05.11.2024).

УДК 336.7

Степанова Дарина,
студентка,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РИНКУ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ: ПОРІВНЯННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ТА ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАКТИКИ

Stepanova Daryna,
student,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF THE AUDIT SERVICES MARKET: COMPARISON OF INTERNATIONAL STANDARDS AND DOMESTIC PRACTICE

Сучасний ринок аудиторських послуг піддається численним змінам та еволюції, завдяки інтеграції міжнародних стандартів у практику фінансової звітності та аудиту. Інтеграція цих стандартів є важливою потребою в умовах глобалізації економіки та зростаючої взаємозалежності між країнами. Аудиторські послуги не лише забезпечують прозорість фінансових звітів, але й вдосконалюють управлінські процеси в організаціях.

В Україні процес розвитку ринку аудиторських послуг також відбувається під впливом міжнародних норм. Однак, у вітчизняній практиці існують свої особливості, які необхідно враховувати при оцінці ефективності впровадження глобальних стандартів.

Ринок аудиторських послуг має безпосередній вплив на економічну стабільність та розвиток держави. Аналіз міжнародних тенденцій дає можливість прогнозувати потенційні наслідки і коригувати стратегії розвитку в умовах відновлення після війни.

Належна увага була приділена українськими дослідниками-науковцями темі розвитку аудиту у нашій державі та його адаптації до міжнародних стандартів.

Такими науковцями являються: А. Гирак, С. Гребень, І. Вигівська, В. Кравченко, Я. Мулик, Н. Клим, Д. Селецька тощо.

Ключове значення має міжнародний ринок аудиторських послуг для підтримки довіри до фінансової звітності компаній й організацій, що функціонують на глобальному рівні. Аудитори являються незалежний фахівцями, які проводить перевірку фінансової звітності компанії, що сприяє забезпеченню надійності та достовірності інформації для всіх зацікавлених сторін відповідно до вимог законодавства і міжнародних стандартів. До найпоширеніших послуг, які користуються попитом на ринку України, що надаються суб'єктами аудиторської діяльності являються:

1) аудит фінансової звітності – перевірка аудиторами фінансової звітності організації на відповідність міжнародним стандартам;

2) консалтинг з питань оподаткування – консультації з питань оподаткування, які допомагають організації розробити оптимальну податкову стратегію й уникнути штрафів;

3) Консалтинг з питань комплаєнсу – це сприяння компаніям у виконанні законодавчих вимог та запобіганні санкцій;

4) підготовка фінансової звітності – послуга доречна для організацій, що не мають власного бухгалтерського відділу або не мають достатньо досвіду в галузі бухгалтерського обліку.

«Найбільші міжнародні аудиторські компанії, які відомі також як «Велика четвірка» (Big Four), мають домінуючу позицію на глобальному ринку аудиторських послуг. Вони надають послуги з аудиту, консультування, податкового планування та інші фінансові послуги для великих корпорацій, урядових установ, некомерційних організацій й інших клієнтів» [2, с. 55].

Перспективи розвитку міжнародного ринку аудиторських послуг залежать від кількох факторів та тенденцій, які мають безпосередній вплив на нього:

1) зростання попиту на аудиторські послуги;

2) зростання обсягу міжнародних бізнес-операцій;

3) застосування новітніх технологій у сфері аудиту;

4) зміни стандартів аудиту та регуляторних вимог, що утворює нові вимоги для аудиторів.

І. Вигівська, Н. Клим та Д. Селецька у своїй роботі відмічає основних регуляторів міжнародного ринку аудиторських послуг: міжнародна федерація бухгалтерів (IFAC), міжнародні стандарти аудиту (ISA), регуляторні органи країн, міжнародні організації та установи [2, с. 56].

IFAC являється міжнародною організацією, яка об'єднує професійні аудиторські та бухгалтерські організації з різних країн. Вона займається розробкою міжнародних стандартів аудиту, етичних кодексів та інших професійних норм,

підтримує розвиток професійних аудиторів і пропагує впровадження найкращих практик у цій сфері.

Міжнародні стандарти аудиту (ISA), розроблені IFAC є обов'язковими для аудитора під час виконання перевірок. Вони встановлюють правила та принципи, відповідно до яких аудитор повинен діяти у своїй роботі. Міжнародні стандарти аудиту (ISA) забезпечують узгодженість підходів та методів у сфері аудиту.

Регуляторні органи – організації, які має кожна країна. Вони відповідають за нагляд та контроль за діяльністю аудиторів та аудиторських фірм відповідно до місцевих нормативних вимог. Ці органи надають ліцензії аудиторам, здійснюють аудиторський нагляд та перевірки тощо.

Розвиток міжнародного аудиторського ринку залежить від численних факторів, включаючи економічні, технологічні та соціокультурні аспекти. Аудиторські компанії та фахівці, які працюють на міжнародному рівні, повинні бути готовими реагувати на зміни і вчитися адаптуватися до нових викликів, аби забезпечити високу якість своїх послуг та підтримувати довіру до аудиторської професії. Однак міжнародний ринок аудиторських послуг стикається з різноманітними викликами та ризиками, які можуть негативно позначитися на якості аудиту і довірі з боку суспільства.

Важливо, що міжнародний ринок аудиторських послуг характеризується високою конкуренцією, де численні компанії борються за клієнтів і контракти. Це змагання може призводити до зниження цін на аудиторські послуги, оскільки фірми намагаються запропонувати вигідніші умови, щоб привернути нових замовників. Однак така конкуренція також може негативно вплинути на якість послуг, адже компанії можуть йти на компроміси, скорочуючи витрати або знижуючи стандарти. Крім того, аудитори можуть відчувати тиск виконувати ризикові аудити, тобто проводити перевірки, які можуть бути менш якісними, але дозволяють зберегти клієнтів і задовольнити їх вимоги. Це, в свою чергу, може вплинути на довіру до професії в цілому.

Аудиторські послуги в Україні представляють собою один з найактивніших секторів національної економіки. За останні кілька років цей ринок показує стабільне зростання у кількості наданих послуг, зростання числа клієнтів, а також розширення переліку послуг, що їх пропонують аудиторські фірми. Декілька факторів впливають на зростання обсягів надання послуг, зокрема:

1) з 2020 року в Україні збільшилася кількість компаній, які зобов'язані проходити обов'язковий аудит. Це означає, що більше підприємств тепер зобов'язані перевіряти свою фінансову звітність, що призводить до зростання попиту на аудиторські послуги, адже компанії мусять наймати аудиторів для виконання цих перевірок;

2) підвищуються вимоги до якості фінансової звітності. В Україні вже діє Закон «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [5], який запроваджує міжнародні стандарти аудиту. Це створює необхідність для компаній дотримуватись цих стандартів у процесі підготовки фінансової звітності, що також збільшує потребу у професійних аудиторських послугах для забезпечення відповідності цим вимогам.

Отже, український ринок аудиторських послуг має значний потенціал для подальшого росту, особливо в умовах реформ у банківській системі та фондовому ринку. Це створює можливості для нових аудиторських послуг і залучення клієнтів, що в свою чергу сприятиме зміцненню професії і покращенню фінансової прозорості в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітична інформація АПУ. URL : http://apu.com.ua
2. Вигівська І., Клим Н., Селецька Д. Тенденції розвитку ринку аудиторських послуг: міжнародний та вітчизняний вектори. *Економіка, управління та адміністрування.* 2023. № 4 (106). С. 54–59.
3. Гирак А., Лучко М. Ключові проблеми ринку аудиторських послуг в Україні. *Облік, оподаткування і контроль: теорія та методологія* : матеріали XI Міжнародної наукової конференції, м. Тернопіль, 1 груд. 2022 р. Тернопіль, 2022. С. 50–53. URL : http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/48116/1/Облік,%20оподаткування%20і%20контроль...1.12.2022р.pdf
4. Гребень С., Мігус І., Одарчук К. Стан та перспективи розвитку ІТ-аудиту в Україні. *Вчені записки Університету «КРОК».* 2020. № 2 (58). С. 60–66. URL : https://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/294/316
5. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 21.12.2017 № 2258-VIII. Дата оновлення 20.06.2024. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#

УДК 657

Сторожук Дмитро,
аспірант,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

СПОСОБИ ТА ДЖЕРЕЛА ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Storozhuk Dmytro,
graduate student,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

WAYS OF ACCOUNTING FOR STRATEGIC MANAGEMENT

В сучасних умовах діяльності для ефективного господарювання суб'єкти підприємницької діяльності повинні чітко орієнтуватися та правильно оцінювати результати минулих подій і операцій, теперішній стан і свій потенціал та визначати стратегію подальшого розвитку. Адаптація підприємств до умов зовнішнього середовища здійснюється через управління, шляхом прийняття та реалізації оперативних, тактичних і стратегічних дієвих управлінських рішень. Світовий досвід та вітчизняна практика свідчить, що саме стратегічне управління є важливим засобом конкурентоспроможності підприємства на ринку, підвищення його здатності протистояти непередбачуваним обставинам, зниження впливу невизначеності на діяльність підприємства, визначення вектору розвитку та пріоритетних напрямків діяльності. Прийняття будь-яких управлінських рішень здійснюється на основі інформації. Тому особливого значення та актуальності набуває інформаційне забезпечення процесу стратегічного управління діяльністю підприємства. Ще в 70-ті роки XX ст., які ознаменувалися виникненням філософії стратегічного управління, стало зрозуміло, що для досягнення конкурентних переваг, формування позитивного іміджу підприємства, завоювання довіри кредиторів, інвесторів і партнерів керівництву необхідно мати інформацію стратегічного характеру. В умовах розвитку ринкової саморегулюючої економіки ще більше зростає необхідність забезпечення управління інформацією стратегічного характеру. Світова практика підтверджує необхідність та

ефективність стратегічного управління для перспектив діяльності суб'єктів господарювання. Науковці та практики нашої країни також все більше найважливішим вважають не минуле, а потенційність та майбутнє, яке міститься у фактах господарського життя.

Ефективний стратегічний менеджмент вимагає максимально надійного інформаційного забезпечення. В сучасних умовах господарювання «пошук інструментів і технологій, що дозволяють утримувати підприємство у стані виробничої діяльності у середньотерміновій перспективі, стає важливим завданням керівників підприємств, що потребує відповідного інформаційного забезпечення стратегічного характеру» [1, с. 42]. Погоджуємося з авторами, які вважають, що інформаційне забезпечення системи менеджменту має здійснювати система обліку підприємства. Але сучасна система обліку підприємств не орієнтована на акумулювання фактів та підготовки інформації стратегічного характеру. Отож, можна стверджувати, що ключовим фактором забезпечення дієвості стратегічного управління є правильно організований стратегічний облік. При цьому важливим є питання визначення шляхів забезпечення стратегічного управління інформацією. В той же час визначення шляхів та джерел інформації буде визначати питання організації стратегічного обліку на підприємстві. А.В. Шайкан [2] стверджує, що «облікова система може забезпечувати потреби стратегічного менеджменту різними шляхами, зокрема:

– використання даних обліку для аналізу ринків, на яких діятиме компанія;

– надання ключової інформації з урахуванням вибраної стратегії;

– забезпечення зворотного зв'язку з урахуванням узгодження досягнутих результатів і стратегічних цілей;

– надання інформації щодо довгострокових наслідків різних напрямів діяльності» [2].

Перш за все, варто відзначити, що для визначення та досягнення стратегії потребується інформація внутрішня і зовнішня. Основним джерелом внутрішньої інформації мають бути дані бухгалтерського обліку і різних видів звітності, які будуть відображати фінансово-майновий стан підприємства, його ресурсозабезпеченість, потенціал, фінансові результати, грошові потоки та зміни власного капіталу підприємства за звітний період. Підготовка внутрішньої інформації має бути орієнтована на потреби стратегічного менеджменту і відповідати його запитам та вимогам.

Крім того, для формування стратегічних цілей і успішної їх реалізації необхідна інформація не лише про дане підприємство, але і про підприємств-конкурентів; підприємств, які виробляють суміжну продукцію; підприємств-постачальників сировини та матеріалів; підприємств-покупців та замовників; дані

про загальну ситуацію на ринку тощо. В країнах заходу та США значного поширення набув метод бенчмаркінгу, який дає можливість визначити причини та проблеми затримки розвитку, неефективності управління і сформувати пропозиції щодо ліквідації виявлених проблем. «Бенчмаркінг як процес пошуку, поширення та використання нових інноваційних знань кращого досвіду дає можливість досягати стратегічних та операційних цілей у будь-якій сфері» [3, с. 52]. В теперішній час бенчмаркінг є одним із найпоширеніших методів управління бізнесом, який дозволяє відносно швидко і дешево удосконалювати власний бізнес на основі досвіду компаній-лідерів. Тому постачальником такої інформації буде не лише бухгалтерський облік і працівники бухгалтерії, але і маркетинговий відділ, плановий відділ, відділ збуту, відділ постачання, відділ аналізу, відділ контролю тощо.

Варто також відзначити, що інформацію можна використовувати як з офіційних так і неофіційних джерел. Найдоступнішими і популярними джерелами офіційної інформації є: Державна служба статистики, Торгово-промислова палата України, галузеві видання, звіти підприємств, торгово-промислових асоціацій тощо. Доцільним є використання неофіційних джерел, до яких відносяться засоби масової інформації, Інтернет-видання та ресурси, опитування, довідкові видання, результати досліджень маркетингових агентств, електронні видання та інше. Вони мають свої переваги в виду значної швидкості та доступності до інформації, мінімальності витрат та постійного її оновлення. Крім того, неофіційні джерела дають можливість використовувати інформацію зарубіжних країн та регіонів, але часто носять суб'єктивний характер.

Будь-які шляхи та джерела інформації, які дозволяють виявляти можливості самовдосконалення і стимулювати розвиток з метою підвищення конкурентоспроможності та досягнення стратегічних цілей є доречним до використання. Але збір, акумулювання та обробка такої інформації виходить за рамки сучасного бухгалтерського обліку суб'єктів господарювання. Тому потребує нових підходів до розуміння та впровадження інформаційного забезпечення менеджменту з метою успішного досягнення стратегічних цілей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мошковська О. Місце і роль стратегічного управлінського обліку в обліковій практиці вітчизняних підприємств умовах військових дій. *Галицький економічний вісник.* 2023. № 5 (84). С. 40–49. URL : https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/84/1211.pdf

2. Шайкан А. В. Бухгалтерський облік з метою стратегічного управління як інструмент інтеграції вітчизняних підприємств у світове господарство. *Вісник ЖДТУ: Економіка, управління та адміністрування*. 2017. № 3 (49). URL : file:///C:/Users/User/Downloads/91201-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-197492-1-10-20170221.pdf

3. Педак І. С. Бенчмаркінг як механізм порівняльного аналізу та запорука майбутнього регіонів. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління.* 2017. Том 28 (67), № 1. С. 52–56. URL : http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2017/1_2017/11.pdf

УДК 657

Сторожук Тетяна,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри обліку та консалтингу,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ВІДПОВІДНО ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ ВИМОГ

Storozhuk Tetiana,
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of accounting and consulting,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

DISCLOSURE OF FINANCIAL RESULTS IN ACCORDANCE WITH EUROPEAN REQUIREMENTS

Впровадження європейських практик та вимог фінансового звітування в Україні дозволить збільшити інвестиційну привабливість вітчизняних підприємств, пришвидшити європейську інтеграцію українського бізнесу та сприяти вступу України до європейської та євроатлантичної спільноти. У складі фінансової звітності чільне місце займає звіт про прибутки та збитки. Тому відповідність форми, формату, моделей та змісту представлення інформації про доходи, витрати та фінансові результати нормам європейського законодавства є актуальним питанням сьогодення. Вітчизняна практика фінансового звітування визначається Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1] та НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [2]. Форма фінансової звітності про доходи та витрати підприємства відома під назвою «Звіт про фінансові результати» або «Звіт про сукупний дохід». Форми звіту про фінансові результати затверджуються в Україні на загальнодержавному рівні, зокрема НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»[2] визначає форму, модель та показники до подання. На даний момент у національній практиці використовується декілька форм звіту:

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) ф. 2 призначений для великих і середніх підприємств, регулюється НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [1], форма представлена в додатку 1 до НП(С)БО 1;

Звіт про фінансові результати ф. 2-дс складають суб'єкти державного сектору і регулюється звіт НП(С)БО ДС 101 «Подання фінансової звітності» [3], форму подано в додатку 2 до НП(С)БО ДС 101;

Звіт про фінансові результати ф. 2-м передбачений для малих підприємств, а зміст та порядок складання звіту регулюється НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність» [4], де в додатку 1 представлено форму звіту;

Звіт про фінансові результати ф. 2-мс складають мікропідприємства відповідно до НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність» [4], а форму подано в додатку 2 до НП(С)БО 25;

Консолідований звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) ф. 2-к складається материнським підприємством групи відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [2] та НП(С)БО 2 «Консолідована фінансова звітність» [5], форму подано в додатку 2 до НП(С)БО 1;

Консолідований звіт про фінансові результати ф. № 2-кдс передбачений для суб'єктів бухгалтерського обліку в державному секторі, які подають консолідовану фінансову звітність відповідно до НП(С)БО ДС 102 «Консолідована фінансова звітність» [6], де в додатку 2 представлена форма звіту.

Зміст форм та склад статей форм звіту про фінансові результати та порядок їх розкриття в Україні визначаються відповідними НП(С)БО та Методичними рекомендаціями щодо заповнення форм фінансової звітності № 433 [7]. Відповідно до міжнародної практики та міжнародних стандартів фінансової звітності, п.4 розділу ІІ НП(С)БО 1«Загальні вимоги до фінансової звітності» [1] передбачає можливість суб'єктам господарювання на власний розсуд додавати статті, за умови, що інформація статті є суттєвою і оцінка статті може бути достовірно визначена. Але продовжують діяти неоправдані, на наш погляд, обмеження щодо назви, кодів рядків та переліку додаткових статей фінансової звітності, які визначається додатком 3 до НП(С)БО 1. Разом з тим, підприємства мають право не наводити статті, за якими відсутня інформація, яка передбачена до розкриття (за винятком, якщо така інформація була в попередньому звітному періоді).

Міжнародні стандарти фінансової звітності не визначають форми, формату чи моделі звіту про сукупні доходи за період. МСБО 1 «Подання фінансової звітності»[8] установлює лише загальні вимоги щодо подання інформації у звіті про сукупні доходи за період та мінімальні вимоги щодо розкриття інформації. В практиці зарубіжних країн використовують різні моделі звіту горизонтального, вертикального та матричного формату залежно від розміщення доходів і витрат по відношенню один до одного. Крім того, звіт про фінансовий стан

може бути представлений моделями, які побудовані на операційній основі або на основі елементів витрат. Звіт про прибутки та збитки на операційній основі передбачає групування витрат операційної діяльності за функціями бізнесу (виробництво, управління, збут) та вертикальний формат може мати багатоступеневу або одноступеневу форму. Багатоступеневий звіт передбачає поетапний розрахунок чистого прибутку (збитку). Звіт побудований на основі елементів витрат передбачає розкриття інформації про витрати операційної діяльності за елементами витрат: матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація необоротних активів та інші.

Країни Європейського союзу для підготовки звіту про фінансові результати керуються Директивою 2013/34/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 26 червня 2013 року про річну фінансову звітність, консолідовану фінансову звітність і відповідні звіти окремих видів компаній [9], яка передбачає складання річної фінансової звітності загального призначення усіма суб'єктами господарювання (включно з мікропідприємствами) та їх групами, які складають консолідовану фінансову звітність. Відповідно до ст. 4 розділу 2 Директиви звіт про прибутки та збитки є однією з трьох форм звітності, на ряду з балансовим звітом та примітками до фінансової звітності, які складають обов'язковий мінімальний комплект щорічної фінансової звітності. Директива вимагає складання щорічної фінансової звітності на основі розумності, принципу безперервності діяльності підприємства, методу обачності, методу нарахування і забезпечувати достовірне й об'єктивне уявлення про прибутки або збитки. При цьому забороняється залік статей доходів та витрат, за винятком особливих випадків. Директивою допускається формат звіту про прибутки та збитки, що демонструє характер витрат, та формат, що демонструє функцію витрат. Держави-члени повинні вимагати використання одного формату звіту про прибутки та збитки з правом вибору формату із переліку дозволених. Держави-члени також мають право дозволяти підприємствам подавати звіт про результати діяльності замість звіту про прибутки та збитки. З метою порівняння необхідно передбачити загальну структуру для визнання, оцінки та подання доходів і витрат виключного розміру або впливу [9]. Директива передбачає деякі послаблення норм для малих та середніх підприємств і груп через ефективність витрат.

Виходячи з вищезазначеного, видно, що українська практика звітування та національні стандарти бухгалтерського обліку потребують вдосконалення і приведення у відповідність до вимог Європейського союзу та міжнародних стандартів фінансової звітності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : наказ Міністерства фінансів від 7 лютого 2013 року № 73 / Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text (дата звернення: 20.10.2024).

2. НП(С)БО ДС 101 «Подання фінансової звітності» : наказ Міністерства фінансів від 28 грудня 2009 року № 1541 / Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0095-11#Text (дата звернення: 20.10.2024).

3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV / Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ 996-14#Text (дата звернення: 21.10.2024).

4. НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність» : наказ Міністерства фінансів України від 25.02.2000 № 39 / Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00#Text (дата звернення: 22.10.2024).

5. НП(С)БО 2 «Консолідована фінансова звітність» : наказ Міністерства фінансів України від 27.06.2013 № 628 / Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1223-13#Text (дата звернення: 22.10.2024).

6. НП(С)БО ДС 102 «Консолідована фінансова звітність» : наказ Міністерства фінансів України від 24.12.2010 № 1629 / Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0087-11#Text (дата звернення: 23.10.2024).

7. Методичні рекомендації щодо заповнення фінансової звітності : наказ Міністерства фінансів України від 28.03.2013 № 433 / Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13#Text (дата звернення: 25.10.2024).

8. МСБО 1 «Подання фінансової звітності» URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013#Text (дата звернення: 22.10.2024).

9. Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on the annual financial statements, consolidated financial statements and related reports of certain types of undertakings, amending Directive 2006/43/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC Text with EEA relevance. Document 32013L0034. URL : https://eur-lex.europa.eu/legal-content/UK/TXT/?uri=CELEX%3A32013L0034 (дата звернення: 2610.2024).

УДК 336.2:341

Тимченко Леонід,
д-р юрид. наук, професор,
головний науковий співробітник відділу дослідження
міжнародної податкової конкуренції,
НДІ фінансової політики;
Кононенко Валерій,
д-р юрид. наук, професор кафедри міжнародного права
та права Європейського Союзу,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

СТАТУС ПОДАТКОВОГО РЕЗИДЕНТА В КОНТЕКСТІ КОНВЕНЦІЙ ПРО УНИКНЕННЯ ПОДВІЙНОГО ОПОДАТКУВАННЯ

Tymchenko Leonid,
Doctor of Law Science, Professor,
Chief Researcher, Department for the Study
of International Tax Competition,
Research Institute of Financial Policy;
Kononenko Valerii,
Doctor of Law Science, Professor,
Department of International Law
and the Law of the European Union,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

STATUS OF TAX RESIDENT IN THE CONTEXT OF CONVENTIONS ON THE AVOIDANCE OF DOUBLE TAXATION

Інтеграція України до Європейського Союзу потребує комплексного перегляду національного законодавства з метою його приведення у відповідність із вимогами та стандартами ЄС. Це є ключовим етапом на шляху до створення правової держави, яка б гарантувала верховенство права та забезпечувала захист основних прав людини. Важливою складовою цього процесу є впровадження

механізмів, які гарантують соціальний захист громадян, включно з реформами у сферах охорони здоров'я, праці та соціального забезпечення. Крім того, інтеграція передбачає створення стійкої та конкурентоспроможної економіки, здатної функціонувати відповідно до норм єдиного ринку ЄС. Для досягнення цих цілей Україні необхідно проводити реформи в усіх секторах, включаючи правосуддя, боротьбу з корупцією та адміністративне управління, що допоможе побудувати ефективну систему державного управління, яка відповідатиме стандартам Євросоюзу і сприятиме розвитку економіки, захисту прав громадян і зміцненню демократії [1]. Однією з основних вимог, яку Європейський Союз висуває до країн, що прагнуть отримати статус члена ЄС, є необхідність гармонізації їхнього національного законодавства з правовою системою ЄС. Це означає, що країни-кандидати повинні адаптувати свої правові норми до законодавчих актів ЄС, зокрема до acquis communautaire – сукупності правових норм, які регулюють функціонування Євросоюзу. Така гармонізація охоплює широкий спектр сфер, включаючи економіку, екологію, правосуддя, ринкові стандарти, соціальні питання тощо. Важливою складовою цього процесу є імплементація законодавства ЄС у національні правові акти, що вимагає як законодавчих, так і адміністративних змін.

Гармонізація національного законодавства з правом ЄС також має на меті забезпечити інтеграцію країн-кандидатів у єдиний внутрішній ринок, сприяти вільному руху товарів, послуг, капіталу та людей, а також уніфікувати правила, що регулюють правосуддя, права людини та демократичні інституції. Країни, що прагнуть стати членами ЄС, повинні не лише приймати відповідні закони, але й забезпечувати їх ефективне впровадження і дотримання, що контролюється з боку ЄС через відповідні інституційні механізми та моніторингові процеси [2, с. 245].

Згідно з положеннями Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, ступінь економічної інтеграції України з ЄС залежатиме від рівня прогресу у впровадженні положень цієї Угоди. Вона передбачає поетапне приведення національного законодавства України у відповідність до стандартів та норм Європейського Союзу. Це означає, що Україна повинна систематично адаптувати свої регуляторні, економічні та правові рамки відповідно до стандартів, встановлених ЄС, включаючи директиви та регламенти, які охоплюють різні сфери економіки та соціального життя. Процес гармонізації законодавства спрямований на полегшення доступу до спільного ринку ЄС, покращення конкурентоспроможності української економіки, створення сприятливого інвестиційного клімату, а також на підвищення рівня захисту прав споживачів, охорони навколишнього середовища та інших соціальних стандартів. Таким чином,

інтеграція не обмежується лише економічними аспектами, але й включає правову, соціальну та політичну адаптацію до європейських норм і стандартів, що значною мірою сприятиме підвищенню стабільності та ефективності внутрішньої системи управління (ст. 474) [3]. Гармонізація українського законодавства з законодавством ЄС дозволяє уникнути юридичних бар'єрів, пов'язаних із різницею в національних правових системах. Уніфікація передбачає зведення нормативно-правової бази до єдиної системи для забезпечення однакового регулювання схожих відносин. Модельне законодавство та міжнародні угоди є дієвими інструментами уніфікації, яка може бути досягнута через адаптацію або стандартизацію [4, с. 29]. Уніфікація передбачає усунення відмінностей у регулюванні певних суспільних відносин або процес створення єдиної (уніфікованої) норми для подібних відносин [5, с. 45]. Тому важливим є узгоджене тлумачення положень міжнародних угод, що забезпечує їх однакове розуміння та застосування. Цей висновок в повної мірі відноситься і до угод у сфері оподаткування.

Питання визначення податкового резидентства та визначення осіб як резидентів або нерезидентів завжди привертало увагу дослідників через складність та різноманітність світової практики в цій сфері. У сучасних умовах кожна держава має власний підхід до визначення критеріїв резидентства, що призводить до формування трьох основних принципів, за якими керуються при визначенні належності оподаткування фізичної особи: 1) принцип доміцилію, який ґрунтується на місці постійного проживання особи та її намірі повернутися у це місце (наприклад, Франція, Велика Британія, Швейцарія); 2) принцип територіальності об’єкта оподаткування, згідно з яким оподатковувані доходи отримуються з території певної держави (наприклад, країни Латинської Америки); 3) принцип резидентства, за яким всі особи, визнані державою резидентами, оподатковуються за її законодавством за всіма доходами, незалежно від того, де вони були отримані (наприклад, США, Україна) [6, с. 128].

В Україні резидентом, згідно з Податковим кодексом України (далі – ПК України), визначено фізичну особу, яка має місце проживання в Україні (пп. 14.1.213 ст. 14). Отже, фізичній особі, щоб бути визнаною резидентом, достатньо самостійно визначити місце проживання на території України (пп. 14.1.213 п. 14.1 ст. 213). Якщо особа має місце проживання і в іншій країні, то її резидентство визначається за центром життєвих інтересів, тобто більш тісними особистими чи економічними зв’язками в Україні. На практиці таким визнається місце постійного проживання членів сім’ї або реєстрації фізичної особи-підприємця, як суб’єкта підприємницької діяльності [7, 336-337]. При цьому, у

коментарі до Модельної конвенції Організації економічного співробітництва та розвитку (1977) виділяють такі критерії оцінювання центру життєвих інтересів фізичної особи, як її сімейні та соціальні зв`язки, зайнятість, політична, культурна та інша діяльність, місце ведення бізнесу чи місце, з якого особа управляє своєю власністю [8].

На думку Г.О. Петренко та А.А. Буравської, при визначенні фізичної особи резидентом/нерезидентом ДПС України слід застосовувати наступні ознаки: 1) загальні (застосовуються послідовно) – постійне житло, центр життєвих інтересів, звичайне місце проживання, громадянство; та 2) спеціальні – положення передбачені міжнародними договорами щодо визначення податкового резидентства [7, с. 337].

Ознаку центру життєвих інтересів ДПС України рекомендується використовувати як основну. Виявлено необхідність внесення змін та доповнень в законодавство щодо чіткого визначення способів застосування ознак податкового резидентства саме ДПС України, що буде відповідати вимогам Модельної конвенції ОЕСР, а також розширення повноваження ДПС України щодо можливості надання, зміни, або визнання фізичної особи такою, що втратила статус резидента [7, с. 338].

Аналіз постанови Верховного Суду від 17 жовтня 2019 р. (справа № 2а-16434/12/2670) надає важливі аспекти щодо застосування міжнародних угод про уникнення подвійного оподаткування, зокрема в контексті статусу резидента та постійного представництва. Основний принцип розподілу податкових прав між державами залежить від ступеня присутності нерезидента в країні, з якої походить дохід. Існують три основні типи присутності нерезидента в іншій країні:

1. Без фізичної присутності: нерезидент може отримувати доходи, наприклад, у вигляді процентів або роялті, без перебування в країні. У таких випадках угоди про уникнення подвійного оподаткування обмежують права країни-джерела на оподаткування таких доходів.

2. Через дочірнє підприємство: якщо нерезидент створює дочірню компанію, вона стає окремим юридичним суб'єктом, проте залишається під контролем материнської компанії. Міжнародні угоди про уникнення подвійного оподаткування застосовують принцип «витягнутої руки» для врегулювання податкових наслідків взаємодії між материнською та дочірньою компаніями.

3. Через постійне представництво: нерезидент може створити представництво або інший структурний підрозділ, який територіально відокремлений, але

не юридично. Постійне представництво розглядається як окремий суб'єкт оподаткування, що діє відповідно до концепції податкової правосуб'єктності [9].

У рамках українського законодавства, постійне представництво нерезидента не є окремою юридичною особою, проте розглядається як незалежний суб'єкт господарської діяльності з податкової точки зору. Взаємодія між нерезидентом і його постійним представництвом повинна оподатковуватися як взаємодія між різними суб'єктами господарювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Schneider M. Europeanization beyond the EU: The Dynamics of Europeanization in the Southern Mediterranean Partner States. *Dans L'Europe en Formation.* 2010/2 (n. 356). P. 125–137. URL : https://www.cairn.info/revue-l-europe-en-formation-2010-2-page-125.htm (дата звернення: 16.10.2024).

2. Мовчан О. О. Поняття «компанія» та його тлумачення в законодавстві Європейського Союзу та України. *Наукові записки НаУКМА.* 2003. Т. 22, ч. 2 : Суспільні науки. С. 245–247.

3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : міжнародний документ від 27.06.2014. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 16.10.2024).

4. Клещенко Н. О. Уніфікація та гармонізація законодавства: порівняльно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2022. № 4. С. 29–31. DOI : https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-4/5

5. Клещенко Н. О. Уніфікація законодавства: теоретико-прикладні аспекти : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2020. 204 с.

6. Бондаренко І. М. Особливості податкового резидентства фізичних осіб у сучасних умовах. *Фінансове право.* 2018. № 6, ч. 2. С. 127–133.

7. Петренко Г. О., Буравська А. А. Застосування ознак податкового резидентства Державною податковою службою України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО.* 2022. № 70. С. 335–339. DOI : https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.70.53

8. Рішення Івано-Франківського міського суду від 21 травня 2019 у справі № 344/768/19 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : https://reyestr.court.gov.ua/Review/81872028 (дата звернення: 16.10.2024).

9. Постанова Верховного Суду від 17 жовтня 2019 року (справа № 2а-16434/12/2670; адміністративне провадження № К/9901/23066/19). URL : https://reyestr.court.gov.ua/Review/85153986 (дата звернення: 16.10.2024).

УДК 657.1.012

Федчук Марія,
студентка 2-го курсу групи ОБП-23-1
Науковий керівник:
Коляда Тетяна,
канд. екон. наук, доцент,
старший науковий співробітник,
доцент кафедри публічних фінансів,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ОЦІНКА ВПЛИВУ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ НА АУДИТОРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ

Fedchuk Maria,
student of the 2nd year, group OBP-23-1
Academic supervisor:
Koliada Tetiana,
Candidate of Sciences (Economics),
Associate Professor, Senior Research Fellow,
Associate Professor of the Department of Public Finance,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

ASSESSMENT OF THE IMPACT OF THE IMPLEMENTATION OF EUROPEAN STANDARDS ON AUDITING ACTIVITIES IN UKRAINE

Україна, як країна, що прагне інтегруватися в європейський економічний простір, активно впроваджує європейські стандарти в різні сфери, зокрема, в аудиторську діяльність. Вплив європейських стандартів на аудиторську діяльність в Україні полягає у сприянні інтеграції України в європейську економічну систему, підвищенні якості та достовірності фінансової звітності, зростанні довіри до українського аудиту з боку вітчизняних та закордонних користувачів, гармонізації аудиторських процедур та методології з міжнародними практиками, посиленні професійної відповідальності аудиторів, підвищенні кваліфікаційних вимог до аудиторів та аудиторських фірм, впровадженні міжнародних

етичних норм та правил професії, уніфікації форми та змісту аудиторського звіту, створенні сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій, поліпшенні інвестиційної привабливості України, підвищенні конкурентоспроможності українських аудиторських фірм на міжнародному ринку, сприянні розвитку аудиторської професії в Україні та її відповідності найкращим світовим практикам.

Ключовим напрямком євроінтеграції є гармонізація стандартів бухгалтерського обліку та аудиту, що відбувається шляхом впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) та Міжнародних стандартів аудиту (МСА). Це свідчить про прагнення України інтегруватись в європейський економічний простір, адже МСФЗ та МСА вже давно стали стандартом у країнах ЄС. Сьогодні ці міжнародні стандарти є обов'язковими для використання в Україні [1, с. 202].

Євроінтеграція зумовила посилення вимог до якості та прозорості аудиторських послуг в Україні. Аудитори тепер мають забезпечувати не лише високу якість та точність своєї роботи, а й демонструвати незалежність та об'єктивність у своїх діях. Для досягнення відповідності європейським стандартам, аудитори зобов'язані володіти відповідною кваліфікацією та досвідом, а також постійно підвищувати свої знання та отримувати необхідні сертифікати [2, с. 67].

Нові можливості для партнерства, економічної інтеграції та співробітництва можуть виникнути завдяки гармонізації законодавства в економічній сфері з нормами країн ЄС, відкриттю економік одна одній та збільшенню обсягу іноземних інвестицій. Розвиток аудиту в Україні є ключовою умовою для успішної співпраці з європейськими державами. Варто зазначити, що аудиторська діяльність в Україні почала активно розвиватися після ухвалення Закону України «Про аудиторську діяльність» 22 квітня 1993 року. Цей закон передбачав сертифікацію аудиторів, реєстрацію аудиторських фірм, а також видачу ліцензій і сертифікатів на здійснення цієї діяльності. Приєднання України до Європейського Союзу вимагає виконання певних стандартів щодо бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. У зв'язку з цим поступово вносяться зміни до національних стандартів, щоб наблизити їх до міжнародних норм та зменшити розрив між вітчизняним аудитом і загальноприйнятими європейськими стандартами. Міністерство фінансів України також ініціювало новий законопроект «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [3].

Ціллю реформування аудиту є підвищення якості надання послуг, що повинні відповідати стандартам Європейського Союзу. Однією з ключових переваг нової реформи є зобов'язання України адаптувати своє законодавство до

міжнародних стандартів. Після підписання Угоди про асоціацію з ЄС, Україна взяла на себе зобов'язання імплементувати положення Директиви 2006/43/ЄС «Про обов'язки аудиту консолідованої та річної звітності…» у національне законодавство до 1 листопада 2017 року [3].

Законопроект Міністерства фінансів України пропонує суттєві зміни в сфері аудиту, які відповідають вимогам Директиви ЄС 43. Основна мета цих змін – покращення конкурентоспроможності, об'єктивності та якості аудиторських послуг. Однією з ключових вимог є запровадження системи суспільного нагляду за діяльністю аудиторів, що здійснюватиметься компетентним органом, призначеним державою [4, с. 10].

Підприємства, які користуються аудиторськими послугами, будуть зобов'язані сплачувати внески для утримання Органу суспільного нагляду. Розмір щорічних платежів залежатиме від категорії підприємства: великі підприємства, що становлять суспільний інтерес, сплачуватимуть 13 780 грн; середні – 2 756 грн; малі – 689 грн [4, с. 11].

Суспільний нагляд за аудиторською діяльністю здійснюватиме спеціальний орган, до складу якого входитимуть 11 осіб: 7 представників державних органів і 4 незалежні експерти, обрані Міністерством фінансів. Аудиторські компанії будуть поділені на ті, що мають право перевіряти суб'єкти суспільного інтересу (наприклад, банки та страхові компанії), і ті, які не матимуть таких повноважень [4, с. 9].

Згідно з новими вимогами, на підприємствах повинні бути створені аудиторські комітети для контролю процесу складання фінансової звітності. Отримання сертифіката аудитора стане більш складним і тривалим процесом. Кандидати повинні будуть скласти іспити з 14 дисциплін та підтвердити свій кваліфікаційний рівень. Крім того, необхідно буде мати щонайменше три роки досвіду роботи у відповідних сферах або пройти стажування в аудиторській фірмі [4, с. 11].

Впровадження європейських стандартів аудиту в Україні є важливим кроком для розвитку вітчизняної аудиторської професії та інтеграції України в європейську економічну систему. Гармонізація українського аудиту з міжнародними практиками підвищує якість та достовірність фінансової звітності, посилює довіру до українських аудиторів та сприяє залученню іноземних інвестицій [5, с. 77].

Європейські стандарти аудиту встановлюють високі вимоги до кваліфікації аудиторів, їхньої професійної етики та методології проведення аудиту. Впровадження цих стандартів в Україні сприяє підвищенню рівня професіоналізму

українських аудиторів та їхньої відповідності найкращим світовим практикам. Крім того, європейські стандарти аудиту створюють сприятливі умови для розвитку аудиторського ринку в Україні.

Загалом, вплив європейських стандартів на аудиторську діяльність в Україні є позитивним. Впровадження цих стандартів сприяє підвищенню якості аудиторських послуг, посиленню довіри до фінансової звітності та розвитку аудиторської професії в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ясінська І. В. Вплив євроінтеграції на аудиторську діяльність та перспективи її розвитку в Україні. *Перспективи розвитку бухгалтерського обліку, аудиту, оподаткування та фінансів в умовах євроінтеграції* : тези доп. учасників Всеукр. наук.-практ. інтер.-конф., 22 травня 2023 р. Миколаїв : МНАУ, 2023. С. 202.

2. Гайдучок Т. С., Цегельник Н. І. Сучасні реалії та перспективи провадження аудиторської діяльності в умовах євроінтеграційних процесів. *Mechanism of an Economic Regulation.* 2022. № 1–2 (95–96). С. 67–71.

3. Антоненко Н. В., Хоменко В. С. Розвиток аудиту в Україні до стандартів Європейського Союзу. *Проблеми і перспективи економіки та управління.* 2015. № 4 (4). С. 342–346.

4. Редько О. Ю. Генезис аудиту в Україні - між вчора та сьогодні. *Бухгалтерський облік і аудит.* 2002. № 4. С. 7–14.

5. Музиченко Г. В., Коляда Т. А. Зростання ролі держави в регулюванні темпів соціально-економічного розвитку як індикатор інтеграції України в європейський простір. *Politicus.* 2022. Спецвипуск. С. 72–78. DOI : https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-spec.11

УДК 330.322:620.9

Фролов Андрій,
канд. наук з держ. упр.,
докторант кафедри економічної теорії,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна

ФІСКАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ КОРПОРАТИВНИХ ЕМІТЕНТІВ ЗЕЛЕНИХ ОБЛІГАЦІЙ

Frolov Andrii,
PhD in public administration,
Doctoral Candidate of the Economic Theory Department,
Kyiv National Economic
University named after Vadym Hetman,
Kyiv, Ukraine

FISCAL MECHANISMS OF SUPPORT FOR GREEN BONDS CORPORATE ISSUERS

Проблема кліматичних змін стала світовим викликом, що впливатиме на розвиток людства ще впродовж багатьох років. Уряди країн, спільноти інвесторів, компанії і корпорації декларують перехід до низьковуглецевої моделі економічного розвитку і активно спрямовують капітал на підтримку діяльності зі скорочення викидів парникових газів. Такі наміри і Україна втілила у свої національні стратегії і політику.

Однак декарбонізація вітчизняної економіки вимагає безпрецедентної мобілізації капіталу. І потреби в «зелених» інвестиціях неможливо задовольнити шляхом залучення лише державного фінансування. Тож зелені облігації можна використовувати для мобілізації додаткових ресурсів, потрібних для переходу до низьковуглецевої та гнучкої економіки – так вони стануть важливим джерелом фінансування «зелених» інвестицій [1].

Зелені облігації – один з найпопулярніших інструментів залучення фінансування в проєкти екологічного спрямування, у тому числі на європейському континенті. Разом європейські країни займають лідерство за обсягом ринку цих цінних паперів, торгуючи майже половиною світового облігаційного випуску, і

основною валютою емісії є євро. Ключові проєкти, на які спрямовуються кошти від зелених облігацій, пов'язані зі стійкою енергетикою, будівлями, екологічно чистим транспортом [2].

В Україні зелені облігації також можуть стати одним з найпривабливіших інструментів для інвесторів після війни, що дозволить проводити масштабну модернізацію енергетичних об'єктів, впроваджувати екологічні та енергоощадні заходи в різних секторах. Але є принаймні три стримуючих фактори, що створюють невизначеність щодо успіху будь-якого первинного корпоративного випуску облігацій.

По-перше, сьогодні на ринку облігацій України існують певні дисбаланси. Переважають безризикові державні облігації, які демонструють високу дохідність. І недостатня премія за ризик корпоративним емітентам не дає особливих переваг випускати облігації.

По-друге, доступ іноземних інвесторів до локального ринку корпоративних облігацій ускладнюється відсутністю належних розрахункових та клірингових процедур. Це виглядає нерівномірно на фоні доволі спрощених процедур на ринку державних облігацій.

По-третє, є нерівномірним підхід до оподаткування операцій. І це можна вважати найбільшим бар'єром для приватних емітентів на локальному ринку облігацій. Згідно Податкового Кодексу України всі доходи від операцій з державними облігаціями, в тому числі відсотки, не обкладаються податком на доходи фізичних осіб. При цьому доходи від корпоративних облігацій підлягають оподаткуванню – 18% і 1,5% військовий збір [3].

Концепцією запровадження та розвитку ринку зелених облігацій в Україні передбачено запровадження стимулів для розвитку ринку зелених облігацій та розроблення у разі потреби відповідних державних цільових програм [4]. І розробка таких програм стає доволі актуальною сьогодні, коли потрібно залучати приватний капітал у повоєнне відновлення України та декарбонізацію економіки.

Щоб залучити в «зелену» трансформацію України більше капіталу потрібно спеціальні фіскальні можливості підтримки емітентів в Україні, у тому числі зі звільнення від оподаткування операцій з зеленими облігаціями або зниження відповідної процентної ставки. Їх доцільно надати компаніям, які продемонструють належне корпоративне управління і не матимуть дефолтів або випадків несправедливого поводження з кредиторами. Для виходу на зарубіжні ринки капіталу корпоративні емітенти мають бути достатньо прозорими та кредитоспроможними, щоб привернути увагу інвесторів.

Такі фіскальні механізми підтримки можуть дати сигнальний ефект іншим, що спонукатиме корпоративних емітентів виходити на «зелені» ринки капіталу. А це утворить «цепну реакцію» залучення необхідного зеленого фінансування в країну.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зелені інвестиції та фінанси. URL : https://www.eu4environment.org/uk/areas-of-work/green-investment-and-finance/
2. Механізми фінансування «зеленого» переходу України. URL : https://ukrsf.org/ green-finance-ua/
3. Податковий Кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text
4. Про схвалення Концепції запровадження та розвитку ринку зелених облігацій в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 № 175-р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/175-2022-%D1%80#Text

УДК 338.1

Фурманюк Іван,
аспірант III курсу кафедри економіки,
підприємництва та економічної безпеки,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ІННОВАЦІЙНІ РІШЕННЯ В СИСТЕМІ МЕХАНІЗМУ МІСЬКОГО ПЛАНУВАННЯ З ВІДНОВЛЕННЯ ПОСТКОНФЛІКТНИХ ТЕРИТОРІЙ

Furmanyuk Ivan,
graduate student of the III year
of the Department of Economics,
entrepreneurship and economic security,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

INNOVATIVE SOLUTIONS IN THE URBAN PLANNING MECHANISM SYSTEM FOR THE RESTORATION OF POST-CONFLICT TERRITORIES

Для підвищення конкурентоспроможності об’єктів господарювання в складних та суперечливих умовах сучасності та для створення більш високої доданої вартості організаціям необхідно впроваджувати інноваційні рішення. Особливого значення ці питання набувають в сучасних умовах формування механізму міського планування з відновлення постконфліктних територій.

Одночасно з цим необхідно впроваджувати заходи щодо залучення та навчання співробітників для задоволення нових вимог, що висуваються четвертою промисловою революцією. У цьому випадку під цією революцією розуміється так звана Індустрія 4.0, найважливішою компонентою якої є цифровізація бізнесу в усіх його аспектах.

У зв’язку з цим перед організаціями та бізнесом умовах формування механізму міського планування з відновлення постконфліктних територій виникають нові завдання, функції яких полягають у формуванні, накопиченні та приросценні нового виду капіталу, а саме цифрового капіталу. Вартість капіталу

загалом визначає його ціну, яку організація сплачує за залучення будь-яких додаткових джерел. Концепція такої оцінки виходить із того, що капітал як один із ключових факторів виробництва, має певну вартість, яка впливає на рівень поточних та інвестиційних витрат організації. Ця концепція є однією з базових у системі управління корпоративними фінансами, проте поняття цифрового капіталу необхідно інтегрувати та розширити наряду з базовою концепцією.

Зазначимо, що поняття капіталу з позиції теорії бухгалтерського обліку є одною з багатогранних категорій. Існуючі теорії пропонують власні трактування цього поняття. Такі терміни як «власний капітал», «позиковий капітал», «консолідований капітал», «залучений капітал» тощо викликають деякі невизначеності в інтерпретації.

При розгляді капіталу з погляду фінансової звітності слід зазначити, що він є елементом, який безпосередньо знаходиться у зв'язці з оцінкою фінансового стану організації. Також зазначимо, що відповідно до концептуальних основ фінансової звітності власний капітал є розрахунковою величиною, яка характеризує залишкову частку активів організації за вирахуванням усіх її зобов'язань [1]. Зазначимо, що згідно з цим документом існує дві концепції капіталу: фінансова та фізична. Фінансова концепція капіталу розглядає його як чисті активи або власний капітал організації, а фізична концепція представляє капітал у вигляді виробничих потужностей (основних фондів) і визначається через операційну здатність організації [2].

З позицій цих концепцій можна назвати два основних підходи до підтримки величини капіталу організації. Концепція підтримки фінансового капіталу ґрунтується на аналізі змін чистих активів організації. При цьому збільшення фінансового капіталу можливе за рахунок зростання цін на активи, які повинні перевищувати загальний рівень цін, що і дозволить нарощувати активи, використовуючи частину прибутку [1].

Концепція підтримки фізичного капіталу організації передбачає періодичний перегляд цін на активи та зобов'язання організації, які забезпечуватимуть підтримку капіталу. Цей капітал розглядається як частина власності організації, а не як її прибуток.

В теорії бухгалтерського обліку капітал трактується у контексті його визначення економістами класичної школи як чинника виробництва та поділяється на дві групи – основний і оборотний. Відповідно до підходу В.Й. Пліса та З.П. Пліса капітал визначається як «величина коштів, вкладених у господарську діяльність. Відповідно його облік покликаний відображати переміщення та трансформацію його складових» [2]. Іншими словами, капітал подає інформацію

про активи підприємства та джерела їх формування та відповідає основній рівності методу балансового узагальнення: *Активи = Капітал + Зобов'язання*. Визначаючи об'єкти бухгалтерського обліку, група авторів [3] говорить про «власні джерела коштів», які «складаються з фондів, резервів, нерозподіленого прибутку та прибутку», при цьому не даючи визначення поняттю капітал. Не входячи у протиріччя з думками теоретиків і практиків і у відповідності до концепції фізичного капіталу, слід зазначити, що цифровий капітал організації формується насамперед за допомогою її активів. Наступним етапом необхідно визначити, до яких активів його слід зарахувати.

Приймаючи до уваги на концептуальні засади фінансової звітності, слід зазначити, що актив є ресурсами, що контролюються організацією, і які призводять до збільшення економічних вигод і мають високий потенціал прямого чи непрямого збільшення надходжень до організації грошових коштів та еквівалентів коштів. Активи знаходять своє відображення через виробничу та операційну діяльність організації. Також важливо розмежовувати витрати, частина з яких йде на поточні витрати, а інша частина згодом призводить до збільшення вигод. Між створенням активів та понесеними при цьому витратами існує взаємозв'язок, проте він не завжди прямий і може інколи не збігатися. Також можна говорити, що якщо організація несе витрати, це може свідчити про спроби отримання майбутніх економічних вигод, але це не є прямим доказом отримання додаткових об'єктних активів [3].

На даний час відомі два базових критерію визнання активів: існує висока ймовірність надходження майбутніх економічних вигод та надійна оцінка витрат при первісному визнанні. У той самий час у разі понесення витрат актив не визнається у бухгалтерському балансі, оскільки надходження до організації економічних вигод не розглядається можливим. Така операція призводить до визнання витрат у звіті про прибутки та збитки [3].

Цей підхід обмежує можливість визнання цифрового капіталу цілком як активів організації з наступних причин:

– значна частина внутрішньо створених цифрових активів не має надійної оцінки і тому не відповідає критеріям визнання;

– для формування цифрового капіталу організації додатково виникають певні витрати, які не можна прямо чи опосередковано співвіднести з майбутніми економічними вигодами;

– труднощі в ідентифікації цифрових активів, оскільки над більшістю з них організація не має контролю.

Зважаючи на вищесказане, і ставлячи перед собою питання про відображення та оцінку цифрового капіталу у звітності, слід висунути пропозицію щодо створення комплексної форми звітності. Зазначимо, що визначення терміну «капітал» трактується таким чином: «Капітал – це запас вартості, який збільшується, зменшується або трансформується в результаті діяльності організації» [4]; «Власний капітал – це залишкова частка в активах суб'єкта господарювання після вирахування всіх його зобов'язань» [1].

У Системі інтегрованої звітності в умовах формування механізму міського планування з відновлення постконфліктних територій можна виокремити такі види капіталу: фінансовий; виробничий; інтелектуальний; людський; соціально-репутаційний, та природний капітал. Кожен з цих капіталів може включати частину цифрового. На наступному етапі дослідження необхідно встановити взаємозв'язок між цифровим капіталом із вже існуючими шістьма капіталами. При цьому слід зазначити, що зазначені категорії капіталу є необов'язковими для прийняття під час підготовки інтегрованого звіту організації. Не всі види капіталу може охоплювати інтегрований звіт, оскільки основну увагу необхідно приділяти капіталам, які мають значення для реалізації проектів з відновлення постконфліктних територій.

Капітал ми можемо також розглядати як накопичену вартість, яка збільшується, зменшується, або трансформується внаслідок здійснення діяльності з відновлення постконфліктних територій та отримання надалі певних результатів. Таким чином, спостерігається постійний рух капіталу з однієї категорії до іншої, а також усередині окремої категорії капіталу в міру його збільшення, зменшення чи трансформації.

Застосування такого підходу до структурування видів капіталу в умовах формування механізму міського планування з відновлення постконфліктних територій дозволить на практиці реалізувати фундаментальну концепцію інтегрованої звітності з усім різноманіттям застосовуваного капіталу та з урахуванням кількісних і якісних критеріїв оцінки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концептуальна основа фінансової звітності. *Фонд МСФЗ*. URL : https://mof.gov.ua/storage/files/2019_RB_ConceptualFramework_ukr_AH.pdf

2. Плиса В. Й., Плиса З. П. Теорія бухгалтерського обліку : навчальний посібник. Львів : Видавництво ННВК «АТБ», 2020. 200 с. URL : https://econom.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/10/Plysa-V.Y.-Plysa-Z.P.-Teoriia-bukhhalterskoho-obliku.-Navchalnyy-posibnyk.-Lviv.-Vydavnytstvo-NNVK-ATB-2020.pdf

3. Серпенінова Ю. С. Основи бухгалтерського обліку : навчальний посібник / Бурденко І. М., Гольцова С. М., Макаренко І. О., Савченко Т. Г., Серпенінова Ю. С. ; за заг. ред. Ю. С. Серпенінової. Суми : Видавництво «Винниченко М.Д.», 2016. 266 с. URL : https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/58374/3/Serpeninova.pdf

4. The International Integrated Reporting Framework (Международный стандарт интегрированной отчетности). URL : https://integratedreporting.ifrs.org/resources/

УДК 338.24

Халімончук Катерина,
студентка 2-го курсу, групи ОБП-23-1
Науковий керівник:
Коляда Тетяна,
канд. екон. наук, доцент,
старший науковий співробітник,
доцент кафедри публічних фінансів,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Khalimonchuk Kateryna,
student of the 2nd year, group OBP-23-1
Academic supervisor:
Koliada Tetiana,
Candidate of Sciences (Economics),
Associate Professor, Senior Research Fellow,
Associate Professor of the Department of Public Finance,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

DIGITAL TRANSFORMATION OF THE ACCOUNTING AND TAXATION SYSTEM OF UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION

Цифрова трансформація перетворює сучасний світ, і сфера обліку та оподаткування не є виключенням. Впровадження цифрових технологій відкриває безпрецедентні можливості для оптимізації процесів, підвищення ефективності, прозорості та доступності інформації.

Швидкий розвиток інформаційних технологій радикально змінює обличчя багатьох професій, і бухгалтерський облік не є винятком. Впровадження цифрових інструментів автоматизує рутинні завдання, але водночас висуває нові вимоги до знань та компетенцій фахівців. Сучасний бухгалтер повинен володіти

не лише традиційними обліковими знаннями, але й бути готовим до роботи в цифровому середовищі, розуміти нові технології та вміти їх ефективно використовувати [1, с. 57].

Цифрова трансформація дозволяє автоматизувати рутинні операції, що звільняє час для аналітичної роботи та знижує ризик людських помилок. Електронний документообіг спрощує процес ведення бухгалтерського обліку, скорочуючи витрати на паперові носії та підвищуючи швидкість обміну інформацією. Онлайн-звітність забезпечує швидке та зручне подання податкової звітності, знижуючи витрати на доставку та обробку документів. Розглянемо роль хмарних технологій та штучного інтелекту.

Хмарна технологія дає багато переваг для бухгалтерії: автоматичне створення бухгалтерських проводок, автоматичний аналіз даних, підготовка звітів, можливість використання різних стандартів фінансової звітності та проведення розрахунків. Це дозволяє значно спростити й автоматизувати облікові процеси, забезпечивши доступність даних у будь-який час і в будь-якому місці [2, с. 104].

На ринку хмарної онлайн-бухгалтерії є багато відомих компаній, таких як KPMG, Ernst & Young, Deloitte, SAP, FreshBooks, Liquid, QuickBooks Online, Myob, Xero, Aqilla, Microsoft Office та інші. Наприклад, Tucha.ua пропонує розміщення програм Бухгалтерія та бухгалтерські програми на віртуальних серверах. Впровадження хмарних технологій у бухгалтерський облік є важливим кроком на шляху до цифрової трансформації бухгалтерської та податкової системи в Україні. Це підвищує ефективність бізнесу, знижує ризики помилок, спрощує процедури подання податкової звітності та забезпечує прозорість фінансових операцій.

Штучний інтелект знаходить широке застосування в сфері обліку, дозволяючи автоматично розпізнавати та класифікувати дані, аналізувати ризики та прогнозувати фінансові показники. Інтеграція з іншими системами об'єднує різні інформаційні системи в єдиний комплекс, підвищуючи взаємодію між різними підрозділами [2, с. 105–106].

У довгостроковій перспективі цифрові технології створюють передумови та відкривають нові можливості для кардинального переосмислення та вдосконалення рішень бухгалтерських обліку. Проте кожна технологія має свої особливості та потенціал, який необхідно чітко розуміти, щоб ефективно вирішувати реальні бухгалтерські проблеми економії часу, створення якісних даних, створення нових підходів до бухгалтерського обліку, заснованих на аналізі та зосередженій увазі на управлінні [2, с. 113].

Доступ до даних в режимі реального часу дає можливість оперативно аналізувати фінансові показники та приймати обґрунтовані рішення. Цифрова трансформація також посилює контроль та прозорість, дозволяючи моніторити фінансові операції в реальному часі та запобігати шахрайству. Однак цифрова трансформація супроводжується певними викликами. Висока вартість впровадження, ризики безпеки даних, недостатній рівень цифрової грамотності персоналу та законодавчі перешкоди потребують вирішення [3, с.156].

Відсутність чіткого законодавчого регулювання, що стосується електронного документообігу, онлайн-звітності та використання штучного інтелекту, створює невизначеність для підприємств. Недостатнє покриття цифровою інфраструктурою, особливо в сільській місцевості, обмежує доступність цифрових технологій для ведення обліку та подання податкової звітності. Відсутність сприятливого інвестиційного клімату, недосконалий ринок капіталу та дефіцит кваліфікованих кадрів у сфері цифрових технологій ускладнюють впровадження цифрових рішень в обліку та оподаткуванні [1, с. 61].

Для успішної цифрової трансформації системи обліку та оподаткування в Україні необхідно розробити чіткі правила, що регулюють використання електронних документів, онлайн-звітності, а також використання штучного інтелекту, забезпечити рівний доступ до якісного та доступного інтернету для всіх, особливо для малого та середнього бізнесу в сільській місцевості, та стимулювати розвиток цифрової грамотності в Україні, заохочувати навчання в сфері ІТ та обліку, що враховує сучасні технології [1, с. 60].

Співпраця бізнесу та держави також є важливою, дозволяючи обмінюватися досвідом та розробляти спільні проекти. Інвестиції в розвиток цифрової інфраструктури забезпечать доступ до Інтернету та створення сучасних датацентрів [2, с. 109].

Цифрова трансформація не просто змінює обличчя системи обліку та оподаткування, вона перетворює її на сучасний, інтелектуальний інструмент, який може забезпечити ефективне управління ресурсами, сприяти економічному зростанню та підвищити рівень життя [1, с. 63].

З одного боку, впровадження цифрових технологій у сфері обліку та оподаткування дозволяє автоматизувати рутинні завдання, зменшити помилки, підвищити точність та прозорість процесів, забезпечити швидкий та зручний доступ до інформації. З іншого боку, воно створює новий рівень взаємодії між бізнесом та державою, відкриваючи можливості для проактивного оподаткування, індивідуального підходу до платників податків та ефективного адміністрування податкової системи [3, с. 154].

Для успішної реалізації потенціалу цифрової трансформації необхідна спільна робота держави, бізнесу та громадянського суспільства. Держава повинна активно стимулювати розвиток цифрових технологій в сфері обліку та оподаткування, забезпечуючи сучасне законодавство, розвиток електронних платформ та інфраструктури, а також програми навчання та підвищення кваліфікації фахівців. Бізнес, у свою чергу, повинен інвестувати в нові технології, навчати свій персонал та адаптуватися до нових вимог, що висуваються цифровим середовищем. Громадянське суспільство має брати активну участь у дискусіях щодо розвитку цифрової трансформації, контролювати прозорість та ефективність застосування нових технологій [4, с. 252].

Таким чином, цифрова трансформація є ключовим чинником розвитку сучасної системи обліку та оподаткування. Вона дозволяє підвищити ефективність роботи, забезпечити прозорість та доступність інформації, а також знизити ризик людських помилок. Вона не є самоціллю, а є інструментом для створення кращого майбутнього – ефективнішого управління державними ресурсами, економічного зростання, підвищення рівня життя громадян та розвитку прозорої та справедливої системи обліку та оподаткування. Однак для успішної трансформації необхідні спільні зусилля держави, бізнесу та громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Руденко С. В., Погрібняк Д. С. Бухгалтерський облік в умовах цифровізації. *Вісник Хмельницького національного університету Економічні науки.* 2021. № 1. С. 56–65.

2. Рогова Н. В. Трансформація політики, інструментів і технологій обліку та оподаткування в умовах цифрової економіки. *Фінансовий простір* : міжнародний науково-практичний журнал. 2020. Вип. 38. С. 103–116.

3. Лайчук С. М., Голобородько С. П. Вимоги до сучасної цифрової системи бухгалтерського обліку. *Цифрова економіка і сталий розвиток: новітні тенденції у фінансах, обліку, менеджменті та соціально-поведінкових науках* : зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф., 26–27 березня 2024 р. Берегове : ЗУІ ім. Ференці Ракоці ІІ, 2024. С. 154–156.

4. Коляда Т. А., Прозоров Ю. В. Новітні цифрові фінансові інструменти: сутність і перспективи використання при відбудові постраждалих територіальних громад України. *Проблеми економіки.* 2024. № 2 (60). С. 247–253. DOI : https://doi.org/10.32983/2222-0712-2024-2-247-253

УДК 338.45:004:658.5

Ханенко Михайло,
аспірант кафедри економіки,
підприємництва та бізнес-адміністрування,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ІНТЕГРАЦІЯ ІТ-СФЕРИ В ПРОМИСЛОВІСТЬ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ІНДУСТРІЇ 4.0

Khanenko Mykhailo,
Postgraduate student of the Department of Economics,
Entrepreneurship and Business Administration,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

INTEGRATION OF THE IT SPHERE INTO INDUSTRY AS A FACTOR OF INCREASING THE COMPETITIVENESS OF UKRAINIAN ENTERPRISES IN THE CONTEXT OF INDUSTRY 4.0

Розвиток сучасної промисловості все більше залежить від впровадження передових технологій, що об’єднують інформаційні системи, автоматизацію та цифровізацію процесів. Інтеграція ІТ сфери у промисловість стала глобальним трендом, відомим як Індустрія 4.0, що включає штучний інтелект, Інтернет речей, великі дані та робототехніку. Ця технологічна трансформація створює нові можливості для підвищення продуктивності промислових підприємств, дозволяючи їм адаптуватися до швидкозмінних умов ринку. Одним із важливих аспектів цієї трансформації є використання інформаційних технологій для підвищення конкурентоспроможності підприємств в умовах індустрії 4.0 [1].

Для України, з її сильним потенціалом у галузі ІТ, інтеграція технологій в промисловий сектор має особливе значення. Впровадження Індустрії 4.0 може стати потужним драйвером економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності підприємств. Цифрова трансформація відіграє ключову роль у розвитку бізнесу та економіки загалом [2].

Зокрема, інтеграція ІТ у промисловість сприяє значному покращенню операційної ефективності, управлінню даними та розподілу ресурсів. Такі інструменти, як системи планування ресурсів підприємства (Enterprise Resource Planning), програмне забезпечення для управління взаємовідносинами з клієнтами (Customer Relationship Management) та передові рішення для бізнес-аналітики, дозволяють організаціям оптимізувати процеси, зменшити витрати та покращити ефективність прийняття рішень.

Основними рушійними силами інтеграції ІТ в промисловість є вдосконалення систем управління як горизонтальними, так і вертикальними ланцюгами створення вартості. Очікується, що така інтеграція сприятиме розробці індивідуальних рішень, які забезпечать значну додану вартість для споживачів. Стратегічний підхід є надзвичайно важливим, оскільки ефективне впровадження Індустрії 4.0 в Україні може позиціонувати країну як лідера у Східноєвропейському регіоні, особливо у сфері лідера у сферах складних, наукоємних інженерних послуг [3].

Для України інтеграція ІТ у промисловість також є інструментом виходу на міжнародні ринки. Використання сучасних технологій дозволяє не лише підвищити якість продукції, але й зробити процес виробництва більш екологічно відповідальним, що є важливим фактором для багатьох закордонних партнерів та інвесторів. Завдяки впровадженню ІТ технологій українські підприємства можуть ефективніше конкурувати з іноземними компаніями, зокрема на ринках Європейського Союзу, де діють високі стандарти якості та екологічні вимоги.

Важливим завданням також є створення сприятливих умов для залучення інвестицій у цифровізацію промислових підприємств, що включає як урядові стимули, так і міжнародне співробітництво. ІТ сфера стає одним із стекхолдерів Індустрії 4.0, тому аби ефективніше та швидше впровадити інноваційні технології необхідна підтримка від держави [4].

Незважаючи на численні переваги, шлях до цифрової трансформації пов'язаний з певними викликами, включаючи ризики кібербезпеки, перешкоди на шляху впровадження та складність подолання розриву між ІТ та операційними технологіями. Ці перешкоди можуть перешкоджати реалізації потенційних переваг інтеграції ІТ, що спонукає до постійних дискусій щодо найкращих практик і стратегій для успішного впровадження [5].

Таким чином, інтеграція ІТ у промисловість є стратегічним напрямом розвитку, який може допомогти українським підприємствам ефективніше використовувати свої ресурси, підвищити продуктивність і якість продукції, а також посилити свою позицію на міжнародній арені. Індустрія 4.0 створює умови для нових можливостей і викликів, і Україна має всі підстави скористатися цими перспективами для зміцнення національної економіки та підвищення своєї конкурентоспроможності в світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Райко Д. В., Конохова З. П. Роль інформаційних технологій у підвищенні конкурентоспроможності малих та середніх підприємств в умовах цифрової економіки. *Ефективна економіка.* 2024. № 6. URL : https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.6.5 (дата звернення: 11.11.2024).

2. Цифровий вектор інтеграції України в ЄС: воєнні виклики сьогодення / Л. Г. Мельник та ін. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Економічні науки.* 2023. № 3 (70). С. 18–26. URL : https://doi.org/10.32689/2523-4536/70-3 (дата звернення: 11.11.2024).

3. Завербний А. С., Сало К. Р. Проблеми та перспективи розвитку Індустрії 4.0 в Україні за умов євроінтегрування. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2022. № 2. С. 374–382. URL : https://doi.org/10.23939/smeu2022.02.374 (дата звернення: 11.11.2024).

4. Ноджак Л., Паращич М. Розвиток 4.0 індустрії в Україні: проблеми, перспективи. *Економіка та суспільство*. 2022. № 45. URL : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-29 (дата звернення: 11.11.2024).

5. Manufacturing Execution System Application within Manufacturing Small–Medium Enterprises towards Key Performance Indicators Development and Their Implementation in the Production Line / A. Bianchini та ін. Sustainability. 2024. Т. 16, № 7. С. 2974. URL : https://doi.org/10.3390/su16072974 (дата звернення: 11.11.2024).

УДК 657:336.74

Чижиков Володимир,
аспірант кафедри обліку та консалтингу,
старший науковий співробітник відділу
міжнародної податкової конкуренції
НДІ фінансової політики,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ ОПОДАТКУВАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ В УКРАЇНІ

Chyzhykov Volodymyr,
Postgraduate, Department of Accounting and Consulting,
Senior Researcher at the Department of International Tax Competition,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

PROSPECTS FOR TAXATION OF VIRTUAL ASSETS IN UKRAINE

Україна є одним із провідних гравців на ринку криптовалют. Згідно з даними Chainalysis 2023 Global Crypto Adoption Index, країна посідає високе місце серед країн із найбільш активним прийняттям криптовалют [1]. Цей показник ґрунтується на таких факторах:

- Обсяг транзакцій на душу населення.
- Активність роздрібних транзакцій.
- Використання криптовалют для транзакцій і накопичення капіталу.

Українці використовують криптовалюту як інструмент міжнародних грошових переказів, що стало особливо важливим в умовах війни, коли є труднощі із традиційними фінансовими каналами [2]. За оцінками аналітиків, річний обіг ринку віртуальних активів в Україні перевищує кілька мільярдів доларів США [3]. Україна випереджає такі розвинені країни, як США та Німеччина, у частці населення, яке активно використовує криптовалюту. Це пояснюється високим рівнем цифрової грамотності серед населення та активною участю у глобальних блокчейн-проєктах [2].

Світові підходи до регулювання та оподаткування криптоактивів демонструють різноманітність у стратегіях регуляції, але всі вони спрямовані на прозорість ринку, запобігання ухиленню від сплати податків і захист інвесторів. Нижче наведено ключові приклади регуляторних ініціатив, які можуть стати орієнтиром для України. CARF (Crypto-Asset Reporting Framework) розроблено Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) для запобігання ухиленню від сплати податків через стандарти звітності для криптоактивів [4].

CARF встановлює глобальні вимоги до звітності для фінансових установ та постачальників послуг, пов'язаних із криптоактивами, і зобов'язує їх повідомляти:

- Дані про власників криптоактивів.
- Інформацію про транзакції, зокрема обсяги торгів, прибутки та збитки.
- Дані про майнові права на токени.

CARF передбачає обмін цією інформацією між податковими органами різних країн, що дає змогу ефективно боротися з ухиленням від сплати податків у транскордонних операціях [4].

MiCA (Markets in Crypto-Assets Regulation) розроблено Європейським Союзом для гармонізація правил регулювання криптоактивів серед країн ЄС, забезпечення прозорості та захисту прав споживачів [4].

MiCA передбачає:

- Введення вимог до емітентів стейблкоїнів (stablecoins), зокрема обов’язкове забезпечення токенів реальними резервами.
- Обов’язкове ліцензування криптобірж і постачальників криптопослуг.
- Нагляд за діяльністю ринків криптоактивів для запобігання маніпулюванням та відмиванню коштів.
- Прозорість публічних пропозицій криптоактивів і обов'язкове розкриття фінансової інформації емітентами.

MiCA також охоплює NFT (токени з унікальними ознаками), встановлюючи базові принципи їх регулювання залежно від природи токена [5].

Службою внутрішніх доходів США (IRS) розроблені рекомендації щодо оподаткування операцій із криптоактивами як форми капітального прибутку [6].

Ключові особливості:

- Податок на приріст капіталу: застосовується до прибутків, отриманих від продажу, обміну або використання криптоактивів. Ставка залежить від строку володіння (короткостроковий або довгостроковий приріст).
- Обов’язкове звітування: всі криптовалютні транзакції мають бути задекларовані в річній податковій декларації.
- Звітність криптобірж: платформи зобов’язані звітувати про всі операції клієнтів, включаючи їх прибутки [6].

IRS також видає регулярні роз'яснення для користувачів криптоактивів, щоб уникнути помилок у звітуванні [6].

Новий законопроєкт про віртуальні активи в Україні спрямований на впровадження сучасних підходів до регулювання та оподаткування ринку віртуальних активів в Україні [7]. Він базується на найкращих світових практиках та враховує специфіку національної економіки. Законопроєкт передбачає створення сучасної регуляторної бази, яка забезпечить прозорість операцій, захист прав користувачів та стабільність ринку. Одним із ключових положень є визначення операцій із віртуальними активами як інвестиційної діяльності. Дохід від продажу чи обміну криптоактивів оподатковуватиметься як інвестиційний прибуток, який розраховуватиметься як різниця між доходами від реалізації активів та витратами на їх придбання або створення. Фінансовий результат таких операцій визначатиметься окремо для кожного звітного періоду. Законопроєкт чітко розмежовує облік прибутків та збитків від операцій із криптоактивами та іншими видами інвестиційної діяльності. Особлива увага приділяється підтвердженню витрат, які виникають у процесі емісії, майнінгу чи придбання активів. Документально підтверджені витрати на майнінг чи обмін включатимуться до податкової бази.

Запроваджується обов'язкове ведення окремого податкового обліку операцій із криптовалютами для фізичних та юридичних осіб. Постачальники послуг із віртуальними активами виступатимуть як податкові агенти, відповідальні за утримання податку з операцій клієнтів. Ці правила також поширюються на випадки дарування чи спадкування активів, де податкова база визначатиметься на основі сплаченої вартості.

Законопроєкт регулює весь спектр операцій із криптоактивами, включаючи продаж за грошові кошти, обмін на інші активи чи послуги, передачу активів у спадщину та їх дарування. Визначається також категоризація віртуальних активів, яка включає токени електронних грошей, токени, прив'язані до майнових активів, сервісні токени, а також NFT. Всі ці види підлягають обов'язковому обліку і звітуванню.

Згідно з запропонованою системою, податок на доходи фізичних осіб становитиме пільгові 5%, а військовий збір — 1,5%. Для юридичних осіб доходи від операцій із віртуальними активами оподатковуватимуться за стандартною ставкою податку на прибуток у 18%. Передбачено обов'язкове декларування таких доходів через подання річної декларації, а також заборону на використання спрощеної системи оподаткування для суб'єктів, які працюють із криптоактивами. Цей законопроєкт є важливим кроком для впровадження регуляції, яка

відповідає міжнародним стандартам, таким як CARF та MiCA. Він спрямований на формування сприятливого середовища для інновацій, забезпечення податкових надходжень та уникнення зловживань у сфері віртуальних активів.

Розробка нового законодавства про віртуальні активи в Україні потребує врахування кількох стратегічно важливих аспектів для забезпечення стабільності ринку, прозорості операцій та залучення інвестицій. Однією з основних вимог є збалансованість регуляції. Надмірний контроль та бюрократичні бар'єри можуть негативно вплинути на ринок, відлякуючи інвесторів і стримуючи розвиток інновацій. Тому важливо, щоб правила регулювання були чіткими, але не створювали додаткових перешкод для бізнесу. Прозорість має стати основою нових правил. Законодавство повинно забезпечувати зрозумілий механізм звітування, який буде зручним як для користувачів, так і для регуляторів. Особливу увагу слід приділити тому, щоб інвестори мали доступ до повної інформації про свої зобов'язання, а державні органи могли ефективно моніторити транзакції та запобігати ухиленню від сплати податків. Інтеграція з міжнародними стандартами є ще одним ключовим напрямом. Норми, визначені в CARF та MiCA, можуть стати базою для українського законодавства, забезпечуючи сумісність із правилами ЄС та полегшуючи співпрацю з іноземними компаніями. Це також створить умови для залучення міжнародних інвесторів, які цінують чіткі й прогнозовані правила гри. Стимулювання інновацій має включати запровадження податкових пільг для компаній, які розробляють продукти та сервіси на основі блокчейн-технологій. Наприклад, тимчасове звільнення від оподаткування прибутків таких компаній або зниження податкових ставок на операції з віртуальними активами може стати потужним стимулом для розвитку галузі. Крім того, слід розробити механізми фінансової підтримки стартапів у цій сфері.

Не менш важливо врегулювати діяльність, пов'язану з майнінгом та NFT. Майнинг, як процес створення віртуальних активів, потребує чіткого визначення правового статусу, щоб уникнути неоднозначності у податковому та регуляторному середовищі. У випадку NFT важливо забезпечити захист прав авторів і розробників, зокрема через закріплення прав на інтелектуальну власність, які забезпечують монетизацію цифрових продуктів.

Законодавство має бути не лише регулятором, але й драйвером розвитку галузі. Його завдання — підтримати інновації, залучити інвестиції та водночас забезпечити надійну базу для контролю і прозорості. Такий підхід дозволить Україні закріпити свої лідерські позиції в сфері віртуальних активів на глобальному ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Chainalysis. (2023). Global Crypto Adoption Index. URL : https://blog.chainalysis.com/reports/2023-global-crypto-adoption-index/
2. Аналітика ринку криптовалют в Україні. *Експертні огляди*. URL : https://rates.fm
3. Crystal Blockchain. Україна на криптовалютному ринку. URL : https://crystalblockchain.com/
4. OECD. Crypto-Asset Reporting Framework and Amendments to the Common Reporting Standard. URL : https://www.oecd.org/tax/exchange-of-tax-information/crypto-asset-reporting-framework/
5. European Commission. Markets in Crypto-Assets Regulation (MiCA). URL : https://finance.ec.europa.eu/crypto-assets_en
6. Internal Revenue Service (IRS). Frequently Asked Questions on Virtual Currency Transactions. URL : https://www.irs.gov/virtual-currency-faqs
7. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні : проєкт Закону України від 07.11.2023 № 10225. URL : https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43123

УДК 336.02

Швабій Костянтин,
д-р екон. наук,
професор кафедри адміністрування податків;
Чирва Олександр,
аспірант кафедри економіки, підприємництва
та бізнес-адміністрування,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ РІШЕНЬ У СФЕРІ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Shvabiy Kostiantyn,
Doctor of Economic Sciences, Professor,
Department of Tax Administration;
Oleksandr Chyrva,
graduate student
Department of Economics,
Entrepreneurship and Business Administration,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

IMPROVING THE QUALITY OF DECISIONS IN THE FIELD OF STATE TAX POLICY

Всесвітньо відомий історик Ювал Ной Харарі зазначає: «дайте хорошим людям погану інформацію і вони приймуть погане рішення». Сфера публічних фінансів і податкова політика держави представляють собою той випадок, коли ймовірність поганого рішення має бути зведена до мінімуму. Адже такі рішення стосуються не лише доходів і видатків державного бюджету, а добробуту мільйонів платників податків. Тому підхід до їх напрацювання та прийняття має бути зваженим та підкріпленим відповідними розрахунками, сценарним аналізом, прогнозами тощо.

В Україні роками триває реформування податкової системи. Дуже часто трапляється ситуація коли дискусія щодо напрямів реформування має виключно риторичний характер. Вона не підкріплена фінансово-економічним обґрунтуваннями рішень в сфері податкової політики держави. Для того щоб переконатись в

цьому достатньо вивчити супровідну документацію, а саме пояснювальні записки до різних законопроєктів, де у відповідному розділі «Фінансово-економічне обґрунтуванням» найчастіше бачимо словосполучення: «Реалізація положень цього проєкту не потребуватиме видатків державного бюджету України». У кращому випадку ми бачимо, що законодавці звертають увагу виключно на доходи і видатки державного бюджету.

Значно краща ситуація з обґрунтуванням податкових надходжень державного бюджету під час розробки та опрацювання проєкту закону про державний бюджет на наступний рік. У додатках до нього, згідно з пп. б п.1 частини першої статті 38 Бюджетного кодексу України подається у пакеті додаткової документації. Там представлено обґрунтування прогнозованих доходів від сплати основних податків (податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток, ПДВ та акцизний податок) на наступний рік, що, як правило, є функцією багатофакторної економетричної моделі. Такі розрахунки за лінійного перебігу соціально-економічних процесів та за відсутності фактору змін оподаткування дають досить коректні прогнозні оцінки зазначеного параметру надходжень [1].

Для комплексного оцінювання результатів реалізації податкової політики держави аналіз розвитку подій та, відповідно, прогнозування податкових надходжень має відбуватися за трьома основними критеріями: 1) бюджетним, 2) добробуту (Парето-критерій), 3) впливу на економічне зростання [2, с. 29–30].

Бюджетний критерій передбачає оцінювання втрат чи, навпаки, додаткових податкових надходжень до бюджету, що, власне, вже є усталеною практикою в Україні. Якщо змін податкових надходжень немає, то тоді реформа є нейтральною щодо доходів бюджету. На відміну від цього оцінка рішень за критеріями добробуту платників податків та впливу на економічне зростання поки не набула належної уваги з боку законотворців.

Критерій добробуту полягає в аналізі змін (поліпшення/погіршення) фінансового чи матеріального становища платників податків. Критерій впливу податкових змін на зростання ВВП передбачає прогнозне оцінювання макроекономічної динаміки. Крім того, для України важливим критерієм оцінювання ефективності реалізації податкової політики держави є також критерій детінізації економіки.

Слід зазначити, що світова практика у цій сфері зробила великий крок уперед. Рішення, що ухвалюються в сфері податкової політики держави, у багатьох країнах зважуються саме за трьома наведеними вище критеріями, а не тільки за тим який вплив зміни в сфері оподаткування будуть мати на доходи державного бюджету.

Так, для оцінки рішень в сфері податкової політики за критерієм добробуту використовуються різні методологічні підходи. Зокрема, стандартна податкова метрика країн-членів ЄС передбачає оцінку та відстеження тенденцій щодо розподілу податкового навантаження у таких вимірах: 1) прямі, непрямі податки та внески на соціальне страхування; 2) за рівнем державного управління : центральний уряд, місцеві органи влади, європейські інститути; 3) за економічними функціями : праця, капітал, споживання, майно, екологічні викиди тощо [3]. Відстеження тенденцій розподілу податкового навантаження у динаміці за цими складовими національної системи оподаткування дозволяє більш комплексно оцінювати поточну ситуацію в сфері оподаткування та системи підходити до оцінки наслідків політичних рішень.

Продуктивним для цілей підвищення якості рішень в сфері податкової політики держави є методологія запропонована колективом науковців World Inequality Lab Дистрибутивні національні рахунки (DINA, Distributional National Accounts), що дозволяє більш повно оцінювати розподіл національного доходу та податкового тягаря за шкалою доходів (децильними групами) по всім громадянам країни [4].

Таким чином, на нашу думку, для покращення якості рішень, що приймаються в сфері податкової політики держави в Україні, необхідно застосовувати сучасні підходи до оцінки та аналізу розподілу податкового навантаження у різних вимірах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Швабій К., Чирва О. Ідентифікація поведінкової реакції на зміни оподаткування трудових доходів населення України. *Світ фінансів.* 2023. Вип. 4. С. 22–40.

2. Податкова політика держави. Ще один великий компроміс / за заг. ред. К. І. Швабія / Ірпінь : Університет ДФС України, 2018. 61 с.

3. Data on Taxation Trends. URL : https://taxation-customs.ec.europa.eu/taxation/economic-analysis/data-taxation-trends_en

4. Distributional National Accounts Guidelines. Methods and Concepts used in the World Inequality Database. URL : https://wid.world/document/distributional-national-accounts-guidelines-2020-concepts-and-methods-used-in-the-world-inequality-database/

УДК 339.982+336.027:504.064.2

Шевченко Євгеній,
здобувач ступеня доктора філософії з обліку і оподаткування,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ЕКОЛОГІЧНЕ ОПОДАТКУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЛОГІСТИЧНОГО ПІДХОДУ GSCM

Shevchenko Yevhenii,
PhD Student in Accounting and Taxation,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

ENVIRONMENTAL TAXATION IN THE CONTEXT OF THE IMPLEMENTATION OF THE LOGISTICS APPROACH GSCM

Екологічне оподаткування є важливим інструментом, що сприяє зменшенню негативного впливу господарської діяльності на навколишнє середовище через фінансові механізми стимулювання. Враховуючи виклики сталого розвитку, таке оподаткування відіграє критичну роль у забезпеченні сталих практик у бізнесі. Одним з таких механізмів є інтеграція екологічних вимог у управління ланцюгами постачання, що отримало назву Green Supply Chain Management (GSCM). Впровадження GSCM передбачає екологічно орієнтоване управління на всіх етапах ланцюга постачання – від вибору постачальників і виробництва до доставки готової продукції кінцевим споживачам. Взаємодія екологічного оподаткування та GSCM формує комплексну модель, що сприяє переходу до більш сталого бізнесу, де фінансові стимули виступають каталізатором для переходу на екологічно чисті практики.

Екологічне оподаткування включає механізми, що накладають фінансові зобов'язання на підприємства за забруднення навколишнього середовища, споживання природних ресурсів або генерування відходів. З одного боку, це податки на викиди в атмосферу, водні ресурси, а з іншого – на утилізацію відходів.

Ці податки мають прямий вплив на діяльність підприємств, мотивуючи їх скорочувати екологічний слід і переходити до більш ресурсоефективних моделей. Водночас, за допомогою екологічного оподаткування, держави можуть створювати додаткові ресурси для фінансування програм з охорони навколишнього середовища та сталого розвитку.

В контексті GSCM, екологічне оподаткування є важливим інструментом для заохочення підприємств до інтеграції екологічних стандартів в управління ланцюгами постачання. Впровадження екологічних податків не лише стимулює підприємства до впровадження чистих технологій, а й сприяє розвитку інноваційних підходів у виробництві та логістиці. Наприклад, підвищення податків на використання невідновлюваних ресурсів або на забруднення може стати додатковим стимулом для підприємств використовувати більш екологічно чисті матеріали, а також зменшити обсяги викидів і відходів на всіх етапах виробничого процесу.

Принципи екологічного оподаткування допомагають підприємствам розуміти не лише свої фінансові зобов'язання, а й вплив на навколишнє середовище, тим самим сприяючи формуванню «зеленої» економіки. Це дозволяє державам створювати економічні стимули для реалізації стратегії сталого розвитку через механізми оподаткування, які також корелюють з міжнародними екологічними стандартами. У свою чергу, впровадження GSCM дозволяє бізнесам адаптуватися до вимог екологічного оподаткування, забезпечуючи сталий розвиток без значних фінансових втрат.

Особливу роль в цьому процесі відіграє взаємодія між державними регулюваннями та приватним сектором. Якщо на рівні держави впроваджуються чіткі та прозорі правила екологічного оподаткування, це дає бізнесам зрозумілі орієнтири для адаптації своєї діяльності. Зокрема, компанії можуть інвестувати в екологічно чисті технології, модифікувати виробничі процеси з метою зменшення споживання ресурсів і зниження обсягів викидів, а також впроваджувати стратегії з управління відходами, що є невід'ємною частиною концепції GSCM.

Таким чином, екологічне оподаткування та впровадження GSCM є двома взаємопов'язаними інструментами, що сприяють розвитку сталого бізнесу. Податки та збори, пов'язані з екологічним впливом, виступають важливими фінансовими важелями для заохочення підприємств до змін в їхніх стратегіях управління ланцюгами постачання. Водночас, правильне застосування цих механізмів може привести до інтеграції інноваційних, більш екологічних практик в економіку та бізнес, що відповідають вимогам сталого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Shevchenko Ye. Logistics costs as an object of management in the accounting and analytical system of an enterprise. *Economics of Systems Development*. 2024. Vol. 6, № 1. P. 46–53.

2. Булавинець В. М. Екологічне оподаткування як інструмент «зелених» фінансів. *Ефективна економіка*. 2020. № 12. URL : http:/www.economy.nayka.ua/ op=1&z=8462

3. Резнік Н. П., Мариніна О. Л. «Зелена» логістика у бізнесі логістичних перевезень: перспективи та особливості розвитку «зеленої» логістики у бізнесі для України. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9, № 1. С. 62–66.

УДК 657

Шендрик Ксенія,
здобувач першого (бакалаврського) рівня освіти
Науковий керівник:
Сторожук Тетяна,
канд. екон. наук, доцент,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ Й ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Shendrik Ksenia,
the recipient of the first (bachelor) level of education
Scientific supervisor:
Storozhuk Tetiana,
PhD in Economics, Associate Professor,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

CURRENT CHALLENGES AND TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF ACCOUNTING AND TAXATION IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES

Сучасний світ стикається з численними викликами, зумовленими глобалізацією, технологічним прогресом та змінами в економічному середовищі. В умовах активних євроінтеграційних процесів в Україні важливість ефективного обліку та оподаткування стає дедалі більшою. Адаптація національних систем обліку та оподаткування до європейських стандартів не лише сприяє інтеграції України в європейське економічне простір, але й підвищує конкурентоспроможність вітчизняного бізнесу. Виходячи з цього, виникає потреба дослідити сучасні виклики, які постають перед системами обліку та оподаткування в Україні. Важливо проаналізувати вплив євроінтеграційних процесів на ці сфери, зміни в законодавстві та інноваційні рішення, які можуть бути впроваджені для покращення управлінських практик. Актуальність теми підкреслюється також потребою забезпечення прозорості та ефективності фінансових операцій в умовах глобальної економіки.

Облік є важливим елементом економіки, оскільки представляє собою систематичний процес збору, реєстрації, обробки та аналізу фінансової інформації про активи, зобов'язання, власний капітал, доходи та витрати підприємства. Основна мета обліку полягає в наданні достовірної інформації, що дозволяє приймати управлінські рішення, контролювати фінансові ресурси і забезпечувати прозорість фінансової звітності.

Завдяки обліку підприємства можуть здійснювати контроль за використанням ресурсів, аналіз результатів діяльності, стратегічне планування, бюджетування, оцінювати ефективність своєї діяльності та приймати дієві управлінські рішення. Оподаткування являє собою процес стягнення податків з юридичних і фізичних осіб державою або місцевими органами влади відповідно до законодавчих норм. Податки є основним джерелом надходжень до державного бюджету. Принципи оподаткування включають справедливість, що забезпечує рівність у стягненні податків; прозорість, яка дозволяє платникам зрозуміти, як формується податкове навантаження; ефективність, що забезпечує максимальні надходження до бюджету при мінімальних витратах на адміністрування; та стабільність, яка робить податкову систему передбачуваною для платників податків. Функції оподаткування охоплюють фінансування держави ресурсами для виконання її функцій, регуляцію економічної поведінки через податкові стимули або обмеження, перерозподіл доходів у суспільстві для зменшення соціальної нерівності та контроль за дотриманням законодавства у сфері оподаткування [1].

Взаємозв'язок між обліком і оподаткуванням є критично важливим для забезпечення фінансової стабільності як підприємств, так і держави в цілому. Облік формує податкову базу, адже правильне ведення обліку дозволяє точно розрахувати доходи та витрати, які впливають на розмір податкових зобов'язань. Фінансова звітність, що складається за даними бухгалтерського обліку, слугує основним джерелом інформації для податкових органів і використовується для перевірки правильності нарахування податків. Ефективний облік також дозволяє здійснювати внутрішній контроль за дотриманням податкового законодавства, що знижує ризики податкових правопорушень. Зміни в законодавстві можуть вимагати адаптації облікових практик, підкреслюючи необхідність тісної взаємодії між бухгалтерами та податковими консультантами. Таким чином, облік і оподаткування є взаємопов'язаними складовими фінансового управління підприємством, які сприяють забезпеченню ефективності його діяльності та виконанню зобов'язань перед державою [2].

Євроінтеграційні процеси в Україні розпочалися після здобуття незалежності у 1991 році, і з того часу країна пройшла кілька ключових етапів на шляху до інтеграції з Європейським Союзом. Спочатку, у період з 1991 по 2004 роки,

відбувалося зародження євроінтеграційних прагнень, що виявилося у підписанні угоди про партнерство з ЄС у 1994 році. У наступні роки, з 2005 по 2010, активізувалися євроінтеграційні ініціативи, зокрема було підписано План дій Україна - ЄС у 2005 році. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2014 році стало важливим моментом, що заклало основи для глибшої політичної та економічної інтеграції, яка набула чинності у 2016 році. Нещодавно, у 2022 році, Україна отримала статус кандидата на вступ до ЄС, що відкриває нові можливості для подальшої інтеграції [3].

Ці процеси мають значний вплив на систему обліку в Україні. Зокрема, євроінтеграція вимагає гармонізації національних стандартів бухгалтерського обліку з міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ). Багато українських підприємств, особливо ті, що працюють на міжнародних ринках, повинні адаптувати свої облікові системи до цих стандартів. Це передбачає не лише перехід на нові методи обліку, а й переосмислення принципів визнання доходів та оцінки активів і зобов'язань відповідно до міжнародних практик. Вплив євроінтеграції також проявляється через участь України в міжнародних облікових асоціаціях, таких як IFAC (Міжнародна федерація бухгалтерів), що сприяє обміну досвідом та навчання. Крім того, актуалізація інформаційних технологій в обліку забезпечує прозорість і ефективність фінансової звітності [4].

Євроінтеграційні процеси впливають на систему оподаткування в Україні, вимагаючи адаптації податкового законодавства до стандартів ЄС. Це може зменшити податкове навантаження на бізнес і спростити систему, але також створює виклики для адміністрування податків. Підприємства повинні бути готові до жорсткіших вимог щодо звітності та контролю, а впровадження сучасних технологій стає все більш актуальним. Глобалізація та міжнародна конкуренція вимагають адаптації облікових систем до міжнародних стандартів фінансової звітності, що потребує значних ресурсів. Це може призвести до агресивного податкового планування або ухилення від сплати податків, підкреслюючи важливість міжнародних угод про уникнення подвійного оподаткування. Проблеми нестабільності законодавства і корупції підривають довіру до системи, ускладнюючи ведення бізнесу. Зміни в податкових ставках можуть стимулювати розвиток малого і середнього бізнесу, але ускладнюють планування для підприємств. Зростання уваги до екологічних питань призводить до впровадження екологічних податків, спонукаючи компанії до відповідального використання ресурсів.

Сучасний облік неможливий без інформаційних технологій, які змінюють фінансову документацію. Автоматизація облікових процесів знижує ризики помилок і економить час. Впровадження ERP-систем інтегрує бізнес-процеси, забезпечуючи прозорість фінансових потоків.

Тож, перспективи розвитку обліку та оподаткування в Україні вимагають комплексного підходу. Необхідні кроки включають автоматизацію бухгалтерії, розробку єдиних стандартів обліку, навчання фахівців і електронний документообіг. Реформа податкової системи має зосередитися на спрощенні законодавства, зменшенні кількості податків і спрощенні адміністрування, що полегшить ведення бізнесу. Запровадження прогресивної шкали оподаткування забезпечить справедливий розподіл навантаження, а підтримка малого і середнього бізнесу через пільги сприятиме їх розвитку. Держава повинна забезпечити прозорість і ефективність обліку, контролюючи дотримання стандартів і запроваджуючи механізми відповідальності. Стимулювання інновацій через фінансові гранти та податкові пільги, а також діалог між державою і бізнесом допоможуть врахувати потреби підприємців. Інформаційні кампанії щодо прав платників податків також важливі. Загалом, сучасна система обліку та оподаткування в Україні потребує змін для підвищення ефективності та прозорості. Впровадження новітніх технологій, спрощення законодавства і активна роль держави можуть суттєво поліпшити ситуацію. Євроінтеграційні процеси сприятимуть адаптації до європейських стандартів, підвищуючи конкурентоспроможність українських підприємств і підтримуючи економічний розвиток країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Формування сучасного концептуального підходу до визначення поняття «система бюджетування». URL : http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2509 (дата звернення: 09.11.2024).

2. Крижова В. А. Теоретичні аспекти розвитку обліку та облікової політики в контексті функцій управління. *Стратегічні пріоритети розвитку бухгалтерського обліку, аудиту та оподаткування в умовах глобалізації* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., м. Суми, 16 листопада 2023 р. Суми : СНАУ, 2023. С. 153–155.

3. Відносини між Україною та Європейським Союзом. Національне агентство України з питань державної служби. URL : https://nads.gov.ua/storage/app/sites/5/6756653634445.pdf (дата звернення: 09.11.2024).

4. Організація обліку в системі міжнародних стандартів фінансової звітності. URL : https://magazine.faaf.org.ua/organizaciya-obliku-v-sistemi-mizhnarodnih-standartiv-finansovoi-zvitnosti.html (дата звернення: 09.11.2024).

ПАНЕЛЬ 2
Е-ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

УДК 338.28

Бут Ксенія,
студентка 2-го курсу групи ОББ-23-2
Науковий керівник:
Коляда Тетяна,
канд. екон. наук, доцент,
старший науковий співробітник,
доцент кафедри публічних фінансів,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ

But Kseniia,
Student of the 2nd year, group OBB-23-2
Academic supervisor:
Koliada Tetiana,
Candidate of Sciences (Economics),
Associate Professor, Senior Research Fellow,
Associate Professor of the Department of Public Finance,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

DIGITALISATION OF PUBLIC FINANCES: PROSPECTS AND CHALLENGES

Цифровізація стала важливим інструментом трансформації в усіх сферах суспільного життя, і сфера публічних фінансів не є винятком. Впровадження цифрових технологій у фінансовий сектор держави дає змогу оптимізувати процеси, підвищити ефективність управління державними ресурсами, забезпечити прозорість та підзвітність витрат бюджету. Сучасні цифрові рішення дозволяють державі краще реагувати на виклики, сприяють залученню громадськості

та підвищенню довіри до інституцій. Разом з тим, цей процес пов'язаний з низкою викликів, які можуть стати серйозними перепонами для успішної реалізації цифрових перетворень. Розглянемо ключові перспективи та виклики цифровізації публічних фінансів, що є актуальними для державного управління у XXI столітті.

Цифровізація публічних фінансів має низку значних переваг, серед яких – підвищення прозорості та зниження ризиків корупції. Відкриті дані, які надає держава через цифрові платформи, дозволяють громадянам та неурядовим організаціям відслідковувати, як і на що витрачаються бюджетні кошти. Цей процес створює необхідні умови для підвищення громадського контролю та забезпечує зворотний зв'язок від населення, що є важливим інструментом підзвітності держави. Платформи відкритих даних також можуть спростити доступ до фінансової інформації та дозволити всім зацікавленим сторонам брати участь у прийнятті фінансових рішень, таким чином сприяючи більш прозорому управлінню [1, с. 248].

Крім того, цифровізація дозволяє оптимізувати бюджетний процес, автоматизуючи планування, виконання та моніторинг бюджету. Сучасні інформаційні технології дозволяють більш точно та оперативно обробляти великі обсяги даних, що значно знижує рівень помилок у бюджетному процесі. Це сприяє раціональнішому розподілу ресурсів та дозволяє оптимально реагувати на зовнішні виклики, забезпечуючи при цьому збалансованість бюджету. Особливо актуальною така автоматизація стає в умовах економічних та соціальних криз, коли державі необхідно швидко реагувати на зміни у фінансовому середовищі.

Важливим аспектом цифровізації є й оптимізація податкових надходжень. Електронні податкові платформи допомагають контролюючим органам автоматизувати процес збору податків, зменшити рівень ухилення від сплати податків, а також покращити фінансову дисципліну платників податків. У свою чергу, це сприяє стабільності надходжень до бюджетів усіх рівнів, що є ключовою передумовою для довгострокового економічного зростання.

Проте процес цифровізації публічних фінансів супроводжується також значними викликами. Одним із головних є висока вартість розробки та впровадження цифрових систем. Для цього необхідні значні фінансові ресурси, що є особливо складним завданням для країн з обмеженим бюджетом. Окрім того, утримання таких систем потребує постійної підтримки, оновлення та модернізації, що також є фінансово затратним процесом.

Ще одним викликом є забезпечення кібербезпеки. З ростом кількості цифрових платформ зростає й ризик несанкціонованого доступу до конфіденційної фінансової інформації. Кіберзагрози можуть не лише спричинити втрату

важливих даних, а й поставити під загрозу національну безпеку. Це вимагає від держав запровадження сучасних засобів захисту та підготовки фахівців, здатних протидіяти кіберзлочинності [2].

Крім цього, цифровізація вимагає достатньої кількості кваліфікованих кадрів. Запровадження сучасних технологій передбачає необхідність у фахівцях, які володіють знаннями у сфері ІТ, економіки та фінансів. Проте у багатьох країнах виникає брак таких спеціалістів, що може затримати процес цифрових перетворень.

Законодавче забезпечення є також важливою складовою для успішної цифровізації. Держави повинні адаптувати нормативно-правові акти до нових технологій, щоб уникнути правових колізій і забезпечити належне функціонування цифрових рішень. Однак процес адаптації законодавства є складним і вимагає часу, що може гальмувати впровадження технологій.

Таким чином, цифровізація публічних фінансів має значний потенціал для покращення управління державними ресурсами, забезпечення прозорості та підвищення ефективності. Однак для реалізації цього потенціалу необхідно долати численні виклики, пов’язані з фінансуванням, кібербезпекою, підготовкою кадрів та законодавчою базою. З урахуванням цих аспектів цифровізація може стати потужним інструментом розвитку державного управління фінансами у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коляда Т. А., Прозоров Ю. В. Новітні цифрові фінансові інструменти: сутність і перспективи використання при відбудові постраждалих територіальних громад України. *Проблеми економіки.* 2024. № 2 (60). С. 247–253. DOI : https://doi.org/10.32983/2222-0712-2024-2-247-253

2. Звіт про цифрову трансформацію державного управління. Київ : ЦТДУ, 2023.

УДК 336.7

Ваховська Аліса,
студентка факультету фінансів
та цифрових технологій
Науковий керівник:
Болдова Антоніна,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри фінансових ринків та технологій
факультету фінансів та цифрових технологій,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ІНТЕГРАЦІЯ ЕЛЕКТРОННИХ СИСТЕМ У ФІНАНСОВУ ПОЛІТИКУ: КРОКИ ДЛЯ ПРАКТИЧНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ

Vakhovska Alisa,
student of the Faculty
of Finance and Digital Technologies
Research supervisor:
Boldova Antonina,
Ph.D., Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Financial Markets and Technologies
Faculty of Finance and Digital Technologies,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

INTEGRATION OF ELECTRONIC SYSTEMS INTO FINANCIAL POLICY: STEPS FOR PRACTICAL IMPLEMENTATION

В умовах глобальної цифровізації та переходу до електронного урядування, інтеграція електронних систем у фінансову політику є необхідною умовою для підвищення ефективності та прозорості державних фінансів. Для держави, яка прагне до економічної стабільності, важливо здійснити трансформацію своїх фінансових процесів, забезпечивши автоматизацію, моніторинг та аналіз фінансових операцій у реальному часі. Однак на шляху впровадження електронних систем виникають як технічні, так і соціальні виклики, які потребують системного підходу до їх вирішення.

Одним із ключових етапів інтеграції електронних систем є створення централізованої платформи для управління бюджетом. Такі платформи автоматизують усі етапи бюджетного процесу — від складання проекту бюджету до його виконання. В Україні прикладом є система електронного бюджету (e-budget), яка дозволяє всім органам влади здійснювати облік надходжень та витрат через єдину платформу [1, с. 174].

Практичні переваги полягають у: підвищенні прозорості використання державних коштів; оперативному моніторингу витрат і надходжень; зниженні кількості помилок та маніпуляцій у бюджетному процесі завдяки автоматизації.

Проблеми виступають такі фактори як: необхідність значних інвестицій у створення інфраструктури; ризик технічних збоїв у роботі платформ при високих навантаженнях.

Важливою частиною електронної трансформації є автоматизація податкових і митних процесів. Перевагами автоматизації є зниження адміністративних витрат, зменшення часу на обробку документів та митних процедур, підвищення збору податків завдяки полегшенню процесу для платників податків.

В Україні вже розпочато впровадження електронної звітності для платників податків через систему Електронного кабінету платника податків, яка дозволяє подавати декларації та сплачувати податки онлайн. Аналогічно, митні органи працюють над створенням єдиної електронної митної платформи, що забезпечить швидкість обробки митних декларацій. Але це впровадження не може обійтись без певного ряду проблем, таких як необхідність постійної підтримки та оновлення програмного забезпечення, проблеми взаємодії між різними митними та податковими системами [4, с. 82].

Інтеграція національних електронних систем з міжнародними платформами має велике значення для забезпечення ефективності обміну фінансовою інформацією між країнами. Наприклад, впровадження системи обміну податковою інформацією на міжнародному рівні дозволяє обмінювати дані між країнами щодо доходів громадян та компаній, що сприяє зменшенню податкових ухилянь. У такому випадку практичними перевагами будуть: спрощення міжнародних фінансових операцій; підвищення рівня співпраці з іншими країнами у сфері боротьби з податковими правопорушеннями; адаптація до європейських стандартів фінансового управління [3, с. 4].

На деяких етапах можливі проблеми, що виражаються у необхідності врахування міжнародних стандартів та процедур для належної інтеграції, питаннях захисту персональних даних у міжнародному обміні.

Впровадження електронних систем для державних платежів є важливим етапом для забезпечення фінансової стабільності. Уряд України вже працює над

переведенням соціальних виплат (пенсій, субсидій) в електронну форму, що дозволить значно зменшити витрати на обробку платежів. Перешкодою у такому впровадженні може стати проблема забезпечення доступу до платіжних систем для всіх верств населення, включаючи віддалені райони [2, с. 39].

Практичні переваги, що стосуються впровадження електронних систем для державних платежів є: спрощення та прискорення виплат; зниження витрат на обробку платіжних транзакцій; підвищення прозорості процесу надання державних послуг.

Завдяки автоматизації фінансових процесів значно зменшується час, необхідний для обробки операцій, що забезпечує більшу швидкість реагування на зміни в економічній ситуації та дозволяє точніше прогнозувати доходи і витрати державного бюджету.

Електронні системи дозволяють забезпечити доступ до інформації щодо всіх фінансових операцій у режимі реального часу, що допомагає запобігати нецільовому використанню коштів та корупційним проявам. Кожна транзакція фіксується в системі, що гарантує її прозорість [2, с. 18].

Цифрові платформи значно полегшують процес взаємодії громадян та бізнесу з державними органами. Платники податків мають змогу подавати звітність, сплачувати податки та отримувати інші послуги без необхідності відвідувати державні установи, що знижує адміністративні витрати.

Інтеграція різних електронних систем (податкових, митних, бюджетних) є технічно складним завданням, що потребує значних інвестицій у розробку програмного забезпечення, модернізацію інфраструктури та забезпечення її безперебійної роботи.

Захист даних є важливим аспектом при впровадженні електронних систем. Необхідно забезпечити надійний захист від кіберзагроз і витоків даних, адже втрата фінансової інформації може мати серйозні наслідки для національної економіки [3, с. 12].

Необхідно проводити тренінги та навчання для державних службовців і громадян щодо користування новими системами. В Україні, де рівень цифрової грамотності не завжди високий, це стає серйозним бар'єром для ефективного використання електронних платформ.

Інтеграція електронних систем у фінансову політику є важливим кроком на шляху до ефективного управління державними фінансами, забезпечення прозорості і зниження корупційних ризиків. Однак для успішної реалізації цієї трансформації необхідно врахувати технічні, кібербезпекові та соціальні виклики, а також постійно вдосконалювати інфраструктуру та підвищувати цифрову грамотність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мільман Л. М., Кучмійова Т. С. Фінансова політика держави в умовах цифровізації економіки. *Цифрова економіка та економічна безпека.* 2023. № 8 (08). С. 173–177. URL : https://doi.org/10.32782/dees.8-29 (дата звернення: 14.11.2024).

2. Уваров А. Б. Напрямки діджиталізації державних фінансів : автореф. на здобуття наук. ступеня. Суми, 2021. 47 с. URL : https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/92827/1/Uvarov_bac_rob.pdf (дата звернення: 14.11.2024).

3. Kushnirenko O., Kushnirenko Y. Ukraine's digital autonomy achieving as a strategic vector for eu integration. *Scientific bulletin of International Association of scientists. Series: economy, management, security, technologies.* 2023. Vol. 2, no. 1. URL : https://doi.org/10.56197/2786-5827/2023-2-1-3 (date of access: 14.11.2024).

4. Tataryn N., Polovko D. Financial market of Ukraine: analysis of the current state, threats, problems and prospects. Galic'kij ekonomičnij visnik. 2023. Т. 83, № 4. С. 78–88. URL : https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.04.078 (дата звернення: 14.11.2024).

УДК 322.1

Височанська Анна,
здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ В УПРАВЛІННІ АКТИВАМИ СПІЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ: СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА РОЗВИТОК В УКРАЇНІ

Vysochanska Anna,
PhD Applicant (Educational and Scientific Level),
State Tax University,
Irpin, Ukraine

DIGITAL TOOLS IN THE MANAGEMENT OF COLLECTIVE INVESTMENT ASSETS: GLOBAL TRENDS AND DEVELOPMENT IN UKRAINE

Цифрові інструменти в управлінні активами відіграють важливу роль у трансформації фінансових ринків, оптимізуючи процеси інвестування, управління капіталом і оцінки ризиків. Вони дозволяють фінансовим установам автоматизувати рутинні завдання, покращувати прозорість інвестиційних процесів і забезпечувати високий рівень оперативної ефективності. Цифровізація не тільки підвищує зручність і доступність інвестиційних послуг, але й створює нові можливості для персоналізованих фінансових рішень. В Україні ця сфера ще тільки розвивається, хоча Закон України "Про інститут спільного інвестування" підтримує впровадження новітніх технологій для вдосконалення управління активами, зазначаючи необхідність вдосконалення організаційних і технологічних аспектів [1]. На міжнародному рівні використання таких технологій, як штучний інтелект, машинне навчання, блокчейн і робо-радники, вже стало стандартом для сучасних фінансових ринків [2].

Серед найбільш значущих технологій, що трансформують управління активами, є штучний інтелект і машинне навчання. Вони використовуються для створення прогнозних моделей, які дозволяють точно оцінювати потенціал доходності активів і ризики, що з ними пов’язані. Світові компанії активно

використовують аналітичні інструменти на базі штучного інтелекту для аналізу великих масивів фінансових даних. Це не лише покращує якість рішень, а й забезпечує швидке реагування на зміни ринкової ситуації. У той час, як блокчейн-технології забезпечують додаткову прозорість і безпеку операцій, автоматизуючи процеси взаємодії між учасниками ринку та знижуючи витрати на транзакції [3].

Цифрові інструменти також значно підвищують ефективність в інститутах спільного інвестування, оптимізуючи управління даними та полегшуючи процес прийняття рішень. За допомогою технологій, що працюють з великими даними, а також інтеграції блокчейну та штучного інтелекту, інвестиційні компанії можуть не лише покращити оцінку ризиків, а й автоматизувати численні процеси управління активами. Це дозволяє не тільки знижувати витрати, але й підвищувати конкурентоспроможність таких установ в умовах цифрової трансформації. У результаті цього інвестори отримують більш персоналізовані та прозорі послуги, що дозволяє знижувати ризики і покращувати ефективність їхніх інвестицій [4].

Серед інших важливих інструментів є смарт-контракти, що працюють на основі блокчейн-технологій. Вони дозволяють автоматизувати виконання угод і знижувати потребу в посередниках, що робить фінансові операції більш безпечними і ефективними. Наприклад, провідні фінансові компанії використовують блокчейн для спрощення процесів взаємодії з інвесторами, що знижує витрати і покращує довіру до фінансових операцій. Водночас робо-радники активно розвиваються в таких країнах, де автоматизовані платформи для інвестування допомагають персоналізувати стратегії і надавати рекомендації інвесторам на основі їхніх фінансових профілів. Це дозволяє залучати більше інвесторів, зокрема з роздрібного сегмента, і робить інвестиційні послуги доступними для ширших верств населення [5].

Незважаючи на значний потенціал, в Україні цифровізація управління активами все ще знаходиться на початковому етапі розвитку. Більшість фінансових установ продовжують використовувати традиційні методи управління активами, і лише деякі з них почали впроваджувати новітні технології для покращення якості своїх послуг. Однак певні українські компанії вже починають використовувати платформи для аналітики на основі машинного навчання, щоб прогнозувати ринкові тренди та оцінювати ризики. Проте, порівняно з західними аналогами, рівень ефективності таких технологій в Україні ще не досягнув належного рівня. Технології блокчейн в Україні використовуються досить обмежено, в основному через відсутність регуляторної підтримки та недостатній

досвід їхнього впровадження на фінансовому ринку. Водночас деякі стартапи активно досліджують можливості використання блокчейну для підвищення прозорості та безпеки фінансових операцій [3].

Що стосується робо-радників, то в Україні вони ще не набули широкого поширення. Більшість інвесторів не готові довіряти автоматизованим системам для управління активами, що пояснюється низьким рівнем фінансової грамотності та загальною недовірою до технологій у фінансовій сфері. Проте, з урахуванням розвитку фінтех-сектора і зростаючого інтересу молодих інвесторів до автоматизованих платформ, можна очікувати, що в майбутньому попит на такі послуги в Україні зросте.

Цифрові інструменти суттєво підвищують ефективність і прозорість інвестиційних процесів у спільному інвестуванні. Вони дозволяють швидко адаптуватися до змін на ринку, автоматизувати численні бізнес-процеси та забезпечувати більш ефективне управління ресурсами на глобальному рівні [4].

Український ринок має великий потенціал для розвитку цифрових інструментів у сфері управління активами. Однак цей процес стикається з певними бар'єрами, такими як відсутність належної регуляторної підтримки і низький рівень фінансової грамотності серед населення. Порівнюючи з західними країнами, де інститути спільного інвестування активно використовують штучний інтелект та блокчейн для оцінки ризиків і проведення транзакцій, в Україні ці технології тільки набирають обертів. Інтеграція блокчейну і робо-радників у фінансову систему України обмежена, але з правильними кроками, включаючи поліпшення законодавчої бази, розвиток фінансової освіти та підтримку інноваційних ініціатив, можна очікувати позитивні зміни [2].

Завершення цього процесу потребує системного підходу до розвитку законодавства, а також акценту на фінансову грамотність, що дозволить збільшити рівень довіри до новітніх технологій і сприятиме їх швидшому впровадженню в українську фінансову систему. Одним із перспективних напрямків є розвиток робо-радників і автоматизованих інвестиційних платформ, що можуть стати важливим етапом у модернізації інвестиційного ринку України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про інститути спільного інвестування : Закон України (ICI).
2. Asset Management as a Digital Platform Industry. 2022. DOI : 10.1093/oso/9780198870982.003.0009
3. Duo Wu. Digital Technology for Institutional Investors in the Environment of Industry 4.0. (2022). DOI : 10.4018/978-1-6684-4265-4.ch005

4. Modern technologies and management tools in digital management format / Kalinichenko L., Melnyk L., Doroshenko H., Kovalov B., Chuzhdanova M. DOI : 10.32782/1814-1161/2023-3-14

5. Heavin E. Integrating New Technology Solutions to Improve Plant Operations. 2004.

УДК 336.11

Гордей Оксана,
д-р екон. наук, професор,
завідувач кафедри публічних фінансів;
Новицька Софія,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Hordei Oksana,
Dr. Econ. of Sciences, Professor,
Head of the Public Finance Department;
Novytska Sofiia,
First (bachelor's) level higher education applicant,
Specialty 072 «Finance, banking,
Insurance and Stock Market»,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

DIGITAL TRANSFORMATION OF PUBLIC FINANCE: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES UNDER MARTIAL LAW

Повномасштабна війна рф проти України внесла значні корективи в усі сфери життєдіяльності громадян, у тому числі й у фінансову. Однак, не зважаючи на безпекові ризики, цей період повномасштабного вторгнення став потужним каталізатором цифрової трансформації фінансової системи держави. З одного боку, війна створила безпрецедентні виклики, пов’язані з руйнуванням інфраструктури, внутрішнім переміщенням та міграцією населення, необхідністю забезпечення швидкої і ефективної допомоги. З іншого боку, вона відкрила нові можливості для розвитку цифрових фінансових сервісів та підвищення стійкості фінансової системи.

Вплив розвитку цифрових технологій відбувається не тільки на усі види фінансової діяльності держави, але й на усі рівні управління бюджетними ресурсами. Тому за останні роки досягнуто значних успіхів у розвитку системи

управління державними фінансами відповідно до вимог сучасної ринкової економіки та пріоритетів розвитку України. Ефективна реформа системи управління державними фінансами є основою для реалізації національної політики та досягнення стратегічних цілей розвитку за допомогою підтримки загальної фіскальної дисципліни, стратегічного розподілу бюджетних ресурсів та ефективного надання послуг [1, с. 174].

Важливим етапом інтенсифікації процесу цифровізації державних фінансів було прийняття розпорядження «Про схвалення Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами до 2025 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації» [2] 7 листопада 2021 року. Реалізація основних положень даного розпорядження дозволило створити передумови для якісної цифрової трансформації системи управління державними фінансами, автоматизації бізнес-процесів, а також автоматизації процесів у сферах державного внутрішнього контролю, моніторингу та оцінки фінансових ризиків, не зважаючи на воєнний стан.

Як наслідок, цифрова трансформація в умовах воєнного стану демонструє не тільки свою ефективність та актуальність, але й забезпечує:

– безперебійну роботу критично важливих систем та інфраструктури;

– регулярні соціальні виплати;

– залучення кредитних та інвестиційних ресурсів;

– створення умов для підтримки та реалізації бюджетного процесу;

– посилення обороноздатності нашої країни, та ін.

Відтак, можемо виокремити можливості цифрової трансформації фінансового сектору станом на 2024 рік (таб. 1).

Таблиця 1 – Можливості цифрової трансформації в умовах воєнного стану

Аспект цифрової трансформації	Опис	Переваги
1	2	3
Швидке розгортання цифрових сервісів	Створення нових або адаптація цифрових сервісів, що вже існують для задоволення нагальних потреб населення та бізнесу в умовах війни.	Збільшення доступності послуг, підвищення ефективності роботи державних органів та бізнесу, спрощення взаємодії з громадянами.
Збільшення довіри до цифрових технологій	Розвиток довіри громадян до цифрових сервісів, що сприяє їхньому активному використанню.	Швидке впровадження інновацій, зниження адміністративного навантаження, підвищення прозорості державних послуг.

Продовження таблиці 1

1	2	3
Інтеграція з міжнародними системами	Інтеграція української фінансової системи з міжнародними системами платежів для забезпечення безперебійної роботи фінансового сектору.	Розширення можливостей для міжнародних транзакцій, залучення іноземних інвестицій, підвищення конкурентоспроможності української економіки.
Залучення інвестицій	Залучення інвестицій в розвиток цифрової інфраструктури та нових технологій.	Прискорення темпів цифрової трансформації, створення нових робочих місць, розвиток інноваційної економіки.

Джерело: складено авторами.

Але, не дивлячись на вже отримані та використані можливості цифрова трансформація все ще має багато загроз та викликів, серед них можемо відзначити, на нашу думку, найголовніші:

I. Початок війні у 2014 році та подальше повномасштабне вторгнення у 2022 році завдали значних збитків критичній інфраструктурі, що ускладнює забезпечення безперебійної роботи електронних систем та доступ до фінансових послуг для всіх верств населення.

II. Залишається дефіцит кваліфікованих кадрів у сфері ІТ та фінансів, що є ще одним викликом, який ускладнює реалізацію масштабних цифрових проектів.

III. Швидкі зміни в законодавчому полі та регуляторному середовищі, які можуть створювати додаткові бар'єри для розвитку цифрових фінансових послуг.

IV. Актуалізація питань кібербезпеки. Одним з найбільших викликів є кібератаки, які застосовуються ворогом, які можуть паралізувати роботу державних фінансових систем, призвести до втрати конфіденційних даних та порушення стабільності фінансового ринку.

Ці фактори ускладнюють реалізацію цифрових ініціатив та потребують вирішення для забезпечення стабільного розвитку фінансового сектору.

Також, до реалізації Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами до 2025 року залучений і НБУ. Зокрема, до планів НБУ входить розвиток технології блокчейн в рамках реалізації проекту CashlessEconomy. У зв'язку із поширенням операцій з віртуальними активами та кібератаками у світі, а також і в Україні, актуалізується необхідність розробки нормативно-правового поля регулювання фінансового сектору держави задля мінімізації ризиків і загроз функціонування банківської системи та національної економіки [3, с. 376–377].

До процесів цифровізації системи управління державними фінансами активно залучені усі структурні підрозділи Міністерства фінансів України, оскільки цифрова трансформація фінансового сектору потребує всеохоплюючого підходу, що починається зі створення надійної та захищеної фінансової цифрової інфраструктури. Кібербезпека має бути пріоритетом, оскільки вона захищає конфіденційні дані клієнтів та забезпечує стабільність фінансових операцій.

Успішна цифрова трансформація також вимагає створення сприятливого регуляторного середовища, яке стимулюватиме інновації та розвиток нових фінансових послуг. Не менш важливо інвестувати в розвиток людського капіталу через навчання та підвищення кваліфікації з метою посилення цифрових навичок працівників, для швидкого опановування ними новітніх технологій. При цьому, необхідно налагоджувати міжнародну співпрацю, переймати світовий досвід інших країн та залучати технічну допомогу для впровадження найкращих практик у сфері цифрових фінансів. Такий комплексний підхід допоможе забезпечити ефективний перехід до цифрового формату надання фінансових послуг та підвищити їх доступність для громадян.

Отже, цифрова трансформація фінансів держави є невід'ємною частиною процесу відновлення та розвитку України у післявоєнний період. Попри численні виклики, вона відкриває широкі можливості для підвищення ефективності державного управління, покращення якості та рівня життя громадян, а також досягнення цілей сталого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мільман Л. М., Кучмійова Т. С. Фінансова політика держави в умовах цифровізації економіки. *Цифрова економіка та економічна безпека.* 2023. № 8 (08). С. 173–177. URL : https://doi.org/10.32782/dees.8-29 (дата звернення: 10.11.2024).

2. Про схвалення Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України ; стратегія, план, заходи, перелік від 17.11.2021 № 1467-р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1467-2021-%D1%80#Text

3. Королюк Т. Цифровізація банківського сектору в Україні. *Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні* : матеріали VI Міжнар. науково-практ. конф., м. Вінниця, 2–3 берез. 2023 р. : зб. наук. праць. Вінниця, 2023. С. 376–377.

УДК 658.15

Davydenko Nadiia,
Doctor of Economics, Professor,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

DEVELOPING FINANCIAL MANAGEMENT RELATED TO DIGITISATION

In today's challenging environment, the timely, comprehensive and efficient management of a company's financial activities is of paramount importance. Financial management at the current stage of development is a complex management system, which requires the introduction of fundamentally new methods of financial work. The creation, distribution and use of financial resources is one of the main stages of financial management in an enterprise. A business entity makes management decisions on the amount of financial resources and the structure of their sources, determining the share of each source in the total. That is, the qualitative and quantitative composition of financial resources is determined. The decision depends on the future income and expenses of the entity, which affects the results of its financial and economic activities and its financial position [1].

As a component of the general management system, financial management allows to balance the financial resources of enterprises in accordance with the selected priorities, to coordinate the results and increase the efficiency of production management, marketing and personnel management, to form high rates of economic development, to significantly increase the competitiveness of business entities and to ensure their stable development in the long term.

The need and scope of transforming the existing financial management system confronts financial managers. In addition, it is necessary to find out which financial instruments should be used to achieve the company's objectives, whether the costs of their implementation are justified, what competitive advantages they can bring to the company, and this is where digitalisation processes come to the rescue.

Digitalisation involves the use and active implementation of information, communication and innovation in practice. The traditional components of financial management are financial resources, people, processes, data and technology, which have been significantly transformed and modified by digital technologies, resulting in new qualities, opportunities and connections.

The key components of the new digital financial management system in the enterprise are [3]: the availability of open information systems, the use of the Internet of Things, the use of business intelligence and data analytics, and tools for creating effective ecosystems. The integration of digital technologies and financial management leads to the creation of a "cognitive enterprise" that can analyse and constantly adapt to changes in the market environment as its production facilities interact with the outside world. In this context, the company's production mechanism becomes more flexible to innovation and can initiate new types of business activities.

Achieving efficiency, experimentation, and innovation is made possible by digital financial management, which uses powerful analytical tools and big data technologies. This allows you to quickly and accurately assess performance and avoid operational obstacles when implementing changes.

Conversely, the digital transformation of corporate financial management has a number of downsides. The most important is that companies that have access to advanced innovative, managerial and organisational technologies gain more significant benefits than those that have limited access. In other words, digital transformation contributes to the efficiency of financial management for those companies that were already more productive and had more qualified employees in the field of financial management to begin with [2].

At the same time, the digitisation of a company's financial data leads to an increased risk of breaches of confidentiality, requiring additional costs to ensure an adequate level of data security. It is also important to continuously improve the skills of managers to ensure their readiness to work with digital technologies.

In general, the digital transformation of the economy requires significant changes to traditional financial management strategies. Modern information and computer technologies create unique opportunities to improve the efficiency of financial management, optimise costs and accelerate decision-making. At the same time, digitalisation brings new challenges to corporate financial management, such as increased regulatory requirements and threats to data privacy. This places particular demands on the skills of financial managers and requires them to constantly update their knowledge in order to work successfully with digital tools.

In today's environment, the automation of financial planning, the expansion of financial transaction analysis and the use of big data processing technologies are promising areas for the digitalisation of corporate financial management.

Despite the potential benefits of digital transformation, many companies find it difficult to fully exploit its capabilities due to the significant costs involved. Nevertheless, decisions about digital transformation should be made as soon as possible, as it can be a key success factor and ensure business competitiveness.

REFERENCES

1. Давиденко Н. М. Стан та шляхи удосконалення фінансового менеджменту підприємств АПК. *Вісник Хмельницького національного університету: економічні науки.* Хмельницький, 2014. № 4, том. 2. С. 97–100.

2. Максімова М. В. Система фінансового менеджменту в умовах розвитку цифрової економіки. *Ефективна економіка.* 2019. № 5. URL : https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.5.58

3. Остапчук О., Баксалова О. Суть та тенденції зміни фінансового менеджменту в умовах посиленої цифровізації економіки. *Modeling the Development of the Economic Systems.* 2022. № 4. С. 167–172. URL : https://doi.org/10.31891/mdes/2022-4-22

УДК 366.02+477

Добрянська Наталія,
здобувачка третього рівня вищої освіти
кафедри фінансових ринків та технологій,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ ФІНАНСОВОЇ ПОВЕДІНКИ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

Dobranska Natalya,
Post-graduate student (PhD)
of the Department of Financial Markets and Technologies,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

THE EFFECT OF DIGITALIZATION ON THE TRANSFORMATION OF FINANCIAL BEHAVIOR OF HOUSEHOLDS IN UKRAINE

Сучасний світ стрімко рухається в напрямку цифрової трансформації і Україна не є винятком. Цифровізація в Україні триває вже понад 20 років. За останні роки процеси цифровізації в Україні отримали новий імпульс у зв'язку із пандемією COVID-19 та повномасштабною війною: цифрові технології стали незамінними для здійснення фінансових операцій, роботи, навчання та спілкування [1]. На сьогодні процес цифровізації в Україні продовжує розвиватися значними темпами, зокрема, уряд країни планує до 2030 року зробити Україну країною з розвинутою цифровою економікою [2].

У фінансовій сфері цифровізація відкрила нове «вікно можливостей» для суб'єктів господарювання, зокрема, розширила коло можливостей зростання рівня економічних показників добробуту домогосподарств та підвищення якості життя їх членів. Беззаперечним є той факт, що процес цифровізації зі своїми перевагами та недоліками, поряд з іншими зовнішніми та внутрішніми факторами, внесли вагомі корективи у фінансову поведінку населення. Зміни в технологіях і способах доступу до фінансових послуг здійснили вагомий вплив на споживчу, заощаджувальну, інвестиційну та кредитну модель фінансової поведінки домогосподарств.

Аналізуючи результати впливу цифровізації на трансформацію фінансової поведінки українських домогосподарств, на нашу думку, варто виокремити такі основні його аспекти:

1. ***Підвищення рівня доступу до фінансових послуг***. Цифровізація дозволила значно полегшити доступ до фінансових послуг, зокрема через мобільні додатки, онлайн-банкінг і електронні платіжні системи. Це дало можливість українським домогосподарствам, особливо, в сільській місцевості, користуватися банківськими послугами без необхідності фізично відвідувати відділення банків та здійснювати фінансові операції через Інтернет.

2. ***Зміна способу заощаджень та інвестування***. Розвиток онлайн-платформ для інвестування, таких як краудфандинг, платформи для купівлі та продажу цінних паперів, криптовалюти та інших альтернативних інвестиційних інструментів, дозволив українським домогосподарствам отримати доступ до інвестиційних можливостей, які раніше були доступні лише великим інвесторам або фінансовим установам. Це сприяло інвестуванню домогосподарств в акції, облігації, криптовалюти та інші фінансові активи через спеціалізовані мобільні додатки, що стало популярним способом диверсифікації своїх заощаджень.

3. ***Бюджетування та управління фінансами через додатки***. Мобільні додатки для управління фінансами дали змогу домогосподарствам автоматично відслідковувати свої витрати, складати бюджети, отримувати фінансові рекомендації та планувати майбутні витрати. Інтерфейси таких додатків зазвичай прості та інтуїтивно зрозумілі, що робить фінансове управління доступним навіть для людей без глибоких знань у фінансах.

4. ***Зростання популярності безготівкових платежів***. Мобільні платіжні системи, такі як Google Pay, Apple Pay, а також платіжні картки та QR-коди дозволили зменшити залежність домогосподарств від готівки і сприяли більш ефективному та швидкому здійсненню фінансових операцій.

5. ***Фінансова інклюзивність***. Цифровізація фінансових послуг значно підвищила рівень фінансової інклюзивності в Україні. Завдяки цифровим інструментам стало можливим забезпечити доступ до кредитування навіть тим, хто раніше не міг отримати позику через відсутність кредитної історії або через перебування в малодоступних регіонах.

6. ***Безпека та захист персональних даних***. Підвищена увага до безпеки особистих фінансових даних, спричинена цифровізацією, з одного боку, сприяла підвищенню рівня обізнаності серед українських домогосподарств щодо важливості захисту своїх фінансових інформаційних ресурсів, а з іншого боку, призвела до зростання ризиків фінансових шахрайств і кіберзлочинів, що вимагає від домогосподарств обережності при використанні фінансових онлайн-платформ.

7. ***Зміна споживчої поведінки та кредитування***. Можливості для швидкого отримання кредитів через онлайн-ресурси та мобільні додатки дали змогу домогосподарствам швидко отримувати фінансові ресурси для поточних потреб, а можливість порівнювати кредитні умови та відсоткові ставки через онлайн-платформи дозволила домогосподарствам приймати більш виважені рішення щодо позик.

8. ***Адаптація до нових економічних реалій***. Цифровізація змусила домогосподарства адаптуватися до нових економічних умов, де електронні гроші та цифрові активи набувають популярності. Українці стали більш відкритими до нових фінансових технологій, таких як криптовалюти або цифрові банки, що змінило їхні звички у фінансовій сфері.

Враховуючи вплив процесів цифровізації на фінансову поведінку вітчизняних домогосподарств, вважаємо доцільним окреслити основні ознаки у розрізі моделі її трансформації (рис. 1).

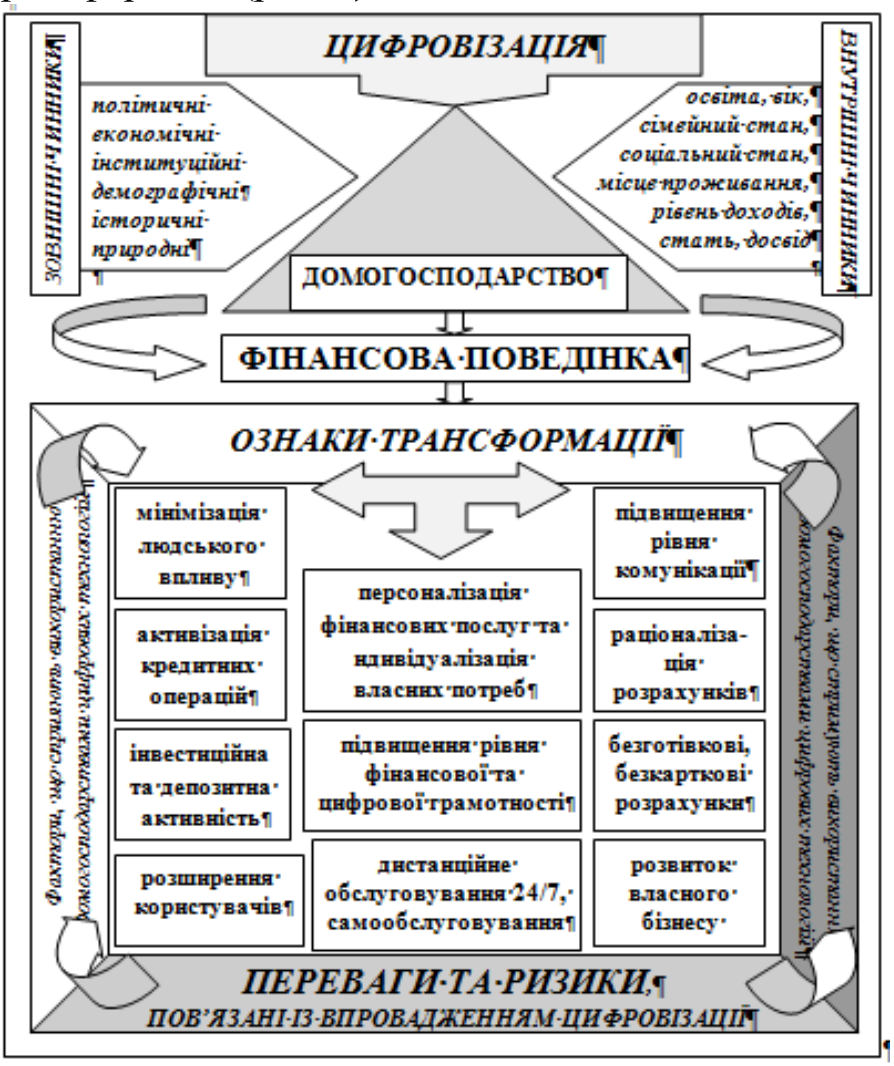

Рисунок 1 – Модель трансформації фінансової поведінки домогосподарства під впливом цифровізації

Джерело: побудовано автором з урахуванням [3; 4].

Дана модель дозволяє узагальнити основні ознаки зміни фінансової поведінки домогосподарств під впливом процесів цифровізації, виявити вплив факторів, що сприяють та стримують використання домогосподарствами цифрових технологій у фінансовій діяльності, переваг та ризиків, пов'язаних із впровадженням цифровізації в економіку, зовнішніх та внутрішніх факторів.

Цифровізація значно змінила фінансову поведінку домогосподарств в Україні, зробивши фінансові послуги доступнішими, зручнішими і персоналізованими. Трансформація фінансової поведінки домогосподарств в Україні під впливом процесів цифровізації в сучасних умовах базується на інтеграції нових технологій у фінансову діяльність домогосподарств, що призводить до змін у способах управління грошима, доступу до послуг та інструментів, підвищення фінансової інклюзивності. Однак поряд з перевагами та можливостями з'являються й певні ризики, зокрема, пов'язані з безпекою, заборгованістю та зловживаннями на цифрових платформах. Тому, з метою забезпечення максимального використання переваг цифровізації та мінімізації можливих загроз, важливо забезпечити отримання домогосподарствами належного рівня фінансової та цифрової грамотності та забезпечення захисту прав, як користувачів цифрових фінансових послуг, на законодавчому рівні з боку держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Матвійчук В. І. Трансформація фінансового ринку України в умовах цифровізації. *Modern Economics*. 2024. № 45(2024). С. 54–62. DOI : https://doi.org/10.31521/modecon.V45(2024)-08

2. Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою / Український інститут майбутнього. URL : https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html

3. Вплив інноваційно-інформаційних технологій фінансових установ на трансформацію фінансової поведінки домогосподарств / Попело О.В., Холявко Н.І., Дубина М. В., Тарасенко А. В. *Проблеми економіки*. 2022. № 1. С. 105–112.

4. Пшик Б. І., Грудзевич У. Я. Зміни у фінансовій поведінці домогосподарств в умовах розвитку цифрової економіки. *Інвестиції: практика та досвід.* 2023. № 18. С. 34–41.

УДК 330

Іроденко Роман,
аспірант кафедри фінансових ринків та технологій,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

СПІВПРАЦЯ УРЯДУ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ЩОДО ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У ПОВОЄННУ ВІДБУДОВУ

Irodenko Roman,
graduate student Department
of Financial Markets and Technologies,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

COOPERATION OF THE GOVERNMENT OF UKRAINE WITH INTERNATIONAL ORGANIZATIONS REGARDING THE ATTRACTION OF FOREIGN INVESTMENTS IN POST-WAR RECONSTRUCTION

Для успішного відновлення України після війни необхідні значні інвестиції. Тому одним з ключових пріоритетів уряду є залучення іноземних інвестицій та активна співпраця з приватними инвесторами. Вагому допомогу уряду в цій сфері надають міжнародні організації, фінансово та організаційно сприяючи залученню приватного капіталу. Уряд Україну, в свою чергу, активно формує сприятливі інвестиційні умови. У 2023 р. Урядовий офіс UkraineInvest, відповідальний за супровід інвесторів в рамках Закону про «інвестиційних нянь» [1], оприлюднив оновлений інвестиційний посібник та представив успішні кейси міжнародного бізнесу, що вже працює в Україні. Ці матеріали дозволили продемонструвати інвесторам привабливість українського ринку та спростити процес інвестування.

Україна має значний потенціал для економічного зростання, що робить її привабливою для інвесторів. Особливу увагу інвестори приділяють інноваціям та технологіям, зокрема розвитку українських стартапів, цифровізації економіки та розширенню ІТ-індустрії. Досить привабливим напрямом для інвесторів

є енергетичний сектор, адже багато світових енергетичних інвестиційних компаній успішно працюють в зонах конфліктів.

Глобальні гіганти, такі як Bayer (німецький фармацевтичний та агрохімічний концерн) та Ірландська компанія Kingspan (світовий лідер в галузі енергоефективних будівельних рішень та технологій теплоізоляції), демонструють свою впевненість у стійкості українського бізнесу та його потенціалі до зростання. Bayer AG інвестує 60 мільйонів євро в заводу з виробництва насіння кукурудзи в Житомирській області [2]. Kingspan виділяє 200 мільйонів євро на створення в Україні хабу сучасних будівельних технологій. Агропромислова корпорація Кернел, завершує будівництво одного з найпотужніших в Європі Старокостянтинівського олійноекстракційного заводу (понад 200 мільйонів доларів інвестицій). Паралельно компанія розширює експортні можливості, будуючи сучасний зерновий термінал в порту Рені (10 млн дол США).

Проект Smart Grid від ДТЕК (145 мільйонів доларів) є кроком до створення більш екологічної та стійкої енергетичної системи України. Такі потужні інвестиції в сільське господарство та будівництво свідчать про те, що Україна залишається привабливим напрямком для міжнародного бізнесу. Ці інвестиції підтверджують, що український бізнес орієнтований на інновації та сталий розвиток. На конференціях з відновлення України іноземні інвестори продемонстрували інтерес до розвитку таких сфер, як будівництво та нові технології. Україна має багаті природні ресурси, необхідні для цих галузей [2].

Інтерес до України з боку міжнародних компаній свідчить про те, що наша країна зберігає привабливість для інвесторів, хоча частина з них хочуть працювати в Україні вже після закінчення війни. Перспективність українського ринку обумовлена як великим внутрішнім споживанням, так і можливостями експорту в країни ЄС: планується підписання нових інвестиційних угод у сфері альтернативних видів палива, олійних культур та логістики.

У контексті позиціювання України як потенційної інвестиційної локації, бізнес-спільноти з України та світу об'єдналися і створили Ukraine Business Compact - ініціативу, спрямовану на залучення інвестицій до країни та сприяння її розвитку. Розроблено план для розвитку державно-приватного партнерства у таких сферах, як медичні послуги, інфраструктура, туризм, фармацевтика та клінічні дослідження.

Інвестиціям сприяє диджиталізація, що створює прозоре та зручне середовище для інвесторів. Завдяки електронним сервісам, вітчизняні громадяни та бізнес можуть швидко і зручно отримати необхідні адміністративні послуги онлайн, не відвідуючи державні установи. Це включає онлайн-прийом, електронні

звернення та розвинені системи адміністративних послуг. За допомогою електронного кабінету інвестор може отримати доступ до детальної інформації про інвестиційні можливості, подати заявку на отримання дозволів, відстежувати хід реалізації проекту та отримувати консультації фахівців. Це суттєво спрощує процес інвестування.

Також для залучення масштабних інвестицій під час війни необхідні сприятливі умови, які б відповідали міжнародним стандартам: інвестиційний портфель, страхування ризиків, механізми гарантування та захисту інвестицій, зокрема можливості страхування воєнних ризиків, що допоможе відновити довіру приватного сектору та залучити нові інвестиції. Для підвищення інвестиційної привабливості вітчизняного бізнесу велику роль має створення Ukrainian Investment Platform, яка стала ініціативою G7, Європейського Союзу та його міжнародних фінансових організацій з метою підтримки інвестицій та розвитку України. Для відновлення приватного страхування воєнних ризиків укладена угод між Україною, ЄС, Норвегією, Швейцарією, Європейським інвестиційним банком та Європейським банком реконструкції та розвитку.

Створено Business Bridge як пілотну платформу для нетворкінгу між компаніями та Ukraine Business Compact – платформу, яка об'єднує понад 500 провідних світових компаній, готових інвестувати в відновлення України та її розвиток. Сукупний дохід компаній-учасників становить майже 2 трильйони доларів, а ринкова капіталізація перевищує 5,2 трильйона доларів що свідчить про масштабність цієї ініціативи [3].

Мета Ukraine Business Compact – залучення інвестицій та технологій для відновлення України та її перетворення на сучасну та процвітаючу державу. учасниками Ukraine Business Compact стали відомі компанії, такі як Google, Mastercard, Vodafone, а також Cisco, Oracle, Rolls Royce, Babcock, Philips, Jacobs, EDP, Alstom. Повний список компаній, які долучилися до ініціативи, доступний на веб-сайті URC (Ukraine Business Compact) [3].

Завдяки платформі «Business Bridge Ukraine» українські компанії отримують унікальну можливість встановити міцні партнерські відносини з іноземними колегами, знайти нові ринки збуту та залучити інвестиції, що сприяє відновленню та зміцненню економіки України в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні : Закон України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text

2. Романішин О. URC 2023 стимулює єдність бізнесу та безпрецедентну підтримку для зростання України. URL : https://blog.liga.net/user/oromanishyn/article/50806

3. Ukraine Recovery Conference – URC2024. URL : https://ua.urc-international.com/

УДК 336.2:341

Кіяшко Дмитро,
здобувач рівня доктора філософії II року навчання,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОГО АВТОМАТИЧНОГО ОБМІНУ ФІНАНСОВОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ В РАМКАХ ЗАГАЛЬНОГО СТАНДАРТУ ЗВІТНОСТІ CRS

Kiiashko Dmytro,
2nd year PhD candidate major in International Law,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

SOME PECULIARITIES OF THE LEGAL REGULATIONS OF THE INTERNATIONAL AUTOMATIC EXCHANGE OF FINANCIAL ACCOUNT INFORMATION IN THE FRAMEWORK OF THE CRS

Нещодавно Державна податкова служба і Міністерство фінансів України відзвітували, що для України відбувся перший міжнародний обмін інформацією у рамках автоматичного обміну фінансовою інформацією в рамках стандарту звітності Common Reporting Standard (**CRS**) [1]. CRS запрацював в Україні після ратифікації Багатосторонньої угоди компетентних органів про автоматичний обмін інформацією про фінансові рахунки (Multilateral Competent Authority Agreement on Automatic Exchange of Financial Account Information (Угода MCAA CRS), стороною якої на сьогодні є близько 110 держав [2].

На важливості забезпечення міжнародного обміну фінансовою інформацією для створення ефективного інформаційного простору в податкових цілях, що сприятиме забезпеченню прозорості податкової системи й дієвості податкового контролю, побудові його на ризикоорієнтованих принципах, у своїх працях наголошують Л. Г. Олейнікова, І. І. Долженко [3]. О. М. Іваницька звертає увагу на те, що запровадження механізмів міжнародного обміну інформацією, зокрема стандарту CRS, сприяє створення ефективних механізмів, що унеможливлюють або ускладнюють процеси розмиття податкової бази й уникнення оподаткування [4].

У рамках обміну CRS, Україна збирає та передає інформацію по залишкам на банківських та інших фінансових рахунків іноземних нерезидентів (як фізичних, так і юридичних осіб) у відповідні держави податкового резидентства підзвітних осіб. Взамін Україна отримує відповідну фінансову інформацію про власних резидентів, які мають відкриті банківські рахунки у закордонних іноземних фінансових установах.

Першим звітним періодом для обміну інформацією за стандартом CRS для України став період 01 липня – 31 грудня 2023 року. Україна передала інформацію по нерезидентам, які мають відкриті рахунки у нашій державі, до більш ніж 30 юрисдикцій. У свою чергу, було отриману інформацію від більше ніж 50 юрисдикцій [5].

Варто зазначити, що відповідно до стандарту CRS існують різні пріоритетності підзвітних рахунків. Це впливає, зокрема, на строк перевірки та обов'язковість звітування фінансовою установою до місцевого контролюючого органу по такому рахунку [6].

Для фізичних осіб:

(а) рахунок із залишком або вартістю ***більше*** 1 млн доларів США вважається рахунком з високою вартістю (*high value account*) та підлягає звіту в першу чергу. Інформацію про такі рахунки Україна почала збирати у другому півріччі 2023 року і вже здійснила перший обмін;

(б) рахунок із залишком або вартістю ***менше*** 1 млн доларів США вважається рахунком з низькою вартістю (*lower value account*) та є другорядним у звітуванні. В Україні звітування по таким рахункам буде проведене на рік пізніше, а саме 30 вересня 2025 року).

Водночас, інші іноземні юрисдикції, які практикують обмін в рамках CRS вже деякий час, можуть збирати і обмінюватися інформацією по усім типам рахунків без дотримання етапності у звітуванні.

Для юридичних осіб:

(а) існуючі рахунки із сукупним залишком ***менше*** 250 000 доларів США не підлягають перевірці та звітуванню;

(б) існуючі рахунки із сукупним залишком ***більше*** 250 000 доларів США підлягають перевірці і звітуванню, за умови, що такі рахунки:

- належать юридичній особі, яка є нерезидентом по відношенню до держави, в якій відкритий рахунок; та / або
- належать пасивній юридичній особі, КБВ якої є особи, які є нерезидентами по відношенню до держави, в якій відкритий рахунок

Варто відзначити, що Україна поки не обмінювалася даними по рахункам юридичних осіб – перший такий обмін запланований на вересень 2025 року [6].

З огляду на те, що з початком повномасштабного вторгнення дуже велика кількість людей була вимушена покинути Україну, актуальним постає питання оподаткування їхніх доходів у контексті конфлікту подвійного податкового резидентства. Не секрет, що підхід української податкової служби до таких осіб полягає у тому, що вони зберігають статус податкового резидента України, адже переїзд за кордон був спричинений вимушеними зовнішніми обставинами. Також наявність незакритого статусу ФОП, місцезнаходження родини чи житла у власності в Україні слугують додатковими підставами вважати таких українців податковими резидентами України [7].

Таким чином, контролюючі органи можуть зацікавитися походженням доходів на рахунках українців і питанням їхнього належного оподаткування з урахуванням інформації, яка була отримана в рамках обміну CRS від іноземних юрисдикцій. Варто нагадати, що іноземні доходи українських податкових резидентів відповідно до Податкового кодексу підлягають оподаткуванню за ставкою 18% + 1.5% військового збору, який планується збільшити до 5%.

Податковий кодекс наразі **не визначає** спеціальних повноважень контролюючого органу в контексті направлення запитів при отриманні фінансової інформації про платників податків за допомогою стандарту CRS.

З огляду на це, запити можуть надсилатися в загальному порядку згідно зі ст. 73.3. ПКУ. Підставою для направлення запитів може бути п. 1 ст. 73.3.1 ПКУ, а саме виявлення контролюючим органом фактів, отриманих у встановленому порядку, які **можуть** свідчити про порушення платником податків податкового, валютного законодавства.

Крім того, запити на інформацію можуть надсилатися на підставі п. 3 ст. 73.3.1 ПКУ, а саме на підставі виявлення недостовірних даних, що містяться у податковій декларації, поданій платником податків. Оскільки CRS в першу чергу направлена на перевірку того, чи задекларовані належним чином іноземні доходи платника податків, така підстава теж може стати приводом для направлення запиту з боку контролюючого органу [8].

Окрім інформації, яку контролюючий орган зможе отримувати через механізм CRS, також існує можливість отримання додаткової інформації по фінансових рахунках платників податків за запитом до відповідної іноземної юрисдикції.

Правовими підставами для направлення спеціального запиту до компетентного органу іноземної юрисдикції можуть стати:

1) Конвенція про взаємну адміністративну допомогу в податкових справах 1988 р. [9];

2) Порядок обміну податковою інформацією з компетентними органами іноземних країн, затверджений наказом Міністерства фінансів України № 188 від 16.04.2022 р. [10]; а також

3) Міжнародний договір з відповідною юрисдикцією, до якої направляється запит (як правило, Конвенція про уникнення подвійного оподаткування).

Одним з головних критеріїв обміну інформацією за спеціальними міждержавними запитами є **дотримання принципу взаємності**. Цей принцип полягає в тому, що компетентний орган країни А матиме право виконати запит компетентного органу країни В лише в тому разі, якщо при аналогічному зворотному запиті до країни В, країна А матиме право отримати однаковий обсяг запитуваної інформації. Наприклад, така умова міститься у п. 2 Протоколу до Конвенції між Урядом України та Урядом Республіки Кіпр про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи [11].

Отже, для відповіді на питання, чи матиме право український компетентний орган запитати у компетентних органів іноземних держав додаткові банківські документи і відомості про платників податків в порядку міжнародного обміну податковою інформацією, необхідно дослідити, яким чином банківська таємниця щодо таких документів і відомостей може бути розкрита в Україні.

З огляду на це, у найближчий час можна очікувати збільшення запитів до фізичних осіб про надання документів та інформації про операції на іноземних рахунках, відкритих на ім’я таких осіб і отриманих у рамках механізму обміну інформацією за стандартом CRS. Враховуючи потреби України у бюджетних надходженнях задля підтримки обороноздатності, незадекларовані іноземні доходи і активи українських податкових резидентів можуть бути об’єктом зацікавленості з боку контролюючих органів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ДПС успішно здійснила перший міжнародний автоматичний обмін інформацією за Стандартом CRS / Пресслужба Державної податкової служби України. 2024. URL : https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/829108.html

2. Multilateral Competent Authority Agreement on Automatic Exchange of Financial Account Information / OECD. 2014. URL : https://www.oecd.org/tax/automatic-exchange/international-framework-for-the-crs/multilateral-competent-authority-agreement.pdf

3. Олейнікова Л. Г., Довженко І. І. Удосконалення податкового контролю в Україні на основі реалізації інструментів плану BEPS та автоматичного обміну інформацією. *Наукові праці НДФІ* : збірник. 2020. № 3 (92). С. 79–94. DOI : https://doi.org/10.33763/npndfi2020.03.079

4. Іваницька О. М. Міжнародне співробітництво у сфері протидії ухиленню від сплати податків та запровадження загального стандарту звітності CRS. *Фінанси України*. 2022. № 9. С. 7–21 DOI : https://doi.org/10.33763/finukr2022.09.007

5. Перелік Підзвітних юрисдикцій (Юрисдикцій – Учасниць) для цілей подання звіту про підзвітні рахунки (CRS) / Державна податкова служба України. 2024. URL : https://tax.gov.ua/baneryi/crs/perelik-pidzvitnih-yurisdiktsiy

6. CRS-related Frequently Asked Questions / OECD. 2024. URL : https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-issues/tax-transparency-and-international-co-operation/crs-related-faqs.pdf

7. Практичні питання тлумачення окремих термінів Загального стандарту звітності CRS : Інформаційний лист № 5/2023. URL : https://tax.gov.ua/data/material/000/579/695725/InfoList5_2023.pdf

8. Індивідуальні податкові консультації від Державної податкової служби України від 25.09.2024 № 3170/ІПК/99-00-24-03-03-09 ; від 20.11.2023 № 4216/ІПК/99-00-24-03-03 ; від 26.03.2024 № 1599/ІПК/99-00-24-03-03 ; від 03.04.2024 № 1751/ІПК/99-00-24-03-03. URL : https://cabinet.tax.gov.ua/registers/ipk

9. Податковий кодекс України / Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17

10. Конвенція про взаємну адміністративну допомогу в податкових справах 1988 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_325#Text

11. Порядок обміну податковою інформацією з компетентними органами іноземних країн, затверджений наказом Міністерства фінансів України № 188 від 16.04.2022. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0606-22#Text

12. Протокол до Конвенції між Урядом України і Урядом Республіки Кіпр про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи / Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/196_016#Text

УДК 368.002:004.738.5

Ключка Ольга,
канд. екон. наук, доцент кафедри фінансових ринків та технологій;
Романишина Вікторія,
здобувачка вищої освіти 4-го курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ЦИФРОВІЗАЦІЯ РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ

Kliuchka Olha,
Ph.D. in Economics,
Associate Professor of the Department of Financial Markets and Technologies;
Viktoriia Romanyshyna,
obtaining higher education of the 4th year of the first (bachelor) level of higher education,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

DIGITALIZATION OF THE INSURANCE MARKET

Цифрові технології трансформують ринок страхових послуг, оскільки розвиток ринку страхових послуг будується на дієвому впровадженні цифрових страхових технологій, які забезпечують можливість конкурувати на рівні світових інноваційних технологій, що в свою чергу гарантують інформаційну безпеку.

Онлайн-страхування підвищує рівень доступності страхових послуг, та водночас знижує рівень витрат на укладення та обслуговування договорів страхування та контроль збитків, а також надає страховикам і споживачам страхових послуг нові можливості [7]. У той же час цифровізація ринку страхових послуг повинна будуватися з загостренням уваги до завдань захисту запланованих бізнес-процесів від шахрайства та корупції [4]. У зв'язку з цим розвиток онлайн-страхування багато в чому пов'язаний з впровадженням законодавчих заходів, спрямованих на запобігання недобросовісним практикам на ринку страхових послуг.

Впровадження цифрових технологій на ринку страхових послуг забезпечує фінансову та інформаційну безпеку, соціальну стабільність та дієве виконання запитів страхувальників. Варто підкреслити, що удосконалення цифрової

взаємодії між учасниками страховим відносин, зокрема шляхом розширення електронних шляхів виконання страхових послуг, може стати кардинальним імпульсом розвитку добровільного страхування.

Розв'язання задач, напрямлених на цифрове перетворення страхової галузі може бути стимулом до формування екосистеми для дієвої взаємодії партнерів ринку, удосконалення інформаційної прозорості та якості аналітичних даних, покращення бізнес-процесів страховиків, використання широкого спектру страхових послуг в режимі онлайн. До того ж застосовуються першочергові цифрові технології, наприклад, виробничі технології, діджиталізація бізнес-процесів, розширені бази даних, штучний інтелект.

Основними причинами низького рівня розвитку цифровізації на ринку страхових послуг є: підвищена вартість нових цифрових технологій; низький рівень попиту на діджиталізовані програми; слабка пристосованість цифрових технологій до надання страхових послуг [6].

На рис. 1, 2 та 3 наведені основні показники діяльності страхових компаній в Україні за 2018-2024 роки, що дозволяють оцінити динаміку змін та виявити ключові тенденції на ринку страхових послуг.

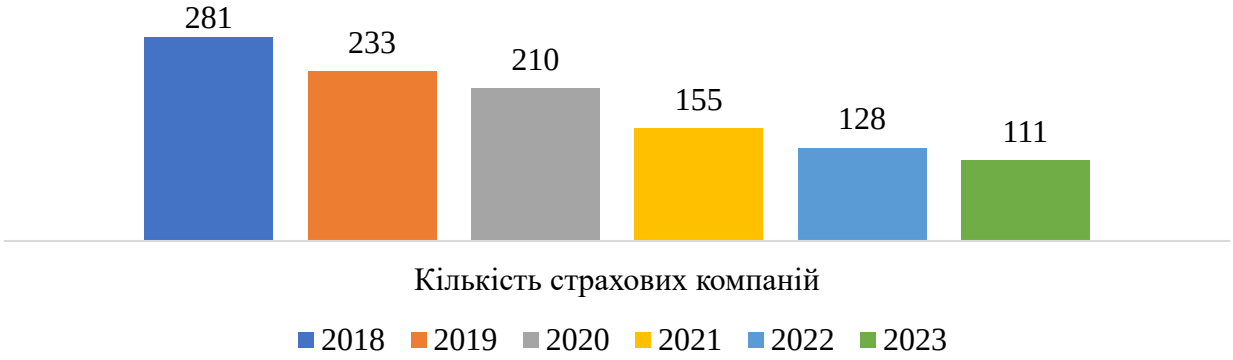

Рисунок 1 – Кількість страхових компаній в Україні у 2018–2024 рр., од.

Джерело: побудовано авторами за даними [5].

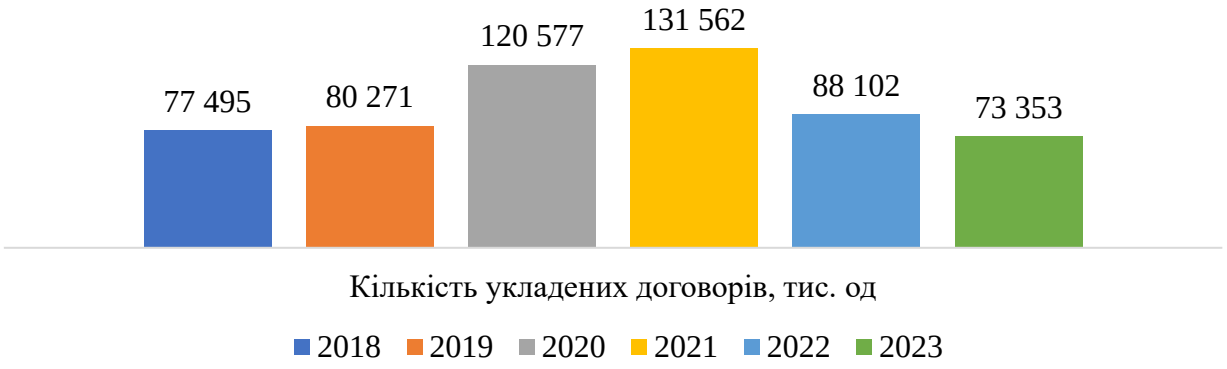

Рисунок 2 – Кількість укладених договорів страхування страховими компаніями України в 2018–2024 рр., тис. од.

Джерело: побудовано авторами за даними [5].

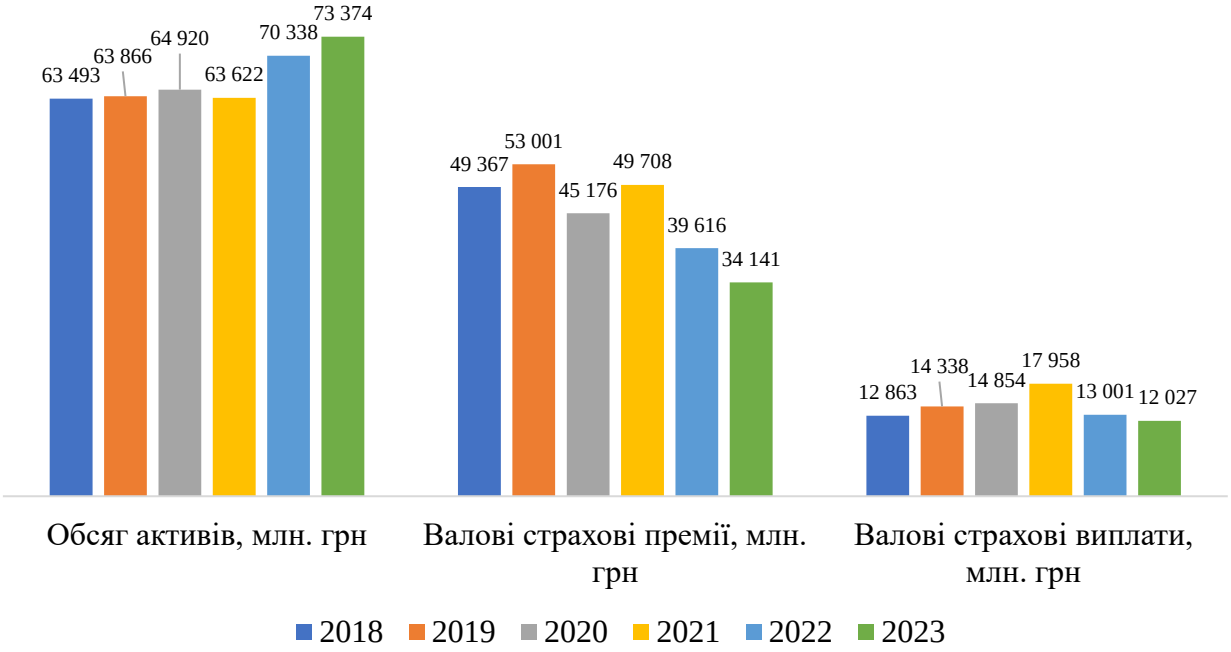

Рисунок 3 – Обсяг активів, валових страхових премій та валових страхових виплат страхових компаній України в 2018–2024 рр., млн грн

Джерело: побудовано авторами за даними [5].

З даних, наведених на рис. 1, 2, 3, бачимо, що вітчизняний ринок страхових послуг зазнав суттєвих змін у період з 2018 по 2024 рік. В аналізований період спостерігається стійка тенденція до зменшення кількості страховиків, кількість укладених договорів страхування страховими компаніями України в 2018-2024 роках була нестабільно, разом з тим, незважаючи на скорочення кількості компаній, загальний обсяг активів страхового сектору зростав до 2023 року.

Дала розглянемо динаміку кількості внутрішніх договорів ОСЦПВ, що розпочали дію у 2021-2023 роках, з метою порівняння кількості паперових та електронних договорів ОСЦПВ (рис. 4).

Проаналізувавши статистичні дані за 2021-2023 рр. помітне значне спадання в кількості паперових договорів. У 2021 році сума складених паперових договорів дорівнювала 4 478 516, а вже у 2023 році 2 374 214, тобто зменшилася майже у два рази, що свідчить про значне зниження поширеності користування паперовими договорами, що свідчить на користь діджиталізації.

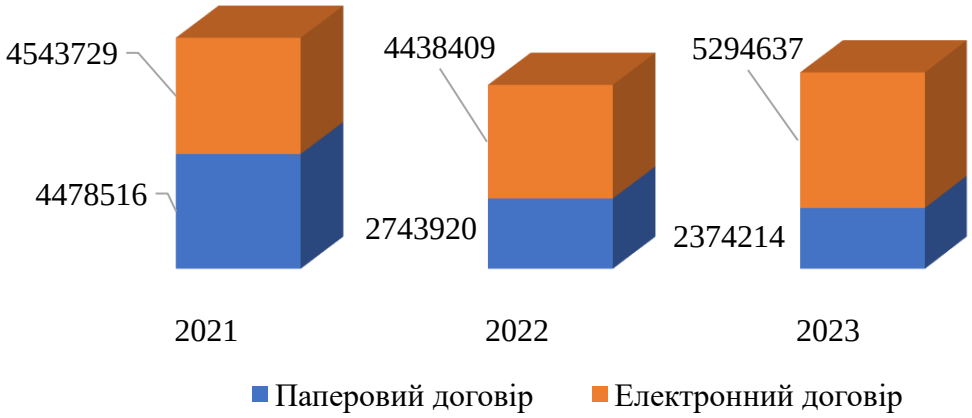

Рисунок 4 – Динаміка кількості внутрішніх договорів ОСЦПВ, що розпочали дію у 2021–2023 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними [3].

Розвитку ринку страхових послуг в умовах цифровізації економіки, сприятимуть: діджиталізація страхових операцій, дистанційне впорядковування збитків, запровадження цифрових страхових продуктів, чесна конкуренція на ринку та збільшення електронних засобів продажу [1]. Тоді як перепоною до цілісної реалізації поставлених завдань у галузі фінансових технологій є: низький рівень розвитку страхових інструментів управління ризиками та процедур електронного залагодження збитків в умовах реалізації цифрових технологій [2].

Отже, можна зробити висновок, що успішний розвиток вітчизняного ринку страхових послуг можливий за умови ефективного запровадження на ньому цифрових технологій, адже саме вони забезпечують здатність до конкуренції з інноваційним технологіями на світовому ринку, які в свою чергу гарантують інформаційну безпеку на глобальному рівні. Діджиталізація полегшує доступ до страхових послуг і скорочує витрати на укладення та обслуговування договорів страхування, а також залагоджує понесені збитки. До того ж використання цифрових технологій у страхуванні забезпечує оперативність виплат при настанні страхового випадку, удосконаленню обслуговування страхувальників та дієвому страховому захисту споживачів страхових послуг. Інноваційні страхові технології також являються одним із головних чинників вирішення питань щодо модернізації фінансового ринку загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богріновцева Л. М., Ключка О. В., Заїчко І. В. Розвиток та впровадження інноваційних підходів до фінансового управління страховими компаніями в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство.* 2024. № 60. URL : https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3608

2. Житар М. Тенденції розвитку страхового ринку України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство.* 2024. № 61. URL : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-24

3. За 2023 рік український ринок ОСЦПВ зріс на 24,8 % до 8,7 млрд гривень / МТСБУ. URL : https://mtsbu.ua/news/post/za-2023-rik-ukrayinskij-rinok-oscpv-zris-na-248-do-87-mlrd-griven

4. Інноваційна модернізація менеджменту в умовах глобальної нестабільності : монографія / за заг. ред. Горбового А. Ю. ; Кужелєв М. О., Онишко С. В., Куценко В. І.,. Олешко А. А., Гусятинський М. В., Халецька А. А. та ін. ; Ун-т державної фіскальної служби України. Ірпінь-Білосток, 2018. 305 с.

5. Огляд страхового ринку України / Національний банк України. URL : https://bank.gov.ua/ua/supervision/regulation-nonbank-fs-market/insurance

6. Онишко С. В., Богріновцева Л. М., Ключка О. В. Трансформація страхового ринку України в умовах сьогодення. *Інтернаука. Серія: Економічні науки.* 2023. № 9. URL : https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-9-9147

7. Чуницька І. І., Богріновцева Л. М. Особливості діяльності страхових компаній на фінансовому ринку України в умовах воєнного стану. *Інфраструктура ринку*. 2023. Вип. 71. С. 251–258. URL : http://www.market-infr.od.ua/journals/2023/71_2023/46.pdf

УДК 336.1

Козій Наталія,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри фінансових ринків та технологій,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

РОЛЬ ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНИХ ФІНАНСІВ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Kozii Nataliia,
candidate of economic sciences, docent,
associate Professor of the Department of Financial Markets and Technologies,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

THE ROLE OF DECENTRALIZED FINANCE IN THE MODERN WORLD

Децентралізовані фінансові інструменти стали однією з найбільш інноваційних і потенційно переворотних характеристик сучасного фінансового ландшафту. Їх розвиток і імплементація мають глибокі наслідки для економіки, споживачів і регулюючих органів. Ці інструменти базуються на блокчейн технологіях, що забезпечують прозорість, безпеку, і, що найголовніше, децентралізацію контролю над фінансовими активами і операціями.

На відміну від традиційних фінансових систем, де централізовані інституції, такі як банки і уряди, відіграють роль посередників і контролерів, DeFi дозволяє користувачам безпосередньо взаємодіяти через блокчейн. Це має потенційні переваги, включаючи зниження вартості транзакцій, підвищення їх швидкості і надання доступу до фінансових послуг для непід'єднаних до банківської системи осіб.

DeFi інструменти можуть бути класифіковані за різними характеристиками. По-перше, є кредитування та позичкові платформи, які дозволяють користувачам позичати або позичати активи без необхідності традиційного фінансового посередника. Другий важливий сегмент – це децентралізовані біржі (DEX), які дозволяють торгівлю криптовалютами і токенами без центральної контролюючої влади.

Ще один аспект DeFi - це створення стабільних валют (stablecoins), які прив'язані до стабільних активів, таких як USD, щоб зменшити волатильність криптовалют. Також існують інвестиційні фонди і платформи для автоматизованого управління активами, які використовують алгоритми для оптимізації інвестиційних стратегій [1].

Децентралізоване страхування є ще одним сегментом, що пропонує покриття ризиків без втручання традиційних страхових компаній. Це дозволяє користувачам отримувати страхові послуги безпосередньо, забезпечуючи новий рівень доступності і прозорості.

Також в DeFi існують інструменти управління та голосування, які дають змогу децентралізованим автономним організаціям (DAO) функціонувати без центрального керівництва. Члени DAO можуть голосувати за важливі рішення, впливаючи на напрямок проекту.

Науково-академічний аналіз цих інструментів важливий для розуміння їх ролі в економіці, потенційних ризиків і переваг. Крім того, цей аналіз допомагає ідентифікувати ключові області для майбутніх досліджень, розвитку та регуляції.

Передумови для успішної інтеграції DeFi інструментів включають розробку міцної нормативної основи, що захищає користувачів і підтримує інновації. Це також вимагає від користувачів високого рівня обізнаності щодо ризиків і можливостей, асоційованих з цими інструментами.

У цьому контексті, важливо визначити, як DeFi може співіснувати з традиційною фінансовою системою, чи буде воно доповненням, заміною або конкурентом. Особливу увагу слід приділити механізмам вирішення спорів, законодавчим рамкам конфіденційності та визначенню міри відповідальності при збоях системи.

Хоча перспективи DeFi є значними, існує потреба в додаткових дослідженнях, особливо в областях безпеки, сумісності, масштабованості і споживчої поведінки. Дослідження повинні також розглядати потенціал DeFi для сприяння фінансовій інклюзії та його вплив на глобальні економічні тенденції.

Розвиток децентралізованих фінансів (DeFi) можна розглядати як відповідь на глобальну фінансову кризу 2008 року, яка виявила серйозні вади у традиційній фінансовій системі. Недовіра до банківських установ та вимога більшої прозорості в транзакціях спонукали до розвитку технологій, здатних забезпечити більшу децентралізацію та автономію [2].

Виникнення Bitcoin у 2009 році, як піонера серед криптовалют, заклало основу для DeFi. Концепція криптовалюти, що функціонує незалежно від центрального банку або держави, стала проривною. По суті, Bitcoin був першим, хоч

і примітивним, DeFi інструментом, забезпечуючи цифрові транзакції між особами без необхідності централізованого посередника.

Подальший прогрес у сфері блокчейн технологій зумовив розвиток інших криптовалют та смарт-контрактів, особливо з появою Ethereum у 2015 році. Ethereum запропонував мову програмування, що дозволяє створювати складні смарт-контракти та децентралізовані додатки (DApps), які лягли в основу сучасних DeFi проектів.

З розвитком технології смарт-контрактів та DApps, DeFi почало набирати обертів. Платформи для позичання, як Compound та MakerDAO, і біржі для обміну токенів, як Uniswap, стали одними з перших, хто впровадив DeFi в широкі маси.

DeFi зміцнило свої позиції як важлива складова сучасної економіки, забезпечуючи доступ до фінансових послуг без обмежень, які накладає традиційна банківська система. DeFi відкриває можливості для мільйонів людей, що не мають доступу до стандартних фінансових послуг.

Проте DeFi не є панацеєю і має свої проблеми. Високий ризик шахрайства, волатильність криптовалют та технічні проблеми є викликами, які DeFi повинно подолати, щоб досягти ширшого прийняття.

Можливості DeFi майже безмежні, оскільки вони можуть впливати на різні аспекти економіки, від особистих фінансів до корпоративних операцій. DeFi може внести значний вклад у глобальну фінансову інклюзію, забезпечуючи доступ до кредитування, заощаджень та інвестиційних інструментів.

Регуляторний аспект є одним з найбільших викликів для DeFi. Хоча відсутність регуляції сприяє інноваціям, вона також створює ризики для користувачів. Будь-які майбутні регуляторні заходи повинні збалансувати потребу у захисті споживачів із підтримкою інновацій.

У зв'язку із зростанням популярності DeFi, питання безпеки стає все більш актуальним. Кібератаки та експлуатація уразливостей у смарт-контрактах вимагають уваги та розвитку більш надійних заходів безпеки [3].

DeFi також має потенціал змінити традиційні фінансові інститути, змусивши їх адаптуватися або ризикувати втратити релевантність. Це може призвести до більшої інтеграції традиційних та децентралізованих фінансових послуг.

Довгострокове майбутнє DeFi залежить від його здатності адаптуватися та вирішувати існуючі проблеми. Важливою є також його інтеграція з штучним інтелектом і іншими передовими технологіями для створення ще більш ефективних та безпечних фінансових інструментів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Qin K., Zhou L., Afonin Ya. et al. CeFi vs. DeFi – Comparing Centralized to Decentralized Finance. DOI : https://doi.org/10.48550/arXiv.2106.08157

2. Shukla S., Kharif O., Ossinger J. Billions of Dollars Flee to Crypto's Decentralized Roots After FTX Collapse. Bloomberg. 18.11.2022. URL : https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-11-18/billions-of-dollars-flee-ftx-woe-to-crypto-s-decentralized-roots

3. Meyer, C., Sandner, P., Urbach, N. Development and Risks of Decentralized Finance: A Systematic Literature Review. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4016497 (дата звернення: 09.11.2024).

УДК 336.2

Максимова Лілія,
студентка 2-го курсу групи ОБП-32-1
Науковий керівник:
Коляда Тетяна,
канд. екон. наук, доцент,
старший науковий співробітник,
доцент кафедри публічних фінансів,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Maksimova Lilia,
student of the 2 year, group OBP-23-1
Academic supervisor:
Koliada Tetiana,
Candidate of Sciences (Economics),
Associate Professor, Senior Research Fellow,
Associate Professor of the Department of Public Finance,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

DIGITAL TRANSFORMATION OF TAX POLICY IN UKRAINE

Цифрова трансформація стає одним із ключових напрямів розвитку, зокрема у сфері податкової політики. Впровадження новітніх інформаційних технологій в адмініструванні податків дозволяє підвищити ефективність державних фінансів, знизити рівень корупції та забезпечити прозорість фіскальних процесів. Для України, де економіка проходить складний період війни, ці завдання набувають особливої актуальності.

Саме тому Державна податкова служба України підготувала портфель проектів цифрової трансформації, в які низка інформаційно - комунікативних систем, зокрема:

1. Інформаційно - комунікативна система “Міжнародний автоматичний обмін інформацією”
2. Інформаційно - комунікативна система “Е - акциз”

3. Інформаційно - комунікативна система “Е - аудит”

4. Інформаційно - комунікативна система «Автоматизована система роботи з великими масивами даних для проведення аналізу ризиків з трансфертного ціноутворення»

Кожна з цих інформаційно - комунікативних систем має свою специфіку, адаптовану до потреб сучасного фіскального управління та особливостей економічної ситуації [1].

Інформаційно - комунікативна система “Міжнародний автоматичний обмін інформацією” складається з міжнародних стандартів автоматичного обміну податковими даними – систем CRS. Система CRS зобов'язує країни-учасниці збирати інформацію про фінансові рахунки нерезидентів і автоматично передавати ці дані податковим органам інших юрисдикцій. Вона охоплює звіти, які містять імена, адреси, ідентифікаційні номери платників податків, дату і місце народження підзвітних осіб, ідентифікаційні номери фінансових установ, баланс рахунків на кінець звітного періоду або на момент їх закриття [2].

Україна впровадила стандарт CRS з 28 квітня 2023 року, коли набули чинності зміни до Податкового кодексу, згідно із Законом № 2970-IX. Отримані дані сприятимуть підвищенню ефективності податкового контролю та дозволять українським податковим органам виявляти недекларовані доходи, отримані через іноземні рахунки, а також застосовувати правила щодо контрольованих іноземних компаній. Інформація про іноземні рахунки може бути використана для встановлення податкових зобов’язань, якщо сукупний баланс фінансових рахунків громадянина України перевищує 250 000 доларів США на кінець календарного року, протягом якого діє воєнний стан в Україні.

Список країн, з якими Україна здійснюватиме обмін податковою інформацією включає такі держави, як Кіпр, ОАЕ, Велика Британія, Естонія, Австрія тощо. Водночас для обміну необхідні двосторонні угоди, тому кожна країна має бути окремо узгоджена на предмет участі у процесі CRS [2].

Проєкт "еАкциз" — це інноваційна цифрова система, створена для відстежування алкогольної та тютюнової продукції від виробника чи імпортера до кінцевого споживача з метою боротьби з тіньовим ринком. Впровадження системи базується на використанні електронних акцизних марок з унікальним кодом-ідентифікатором, що активується після сплати акцизного податку [5].

Основні завдання "еАкциз" включають підвищення прозорості обігу підакцизної продукції, захист легальних товарів, автоматизацію звітності та обмеження каналів збуту нелегальної продукції. Система інтегрує можливість миттєвого сповіщення контролюючих органів у разі виявлення контрафакту та забезпечує контроль за дотриманням законодавства.

Очікується, що "еАкциз" значно підвищить надходження до бюджету від сплати акцизів, гармонізує національне законодавство з європейськими стандартами, а також сформує культуру відповідального споживання в суспільстві [5].

Концепція “е-аудиту” спрямована на підвищення якості контрольно - перевірочної роботи через запровадження автоматизованих інструментів контролю, які ґрунтуються на використанні міжнародного стандартного аудиторського файлу SAF-T, розробленого ОЕСР, що дозволяє здійснювати податковий контроль за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення. Для повного застосування цього інструменту в Україні необхідно ухвалити відповідні законодавчі зміни [3].

За планом, вже у 2027 року передбачається обов'язкове подання SAF-T для платників ПДВ [3].

Автоматизована обробка цих даних дозволить швидко визначати ризикові транзакції й платників податків для податкових перевірок, а результати аналізу можуть використовуватися для оперативного усунення розбіжностей або при виборі платників для поглиблених перевірок.

Інформаційно - комунікативна система «Автоматизована система обробки великих масивів даних для аналізу ризиків трансфертного ціноутворення» (ІКС Big Data ТР) була створена як інноваційної інформаційно - комунікаційної системи для моніторингу ризиків у міжнародному оподаткуванні – ІКС «Автоматизована система обробки великих масивів даних для аналізу ризиків трансфертного ціноутворення». Ця система відповідає стандартам ризик-менеджменту та базується на принципах доброчесності [4].

ІКС Big Data ТР застосовує понад 100 алгоритмів обробки інформації, інтегруючи дані світових аналітичних джерел і фінансово - податкову звітність, митні декларації, показники фінансової діяльності, рентабельності, ліквідності та ділової активності [4]. Система детально аналізує контрольовані операції та структуру зовнішньоекономічної діяльності, що сприяє:

- розвитку ризикорієнтованих методів оцінки відповідності операцій принципу «витягнутої руки»;
- підвищенню швидкості та точності аналізу;
- зміцненню рівня податкової сумлінності (compliance);
- зниженню впливу людського фактора в процесах контролю.

ІКС Big Data ТР забезпечує комплексний підхід до оцінки ризиків у трансфертному ціноутворенні, покращуючи ефективність податкового моніторингу та підвищуючи прозорість фінансових операцій [4].

Отже, запровадження систем цифрової трансформації ДПС є значним кроком до інноваційного розвитку та прозорості у податковому адмініструванні

України. Ці заходи сприяють посиленню фінансового контролю, зниженню ризиків ухилення від оподаткування та підвищенню якості фінансової звітності, що критично важливо для відновлення економіки в умовах воєнного періоду. Завдяки новітнім IT-рішенням вдається не лише оптимізувати процеси податкового моніторингу, але й підвищити податкову дисципліну, забезпечити стабільні бюджетні надходження та сформувати довіру платників податків до державних інституцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цифрова трансформація ДПС / Новини : вебсайт. URL : https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/press-room/tax-and-legal-alerts/2024/07-08.html (дата звернення: 23.10.2024).

2. Автоматичний обмін інформацією за стандартами / Новини : вебсайт. URL : https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/press-room/tax-and-legal-alerts/2024/07-08.html (дата звернення: 23.10.2024).

3. Концепція від Мінфіну / Держава: звітність та податки : вебсайт. URL : https://medoc.ua/blog/e-audit-koncepcija-vid-minfinu (дата звернення: 24.10.2024).

4. Удосконалення системи оподаткування в Україні / Головне управління ДПС у Полтавській області : вебсайт. URL : https://semenivska-gromada.gov.ua/news/1729494129/ (дата звернення: 24.10.2024).

5. Система Е-акциз / Акцизний податок : вебсайт. URL : https://7eminar.ua/news/1445-sistemu-eakciz-rozroblyatime-kompaniya-eleks?page=65 (дата звернення: 25.10.2024).

УДК 004.92:339.138

Ніжегородцев Владислав,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри комп'ютерних
та інформаційних технологій і систем;
Саханда Аліна,
здобувачка вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня,
спеціальність 122 «Комп'ютерні науки»,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ЦИФРОВІ ВІЗУАЛЬНІ СТЕРЕОТИПИ У ФОРМУВАННІ СПОЖИВЧИХ ОЧІКУВАНЬ

Nizhehorodtsev Vladyslav,
Ph.D., Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Computer
and Information Technologies and Systems;
Alina Sakhanda,
Applicant for higher education
first (bachelor's) degree,
Speciality 122 «Computer Science»,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

THE DIGITAL VISUAL STEREOTYPES IN SHAPING CONSUMER EXPECTATIONS

Актуальність. Цифрова епоха відкрила нові можливості для впливу на аудиторію, дозволяючи компаніям, медіа та інфлюенсерам ефективніше передавати візуальні образи, які залишаються основою стереотипів. Стереотипи в цифровому форматі можуть мати як позитивний вплив, так і сприяти погіршеним узагальненням та формувати нереалістичні очікування.

Візуальні образи в маркетингу часто створені таким чином, щоб викликати певні емоції або сформувати уявлення про ідеальне життя, пов'язане з продуктом.

Наприклад, зображення щасливих людей у стильному інтер'єрі підсвідомо формують очікування, що конкретна покупка може підвищити рівень життя або навіть зробити людину щасливішою.

Візуальні стереотипи мають значний вплив на формування споживчих очікувань і громадської думки, особливо в контексті маркетингу, реклами та ЗМІ. Візуальні стереотипи виступають як спрощені, стійкі образи чи символи, які відображають загальні уявлення про певні групи людей, товари чи ідеї. Їх застосування може як допомогти у комунікації, так і призвести до сильного узагальнення та викривлення сприйняття реальності.

Метою дослідження стало вивчення особливостей сприйняття візуальних образів та їх важливу роль у формуванні споживчих очікувань.

Матеріали та методи. Візуальні стереотипи впливають на свідомість через процеси асоціативного мислення та психологічного тиску. Використовуючи такі техніки, як нейролінгвістичне програмування та фреймінг, рекламодавці можуть створити міцні асоціації між зображеннями та бажаними результатами. Методи нейролінгвістичного програмування використовуються для впливу на підсвідомість, де повторення візуальних стимулів посилює асоціації і призводить до бажання купити продукт.

Результати та обговорення. За результатами дослідження можна з певною часткою впевненості стереотипи у візуалі широко використовуються в рекламі для швидкого донесення інформації та привернення уваги споживачів. Їхнє основне призначення - створювати негайні асоціації з продуктом чи послугою, що дозволяє ефективніше комунікувати з аудиторією.

Відповідно, стереотипи відіграють важливу роль у формуванні споживчих очікувань та громадської думки. Вони допомагають брендам встановлювати легкий контакт зі споживачами, але мають і темний бік - створюють викривлене сприйняття норм і стандартів. Постійне повторення стереотипних образів закріплює певні культурні уявлення, які впливають на душевний стан людей, формують їхні бажання та уявлення про успіх, красу та соціальний статус.

Прямий маркетинг у цифрову епоху поєднує в собі найкращі особливості традиційного впливу: електронна пошта - ефективним засобом націлювання на певну аудиторію за допомогою повідомлень; використання інтернету - надає можливість маркетологам за рахунок відстежування поведінки споживачів; мобільні додатки - надають можливість маркетологам у швидкий спосіб охопити споживачів за рахунок привертання уваги push-повідомленнями [4, с. 164].

Візуальні повідомлення на разі це потужний інструмент міжкультурної комунікації, адже вони здатні передавати інформацію та емоції без слів. Така

форма комунікації приваблива, оскільки вона може долати мовні бар'єри та культурні відмінності, створюючи зміст доступним для більш широкої аудиторії.

Успішне розроблення та реалізація бізнес-проєкту потребує значного обсягу інформаційних даних, накопичення яких повинно відбуватися усіма можливими засобами, а інформаційне забезпечення у підприємства дозволяє повноцінно забезпечити його поточну адаптацію до непередбачуваних умов та вимог [3, с. 187].

Прямий діджитал маркетинг допомагає бізнесу в цей період відокремитися від конкурентів за допомогою особистих повідомлень з урахуванням потреб цільової аудиторії.

Візуальні елементи, такі як зображення, кольори, символи та форми, мають здатність викликати універсальні емоційні реакції та створювати інтуїтивне розуміння значення. Формування споживчих очікувань також залежить від здатності розпізнавати маніпулятивні техніки, наприклад, використання візуальних метафор, кольорів, які підсилюють певні емоції, або зображення, що асоціюється з престижем і соціальним статусом.

Часто стереотипне мислення використовується як метод психологічного впливу та маніпуляцій, зокрема, на силі стереотипів базується комерційна реклама, а стереотипи наповнені почуттями, перевагами, асоціюються зі страхами, бажаннями, гордістю, надією проектують у зовнішній світ усвідомлення наших цінностей, а з іншого – стандартизують процес спілкування; обмежують можливість пізнання нового, що виходить за межі звичних понять або суперечить їм; сприяють формуванню хибних уявлень, упереджень [1].

Коли ми бачимо рекламні зображення чи видимі повідомлення брендів, наше критичне мислення допоможемо аналізувати ці образи, визначати, наскільки вони недостатні реальності, і розуміти сховані меседжі. Це дозволяє споживачам не тільки уникати необдуманих покупок, але й глибше розуміти способи впливу, які використовують видимими носіями для формування їх очікувань.

Саме по собі візуальне повідомлення може сприйматись як таке, що має полегшити засвоєння інформації чи навіть розважити, це пов'язано з тим, що за сучасного ритму життя у більшості людей немає можливості ґрунтовно проаналізувати отримувану інформацію, а також не всі реципієнти медіа усвідомлюють важливість критичного мислення для споживання візуального контенту [2, с. 156].

Сформовані стереотипи зазвичай стійкі і можуть зберігатися упродовж тривалого відрізку життя людини. Їх руйнування може супроводжуватись роздратуванням, відчуттям дискомфорту, порушеннями психічної рівноваги. Одним із дієвих способів протидії стереотипам є розвиток гнучкості та критичності мислення, розширення кругозору, самоосвіта.

Висновки. Отже, використання візуальних цифрових стереотипів має як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, це ефективний інструмент цифрової комунікації, який може швидко донести повідомлення та встановити емоційний зв'язок з глядачем, а з іншого боку, може призвести до закріплення суспільних упереджень та формування нереалістичних споживчих очікувань.

Завдяки своїй універсальності та здатності спрощувати складну інформацію, візуальні цифрові повідомлення залишаються ефективним засобом у міжкультурній цифровій комунікації, сприяючи кращому взаєморозумінню людей між різними культурами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борисюк А. Стереотипи та якість життя. URL : https://www.bsmu.edu.ua/blog/1300-stereotipi-ta-yakist-zhittya/

2. Коваль А. Цінності, стереотипи та маніпуляції у візуальній комунікації. Теорія та історія соціальних комунікацій. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2021. Том 32 (71), № 4, ч. 3. С. 155–161.

3. Лупак Р. Л. Інформаційне забезпечення бізнес-проєктування підприємницької діяльності. *Підприємництво, облік та фінанси: сучасний стан й перспективи повоєнного відродження* : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Херсон – Кропивницький, 24 квітня 2024 р. Херсон : ХДАЕУ, 2024. С. 187–189.

4. Попова Н. В. Маркети : підручник / Попова Н. В., Катаєв А. В., Базалієва Л. В., Кононов О. І., Муха Т. А. ; під заг. ред. Н. В. Попової. Харків : Факт, 2020. 315 с.

УДК 336.02

Новицька Олена,
канд. екон. наук,
доцент кафедри публічних фінансів;
Черненко Владислав,
студент групи ФМУП-24-1,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Novytska Olena,
Ph.D., docent Department of Public Finance;
Vladyslav Chernenko,
Student of FMUP-24-1 group,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

UKRAINE'S FINANCIAL POLICY IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

Глобалізація – це багатовекторний процес, який охоплює всі сфери людського життя, в тому числі й фінансову. Для України, як держави, що прагне інтегруватися у світову економіку, трансформація фінансової політики є невіддільною частиною цього процесу. Ця робота має на меті проаналізувати ключові виклики та можливості, які постають перед Україною в умовах глобалізації, а також запропонувати напрямки вдосконалення фінансової політики.

Як зазначають Кеннет Рогофф та Джессі Лімоні [1], глобалізація значно посилила взаємозалежність національних економік, зробивши їх вразливими до зовнішніх шоків. Разом з тим Джозеф Стіґліц [2] підкреслює негативні наслідки фінансової глобалізації для країн, що розвиваються, та необхідність більш справедливого світового порядку. Пол Кругман [3] підтримує глобалізацію, але зазначає, що її переваги не розподіляються рівномірно і можуть призводити до соціальних проблем.

Згідно з дослідженнями М. Пасічного та І. Чугунова [4], фінансова політика України в умовах глобалізації повинна бути спрямована на:

– створення стабільного макроекономічного середовища: зниження інфляції, стабілізацію курсу національної валюти, збалансування державного бюджету;

– посилення фінансового регулювання: вдосконалення системи банківського нагляду, підвищення вимог до капіталізації банків, посилення контролю за небанківськими фінансовими установами;

– розвиток фінансового ринку: створення сприятливих умов для розвитку фондового ринку, ринку облігацій, ринку страхових послуг;

– підвищення фінансової грамотності населення: проведення інформаційних кампаній, розробка навчальних програм для різних категорій населення;

– інтеграція у світову фінансову систему: активна участь у міжнародних фінансових організаціях, укладання двосторонніх угод про співробітництво у фінансовій сфері.

Однак, реалізація цих цілей в умовах глобалізації, а особливо в умовах повномасштабної війни, стикається з низкою серйозних викликів. Так, світові фінансові кризи, торгові війни, пандемії та інші глобальні події створюють додаткові ризики для української економіки. Війна в Україні, високий рівень корупції та геополітична напруженість у регіоні відлякують інвесторів і ускладнюють залучення зовнішнього фінансування. Також війна призводить до еміграції значної частини населення, що погіршує демографічну ситуацію і створює дефіцит кваліфікованих кадрів, а недостатнє фінансування освіти і науки гальмує технологічний розвиток і знижує конкурентоспроможність української економіки. Ще фінансування військових дій та масштабні руйнування інфраструктури потребують значних фінансових ресурсів тому держава змушена збільшувати державний борг, що створює додаткові фінансові обмеження.

Для вирішення цих викликів необхідно:

1. Зміцнити міжнародну співпрацю через активне залучення фінансової допомоги та участь у міжнародних проєктах.

2. Вести боротьбу з корупцією й підвищити ефективність державних видатків, а також реалізувати процеси децентралізації влади.

3. Створити сприятливі умови для бізнесу, залучення інвестицій і підтримки малого та середнього підприємництва.

4. Розвивати освіту і науку, покращувати кваліфікацію працівників.

5. Зменшити залежність від експорту сировини, розвиваючи нові галузі промисловості.

6. Скоротити енергоспоживання та перейти на відновлювальні джерела енергії.

7. Запроваджувати цифрові технології у розвитку фінансового сектору України, зокрема блокчейн та інші інноваційні рішення.

Отже, трансформація фінансової політики України в умовах глобалізації – це складний і тривалий процес. Для успішної адаптації до нових умов необхідно поєднати зусилля держави, бізнесу та громадянського суспільства. Важливо не лише використовувати можливості, які відкриває глобалізація, а й мінімізувати ризики, пов’язані з цим процесом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Reinhart, Carmen M., and Kenneth S. Rogoff. This Time Is Different: Eight Centuries of Financial Folly / Princeton University Press. 2009. JSTOR. DOI : https://doi.org/10.2307/j.ctvcm4gqx (дата звернення: 10.11.2024).

2. Стіґліц, Джозеф. Глобалізація та її тягар / пер. з англ. К. : Вид. дім «КМ Академія», 2003. 252 с.

3. Krugman, Paul. The Return of Depression Economics and the Crisis of 2008. New York : W.W. Norton, 2009. URL : https://www.academia.edu/8782383/Krugman_Paul_-_The_Return_of_Depression_Econom (дата звернення: 10.11.2024).

4. Пасічний М., Чугунов І. Фінансова політика України в умовах глобалізації економіки. *Актуальні проблеми економіки.* К. : КНТЕУ, 2016. Вип. 5.

УДК 352.07:336.1

Онищук Ігор,
аспірант,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна

ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ БАЗОВОГО РІВНЯ

Onyshchuk Igor,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman,
Kyiv, Ukraine

TECHNOLOGIES FOR MANAGING FINANCIAL RESOURCES OF LOCAL SELF-GOVERNMENT AT THE BASIC LEVEL

Сучасні економічні, політичні та соціальні виклики, включаючи пандемію, економічну нестабільність, військові дії, ставлять перед органами місцевого самоврядування (ОМС) численні завдання для забезпечення стабільності та ефективності управління. У цих умовах значно зростає важливість новітніх технологій управління фінансами. Важливим є не лише підтримка стійкого функціонування громад, але і забезпечення належного рівня довіри громадян до місцевої влади в умовах невизначеності.

Це вимагає від ОМС гнучких та адаптивних підходів, здатності швидко реагувати на зміни у середовищі та ризики, що виникають під час виконання їхніх повноважень. Особливого значення ці питання набувають у контексті кризових ситуацій, зокрема військової агресії, коли ефективність управління безпосередньо впливає на забезпечення критичної інфраструктури, безпеки та стабільності населення.

Оптимізація системи управління вимагає інноваційних підходів, зокрема впровадження новітніх технологій для аналізу та збору даних, покращення комунікації та залучення громадян до процесу прийняття рішень. Це сприяє підвищенню легітимності й ефективності управління, а також розвитку громад.

У ході дослідження було встановлено, що впровадження новітніх технологій значно покращує прозорість, ефективність та стійкість фінансового управління в ОМС. Основні технології, що аналізувалися, включають:

Електронне урядування. Ефективне управління місцевими фінансами дійсно є складним завданням, яке включає планування, організацію, контроль і нагляд. У монографії Мануеля Фернандеза Гонсалеза підкреслюється важливість діджиталізації у цьому процесі. Застосування електронної аналітики дозволяє охопити ширшу аудиторію, полегшуючи доступ до інформації про потреби та уподобання мешканців у реальному часі [1].

Діджиталізація сприяє визначенню потреб та пріоритетів мешканців, дозволяє зрозуміти їх позиції щодо важливих питань розвитку, покращує комунікацію. Це не лише підвищує ефективність прийняття рішень, але й сприяє прозорості та довірі до управлінських процесів [2].

Ця технологія забезпечує відкритість та прозорість діяльності ОМС, підвищує рівень довіри громадян та спрощує процес адміністрування. Використання електронного документообігу, онлайн-сервісів та інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє громадам швидше реагувати на запити громадян та забезпечує відкритий доступ до фінансових даних.

Інформаційні системи управління фінансами. Впровадження інформаційних систем автоматизації бюджетування, обліку та контролю дозволяє не лише прискорити виконання фінансових операцій, а й покращити підзвітність та прозорість фінансових процесів. Автоматизація сприяє оперативності управлінських рішень, зменшенню людського фактору у виконанні фінансових завдань та оптимізації процесу планування бюджетів.

Останні дослідження МВФ підкреслюють, що інформатизація та цифровізація є ключовими для досягнення стратегічних цілей як на рівні уряду, так і на рівні громад. Хоча цифровізація управління доходами за останнє десятиліття стабільно прогресувала, її темпи були нерівномірними. Сучасні інформаційні системи також сприяють швидкому обміну досвідом між країнами, що розвиваються, та високорозвинутими країнами, що прискорює їх розвиток [3].

Блокчейн-технології. Використання блокчейну забезпечує додатковий рівень безпеки і прозорості, робить неможливим несанкціоноване редагування або видалення даних. Це особливо важливо для управління бюджетними коштами. Сьогодні ключовою тенденцією є стрімке збільшення обсягів даних, які генеруються, зокрема, державними інституціями. Це зумовлює застосування новітніх методів збору, обробки та аналізу інформації. У цьому контексті квантові технології стають перспективним напрямом, що здатний значно підвищити ефективність обчислювальних процесів.

Такі засоби, на відміну від традиційних, дозволяють обробляти набагато більші обсяги даних з меншою кількістю ресурсів та у значно коротший час,

відкриваючи нові можливості для прийняття рішень. Ці може стати основою для нових рішень в управлінні даними, зокрема в сферах, що потребують великих обсягів інформації для підвищення точності результатів [4].

Системи стратегічного планування та прогнозування. Системи прогнозування дозволяють громадам більш точно оцінювати майбутні фінансові потреби та ризики. Прогнозування також допомагає виявляти потенційні проблеми на ранніх етапах та розробляти стратегії реагування на кризові ситуації. Це дає змогу громадам підготуватися до можливих фінансових труднощів та забезпечити стабільність у довгостроковій перспективі.

Окрім цього, прогнозування та аналіз даних відіграють центральну роль у підготовці стратегії громади, оскільки дозволяють оцінити розвиток і ризики, зважаючи на внутрішні та зовнішні умови. Ці процеси допомагають обґрунтувати стратегічні підходи та ухвалювати ефективні рішення, використовуючи спеціалізовані програмні засоби для моделювання та прогнозування. Такий підхід дає можливість громадам проактивно реагувати на зміни, краще розподіляти ресурси та планувати на основі об’єктивних даних і чітких прогнозів, що сприяє стабільності та розвитку територіальних громад [5].

Штучний інтелект (ШІ). Використання ШІ у фінансовому управлінні надає можливість для більш точного аналізу даних, побудови прогнозів та моделювання сценаріїв розвитку. ШІ може знизити ризики, пов’язані з прийняттям управлінських рішень, завдяки здатності обробляти великі обсяги інформації та виявляти приховані закономірності. Наприклад, штучний інтелект можна застосувати для створення автоматизованих систем підтримки прийняття рішень, що враховують динаміку соціально-економічного середовища.

Штучний інтелект відіграє важливу роль у публічному управлінні, особливо в кризових ситуаціях, забезпечуючи ефективний розподіл ресурсів через аналіз даних та визначення оптимальних рішень, що допомагає скоротити зайві витрати. ШІ також сприяє прогнозуванню ризиків, розробці антикризових стратегій і планів реагування, мінімізуючи їхній вплив [6].

Ситуаційний підхід. Ситуаційний підхід дозволяє керівникам місцевого самоврядування ефективно ідентифікувати проблеми та виклики, з якими стикається їхня громада, і розробляти індивідуальні стратегії для їх вирішення. Винайдений у Гарвардській школі бізнесу, цей підхід базується на ухваленні оптимальних рішень з урахуванням різноманітних факторів і досвіду осіб, які приймають рішення. Ситуаційний підхід є ефективним інструментом для розвитку та забезпечення стійкості територіальних громад, оскільки дозволяє гнучко реагувати на конкретні умови та потреби громади [7].

Цей підхід забезпечує адаптацію управлінських рішень до конкретних умов та обставин. Ситуаційний підхід дозволяє оперативно реагувати на змінні умови, що є особливо важливим в умовах постійної економічної нестабільності та соціальних викликів. Його впровадження допомагає громадам приймати оптимальні рішення для забезпечення стабільного розвитку.

Висновки. Дослідження доводить, що впровадження новітніх технологій у фінансове управління повноваженнями ОМС має значні переваги для підвищення ефективності, прозорості та стійкості громад. Застосування інноваційних підходів, таких як електронне урядування, інформаційні системи, блокчейн, штучний інтелект та системи прогнозування, дає можливість не лише оптимізувати фінансові процеси, а й зменшити ризики, пов'язані з економічними та політичними викликами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Manuel Fernández González (2016). La Smart City como imaginario socio-tecnológico. – Cuaderno de Investigación Urbanística 109 – Noviembre / Diciembre 2016. DOI : https://doi.org/10.20868/ciur.2016.109.3498

2. Мацокін А. Електронне урядування: механізм застосування у діяльності ОМС. 2017. URL : https://i.factor.ua/ukr/journals/ms/2017/november/issue-11/article-32046.html

3. Amaglobeli, D. et al. (2023). Transforming Public Finance through GovTech. Staff Discussion Note SDN2023/004. Washington D.C.: International Monetary Fund.

4. Криниця С. Сучасні тренди розвитку цифрових технологій та їх вплив на публічні фінанси. *Збірник праць Державного податкового університету*. 2023. № 2. С. 82–120. DOI : https://doi.org/10.33244/2617-5940.2.2023.82-120

5. Зуб С. Стратегічне управління діяльністю органів місцевого самоврядування : кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». Миколаїв, 2023. 81 с. URL : https://krs.chmnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/3011 (дата звернення: 16.10.2024).

6. Оболенський О., Косицка В., Рвач А. Штучний інтелект у публічному управлінні: вимоги, проблеми та ризики. *Вчені записки* : збірник наукових праць. Київ : КНЕУ, 2023. Вип. 33. С. 121–137. DOI : 10.33111/vz_kneu.33.23. 04.10.068.074

7. Шевченко О. Використання ситуаційного підходу в управлінні стійкістю територіальних громад. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти. Серія: Публічне управління та адміністрування.* 2023. Вип. 2 (5). С. 31–34. URL : https://visnuk.dano.dp.ua/index.php/pma/article/view/116/110 (дата звернення: 16.10.2024).

УДК 336

Пацан Михайло,
аспірант
Науковий керівник:
Козій Наталія,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри фінансових ринків
та технологій,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ

Patsan Mykhailo,
postgraduate
Supervisor:
Kozii Nataliia,
candidate of economic sciences, docent,
associate Professor of the Department of Financial
Markets and Technologies,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE CLASSIFICATION OF DECENTRALIZED FINANCIAL INSTRUMENTS

Сучасний грошовий обіг на порозі революції, започаткованої конвергенцією децентралізованих фінансових інструментів (DeFi) та штучного інтелекту (AI). Ця синергія відкриває нові горизонти для створення автономних, ефективних та надійних систем грошового обігу.

В сучасному світі штучний інтелект (AI) вже не є лише екзотичним науковим феноменом, але втілюється в практичні технологічні рішення, які змінюють традиційні сфери людської діяльності. Однією з таких сфер є фінансова

індустрія, де AI здатен розширити горизонти можливостей, покращуючи ефективність, безпеку, та доступність фінансових послуг.

Децентралізовані фінанси (DeFi) вже зараз показують потенціал до революційних змін у сфері фінансових транзакцій. Вони пропонують механізми, які забезпечують високий рівень прозорості, безпеки та доступності, уникаючи традиційних фінансових посередників. Однак, як і всяка інша технологія на стадії становлення, DeFi має свої недоліки та обмеження, що вимагає наукового підходу до їх вивчення та оптимізації.

Децентралізовані фінансові інструменти (DeFi) представляють собою інноваційний сектор фінансових послуг, заснований на блокчейн технологіях. Вони надають користувачам можливість участі в фінансових операціях, включаючи позичання, страхування, торгівлю активами та заробіток відсотків без необхідності посередництва традиційних фінансових інституцій [1].

DeFi є відносно новою парадигмою у фінансовій індустрії, що забезпечує реалізацію фінансових послуг на основі розподілених реєстрів. Головною характеристикою DeFi є відсутність централізованого контролю або посередника, що дозволяє знизити витрати та бар'єри для входу, а також забезпечити більшу прозорість і швидкість транзакцій.

Основною відмінністю DeFi від традиційних фінансових інструментів є їх відкритість і доступність. DeFi дозволяє користувачам у всьому світі отримувати доступ до фінансових послуг, не зважаючи на географічне розташування чи соціально-економічний статус. Це відкриває двері для глобальної фінансової інклюзії та економічної емансипації.

Інструменти DeFi можна класифікувати за різними ознаками. По-перше, існують платформи кредитування та запозичення, які дозволяють користувачам позичати активи без необхідності традиційних фінансових посередників. Другим важливим сегментом є децентралізована біржа (DEX), яка дозволяє торгувати криптовалютами та токенами без централізованого управління правами.

DeFi інструменти також можна класифікувати за кількома ключовими характеристиками:

1. За типами операцій: позичання та кредитування; обмін активами (торгівля); прогнозні ринки; страхування; забезпечення ліквідності.

2. За видами використовуваних активів: криптовалюти; стейблкойни; токенізовані активи; говернанс токени.

3. За механізмам консенсусу: Proof of Work (Праця); Proof of Stake (Володіння); Delegated Proof of Stake (Делеговане Володіння); Proof of Authority (Авторитет).

4. За рівнем децентралізації: повністю децентралізовані платформи; частково децентралізовані платформи.

DeFi пропонує багато можливостей, але також і несе певні ризики, які представили в таблиці 1.

Таблиця 1 – Переваги та ризики використання DeFi

Переваги		Ризики	
Доступність	Для використання DeFi достатньо підключення до інтернету і криптовалютного гаманця. Не потрібно відкривати банківський рахунок або надавати особисті дані;	Безпека	Недоліки в коді та вразливості в смартконтрактах можуть призвести до зломів і втрати коштів. При цьому не всі сервіси проводять якісний аудит коду, що підвищує ймовірність злому
Прозорість	Усі операції, умови смарт-контрактів і активи в DeFi публічно доступні, що виключає приховані комісії та шахрайство. Кожен може перевірити заблокований на платформі капітал, транзакції та інші дані	Відсутність регулювання	На момент написання DeFi-сектор не регулюється в більшості країн. Однак введення нагляду в майбутньому може істотно вплинути на роботу протоколів і обмежити їхню доступність
Анонімність	На відміну від традиційних фінансових установ, які дотримуються суворих правил ідентифікації клієнтів, DeFi дають змогу зберігати конфіденційність під час взаємодії	Волатильність	Криптовалютні активи, які використовуються в DeFi, часто схильні до значних змін вартості, що може призвести до збитків, наприклад, через непередбачену ліквідацію кредитної позиції.
Прибутковість	Користувачі можуть отримувати прибуток від активів через такі механізми, як стейкінг, фармінг і надання ліквідності. Часто прибутковість цих інструментів вища, ніж відсотки за банківськими депозитами		

Джерело : розроблено автором за даними [2].

Отже, можемо зробити висновки, що DeFi – це революційна технологія, яка змінить наше уявлення про фінанси, надаючи користувачам нові можливості для отримання доходу та доступу до цифрових активів. У найближчі роки DeFi стане каталізатором значних змін у фінансовій системі і, за умови усвідомленого використання, відкриє нові можливості для інвесторів. Однак, щоб

безпечно користуватися послугами DeFi, важливо розуміти як ризики, так і переваги. Щоб захистити свої активи, користувачі повинні дотримуватися основних правил безпеки. Це означає вибір надійної платформи, аналіз самого сервісу та диверсифікацію активів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кондрат О. Б. Інноваційні фінансові інструменти в системі розвитку підприємств. *Український журнал прикладної економіки та техніки.* 2024. Том 9, № 1. С. 339–344. DOI : https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-1-57

2. Що таке децентралізовані фінанси (DeFi) та як вони працюють? URL : https://incrypted.com/ua/decentralized-finance/ (дата звернення: 11.11.2024).

УДК 368.914:004

Петренко Анастасія,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти;
Ключка Ольга,
канд. екон. наук, доцент,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ЦИФРОВІЗАЦІЯ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ: МОЖЛИВОСТІ ТА ПОТОЧНІ ТРЕНДИ

Petrenko Anastasiia,
Undergraduate Student (Bachelor's Degree);
Kliuchka Olha,
PhD in Economics, Associate Professor,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

DIGITIZATION IN THE SOCIAL INSURANCE SECTOR: OPPORTUNITIES AND CURRENT TRENDS

Цифровізація охоплює все більше сфер суспільного життя, і соціальне страхування не є винятком. Інформаційні технології стали основою для оновлення багатьох аспектів систем соціального захисту, надаючи можливість поліпшити доступність, ефективність і прозорість надання соціальних послуг [1]. Використання цифрових інструментів у сфері соціального страхування дає можливість швидкого обміну інформацією, автоматизації обробки заявок, скорочення часу на розгляд звернень і значного зниження витрат на адміністрування.

Проте поряд з очевидними перевагами цифровізації соціального страхування існує низка викликів та ризиків. Серед них – загрози кібербезпеці, ризик втрати або розголошення персональних даних, а також питання доступності технологій для соціально незахищених верств населення. Ці фактори потребують особливої уваги та розробки надійних механізмів захисту і регулювання для забезпечення стабільної та безпечної роботи системи.

Мета цього дослідження – комплексно оцінити вплив цифрової трансформації на систему соціального страхування, виявити ключові тенденції та сформулювати рекомендації для її подальшого розвитку.

Актуальність теми обумовлена тим, що цифровізація соціального страхування є одним із пріоритетних напрямів розвитку сучасного суспільства. Впровадження цифрових технологій дозволяє не тільки підвищити ефективність роботи державних органів, але й покращити якість життя громадян, забезпечивши їм більш зручний і доступний доступ до соціальних послуг.

Цифровізація соціального страхування передбачає впровадження інформаційних технологій для автоматизації процесів адміністрування, обробки заявок, обліку страхових випадків і комунікації з клієнтами [1]. Серед ключових аспектів цифровізації можна виділити створення електронних баз даних, запровадження цифрових платформ для громадян і мобільних додатків, використання штучного інтелекту для обробки великих масивів даних, а також автоматизацію процесів виплат і перевірки правомірності отримання допомоги. Ці нововведення значно покращують оперативність і якість надання соціальних послуг.

Серед можливості цифровізації в сфері соціального страхування основним є підвищення ефективності та прозорості. Впровадження цифрових технологій дозволяє оптимізувати процеси адміністрування, знижувати витрати та підвищувати прозорість системи соціального страхування. Цифрові платформи забезпечують зручний доступ до послуг, дозволяючи користувачам подавати заявки онлайн, відстежувати статус обробки, а також отримувати інформацію про свої права й обов'язки. Мобільні додатки та онлайн-платформи дозволяють громадянам отримувати доступ до послуг соціального страхування без необхідності особисто відвідувати установи. Це особливо важливо для людей з обмеженими можливостями, літніх осіб і мешканців віддалених населених пунктів, які тепер можуть звернутися за допомогою без зайвих витрат часу і ресурсів.

Поточні тренди в цифровому страхуванні дійсно акцентуються на використанні передових технологій, зокрема Big Data, штучного інтелекту (ШІ) та Інтернету речей (IoT).

Технології Big Data дозволяють страховим компаніям аналізувати великі обсяги інформації з різних джерел, включаючи соціальні мережі, банківські дані, медичні записи та поведінкові фактори. Це забезпечує глибше розуміння клієнтських потреб, що дозволяє створювати більш персоналізовані страхові продукти. Big Data також допомагає прогнозувати ризики, ідентифікувати потенційні випадки шахрайства та знижувати витрати на адміністрування.

ШІ трансформує процеси страхування через автоматизацію задач, що раніше вимагали людського втручання. Алгоритми ШІ можуть швидко оцінювати ризики, обробляти претензії та проводити попередню перевірку даних, забезпечуючи оперативне прийняття рішень. Крім того, чат-боти на основі ШІ покращують обслуговування клієнтів, надаючи консультації та відповіді на запитання в режимі реального часу, що підвищує зручність і задоволення користувачів [3].

Пристрої IoT, такі як фітнес-трекери, датчики автомобілів і смарт-гаджети для дому, збирають актуальні дані про здоров'я користувачів, їхній стиль водіння та безпеку житла. Ці дані дозволяють страхувальникам більш точно оцінювати ризики і розраховувати індивідуальні страхові премії. Наприклад, компанії можуть пропонувати знижки на страховку для водіїв, які демонструють безпечну поведінку на дорозі, або на страхування здоров'я для клієнтів, які активно займаються спортом.

Комбінація Big Data, ШІ та IoT створює нові можливості для створення персоналізованих продуктів, ефективної оцінки ризиків та гнучких умов страхування. Ця екосистема дозволяє страховим компаніям адаптуватися до потреб сучасного клієнта та розширювати спектр послуг, забезпечуючи вищу точність прогнозів і кращий рівень обслуговування.

Ці технологічні тренди значно підвищують конкурентоспроможність страхових компаній, які активно інвестують у цифрову трансформацію, та сприяють більш ефективному обслуговуванню клієнтів.

Водночас, попри ряд переваг є і ризики цифровізації в сфері соціального страхування. Одним із найбільших ризиків цифровізації є питання кібербезпеки. Вразливість електронних систем до хакерських атак, витоків даних або внутрішніх порушень може призвести до втрати конфіденційної інформації, що може зашкодити громадянам і поставити під загрозу надійність системи. Використання особистих даних потребує особливих заходів захисту, зокрема шифрування інформації та застосування багаторівневої автентифікації.

Іншим ризиком є технологічна нерівність та бар'єри доступності. Адже для повноцінного користування цифровими сервісами потрібні доступ до Інтернету, сучасні гаджети та певний рівень цифрової грамотності. Для деяких громадян, особливо літніх людей або мешканців сільської місцевості, такі вимоги можуть створити бар'єр.

Для зниження ризиків, пов’язаних із впровадженням Big Data, ШІ та IoT в цифровому страхуванні, необхідно застосувати комплексний підхід із фокусом на безпеку даних, етичні принципи та забезпечення доступності для всіх користувачів [3]. Подолати ризики можна шляхом використання сучасних методів шифрування, багаторівневої аутентифікації та регулярних оновлень програмного забезпечення допоможе зменшити ймовірність витоків і кібератак. Використання технологій ШІ для моніторингу та виявлення аномалій у системі забезпечує швидке реагування на можливі загрози. Запровадження політики мінімізації доступу до конфіденційної інформації лише для тих співробітників, які мають безпосередню необхідність у цьому для виконання своїх функцій.

Як висновок варто зазначити, що цифровізація соціального страхування має потенціал значно підвищити ефективність, доступність та прозорість надання соціальних послуг. Водночас важливо врахувати ризики, пов'язані з кібербезпекою, доступністю технологій для всіх верств населення, а також можливістю технічних збоїв. Для забезпечення успішного переходу до цифрових технологій у сфері соціального страхування необхідно впроваджувати комплексні заходи захисту та підтримки користувачів, що допоможуть мінімізувати ризики і сприяти сталому розвитку системи соціального захисту в сучасному цифровому світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кошеленко К. Цифровізація соціальної сфери. Чому це важливо навіть під час війни? / LB.ua. Дорослий погляд на світ : вебсайт. URL : https://lb.ua/blog/kostjantyn_koshelenko/530007_tsifrovizatsiya_sotsialnoi_sferi_chomu.html

2. Маркевич К. Цифровізація: переваги та шляхи подолання викликів / Разумов центр : вебсайт. URL : https://razumkov.org.ua/statti/tsyfrovizatsiia-perevagy-ta-shliakhy-podolannia-vyklykiv

3. 3 тренди в страхуванні: штучний інтелект, цифровізація та агентські продажі / FORINSURER: Форіншурер – журнал про страхування та InsurTech : вебсайт. URL : https://forinsurer.com/news/24/03/07/43552

4. Ключка О., Богріновцева Л., Козій Н. Оцінка ефективності впровадження інноваційних технологій в діяльність вітчизняних банків під впливом цифрової трансформації фінансового ринку. *Економіка та суспільство*. 2024. № 62.

5. Богріновцева Л., Ключка О., Заїчко І. Розвиток та впровадження інноваційних підходів до фінансового управління страховими компаніями в умовах воєнного стану *Економіка та суспільство.* 2024. № 60.

УДК 330.3:004](477-651.2)"364"

Підлипна Радміла,
д-р екон. наук, професор,
завідувачка кафедри фінансів, обліку та оподаткування;
Смочко Валерія,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Ужгородський торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету,
м. Ужгород, Україна

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Pidlypna Radmila,
Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of the Department of Finance,
Accounting and Taxation;
Smochko Valeriia,
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Finance,
Accounting and Taxation,
Uzhgorod Institute of Trade and Economics
of State University of Trade and Economics,
Uzhhorod, Ukraine

IMPACT OF DIGITALIZATION ON THE ECONOMIC PROCESSES OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF WAR

Війна в Україні стала катастрофічним випробуванням для національної економіки, руйнуючи як фізичні, так і інтелектуальні ресурси країни. Крім знищення інфраструктури та виробничих потужностей, великим викликом стали зміни в структурі населення через міграційні процеси, а також значне падіння довіри інвесторів і, як наслідок, зменшення інвестиційної привабливості. В умовах таких економічних потрясінь традиційні підходи до ведення бізнесу і економічної діяльності, які передбачають сталість умов і відносну передбачуваність ринку, часто стають неефективними. Це зумовлює потребу в адаптації до нових реалій.

В умовах війни відбувається скорочення бюджетних видатків і обмежується доступ до фінансових ресурсів для цифрової трансформації. Бюджетні обмеження можуть ускладнити впровадження дорогих технологічних рішень, що створює серйозні перешкоди для цифровізації державних підприємств України. Військовий конфлікт призводить до зниження бюджетних надходжень, збільшення витрат на оборону і перерозподілу ресурсів на військові потреби, що негативно впливає на здатність уряду інвестувати в цифрові технології [1, с. 224].

Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій є критично важливим елементом цифрової трансформації управління підприємствами в Україні. Оскільки інформаційне суспільство є комфортнішим, досконалішим і відбиває прогресивний розвиток суспільства, інформатизація спричиняє в основному позитивні наслідки [2].

Основні аспекти впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у бізнес-процеси:

1. Автоматизація бізнес-процесів: Впровадження ІКТ дозволяє автоматизувати рутинні процеси управління, зменшуючи залежність від людського фактору та підвищуючи швидкість і точність виконання операцій. Це стосується як фінансових, так і виробничих процесів, що допомагає знизити витрати і підвищити ефективність.

2. Інтеграція систем управління: Важливим етапом цифрової трансформації є інтеграція різних інформаційних систем підприємства — від управлінських систем (ERP, CRM) до систем управління виробництвом і логістикою. Це дає змогу отримувати єдину картину про стан бізнесу в режимі реального часу, що сприяє оперативному прийняттю рішень.

3. Розвиток електронної комерції: В умовах війни і економічної нестабільності бізнеси змушені адаптуватися до нових умов. Одним із важливих напрямів цифрової трансформації є розвиток електронної комерції. Це дає змогу підприємствам не лише зберігати зв’язок з існуючими клієнтами, але й залучати нових через онлайн-платформи, що є критично важливим у період обмеженості фізичних ресурсів та інфраструктури. Організаційно-правові засади функціонування сфери е-комерції в Україні визначаються законом «Про електронну комерцію», що має певні недоліки - приміром, його дія не поширюється на правочини щодо цінних паперів [3, ст. 1 ч. 2].

4. Хмарні технології: Хмарні рішення дають можливість підприємствам зберігати й обробляти великі обсяги даних без необхідності в інвестиціях у дороге обладнання. Це також забезпечує мобільність та доступність даних для співробітників в будь-якому місці, що є важливим в умовах міграції та зміни умов праці.

5. Аналіз даних і штучний інтелект: Інформаційно-комунікаційні технології дозволяють ефективно використовувати великі дані (Big Data) для прогнозування тенденцій, оцінки ризиків та оптимізації управлінських рішень. Використання штучного інтелекту та машинного навчання допомагає підприємствам приймати більш обґрунтовані рішення, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності на ринку.

6. Кібербезпека: Одним із ключових аспектів цифрової трансформації є забезпечення безпеки даних і захисту від кіберзагроз. В умовах війни кібербезпека стає особливо важливою, адже численні кібернапади можуть бути спрямовані на порушення нормальної роботи підприємств. Відповідно, інвестиції в системи кіберзахисту є невід'ємною частиною стратегії цифрової трансформації.

7. Цифрові платформи для взаємодії з клієнтами та партнерами: Розвиток цифрових платформ для взаємодії з клієнтами і партнерами, таких як онлайн-майданчики для продажу товарів, сервіси для проведення он-лайн зустрічей та підтримки робочих зв’язків, платформи для управління ланцюгами постачання або для організації спільної роботи, дозволяє бізнесу ефективно взаємодіяти в умовах глобальних змін. Це також дає змогу значно зменшити витрати на фізичну інфраструктуру і підвищити рівень обслуговування клієнтів.

8. Електронний документообіг: Впровадження систем електронного документообігу дозволяє значно скоротити час на обробку документів і знизити витрати на папір і зберігання фізичних копій. Це також сприяє оптимізації взаємодії з державними органами.

Електронний документообіг регулюється відповідним законодавством: Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» регулює відносини, що виникають між юридичними, фізичними особами, суб'єктами владних повноважень у процесі надання і отримання послуг електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг [4], а ЗУ «Про електронні документи та електронний документообіг» встановлює основні організаційно-правові засади функціонування електронного документообігу та використання е-документів, зокрема електронної товарно-транспортної накладної [5].

Інформаційно-комунікаційні технології є потужним інструментом для підвищення стійкості та адаптивності українських підприємств до нових економічних умов. Вони дають змогу українському бізнесу стати повноцінним учасником міжнародної електронної торгівлі, дозволяють зберігати конкурентоспроможність, знижувати витрати, підвищувати ефективність і безпеку бізнес-процесів. Тому впровадження ІКТ повинно бути пріоритетним напрямком для бізнесу, що прагне лише вижити, але й процвітати в умовах глобальної цифровізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ковбатюк М. В., Ткаченко Д. О. Складнощі цифровізації економічних процесів в державних підприємствах України під час війни. *Science and technology: problems, prospects and innovations* : In The 11 th International scientific and practical conference, August 3–5, 2023. CPN Publishing Group, Osaka, Japan, 2023. 269, [224] p.

2. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології : навчальний посібник / Швачич Г. Г., Толстой В. В., Петречук Л. М., Іващенко Ю. С., Гуляєва О. А., Соболенко О. В. Дніпро : НМетАУ, 2017. 230 с.

3. Про електронну комерцію : Закон України від 01.01.2024 № 675-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text

4. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги : Закон України від 01.01.2024 № 2155-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#n534

5. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 31.12.2023 № 851-IV. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text

УДК 338, 351

Ричка Денис,
канд. юрид. наук, доцент;
Богатир Маргарита,
студентка II курсу,
Український державний університет науки та технологій,
ННІ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»,
м. Дніпро, Україна

РОЛЬ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ (FINTECH) У ПОСИЛЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

Rychka Denys,
Ph.D. in Law, Associate Professor;
Margarita Bohatyr,
Second-year Student,
Ukrainian State University of Science and Technology,
Research Institute "Prydniprovska State Academy of Civil Engineering and Architecture",
Dnipro, Ukraine

THE ROLE OF FINANCIAL TECHNOLOGIES (FINTECH) IN ENHANCING FINANCIAL SECURITY

Фінансова політика – цілеспрямована діяльність держави та інших економічних суб'єктів, спрямована на формування, розподіл і використання фінансових ресурсів для досягнення стратегічних і тактичних цілей. В залежності від рівня реалізації, фінансову політику можна поділити на державну (макрорівень), політику суб'єктів господарювання (мікрорівень), а також політику міжнародних організацій і фінансових установ (міжнародний рівень). Основною метою фінансової політики є створення ефективної системи управління фінансовими ресурсами, яка сприяє економічному зростанню та соціальному добробуту.

В даних тезах буде розкрито тему фінансових технологій в Україні, отже фінансові технології (FinTech) — це галузь, яка об'єднує фінансові послуги з технологічними інноваціями та ставить за мету підвищити ефективність, доступність

та якість фінансових продуктів і послуг. Фінтех включає в себе різноманітні нововведення, такі як мобільні платежі, блокчейн, цифрові банки, додатки для мобільних пристроїв, автоматизовані інвестиційні системи та використання штучного інтелекту для фінансового аналізу. Розвиток фінансових технологій сприяє появі нових бізнес-моделей і трансформації традиційних фінансових установ, що дозволяє їм швидше реагувати на потреби сучасних споживачів та ринків. [5]

В Україні фінтех динамічно розвивається завдяки високому рівню цифровізації суспільства, широкого розповсюдження мережі Інтернет у том числі у стільникових мережах та наявності кваліфікованих фахівців у галузі ІТ. Вітчизняні фінтех-компанії створюють продукти, які вже конкурують із міжнародними аналогами, пропонуючи інноваційні рішення у сфері мобільних фінансів, кредитування, онлайн-страхування та інших фінансових послуг. [3]

Розвиток галузі підтримується як приватними інвесторами, так і державними ініціативами, що сприяють інтеграції фінтеху у банківський сектор та розширенню фінансових послуг, а також наданню публічних послуг для населення та юридичних осіб зі сторони держави.

Український FinTech мав значний потенціал ще до початку великої війни. Наприклад, у 2019 році Україна займала провідні позиції у впровадженні ApplePay та GooglePay. Навіть під час повномасштабної війни та економічної нестабільності в країні, вітчизняний FinTech демонструє вражаючу стійкість і продовжує підтримувати український бізнес.

Для успішного розвитку FinTech важливо, щоб банки та фінансові установи підтримували інноваційні проекти. Учасники фінансового ринку можуть впроваджувати нові технології для покращення своїх процесів і підвищення ефективності. Наприклад, використання блокчейн-технології може спростити та знизити витрати на передачу коштів, а також забезпечити вищий рівень безпеки.

З розширенням FinTech-індустрії зростає потреба у фахівцях, які мають знання як у ІТ, так і у фінансовій сфері. Спеціалісти мають володіти глибокими знаннями не лише у своїй галузі, але й у питаннях кібербезпеки та захисту даних. Тому освіта стає важливим аспектом розвитку FinTech, зокрема, необхідно розвивати програми підготовки фахівців у фінансах та технологіях, а також створювати можливості для навчання та перепідготовки спеціалістів у цій сфері, враховуючи сучасні зміни на ринку праці. Крім того, важливо сприяти розвитку дискусій та обміну досвідом між професіоналами. [1]

Не менш важливим елементом для сприяння розвитку FinTech в Україні є створення регуляторних «пісочниць», «інкубаторів» та «акселераторів»,

зокрема для стартапів у цій галузі. Такі організації можуть надати молодим та іншим компаніям можливість отримати доступ до фінансування, менторської підтримки та експертизи від успішних учасників фінансового ринку.

Одним із ключових викликів для розвитку FinTech в Україні є питання регулювання. Хоча наразі існує певна нормативно-правова база, що регулює фінансову діяльність і захист споживачів, для подальшого прогресу в сфері FinTech необхідно продовжувати розробку та адаптацію спеціальних правових актів, які враховуватимуть особливості цієї галузі відповідно до сучасних умов. До прикладу, протягом минулого року в Україні було затверджено Концепцію відкритого банкінгу, а також ухвалено Концепцію реформування регулювання факторингу [1].

Крім того, було представлено текст законопроекту "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні". Прийняття цього законопроекту сприятиме створенню ефективного ринку віртуальних активів в Україні та встановленню правил оподаткування операцій з новим класом активів відповідно до європейських стандартів регулювання криптоактивів Markets in Crypto Assets (MiCA). Розглядаючи питання безпеки фінансової політики, мушу зазначити, що за прогнозами, до кінця 2025 року глобальні фінансові збитки від кібератак можуть досягти $10,5 трлн, що є значним зростанням порівняно з $6 трлн у 2021 році. Такий рівень загроз демонструє, що кіберзлочинність могла б посісти третє місце у світі за масштабом своєї економіки, поступаючись лише США та Китаю [2].

На жаль, кібератаки стають дедалі складнішими і більш витонченими, що створює серйозні виклики для захисту даних. Фінансовим установам, фінтех-компаніям і банкам, необхідна надійна стратегія кібербезпеки, яка враховує сучасні загрози. У цьому контексті Національний банк України зосереджує увагу на кіберзахисті, з огляду на зростання кількості кібератак, обстрілів енергетичної інфраструктури нашої країни та інших загроз, що виникли внаслідок повномасштабного вторгнення, і суттєво впливають на стійкість постачальників фінансових послуг.

В останні роки Національний банк України додержується стратегії, що окреслює основні напрямки подальшого розвитку фінансової системи країни. Одним із пріоритетних завдань є фінансова євроінтеграція, що передбачає приєднання України до Єдиної зони платежів у Євро (SEPA). У рамках цієї ініціативи Нацбанк планує вжити ряд заходів - інтеграція з платіжною інфраструктурою SEPA, що має на меті впровадження миттєвих кредитових переказів.

З квітня 2025 року банки системно повинні забезпечити можливість надсилання та отримання таких переказів, а з квітня 2026 року всі інші банки мають приймати миттєві платежі.

Другий масштабний напрямок – відкритий банкінг, що сприяє розвитку фінансової екосистеми в Україні. Закон України "Про платіжні послуги", що набуде чинності 1 серпня 2025 року, передбачає впровадження відкритої архітектури API для розширення можливостей ринку. Впровадження відкритого банкінгу забезпечить розширений доступ до фінансових послуг, підтримку нових бізнес-моделей та активізацію інноваційних фінансових продуктів.

Важливу роль у фінансовій політиці України відіграє розвиток фінансової інклюзії. Нещодавно затверджена Національна стратегія розвитку фінансової грамотності до 2030 року має на меті підвищення обізнаності населення щодо управління фінансами. Поглиблення фінансової інклюзії суттєво впливає на економічне зростання, оскільки сприяє збільшенню кількості фінансово обізнаних громадян, покращує доступ до фінансування для фізичних осіб, а також для малого та середнього бізнесу, і підвищує обсяги безготівкових операцій [4].

Отже, впровадження сучасних технологій у банківському секторі значно підвищує безпеку та ефективність фінансових операцій, зменшує їх вразливість і підвищує рівень захищеності від можливих загроз. Інноваційні рішення, такі як блокчейн, відкритий банкінг і фінансова інклюзія, забезпечують надійні алгоритми та структури баз даних, що робить системи більш стійкими до зловживань і кіберзагроз.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Top 5 Banking and Fintech Trends For 2021. Planet Compliance. URL : https://www.planetcompliance.com/top-5-banking-and-fintech-trends-for-2021/

2. Україна на 4-й сходинці рейтингу глобального індексу використання криптоактивів / Міністерство цифрової трансформації України. URL : https://thedigital.gov.ua/news/ukraina-na-4-y-skhodintsi-reytingu-globalnogo-indeksu-vikoristannya-kriptoaktiviv (дата звернення: 04.11.2024).

3. Український фінтех у 2024 році: ключові цифри та факти / Fintech Insider – Дізнавайся першим. URL : https://fintechinsider.com.ua/ukrayinskyj-finteh-u-2024-roczi-klyuchovi-czyfry-ta-fakty/ (дата звернення: 04.11.2024).

4. Розвиток фінтеху в Україні / Національний банк України. URL : https://bank.gov.ua/ua/about/develop-strategy/fintech2025 (дата звернення: 04.11.2024).

5. Худолій Ю. С., Халєвіна М. О. Фінтехнології в банківському бізнесі: реалії та перспективи. *Проблеми економіки.* 2021. № 1. С. 134–142. DOI : https://doi.org/10.32983/2222-0712-2021-1-134-142

УДК 336.132.11

Савченко Вікторія,
студентка 2-го курсу групи ОПСБ-23-1
Науковий керівник:
Коляда Тетяна,
канд. екон. наук, доцент,
старший науковий співробітник,
доцент кафедри публічних фінансів,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ФІНАНСОВА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Savchenko Victoria,
student of the 2nd year, group OPSB-23-1
Academic supervisor:
Koliada Tetiana,
Candidate of Sciences (Economics),
Associate Professor, Senior Research Fellow,
Associate Professor of the Department of Public Finance,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

FINANCIAL DECENTRALIZATION IN UKRAINE DURING WAR: CHALLENGES AND PROSPECTS

Фінансова децентралізація є одним із ключових елементів модернізації управління державою та важливим фактором розвитку територіальних громад в Україні. Від початку повномасштабного вторгнення росії у 2022 році, фінансова децентралізація зазнала значних трансформацій: зросла потреба у швидкому перерозподілі ресурсів, підвищилася роль місцевих бюджетів у забезпеченні життєдіяльності громад, а також збільшилася кількість державних та міжнародних програм підтримки. Метою цього дослідження є оцінка сучасного стану та перспектив фінансової децентралізації у 2024 році, її впливу на стабільність місцевих бюджетів, з акцентом на ефективність заходів підтримки постраждалих громад та відновлення критичної інфраструктури.

З початком війни було змінено підходи до фінансування територіальних громад. Військовий стан вимагав термінового перерозподілу бюджетних коштів, що спричинило нові виклики у функціонуванні місцевих бюджетів. В результаті більшість місцевих органів влади зіткнулися з потребою термінового фінансування оборонних та соціальних програм, а також відновлення критичної інфраструктури. З 2022 року місцеві бюджети стали основою для підтримки внутрішньо переміщених осіб (ВПО), розміщення гуманітарної допомоги та фінансування оборонних потреб на місцевому рівні. Дослідження свідчать, що в умовах війни фінансова децентралізація відіграла критичну роль у забезпеченні життєдіяльності громад. Так, за даними Міністерства фінансів, протягом 2022-2023 років обсяг субвенцій на соціальні програми та відновлення інфраструктури в прифронтових регіонах зросла на 35% [1]. Це стало можливим завдяки новим урядовим політикам та підтримці міжнародних партнерів, таких як ЄС та Світовий банк.

У 2024 році національні програми фінансування постраждалих громад передбачають виділення значних обсягів коштів на інфраструктурні проєкти та соціальні програми. Так, на відновлення критичної інфраструктури було спрямовано понад 5 млрд гривень, що дозволило реалізувати більше ніж 250 проєктів у галузі житлово-комунального господарства, медицини та освіти. Нові програми підтримки зокрема включають цільові субвенції для відновлення зруйнованих об'єктів інфраструктури, гранти на розвиток місцевої економіки та підтримку малого бізнесу, а також державні дотації на утримання критичних соціальних об'єктів. Середньорічна частка державних дотацій у місцевих бюджетах зросла з 22% до 30% у порівнянні з довоєнним періодом [1].

Однією з особливостей фінансової децентралізації в умовах війни стало розширення обсягів міжнародної допомоги. Зокрема, програма U-LEAD з Європою виділила 300 млн євро на проєкти для відновлення територіальних громад, що постраждали від війни [2]. У 2024 році понад 60% фінансованих програм були спрямовані на відновлення шкіл, лікарень та транспортної інфраструктури. Окрім того, Європейський Союз виділив кошти на підтримку соціальної інфраструктури, яка забезпечує інтеграцію ВПО. На рис. 1 наведено розподіл міжнародних грантів за ключовими сферами.

Рисунок 1 – Склад та структура міжнародної грантової допомоги територіальним громадам України 2023 року [2]

За 2023-2024 роки у відбудові взяли участь 48% громад, які знаходяться на територіях, що найбільше постраждали від бойових дій. Основна частина відновлення фінансувалася через цільові субвенції та спеціальні фонди місцевих бюджетів. Важливим елементом підтримки стали державні субвенції, які дозволили місцевим органам влади розпочати реконструкцію соціальних об’єктів і доріг. Середньорічний обсяг субвенцій на ці потреби збільшився на 20% у порівнянні з попередніми роками [2]. Це дозволило стабілізувати життєдіяльність багатьох громад і розпочати створення умов для економічного розвитку навіть у прифронтових регіонах.

Перспективи фінансової децентралізації в Україні пов'язані зі зміцненням ролі місцевих бюджетів у процесі відбудови країни та розвитку економіки. Прогнозується, що частка місцевих податків і зборів у загальній структурі доходів бюджетів громад буде зростати, що підвищить фінансову самостійність громад. Очікується також, що реформи бюджетного законодавства спростять механізм отримання громадою додаткового фінансування для термінових потреб у разі надзвичайних ситуацій. Уряд планує запровадити більш гнучкі інструменти розподілу коштів, що дозволить громадам швидко адаптуватися до змінних умов і забезпечувати сталий розвиток [3, с. 391].

Таким чином, фінансова децентралізація в Україні продемонструвала свою ефективність в умовах повномасштабної війни, дозволивши громадам зберегти фінансову стабільність і забезпечити виконання нагальних потреб.

Водночас виклики, спричинені війною, стимулювали зміни у структурі місцевих бюджетів, акцентуючи на зростанні державних субвенцій та міжнародної допомоги. У 2024 році децентралізація має стати основою для подальшого відновлення та розвитку територіальних громад, сприяючи їхньому сталому економічному зростанню та соціальній стабільності. Перспективи фінансової децентралізації включають реформування бюджетної системи, підвищення прозорості розподілу ресурсів та створення гнучкої системи підтримки для ефективного управління громадою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міністерство фінансів України. Розподіл субвенцій на соціальні та оборонні потреби за 2023 рік. URL : https://mof.gov.ua (дата звернення: 29.10.2024).

2. U-LEAD з Європою: Підтримка територіальних громад в Україні. URL : https://ulead.eu (дата звернення: 30.10.2024).

3. Коляда Т. А. Фінансове забезпечення сталого розвитку територіальних громад України як чинник реальної децентралізації повоєнного відновлення. *Бізнес Інформ.* 2024. № 7. С. 385–393. DOI : https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-7-385-393

УДК 336

Скрипник Галина,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри публічних фінансів,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна;
Скрипник Тарас,
здобувач вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна

ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Skrypnyk Halyna,
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Public Finance,
State Tax University,
Irpin, Ukraine;
Skrypnyk Taras,
applicant for higher education of the first
(bachelor's) degree,
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman,
Kyiv, Ukraine

STATE BUDGET OF UKRAINE UNDER MARTIAL LAW: CHALLENGES AND PROSPECTS

Економічний розвиток та надійний соціальний захист є ключовими пріоритетами кожної держави, що сприяють підвищенню добробуту і якості життя населення. Для цього необхідна зважена бюджетна політика, яка забезпечує ефективне формування коштів Державного бюджету та передбачає їх оптимальний розподіл між суспільними сферами. В умовах воєнного стану і зростання державного боргу в Україні постають гострі питання щодо формування і виконання бюджету.

Держава зобов'язана фінансувати такі важливі функції, як оборона, забезпечення територіальної цілісності, діяльність органів влади, охорона здоров'я, освіта тощо. Реалізація цих функцій прямо залежить від наявного бюджету, тому кожна країна прагне сформувати стабільний централізований фонд коштів – Державний бюджет [1].

Формування Державного бюджету України в умовах воєнного стану зумовлено складними економічними та соціальними викликами, що постали перед країною через військовий конфлікт з росією. Воєнний стан потребує значних бюджетних витрат на оборону, підтримку соціальної сфери та відновлення зруйнованої інфраструктури, що висуває нові вимоги до бюджетної політики та управління фінансами. Зростання фінансового навантаження змушує державу шукати додаткові джерела доходів, оптимізувати витрати, залучати міжнародну допомогу та кредитування. Для ефективного вирішення цих проблемних питань необхідно забезпечити ефективний фінансовий контроль з боку держави, залучити громадськість до бюджетного процесу тощо [2].

Протягом 2022–2023 років основні показники доходів і видатків Державного бюджету України демонструють поступове зростання – доходи збільшилися на 884,3 млрд грн, а видатки – на 1308,7 млрд грн (табл. 1). Це пояснюється значними витратами уряду, необхідними для підтримки збройного опору агресору та фінансування соціально-економічних потреб країни з початку повномасштабного вторгнення. Починаючи з кінця лютого, обсяги бюджетних витрат і дефіциту, а також структура фінансування свідчать про переорієнтацію державних ресурсів на першочергове забезпечення військових потреб.

Як показано в таблиці 1, у 2023 році найбільші надходження в розмірі 433,4 млрд грн Україна отримала від ЄС, урядів інших держав, міжнародних організацій та донорських установ, що склало 16,2% від загальних доходів Державного бюджету.

За період січень – грудень 2023 року надходження до Державного бюджету України склали 2672 млрд грн, що на 884,3 млрд грн (або на 49,5%) більше, ніж у відповідному періоді 2022 року. Це зростання забезпечене збільшенням таких складових: власні надходження зросли на 577,2 млрд грн; ПДВ на імпортовані товари – на 113,1 млрд грн; акцизний податок – на 65 млрд грн; податок та збір на доходи фізичних осіб – на 58,5 млрд грн; податок на прибуток підприємств – на 26,8 млрд грн; субвенції з місцевих бюджетів – на 18,8 млрд грн; ввізне мито – на 16,3 млрд грн.

Таблиця 1 – Доходи Державного бюджету України за січень-грудень 2022–2023 рр., млрд грн

Показник	2022 р.	2023 р.	Темп росту		Питома вага	
			%	млрд грн	2023 %	Зміна до 2022, у в.п.
Податкові надходження, у т.ч.:	949,8	1203,5	126,7	253,8	45,0	-8,1
- податок та збір на доходи фізичних осіб	148,4	206,9	139,4	58,5	7,7	-0,6
- податок на прибуток підприємств	117,0	143,8	122,9	26,8	5,4	-1,2
- рентна плата за користування надрами	81,0	56,1	69,2	-25,0	2,1	-2,4
- акцизний податок	102,4	167,3	163,5	65,0	6,3	0,5
- податок на додану вартість	467,0	580,8	124,4	113,8	21,7	-4,4
- ввізне мито	23,3	39,6	170,0	16,3	1,5	0,2
Неподаткові надходження	346,6	991,6	286,1	645,0	37,1	17,7
Власні надходження бюджетних установ	235,2	812,4	345,5	577,2	30,4	17,3
Офіційні трансферти від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	481,1	433,4	-	-47,4	16,2	-10,7
Усього	**1787,7**	**2672,0**	**149,5**	**884,3**	**100,0**	-

Джерело: складено на основі [3].

Серед усіх надходжень до бюджету 45% склали податкові надходження, основними з яких були: ПДВ (21,7%), податок на доходи фізичних осіб (7,7%), акцизний податок (6,3%) та податок на прибуток підприємств (5,4%). Неподаткові надходження становили 37,1% від загальної суми доходів бюджету, з них: власні надходження бюджетних установ – 30,4%, а кошти, що надходять від НБУ – 2,7%.

За даними таблиці 2, видатки Державного бюджету України в січні – грудні 2023 року сягнули 4 014,4 млрд грн, що на 48,4%, або на 1308,7 млрд грн, більше порівняно з аналогічним періодом 2022 року.

Аналіз видатків за основними бюджетними показниками Державного бюджету України відображає ключові завдання та виклики, що постали перед країною через повномасштабне вторгнення росії. Найбільші витрати зосереджені на обороні (52,3%), громадському порядку, безпеці та судочинстві (14,3%), а також на соціальному захисті та соціальному забезпеченні (11,7%).

Таблиця 2 – Видатки Державного бюджету України
за січень-грудень 2022–2023 рр., млрд грн

Показник	2022 р.	2023 р.	Темп росту		Питома вага	
			%	млрд грн	2023 %	Зміна до 2022, у в.п.
Загальнодержавні функції	44,1	48,5	110,0	4,4	1,2	-0,4
Обслуговування боргу та виплати за державними деривативами	157,9	247,6	156,8	89,7	6,2	0,3
Оборона	1143,2	2097,6	183,5	954,5	52,3	10,0
Громадський порядок, безпека та судова влада	443,3	574,6	129,6	131,3	14,3	-2,1
Економічна діяльність	95,4	134,3	140,8	38,9	3,3	-0,2
Охорона навколишнього природного середовища	4,7	5,2	110,4	0,5	0,1	-0,04
Житлово-комунальне господарство	0,5	8,4	-	7,8	0,2	0,2
Охорона здоров'я	184,3	179,3	97,3	-5,0	4,5	-2,3
Духовний та фізичний розвиток	11,1	11,8	106,9	0,8	0,3	-0,1
Освіта	58,5	60,5	103,3	1,9	1,5	-0,7
Соціальний захист та соціальне забезпечення	426,0	469,3	110,2	43,3	11,7	-4,1
Міжбюджетні трансферти	136,8	177,4	129,7	40,6	4,4	-0,6
Усього	**2705,7**	**4014,4**	**148,4**	**1308,7**	**100,0**	-

Джерело: складено на основі [3].

Протягом січня – грудня 2023 року бюджетний дефіцит склав 1333,1 млрд грн, зокрема дефіцит загального фонду – 1360,1 млрд грн. На погашення основної суми державного боргу витрачено 436,5 млрд грн, із них 369,8 млрд грн на внутрішній борг та 66,7 млрд грн на зовнішній борг.

Війна в Україні суттєво порушила фінансову стабільність і потребує нових заходів для підтримки економіки та захисту населення. Пріоритетними видатками стали оборона і соціальна підтримка, а основними джерелами наповнення бюджету – податкові надходження та зовнішня допомога.

У 2024 році, враховуючи продовження військових дій, Державний бюджет України має бути орієнтований на підтримку Збройних Сил та оборонного сектору. Водночас важливо передбачити ресурси для поступового відновлення України як європейської держави.

Перспективи наповнення державного бюджету України для економічного відновлення пов'язані з декількома ключовими напрямами.

По-перше, це залучення міжнародної допомоги та кредитів, які мають важливе значення як для підтримки стабільності бюджету, так і для фінансування відбудови інфраструктури.

По-друге, стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу через податкові послаблення й грантові програми допоможе відновити економічну активність на місцевому рівні, сприяючи створенню нових робочих місць і зростанню податкових надходжень.

По-третє, важливо забезпечити ефективну реалізацію реформ для підвищення прозорості державних фінансів, зменшення корупції та покращення інвестиційного клімату, що сприятиме залученню внутрішніх і зовнішніх інвестицій. Також значну роль відіграватиме оптимізація податкової політики, зокрема боротьба з тіньовою економікою і ухиленням від сплати податків, яка забезпечить додаткові надходження до бюджету.

Крім того, перспективним є розвиток стратегічних галузей, таких як аграрний сектор, енергетика, IT та виробництво з високою доданою вартістю. Це допоможе не тільки забезпечити зростання внутрішнього ВВП, а й розширити експортний потенціал, збільшивши валютні надходження. У сукупності ці заходи забезпечать основу для сталого наповнення Державного бюджету, забезпечуючи фінансову стабільність та економічне відновлення України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фінансування Державного бюджету України з початку повномасштабної війни. URL : https://mof.gov.ua/uk/news/ukraines_state_budget_financing_since_the_beginning_of_the_full-scale_war-3435

2. Ватаманюк-Зелінська У. З., Пріцак Я. М., Зелінський М.-П. Б. Особливості формування та виконання державного бюджету України в умовах воєнного стану. *Економічний простір.* 2023. № 185. С. 26–31.

3. Міністерство фінансів України / Офіційний державний вебпортал. URL : https://openbudget.gov.ua/

УДК 336.7

Теслюк Софія,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри фінансів,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ CBDC ТА ЇХ ІНТЕГРАЦІЯ В ДЕРЖАВНУ ФІНАНСОВУ СИСТЕМУ

Tesliuk Sofiia,
Ph.D. in Economics, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Finance,
Lesya Ukrainka Volyn National University,
Lutsk, Ukraine

DEVELOPMENT STRATEGIES FOR CBDC AND THEIR INTEGRATION INTO THE STATE FINANCIAL SYSTEM

Цифровізація фінансових систем стає одним з ключових аспектів економічної трансформації сучасних держав. Центральні банківські цифрові валюти (CBDC) є відповіддю на виклики цифрової ери, яка вимагає модернізації фінансової політики. Враховуючи швидкий розвиток технологій та зростання популярності криптовалют, багато країн розглядають можливість впровадження CBDC. Такі дії можуть дозволити підвищити контроль центральних банків над грошовою масою, покращити ефективність платіжних систем та підвищити фінансову інклюзію населення.

CBDC — це цифрова форма національної валюти, випущена центральним банком. На відміну від загальновідомих криптовалют, таких як Bitcoin чи Ethereum, CBDC є централізованою валютою, яка контрольованою урядом. Вона може існувати як у вигляді облікових записів на рахунках, так і у формі токенів, які можуть бути використані для платежів і зберігання вартості. Основною відмінністю CBDC від звичайних грошей є її цифрова природа. Вона може функціонувати паралельно із традиційними готівковими коштами та потенційно може замінити їх у майбутньому.

Впровадження CBDC може мати значний позитивний вплив на розвиток фінансових систем. До переваг можна віднести:

1. **Підвищення ефективності платіжних систем**. За допомогою CBDC можна знизити витрати на транзакції, особливо міжнародних розрахунків. Внутрішні платежі також можуть стати швидшими та дешевшими, зокрема для малого бізнесу та споживачів.

2. **Фінансова інклюзія**. Актуально для держав з низьким рівнем банківської інфраструктури, адже CBDC може дозволити людям, які мають обмежений доступ до банківських послуг, але мають доступ до інтернету чи мобільних пристроїв здійснювати необхідні розрахунки.

3. **Посилення контролю.** CBDC дозволяє центральним банкам більш ефективно контролювати грошову масу та інфляцію. У випадку кризових ситуацій CBDC може використовуватися для швидкої реалізації заходів стимулювання, наприклад, шляхом прямих виплат населенню.

4. **Зниження залежності від приватних криптовалют**. Стрімке зростання популярності криптовалют становить виклик для традиційних фінансових систем. Впровадження CBDC може створити регульовану альтернативу, яка гарантує стабільність і безпеку фінансових операцій.

Однак, не зважаючи на ряд преваг, впровадження CBDC потребує певних заходів підготовки. Такий процес неможливий без створення безпечної та надійної цифрової платформи. CBDC має забезпечувати високий рівень захисту від кібератак, уникати втрат чи крадіжок коштів користувачів, а також гарантувати конфіденційність даних. Також необхідне створення правової бази для регулювання операцій з CBDC. Це включає як міжнародні стандарти, так і національні правила щодо операцій з цифровими валютами. Важливо враховувати також питання податкового обліку та відмивання грошей.

CBDC може змінити роль комерційних банків у грошово-кредитній системі. Якщо громадяни зможуть зберігати гроші безпосередньо в центральному банку, це може призвести до зменшення попиту на депозити у комерційних банках, що вплине на їхні доходи і здатність видавати кредити.

Також запровадження цифрових валют може призвести до поглиблення цифрової нерівності. Не всі громадяни мають доступ до сучасних технологій, що може обмежити їх можливість користуватися CBDC.

Тому для успішного впровадження CBDC урядам необхідно розробити комплексну стратегію, яка б враховувала всі вищезгадані аспекти.

Найбільш ефективним підходом може бути поступове впровадження CBDC, починаючи з тестових проектів (пілотних програм) у певних секторах

економіки чи регіонах. Це дозволить виявити потенційні технічні та соціальні проблеми на ранніх етапах і скоригувати підхід.

Для уникнення конфлікту з комерційними банками та приватними платіжними системами, необхідна тісна співпраця між державою та приватними компаніями. Саме вони можуть допомогти розробити інфраструктуру для роботи з CBDC та забезпечити плавний перехід від традиційних фінансових систем.

Також важливим є забезпечення кібербезпеки та захист даних. Це ключовий аспект успішної інтеграції цифрових валют.

CBDC є інноваційним інструментом, який може змінити фінансові системи країн, надаючи нові можливості для державної політики та економічного розвитку. Однак їх впровадження вимагає ретельного планування та розгляду всіх технічних, економічних і соціальних аспектів. Для цього необхідно розробити стратегії, які дозволять зберегти стабільність і ефективність фінансових систем на тлі цифрової трансформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Олійник О. О. Цифрові валюти центральних банків CBDC і європейський криптовалютний ландшафт: виклики, можливості та перспективи регулювання. *Київський економічний науковий журнал.* 2024. № 4. С. 178–187. DOI : https://doi.org/10.32782/2786-765X/2024-4-25

2. Шаповал Ю. Цифрові валюти центральних банків: досвід пілотних проєктів та висновки для НБУ. 2020. С. 103–121. DOI : https://doi.org/10.15407/eip2020.04.103

3. Shkliar A. The phenomenon of central banks' digital currencies (CBDC): key attributes and implementation perspectives. *Ukrainian Society.* 2020. С. 123–137. DOI : https://doi.org/10.15407/socium2020.01.123

UDC 338.4

Trofymenko Olena,
Doctor of economic sciences, Professor,
Professor of the Department of Economic Cybernetics,
National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv PoytechnicInstitute»,
Kyiv, Ukraine;
Kashuba Swietlana,
Doctor of Sciences, Professor,
Dean for international studies and processes,
WSG University,
Bydgoszcz, Poland

ECONOMIC AND ENERGY INDICATORS OF UKRAINE ON THE WAY TO THE EUROPEAN UNION

Russia's war against Ukraine has caused a number of socio-economic, energy, demographic, environmental, and political consequences, and threatened global security. This has intensified the actions of the partner countries to cooperate together to ensure military and economic security, in particular, between the member states of the European Union. On 30 October 2024, the European Commission stated that Ukraine is making progress in fulfilling the criteria for EU membership, which is also an important component for accelerating the country's economic recovery and developing security mechanisms. This study presents the main economic and energy indicators of Ukraine during the war.

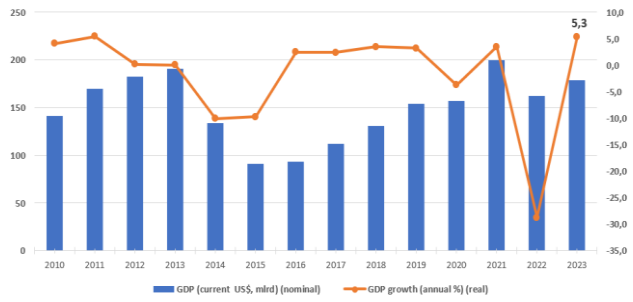

Fig. 1 – Dynamics of gross domestic product of Ukraine, 2010–2023

Compiled by the authors on the basis of: [1].

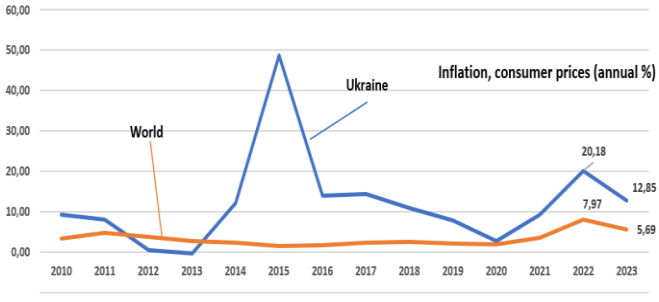

Fig. 2 – Inflation, consumer prices (annual %)

Compiled by the authors on the basis of: [1].

The drop in nominal GDP in 2022 was about 30.4%, real GDP - 29 %, which is the worst result in the years of Ukraine's existence, the share in world GDP decreased to 0.15% (point 15%). The indicators of the fallowing years have gradually stabilized. In 2023 the growth of real GDP amounted to about 5%. Nominal GDP was. 178,75 Billion US dollars (Fig. 1).

In addition to military aggression, and as a result, the creation of conditions that made it impossible to continue the economic activity of many types of industry in occupied territories or territories of active military operations, there were also problems with destroyed infrastructure, in particular energy, physical destruction of factories that provided income and filling the budget. However, this drop is much smaller than expected according to experts' estimates and forecasts. However, in 2021, the economy of Ukraine had a certain trend of growth, the indicator of which was 3.4% of GDP, but the war made its continuation impossible. As of 2023, compared to 2022, inflation has fallen by more than 7%, and is just under 13% (Fig. 2). While the overall world level is 5.69%.

Thanks to foreign financial assistance, official reserved assets reached historically record levels in 2023 - 40.5 bln dol. This situation during the war was possible only because of the unprecedented financial support of Ukraine. A high level of reserves is a kind of safety cushion in case of interruptions with further aid flows. In the budget, expenditures outweigh revenues, because the Ukrainian budget in 2023 is still a war budget (fig. 3). About half of the state budget went to finance defense; according to experts, defense spending exceeded 30% of GDP. For comparison, NATO's "norm" in peacetime is 2%. Ukraine's own tax and customs revenues are still insufficient to cover all budget expenditures. The difference was covered by foreign financial aid and the issuance of military bonds.

In January-February 2024, Ukraine exported goods worth 6.7 billion dollars, imported goods for 9.8 billion dollars. In some categories, the volume of imports exceeds the volume of exports by 10 or more times (for example, the chemical industry or machinery and equipment). In general, in 2024, the import of goods of many categories (machines and equipment; products of the chemical industry; industrial products; wood; food products, etc.) increased compared to the same period in 2021. Exports decreased in all categories, except for food - the volume of exports of goods in this category increased by 1.1 billion dollars during the specified period. The trade deficit in January-February 2021 amounted to almost 0.9 billion dollars, and for the same period in 2024 - 3.1 billion dollars. However, this does not mean that Ukraine should limit imports, because it is often used for the production of products inside the country, in particular, for the production of goods necessary for the

provision of the armed forces. Instead, it is necessary to create a favorable investment climate by introducing judicial and other reforms. This will help the development of enterprises operating in Ukraine, including exporters.

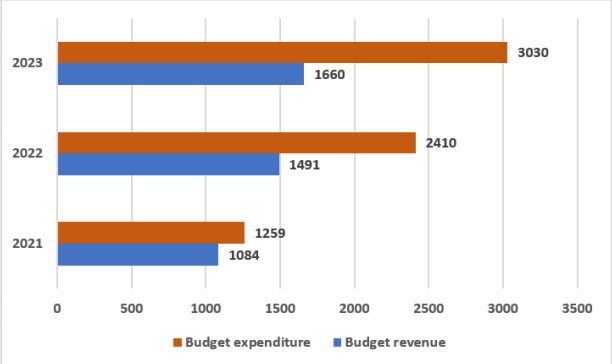

Fig. 3 – Expenditure and revenue of the general fund of the state budget, UAH billion

Compiled by the authors on the basis of: [2].

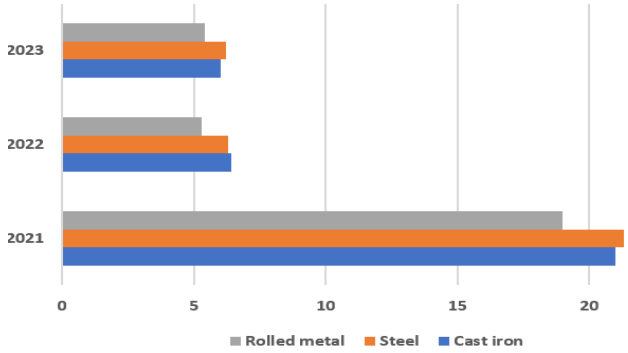

Fig. 4 – Metallurgical production of Ukraine by main categories, mln tons

Compiled by the authors on the basis of: [2].

The industry of Ukraine was significantly affected, which, after the increase in the volume of sold products in 2021, in 2022 has a significant reduction both in terms of volumes and the index of industrial products. The war caused a significant decline in steel production by major types (Fig. 4). Production of cast iron dropped from 21 million tonnes in 2021 to 6 million tonnes in 2023, steel from 21.3 million tonnes to 6 million tonnes, and rolled metal from 19 million tonnes to 5.4 million tonnes. Metallurgical enterprises of Ukraine are gradually, slowly, but recovering. Currently, metallurgical plants are operating at approximately 70% of their capacity. At the end of 2023, the sea export of products through the Ukrainian Sea Corridor resumed. The corridor must continue to operate, and opportunities for the export of ferrous metals must expand. Then metallurgy will feel much more confident, because before the war, 4/5 of the industry's production went abroad, and it is practically impossible to replace such volumes with domestic consumption.

The key strategic sector of industry today is the energy sector. In 2022, total electricity production in Ukraine was 113,393 GWh. Nuclear energy accounts for the largest share in the structure of electricity generation sources – 55% (Fig.5). The evolution of electricity generation sources in Ukraine is shown in the figure 6.

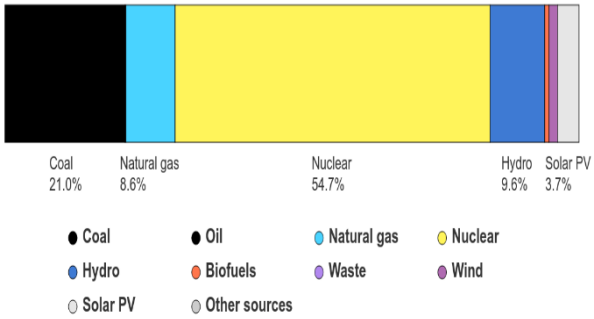

Fig. 5 – Electricity generation sources, Ukraine, 2022

Source: [4].

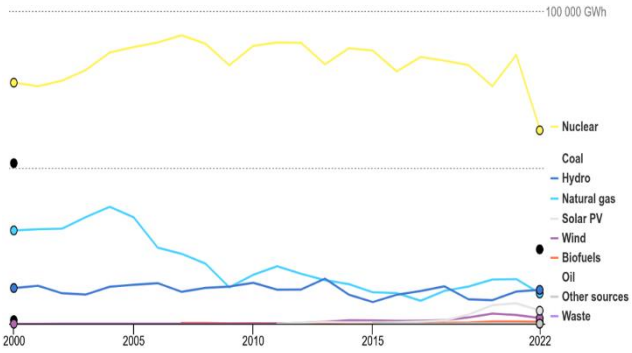

Fig. 6 – Evolution of electricity generation sources in Ukraine

Source: International Energy Agency [4].

Today, three nuclear power plants with a total installed capacity of up to 8 GW are the key basis for generation in the Ukrainian power system. At the same time, some power plants cannot operate at full capacity due to equipment malfunctions. In addition, about 50% of the capacity of hydroelectric power plants, which had a total installed capacity of up to 6 GW before the war, was damaged. Also, as of August 2024, the available capacity of thermal power plants and cogeneration reached 5.5 GW. In terms of renewable energy installations, Ukraine has lost 80% of its wind power capacity and 20% of its solar power capacity in the occupied territories. For Ukraine's post-war recovery, it is important to reduce the level of energy dependence and use, among other things, analytical mechanisms to assess it. Energy dependence - is the extent to which an economy relies upon imports in order to meet its energy needs. So it is appropriate to analyze this indicator in the context of the war in Ukraine, the potential of providing energy needs of Ukraine and European countries. That is why it was proposed a method of assessessing the level of an Energy Freefom index, that was highlited in the research "Foresight: challenges to the energy independence of countries and regions of the world in the medium-term (until 2025) and long-term (until 2030) time horizons" [5].

Recovery of Ukraine's energy and economic security after the war is a key task that requires a comprehensive approach, effective strategies and significant investments. It is important to ensure comprehensive support for infrastructure restoration projects, the introduction of energy innovations, and the development of international partnership programmes. For 2026-2027, experts generally assume that the economy will grow as part of recovery and reconstruction programmes, which will increase the role of investment activity.

LIST OF USED SOURCES

1. World Bank Open Data.URL : https://data.worldbank.org/
2. Minfin. URL : https://minfin.com.ua/
3. Ukrmetprom. URL : https://www.ukrmetprom.org/
4. International Energy Agency. URL : https://www.iea.org/
5. Assessing the Development of Energy Innovations and Its Impact on the Sustainable Development of Countries / Kravchenko, M., Trofymenko, O., Kopishynska, K., Pyshnograiev, I. ; in : Zgurovsky, M., Pankratova, N. (eds). System Analysis and Artificial Intelligence. Studies in Computational Intelligence, 1107. 2023. Springer, Cham. DOI : https://doi.org/10.1007/978-3-031-37450-0_24

УДК 351.82

Черненко Олександр,
аспірант, група АЕ-24-1,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Chernenko Oleksandr,
Postgraduate student, group AE-24-1,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

FEATURES OF THE STATE MANAGEMENT OF INNOVATIVE ACTIVITIES

Економічний розвиток будь-якої країни передбачає використання та постійне вдосконалення інноваційних технологій, а стабільність економічної динаміки має забезпечуватися шляхом обґрунтованого та ефективного управління інноваційними процесами [2]. Економічне зростання залежить не тільки від генерації принципово нових знань і умінь у формі інновацій, але й від масштабів їх поширення та використання. Як відомо інновації поєднують у собі певну технологію в межах конкретної бізнес-моделі. Дієвість інновації визначається чи можливе її перенесення з однієї сфери в іншу [1].

Інноваційний розвиток на галузевому або державному рівні уявляє собою постійний процес покращення національних виробництв шляхом прикладного використання наукових знань для підвищення ефективності національних виробників, покращення якості національних продуктів, поліпшення загальної конкурентоспроможності та прискорення соціального розвитку в країні [5]. Впровадження інновацій створює належні умови найповнішого використання інноваційного потенціалу різних суб'єктів господарювання, що своєю чергою веде до зростання добробуту усього суспільства та формування у перспективі максимально сприятливого середовища для розповсюдження світових інноваційних тредів.

Для країн які розвиваються надважливим способом досягнення конкурентоспроможної економіки є створення інноваційного середовища в середині

країни та постійне використання та впровадження інновацій. Цей підхід є актуальним для розбудови власного інноваційного середовища в Україні, де б ефективно поєднувалися наука й виробництво, що у перспективі призведе до втілення наукових напрацювань у нову техніку, технології, їх випробування та впровадження у практичну площину, забезпечуючи відповідне зростання національної економіки.

Державний механізм регулювання інноваційної діяльності в Україні на законодавчому рівні опирається на низку відповідних законів, постанов, указів, програм і проєктів національного масштабу. Так, згідно із ЗУ «Про інноваційну діяльність», інновації – це новостворені (застосовані) та (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційнотехнічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру і якість виробництва та (або) соціальної сфери [3].

Слід підкреслити що лише виважена державна політика щодо інноваційної діяльності буде сприяти як науково-технічному прогресу, так і розвитку галузей національної економіки. Лише системний підхід до інноваційної діяльності та запровадження абсолютно прозорих механізмів реалізації призведе до бажаних результатів. Одним з таких елементів є ЗУ «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», який передбачає забезпечення інноваційної моделі розвитку економіки через фінансування державою на пріоритетних напрямах науково-технічного оновлення виробництва, підвищення національної конкурентоспроможності виробленої продукції на внутрішньому й зовнішньому ринках [4].

Отже, необхідною умовою сталого економічного зростання національної економіки є орієнтація державної політики на інноваційний напрям розвитку. Лише поєднання наукових розробок та відповідного досвіду дозволять Україні створити відповідну економічну мотивацію та відповідне інноваційне середовище в країні яке буде виступати генератором інноваційних проєктів. Також цей процес буде прискорювати темпи науково-технічного прогресу та підвищувати зростання ефективності виробництва у всіх сферах господарської діяльності. Одночасно буде відбуватися піднесення соціально-економічного рівня суспільства, підвищуватись рівень життя населення, створюватись умови для найповнішої реалізації людського потенціалу що знайде відповідне втілення у якісному рівні інноваційної діяльності. Слід також підкреслити що можливо отримати й суто екологічний ефект від науково-технічного прогресу тому що більшість сучасних інноваційних технологій передбачають зменшення навантаження на

природне середовище і як правило відбувається вивільнення одних ресурсів (природних, матеріальних, трудових, фінансових) та залучення інших, які є більш доступними та раніше не використовувалися у виробничому процесі. Втілення наукових розробок в інноваційні технології та подальша їх реалізація у практичній площині призводить до зростання конкурентоспроможності виробленої продукції, підвищення рівня ефективності діяльності різних суб'єктів господарювання й забезпечує економічне зростання країни в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Климчук О. В. Економічна сутність розвитку інноваційних процесів у виробництві біопалива. *Вісник аграрної науки.* 2014. № 8. С. 62–65.

2. Національна інноваційна система України: проблеми і принципи побудови / Макаренко І. П., Копка П. М., Рогожин О. Г., Кузьменко В. П. К. : Інститут проблем національної безпеки, 2007. 520 с.

3. Про інноваційну діяльність : Закон України від 5 груд. 2012 р. № 40-15. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/40-15 (дата звернення: 12.10.2022).

4. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України від 5 груд. 2012 р. № 3715-17. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3715-17 (дата звернення: 13.10.2022).

5. Рижов В. Перспективи інноваційного розвитку України (аналітична доповідь). URL : http://www.niss.gov.ua (дата звернення: 10.10.2022).

ПАНЕЛЬ 3
ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ: МАНЕВРУЮЧИ В УМОВАХ ВИСОКОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

УДК 336.7

Андросова Марія,
здобувачка вищої освіти
другого магістерського рівня
Науковий керівник:
Шикіна Наталія,
канд. екон. наук, доцент,
Одеський національний економічний університет,
м. Одеса, Україна

ВАЛЮТНЕ КРЕДИТУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Androsova Mariia,
student of higher education of the second master's level,
Scientific director:
Shykina Nataliya,
Ph.D. in Economics, Assistant Professor
of the Department of Finance,
Odessa National Economic University,
Odesa, Ukraine

FOREIGN CURRENCY LENDING IN THE CONTEXT OF ECONOMIC SECURITY OF THE STATE

Частка кредитів в іноземній валюті в загальному обсязі наданих кредитів є важливим показником, що відображає рівень стабільності фінансової системи країни та її залежність від зовнішніх економічних чинників. В умовах економічної нестабільності та валютних коливань високий рівень кредитів, наданих в іноземній валюті, може значно підвищити ризики для позичальників, які не

мають постійних доходів у валюті кредиту. Такі умови можуть призводити до зростання неплатоспроможності та погіршення якості кредитного портфеля банків, що, своєю чергою, створює додатковий тиск на банківську систему та підриває її фінансову стійкість.

Аналіз структури кредитів в іноземній валюті є необхідним елементом для формування ефективної монетарної та кредитної політики, яка спрямована на мінімізацію валютних ризиків. Зважаючи на підвищену увагу до фінансової безпеки та стабільності банківської системи, дослідження частки кредитів в іноземній валюті дозволяє оцінити потенційні загрози та розробити дієві заходи для їх зниження. Це є особливо важливим у країнах із нестабільною національною валютою, де висока частка валютних кредитів може призвести до посилення тиску на валютний ринок та макроекономічної дестабілізації.

Зокрема, висока частка валютних кредитів у структурі банківського портфеля може негативно впливати на показники ліквідності та рентабельності банків. Різкі коливання валютного курсу можуть спричинити збитки для банківських установ через зростання неповернень за кредитами, зниження якості кредитного портфеля та збільшення кредитного навантаження. Це становить загрозу для фінансової стійкості банківського сектору та економіки загалом, оскільки підвищує ризики для всієї фінансової системи та обмежує її здатність забезпечувати стале економічне зростання. З макроекономічної точки зору, показник частки кредитів в іноземній валюті є важливим індикатором економічної стабільності, що дозволяє виявити рівень залежності країни від зовнішніх фінансових потоків та потенційну чутливість до зовнішніх економічних викликів.

Таким чином, дослідження частки кредитів в іноземній валюті у загальному обсязі наданих кредитів є необхідним для забезпечення фінансової безпеки країни, сприяння стабільності банківської системи та зменшення впливу зовнішніх ризиків на економіку. Ці аспекти також тісно пов'язані з поняттям валютної безпеки — важливого компонента фінансової безпеки та економічної безпеки держави загалом.

Відповідно до методичних рекомендацій валютна безпека - це стан курсоутворення, який характеризується високою довірою суспільства до національної грошової одиниці, її стійкістю, створює оптимальні умови для поступального розвитку вітчизняної економіки, залучення в країну іноземних інвестицій, інтеграції України до світової економічної системи, а також максимально захищає від потрясінь на міжнародних валютних ринках індикатор частки кредитів в іноземній валюті в загальному обсязі наданих кредитів розраховується за

формулою: обсяг кредитів, наданих резидентам у іноземній валюті, млн грн, поділений на загальний обсяг кредитів, наданих резидентам, млн грн, помножений на 100%. Цей показник дає можливість оцінити рівень валютної залежності кредитної системи та ідентифікувати ризики, пов'язані з впливом зовнішніх валютних коливань на економічну стабільність країни[1].

Валютна безпека є важливою складовою частиною загальної системи економічної безпеки країни, яка безпосередньо впливає на її стабільність та розвиток. Для досягнення високого рівня економічної безпеки необхідно забезпечити фінансову стабільність, де важливу роль відіграє надійність і сталість валютної системи. Валютна безпека є складовою фінансової безпеки, що в свою чергу є не менш важливим елементом загальної економічної безпеки держави. Система економічної безпеки включає в себе комплекс заходів, спрямованих на мінімізацію економічних і фінансових ризиків, що можуть загрожувати сталому розвитку країни. У цьому контексті валютна безпека є не лише частиною фінансової безпеки, але й важливим інструментом забезпечення економічної стабільності та збереження національного суверенітету в умовах глобалізованого світу.

Для оцінки рівня валютної безпеки застосовують нормовані значення індикаторів, що дозволяють відстежувати рівень залежності економіки від іноземної валюти. Оптимальним вважається показник частки валютних кредитів у загальному обсязі кредитування на рівні 20%, задовільним — до 30%, незадовільним — до 37%, небезпечним — до 45%, а критичним — понад 50%.

У таблиці 1 наведено розрахунок частки кредитів в іноземній валюті в загальному обсязі наданих кредитів за роками. Найвищий, критичний показник спостерігався у 2015 році — 55,81%, що було зумовлено кількома ключовими факторами. По-перше, низькі відсоткові ставки по кредитах в іноземній валюті в порівнянні з високими ставками по депозитах у національній валюті сприяли зростанню валютних кредитів. Національні депозити використовувалися як забезпечення під такі кредити, що створювало додатковий стимул для їхнього залучення. Крім того, стрімке зростання курсу долара стимулювало попит на кредити в іноземній валюті, оскільки позичальники розраховували на відносно стабільні валютні умови. Критичний рівень зберігався і у 2016 році, де частка кредитів в іноземній валюті становила 49,43%.

Таблиця 1 – Співвідношення кредитів, наданих резидентам у іноземній валюті до загального обсягу наданих кредитів

Роки	Кредити, надані резидентам у іноземній валюті, млн грн	Всього кредити, надані резидентам, млн грн	Частка кредитів в іноземній валюті в загальному обсязі наданих кредитів, відсотків
2011	323 213	801 809	40,31
2012	299 562	815 142	36,75
2013	308 006	910 782	33,82
2014	472 680	1 020 667	46,31
2015	547 802	981 627	55,81
2016	493 683	998 682	49,43
2017	446 031	1 016 657	43,87
2018	459 137	1 073 131	42,78
2019	358 162	971 871	36,85
2020	347 912	948 386	36,68
2021	301 682	1 044 049	28,90
2022	279 444	1 007 648	27,73
2023	265 746	997 877	26,63

Джерело: складено автором на основі джерела [2].

Задовільний рівень частки кредитів в іноземній валюті був досягнутий лише у 2021, 2022 та 2023 роках, коли значення показника становили 28,90%, 27,73% та 26,63% відповідно. Така динаміка може пояснюватися зниженням попиту на валютні кредити у зв'язку з кризовими явищами, пов'язаними з пандемією COVID-19, а згодом — з початком повномасштабної війни. Економічна нестабільність, високий рівень ризиків та обмежені можливості для ведення бізнесу в умовах кризи знизили попит на валютне кредитування.

Валютне кредитування відіграє суттєву роль у фінансовій системі держави, однак його вплив на економічну безпеку має як позитивні, так і негативні аспекти. З одного боку, валютні кредити можуть забезпечити додаткове джерело фінансування для підприємств і приватних осіб, сприяючи розвитку економічної активності. З іншого боку, високий рівень валютного кредитування в умовах валютних коливань та економічної нестабільності несе значні ризики для позичальників, банківської системи та економіки загалом. Залежність від іноземної валюти підвищує чутливість фінансової системи до зовнішніх впливів, що в умовах кризи може призвести до зростання неплатоспроможності, збитків для банків та економічної нестабільності.

Для мінімізації ризиків, пов’язаних із валютним кредитуванням, необхідно вдосконалювати монетарну та кредитну політику, спрямовану на зниження валютної залежності банківської системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. URL : https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13 (дата звернення: 06.11.2024).

2. Національний банк України / Офіційний вебсайт. URL : https://bank.gov.ua/ua/statistic/macro-indicators (дата звернення: 28.04.2024).

УДК 347.4

Баранова Вікторія,
д-р екон. наук, професор;
Скрипник Андрій,
здобувач вищої освіти другого (магістерського) освітнього рівня,
Одеський національний економічний університет,
м. Одеса, Україна

СТРАХУВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ РИЗИКІВ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Baranova Victoria,
Ph.D. a professor a the Department of Financial Management and the Stock Market;
Skrypnyk Andrii,
student of higher education of the second master's level,
Odessa National Economic University,
Odesa, Ukraine

MILITARY RISKS INSURANCE AS A FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF THE INSURANCE MARKET IN UKRAINE

Повномасштабні військові дії, що ведуться на території України завдали значної шкоди економіці. Знищення промислових об’єктів, житлової та критичної інфраструктури у сукупності із фізично-психологічним травмуванням населення – усе це має негативний вплив на відновлення економіки. Для вирішення цієї сукупності проблем потрібний комплексний підхід із застосуванням цілого ряду інструментів. Одним з ключових інструментів, використання якого часткового допоможе у відновленні, є впровадження страхування воєнних ризиків.

Відсутнє єдине законодавчо закріплене визначення поняття «страхування військових ризиків». Відповідно трактувань низки українських вчених, страхування військових ризиків – це особливий вид страхових послуг, який передбачає захист страхувальника від збитків внаслідок ряду подій, зокрема, вторгнення, повстання, мітинги, революції. В окремих випадках, світова історія страхових послуг передбачає також включення до «воєнних ризиків» - революції та терактів. Особливим видом страхування воєнних ризиків вважається тому, що через

їх складність точно оцінити результат збитків неможливо. Ймовірність значних збитків від військової агресії несе в собі можливість виникнення неплатоспроможності страхової компанії. Тому у більшості договорів про надання страхових послуг воєнні збитки є виключенням, та не підлягали відшкодуванню у разі настання страхового випадку [1, с. 91].

Однак страховий ринок є чутливим до потреб і при високому попиті на страхування саме при появі воєнних ризиків відгукнувся пропозицією. Вже на сьогодні ряд провідних страхових компаній України включають військові ризики в свої продукти страхування, зокрема можна відзначити наступні напрями: 1) страхування автотранспорту, яке передбачає покриття ризиків прямого ураження або осколкового ураження ракетами, ППО або іншими літальними апаратами; 2) страхування житла – покриття ризиків військових дій, мародерства, механічного пошкодження та ризику вимушеного переїзду з будинку (евакуації). Однак, страхування майна від військових ризиків зазвичай можливе, якщо воно не перебуває безпосередньо на території активних бойових дій чи прифронтовій зоні [2, с. 15].

Особливим попитом користується корпоративне медичне страхування. Керівники страхових компаній відзначають, що для багатьох роботодавців вкрай важливою є можливість страхування співробітників, які служать в лавах ЗСУ. Медичне страхування зазнає змін, зараз страхова послуга покриває додатково реабілітацію після травм, психологічну допомогу.

Українська економіка, як ніколи, потребує додаткових джерел фінансування, зокрема для відбудови країни. За підрахунками експертів Світового банку на відбудову країни потрібно до 400 млрд доларів США. Отримати таку суму можливо лише залучивши приватні інвестиції від іноземних партнерів. Однак, враховуючи, що важливою умовою вкладання коштів інвесторів є співставлення рівня можливого прибутку від інвестиції та втрати коштів. Руйнування цивільної інфраструктури, промисловості та критичної інфраструктури в наслідок військових дій російської армії – усе це зменшує можливості залучення нових іноземних інвесторів в українські проєкти. Тому, вкрай важливим є страхування інвестицій від військових ризиків.

Наприкінці вересня 2024 р. НБУ та Міністерство економіки України представило проєкт Закону України «Про систему страхування воєнних ризиків». Даний закон має стати основою єдиної системи страхування військових ризиків, яка об’єднає державу, приватні страхові компанії та міжнародних партнерів України. З основних особливостей програми можна виділити [3]:

1) створення Єдиної бази даних для страхування воєнних ризиків;

2) уніфікація та стандартизація страхових продуктів;

3) розробка переліку об'єктів, які підлягатимуть обов'язковому страхуванню (зокрема, об'єкти житлового будівництва).

Для забезпечення ефективного функціонування єдиної страхової системи передбачається створення Державної агенції по страхуванню воєнних ризиків, яка буде забезпечувати досягнення поставлених завдань та взаємодію учасників-страховиків. Подібна масштабна ініціатива вкрай важлива, адже лише при розробці дієвої та ефективної системи можливе максимальне покриття воєнних ризиків. Однак, для ефективного розвитку важливо забезпечити підтримку міжнародних партнерів та залучити в агенцію провідних українських та іноземних фахівців, які зможуть правильно оцінити усі ризики та розробити змістовний перелік страхових послуг та правил страхування від воєнних ризиків.

Власне, міжнародні організації першими і стали впроваджувати страхування воєнних ризиків в Україні. Іноземна компанія, яка вклала кошти у 2024 р. у будівництво індустріального парку у Львові на 100 тис. квадратних метрів площею, отримала гарантії від військових ризиків на суму у дев'ять мільйонів доларів США від MIGA. MIGA (Multilateral Investment Guarantee Agency) – організація, що є частиною Світового банку та спеціалізується на страхуванні та забезпеченні ризиків в умовах політичної нестабільності або військових діях [4].

Впровадження продуктів страхування воєнних ризиків є важливою умовою забезпечення, принаймні часткового, покриття збитків та ушкоджень понесених через військову агресію російської армії. Варто враховувати, також, що існує ймовірність збереження актуальності страхування воєнних ризиків навіть після завершення війни, адже загроза для окремих регіонів та підприємств може існувати на постійній основі, а тому обов'язкове страхування певних об'єктів інфраструктури або здоров'я частини населення може стати єдиним ефективним рішенням.

Для запровадження ефективної системи страхування воєнних ризиків необхідно дотримуватися певних умов [5, с. 290]: 1) розробка уніфікованого переліку страхових послуг, який забезпечить високий рівень покриття воєнних ризиків; 2) імплементація світового досвіду страхування воєнних ризиків (приклад Великобританії та Японії); 3) залучення висококваліфікованих експертів зі сфер страхування та оборони; 4) максимальна співпраця уряду та приватних страхових компаній; 5) підвищення обізнаності населення та підприємців про важливість страхування від воєнних ризиків. При цьому з метою стимулювання впровадження системи страхування воєнних ризиків, враховуючи значну збитковість для страхових компаній, пропонуємо протягом 1 року звільнити страховиків від стягування податку на прибуток від цього виду страхування. А з медичного страхування військових - теж протягом року частково компенсувати внески з фонду

соціального страхування, що дасть змогу розподілити навантаження між страховими компаніями та державою, як ключовими суб'єктами Системи страхування воєнних ризиків.

Виключно за умови тісної співпраці усіх суб'єктів та підтримки зі сторони держави можливо досягти поставлених цілей зі створення ефективної системи страхування воєнних ризиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Заєць О. Особливості страхування військових ризиків для поліпшення інвестиційного клімату в Україні. *Приватне право та підприємництво* : збірник наукових праць. 2024. № 24. С. 87–94. URL : http://ppp-journal.kiev.ua/archive/2024/24_2/2024_2.pdf#page=87 (дата звернення: 05.11.2024).

2. Марценюк О. В., Руда О. Л. Діяльність страхових компаній в умовах воєнного стану та їх роль у післявоєнному відновленні України. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2024. № 1 (67). С. 7–23. URL : http://socrates.vsau.org/repository/card.php?id=36728 (дата звернення: 04.11.2024).

3. Мінекономіки та НБУ презентували систему страхування воєнних ризиків / Міністерства економіки України : офіційний вебсайт. URL : https://www.kmu.gov.ua/news/minekonomiky-ta-nbu-prezentuvaly-systemu-strakhuvannia-voiennykh-ryzykiv (дата звернення: 04.11.2024).

4. Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій надає підтримку Україні, яка страждає від наслідків глобальної кризи / Світового банку : Офіційний вебсайт. URL : https://www.miga.org/press-release/bagatostoronne-agentstvo-z-garantuvannya-investiciy-nadae-pidtrimku-ukraini-yaka (дата звернення: 04.11.2024).

5. Ткачук Н. М., Ярощук В. О. Ризики в умовах воєнного стану: сутність і особливості страхування. *Фінансове та інформаційно-аналітичне забезпечення безпеки бізнесу в умовах воєнної економіки та повоєнної відбудови* : Міжнародна наук.-практ. конференція, м. Харків, 22–23 листопада 2023 р. Харків, 2023. С. 289–291.

УДК 338

Барицький Роман,
здобувач третього рівня вищої освіти
кафедри обліку та консалтингу,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Barytskyi Roman,
PhD (Postgraduate)
Department of Accounting and Consulting,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

ENSURING THE BUSINESS OPERATION OF ENTERPRISE IN WAR CONDITIONS

У сучасних реаліях діяльність підприємств в Україні є критично важливим не лише для самих підприємств, а й для держави, яка напряму зацікавлена у підтримці економічних процесів, від яких залежить національна економіка. Наразі підприємства нашої країни стикаються зі значними труднощами, спричиненими повномасштабною війною, які потребують негайної реакції з боку топ-менеджменту організацій.

Кожне підприємство, яке має зрілий підхід до забезпечення своєї економічної безпеки, повинне мати план із забезпечення безперервності бізнесу (BCP, від англ. - Business Continuity Plan). Цей план включає в себе можливі сценарії загрози бізнес-діяльності та порядок дій, який має виконуватися працівниками підприємства у випадку кожного з таких сценаріїв з метою мінімізації негативних наслідків.

З метою забезпечення економічної безпеки своїх організацій після початку повномасштабного вторгнення, менеджмент в першу чергу повинен актуалізувати BCP з урахуванням нових викликів. Для цього потрібно вжити ряд критично важливих заходів, першим з яких є ідентифікація та аналіз нових ризиків, які були спричинені або значно підвищені повномасштабною війною. З основних таких ризиків можна виділити наступні: втрата активів внаслідок окупації

території країною-агресором, знищення корпоративного майна через масові атаки ракет та БПЛА, недоступність ключових співробітників через мобілізацію працівників, несанкціонований доступ або втрата важливої інформації підприємства через масові кібератаки, недоступність персоналу через переїзд (в т.ч. за кордон), зрив критично важливих ланцюгів постачання, довготривалі відключення електроенергії та значний ріст цін на товари і послуги постачальників через економічну нестабільність в країні.

Другим кроком, який може бути зробленим, це адаптація бізнес-моделі підприємства під нові реалії. В залежності від підприємства та його поточної бізнес-моделі, модифікація може включати такі компоненти, як зміна фокусу інвестицій на активи які знаходяться на території віддаленій від активних бойових дій, готовність до зміни цільового споживача через зміну споживчих звичок, розробка альтернативних ланцюгів постачання через обмеження в поточних поставках та потребу у нових продуктах або послугах та ін.

Також важливим аспектом ведення бізнес-діяльності в умовах високої невизначеності є формування кризового штабу, тобто створення спеціальної команди, відповідальної за управління кризовими ситуаціями. Ця команда повинна включати представників різних підрозділів компанії для комплексного підходу до вирішення проблем та бути готовою до швидкого реагування на непередбачені загрози або ескалацію поточних ризиків.

Підтримка персоналу є невід'ємним елементом забезпечення економічної безпеки в умовах війни. Для того, щоб підтримувати активну та ефективну бізнес-діяльність підприємства або будь-якої іншої організації, критично важливим є проведення якісної політики з управління персоналом. В контексті активних бойових дій в країні, управління персоналом в першу чергу має фокусуватися на забезпеченні безпеки своїх працівників, а також на їх психологічній підтримці. За можливості, варто також впровадити гнучкі графіки роботи та можливість дистанційної роботи для зменшення ризиків.

Як уже було зазначено, в умовах війни підприємство може стикнутися з потребою в розробці нових ланцюгів постачання критичних для підтримки своїх бізнес процесів товарів та послуг через недоступність їх надавачів. Проте, навіть при умові доступності всіх критичних надавачів, диверсифікація ланцюгів постачання є невід'ємною частиною мінімізації ризиків які можуть мати вплив на безперервність бізнесу. Саме тому укладання додаткових угод на надання товарів та послуг з іншими постачальниками з метою «резервування» поточних ланцюгів поставок є важливим аспектом забезпечення економічної безпеки.

Також не можна забувати про такий невід'ємний елемент управління підприємством, як фінансове управління. В загальному, цей процес можна розбити на п'ять основних напрямків: оцінка ліквідності, скорочення витрат, диверсифікація доходів, підтримка фінансування та страхування ризиків.

До оцінки ліквідності можна віднести такі ключові процеси:

• Регулярний аналіз надходжень і витрат для забезпечення достатньої ліквідності. Важливо мати резерви на випадок непередбачених витрат.

• Адаптація бюджету з урахуванням нових реалій, включаючи можливі скорочення доходів або збільшення витрат.

Скорочення витрат можна досягнути виконавши наступне:

• Визначити непотрібні витрати і їх скоротити. Це може включати перегляд контрактів з некритичними постачальниками, зменшення витрат на рекламу та інші не критичні для ведення бізнесу витрати.

• Забезпечити ефективне управління запасами для зменшення витрат на зберігання та уникнення надлишків.

Диверсифікація доходів може бути забезпечена за рахунок наступного:

• Вивчення можливостей для розширення асортименту товарів або послуг, що можуть бути затребувані в умовах війни.

• Пошук нових ринків збуту, включаючи міжнародні, якщо це можливо.

Фінансування є ключовим елементом бізнес-діяльності кожного підприємства. В умовах війни стабільне фінансування є безперечним пріоритетом для підприємств. Для стабілізації джерел фінансування можна виконати наступне:

• Пошук можливостей для залучення інвестицій або кредитів, які можуть допомогти підтримувати бізнес у важкі часи.

• Використання програм державної підтримки для бізнесу для отримання фінансової допомоги.

Страхування ризиків у контексті фінансового управління в умовах війни є важливим інструментом для зменшення потенційних збитків і забезпечення стабільності бізнесу. Для визначення потреби в страхування, підприємство має провести оцінку необхідності страхування активів від ризиків війни, щоб зменшити потенційні втрати. Окрім цього, невід'ємним заходом для підтримки економічної безпеки в умовах високої невизначеності є створення резервних фондів для покриття можливих збитків.

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що забезпечення діяльності підприємства в умовах повномасштабної війни є складним процесом, який вимагає комплексного підходу до управління ризиками, включаючи розробку плану реагування, адаптацію управління персоналом, страхування, стратегічне планування та активну взаємодію з державними структурами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Намлієва Н. Сталий розвиток економіки. Особливості підприємницької діяльності в умовах воєнного стану в Україні. 2023. С. 150–157.

УДК 336.7

Бендерська Аліна,
здобувачка вищої освіти
першого бакалаврського рівня
Науковий керівник:
Шикіна Наталія,
канд. екон. наук, доцент,
Одеський національний економічний університет,
м. Одеса, Україна

ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙНИ ДЛЯ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ: ДОСВІД УКРАЇНИ

Benderska Alina,
student of higher education
of the first bachelor's level
Scientific director:
Nataliya Shykina,
PhD in Economics, Assistant Professor
of the Department of Finance,
Odessa National Economic University,
Odesa, Ukraine

ECONOMIC CONSEQUENCES OF THE WAR FOR PUBLIC DEBT IN UKRAINE

Війна в Україні, що триває з 2014 року, особливо з початку повномасштабного вторгнення росії в 2022 році, має руйнівний вплив на економіку країни. Умови конфлікту сприяють зростанню державного боргу через необхідність фінансування військових витрат, відновлення інфраструктури та соціальних програм. Дослідження цієї динаміки є важливим для розуміння впливу війни на макроекономічні показники та фінансову стабільність України.

Перш за все, слід проаналізувати структуру боргу. Якщо до 2021 року борг зростав через економічні виклики, то з 2022 року основними причинами зростання стали військові витрати та потреба у фінансуванні відновлення інфраструктури країни. Борг зростав на 20-30% щокварталу, що підкреслює критичний стан економіки. Разом з тим, з початку конфлікту відзначено значне зменшення

ВВП. За оцінками, у 2022 році ВВП України скоротився на 30% у порівнянні з попереднім роком, що стало наслідком руйнівних військових дій та зупинки значної частини виробництв. Також спостерігається значне збільшення дефіциту державного бюджету. Уряд вимушений витрачати значні ресурси на фінансування оборони, соціальні програми та відновлення інфраструктури, що призвело до зростання дефіциту бюджету до понад 20% від ВВП у 2022 році. Військові витрати України зросли до рекордних рівнів, перевищуючи 40% від загальних державних витрат, що суттєво вплинуло на фінансову стабільність країни [1].

У 2014-2015 роках, після початку конфлікту на сході країни та анексії Криму, державний борг зріс до 1,57 трлн грн; боргове навантаження знову зросло в 2020 році через пандемію COVID-19 (Рис. 1). Уряд змушений був вжити заходів для покриття дефіциту бюджету, що ще більше ускладнило ситуацію. Станом на кінець 2021 року державний борг України становив близько 2,67 трлн. грн. Сукупний державний борг України в I кв. 2024 року зріс до нового історичного максимуму: у гривневому вираженні - до 5 трлн. 924,3 млрд грн. [2].

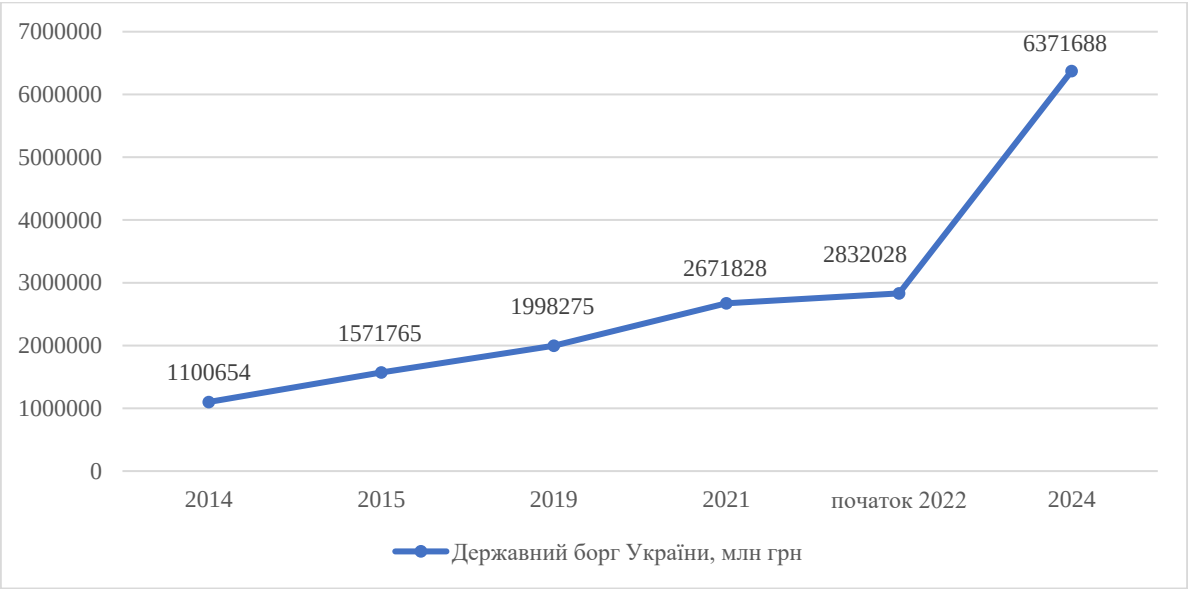

Рисунок 1 – Державний борг України, 2014–2024 рр.

27 травня 2024 року Голова комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики Данило Гетманцев заявив, що державний борг України становить більш ніж 6 трильйонів гривень. Від початку російського вторгнення сума державного боргу України збільшилася вдвічі [3].

Основними причинами зростання державного боргу України під час війни стали збільшені витрати на оборону, які досягли 20-30% державного бюджету, оскільки треба було забезпечити армію всім необхідним для ведення бойових

дій. Відновлення інфраструктури також стало суттєвим чинником, адже війна завдала масштабних руйнувань житловим, транспортним та соціальним об'єктам, і для їхньої відбудови потрібні значні фінансові ресурси. Важливу роль відіграла міжнародна допомога та позики, що допомогли покрити частину бюджетного дефіциту, але водночас збільшили загальний борг країни.

Високий борг відлякує інвесторів, зменшуючи приплив іноземних інвестицій, та підвищує ризики фінансової нестабільності, що може спричинити економічну кризу. З точки ж зору соціальних наслідків - скорочення фінансування соціальних програм, таких як освіта, охорона здоров'я та соціальне забезпечення. Уряд може бути змушений зменшити бюджетні витрати на ці важливі сфери, щоб забезпечити обслуговування боргу. Крім того, у зв'язку зі зростанням дефіциту бюджету, підвищення податків стає актуальним питанням, що може додатково ускладнити економічну ситуацію для населення [4].

Аналіз впливу війни на державний борг України виявив, що збройний конфлікт суттєво погіршив економічну ситуацію в країні, призвівши до значного зростання боргового навантаження. На момент початку війни державний борг вже мав критичні показники, але військові дії ще більше загострили проблему. Основними факторами зростання боргу стали необхідність фінансування оборони, витрати на відновлення інфраструктури та залежність від міжнародної допомоги. Для подолання проблеми зростання державного боргу Україні слід розглянути кілька стратегій. Першою з них стане оптимізація державних витрат, що дозволить зменшити дефіцит без суттєвого впливу на соціальні програми. Важливо реформувати податкову систему для підвищення доходів, вдосконаливши механізми стягнення та запровадивши ефективні ставки, що не обтяжуватимуть середній клас. Важливу роль в проблемі також відіграє рівень корупції. Крім того, залучення міжнародної допомоги й інвестицій забезпечить ресурси для відновлення та розвитку економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 43 % of Ukraine's defence budget. 253rd day of the war. OSW Centre for Eastern Studies. URL : https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2022-11-04/43-ukraines-defence-budget-253rd-day-war

2. Міністерство фінансів України / Офіційний сайт. URL : https://www.mof.gov.ua/uk/borgova-politika

3. Буряк І. Державний борг України перевищив 6 трильйонів гривень, – Гетманцев. novyny.live. URL : https://economics.novyny.live/derzhavnii-borg-ukrayini-perevishchiv-6-trilioniv-griven-getmantsev-175589.html

4. World Bank Group. Russia's Invasion of Ukraine and Cost-of-Living Crisis Dim Growth Prospects in Emerging Europe and Central Asia. World Bank. URL : https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2023/04/06/russian-invasion-of-ukraine-and-cost-of-living-crisis-dim-growth-prospects-in-emerging-europe-and-central-asia

УДК 338.4

Борса Вадим,
д-р філософії з економіки,
доцент кафедри митної справи та товарознавства;
Попіль Аріадна,
студентка групи ММБ-21-1,
кафедра митної справи та товарознавства,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ФАРМАЦЕВТИЧНА ГАЛУЗЬ УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ТА БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Borsa Vadym,
Doctor of Philosophy in Economics,
Associate Professor of the Department
of Customs and Commodity Research;
Popil Ariadna,
student of the group MMB-21-1,
Department of Customs and Commodity Research,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

THE PHARMACEUTICAL INDUSTRY OF UKRAINE AS A FACTOR OF ECONOMIC STABILITY AND SECURITY IN THE CONDITIONS OF WAR

Фармацевтична галузь відіграє стратегічну роль як у системі охорони здоров'я, так і в економіці України загалом. Вона забезпечує населення якісними і доступними лікарськими засобами, а також має великий потенціал для розвитку вітчизняного виробництва та експорту.

Аналіз стану фармацевтичного ринку є особливо актуальним в умовах воєнного стану, коли галузь змушена адаптуватися до нових викликів та трансформувати свою діяльність.

В Україні фармацевтична галузь демонструє значні позитивні зміни, незважаючи на складні умови війни. Обсяг фармринку та рівень споживання в

Україні за останній рік значно зріс. Серед ключових показників 2023 року можна відзначити приріст ринку лікарських засобів на 19,6%, зростання аптечних продажів на 9,4%, а також експортних показників на 17,2%. У грошовому вираженні обсяг ринку зріс до 4 млрд доларів, де більшість продажів припадає на аптечний сегмент.

Зростання аптечних продажів та розвиток e-commerce Обсяг аптечних продажів лікарських засобів в Україні почав відновлюватися після спаду 2022 року, зростаючи на 9,4% – до 3,6 млрд доларів. Окрім збільшення кількості аптек, ключову роль зіграла електронна комерція: частка e-commerce зросла з 6% до 12% і сягнула 400 млн доларів у грошовому вираженні (рис. 1).

Рисунок 1 – Фармацевтична галузь, 2023 р.

Джерело: складено автором з використанням даних [1].

Споживання препаратів, які впливають на опорно-руховий апарат, нервову, серцево-судинну та респіраторну системи, у 2023 році зросло. Лідерами серед лікарських засобів залишаються протиревматичні та анальгетики, з показниками зростання на понад 30% у деяких категоріях. Позитивна динаміка загального обсягу споживання також є показовою: середні витрати на медикаменти на одну особу становили 120 доларів – найвищий показник за останні 11 років (рис. 2).

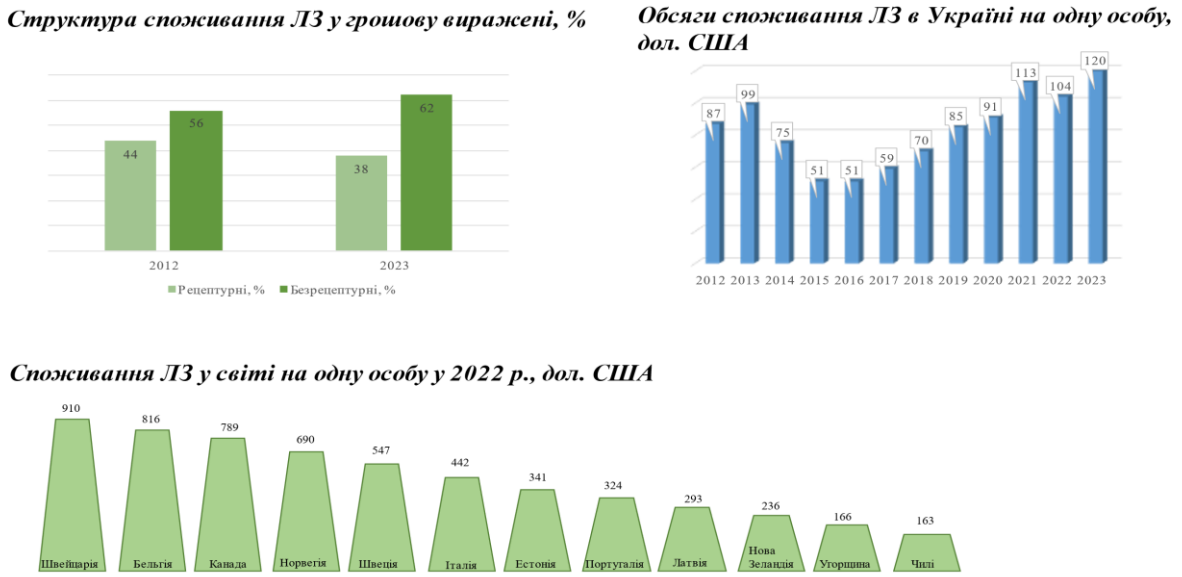

Рисунок 2 – Структура споживання ліків

Джерело: складено автором з використанням даних [1].

Українські компанії продовжують домінувати на національному ринку, що стало помітно за підсумками 2023 року: три з п'яти компаній, які очолюють роздрібні продажі, – українські. Лідером ринку є компанія «Фармак», яка реалізувала продукції на суму 206 млн доларів. Водночас середня ціна на українські ліки нижча, що зумовлює їх популярність серед споживачів (рис. 3).

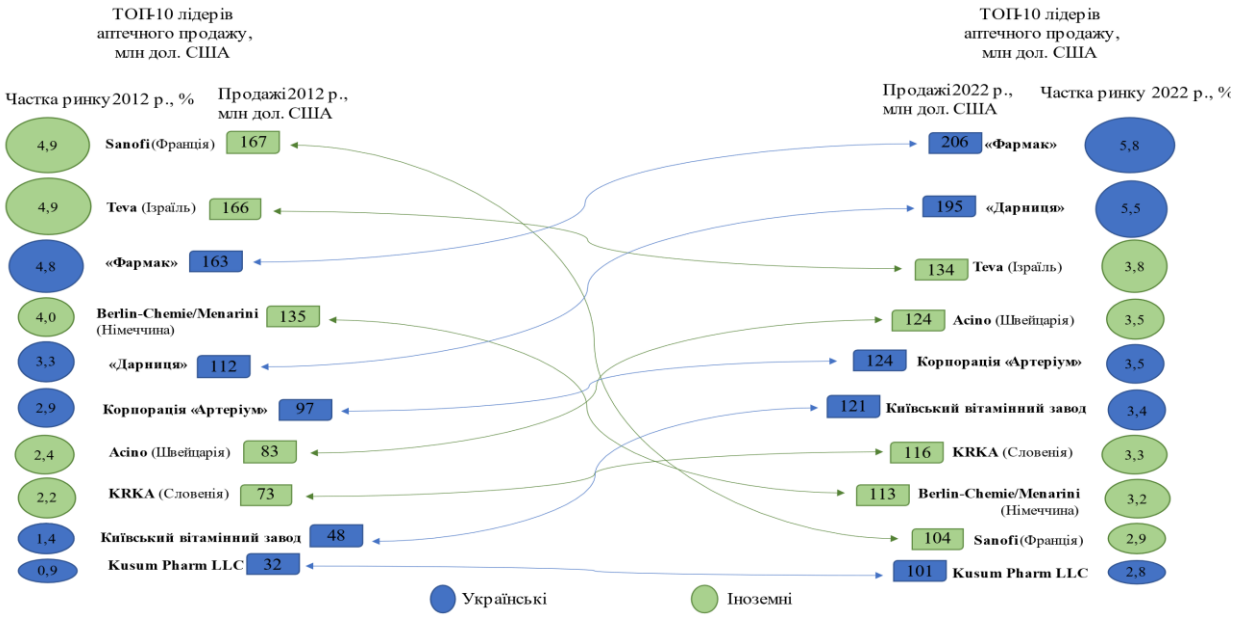

Рисунок 3 – Лідери аптечного продажу

Джерело: складено автором з використанням даних [1].

Попри виклики війни, фармгалузь України продовжує активно розвивати експорт. Експорт лікарських засобів за останній рік зріс на 17,2%, досягнувши 279 млн доларів, і зосереджений переважно на ринки Узбекистану, Литви, Казахстану та Молдови. Щодо імпорту, то його обсяг у 2023 році також зріс, збільшивши частку німецьких, індійських та французьких препаратів на ринку України (рис. 4).

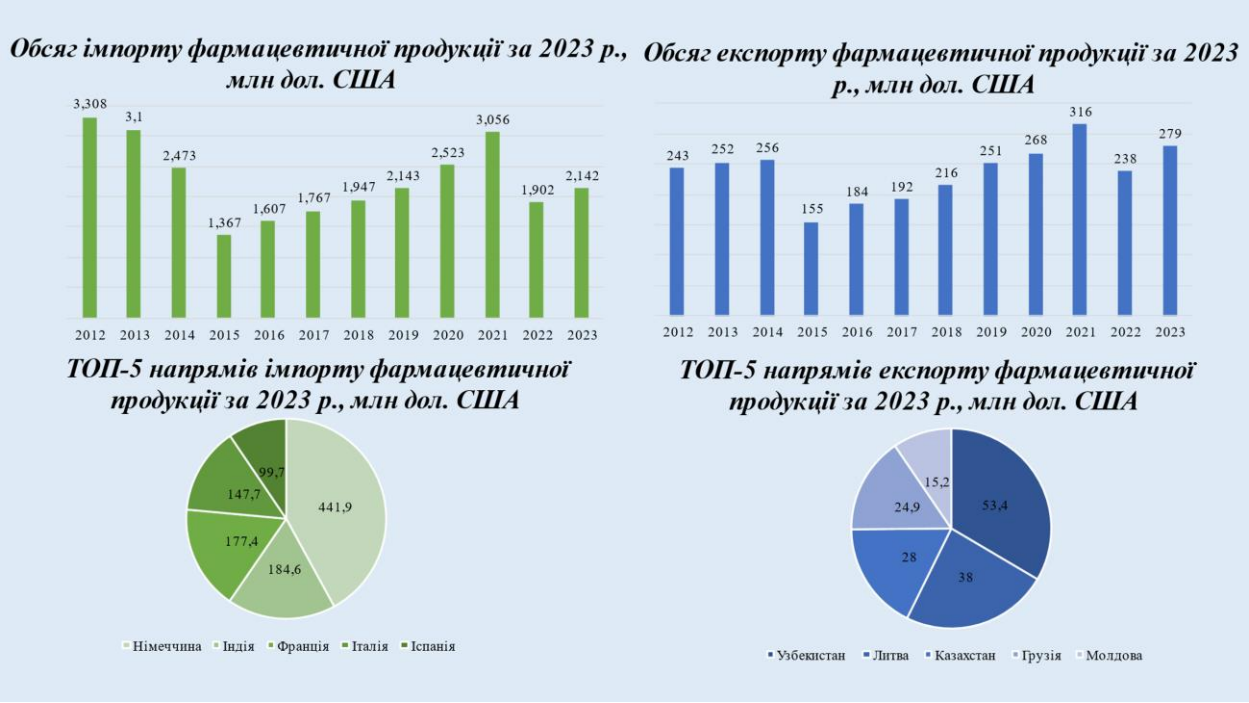

Рисунок 4 – Розвиток експорту та імпорту фармацевтичної продукції за 2023 р.
Джерело: складено автором з використанням даних [1].

Експерти прогнозують подальше зростання ринку в 2024 році. У гривневому вираженні очікується зростання обсягу роздрібних продажів ліків у діапазоні від 13,2 до 31,6 % залежно від економічних умов.

Отже, фармацевтична галузь продовжує демонструвати високі темпи зростання і критично важливу роль для української економіки. Збільшення частки вітчизняної фарми та розширення присутності українських препаратів на міжнародних ринках підтверджують стійкість та адаптивність галузі до умов війни та світових викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Фармацевтика України 2023. TopLead – Visual Content Solutions. URL : https://toplead.com.ua/the-infographics-report-pharmaceutical-industry-of-ukraine-2023/

УДК 343.98.067

Бреславець Володимир,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня групи ПМПФ-21-1
Науковий керівник:
Лимаренко Юлія,
д-р філософії у галузі права, старший викладач кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна

РОЛЬ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Breslavets Volodymyr,
Bachelor's degree student Group PMPF-21-1
Scientific Advisor:
Lymarenko Yuliia,
PhD, Senior Lecturer at the Department of Criminal Procedure and Analytical Activities, State Tax University, Irpin, Ukraine

THE ROLE OF OPERATIONAL AND INVESTIGATIVE ACTIVITY IN ENSURING THE ECONOMIC SECURITY OF THE STATE

Забезпечення економічної безпеки держави є особливо важливим завданням в умовах військової агресії проти України. Економічна безпека держави є важливим елементом її стабільності та здатності протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам. Однією з основних складових механізмів забезпечення економічної безпеки є оперативно-розшукова діяльність, спрямована на виявлення, попередження та нейтралізацію загроз в економічній сфері. В умовах воєнного стану особливого значення набуває своєчасне виявлення економічних злочинів, запобігання спробам дестабілізації фінансового та промислового секторів, виявлення та припинення незаконних схем фінансування тероризму та іншої

злочинної діяльності, що підриває економіку держави. У цьому контексті роль правоохоронних органів, які мають необхідні правові, організаційні та технічні засоби для ефективної протидії цим загрозам, є визначальною.

Економічна безпека – стан національної економіки, що дає змогу забезпечити: стійкість до внутрішніх і зовнішність загроз та здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання [1]. Статтею 3 Закону України «Про національну безпеку України» визначено, що сталий розвиток національної економіки є фундаментальним національним інтересом України [2]. Указом Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» визначено, що сталий розвиток національної економіки та її інтеграція в європейський економічний простір є пріоритетом національних інтересів України [3].

Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначено, що оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів, працівниками оперативних підрозділів правоохоронних органів [4]. Тобто, даний закон визначає, які саме підрозділи відповідних органів уповноважені здійснювати оперативно-розшукову діяльність.

Статтею 5 Закону № 2135 визначено, що оперативно-розшукова діяльність Бюро економічної безпеки України (далі – БЕБ) здійснюється детективами та оперативно-технічними підрозділами. Згідно Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» БЕБ здійснює оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування у межах передбаченої законом підслідності [5]. Відповідно до статті 216 Кримінального процесуального кодексу України БЕБ здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень передбачених статтями 199, 200, 201-1, 201-3, 201-4, 203-2, 204, 205-1, 206, 212, 212-1, 218-1, 219, 220-1, 220-2, 222, 222-1, 223-1, 224, 229, 231, 232, 232-1, 232-2, 233 та ін. Кримінального кодексу України за наявності відповідних обставин визначених законом [6; 7]. Тобто, детективи БЕБ здійснюють збір та аналіз даних у кримінальних провадженнях, відкритих за фактом вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, які в свою чергу наносять неабияку шкоду економічній та фінансовій системам нашої держави.

У зв’язку з підвищеннями податків, внаслідок запровадження режиму воєнного стану [8], актуальність питання вдосконалення оперативно-розшукової методики розкриття економічних злочинів є беззаперечною. Методика полягає в агентурно-оперативній роботі зі здобуття первинної інформації про вчинення кримінального правопорушення, яке здійснюється в формі оперативного обслуговування, що визначається як комплекс оперативно-розшукових заходів, які

забезпечують спостереження та контроль за станом криміногенних об'єктів з метою виявлення ознак вчинення або підготовки до вчинення кримінального правопорушення [9, с. 635]. Важливим є забезпечення своєчасного реагування за матеріалами перевірки первинної інформації, реалізації інформації отриманої в процесі документування та оперативно-розшукове супроводження кримінального провадження.

Внаслідок погіршення матеріального становища громадян у зв'язку з підвищенням податків і повномасштабного вторгнення на територію України, є ризики підвищення кількості фінансових злочинів, таких як ухилення від сплати податків, отримання інформації про яке, гласним шляхом, є проблематичним. Тому, важливим фактором для розкриття подібних правопорушень є забезпечення роботи негласних працівників, що добувають інформацію, яка становить оперативний інтерес. Доволі складним завданням в означеній сфері є залучення до співробітництва працівників підприємства. Можливим рішенням у даному випадку може бути залучення працівників органів контролю, які в свою чергу мають доступ до інформації стосовно господарської діяльності відповідних об'єктів. Також корисними для слідства можуть бути працівники банківських установ, які можуть надавати інформацію про грошовий обіг відповідних підприємств.

В сучасних умовах основними проблемами є недостатнє фінансування правоохоронних органів, погіршення криміногенної ситуації, зростання кількості фінансових злочинів з використанням сучасних технологій, що ускладнює їх розслідування. Поглиблення міжнародного співробітництва є ключовим завданням, оскільки забезпечує обмін інформацією та досвідом. Міжнародна підтримка у сфері надання доступу до програмного забезпечення, яке використовується правоохоронцями при здійснені кримінального аналізу, також навчання використання відповідного програмного забезпечення в рамках обміну досвідом є надважливим, оскільки дозволить правоохоронцям швидше взаємодіяти з відповідними органами, які знаходяться за кордоном, що в свою чергу збільшує ефективність розслідування транснаціональних злочинів. Впровадження новітніх технологій, таких як штучний інтелект, збільшення обізнаності правоохоронців у сфері обігу криптовалюти, дозволяє пришвидшити та покращити роботу правоохоронних органів в сфері розслідування все більш актуальних фінансових злочинів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : наказ від 29.10.2013 № № 1277. URL : https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text (дата звернення: 06.11.2024).

2. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII : станом на 9 серп. 2024 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text (дата звернення: 06.11.2024).

3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text (дата звернення: 06.11.2024).

4. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII : станом на 9 серп. 2024 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text (дата звернення: 08.11.2024).

5. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX : станом на 30 черв. 2024 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text (дата звернення: 08.11.2024).

6. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 1 листоп. 2024 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 08.11.2024).

7. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 1 листоп. 2024 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 08.11.2024).

8. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 : станом на 7 листоп. 2024 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text (дата звернення: 12.11.2024).

9. Савчук Т. І. Значення оперативно-розшукової діяльності у виявленні економічних злочинів. *Форум права*. 2011. № 4. С. 634–639. URL : https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/396b2c06-2ea7-4395-ba33-beb729e8b376/content (дата звернення: 12.11.2024).

УДК 343.98.067

Бреславець Володимир,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня групи ПМПФ-21-1
Науковий керівник:
Чигрина Галина,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри правоохоронної діяльності,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

РОЛЬ КРИПТОВАЛЮТИ У ФІНАНСОВИХ ПРАВОПОРУШЕННЯХ

Breslavets Volodymyr,
Bachelor's degree student
Group PMPF-21-1
Scientific Advisor:
Chyhryna Halyna,
Candidate of Law, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Law Enforcement,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

THE ROLE OF CRYPTOCURRENCY IN FINANCIAL CRIMES

У сучасному світі криптовалюти (цифрові активи; віртуальні активи) стали невід’ємною частиною світової фінансової системи. Стрімкий розвиток цифрових активів, створив нові можливості для інвесторів, бізнесу та споживачів. Однак, поряд з перевагами децентралізованої криптовалютної системи, існують і значні ризики для регуляторів, особливо у сфері запобігання вчиненню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, оподаткування та фінансовій сфері (далі – фінансові злочини). Анонімність і децентралізація, які є ключовими характеристиками криптовалют, дозволяють уникати державного та регуляторного контролю. У зв'язку з цим криптовалюти часто використовуються у злочинних схемах, які застосовуються при «відмиванні» грошей,

фінансуванні тероризму, ухиленні від сплати податків та при вчиненні інших видів фінансових злочинів. Відсутність чіткого регулювання криптовалют на міжнародному та національному рівнях сприяє зростанню чисельності фінансових злочинів і є серйозним викликом для правової системи.

У національному законодавстві відсутнє конкретне визначення поняття «криптовалюта» («цифрові активи»; «віртуальні активи»), оскільки Закон України «Про віртуальні активи» досі не набрав чинності [1]. Серед стратегічних завдань, визначених Указом Президента України «Про Стратегію кібербезпеки України», є питання врегулювання криптовалюти на законодавчому рівні [2]. Згідно з Законом України «Про запобігання корупції» криптовалюта є частиною нематеріальних активів, які підлягають декларуванню [3]. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» містить визначення поняття «віртуальні активи», яким охоплюються всі види криптовалют [4].

За умови відсутності достатнього правового регулювання криптовалюти, вона часто є об'єктом злочинного посягання, предметом кримінального правопорушення, зокрема злочину та знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зокрема злочину. Найпоширенішими випадками використання криптовалюти в злочинних діях є придбання наркотичних речовин, зброї, фінансування терористичних організацій, злочинних угруповань та придбання підроблених документів. Найчастіше використовують саме криптовалюту для конфіденційності фінансових операцій. Також популярним є обіг криптовалюти як спосіб відмивання грошей, одержаних злочинним шляхом, що значно ускладнює розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 209 КК України [5], оскільки більшість злочинних дій відбуваються у віртуальній площині і не завжди є можливість вчасно відслідкувати всіх фігурантів відмивання коштів, а у багатьох випадках особи не усвідомлюють джерела походження коштів. Однак непоодинокі випадки блокування банківських рахунків, які є учасниками, так званих, «трикутників», на які кошти надходять з однієї банківської карти, за які відбувається придбання віртуальної валюти та виводиться на іншу карту.

Також почастішали випадки блокування електронних гаманців слідчим суддею за клопотанням прокурора. У цих випадках прокурор направляє доручення до Департаменту кіберполіції, для проведення аналітичного дослідження гаманця, внаслідок чого працівниками кіберполіції направляється запит до іноземних компаній, які є власниками платформ на яких відбувається торгівля криптовалютою. Очевидно, що для пришвидшення проведення процесуальних дій,

варто поглибити міжнародне співробітництво. Прикладом ефективного міжнародного співробітництва є співпраця з глобальними мережами з повернення активів (Камденською міжвідомчою мережею з повернення активів (CARIN) та Ініціативою з повернення викрадених активів (StAR)) [6]. З іншого боку, для покращення якості комунікацій з іноземними правоохоронними органами та компаніями, необхідно постійно підвищувати кваліфікацію працівників правоохоронних органів України.

Однією з головних особливостей криптовалют, яка сприяє вчиненню фінансових правопорушень, є децентралізація мережі. Традиційні фінансові системи регулюються державними органами, які можуть контролювати і відстежувати їх діяльність. У випадку з криптовалютами такий централізований контроль практично неможливий, що ускладнює виявлення та розслідування фінансових злочинів. Анонімність криптовалютних транзакцій є основним фактором, що приваблює злочинців. Це створює сприятливі умови для злочинної діяльності, зокрема відмивання грошей, фінансування тероризму, ухилення від сплати податків тощо. Відмивання грошей - одна з найпоширеніших форм використання криптовалют у злочинній діяльності. Численні сервіси обміну та способи конвертації криптовалют у традиційні грошові одиниці дозволяють їм приховувати джерело походження коштів та уникати перевірок з боку відповідних органів. Фінансування тероризму з використанням криптовалют викликає все більше занепокоєння у міжнародної спільноти. Через складність відстеження криптовалютних переказів і доступність анонімних цифрових гаманців терористичні організації розглядають криптовалюти як надійний засіб підтримки своєї діяльності. Відсутність чітких правил оподаткування криптовалютних операцій у багатьох країнах дозволяє компаніям приховувати доходи, уникати звітності та обмінювати активи за допомогою криптовалют без належного декларування. Врегулювання обігу криптовалют на законодавчому рівні дозволить покращити боротьбу з різними видами фінансових правопорушень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX : редакція на 1 січня 2024 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text (дата звернення: 17.10.2024).

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України» : Указ Президента України від 26.08.2021 № 447/2021. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text (дата звернення: 17.10.2024).

3. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII : станом на 11 жовтня 2024 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text (дата звернення: 17.10.2024).

4. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 № 361-IX : станом на 23 вересня 2024 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text (дата звернення: 17.10.2024).

5. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 7 вересня 2024 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 17.10.2024).

6. Про затвердження плану заходів щодо забезпечення виконання положень резолюції Конференції держав-учасниць Конвенції ООН проти корупції «Посилення міжнародного співробітництва в сфері повернення активів та управління замороженими, арештованими і конфіскованими активами» на 2020–2021 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.10.2020 № 1234-р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1234-2020-р#Text (дата звернення: 17.10.2024).

УДК 338.02(477)

Варналій Захарій,
д-р екон. наук, професор,
професор кафедри фінансів,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В ДОБУ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ

Varnalii Zakharii,
D.Hab., Professor,
Professor of the Department of Finance,
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Kyiv, Ukraine

INSTITUTIONAL BASIS OF ECONOMIC SECURITY OF UKREINE V THE DAY OF FULL-SCALE WAR AND POST-WAR RECONSTRUCTION

В умовах повномасштабної війни, як і в період повоєнної відбудови питання забезпечення національної безпеки України та особливо економічної безпеки набуває нової актуальності як для науки, так і для практики. Особливо гостро зазначена проблема актуалізується в рамках набуття Україною статусу кандидата у члени ЄС та виконання нашою країною взятих на себе міжнародно-правових зобов'язань у сфері забезпечення впровадження соціально-економічних і безпекових стандартів та вимог. Зазначена тема набуває актуальності також у зв'язку з необхідністю подальшого розвитку економічної безпекології, з метою розв'язання окремих проблемних теоретичних та практичних питань щодо особливостей забезпечення економічної безпеки України в умовах російської агресії та повоєнної доби. Актуальність та необхідність поглиблення теоретичних засад безпекології, особливо в умовах сучасної війни, а також визначення основних складових системи забезпечення безпеки в різних сферах, потребують нових наукових підходів.

Економічна безпекологія, на нашу думку – це міждисциплінарна наука, яка вивчає сутність економічної безпеки, закономірності ефективного забезпечення безпеки економічних систем, своєчасного виявлення, запобігання та нейтралізації реальних і потенційних, ендогенних та екзогенних загроз відповідним економічним інтересам.

Безпека має багато політичних, соціальних, економічних, військових, ідеологічних, екологічних, інформаційних та інших вимірів. Особливе значення серед них, посідає економічна безпека, бо вона пов'язана з базовими процесами відродження життєдіяльності людей [3].

Головною загрозою економічній безпеці України сьогодні є повномасштабна, довготривала російсько-українська війна. Військова агресія росії проти України викликала та викликає масштабні руйнування виробничого потенціалу та інфраструктури країни, приносить значні людські жертви як серед військових та і мирного населення [2]. Війна призвела до гуманітарної катастрофи в результаті зовнішньої міграції, за експертною оцінкою 10 млн осіб та 7 млн внутрішньо-переміщених осіб, що в сукупності складає понад 50% населення України.

Економічна безпека України має забезпечуватися шляхом проведення виваженої та дієвої державної економічної політики з врахуванням прийнятих в установленому порядку національних доктрин, концепцій, стратегій і програм у політичній, економічній, соціальній, енергетичній, інформаційній та інших сферах.

Саме в цьому контексті важливе значення щодо забезпечення економічної безпеки України є процес її інституціоналізації. Інституційне забезпечення економічної безпеки має здійснюватися в першу чергу шляхом створення інститутів, що підвищують економічний потенціал національної економіки та формують умови для його максимальної реалізації. Особливо це важливо саме в умовах повномасштабної війни та повоєнної відбудови економіки України.

Під інституційними засадами забезпечення системи економічної безпеки України необхідно розуміти сукупність інститутів, установ та організаційно-правових норм, правил та процедур, що в сукупності формують інституційний механізм економічної політики держави, який є (має бути) дієвим інструментом у системі державного регулювання та позитивно впливатиме на соціально-економічні та фінансові процеси, які забезпечують впровадження економічної політики щодо захисту економічних інтересів України. Серед низки складових інституційного забезпечення, на нашу думку, в першу чергу необхідно виділяти: інституційно-правове, інституційно-організаційне та інституційно-кадрове забезпечення економічної безпеки держави [5].

Система нормативно-правових актів, що створюють правовий базис та регулюють правовідносини щодо забезпечення економічної безпеки на всіх рівнях (макро-, мезо-, мікро- та нанорівнях) складає основу інституційно-правового забезпечення економічної безпеки держави. Правовий базис економічної безпеки в Україні формувався зі становлення інституційно-правового забезпечення національної безпеки України. Так, зокрема, Верховна Рада України ще в січні 1997 року ухвалила Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України. У червні 2003 року Верховною Радою України було ухвалено, на наш погляд, «класичний» Закон України «Про основи національної безпеки України». А 21 червня 2018 року, з врахуванням наслідків гібридної війни, було ухвалено новий Закон України «Про національну безпеку України». Указом Президента України №347/2021 було затверджено Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року [2]. На сучасному етапі необхідно вносити зміни та доповнення щодо інституційно-правового базису економічної та інших складових національної безпеки. Зокрема, на нашу думку, в умовах зростаючи зовнішньої агресії в широкому розумінні доцільним є суттєві зміни до Закону України «Про основи національної безпеки України», зокрема, розробити два окремих закони: закон «Про основи національної оборони України»" та закон «Про основи національної безпеки України».

Другою складовою інституційного забезпечення економічної безпеки є інституційно-організаційне, що відображає сукупність інститутів (організацій), які безпосередньо формують та реалізують систему заходів щодо забезпечення економічної безпеки. Відповідні інститути не лише формують систему заходів, а й супроводжують (або сприяють супроводженню) процесу зміцнення економічної безпеки. Координаційним органом з питань національної безпеки та оборони України, відповідно статті 107 Конституції України, є Рада національної безпеки і оборони України, яка координує і контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки та оборони [4]. Основними суб'єктами розробки та реалізації складових національної безпеки є (повинні бути) центральні органи державної влади, органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання, громадські організації, особи тощо. На наше глибоке переконання в центральних органах державної влади та органах місцевого самоврядування мають бути створені спеціальні структурні підрозділи (департаменти, управління, відділи, сектори, або відповідальні працівники) з питань забезпечення безпеки у відповідних сферах.

Не менш важливим компонентом забезпечення економічної безпеки є інституцій-кадрове, яке передбачає забезпечення системи економічної безпеки необхідним кадровим потенціалом (висококваліфікованими кадрами), впровадження

науково обґрунтованих методів добору, навчання, перепідготовки, виховання, стимулювання кадрів, надання їм відповідного правового захисту тощо. Інституціонально-кадрове забезпечення становлення та функціонування економічної системи вимагає цілісної, дієвої політики підготовки високопрофесійних кадрів, особливо в умовах сучасних масових міграційних процесів.

Слід зазначити, що повоєнна відбудова України має бути зосереджена також на відновленні інфраструктури, створенні нових робочих місць, економічній стабілізації тощо. Важливими напрямами мають стати реформи в охороні здоров'я, освіті та підтримка соціального захисту для найбільш вразливих категорій населення, включаючи ветеранів війни. Інтеграція ветеранів та постраждалих осіб у цивільне життя потребує додаткових заходів яке включає професійне навчання, перепідготовку та створення мереж підтримки громад, особливо в регіонах, які постраждали від бойових дій. Інтеграція ветеранів у цивільне життя вимагає довгострокових програм адаптації, професійної підготовки, соціальної підтримки та психологічної допомоги. Це має стати одним із пріоритетів для соціальної складової економічної безпеки в період повоєнної відбудови України [1].

Формування, а особливо дієва реалізація інституційних засад забезпечення економічної безпеки держави не лише сприятиме зміцненню економічної безпеки в умовах війни та повоєнної відбудови, а також в значній мірі наближатиме нас до Перемоги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Варналій З. С. Людиноцентричність як детермінанта національної безпеки в умовах війни та повоєнного відновлення України. *Основні напрями забезпечення соціальної безпеки людини в умовах війни та повоєнного відновлення* : матеріали круглого столу 2–3 липня 2024 р. / за заг. ред. проф. З. С. Варналія. Київ-Одеса : Знання України, 2024. С. 13–15. URL : http://surl.li/ofnqck

2. Геостратегічні загрози соціальній безпеці людини в умовах війни / Варналій З. С., Чеберяко О. В., Нікитенко Д. В., Микитюк О. П. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Сер. Економічні науки.* 2023. Вип. 2 (102). С. 12–33. URL : http://ep3.nuwm.edu.ua/id/eprint/27672 ; DOI : https://doi.org/10.31713/ve220232

3. Зміцнення соціальної безпеки людини в період війни та повоєнної відбудови України : монографія / за ред. З. С. Варналія К. : Знання України, 2024. 272 с.

4. Конституція України, від 28 червня 1996 року зі змінами, які вступили в силу з 1 січня 2006 року відповідно до Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222-IV. URL : http://rada.gov.ua

5. Varnalii Z. Strengthening the economic security of Ukraine in the process of post-war recovery. Transformation and Post-War Economic Recovery of Ukraine / Edited by L. Kistersky and A. Zadoia. Cambridge Scholars Publishing, 2024. P. 314–334. URL : https://www.cambridgescholars.com/product/978-1-0364-1285-2/

УДК 336.1

Гавриков Владислав,
студент 2-го курсу групи ОБП-23-1
Науковий керівник:
Коляда Тетяна,
канд. екон. наук, доцент,
старший науковий співробітник,
доцент кафедри публічних фінансів,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВИСОКОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Havrykov Vladyslav,
student of the 2nd year, group OBP-23-1
Academic supervisor:
Koliada Tetiana,
Candidate of Sciences (Economics),
Associate Professor, Senior Research Fellow,
Associate Professor of the Department of Public Finance,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

APPROACHES TO THE FORMATION OF FINANCIAL POLICY IN CONDITIONS OF HIGH UNCERTAINTY

Сучасна економіка стає все більш глобалізованою, і це вимагає від країн адаптувати свою фінансову політику до нових реалій та викликів. Світ постійно змінюється, і для того, щоб не втратити конкурентоспроможність, державам потрібно постійно коригувати свої економічні стратегії. Глобальні економічні трансформації, зокрема швидкий розвиток технологій, зміни в міжнародній торгівлі, а також різні політичні та екологічні виклики, мають великий вплив на фінансові системи країн. Тому доцільно дослідити, як змінюються економічні умови в світі, та як фінансова політика повинна на це реагувати. Важливо зрозуміти, як правильно налаштувати монетарні та фіскальні інструменти, щоб країна могла не тільки пережити кризи, але й розвиватися у нових умовах.

Фінансова політика – частина економічної політики, спрямована на реалізацію заходи, які здійснює держава через фінансову систему. Вона проявляється у фінансовому законодавстві, в системі форм і методів мобілізації фінансових ресурсів, в їх перерозподілі між окремим верствами населення, секторами економіки, регіонами країни, в структура доходів і видатків бюджетів.

Україна відчула вплив глобалізації одразу після здобуття незалежності, коли її економіка та суспільство стали більш відкритими для світу. Нові явища відкрили перед країною нові можливості та перспективи, однак разом з позитивними аспектами глобалізації, вона також принесла і протиріччя, які призвели до серйозних проблем і загроз.

Фінансова глобалізація охопила майже всі країни світу, зокрема і Україну. Перші ознаки участі України у цих процесах з'явилися в кінці 1990-х – на початку 2000-х років, коли почали надходити прямі іноземні інвестиції. Сьогодні основними напрямками фінансової глобалізації є: розвиток банківського сектору, фондового ринку та ринку фінансових послуг. Для фінансової глобалізації можна віднести: безперешкодний рух капіталів між країнами і регіонами світу, функціонування глобального кредитного, валютного , існування глобальних кредитних, валютних та фінансових ринків, формування механізмів наднаціонального контролю за світовими ринками, збільшенням впливу транснаціональних корпорацій та банків у світовій економіці [1, с. 76].

Фінансова політики охоплює дві складові – монетарну та фіскальну, при цьому необхідно прагнути до їх синхронізації, тому в умовах глобалізації необхідно звернути більшу увагу на фіскальну політику. Продумана податкова та бюджетна політики можуть ефективно виконувати функцію макроекономічної стабілізації в короткостроковому та середньостроковому періодах. Проте слід зазначити , що фіскальна політика не обов'язково є гнучким інструментом макроекономічної стабілізації в рамках інтегрованого об'єднання. Більше того, системне використання цього стабілізаційного інструменту призводить до накопичення державного боргу та формування стабільності бюджетного дефіциту. Відповідно до, Маастрихтської угоди, яку підписали країни ЄС, зокрема не дозволено мати дефіцит бюджету більш ніж 3 % ВВП, тоді як обсяг сукупного державного боргу не може перевищувати 60 % ВВП.

Формування фінансової політики в умовах невизначеності має включати наступні цілі, які варто поділити на три рівні:

Перший рівень – головною метою формування фінансової політики держави є створення умов для стабільного соціально-економічного розвитку держави через ефективне використання фінансових ресурсів та забезпечення високої якості життя населення. Це включає в себе стратегічне управління доходами

і витратами, збільшення інвестиційної привабливості, розвиток інновацій та фінансових інструментів, а також забезпечення стабільності соціальних гарантій для населення.

На другому рівні фокусується увага на розвитку конкретних секторів економіки та інструментів для їх стабільного функціонування:

– розвиток фінансового сектору – удосконалення фінансових інститутів, таких як фондовий ринок, банки, страхові компанії, з метою покращення доступу до фінансування для підприємств та населення;

– підтримка експортерів – стимулювання вітчизняних виробників через податкові пільги, кредитування, а також через удосконалення міжнародних економічних зав'язків;

– інноваційний розвиток – стимулювання інвестицій у науку та технології, створення умов для розвитку інноваційних секторів, таких як високі технології, енергозберігаючі технології, біотехнології тощо.

Третій рівень стосується виконання конкретних тактичних заходів, спрямованих на реалізацію цілей з попередніх рівнів. Це включає:

– оптимізація податкового і митного регулювання – удосконалення механізмів оподаткування, митного контролю для створення більш ефективної та прозорої фінансової системи;

– прогресивне соціальне забезпечення – забезпечення адресності соціальних виплат (пенсії, дотації, субсидії), а також підвищення рівня соціальних гарантій через вдосконалення законодавства в галузі соціального страхування;

– пільгове кредитування та фінансова підтримка бізнесу – надання кредитів на вигідних умовах для малого і середнього бізнесу, розвиток механізмів фінансової підтримки для інвестиційних проектів [2, с. 135].

Таким чином, для успішної адаптації фінансової політики до сучасних викликів необхідно використовувати сучасні технології, наприклад, у банківській сфері та фондовому ринку, забезпечувати доступність фінансових послуг та підтримувати інноваційний розвиток. Крім цього, підтримка соціальних гарантій і допомога бізнесу мають стати основними компонентами фінансової політики, що дозволить країні залишатися конкурентоспроможною на міжнародній арені. При цьому, однією з головних умов успішної адаптації є гнучка фінансова політика, яка повинна реагувати на зміни в глобальній економіці. Важливо також враховувати не лише макроекономічні показники, а й індивідуальні особливості кожної країни. Це дозволить державі не лише пережити можливі кризи, а й забезпечити сталий розвиток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Музиченко Г. В., Коляда Т. А. Зростання ролі держави в регулюванні темпів соціально-економічного розвитку як індикатор інтеграції України в європейський простір. *Politicus.* 2022. Спецвипуск. С. 72–78. DOI : https://doi.org/10.24195/2414- 9616.2022-spec.11

2. Петрушевська В. В. Адаптація фінансової політики України до умов глобалізаційних і євроінтеграційних процесів. *Проблеми економіки.* 2014. № 2. С. 131–137. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2014_2_19

УДК 332:1

Гладишевський Анатолій,
аспірант кафедри фінансів;
Івашко Олена,
канд. екон. наук, доцент,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ПУБЛІЧНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ЛУЦЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Gladyshevskyi Anatoly,
graduate student of the Department of Finance;
Ivashko Olena,
candidate of economic sciences, associate professor,
Volyn National University
named after Lesya Ukrainka,
Lutsk, Ukraine

FINANCIAL INSTRUMENTS OF PUBLIC INVESTMENTS OF THE LUTKA URBAN TERRITORIAL COMMUNITY UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE

У сучасних економічних умовах інвестиції є найважливішим механізмом створення умов для переходу країни на шлях євроінтеграції.

Більшість науковців сприймають інвестиції як стимул для отримання доходу та прибутку для всіх учасників угоди. До таких вчених належать Л. Катан, К. Хорішко, Л. Омелянович, С. Мочерний, І. Бланк. Вони вважають, що інвестиції, в першу чергу, спрямовані на позитивне використання. Слід зазначити, що новітні тенденції розвитку практичної економіки та менеджменту все більше враховують соціальну відповідальність кожного, особливо великого суб'єкта господарювання. І якщо ділові партнери першого десятиліття XXI століття завжди рахували дохід і прибуток від інвестиційної діяльності, то ділові партнери 20-х років XXI століття враховують соціальну, екологічну складову свого

бізнесу. Це знову повертає нас до витратного підходу до інвестиційних внесків. Це означає, що дохідний підхід до інвестицій більше не має такої підтримки.

На нашу думку, інвестиції – це передусім фінансові інструменти, які спрямовані на надання додаткової підтримки одному суб'єкту господарювання на користь іншого. Традиційно очікується, що інвестиції будуть грошовими. Саме цей найліквідніший ресурс є найнадійнішим як у процесі доступу до рахунків, оскільки він може вказати джерело та шлях надходження доходу, так і в моніторингу використання та визначенні ефективності інвестицій.

В економіці публічні інвестиції, зазвичай, вважаються необхідними для забезпечення певних основних товарів і послуг, які приватний сектор не може забезпечити ефективно без належної оплати з боку споживача (суспільні блага) або такі, що лише один постачальник може інвестувати в них прибутково (природні монополії). Приклади перших включають внутрішню безпеку та порядок (поліція, екстрені служби), охорону кордонів і військову оборону, використання доріг, екстрену медичну допомогу, середню освіту, а других – водопостачання та каналізацію, централізоване теплопостачання, електроенергію, газ і залізничне сполучення [1, с. 137].

В. Федюк вказує, що «публічні інвестиції – це капітальні інвестиції, що здійснюються суб'єктами публічного управління – органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також іншими уповноваженими суб'єктами за рахунок державних коштів» [2].

Гришкевич О. М., Рижакова Г. М. переконують, що «…публічні інвестиції за своєю природою – це витрати державного сектора (національних і місцевих органів влади, державних і муніципальних підприємств) на створення інфраструктури, що є державною (або муніципальною) власністю, і продуктивне використання цієї інфраструктури протягом більш ніж ніж один рік. Джерелами фінансування можуть бути кошти державного (або місцевого) бюджету, позикові кошти, кошти державного (комунального) підприємства, плата за користування інфраструктурою. Саме в цих загальноприйнятих рамках найчастіше використовується поняття публічних інвестицій як найбільш всеохоплюючого з усіх його проявів. Публічні інвестиції можуть мати форму традиційних інфраструктурних проектів або державно-приватного партнерства» [1, с. 138].

Якщо звернутися до практичного аспекту питання, то, наприклад, Луцька міська територіальна громада має доволі позитивний досвід освоєння публічних коштів іноземних інвесторів для покращення фізичної інфраструктури.

Так, в рамках даного інституту Луцькою МТГ спільно з різними фінансовими інституціями вдало та ефективно втілюються такі інфраструктурні проєкти (табл. 1).

Таблиця 1 – Інвестиційна картка Луцької міської територіальної громади в контексті публічного інвестування [3]

Назва проєкту капітального інвестування	Іноземне джерело фінансування	Розмір кредиту, тис. євро.	Розмір гранду, тис. євро.	Кошти бюджету, тис. євро.	Стан
Проект реконструкції системи централізованого теплопостачання у м. Луцьк	Фінансування ЄБРР	10000	440	-	В процесі реалізації
Підвищення енергетичної ефективності закладів бюджетної сфери міста Луцька	Фінансування НЕФКО	10	195	-	Реалізований
Енергоефективність в громадських будівлях м. Луцька	Фінансування НЕФКО	5000	1300	-	Реалізовано
Модернізація системи водопостачання	Фінансування НЕФКО	830	170	130	В процесі
Оновлення інфраструктури електротранспорту міста Луцька	Фінансування ЄІБ	4360	155	-	На стадії завершення
Оновлення тролейбусного парку міста Луцька	Фінансування ЄІБ	630	-	-	В процесі
Модернізація системи водопостачання та водовідведення Луцька	Фінансування ЄІБ	10848	-	-	В процесі
Субпроект «Вдосконалення медичної допомоги хворим з хворобами системи кровообігу у Волинській області»	Фінансування Світового банку	2167	-	-	Реалізовано

Як бачимо з табл. 1, Луцька міська рада активно співпрацює з великими авторитетними фінансовими суб'єктами Європи для формування якісної інфраструктури міста Луцька та приміських територій, які складають Луцьку міську територіальну громаду з часу проведення децентралізації.

Від 2020 і по 2023 рік в практиці Луцької міської територіальної громади є як уже завершені проєкти, так і досі діючі. До завершених проєктів публічного інвестування належать:

Реалізовані інвестиційні проекти Луцької міської ради:

Проект І. «Модернізація та реконструкція системи подачі води та водовідведення у м. Луцьку» (спільно з Північною Екологічною Фінансовою Корпорацією). Проєкт реалізований у 2017 році.

Проект ІІ. «Реалізація енергозберігаючих заходів у бюджетних установах міста Луцька» (спільно з Північною Екологічною Фінансовою Корпорацією). Проєкт реалізований у 2015 році.

Проект ІІІ. «Підвищення енергетичної ефективності бюджетних закладів міста Луцька» (спільно з Північною Екологічною Фінансовою Корпорацією). Проєкт реалізований у 2018 році.

Проект IV. «Енергоефективність у громадських будівлях міста Луцька».

Триваючими проєктами публічного інвестування Луцької міської ради спільно з різними фінансовими інститутами зарубіжжя є:

Проект І. «Проект реконструкції системи централізованого теплопостачання у м. Луцьк» (спільно з Європейським банком реконструкції та розвитку).

Проект ІІ. «Модернізація системи водопостачання та водовідведення м. Луцьк» № 2_VOL_052 (спільно з Європейським інвестиційним банком).

Проект ІІІ. «Оновлення інфраструктури електротранспорту міста Луцька Волинської області» (спільно з Європейським інвестиційним банком).

Проект IV. «Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей» (безповоротна позика, спільно з Волинською ОДА та Світовим банком).

Проект V. «Оновлення тролейбусного парку міста Луцька» (спільно з Європейським інвестиційним банком).

Внесеними в бюджет розвитку 2024 року є такі програми публічного інвестування:

Програма «провадження міжнародного проєкту «спільний пошук нових рішень» у комунальному господарстві: поводження з органічними відходами у ЛМТГ» на суму 5100 тис. грн. [4];

Програма розвитку міжнародного співробітництва ЛМТГ та залучення міжнародної технічної допомоги на 2024-2025 роки на суму 1560 тис. грн [5.]

Отже, можна констатувати, що за практичної відсутності ґрунтовної теоретичної розробки інституту публічного інвестування, органи місцевого самоврядування утворених територіальних громад України, в тому числі і м. Луцька, розпочали активний розвиток цього інституту на практиці. У реалізованих проектах за допомогою публічних інвестицій Луцька міська рада створює енергозберігаючі системи, якісні системи водовідведення та водопостачання, спрямовані на економічний та соціальний ефект для мешканців м. Луцька. Ці проекти окупаються роками в результаті економії енергоресурсів та коштів муніципальних установ, приватного сектору на оплату наданих послуг. При цьому також відбувається збереження та захист навколишнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гришкевич О. М., Рижакова Г. М. Сучасна парадигма публічних інвестицій як інструмент державного регулювання сталого економічного розвитку. *Управління розвитком складних систем.* 2020. № 44. С. 136–142.

2. Федюк В. Роль публічних інвестицій у залученні приватного фінансування в розвиток вітчизняної економіки / Інститут громадянського суспільства. 2023. 23 жовтня. URL : https://www.csi.org.ua/news/rol-publichnyh-investyczij-u-zaluchenni-pryvatnogo-finansuvannya-u-rozvytok-vitchyznyanoyi-ekonomiky/

3. Омельчук С. Інвестиційна картка Луцької міської територіальної громади / Луцька міська рада : офіційний вебсайт. URL : https://www.lutskrada.gov.ua/static/content/files/p/q4/cz2n3errg42f46mx7ilp4yjdqbujnq4p.pdf (дата звернення: 25.08.2023).

4. Впровадження міжнародного проєкту «спільний пошук нових рішень у комунальному господарстві: поводження з органічними відходами у ЛМТГ» : проєкт, затв. рішенням ЛМР від 24.11.2021 № 22/63, зміни від 30.11.2022 № 37/62. URL : https://www.lutskrada.gov.ua/pages/miski-tsilovi-prohramy (дата звернення: 05.10.2024).

5. Програма розвитку міжнародного співробітництва ЛМТГ та залучення міжнародної технічної допомоги на 2024–2025 роки : затв. рішенням ЛМР від 20.12.2023 № 54/23. URL : https://www.lutskrada.gov.ua/pages/miski-tsilovi-prohramy (дата звернення: 05.10.2024).

УДК 336.22(477)

Гордієнко Михайло,
канд. політ. наук,
доцент кафедри соціальної роботи,
Яготинський інститут МАУП,
м. Яготин, Україна

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В СИСТЕМІ СУСПІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Gordienko Mykhailo,
candidate of political sciences,
associate professor of the department of social work,
Yagotyn Institute of the MAUP,
Yagotyn, Ukraine

STATE TAX POLICY IN THE SOCIAL SECURITY SYSTEM

Складні часи переживає нині український соціум. Триває боротьба за виживання українського етносу. Третій рік українці гідно змагаються з путінською ордою, що переважає нас в усіх аспектах, починаючи від номенклатури й кількості озброєнь і закінчуючи людським й економічним потенціалом. Україна тримається завдяки героїзму наших захисників й допомозі союзників. Але зовнішня підтримка не може тривати безкінечно. Щоб перемогти ворога потрібно виробляти власне озброєння й посилювати економічні потуги держави. Об’єктом нашої уваги буде економічна складова обороноздатності сучасної української держави. Її ефективність прямо корелюється з належним функціонуванням податкової системи, що здійснює грошове наповнення бюджету. А витрати на мілітарне, інфраструктурне та логістичне забезпечення армії є колосальними. Сучасна гібридна війна має технологічний характер та шалений інформаційний супровід. **Перемагає в ній той, хто швидше модернізує свою економіку на військові рейки** та мобілізує людські й фінансові ресурси для ведення бойових дій.

З давніх часів кошти від оподаткування витрачалися на утримання армії, будівництво фортифікаційних споруд, храмів, шляхів та інших стратегічних об’єктів. Також податки виконують ще й функцію стимулювання розвитку

господарства, бізнесу, підприємництва. В екстремальних умовах воєнного протистояння, коли ворог брутально порушує міжнародну систему права, фокус уваги до податкової політики посилюється. Адже головним джерелом надходження до бюджету залишаються податки, сумлінна сплата яких засвідчує колективну підтримку українців в боротьбі з агресором. У сплаті податків повинні бути зацікавлені як платники (юридичні та фізичні особи), так і держава, яка в умовах війни мусить опікуватися питанням створення максимально комфортних умов для суб'єктів господарювання та підприємств, що створюють потенціал для економічної й політичної безпеки суспільства. Фіскальні пріоритети воюючої держави мають спрямовуватися не лише у розвиток військової інфраструктури, але й для підтримки благодійності, волонтерства, альтруїзму громадян. В нинішніх умовах цільове використання коштів для фронту має більшу актуальність, аніж для забезпечення добробуту, комфорту чи маргінальних задоволень. У розпал війни **податки треба розглядати як ціну послуги держави за суспільну безпеку.**

Фіскальна політика повинна постійно пристосовуватися до динамічних процесів соціального буття, **бути адекватною тим викликам, які постають у країні.** При цьому треба зважати на трансформаційну сутність української економіки, яка з великими потугами адаптується до ринкових механізмів функціонування. «Соціальна політика в умовах посткризового розвитку спрямовується на збереження соціальної рівноваги в суспільстві, забезпечення прожиткового мінімуму економічно найвразливіших верств населення. Головним завданням зазначеного періоду є недопущення подальшого зниження реальних доходів, поступове перетворення особистих доходів на головне джерело задоволення потреб людей. Таким чином, основою ринкової трансформації економіки України є такі принципи: гарантування господарської самостійності й національної безпеки України, реалізація економічних інтересів людини, народу і держави; формування і здійснення власної незалежної економічної політики на базі національної валюти» [3, с. 145]. Наразі в Україні триває пошук власної моделі соціально-економічного розвитку з урахуванням воєнних загроз.

На цьому шляху політику обмеженого втручання держави в економіку і надмірне зниження податків не можна вважати конструктивною. Ця парадигма доречна в умовах стабільного економічного розвитку, коли гроші, які має громадянин, краще залишити у нього, тому що він може вигідніше їх розподілити, ніж це пропонує держава. Ми схильні вважати, що оптимальний алгоритм податкової моделі можна досягти лише уникаючи практики правової вакханалії та та популістських рішень. Прагматичний алгоритм податкової політики рефлексується так: «Зниження податків необхідно, наскільки це можливо, скористатися для стимулювання інвестицій, а не споживання» [1, с. 90]. В умовах політичної

турбулентності стабільність соціуму можна досягти механізмами держаного регулювання податкової політики. **Розмір податку повинен відповідати доходам його платника.**

Субєкність держави в умовах зовнішньої агресії визначається ефективністю її економіки, збалансованою податковою системою та інвестиційною підтримкою. У фокусі нашої уваги є податковий сегмент, що в українських реаліях незавершеного транзиту до ринкової економіки та нестабільності законодавчої бази, перебуває на низькому рівні. З 1991 р. податкова система України вийшла з орбіти радянського впливу і стала розвиватися самостійно, але при цьому не спромоглася позбутися імперських атавізмів. Якщо в комуністичну добу податки використовувалися для захисту державної власності, то **в часи української незалежності вони сприяють накопиченню олігархічного капіталу.** Тоталітарна система з її суровою ієрархією та виконавчою дисципліною забезпечувала системне наповнення бюджету. В умовах переходу до ринкової економіки Україна з року в рік має зростання дефіциту державного бюджету. У сьогоднішніх екстремальних умовах війни йде активний пошук оптимальної моделі податкової політики. Цьому пошуку мало сприяє академічне середовище, адже у ньому відсутні глибокі й фундаментальні дослідження алгоритму стягнення податків в умовах війни. Вочевидь потрібна швидка й докорінна перебудова всієї податкової системи воюючої держави. Податки мають розглядатися не тільки як виконання фінансових функцій, а і як регулятор ринкових відносин, стимулюючий чинник виробництва (насамперед зброї), розвитку приватного підприємництва, вирішення соціальних проблем переселенців, відновлення житла, психологічну реабілітацію та вирішення інших соціальних проблем спричинених війною.

Податкова політика держави в умовах війни має бути гнучкою й адекватною викликам часу. Парадигма фіскальної політики має виконувати свою головну мету – збільшення надходження дохідної частини бюджету держави з різних джерел для покриття непередбачуваних витрат. Для цього держава повинна розширювати коло платників податків й шукати стимулюючі чинники заохочення людей до виробничої діяльності. **Ефективність фіскальної політики залежить від того, наскільки гнучкою вона може бути залежно від конкретної ситуації** та стану розвитку поточних соціальних процесів. Зважаючи на потреби захисту країни ліберальна модель фіскальної політики є не доцільною. Наразі важлива повнота збору податків для своєчасного поповнення бюджету та встановлення справедливих критеріїв їх стягнення. Справедливий підхід до платників податків передбачає врахування умов їх праці, місця розташування суб'єкта діяльності, оцінка питомої ваги виготовленої продукції. Мова йде про те, що продукція військового призначення має перебувати в зоні лояльного оподатковування.

Узагальнюючи вищесказане треба відзначити, що економічний потенціал держави тісно корелюється з податковою системою. Бюджетні надходження матимуть системний характер лише тоді, коли **буде подоланий стереотип про те, що податки – це лихо, тягар, що лягає на плечі активних продуцентів суспільства.** В оптимальному форматі буття держава повинна постійно знижувати податки, а бюджетні кошти використовувати на підвищення добробуту громадян. На сучасному етапі буття української нації, яка веде боротьбу за виживання такий підхід видається контрпродуктивним. Наразі не доцільно підтримувати позицію А. Сміта, який негативно ставився до податків. Він вважав, що у вигляді податків відбувається вилучення народних ресурсів, які можна було б використовувати для підвищення продуктивності праці.

Звичайно, що віддавати якусь частину продукту створеного суб'єктом виробництва завжди викликає реакцію протесту. Однак у цьому контексті потрібне суттєве уточнення: надмірні, необґрунтовані, непомірні податки, особливо на товари повсякденного попиту, призводять до зниження добробуту людей, продуктивності праці, валового продукту та грошових надходжень до бюджету. Таку податкову політику треба критикувати, опонувати, заперечувати. **Генеральна місія податків – інтереси національної держави. Синергія податкових ресурсів України має бути спрямована насамперед в систему національної безпеки.** «Головне завдання побудови успішної майбутньої України… полягає у створенні надійної економічної системи, функціонування якої забезпечуватиме високі рівні національної безпеки й буде спрямоване на зміцнення конкурентоспроможності країни у глобалізованому світі через досягнення високої якості життя кожного громадянина» [2, с. 42]. Що не вписується в інтереси побудови національної держави, має залишатися на маргінесі.

Науково обґрунтоване, об'єктивне й легітимне оподаткування треба поважати й виконувати. Суб'єкти господарювання, що усвідомлено й своєчасно сплачують податки у повному обсязі створюють **конгломерат громадянського суспільства. Воно акумулює соціальний ресурс для національної безпеки і формує політичну суб'єктність держави.** В умовах військового часу держава мусить застосовувати принципи пропорційного оподаткування, уникати податкової дискримінації, ефективно використовувати зібрані податки, застосовувати різні штрафні санкції до тих, хто ухиляється від сплати податків, запобігати подвійному оподаткуванню, пропонувати просту та прозору модель при обкладанні податками. Податковий менеджмент держави має бути побудований крізь призму соціальної безпеки громадян та мобілізації ресурсів на визволення країни від московицьких загарбників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гоффманн Л., Зіденберг А. Зрушення до ринкової економіки. К. : Видавництво «Фенікс», 1997. 288 с.
2. Жилінська О. Україна 2030: Доктрина збалансованого розвитку. Львів : Кальварія, 2017. 168 с.
3. Філіпенко А. Економічний розвиток сучасної цивілізації : навч. посібн. К. : Знання, 2000. 174 с.

УДК 658

Дерлюк Василь,
аспірант кафедри фінансового та податкового права ННІ права,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ПРЕВЕНТИВНА РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Derliuk Vasyl,
Postgraduate student of the Department of Financial and Tax Law of the Institute of Law,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

PREVENTIVE RESTRUCTURING: FOREIGN EXPERIENCE AND LESSONS FOR UKRAINE

Превентивна реструктуризація, також відома як pre-packaged restructuring або pre-pack, є ефективним інструментом для підприємств, які стикаються з фінансовими труднощами. Вона дозволяє підприємствам уникнути банкрутства та зберегти діяльність, завдяки завчасній реструктуризації боргових зобов'язань та оптимізації бізнес-процесів, допомагає подолати фінансові труднощі та забезпечити сталий розвиток. Цей механізм широко використовується у світі, оскільки пропонує ряд переваг у порівнянні з традиційними процедурами банкрутства.

Важливою перевагою pre-pack є мінімізація витрат, пов'язаних із процедурою фінансового оздоровлення. Зокрема, pre-pack сприяє зниженню судових витрат, стимулюючи досудове врегулювання спорів між боржником та кредиторами. Більше того, цей механізм дозволяє залучати нові інвестиції, оскільки потенційні інвестори більш охоче вкладають кошти в підприємства, які вчасно та ефективно реагують на фінансові виклики. Pre-pack також сприяє збереженню досвідченого менеджменту, який добре розуміє специфіку підприємства та може ефективно керувати ним під час реструктуризації. Завдяки цьому підвищується не лише ефективність реструктуризації, а й загальна вартість підприємства. Крім того, процедура pre-pack відбувається значно швидше, ніж традиційне банкрутство.

Різні країни прийняли різні рамки для впровадження превентивної реструктуризації, часто під впливом Директиви ЄС щодо превентивної реструктуризації. У 2017–2018 роках у Франції судові процедури реорганізації становили близько 29% усіх справ, превентивний «захист боржника» — близько 2% випадків, у 2021–2022 роках. — 23% і 2,78% відповідно. У Німеччині в ті ж роки реструктуризація у судових процедурах банкрутства мала місце у 5% випадків, процедура превентивної реструктуризації — у 3% випадків. У 2020 р. чотири з двадцяти найбільших банкрутств компаній були «підготовленими» (англ. prepackaged), в 2021 р. частка узгоджених заздалегідь планів реструктуризації найбільших компаній досягла 50% [3].

У 2019 році директива ЄС запропонувала державам-членам запровадити у своїх комерційних законах превентивну процедуру для бізнесу під наглядом суду. Обґрунтуванням превентивної реструктуризації є те, що чим раніше будуть вирішені труднощі підприємства, тим вищі його шанси на виживання. Існує два способи введення превентивної процедури в комерційне право: можна або просто розширити існуючі процедури банкрутства, щоб дати можливість підприємствам, які перебувають на межі неплатоспроможності, подати заяву про неї, як у випадку з Главою 11 США, або створити спеціальну процедуру винятково для цих підприємств [1].

В останні роки увага до запобігання банкрутству набула наднаціонального характеру: прийнята в середині 2019 р. Єврокомісією «Директива з превентивної реструктуризації та другого шансу» № 2019/1023 передбачала, що члени Євросоюзу мали провести реформи щодо впровадження процедури превентивної реструктуризації протягом наступних 2-3 років. У 2021 році положення Директиви були успішно інтегровані в законодавство Німеччини, Нідерландів, Франції.

Німеччина була однією з перших юрисдикцій ЄС, які впровадили Директиву, тоді як Сполучене Королівство (Великобританія) запровадило міжкласовий примус та інші поправки до закону про реструктуризацію, щоб залишатися привабливим «хабом реструктуризації» у Європі після Brexit. Німеччина інтегрувала Директиву ЄС у своє національне законодавство, створивши структуру, яка дозволяє підприємствам проводити реструктуризацію на ранній стадії. Це включає використання крос-класового обмеження, що дозволяє схвалити план реструктуризації, навіть якщо деякі класи кредиторів не згодні [4].

У Великобританії використовується схема угоди, гнучкий інструмент відповідно до корпоративного права, який може бути використаний для превентивної реструктуризації. Ця схема дозволяє компанії досягти компромісу зі своїми кредиторами та акціонерами, що може бути особливо корисним для уникнення неплатоспроможності.

У США превентивна реструктуризація часто включає реорганізацію активів і боргів, а також оптимізацію операційних процесів. Важливу роль відіграє підтримка з боку держави та розвинений фондовий ринок, що дозволяє залучати інвестиції та проводити реструктуризацію більш ефективно. Сполучені Штати пропонують комплексний посібник з реструктуризації та процедур неспроможності, що розглядає такі ключові питання, як відповідальність директорів та акціонерів, а також дає практичні поради щодо ефективного управління. Це керівництво допомагає компаніям долати фінансові труднощі, розуміючи основні процедури превентивної реструктуризації [5].

Превентивна реструктуризація підприємств за кордоном включає різні підходи та стратегії, які можуть бути корисними для застосування в інших країнах, включаючи Україну. Ось кілька ключових особливостей превентивної реструктуризації, які можна виділити:

Реструктуризація власності: у країнах Центральної та Східної Європи реструктуризація часто включала приватизацію та залучення іноземних інвесторів для модернізації виробництв.

Соціально відповідальна реструктуризація: у деяких країнах, таких як США та Німеччина, реструктуризація підприємств супроводжувалася заходами щодо підтримки зайнятості та соціального захисту працівників [1,4].

Державна підтримка: у країнах важливу роль в успішній реструктуризації відіграють розвинені фондові ринки і потужна фінансова підтримка з боку держави.

Інноваційні підходи: у США та інших розвинених країнах реструктуризація часто включає впровадження нових технологій та інноваційних методів управління для підвищення конкурентоспроможності підприємств [2].

Ці приклади показують, що успішна реструктуризація потребує комплексного підходу. Зокрема, для України актуальним є досвід країн ЄС щодо соціально відповідальної реструктуризації з підтримкою зайнятості, а також досвід США щодо залучення інвестицій та впровадження інновацій. Війна в Україні суттєво вплине на сприйняття стигми банкрутства, роблячи превентивну реструктуризацію ще більш актуальною. Вона стане ключовим інструментом для підтримки українських підприємств у воєнний та післявоєнний періоди, допоможе зберегти робочі місця та запобігти соціальним наслідкам кризи.

Аналіз зарубіжного досвіду показує, що успіх превентивної реструктуризації в Україні залежить від низки факторів. Насамперед, важливо забезпечити прозорість та доступність інформації про підприємства, які опинилися у скрутному фінансовому становищі. Кредитори, потенційні інвестори, державні органи повинні мати легкий доступ до достовірних та актуальних даних про

фінансовий стан компанії, включаючи її активи, зобов'язання, наявність застав, інформацію про судові справи. Це дозволить потенційним інвесторам, кредиторам та державним органам легше оцінювати ситуацію та приймати рішення. Необхідно також розвивати інститут незалежних антикризових консультантів. Професійна допомога експертів дозволить підприємствам ефективніше орієнтуватися в процедурі превентивної реструктуризації. Важливим є формування судової практики у сфері превентивної реструктуризації. Чіткі та передбачувані рішення судів усуватимуть невизначеність та підвищуватимуть якість превентивної реструктуризації. Освіта та інформування також відіграють важливу роль. Необхідно проводити навчальні програми для підприємців та кредиторів, спрямовані на підвищення обізнаності щодо інструментів превентивної реструктуризації. Створення позитивного ставлення до pre-pack в суспільстві є ключовим фактором успіху. Роз'яснення переваг pre-pack для бізнесу та суспільства допоможе сформувати позитивний імідж цього механізму.

Таким чином, зарубіжний досвід превентивної реструктуризації надає цінні уроки для України. Впровадження ефективних механізмів превентивної реструктуризації з урахуванням передового міжнародного досвіду стане потужним інструментом для українських підприємств, дозволить їм ефективно долати фінансові труднощі, зберігати свою діяльність та сприяти відновленню економіки країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Epaularda Anne, Chlo´e Zapha. Bankruptcy Costs and the Design of Preventive Restructuring Procedures. URL : https://pdf.sciencedirectassets.com/271649/1-s2.0-S0167268122X00036/1-s2.0-S0167268122000476/am.pdf

2. Jessica Schmidt. Preventive restructuring frameworks: Jurisdiction, recognition and applicable law URL : https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/iir.1447

3. Jose M Garrido, Ms. Chanda M DeLong, Amira Rasekh and Anjum Rosha. Restructuring and Insolvency in Europe: Policy Options in the Implementation of the EU Directive.International Monetary Fund. 2021. URL : https://www.elibrary.imf.org/view/journals/001/2021/152/article-A001-en.xml

4. Preventive Restructuring Framework – A new era for restructurings in Germany. URL : https://www.nortonrosefulbright.com/en/knowledge/publications

5. Preventive Restructuring Regulations. 2022. URL : https://www.mccannfitzgerald.com/knowledge/restructuring-andinsolvency/preventive-restructuring-regulations

УДК 336.1:336.7:338.2(477)

Джус Михайло,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ДО ПИТАННЯ КООРДИНАЦІЇ ФІСКАЛЬНОЇ ТА МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИК В УМОВАХ ВІЙНИ

Dzhus Mykhailo,
PhD student,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

ON THE ISSUE OF COORDINATION OF FISCAL AND MONETARY POLICIES IN THE CONDITIONS OF THE WAR

Однією зі стратегічних цілей Національної стратегії доходів до 2030 року є забезпечення макроекономічної та фінансової стабільності через збереження рівня мобілізації доходів та зменшення потреби у зовнішньому фінансуванні [1]. Досягнення зазначеної мети, серед іншого, вимагає ефективної координації фіскальної і монетарної політик держави.

Бюджетна декларація на 2025 – 2027 роки (далі – Бюджетна декларація) передбачає, що бюджетна політика в окресленому періоді спрямовуватиметься на зменшення рівня дефіциту державного бюджету, який був різко збільшений після початку повномасштабної війни [2]. Водночас, з огляду на очікуване зменшення зовнішньої фінансової підтримки, Бюджетна декларація передбачає максимізацію випуску облігацій внутрішньої державної позики (далі – ОВДП) з метою отримання у 2025 – 2027 роках чистого позитивного фінансування.

При цьому слід враховувати, що умови розміщення державних облігацій значною мірою залежать від процентної політики Національного банку України (далі – НБУ). Емпіричні докази слушності такого твердження можна навести на прикладі подій літа 2022 року, коли різке підвищення облікової ставки НБУ до 25% фактично унеможливило розміщення Міністерством фінансів України ОВДП на прийнятних умовах.

У тексті Бюджетної декларації зазначено, що грошово-кредитна політика НБУ (складовою якої є процентна політика) в середньостроковому періоді буде повертатися до режиму інфляційного таргетування. Цей факт можна трактувати, принаймні, як намагання Міністерства фінансів у процесі формування бюджетної політики враховувати позицію НБУ.

Основні засади грошово-кредитної політики на середньострокову перспективу (далі – Основні засади), схвалені Радою НБУ у вересні 2024 року [3], передбачають застосування режиму гнучкого інфляційного таргетування зі збереженням керованої гнучкості обмінного курсу і валютних обмежень. За такого режиму НБУ намагатиметься привести інфляцію до цілі 5% «на належному горизонті політики», що не перевищує 3-х років.

В Основних засадах йдеться про те, що НБУ підтримуватиме тісну взаємодію з Урядом щодо залучення зовнішнього фінансування та низки інших питань. Проте, активізація внутрішнього боргового ринку згадується лише серед додаткових завдань в контексті необхідності уникнення емісійного фінансування дефіциту бюджету. Зазначений факт свідчить про недостатню увагу НБУ до пріоритетів Уряду, викладених в Бюджетній декларації.

Персонал НБУ в тексті Основних засад стверджує, що залишається потенціал для збільшення ринкових залучень Урядом на внутрішньому борговому ринку. Однак, на думку Міністра фінансів, Уряд наблизився до граничних можливостей у частині внутрішніх запозичень [4]. При цьому слід враховувати, що можливості держави нарощувати запозичення залежать не лише від наявності ресурсів на ринку, але й від вартості обслуговування боргу, тобто ставок за ОВДП.

Під таким кутом зору критичного значення набуває намір НБУ утримувати реальні процентні ставки за строковими гривневими інструментами на достатньо високому рівні для захисту гривневих заощаджень населення від інфляційного знецінення. Виходячи з цього, логічно припустити, що Уряду в середньостроковій перспективі доведеться розміщувати ОВДП з достатньо високою дохідністю, що ускладнюватиме виконання завдання щодо рефінансування внутрішнього боргу.

Вагомим фактором недостатньої узгодженості фіскальної і монетарної політик є принципові відмінності у середньострокових макроекономічних прогнозах, на які спираються відповідно Міністерство фінансів і НБУ. Зокрема, офіційний урядовий прогноз на 2025 – 2027 роки [5], на якому ґрунтується Бюджетна декларація, передбачає зростання реального ВВП у 2026 році на 7,5% з одночасним прискоренням інфляції до 10,6%. Натомість, прогноз НБУ передбачає на 2026 рік зростання реального ВВП на 4,6% та уповільнення інфляції до цілі 5% [6], що можливо за умов жорсткішої монетарної політики.

Враховуючи все вищевикладене, можна дійти висновку щодо недостатньої координації фіскальної та монетарної політик, що обмежує перспективи відновлення економіки і створює ризики для фінансування видатків бюджету, у тому числі на потреби оборони. Основною причиною зазначеної проблеми є практичне втілення концепту незалежності центрального банку, яке де-факто виводить монетарну політику за межі загальнодержавної економічної політики.

У цьому контексті неабияке занепокоєння викликає позиція персоналу Європейської Комісії, який вважає, що норма Закону України «Про Національний банк України» про можливість проведення взаємних консультацій між НБУ і Кабінетом Міністрів України, зокрема, з питань монетарної політики не узгоджується з acquis ЄС, оскільки надає третім особам механізм впливу на рішення НБУ [7]. Зазначена позиція вбачається щонайменше такою, що не враховує досвід взаємодії багатьох центральних банків з урядами під час воєн у минулому.

В умовах війни представники усіх гілок влади повинні докладати максимум зусиль для досягнення спільної мети – перемоги, що вимагає передусім безперебійного фінансування видатків на оборону. За таких обставин, представникам НБУ не слід абсолютизувати поняття незалежності центрального банку і враховувати загальнодержавні інтереси в процесі формування та реалізації монетарної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про схвалення Національної стратегії доходів до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2023 № 1218-р. URL : http://surl.li/wzmikl (дата звернення: 11.11.2024).

2. Про схвалення Бюджетної декларації на 2025–2027 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 28.06.2024 № 751. URL : http://surl.li/doecgf (дата звернення: 11.11.2024).

3. Про Основні засади грошово-кредитної політики на середньострокову перспективу : рішення Ради Національного банку України від 11.09.2024 № 16-рд. URL : http://surl.li/lufbkt (дата звернення: 12.11.2024).

4. Мінфін наблизився до граничних можливостей із залучення ОВДП – Марченко / Forbes Ukraine. URL : http://surl.li/bebgzc (дата звернення: 12.11.2024).

5. Про схвалення основних прогнозних макропоказників економічного і соціального розвитку України на 2025–2027 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 28.06.2024 № 780. URL : http://surl.li/qmnysy (дата звернення: 13.11.2024).

6. Інфляційний звіт, жовтень 2024 року / Національний банк України. URL : http://surl.li/dnsiwp (дата звернення: 13.11.2024).

7. Ukraine Report 2024 / European Commission. URL : http://surl.li/djhuyl (дата звернення: 14.11.2024).

УДК 336.1

Діденко Людмила,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри фінансових ринків та технологій;
Якименко Вікторія,
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: ЗАГРОЗИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Didenko Liudmyla,
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Financial Markets and Technologies;
Viktoriia Yakymenko,
Master's degree student of the second
(master's) level of higher education,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

FINANCIAL SECURITY OF UKRAINE: THREATS AND PROSPECTS

Фінансова безпека є невід'ємною складовою загальної економічної безпеки країни та, безпосередньо, впливає на: функціонування фінансової системи України, виконання поточних зобов'язань, вирішення нагальних проблем, а також на спроможність швидко реагувати на зовнішні і внутрішні виклики. В умовах повномасштабної війни, яка триває в Україні з 2022 року, забезпечення фінансової безпеки стало критичним завданням, що вимагає комплексного підходу та оперативного втручання. Війна завдала серйозного удару по національній економіці та призвела до зниження виробничих потужностей, руйнування інфраструктури та промисловості, різкого скорочення доходів та зростання дефіциту державного бюджету. З іншого боку, цей період також став стимулом для модернізації фінансової системи, залучення міжнародної допомоги та реалізації нових стратегій фінансування.

Виявлення основних загроз фінансової безпеки України, а також визначення перспектив для зміцнення фінансової стабільності в умовах високої економічної невизначеності стає головним завданням, що потребує нагального вирішення. Основну увагу, в рамках дослідження, також буде приділено взаємозв'язку між фінансовою та економічною безпекою, ролі міжнародної підтримки, інвестиційних реформ та цифрових інновацій у забезпеченні фінансової стійкості країни.

Розглянемо найбільші загрози для фінансової безпеки України, що були спричиненні повномасштабним вторгненням країни-агресора:

1. Руйнування інфраструктури та виробничих потужностей.

Вторгнення російської федерації на територію України призвело до масштабних руйнувань критичної інфраструктури: доріг, мостів, залізничних шляхів, енергетичних об'єктів і підприємств, що значно обмежило виробничі потужності країни, скоротило обсяги експорту, а також зменшило обсяг податкових надходжень. Внаслідок цього держава змушена витрачати кошти на відновлення інфраструктури, що додатково ускладнює фінансування соціальних і економічних програм.

2. Зростання державного боргу та дефіцит бюджету.

Фінансування військових дій (забезпечення обороноздатності) та відновлення економіки призвели до рекордного збільшення державного боргу та дефіциту бюджету. Для покриття цього дефіциту уряд змушений активно залучати позики від міжнародних організацій, що збільшує боргове навантаження на країну та створює додаткові ризики для фінансової стабільності в майбутньому [1].

3. Інфляція та девальвація національної валюти.

Інфляція стала однією з найбільших загроз для економіки України через порушення ланцюгів постачання, здорожчання енергоносіїв та зниження обсягів виробництва. Зростання цін на основні товари та послуги спричинило зниження купівельної спроможності населення, а також збільшило витрати на державні програми, що сприяло додатковому збільшенню дефіциту бюджету. Девальвація гривні підвищує вартість імпортних товарів і послуг, а також погіршує умови обслуговування зовнішнього боргу [1; 2].

4. Відтік капіталу та скорочення іноземних інвестицій.

Війна та супутні ризики, пов'язані з військовими діями та політичною нестабільністю, призвели до значного відтоку капіталу з країни. Іноземні інвестори, з огляду на невизначеність і високі ризики, призупинили або згорнули свої інвестиційні проекти в Україні. Відсутність нових інвестицій обмежує фінансові ресурси для розвитку економіки, модернізації виробництва та відновлення пошкодженої інфраструктури.

5. Погіршення умов для бізнесу та зниження підприємницької активності.

Повномасштабне вторгнення російської федерації змусило ряд підприємств або тимчасово припинити свою діяльність, або взагалі залишили ринок через фізичні руйнування, відсутність постачання ресурсів та фінансові ризики. Нестабільність та зниження попиту на внутрішньому ринку зменшили податкові надходження та обмежили можливості для підтримки малого та середнього бізнесу [1].

6. Енергетична залежність і підвищення витрат на енергоносії.

Зруйнована енергетична інфраструктура та перешкоди при постачанні енергоносіїв стали серйозним ударом по фінансовій безпеці України. Збільшення витрат на сектор енергетики (в тому числі, відновлення енергомереж) спричинило підвищення вартості виробництва та життєвих витрат, що погіршило економічну ситуацію як для підприємств, так і для населення, а також зменшило фінансові можливості для інвестицій у відновлення та модернізацію енергетичної інфраструктури [2].

7. Погіршення соціальної ситуації та зростання соціальних витрат.

Внаслідок ведення активних бойових дій на території України збільшилась кількість вимушено переселених осіб, зросло число осіб, які потребують соціальної допомоги, а також відбулось скорочення рівня доходів у більшості населення. Для забезпечення базових соціальних потреб держава повинна збільшити витрати на соціальну підтримку, надання допомоги переселенцям й інші гуманітарні програми, що створює додатковий тиск на державний бюджет та перешкоджає формуванню фінансових ресурсів для інших, не менш важливих напрямків [1; 3].

8. Зниження довіри до фінансової системи та банківського сектору.

Постійна загроза, що пов’язана з військовими діями, руйнування інфраструктури призводить до певної невизначеності у фінансовій системі України. Відсутність стабільності та страх втратити свої кошти, змушує громадян та бізнес виводити капітал з банків, що знижує ліквідність банківської системи, погіршує рівень довіри до національної валюти та створює додаткові ризики для економічної стабільності країни [4].

9. Перерозподіл бюджетних витрат і відсутність фінансування на економічні реформи.

Нагальна потреба у фінансуванні дій пов’язаних з веденням війни на території України, призвела до того, що значна частина державних коштів була перенаправлена на військові та оборонні потреби, що обмежило фінансування економічних реформ, розвитку інфраструктури, освіти, охорони здоров'я та

інших соціальних сфер. Відсутність необхідних інвестицій у ці галузі підриває перспективи довгострокового економічного розвитку країни [1].

Ці загрози взаємопов'язані і посилюють одна одну, ускладнюючи забезпечення фінансової безпеки України в умовах війни. Своєчасне реагування на ці виклики є критичним для стабілізації економічної ситуації та збереження національної безпеки.

Попри серйозні виклики, Україна має низку стратегій для зміцнення своєї фінансової безпеки.

Найбільш важливим напрямком для забезпечення фінансової безпеки є залучення міжнародної підтримки. За час війни Україна отримала суттєву фінансову допомогу від західних країн, міжнародних фінансових інститутів, таких як: МВФ, Світовий банк та Європейський Союз. Кошти, що були отриманні в рамках міжнародної фінансової підтримки були направлені на фінансування оборонних дій, надання соціальних виплат, а також відновлення критичної інфраструктури [1; 4]. Перспективи залучення нових кредитів, грантів та інвестицій дозволяють стабілізувати економічну ситуацію, хоча й потребують ефективного управління державним боргом.

Для досягнення довгострокової фінансової стабільності Україна повинна здійснити комплексні реформи в фінансовому секторі, що включає модернізацію банківської системи, забезпечення прозорості фінансових операцій та підвищення ефективності державних витрат. Особливу увагу слід приділяти зміцненню внутрішнього ринку капіталу, сприянню розвитку малого і середнього бізнесу, а також створенню сприятливих умов для інвестицій.

Україна повинна працювати над диверсифікацією своїх економічних і фінансових зв'язків з різними країнами та регіонами, щоб зменшити залежність від окремих партнерів. Для цього, необхідно, розвивати нові ринки для експорту товарів та послуг, залучати інвестицій у нові технології та інфраструктурні проекти, а також сприяти зростанню економіки загалом.

Один з найважливіших напрямів для забезпечення фінансової безпеки – розвиток цифрових технологій у фінансовому секторі. Впровадження блокчейн-технологій, криптовалют, цифрових валют центральних банків підвищить прозорість фінансових операцій, знизить витрати на управління фінансами та забезпечить більшу стабільність грошової системи в умовах економічної невизначеності [5; 6].

Отже, повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України стало серйозним викликом для фінансової безпеки країни. Руйнування інфраструктури, зростання державного боргу, інфляція та відтік капіталу ускладнили економічну ситуацію. Проте країна має потенціал для подолання цих

проблем за допомогою міжнародної підтримки, провадження внутрішніх реформ та відновлення економіки. Для забезпечення фінансової стабільності важливо фокусуватися на таких напрямках, як: диверсифікації економіки, стимулювання інвестицій та зміцненні фінансової системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Публічні фінанси України в умовах воєнного часу : монографія / Замкова Н., Прутська О., Абдуллаєва А., Гнидюк І., Маршук Л., Нікітішин А., Романовська Ю., Тімошенко Н., Чернега В. USA, 2024. 106 с. URL : chrome-extension://mhjfbmdgcfjbbpaeojofohoefgiehjai/index.html (дата звернення: 13.11.2024).

2. Піддубний І., Горюнов Д. Оцінка прямих збитків та непрямих витрат енергетичного сектору України внаслідок повномасштабного вторгнення росії / Київська школа економіки. 2024. URL : https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/06/KSE_Vpliv-vii--ni-na-energetiku_UA-1.pdf (дата звернення: 13.11.2024).

3. Кравченко І. С. Детінізація зайнятості як чинник забезпечення соціальної безпеки : дис. д-ра. екон. наук : 08.00.07 / Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2023. 257 с. URL : chrome-extension://mhjfbmdgcfjbbpaeojofohoefgiehjai/index.html

4. Єрмак В. О., Логвиненко О. М. Проблеми і перспективи залучення міжнародної технічної та фінансової допомоги для відновлення банківської системи України у повоєнний період. *Успіхи і досягнення у науці*. Харків, 2024. Вип. 6 (6). С. 381–393. URL : http://perspectives.pp.ua/index.php/sas/article/download/14266/14336

5. Впровадження блокчейн-технологій в економіці України: переваги та виклики / Мутерко Г. М., Кучерівська С. С., Яцко М. В., Малець В. В. *Академічні візії*. Львів, 2023. Вип. 26. URL : https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/798

6. Бондарев Н. Д. Криптовалюти: зміст, перспективи поширення та застосування: кваліф. роб. / Нац. ун-т Києво-Могилянська академія. Київ, 2024. 72 с. URL : chrome-extension://mhjfbmdgcfjbbpaeojofohoefgiehjai/index.html

УДК 338.22.01

Жаліло Ярослав,
д-р екон. наук, с.н.с.,
заступник директора – керівник центру
економічних і соціальних досліджень,
Національний інститут стратегічних досліджень,
м. Київ, Україна

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВИСОКОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Zhalilo Yaroslav,
Doctor of Economics, Senior Research Fellow,
Deputy Director – Head of the Center
for economic and social studies,
National Institute for Strategic Studies,
Kyiv, Ukraine

INSTITUTIONAL BASICS OF ENSURING ECONOMIC SECURITY IN THE CONDITIONS OF HIGH UNCERTAINTY

Економічна безпека України наразі формується в умовах високої невизначеності із значною прогнозованою тривалістю, характерною ознакою якої є значні комплексні ризики неекономічного характеру. В період війни ці ризики мать насамперед безпекову природу, проте у довгостроковій перспективі варто очікувати зростання ваги інших глобальних ризиків, які містять екзистенційну загрозу для людської цивілізації.

Розмаїтість проявів та слабка прогнозованість ризиків потребуватиме гнучких нестандартизованих підходів, які забезпечуватимуть адаптивність політики забезпечення економічної безпеки як у коротко-, так і довгостроковій перспективі.

Між тим, забезпечення економічної безпеки в Україні може потрапити в «управлінську пастку». Наразі воно інституціалізоване у відповідних нормативно-правових актах (насамперед йдеться про Стратегію забезпечення економічної безпеки), із фіксованими індикаторами та переліками загроз, а також у залучених до забезпечення установах, роль кожної з яких заздалегідь визначена в рамках її власної функціональної заданості. На додачу, поширені стандартні

уявлення аналітиків та науковців щодо переліку ймовірних загроз та засобів реагування на них, що може призводити до недоврахування системності сучасних ризиків та умов їх перетворення на загрози.

Посилення загроз для економічної безпеки вимагає відповідного зміцнення інститутів забезпечення, проте таке зміцнення водночас посилює інституційну інертність та ускладнює адаптацію системи забезпечення економічної безпеки до сучасних викликів. Як наслідок, в умовах, коли необхідна комплементарність політик через системний характер загроз, зростає ризик фрагментарності політик через хибне розуміння окремими управлінськими інститутами стійкості проти загроз як резистентності – тобто протистояння загрозам за рахунок незмінності власних системних характеристик. Це перешкоджає врахуванню транзитивного характеру сучасних загроз та вчасним ідентифікації та реагуванню на трансформації, які з ними відбуваються.

Посилення загроз економічній безпеці України відбувається в умовах глобальних трендів об'єктивно обумовленого розширення ступенів індивідуальної свободи суб'єктів (що описано автором як «імпліцитна лібералізація» у [2]) та поширення спонтанної глобалізації. Ці тренди призводять до розмивання дієвості державних політик, які спираються на ієрархічну модель управління. Саме тому спроби зміцнення традиційних інститутів політики забезпечення економічної безпеки не лише не досягатимуть успіху, а й спроможні посилити розбалансованість економічної політики загалом.

Модернізаційне завдання полягає в тому, щоб позбутися ригідності політики та досягти інституційної гнучкості системи забезпечення економічної безпеки. Розмаїття гібридних та відкритих безпекових загроз розширює коло чутливих до них суб'єктів. Тому вищезазначене завдання досяжне за рахунок практичного залучення стейкхолдерів, які набули дієвості в сучасних умовах. До них належать, зокрема, суб'єкти господарювання усіх форм власності та видів діяльності, громадські об'єднання підприємців, органи регіональної та місцевої влади та місцевого самоврядування, інші фізичні та юридичні особи.

Залучення та мотивація вищезгаданих суб'єктів до діяльності в рамках завдань забезпечення економічної безпеки актуалізує потребу ревізії підходів до політики забезпечення економічної безпеки України. Її ключовими елементами, поряд з іншими, мають стати: розширення механізмів та інструментів діалогу держави з іншими стейкхолдерами для розвитку спільного розуміння, виявлення та управління ризиками в контексті завдань економічної безпеки; сприяння згуртуванню стейкхолдерів навколо національних інтересів; розширення приватних інвестицій у проєкти, які відіграють стратегічну роль у забезпеченні економічної безпеки держави [1].

Мають відбутися ідентифікація сучасних ризиків та персоналізована оцінка їх можливого впливу на різні групи стейкхолдерів. Це дозволить останнім сформувати індивідуальні політики стійкості щодо цих ризиків. Визначення ролей в системі забезпечення економічної безпеки, поширення обізнаності як щодо потенційних ризиків, так і щодо можливого реагування на загрози, вибудовуватимуть довіру між суб'єктами забезпечення економічної безпеки та формуватимуть взаємну відповідальність.

Важливу роль має відіграти «капіталізація» (перетворення на додатковий (нематеріальний) актив) здобутків у сфері економічної безпеки, завдяки якій позаекономічні безпекові чинники набудуть зв'язку із інструментами економічного розвитку. Перспективними напрямами такої «капіталізації» є: інклюзія (поширення ефекту від досягнутої безпеки на широке коло стейкхолдерів, а також безпосереднє долучення останніх до виробництва товарів та послуг, суттєвих для досягнення безпеки); навчання (навичкам досягнення стійкості та використання можливостей, які нестиме досягнення безпеки); програмування (визначення ієрархії цілей та послідовності завдань забезпечення економічної безпеки, що консолідує дії стейкхолдерів, знижує трансакційні витрати для запобігання ризикам, посилює довіру).

За відповідної «капіталізації» здобутків економічна безпека усталиться як самостійна цінність для широкого кола стейкхолдерів. Це створюватиме їхню мотивацію застосовувати та підтримувати безпекоорієнтовані політики, які можуть припускати, зокрема, послаблення деяких критеріїв, продиктованих винятково економічною раціональністю, здійснення додаткових витрат, спрямованих на стійкість, накладення обмежень на певні дії тощо. Уможливлюється застосування динамічного підходу до забезпечення економічної безпеки, за якого ключовим критерієм є не мінімізація ризику як така, а співставлення витрат/втрачених вигод з позитивними результатами від забезпечення безпеки та участі у цьому процесі.

Відповідно, в рамках динамічного підходу важливе значення матиме розуміння чинників (та оцінка ймовірності) перетворення ризика на загрозу. Таке перетворення зазвичай пов'язане з поведінкою стейкхолдерів щодо уникнення чи зниження ризику – яка спроможна або гасити ризик на основі спільного усвідомлення суті ризика, його генези та ймовірного впливу у разі перетворення на загрозу, а відтак - консолідованих дій, або його мультиплікувати – в разі, якщо довіри та взаємної відповідальності між суб'єктами забезпечення економічної безпеки бракує. Розширення кола залучених стейкхолдерів до системи забезпечення економічної безпеки дозволяє зміцнити довіру у суспільстві, довіра стає основою узгоджених кроків, які мають запобігти перетворенню ризика на загрозу.

Наявність ризику компенсується переважно загальною системою стійкості, тоді як загроза як вже реалізований ризик вимагатиме значно більш витратної цільової політики. А отже, в умовах високої невизначеності ключова роль припадає саме на систему забезпечення стійкості, яка спирається на узгоджену взаємодію стейкхолдерів. Це дозволяє раціоналізувати ставлення до ризиків, виокремити у сфері відповідальності кожного з учасників системи забезпечення економічної безпеки ті ризики, для запобігання розвитку яких має бути достатньою загальна стійкість («прийнятні» ризики), а також ризики, які мають значний потенціал розвитку у загрозу, а відтак - вимагають спеціальних цільових політик подолання або зниження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Економічна безпека України в умовах довготривалої війни. Експертно-аналітична доповідь. К. : НІСД, 2024. 94 с.
2. Жаліло Я. А. Особливості реалізації економічної політики держави в умовах сучасних тенденцій суспільного розвитку. *Економічна теорія*. 2016. № 1. С. 39–52.

УДК 334.012

Желтухіна Анастасія,
здобувачка вищої освіти;
Мілімко Лариса,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри кримінального судочинства
та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

СУТНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ МІКРОПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Zheltukhina Anastasia,
Higher Education Seeker
Milimko Larisa,
Ph.D. in Law, Associate Professor,
Department of Criminal Procedure
and Analytical Activities,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

THE ESSENCE OF ECONOMIC SECURITY OF MICROENTERPRISES UNDER MARTIAL LAW CONDITIONS

Економічна безпека мікропідприємництва є однією з ключових складових стійкості національної економіки, особливо в умовах військових конфліктів та криз. В умовах воєнного стану, коли країна стикається з численними викликами, такими як руйнування інфраструктури, зменшення виробництва та еміграція кадрів, малий бізнес зазнає найбільших труднощів. Він є не лише джерелом доходу для багатьох сімей, а й важливим елементом місцевих економік, забезпечуючи робочі місця та послуги.

Згідно з Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» мікропідприємствами вважаються компанії, що на момент складання річної фінансової звітності за попередній рік відповідають хоча б двом з наступних критеріїв: балансова вартість активів не перевищує 350 тисяч євро, чистий дохід від реалізації продукції не перевищує 700 тисяч євро та середня кількість працівників не перевищує 10 осіб [1].

Так, С. О. Тульчинська та О. С. Солосіч відзначають, що «ключовою особливістю воєнного стану як правового режиму є наявність перманентної загрози національній безпеці, що у контексті забезпечення економічної безпеки підприємницьких структур виявляє себе у постійно діючій загрозі фізичної безпеки персоналу, збереженню виробничої інфраструктури, необхідності провадження адаптивної логістики процесів збуту, здійснення гнучкої управлінської політики з елементами ситуативного підходу з метою забезпечення швидкості реагування на оперативні виклики та задачі» [2, с. 98].

Слід відзначити, що економічна безпека підприємства являє собою «комплексну характеристику, під якою розуміють рівень захищеності всіх видів потенціалу підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз, що забезпечує стабільне функціонування та ефективний розвиток і потребує управління з боку керівництва підприємства» [3, с. 218]. Можемо відзначити, що суть економічної безпеки полягає в забезпеченні сталого розвитку суспільства для виробництва необхідних благ і послуг, які в повній мірі задовольняють індивідуальні та колективні потреби. Водночас важливо вміти протистояти всім викликам і загрозам, що можуть зашкодити економічній безпеці. Захист економіки від як зовнішніх, так і внутрішніх загроз, таких як економічні кризи, кібератаки та військові конфлікти, є критично важливим для підтримання стабільності економічної системи.

На економічну безпеку суб’єктів господарювання в Україні впливає низка факторів, найважливішими з яких є повнота законодавчої бази, рівень податкової системи, доступ до світових ринків та інвестиційна привабливість регіонів і держави. Економічна безпека суб'єкта господарювання залежить насамперед від економічної безпеки держави та регіону, оскільки базується на його фінансах, сировинному та виробничому потенціалі та перспективах розвитку [3, с. 219].

Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», воєнний стан визначається як особливий правовий режим, що вводиться у разі загрози державній безпеці [4]. Введення воєнного стану передбачає тимчасове обмеження конституційних прав та свобод людини і громадянина, передбачених статтями 30-34, 38, 39, 41-44 і 53 Конституції України [5]. Він також вводить тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб у межах та обсязі, необхідних для дотримання правового режиму воєнного стану (стаття 3). Так, прямими побічними ефектами воєнного стану є обмеження політичних і громадянських прав і свобод, більша концентрація (зосередження) влади в руках глави держави, заборона виборів і переведення державного бюджету та громад на воєнний стан.

Запровадження воєнного стану серйозно вплинуло на економічну безпеку країни, оскільки призвело до суттєвих змін у функціонуванні економіки та у відносинах між суб'єктами господарювання. Дійсно, в умовах воєнного стану економічна безпека мікропідприємництва стикається з численними викликами, які потребують термінового вирішення для забезпечення стійкості та розвитку бізнес-середовища. Як зазначають В. Іванова та Д. Іваненко, війна призвела до значних втрат людського потенціалу, зупинки бізнес-діяльності, руйнування критичної інфраструктури та зменшення виробничих обсягів [3, с. 220-221]. Ці фактори не лише ускладнюють виживання підприємств, але й створюють загрози для продовольчої та енергетичної безпеки країни, впливаючи на загальний економічний стан. Крім того, С. О. Тульчинська та О. С. Солосіч виокремлюють зниження ділової активності, фізичні руйнування об'єктів інфраструктури, погіршення фінансового стану та труднощі з релокацією підприємств у безпечні регіони. Це підкреслює необхідність комплексного підходу до формування економічної безпеки мікропідприємництва, що включає підтримку фінансових та матеріальних ресурсів, відновлення інфраструктури та створення сприятливих умов для бізнесу [6, с. 137-138].

Таким чином, забезпечення економічної безпеки мікропідприємництва в умовах війни є критично важливим завданням, яке вимагає активної участі держави, місцевих органів влади та самого бізнесу для забезпечення стійкості, адаптивності та розвитку в умовах глобальних викликів. Тільки спільними зусиллями можливо забезпечити стабільність економічної системи та сприяти відновленню України після завершення військового конфлікту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність : Закон України від 03.09.2024 № 996-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text (дата звернення: 30.10.2024).

2. Тульчинська С. О., Солосіч О. С. Концептуальні засади забезпечення економічної безпеки підприємництва в умовах воєнного стану. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2022. № 3 (79). С. 97–102.

3. Іванова В., Іваненко Д. Економічна безпека суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану. *Молодь, право, бізнес: сучасні виклики та перспективи.* Кропивницький : ДонДУВС, 2023. С. 218–222.

4. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 27.07.2024 № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення: 30.10.2024).

5. Конституція України від 01.01.2020 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення: 30.10.2024).

6. Тульчинська С. О., Солосіч О. С. Проблеми забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2023. № 3 (83). С. 135–139.

УДК 65.016

Заяць Микола,
здобувач вищої освіти
третього (наукового) рівня,
Національний університет
«Чернігівська політехніка»,
м. Чернігів, Україна

РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОЗИТИВНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВИСОКОЇ НЕВИЗНАЧЕННОСТІ

Zayats Mykola,
applicant for higher education
of the third (scientific) level,
National University «Chernihiv Polytechnic»,
Chernihiv, Ukraine

RESTRUCTURING AS A TOOL FOR POSITIVE ENTERPRISE TRANSFORMATIONS IN CONDITIONS OF HIGH UNCERTAINTY

Повномасштабна війна в Україні актуалізувала питання антикризового фінансового управління, вдосконалення теоретико-методичного забезпечення процесу. Одним із специфічних інструментів антикризового фінансового управління на рівні підприємств різних форм власності та організаційної будови є реструктуризація. Багатогранність поняття реструктуризації зумовлює багатовекторність поглядів на розкриття його сутності та алгоритму проведення. Праці іноземних фахівців інтерпретують реструктуризацію як один із видів фінансової діяльності підприємств, що має призводити до покращення його позиціонування на ринку та має на меті загальне фінансове оздоровлення, отже, перманентне явище в житті кожного суб'єкта господарювання. Ми частково погоджуємося з авторами, що навіть при звичайних умовах господарювання можуть виникнути чинники які неможливо усунути звичайним шляхом фінансового управління і потрібно провадити механізм реструктуризації. Але ж на нашу думку це все-таки механізм не терапії, а «хірургічного» втручання, що має наслідком структурну перебудову і налагодження здорових фінансових відносин.

Необхідність застосування механізму реструктуризації спричинено дією широкого кола зовнішніх та внутрішньогосподарських чинників, як то: незадовільний рівень менеджменту; ринкова не конкурентоспроможність; високий рівень порогу рентабельності; недосконаліть управління формуванням витрат та ціноутворення; незадовільна робота служби маркетингу; конфлікт інтересів тощо. В умовах господарювання воєнного часу в Україні проявився ряд чинників не притаманних звичайному економічному розвитку мирного часу, як то: питання фізичної безпеки підприємства та персоналу; потреба негайної релокації і неможливість демонтування та перевезення виробничих потужностей; налаштування ланцюгів логістики відповідно до нових ринків; неможливість експорту продукції та проблеми з імпортом запасних частин, комплектуючих та сировини, руйнування системи соціального захисту та екологічної безпеки тощо [1].

Сутність механізму реструктуризації її потреби і напрями дає підстави виокремити її ознаки:

- Реструктуризація повинна сприяти адаптації фінансової діяльності підприємства до умов зовнішнього середовища;
- Реструктуризаційні заходи вдосконалюють внутрішньогосподарські фінансово-економічні відносини;
- Реструктуризація спонукає до створення доданої вартості;
- Реструктуризація це інструмент фінансового оздоровлення;
- Реструктуризація це інструмент поліпшення рівня соціально-економічного стану компанії та створення сприятливого корпоративного клімату [3].

Отже, реструктуризація підприємства за своєю суттю це комплекс фінансово-економічних, організаційних та правових заходів, що спричиняють ведуть до оновлення структури підприємства його менеджменту, виробництва та фінансового забезпечення, покращення організаційно-правової форми ведення бізнесу, що вдосконалюють фінансово-економічні відносини підприємства, розкривають повною мірою його потенціал і сприяють підвищенню ринкової вартості.

В залежності від типу фінансово-економічних відносин реструктуризацію поділяють на зовнішню та внутрішню. Внутрішня призводить до вдосконалення виробничо-економічних відносин, що призводить до оптимізації активів, якісного управління витратами, покращення рівня точки беззбитковості, оптимізації внутрішньої організаційної структури та логістики, ефективної системи мотивації. Домінантами внутрішньої реструктуризації є інструменти щодо вдосконалення організаційно-економічної та фінансової структури, активів, виробництва, внутрішньої логістики тощо.

Зовнішня реструктуризація (корпоративна) поліпшує фінансові відносини підприємства із стейкхолдерами. Корпоративна реструктуризація веде до зміни економіко-правових відносин із можливою реорганізацією та відокремленням окремих структурних підрозділів, або отримання синергізму при механізмі приєднання чи злиття.

Корпоративна реструктуризація може вести до зміни організаційної форми ведення бізнесу, власників статутного капіталу, створення нових юридичних осіб, формування інтегрованих корпоративних утворень.

Дослідження американського вченого-економіста А. Раппапорта протягом останнього десятиліття XX ст. дозволило йому виділити три каталізатора корпоративної реструктуризації:

1. Політика дерегулювання галузей;
2. Надлишкові потужності, що сприяє консолідації в середині окремих галузей;
3. Гонитва за збільшенням масштабів, як механізм підвищення конкурентоспроможності, через злиття захоплення нових технологій, ресурсів, ринків [2].

Корпоративна реструктуризація на певному етапі розвитку підприємства стає стратегічним інструментом, що створює умови стати активним гравцем фінансового ринку та залучувати капітал, створювати вертикально інтегровані структури. Питання корпоративної реструктуризації шляхом укрупнення набувають актуальності в період нестійкого економічного розвитку суспільства спричиненого фінансовими кризами.

Фінансова домінанта зовнішньої корпоративної реструктуризації є максимізація доданої вартості. Приріст вартості від реструктуризації укрупнення спричинений дією ефекту синергії через зростання чистих грошових потоків, збільшення доходів, зниження витрат, прирості вартості компанії вцілому, зменшенні ризиків інвестування тощо. Для оцінки ефекту синергії рекомендується використовувати показник відношення ринкової капіталізації до вартості чистих активів, або вартості власного капіталу.

Отже, фінансові домінанти реструктуризації є: перебудова оцінки ефективності діяльності підприємства на якісні показники і створення відповідно їм мотиваційної програми; вдосконалення внутрішньогосподарських фінансово-економічних відносин; створення передумов для інвестиційного залучення капіталу в тому числі на зовнішніх ринках; підвищення рівня концентрації капіталу; децентралізація фінансової відповідальності; оптимізація фінансових відносин підприємства із стейкхолдерами; формування дієвої системи контролінгу і не допущення поглинання; розбудова стратегії інноваційності змін та відповідної служби прогнозування ймовірності ризиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мельнік М. А. Оперативна реструктуризація підприємства в умовах невизначеності. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.* 2024. № 1 (281). С. 28–34.

2. Rappaport R. A. Risk and the Human Environment. The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science. 1997. С. 159–160.

3. Сарапіна О. Фінансова реструктуризація як основа формування концептуальних підходів до організаційного розвитку підприємств. *Проблеми і перспективи економіки та управління.* 2016. № 2 (6). С. 273–278.

УДК 347

Зубко Христина,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, групи ПБ 21-6;
Мельник Олена,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри фінансового та податкового права, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Zubko Khrystyna,
applicant for the first (bachelor) level of higher education, group PB 21-6;
Melnik Elena,
Ph. D. of Juridical Sciences, Associate Professor, Associate Professor the Department of Financial and Tax Law, State Tax University, Irpin, Ukraine

RESPONSIBILITY FOR VIOLATIONS OF TAX LEGISLATION

Податкове законодавство є основою фінансової системи будь-якої країни, забезпечуючи стабільність економіки та здійснення соціальних програм. Однак ефективність податкової системи безпосередньо залежить від дотримання норм і правил, визначених державою. Порушення податкового законодавства завдає шкоди не лише державному бюджету, але й порушує принципи справедливості та рівності серед платників податків. Для результативного державного врегульовування податкових відносин, успішних взаємовідносин між суб'єктами податкового права, варто приділяти значну увагу розробці та пошуку нових методів та удосконаленню вже наявних методів боротьби з несумлінними платниками податків.

Можемо відзначити, що відповідальність за порушення податкових норм має на меті захистити інтереси держави, забезпечити ефективне функціонування податкової системи та гарантувати, що кожен суб'єкт господарювання сплачує справедливу частку податків. Так, відповідно до ст. 111 Податкового кодексу України за порушення законів з питань оподаткування до суб'єктів податкових правопорушень може бути застосовано фінансову, адміністративну або кримінальну відповідальність [1].

Фінансова відповідальність згідно з п. 111.2 ст. 111 Податкового кодексу України може бути застосована у двох формах: у вигляді штрафних (фінансових) санкцій (штрафів); у вигляді пені [1]. Так, В. Г. Чорна, О. В. Кузьменко та Л. О. Кожура відзначають, що фінансова відповідальність за порушення фінансового законодавства є формою реалізації державно-владного примусу, що виникає у разі вчинення порушення приписів фінансово-правових норм і полягає в застосуванні спеціально уповноваженими державними органами до правопорушників передбачених законом санкцій [2, с. 445].

Другим видом відповідальності за порушення законодавства з питань оподаткування та інших норм, контроль за дотриманням яких здійснюють контролюючі органи, є адміністративна відповідальність, про що йдеться в пп. 111.1.2 п. 111.1 ст. 111 ПКУ [1]. Підставою для настання адміністративної відповідальності є вчинення адміністративного правопорушення, яке передбачене Кодексом України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [3].

Даний кодекс закріплює низку складів адміністративних правопорушень у сфері оподаткування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролювальні органи, зокрема: ст. 163^1 КУпАП «Порушення порядку ведення податкового обліку, надання аудиторських висновків»; ст.163^2 КУпАП «Неподання або несвоєчасне подання платіжних доручень на перерахування належних до сплати податків та зборів (обов'язкових платежів)»; ст. 163^3 КУпАП «Невиконання законних вимог посадових осіб податкових органів»; ст.163^4 КУпАП «Порушення порядку утримання та перерахування податку на доходи фізичних осіб і подання відомостей про виплачені доходи»; ст. 163^{17} КУпАП «Порушення порядку справляння та сплати туристичного збору»;

– ст. 164^1 КУпАП «Порушення порядку подання декларації про доходи та ведення обліку доходів і витрат»; ст. 166^6 КУпАП «Порушення порядку припинення юридичної особи або підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця» [3].

Третім видом відповідальності, передбаченим пп. 111.1.3 ПКУ [1], є кримінальна відповідальність. Згідно з ч. 1 ст. 2 Кримінального кодексу України

(далі – ККУ) підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого ККУ [4].

З оглядом на вище окреслене, слід звернути увагу на думку С. В. Терепи, що особливістю відповідальності за порушення податкового законодавства є її компенсаційно-каральний характер. Компенсаційний аспект полягає в забезпеченні відшкодування збитків, завданих державі та органам місцевого самоврядування через неотримання або неповне чи несвоєчасне надходження податків і зборів. Каральний аспект полягає в тому, що відповідальність спрямована на примусове виконання податкових обов'язків конкретним правопорушником (платником податків, податковим агентом чи іншою особою, визначеною ПКУ) та на необхідність понести негативні наслідки за вчинене порушення [5, с. 86].

Отже, відповідальність за порушення податкового законодавства є важливою складовою забезпечення фінансової дисципліни та стабільності державних фінансів. Вона має компенсаційно-каральний характер, поєднуючи елементи відшкодування завданих збитків та примусового виконання податкових обов’язків. Санкції служать не тільки засобом покарання правопорушників, але й стимулюють їх до дотримання податкових норм. Водночас, система відповідальності повинна бути справедливою та прозорою, забезпечуючи баланс між захистом інтересів держави та правами платників податків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс України від 01.10.2024 № 2755-VI. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text
2. Чорна В. Г., Кузьменко О.В., Кожура Л. О. Система принципів фінансової відповідальності за порушення податкового законодавства. *Актуальні питання у сучасній науці.* 2024. № 1 (19). С. 442–450.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 25.10.2024 № 8073[1]-X. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text
4. Кримінальний кодекс України від 01.11.2024 № 2341-III. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text
5. Терепа С. В. Правові підстави відповідальності за порушення податкового законодавства. *Ірпінський юридичний часопис.* 2024. № 1 (14). С. 80–88.

УДК 330.3

Індус Катерина,
канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування;
Василиха Наталія,
канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту, підприємництва та торгівлі, Ужгородський торговельно-економічний Інститут, ДТЕУ, м. Ужгород, Україна

ВПЛИВ ВОЄННИХ ДІЙ НА СТРАТЕГІЮ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Indus Kateryna,
Candidate of Economic Sciences Associate Professor at the Department of Finance, Accounting and Taxation;
Vasylykha Nataliya,
Candidate of Economic Sciences Associate Professor at the Department of Management, Entrepreneurship and Trade, UTEI SUTE, Uzhhorod, Ukraine

THE IMPACT OF MILITARY ACTIONS ON THE STRATEGY OF ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISES IN UKRAINE

В умовах повномасштабних воєнних дій, які тривають в Україні, питання економічної безпеки підприємств набуває особливої ваги. Війна створює безпрецедентні загрози для національної економіки, включаючи руйнування інфраструктури, скорочення ринків збуту, міграцію робочої сили, зростання витрат на безпеку та значний рівень невизначеності в середовищі функціонування бізнесу.

Економічна безпека підприємств є основою для забезпечення їх стійкості, конкурентоспроможності та здатності до адаптації в умовах кризи. Вона також відіграє вирішальну роль у стабілізації економічної ситуації в країні та відновленні її потенціалу після завершення війни.

У цих умовах актуальним є аналіз стратегій економічної безпеки, які впроваджуються підприємствами для мінімізації ризиків та втрат. Зокрема, йдеться про диверсифікацію постачань, релокацію потужностей, впровадження цифрових технологій, інвестування у кібербезпеку та адаптацію бізнес-моделей до нових реалій.

Крім того, врахування впливу воєнних дій на економічну безпеку дозволяє сформувати рекомендації для підприємств щодо підвищення їхньої стійкості, а також сприяє розробці ефективної державної політики підтримки бізнесу в кризових умовах.

Дослідження цієї теми є важливим як з наукової, так і з практичної точки зору, оскільки воно дозволяє виявити ключові проблеми, розробити інструменти їх подолання та сприяти розвитку економіки навіть в умовах викликів і загроз.

Війна, яка триває в Україні, суттєво вплинула на всі аспекти функціонування національної економіки. Одним із найбільш постраждалих секторів є підприємства, які змушені адаптуватися до нових реалій, щоб забезпечити свою економічну безпеку. У цих умовах стратегії економічної безпеки набувають критичного значення, адже від їхньої ефективності залежить не лише стійкість бізнесу, але й загальна стабільність економіки країни.

Ключові виклики для економічної безпеки підприємств:

1. **Знищення фізичної інфраструктури**. Воєнні дії призвели до руйнування підприємств, логістичних об’єктів та постачальних мереж. Це спричинило зупинку виробництва, перебої у постачанні сировини та товарів.
2. **Міграція кадрів**. Через бойові дії багато працівників вимушено виїхали за кордон або до інших регіонів, що призвело до дефіциту кваліфікованої робочої сили.
3. **Зростання витрат**. Витрати на безпеку, логістику, евакуацію виробництв та адаптацію до нових умов суттєво зросли, що зменшило рентабельність бізнесу.
4. **Загроза кібербезпеці**. Війна принесла з собою посилення кіберзагроз, зокрема кібератак на підприємства.
5. **Скорочення ринків збуту**. Втрата доступу до окупованих територій, зниження купівельної спроможності населення та обмеження експорту значно зменшили можливості підприємств реалізовувати свою продукцію.

Стратегії економічної безпеки підприємств у воєнних умовах:

Для забезпечення своєї життєздатності та стійкості підприємства в Україні змушені впроваджувати нові підходи до економічної безпеки:

1. **Диверсифікація ризиків**. Підприємства прагнуть зменшити залежність від одного постачальника або ринку збуту. Географічна диверсифікація бізнесу, налагодження нових логістичних маршрутів та пошук альтернативних джерел постачання стали ключовими заходами.

2. **Релокація виробничих потужностей**. Багато підприємств перемістили свої потужності із зон активних бойових дій у відносно безпечні регіони України або за кордон.

3. **Інвестування у безпеку**. Впровадження заходів фізичної та кібербезпеки стало пріоритетом для захисту активів та інформації.

4. **Цифровізація**. Швидка адаптація до цифрових інструментів, автоматизація процесів та розвиток онлайн-продажів допомогли багатьом компаніям зберегти конкурентоспроможність.

5. **Гнучкість операційної діяльності**. Успішні підприємства змінюють свої бізнес-моделі, скорочують витрати та швидко адаптуються до нових умов, таких як зміни у законодавстві чи нові вимоги до безпеки.

6. **Залучення міжнародної підтримки**. Участь у грантових програмах, партнерство з міжнародними організаціями та доступ до закордонних ринків стали важливим джерелом підтримки для багатьох підприємств.

Роль держави у забезпеченні економічної безпеки бізнесу:

Держава відіграє ключову роль у створенні сприятливих умов для функціонування підприємств під час війни. Зокрема:

- Запровадження податкових пільг для бізнесу у зонах бойових дій або для релокованих підприємств.
- Створення програм державної підтримки для малого та середнього бізнесу.
- Розробка національної стратегії кібербезпеки та захисту критичної інфраструктури.
- Спрощення регуляторних процедур для підтримки експорту та залучення інвестицій.

Висновки

Воєнні дії поставили перед українськими підприємствами безпрецедентні виклики, що потребують швидкої адаптації та розробки ефективних стратегій економічної безпеки. Хоча умови ведення бізнесу залишаються складними, підприємства демонструють значну стійкість та здатність до інновацій. Успішна реалізація цих стратегій може не лише забезпечити економічну безпеку бізнесу, але й сприяти загальному відновленню економіки України після завершення війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гросул В. А., Усова М. О. Ризик: сутність, причини виникнення та основні види. *Економічний простір.* 2021. № 176. С. 48–64.

2. Романчик Т. В. Небезпека, загроза, ризик: аналіз термінологічного апарату теорії економічної безпеки. *Економічний вісник НТУУ «КПІ».* 2020. № 17. С. 257–267.

3. Пильнова В. П., Гавриш О. М., Капелюшна Т. В. Формування системи управління підприємницькими ризиками. *Інвестиції: практика та досвід.* 2020. № 24. С. 49–57.

4. 840 підприємств в Україні переїхали через війну у безпечні регіони / Опендатабот. URL : https://opendatabot.ua/analytics/relocation-in-war (дата звернення: 12.11.2024).

5. Страхування воєнних ризиків. *Економічна правда.* 2023. URL : https://www.epravda.com.ua/publications/2023/07/4/701830/ (дата звернення: 13.11.2024).

УДК 351

Іщук Михайло,
старший викладач кафедри митної справи та товарознавства;
Голуб Христина,
студентка групи ММБ-21-1,
кафедра митної справи та товарознавства,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Ishchuk Mykhailo,
senior lecturer of the Department of Customs and Commodity Research;
Holub Hrystyna,
student of group MMB-21-1,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISES DURING MARITAL STATE IN UKRAINE

У період війни в Україні підприємства стикаються з суттєвими загрозами для економічної безпеки, що підвищує ризик фізичного знищення активів, порушує логістичні ланцюги та знижує платоспроможність споживачів. За таких умов забезпечення економічної безпеки стає одним із найважливіших завдань для виживання та подальшого функціонування підприємств.

Економічну безпеку визначається як стан юридичних, виробничих відносин і організаційних зв'язків, а також матеріальних і інтелектуальних ресурсів, що забезпечує стабільне функціонування, фінансовий успіх, науково-технічний прогрес та соціальний розвиток підприємства. Складовими економічної безпеки є: виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньоекономічна, інвестиційно-інноваційна, макроекономічна, продовольча, соціальна, фінансова безпеки [1].

Якщо розглядати економічну безпеку підприємства, до її складових відносяться такі компоненти: політикоправова, яка включає дотримання чинного

законодавства та всебічне правове забезпечення діяльності підприємства; фінансова, що спрямована на досягнення найефективнішого використання ресурсів; інтелектуальна і кадрова, яка передбачає збереження і розвиток інтелектуального потенціалу підприємства та ефективне управління персоналом. Додатково, технікотехнологічна складова полягає в забезпеченні відповідності технологій підприємства сучасним світовим аналогам при оптимізації витрат ресурсів, а силова складова стосується забезпечення фізичної безпеки працівників. Важливим є також інформаційна складова, яка сприяє ефективному інформаційно-аналітичному забезпеченню господарської діяльності, і екологічна складова, що охоплює дотримання екологічних норм.

Крім того, існує поняття інвестиційної безпеки регіону. Це стан захищеності регіональної економічної системи та інвесторів від деструктивного впливу ризиків інвестиційної діяльності, що забезпечує розширене відтворення основного й оборотного капіталів регіону через інвестиції [2].

Серед основних загроз економічній безпеці підприємства можна виділити декілька основних категорій. Фізичні загрози охоплюють руйнування інфраструктури та матеріальних активів внаслідок військових дій, прямі втрати через бомбардування, пожежі та інші фізичні атаки. Фінансові загрози включають зниження доходів, проблеми з ліквідністю, інфляційні процеси, девальвацію національної валюти та зниження доступу до кредитних ресурсів. Інформаційні загрози пов’язані з кіберзлочинністю, втручанням у інформаційні системи підприємства та підвищеними ризиками витоку конфіденційної інформації. Ризики кадрових втрат включають мобілізацію працівників, їхню міграцію або втрати через поранення та загибель, що веде до втрати кваліфікованих кадрів [3].

З боку держави можуть бути прийняті певні заходи для підвищення безпеки економіки підприємств. До них належать податкові пільги та кредитні програми, які включають надання податкових пільг, впровадження кредитування під низькі відсотки або субсидії для підприємств, що продовжують свою діяльність у воєнний час. Держава також може сприяти захисту інфраструктури через створення спеціальних економічних зон у безпечних регіонах, куди можна перенести виробничі потужності (багато підприємств вже здійснили такі переміщення до більш безпечних областей). Окрім того, підтримка малого та середнього бізнесу може здійснюватися шляхом надання грантів для підтримки діяльності, що забезпечує робочі місця та сприяє розвитку локальних економік.

Отже, підприємства під час війни стикаються з серйозними викликами, які можуть призвести до значних економічних втрат або навіть повної зупинки діяльності. Забезпечення економічної безпеки вимагає комплексного підходу, що

включає диверсифікацію постачання, накопичення фінансових резервів, посилення кібербезпеки та збереження ключового персоналу. Державна підтримка відіграє важливу роль у збереженні стабільності підприємств в умовах воєнних дій, що є ключовим елементом економічної стійкості країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Закон України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text

2. Ткач С. М. Управління ризиками інвестиційної діяльності в регіоні: теоретичні основи та прикладні аспекти. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», 2015. 234 с.

3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text

УДК 336.64

Карбівський Віктор,
здобувач третього рівня,
Національний університет
«Чернігівська політехніка»,
м. Чернігів, Україна

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Karbivskiy Viktor,
Postgraduate student,
National University
"Chernihiv Polytechnic",
Chernihiv, Ukraine

FINANCIAL SECURITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN TIMES OF WAR

Забезпечення фінансової безпеки аграрних підприємств в умовах воєнного стану є складним та багатогранним завданням. Введення воєнного стану в Україні, спричинене військовою агресією з боку Росії, призвело до суттєвих змін в економічному середовищі, що вплинули на різні аспекти діяльності аграрного сектора, зокрема на ланцюги постачання сільськогосподарської продукції, ринковий попит, інвестиційний клімат і доступ до фінансових ресурсів. Збої у роботі аграрних підприємств створюють серйозні ризики не тільки для їхньої фінансової безпеки, а й для продовольчої, а отже, й національної безпеки країни. Згідно з показниками GFSI (Global Food Security Index), у 2022 році Україна зайняла 26-те місце серед європейських країн і 71-шу позицію у світовому рейтингу з 113 країн за рівнем продовольчої безпеки [4].

Тому актуальною проблемою є визначення дієвих стратегій і механізмів для забезпечення фінансової безпеки в умовах підвищеної складності, що вимагає глибокого розуміння специфічних ризиків, пов'язаних з воєнним станом. Це включає розробку адаптивних і стійких фінансових практик, спрямованих на мінімізацію ризиків та підтримку фінансової стабільності аграрних підприємств. Вивченню фінансової безпеки підприємств у воєнних умовах присвячені праці провідних вітчизняних науковців, таких як З. Варналій, М. Крупка, М. Кужелєв, О. Микитюк, О. Черебяко та інші. Питання забезпечення фінансової

безпеки аграрних підприємств в умовах воєнного періоду досліджують Васильєв А. А., Галенко В. М., Н. Давиденко, З. Тітенко, Л.Д. Тулуш, С.П. Леонтович, О.Д. Радченко та ін.

Фінансова безпека аграрного підприємства являє собою динамічний показник його фінансового стану, що відображає стійкість підприємства до зовнішніх та внутрішніх загроз, а також здатність до стабільного і збалансованого розвитку та захисту своїх економічних інтересів. Щодня аграрні підприємства в Україні стикаються з численними дестабілізуючими факторами, що виникають як у зовнішньому, так і у внутрішньому середовищі, які негативно впливають на їх фінансову безпеку. Водночас забезпечення фінансової безпеки охоплює не лише фізичний захист активів, але насамперед створення безпечних умов для стабільного функціонування підприємства та реалізації його економічних цілей [2].

Війна в Україні продовжує негативно впливати на аграрні підприємства. Крім того, вони зіштовхуються з викликами, що виникають через недоліки мирного періоду української економіки, які потребують вирішення в процесі побудови нової, стійкої, економічно незалежної та орієнтованої на європейську інтеграцію економічної системи країни [5].

В умовах військового стану, що супроводжується стрімкими змінами ресурсної бази та коливаннями цін на фактори виробництва, ключовим завданням у побудові системи фінансової безпеки стає захист «життєвого простору» аграрних підприємств. Забезпечення фінансової безпеки в період війни передбачає захист підприємства від дестабілізуючих факторів внутрішнього та зовнішнього характеру, необхідних для збереження операційної стійкості [1]. Без усунення таких загроз досягнення ефективного функціонування є неможливим, що може призвести до зниження ключових показників діяльності. Здатність аграрного підприємства забезпечувати стабільний розвиток і проводити ефективну господарську діяльність визначається стійкістю його фінансового стану, ефективністю обраних фінансових стратегій та стійкістю до різних загроз, що загалом відображає рівень його фінансової безпеки.

Л.Д. Тулуш, С.П. Леонтович і О.Д. Радченко вважають, що в умовах воєнного часу необхідно переглянути окремі складові фінансової безпеки, зокрема банківської безпеки, стабільності небанківського фінансового ринку, боргової, бюджетної, валютної та грошово-кредитної безпеки. Це потребує переоцінки граничних і допустимих значень субіндексів, індексів, індикаторів і показників з метою їх коректного застосування в умовах воєнного стану. Крім того, для подолання руйнівних наслідків російсько-української війни на національну та світову економіку необхідні консолідовані міжнародні зусилля, що включають

припинення воєнних дій, створення фондів для відновлення економіки України, врівноваження критичних чинників національної безпеки в усіх аспектах і забезпечення політичної стабільності [3].

Основними загрозами для фінансової безпеки аграрних підприємств, на нашу думку, є неможливість або значні складнощі в проведенні польових робіт як у зоні бойових дій, так і на частині вже деокупованих територій; обмежена можливість переміщення таких підприємств; знищення або блокування логістичних процесів реалізації та експорту сільськогосподарської продукції, що призводить до недоотримання фінансових ресурсів для подальшого розвитку; суттєві руйнування інфраструктури виробництва, переробки та зберігання продукції; а також зниження трудового потенціалу і погіршення матеріально-технічної бази аграрних підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васильєв А. А., Галенко В. М. Фінансова безпека аграрних підприємств України в умовах правового режиму воєнного стану. *Економіка та суспільство.* 2022. Вип. 45. DOI : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-63

2. Давиденко Н. М. Фінансова безпека аграрних підприємств у системі корпоративного управління. *Економіка АПК.* 2013. № 5. С. 58–62.

3. Тулуш Л. Д., Леонтович С. П., Радченко О. Д. Державне регулювання фінансової безпеки в умовах воєнного стану. С. 331–338. URL : https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-41

4. Україна та глобальна продовольча безпека в умовах війни. URL : https://bit.ly/42jDUgA

5. Яструбецька Л. С. Фінансова безпека суб'єктів підприємництва в Україні в умовах гібридних загроз : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2022. 320 с.

УДК 330.3

Качковський Олександр,
здобувач третього (доктора філософії) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Слюсарева Людмила,
д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри економіки, підприємництва та бізнес-адміністрування, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна

ІНВЕСТИЦІЙНІ ПРОЄКТИ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ: КРИТЕРІЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА ВИБІР

Kachkovskyi Oleksandr,
Applicant for the third (Doctor of Philosophy) level of higher education
Scientific supervisor:
Slyusareva Lyudmila,
Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Economics, of Economics, Entrepreneurship and Business Administration, State Tax University, Irpin, Ukraine

INVESTMENT PROJECTS FOR RAILWAY TRANSPORT ENTERPRISES UNDER CONDITIONS OF UNCERTAINTY: PERFORMANCE CRITERIA AND SELECTION

У сучасних умовах нестабільності, викликаної як внутрішніми політичними, економічними та соціальними факторами, так і зовнішніми глобальними кризами, пов’язаними з повномасштабним російським вторгненням, вибір найбільш ефективних інвестиційних проектів для підприємств залізничного транспорту є надзвичайно важливим для забезпечення стабільності і розвитку цієї вкрай важливої для нашої держави галузі. В Україні, де залізничний транспорт

має стратегічне значення для економіки та національної безпеки, особливо в умовах війни та післявоєнного відновлення, прийняття зважених інвестиційних рішень може стати ключовим чинником у досягненні сталого розвитку галузі.

Залізничний транспорт в Україні виконує важливу роль не лише в економіці країни, але й у забезпеченні національної безпеки. Він є основним способом перевезення великогабаритних вантажів, зокрема вугілля, металів, зернових культур та інших важливих товарів, що складають значну частину експортного потенціалу держави. Залізниця також є основою для організації логістики вітчизняних підприємств і має вирішальне значення для інтеграції України в європейський та міжнародний транспортний простір. Одним із символом українського спротиву з повномасштабної російською агресії стала саме залізниця. Нею доставляється зброя та гуманітарні вантажі у східну частину країни. Вона евакуює мільйони людей, які рятуються від бойових дій [1].

В умовах високої невизначеності, зокрема через військові дії, економічну кризу та зміни на глобальних ринках, вибір інвестиційних проектів для підприємств залізничного транспорту стає складним завданням. Невизначеність в економічних прогнозах, постійні зміни у тарифній політиці та потреби в модернізації інфраструктури вимагають комплексного підходу до оцінки інвестиційних можливостей.

Одним із основних факторів, що визначають ефективність інвестицій у залізничний транспорт, є політична і економічна стабільність. У країнах, що переживають економічні чи політичні кризи, інвестиції можуть бути піддані додатковим ризикам через можливі зміни в законодавстві, тарифах або загальну політику уряду. В Україні, де воєнний стан і економічна нестабільність створюють значну невизначеність, важливо вибирати проекти, які забезпечують гнучкість і здатність адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Тому інвестиційні проекти, орієнтовані на швидке відновлення та підвищення ефективності існуючої інфраструктури, можуть бути більш привабливими, ніж великі довгострокові проекти з високими початковими витратами.

Оцінка ефективності інвестиційних проектів в умовах невизначеності є складним завданням, що вимагає використання спеціальних методик. Один із найпоширеніших підходів — це метод дисконтованих грошових потоків (DCF), який дозволяє оцінити поточну вартість майбутніх грошових потоків від інвестиційного проекту. Вибір ставки дисконтування для таких проектів є особливо важливим, адже вона має враховувати ризики, пов'язані з політичними, економічними та соціальними факторами. В умовах високої невизначеності ставка дисконтування може бути збільшена для відображення підвищених ризиків [2].

При оцінці економічної ефективності інвестиційного проекту, як правило, розраховуються наступні показники: чиста поточна вартість грошових потоків (NPV), строк окупності інвестиційного проекту з урахуванням дисконтування (DPP), внутрішня норма дохідності інвестиційного проекту (IRR) та індекс прибутковості (PI) [3].

Велика область застосування і відносна простота розрахунків забезпечили методу чистої поточної вартості грошових потоків широке поширення, і в даний час він є одним із стандартних методів розрахунку ефективності інвестицій. Враховуючи обмеженість власних інвестиційних ресурсів залізничного транспорту України в умовах війни в країні, для реалізації великих інвестиційних проектів необхідно комплексне обґрунтування їх привабливості для зовнішніх інвесторів, а також доцільності державної підтримки.

Іншим важливим інструментом при аналізі інвестиційних проєктів є аналіз чутливості, який дозволяє вивчити, як зміни в ключових припущеннях (зміна тарифів, цін на матеріали та ресурси, валютні коливання тощо) можуть вплинути на результат проекту. Це дає змогу оцінити стійкість проекту до змін зовнішнього середовища та прийняти рішення щодо коригування планів [4].

Розвиток нових технологій є ще одним важливим чинником для вибору інвестиційних проектів. У сфері залізничного транспорту це може бути впровадження автоматизованих систем управління рухом, розвиток інфраструктури для перевезення контейнерів, а також інвестиції в енергоефективні технології. Новітні інновації допомагають знизити витрати на експлуатацію, збільшити швидкість перевезень та покращити безпеку. В Україні, де технічне оснащення залізниць часто потребує оновлення, проекти, спрямовані на модернізацію та впровадження нових технологій, можуть стати важливим кроком до підвищення ефективності та конкурентоспроможності галузі.

Інфраструктурні обмеження, зокрема застарілі колії, станції та інші компоненти залізничної мережі, створюють значні виклики для розвитку залізничного транспорту. В Україні багато ділянок залізничної мережі потребують модернізації, а також розширення пропускної здатності для забезпечення більш ефективних перевезень. У цьому контексті інвестиції в оновлення інфраструктури можуть мати довгостроковий ефект, однак потребують значних капіталовкладень. Вибір проектів на таку модернізацію має ґрунтуватися на аналізі їхніх витрат та майбутніх доходів, зокрема з урахуванням прогнози щодо збільшення обсягів перевезень та потреб національної економіки.

З метою зменшення ризиків підприємства можуть застосовувати стратегію диверсифікації. Вкладення в різноманітні проекти дозволяють знизити залежність від одного конкретного напрямку розвитку. Наприклад, інвестування

не лише в модернізацію інфраструктури, але й у розвиток нових логістичних послуг або інноваційних технологій може стати запобіжником від можливих кризових ситуацій.

Одним із найважливіших аспектів інвестиційних проектів є їхня здатність до адаптації в умовах швидких змін. Це означає, що проекти повинні бути гнучкими і дозволяти коригування в разі змін на ринку чи у зовнішньому середовищі. Вибір таких інвестиційних проектів, що можуть швидко адаптуватися до нових умов, допоможе знизити ризики та забезпечити стабільний розвиток галузі.

Вибір найбільш ефективних інвестиційних проектів для підприємств залізничного транспорту в умовах невизначеності є складним, але вкрай важливим завданням враховуючи умови сьогодення. Успіх таких інвестиційних проектів залежить від правильного комплексного аналізу основних показників економічної ефективності, аналізу ризиків та можливостей, а також від здатності швидко адаптуватися до змін в економічному та політичному середовищі. Враховуючи потреби в модернізації інфраструктури та впровадженні інновацій, підприємства залізничного транспорту мають можливість не тільки подолати поточні труднощі, але й закласти основи для сталого розвитку на багато років уперед.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Україна: долю війни вирішує залізниця? / DW.COM. URL : https://www.dw.com/uk/ukraina-doliu-viiny-vyrishuie-zaliznytsia/a-61738803 (дата звернення: 14.11.2024).

2. Методи оцінки ефективності інвестиційних проєктів. BUKLIB.NET. URL : https://buklib.net/books/37224/ (дата звернення: 14.11.2024).

3. Облік і фінанси АПК: освітній портал / MAGAZINE.FAAF.ORG.UA. URL : https://magazine.faaf.org.ua/osoblivosti-ocinyuvannya-efektivnosti-investiciynoi-diyalnosti-na-mikrorivni.html (дата звернення: 14.11.2024).

4. Аналіз чутливості проєкту / FINGAL.COM.UA. URL : https://fingal.com.ua/content/view/569/87/1/1/ (дата звернення: 14.11.2024).

УДК 368:338

Колісніченко Пауліна,
д-р екон. наук, проректор з міжнародної співпраці,
ВШТІП Академія Прикладних Наук,
м. Познань, Республіка Польща;
Чуницька Ірина,
д-р екон. наук, професор,
професор кафедри фінансових
ринків та технологій,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

СВІТОВИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ФОРМУВАННІ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУСПІЛЬСТВА

Kolisnichenko Paulina,
Doctor of Economics,
Vice Rector for International Cooperation,
WSHIU Academy of Applied Sciences,
Poznan, Poland;
Chunytska Iryna,
Doctor of Economics, Professor,
Professor of the Department
of Financial Markets and Technologies,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

GLOBAL EXPERIENCE IN ORGANIZING PENSION PROVISION IN THE FORMATION OF A SOCIETY'S ECONOMIC SECURITY SYSTEM

Недостатньо ефективно побудова системи пенсійного забезпечення призводить до негативних соціальних чинників, які в свою чергу, впливають на рівень економічної безпеки суспільства та держави загалом. У зв’язку з цим виникає необхідність дослідження світового досвіду організації пенсійного забезпечення у формуванні системи економічної безпеки суспільства.

Світовий досвід організації пенсійного забезпечення ґрунтується на трьох головних системах: солідарній, накопичувальній та змішаній. Солідарна система заснована на принципі перерозподілу коштів між пенсіонерами та працюючими, або той хто працює зараз, віддає частину свого доходу тому, хто вже пішов на пенсію; накопичувальна система передбачає дію державних, корпоративних та індивідуальних накопичувальних пенсійних програм, у межах яких формується майбутня пенсія громадянина; змішана – передбачає комплексне використання елементів солідарної та накопичувальної систем.

Зарубіжний досвід організації пенсійних систем вказує на постійне реформуванням пенсійних систем, адже чисельність пенсіонерів постійно зростає, а чисельність робітників скорочується, що призводить до того, що солідарна система розподілу пенсії, що існувала в більшості країн у XIX і на початку XX століть, та існує досі, не спроможна в повній мірі покривати всіх витрат. Через те багато країн запроваджують накопичувальні, страхові та інші види виплат для підвищення добробуту пенсіонерів [4].

Розглянемо досвід окремих країн Європи щодо організації пенсійного забезпечення. Розмір пенсії визначають у кожній європейській країні за різними параметрами, що можна відзначити за декількома основними показниками: трудовий стаж, середня ЗП в рік, посада, індексація, прожитковий мінімум, специфіка діяльності та ін. [1].

Середній розмір пенсії та умови виплат у різних країнах Європи у 2023 році наведемо у табл. 1.

Таблиця 1 – Середня пенсія та умови виплат у різних країнах Європи 2023 року

Країна	Вік виходу на пенсію (жінки / чоловіки), роки	Середня пенсія, $	Відрахування з зарплати, %	Мінімальний трудовий стаж, років
Данія	67	1800	35–50	40
Норвегія	67	2000	25	40
Німеччина	63–67	1400	20	40
Франція	65–67	1200	20	40
Великобританія	60-65	900	20	40
Польща	60–65	460	19,5	20–25
Швеція	65	1000	18,5	40
Іспанія	65	900	18	37

Джерело: складено авторами за даними [2].

Як бачимо, уряди країн Європи постійно вдосконалюють пенсійну систему, намагаючись забезпечити високий рівень життя пенсіонерів. Чим довше людина працює, тим на більшу заробітну плату може розраховувати.

Проаналізуємо співвідношення середньої оплати праці та мінімальної пенсії. Даний показник показує рівень, на якому пенсія заміщує зарплату (рис. 1).

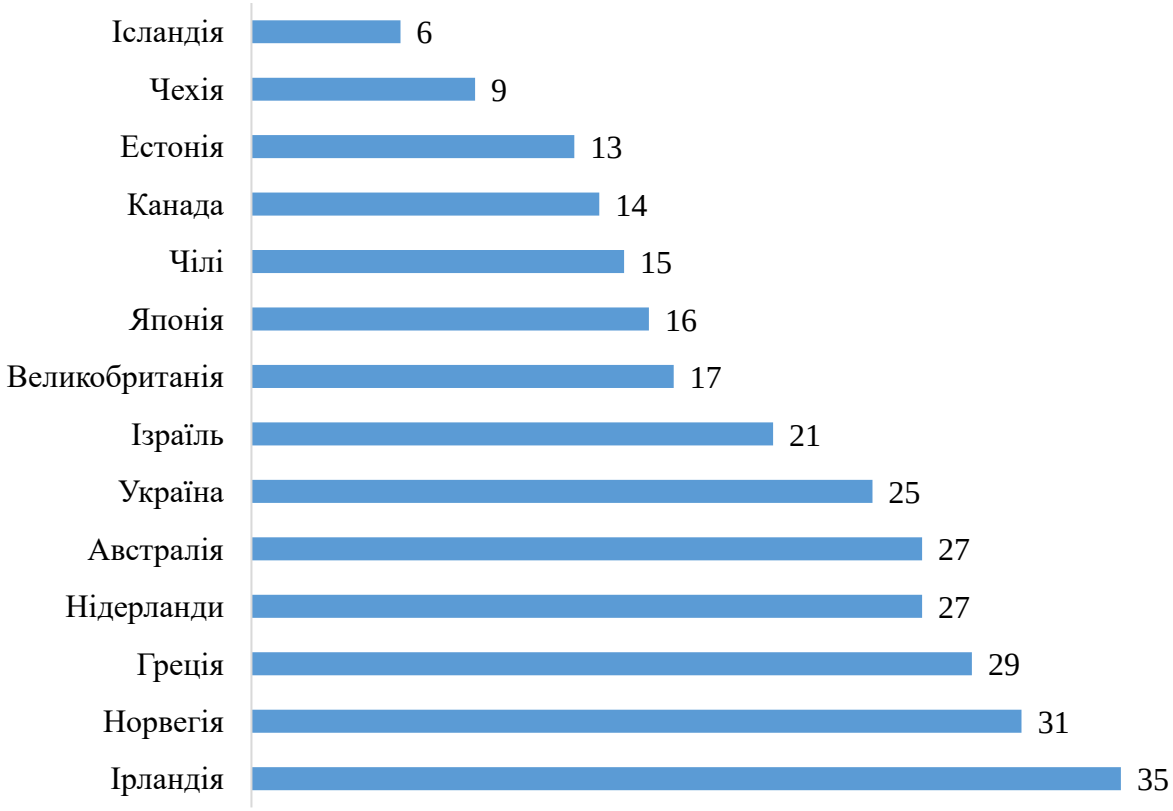

Рисунок 1 – Співвідношення середньої заробітної плати та мінімальної пенсії у різних країнах світу, %

Джерело: побудовано авторами за даними [2].

З рис. 1 бачимо, що пенсійне заміщення заробітної плати в Україні перебуває на набагато вищому рівні, ніж у окремих розвинених державах. Інша річ, це те, що заробітна плата в Україні відносно низька, тому відповідно і мінімальна пенсія відповідно також низька. Також, однією з головних причин низької пенсії є демографічний тренд, коли народжуваність зменшується, а тривалість життя літніх людей на пенсії збільшується.

Розглянемо більш детально особливості побудови систем пенсійного забезпечення таких розвинених країн Європи, як Великобританія, Німеччина та Франція (табл. 2).

Таблиця 2 – Особливості побудови систем пенсійного забезпечення у Великобританії, Німеччині та Франції

Країна	Характеристика системи пенсійного забезпечення
Великобританія	Чоловіки віком від 65 років та жінки віком від 60 років отримують державну базову пенсію, розмір залежить від стажу роботи, обмежений за розміром та індексується державою відповідно до інфляції. Країна гарантує її у величині 20% середньої заробітної плати робітника. Трудова пенсія формується за рахунок відрахувань працівника, але її половина залишається у роботодавця. Вона залежить від суми прямих виплат і становить близько 20% від доходу.
Німеччина	Середній внесок громадянина Німеччини до пенсійного фонду становить близько 20% від місячної ЗП, половину з якої сплачує роботодавець. Під час проходження громадянами військової служби або відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами для жінок, збори оплачується державою. Пенсійна формула обчислюється з врахуванням індивідуальних коефіцієнтів, накопичених за все трудове життя. Вони залежать від пенсійного віку (67 років у Німеччині), заробітної плати, стажу, виду пенсії.
Франція	Базова пенсія зазвичай розраховується як 50% від середньої ЗП за найуспішніші 25 фінансовий років. Під час розрахунку враховується інфляція. Враховуючи накопичення у приватних пенсійних фондах, французи можуть отримувати до 80% ЗП. У Франції пенсійний вік становить 62,5 років як для чоловіків, так і жінок. Для отримання високої пенсії необхідно мати стаж роботи не менше 40 років. За кожний пропущений рік застосовуватиметься штраф у розмірі 5% (максимум – 25%).

Джерело: складено авторами за даними [3].

Отже, політика розвинених країн орієнтована на покладання фінансового тягаря на працююче населення і роботодавців, з приділенням особливої уваги впровадженню колективних пенсійних систем та створенню умов розвитку для недержавного пенсійного забезпечення, що є одним з ключових факторів побудови ефективної системи пенсійного забезпечення. В свою чергу, ефективне функціонування системи пенсійного забезпечення є стратегічно важливим завдання для зміцнення економічної безпеки суспільства та держави загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інноваційна модернізація менеджменту в умовах глобальної нестабільності : монографія / М. О. Кужелєв, С. В. Онишко, В. І. Куценко, А. А. Олешко, М. В. Гусятинський, А. А. Халецька та ін. ; за заг. ред. А. Ю. Горбового ; Ун-т державної фіскальної служби України. Ірпінь-Білосток, 2018. 305 с.

2. Правова та юридична підтримка мігрантів / Офіційний вебсайт. URL : https://migrant.biz.ua/

3. Пенсійні фонди у світі. Корпоративний недержавний пенсійний фонд Національного банку України. URL : https://knpf.bank.gov.ua/uchasnykam/baza_znan/pensiini_fondy_u_sviti.html

4. Толуб'як В. С. Пенсійні реформи в зарубіжних країнах: особливості та результати. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Економічні науки.* 2020. Вип. 9 (5). С. 200–213.

УДК 338

Король Дмитро,
здобувач другого(магістерського) рівня вищої освіти;
Лимаренко Юлія,
д-р філософії у галузі права, старший викладач кафедри кримінального судочинства та аналітичної діяльності ННІ економічної безпеки та митної справи, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Korol Dmytro,
Master's degree student of the second (master's) level of higher education;
Lymarenko Yuliia,
Ph, Doctor of Philosophy in Law, Senior Lecturer at the Department of Criminal Justice and analytical activities at the Research Institute of Economic Security and Customs, State Tax University, Irpin, Ukraine

CERTAIN ASPECTS OF ENSURING ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE UNDER MARTIAL LAW

Економічна безпека України в умовах воєнного стану є однією з найактуальніших тем сучасної наукової та політичної дискусії. З початком збройного конфлікту країна зіткнулася з численними викликами, що загрожують не лише стабільності економіки, а й загальному добробуту громадян. В умовах постійних загроз та невизначеності необхідність забезпечення економічної безпеки стала пріоритетним завданням для державних органів, бізнесу та суспільства.

Слушно підкреслюють зазначену тезу І. В. Яковюк та А. Ю. Туренко, які відзначають, що «економічна безпека є важливим елементом державності, умовою забезпечення її суверенітету. Забезпечення економічної безпеки є найважливішою функцією держави, а тому економічна безпека завжди має певний політичний вимір» [1, с. 11].

Так, важливість забезпечення економічної безпеки в умовах війни проявляється на різних рівнях та у різних аспектах. Зокрема, економічна стійкість стає головною перепоною перед втратами та руйнацією, спричиненими воєнним конфліктом. Заходи з ефективного управління фінансовими та економічними ресурсами набувають стратегічного значення для збереження функціонування державної економічної системи. Так, забезпечення економічної безпеки в умовах війни включає в себе не лише відновлення та реформування економіки після завершення конфлікту, але й попередження економічних наслідків воєнної дії, таких як руйнування інфраструктури, втрати виробництва та зникнення робочих місць.

Так, можемо виокремити, що до основних складових економічної безпеки держави належать:

– економічна незалежність, що передбачає здатність здійснювати державний контроль над національними ресурсами;

– використання національних конкурентних переваг для забезпечення рівноправної участі у міжнародній торгівлі;

– стійкість та стабільність національної економіки, що включає міцність і надійність усіх елементів економічної системи, захист усіх форм власності, створення гарантій для ефективної підприємницької діяльності та стримування дестабілізуючих факторів;

– постійна модернізація виробництва, ефективна інвестиційна та інноваційна політика, а також розвиток інтелектуального і трудового потенціалу країни.

Зважаючи на те, що економіка – одна з найважливіших сторін діяльності людини, суспільства і держави загалом, варто зазначити, що національні економічні інтереси лежать в основі економічної політики країни, важливою складовою частиною якої є забезпечення економічної безпеки, однієї з найважливіших функцій держави. Слушним є зазначення Л. В. Соломонова, що «виходячи з того, що і соціальна, і політична, і військова, і технологічна, і продовольча, і інші види національної безпеки не можуть реалізовуватися в повній мірі без економічного забезпечення, в цьому полягає важливість і значущість функцій економічної безпеки. Адже, для збереження соціальної і продовольчої безпеки необхідно в першу чергу забезпечити населення робочими місцями, що вимагає

розвиненої промисловості, а, отже, економіки. Оборонне виробництво, отже, захист країни також неможливий без наявності фінансування і високих технологій виробництва, що в свою чергу залежить від стану економіки» [2, с. 195].

Дійсно, «тільки в умовах забезпечення національної безпеки країни можливе стабільне економічне зростання, збільшення сфер впливу та конкурентної спроможності на світовому ринку» [3, с. 222]. При цьому, слід наголосити, що створене Бюро економічної безпеки України є важливим органом, діяльність якого спрямована на сприяння економічній безпеці шляхом боротьби з правопорушеннями, які можуть загрожувати нормальному функціонуванню економіки держави [4].

Наразі рівень економічної безпеки України забезпечується завдяки використанню різноманітних підходів. Один з таких підходів полягає в активній діяльності уряду, спрямованій на прогнозування майбутніх потреб шляхом створення фондів для відновлення країни. Окрім цього, важливими складовими економічної безпеки є ефективна логістика та постачання, управлінські процеси, високий кадровий потенціал, а також стабільність експортних поставок. Для підтримки цих елементів економічної безпеки України необхідно вчасно виявляти ризики для економічної стійкості та підтримувати відповідні резерви. Найбільшим викликом у нинішніх умовах залишається зниження обсягів роботи економіки, оскільки в перший місяць воєнного стану більшість підприємств призупинили свою діяльність [5, с. 605].

Отже, умови війни здійснюють величезний тиск на економічну систему країни і саме тому важливо розвивати та впроваджувати ефективні стратегії економічної безпеки. У свою чергу, це включає в себе відновлення інфраструктури, реформування економіки, планування ресурсів та активний вплив на фінансовий сектор для забезпечення стабільності. Забезпечення економічної безпеки в умовах війни – це не лише завдання уряду, але й обов'язок кожного громадянина. Залучення громадськості та створення позитивного соціального клімату для економічного відновлення є важливим кроком на шляху до сталого розвитку країни в умовах непередбачених викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Яковюк І. В., Туренко А. Ю. Економічна безпека України як передумова забезпечення її суверенітету. *Проблеми законності.* 2021. Вип. 154. С. 8–36.

2. Соломонова Л. В. Фінансово-економічна безпека як складова національної безпеки країни. *Причорноморські студії.* 2018. Випуск 27. С. 193–198.

3. Пасенко В. М., Головко Л. В. Продовольча та економічна безпека України в умовах війни. *Глобальна безпека та асиметричність світового господарства в умовах нестабільного розвитку економічних систем.* 2023. С. 221–223.

4. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 30.06.2024 № 1150-IX. *Відомості Верховної Ради.* URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text (дата звернення: 18.10.2024).

5. Яцик Т. П. Забезпечення національної безпеки України в умовах воєнного стану. *Наукові інновації та передові технології.* 2024. № 4 (32). С. 603–610.

УДК 658.5

Лазаренко Дмитро,
д-р екон. наук, професор,
завідувач кафедри економіки та економічної безпеки,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна;
Папук Дмитро,
аспірант,
Інститут економіки промисловості НАН України,
м. Київ, Україна

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЦИРКУЛЯРНИХ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ ЯК ОСНОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ОБМЕЖЕНИХ РЕСУРСІВ

Lazarenko Dmytro,
Doctor of Economics, Professor
Head of the Department
of Economics and Economic Security,
State Tax University,
Irpin, Ukraine;
Papuk Dmytro,
Postgraduate Student,
Institute of Industrial Economics NAS of Ukraine,
Kyiv, Ukraine

IMPLEMENTATION OF CIRCULAR BUSINESS MODELS AS A BASIS FOR ECONOMIC SECURITY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN CONDITIONS OF LIMITED RESOURCES

Сучасні виклики, спричинені повномасштабною війною, надзвичайно впливають на економічну стабільність України. Традиційні моделі виробництва і споживання, що залежать від постійного залучення нових ресурсів, показують свою вразливість у кризових умовах. У зв'язку з цим актуальними стають циркулярні бізнес-моделі, які базуються на раціональному використанні ресурсів, повторному використанні матеріалів та відповідальному споживанні. Ці моделі здатні підвищити економічну стійкість, забезпечити зменшення залежності від

імпортованих ресурсів та підтримати сталий розвиток навіть у період високої невизначеності.

Циркулярна економіка пропонує принципи, які знижують ризики, пов'язані з обмеженим доступом до ресурсів, підвищують ефективність використання матеріалів і сприяють створенню доданої вартості. Моделі, що передбачають переробку відходів і створення продуктів тривалого користування, дозволяють зменшити витрати та підвищити конкурентоспроможність підприємств навіть у кризовий період. Ці бізнес-моделі сприяють не лише економічному, але й екологічному відновленню, що є необхідною складовою стратегії сталого розвитку.

Впровадження усвідомленого виробництва полягає у мінімізації відходів на етапах проєктування та виробництва, що дозволяє знизити негативний вплив на довкілля. Відповідальне споживання включає формування нової культури споживання, де споживачі надають перевагу продуктам з довшим життєвим циклом, переробленим матеріалам та екологічно чистим технологіям. В умовах обмежених ресурсів це стає не тільки вибором, але і необхідністю для збереження економічної стабільності та зниження екологічних ризиків.

Основні екологічні стандарти ЄС зосереджуються на забезпеченні сталого розвитку, охороні довкілля та зниженні впливу людської діяльності на екосистеми. Ці стандарти охоплюють різні аспекти економіки та життєдіяльності суспільства, від контролю викидів до управління відходами та використання енергії. Згідно до Директиви щодо управління відходами ЄС прагне побудувати циркулярну економіку, де відходи розглядаються як ресурс, а цикл виробництва є максимально замкнутим. Створюється чітка ієрархія управління відходами, де у пріоритеті – попередження утворення відходів, переробка, повторне використання, утилізація та знищення лише в крайньому разі [3].

Директива про екодизайн (Ecodesign Directive) встановлює вимоги до екологічного дизайну продукції для підвищення її енергоефективності та зменшення впливу на довкілля. Ця директива охоплює енергоспоживчі товари (побутова техніка, електроніка тощо) та заохочує компанії проектувати продукцію з урахуванням можливості її ремонту, утилізації та переробки [4].

Вплив циркулярних моделей та технологічного розвитку на глобальну матеріалоємність у різних секторах економіки продемонстровано в таблиці 1. Таблиця містить показники зростання випуску продукції у 2011–2060 роках для кожного сектора при зменшенні матеріалоємності, що свідчить про очікувані зміни в обсягах виробництва, підвищення ефективності використання ресурсів та підтримку сталого розвитку. За даними GMRO (Global Material Resources Outlook) передбачається, що переробка буде розвиватися швидше, ніж видобуток корисних копалин або використання матеріалів.

Для більшості секторів прогнозується зниження матеріалоємності до 2060 року, що свідчить про успішне впровадження циркулярних моделей та технологічного прогресу. Наприклад, у будівництві матеріалоємність знизиться з 3,5 до 2,3 тон/USD, а в харчовій промисловості – з 1,8 до 1,2 тонн/USD (табл. 1).

Таблиця 1 – Циркулярні моделі та технологічний розвиток зменшать глобальну матеріалоємність

Сектор	Матеріалоємність у 2011 (тонн/USD)	Матеріалоємність у 2060 (тонн/USD)	Зростання випуску 2011-2060 (%)	Середнє зростання випуску 2011-2060 (%)
Будівництво	3.5	2.3	150	150
Харчова промисловість	1.8	1.2	100	150
Чорна металургія	1.5	1.0	120	150
Електроенергія та комунальні послуги	1.3	0.9	80	150
Аграрний сектор	1.1	0.8	90	150
Нематеріальні мінерали	1.0	0.7	50	150
Інше виробництво	0.9	0.5	60	150
Текстиль	0.7	0.4	200	150
Хімічна промисловість	0.6	0.3	70	150
Папір та видавнича діяльність	0.4	0.2	30	150
Викопне паливо та видобуток корисних копалин	0.3	0.2	40	150
Бізнес-послуги	0.2	0.1	250	150
Транспортні послуги	0.1	0.05	220	150
Інші послуги	0.1	0.05	160	150
Автомобільна промисловість	0.05	0.03	270	150
Електроніка	0.02	0.01	300	150

Джерело: створено за матеріалами Global Material Resources Outlook to 2060 Economic drivers and environmental consequences / HIGHLIGHTS, OECD. 2018. Oct. 24 p. [1].

Значне зростання випуску прогнозується у секторах, таких як електроніка (300%), автомобільна промисловість (270%) та бізнес-послуги (250%). Це вказує на очікуваний високий попит у цих галузях і водночас на важливість забезпечення їх ресурсами в умовах циркулярної економіки.

Якщо проаналізувати показники зростання починаючи з 2011 до 2030 року і до 2060 року, то можна побачити, що вторинні ресурси (переробка) демонструють більш швидкі темпи зростання порівняно з видобутком первинних ресурсів. Зокрема, очікується, що до 2030 року обсяг переробки зросте на 2.5 рази, тоді

як видобуток збільшиться лише в 1.5 рази. До 2060 року переробка зросте на 3.5 рази, що є значно більшим показником порівняно з видобутком, який зросте лише на 2.5 рази (таблиця 2).

Таблиця 2 – Порівняння використання первинних і вторинних ресурсів

Тип ресурсу	Зростання до 2030 року (від 2011)	Зростання до 2060 року (від 2011)
Видобуток (Mining)	1.5	2.5
Переробка (Recycling)	2.5	3.5
Первинне залізо та сталь (Primary)	1.5	2.5
Вторинне залізо та сталь (Secondary)	1.5	2.5
Первинні інші кольорові метали	1.5	3.5
Вторинні інші кольорові метали	1.5	3.0

Джерело: створено за матеріалами Global Material Resources Outlook to 2060 Economic drivers and environmental consequences / HIGHLIGHTS, OECD. 2018. Oct. 24 p. [1].

Схожа тенденція спостерігається у виробництві металів. Для заліза та сталі, як у випадку з первинними, так і вторинними ресурсами, зростання до 2060 року становитиме 2.5 рази. Однак для інших кольорових металів первинне виробництво продемонструє суттєвіше зростання до 3.5 разів, тоді як вторинне – до 3.0 разів.

Ці показники свідчать про те, що переробка і використання вторинних матеріалів набувають дедалі більшого значення у світовій економіці, відображаючи тенденцію до переходу на циркулярні моделі та зменшення залежності від видобутку первинних ресурсів.

На Всеукраїнському Саміті Мерів (8 листопада 2024р.), де однією з ключових тем стала кластерна економіка президент WTC Kyiv та Economy Of Trust Ukraine Inc. Г. Штеренберг у своєму виступі підкреслив важливість стратегії “All For Ukraine For All Of Ukraine” як основи для економічного зростання та залучення інвестицій. Він наголосив на необхідності створення з боку регіональної влади умов для усвідомленого ставлення до ресурсів і відповідального споживання. Для досягнення цієї мети, за його словами, потрібно впроваджувати просвітницькі заходи та сертифікацію громад [5].

Пропозиції для реалізації циркулярних моделей у воєнний та післявоєнний період:

– Розвиток індустріальних парків з акцентом на циркулярність.

– Інвестиції у технології переробки та утилізації.

– Фінансові та законодавчі стимули для підприємств, які впроваджують циркулярні моделі.

В умовах війни та постійної невизначеності циркулярні бізнес-моделі можуть стати основою економічної безпеки та сталого розвитку України. Усвідомлене виробництво та відповідальне споживання є ключовими принципами, що забезпечують раціональне використання ресурсів і знижують залежність від імпорту. Впровадження цих моделей дозволить зміцнити економіку, підтримати екологічне відновлення та забезпечити стабільність навіть у кризових умовах, а після завершення воєнних дій – сприятиме побудові сталої економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Global Material Resources Outlook to 2060 Economic drivers and environmental consequences / HIGHLIGHTS, OECD. 2018. Oct. 24 p.
2. Natural Resources Depletion, Financial Risk, and Human Well-Being: What Is the Role of Green innovation and Economic Globalization? 2023. Vol. 167, pp. 269–288.
3. Директива 2008/98/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 19 листопада 2008 року про відходи та скасування деяких директив. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_029-08#Text
4. Директива 2009/125/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21 жовтня 2009 року, що встановлює рамки для встановлення вимог до екодизайну енергоспоживчих продуктів. URL : https://zakon.isu.net.ua/sites/default/files/normdocs/direktiva_2009_125_es.pdf
5. Economy of Trust Ukraine. URL : https://eotukraine.com/

УДК 336.1:338.242

Липкань Андрій,
аспірант кафедри економіки,
підприємництва та економічної безпеки,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Lypkan Andrii,
Postgraduate Student at the Department of Economics,
Entrepreneurship and Economic Security,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

RETROSPECTIVE ANALYSIS OF THE STATE OF MACROECONOMIC SECURITY OF UKRAINE

Логіка ретроспективного аналізу макроекономічної безпеки полягає у тому, що щорічні зміни (коливання) реального ВВП відбувалися під впливом значної кількості факторів-стимулів та загроз, які можна поділити на ендогенні, тобто події, процеси, явища, що відбуваються незалежно ззовні економічної системи України, але які чинять на економічний розвиток безпосередній чи опосередкований вплив; екзогенні – події, процеси, явища внутрісистемного характеру, що відбуваються в країні та на які економічні суб'єкти здатні впливати своїми діями, беручи на себе відповідальність за прийняті рішення. За результатами аналізу реальної динаміки економічного розвитку України [1, с. 44–45], слід констатувати, що найбільш складним і критичним періодом розвитку національної економіки нашої країни є російсько-українська війна та коронакриза (2014 р. – дотепер), оскільки під час цього періоду зафіксовано значно більше коливань реального ВВП, порівняно з попередніми періодами.

Ретроспективний аналіз макроекономічної безпеки полягає у необхідності статистичного доведення, що реальні макроекономічні втрати упродовж 2014–2023 рр. були більшими, порівняно з попередніми періодами. Для цього слід виокремити 2 однакових періоди – 10-річний період російсько-української

війни з початку 2014 до кінця 2023 р., який буде основним для нашого дослідження (т. з. експериментальний) та попередній 10-річний період 2004–2013 рр. (т. з. контрольний). Головним індикатором і оціночним показником слід взяти ланцюговий індекс фізичного обсягу ВВП (табл. 1), який відображає реальну щорічну динаміку ВВП, за якою можна визначити ступінь коливання досліджуваного показника, обчисливши значення коефіцієнта варіації (var):

$$\text{var} = \frac{\sigma}{\overline{X}} \cdot 100\ \%, \tag{1}$$

де σ – середнє квадратичне відхилення досліджуваної сукупності;

$\overline{X}$ – середнє арифметичне усіх значень сукупності.

Таблиця 1 – Ланцюгові значення індексу фізичного обсягу ВВП України за 1991–2023 рр.

Роки	Індекс фізичного обсягу ВВП	Роки	Індекс фізичного обсягу ВВП	Роки	Індекс фізичного обсягу ВВП
1991	0,913	2002	1,053	2013	1,000
1992	0,901	2003	1,095	2014	0,934
1993	0,858	2004	1,118	2015	0,902
1994	0,771	2005	1,031	2016	1,024
1995	0,878	2006	1,076	2017	1,024
1996	0,900	2007	1,082	2018	1,035
1997	0,970	2008	1,022	2019	1,032
1998	0,981	2009	0,849	2020	0,962
1999	0,998	2010	1,041	2021	1,034
2000	1,059	2011	1,055	2022	0,712
2001	1,088	2012	1,002	2023	1,053

Джерело: систематизовано за даними, наведеними у [2].

У табл. 1 зведено усі ланцюгові значення індексу фізичного обсягу ВВП України, які показують на скільки пунктів змінився (збільшився або зменшився) обсяг ВВП поточного року, порівняно з обсягом ВВП минулого року. Тобто, коли значення показника перевищувало 1, відбувалося реальне економічне зростання, а коли було меншим 1 – спад. Аналізуючи наведені у табл. 1 дані, слід відзначити роки, в які показник набув крайніх значень – 2004 р., коли річний темп приросту обсягу реального ВВП сягнув свого історичного максимуму +11,8 % і 2022 р., коли річний темп приросту обсягу реального ВВП сягнув свого історичного мінімуму –28,8 %. Примітно, що річний спад 2009 р. через

Велику Рецесію склав –15,1 %, спад початку російсько-української війни 2014 р. –6,6 %, 2015 р. –9,8 %, а спад 2020 р. через коронакризу COVID–19 – всього – 3,8 %.

На основі даних табл. 1, для доведення існування найгіршого стану макроекономічної безпеки України упродовж експериментального періоду 2014–2023 рр., спричиненого насамперед ендогенними факторами-загрозами російсько-української війни економічній безпеці України, реалізовано розрахунок і порівняння коефіцієнтів варіації з іншими періодами (табл. 2).

Таблиця 2 – Розрахунок коефіцієнта варіації за різні періоди

Показник	Значення показника за період, роки:					
	1991–1999	2000–2008	2009–2013	2014–2023	2004–2013	1991–2023
1. Середнє квадратичне відхилення	0,0703	0,0310	0,0821	0,1040	0,0728	0,0954
2. Середнє арифметичне	0,9078	1,0693	0,9894	0,9712	1,0276	0,9834
3. Коефіцієнт варіації, %	7,7484	2,8945	8,2960	10,7126	7,0892	9,7003

Джерело: систематизовано за даними, наведеними у табл. 1 та [2].

Як видно з даних табл. 2, коефіцієнт варіації ланцюгового індексу фізичного обсягу ВВП за 1991–2023 рр. склав 9,7 %, що вказує на слабку середньорічну волатильність показника упродовж усього періоду незалежності України. Виходячи з періодизації ретроспективної динаміки реального ВВП [1, с. 44–45], розраховано коефіцієнти варіації для 4 періодів економічного розвитку національної економіки України. Так, стагнація перехідного періоду 1991–1999 рр. характеризувалася слабкою середньорічною волатильністю реального ВВП 7,7 %. Під час економічного зростання періоду ринкової трансформації 2000–2008 рр. середньорічна волатильність ВВП знизилася до рекордних 2,9 %, що свідчить про виключну стабільність реального економічного зростання. Період Великої Рецесії і пострецесійного сповільнення 2009–2013 рр. характеризується зростанням середньорічної волатильності ВВП до 8,3 %, що перевищила показник 1991–1999 рр. на 0,5 %, тому можна вважати кризові явища в національній економіці під час Великої Рецесії загрозливішими і глибшими для макроекономічної безпеки, порівняно з кризою перехідного періоду. Середньорічна волатильність під час російсько-української війни та коронакризи 2014–2023 рр. сягнула історичного максимуму в 10,7 %, що доводить гіпотезу про найбільш

складний і критичний період розвитку національної економіки нашої країни під час російсько-української війни, порівняно з попередніми 3 періодами та найгіршим станом макроекономічної безпеки. При цьому контролюючий період 2004–2013 рр. характеризувався на 3,6 % нижчою середньорічною волатильність реального ВВП України. Саме тому стан макроекономічної безпеки України за динамікою економічного розвитку упродовж російсько-української війни та коронакризи був найгіршим і руйнівним, у зв'язку з чим виникає необхідність подальшого дослідження ступені впливу макроекономічних загроз на економічне зростання в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Липкань А. Ю. Статистична оцінка макроекономічних загроз економічній безпеці України в умовах російсько-української війни. *Збірник наукових праць Державного податкового університету*. 2024. № 1. С. 42–47. DOI : https://doi.org/10.32782/2617-5940.1.2024.6

2. Статистична інформація. Державна служба статистики України. 2024. URL : https://ukrstat.gov.ua

УДК 339.5

Микитенко Тетяна,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри митної справи та товарознавства,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна;
Харчук Олена,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту,
публічного управління та адміністрування,
Державний університет
інфраструктури та технологій,
м. Київ, Україна

ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ – ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК СТІЙКОСТІ ВІДКРИТОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Mykytenko Tetiana,
Doctor of Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Customs Affairs and Commodity Science,
State Tax University,
Irpin, Ukraine;
Kharchuk Olena,
Doctor of Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Management,
public management and administration,
State University of Infrastructure and Technologies,
Kyiv, Ukraine

FOREIGN TRADE IS AN IMPORTANT FACTOR OF THE STABILITY OF THE OPEN ECONOMY OF UKRAINE

Глобальні виклики сучасності обумовлюють інтегрування України до світового економічного простору, участі в міжнародному поділі праці. Ключова роль в цьому належить зовнішньоекономічній діяльності та подальшому її вдосконаленню відповідно до викликів зовнішнього і внутрішнього середовища.

Україна є відкритою економікою, адже за даними Світового банку на основі національної статистики співвідношення обсягу міжнародної торгівлі та ВВП становить близько 100%. Такий високий показник відкритості економіки притаманний Україні з середини 1990-х років. «Стійкість економічної системи країни є фундаментом, на якому формується її економічна безпека, мета якої полягає у недопущенні нераціонального використання національного багатства, його перерозподілу на користь конкуруючих країн» [1].

На фоні тривалої активної фази російської агресії економічні відносини України зі стратегічними партнерами продемонстрували нові тенденції. У цей період для України принципово важливим стає зміцнення стійкості економіки в умовах скорочення експортного потенціалу, суттєвого зменшення бюджетних коштів, зростання військових витрат, підтримки певного рівня соціальних видатків. Важливу роль у цих процесах відіграє міжнародне економічне партнерство України.

Зовнішня торгівля зі стратегічними партнерами стала важливим зовнішньоекономічним фактором стійкості відкритої економіки країни в умовах російської окупації частини території та значних соціально-економічних втрат.

Таблиця – Ключові торговельні партнери України в загальному товарообороті 2023 р., млн дол.

Країна	Товарообіг	Частка в загальному обсязі товарообігу, %	Експорт	Імпорт	Сальдо
Болгарія	1 848,0	3,2	485,9	1 362,1	-876,2
Китай	7 278,4	12,6	1 728,3	5 550,1	-3 821,9
Чехія	1 510,3	2,6	638,6	871,7	-233,1
Німеччина	3 834,1	6,6	1 080,7	2 753,4	-1 672,6
Іспанія	1 545,3	2,7	1 004,1	541,2	462,9
Угорщина	1 860,7	3,2	842,3	1 018,4	-176,1
Індія	1 479,9	2,6	408,4	1 071,5	-663,1
Італія	2 077,8	3,6	888,1	1 189,6	-301,4
Литва	1 150,9	2,0	357,4	793,6	-436,2
Нідерланди	1 471,7	2,6	856,6	615,1	241,5
Польща	6 868,1	11,9	3 063,0	3 805,1	-742,1
Румунія	3 083,9	5,3	2 188,7	895,2	1 293,5
Словаччина	1 708,3	3,0	704,2	1 004,1	-299,8
Туреччина	4 481,1	7,8	1 702,0	2 779,1	-1 077,1
Всього	57 595,6	100	21934,2	35661,5	-13727,4

Примітка: дані Державної митної служби України [2].

За даними 2023 року переважає негативне сальдо торговельного балансу товарів, тобто імпорт переважає експорт, однак 7,2% товарообігу складає позитивне сальдо (Єгипет (зернові культури), (Румунія (зернові культури), Молдова (чорні метали), Іспанія (зернові культури) та інші). У порівнянні з довоєнним 2021 роком товарообіг України з країнами скоротився на 59%, за рахунок експорту на 68% та імпорту – на 51 відсотків. Відбулась також кардинальна зміна географічної структури: вперше основним торговельним партнером країни стала Польща (2022 р.), випередивши навіть КНР. В десятку лідерів країн партнерів у 2023 році, які знову очолила КНР, входять Туреччина та переважно країни ЄС: Польща, Німеччина, Румунія, Італія, Болгарія, Угорщина, Словаччина, Іспанія та Чехія. Такі зміни обумовлено лібералізацією доступу до внутрішнього ринку ЄС аграрної продукції України, зростанням бар'єрів для експорту в інші країни внаслідок російської окупації частини території та блокади морських портів України (2022 р.), збереженням експортного потенціалу країни перш за все в ІТ-галузі, споживачами продуктів якої є переважно компанії США та європейські країни, подальшою дезінтеграцією з російською економікою [3].

Разом з тим, перспективними ринками для України з урахуванням обсягів ВВП та ємного внутрішнього споживання товарів залишаються ринки Канади, США, Іспанії, Франції, Великої Британії, Японії, Ізраїлю, Швеції та Швейцарії. Збереження, відновлення або навіть розширення експортних можливостей України на сучасному етапі потребує нового концептуального підходу до розвитку зовнішньої торгівлі країни в умовах війни. Такий підхід повинен передбачати аналіз існуючих експортних можливостей, зростаючих ризиків для партнерів, потенціалу зовнішніх ринків, відповідних позицій української продукції на цих ринках, можливостей подальшої лібералізації режиму доступу до внутрішніх ринків країн-партнерів [3].

Отже, забезпечення стійкості відкритої економіки у будь-якій країні здійснюється засобами державної, насамперед, зовнішньої політики. За умови припинення активної фази бойових дій, зниження безпекових ризиків можемо очікувати, що у 2025 році економіка України повернеться до зростання завдяки пожвавленню споживчого попиту, налагодженню технологічних і логістичних процесів, відновленню інвестиційної активності, в тому числі завдяки Євроінтеграційним перспективам України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стійкість економіки: оцінювання та забезпечення : монографія / А. В. Бойко, Д. Б. Шкуропадська, Ю. А. Гладка та ін. ; за ред. А. В. Бойко. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 444 с.

2. Державна митна служба України. URL : https://bi.customs.gov.ua/uk/trade/dimensions

3. Стратегічне партнерство в умовах війни. *Національна безпека і оборона.* 2023. № 3–4 (193–194). С. 40.

УДК 336.71:368(477)

Мирончук Юрій,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА СТРАХОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Myronchuk Yurii,
PhD Student,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

FINANCIAL SECURITY OF THE INSURANCE MARKET UNDER MARTIAL LAW

Матриця вразливості сегментів фінансового ринку відображає високий рівень чутливості окремих його частин. Вразливість страхового ринку можна дослідити через аналіз динаміки як якісних, так і кількісних параметрів його розвитку, зокрема: кількість укладених договорів, число страховиків на ринку, рівень їхньої капіталізації, розмір страхових резервів, обсяг сплачених страхових премій, а також інших відносних показників. Огляд консолідованої звітності страхових компаній України в часовому діапазоні, що включає період повномасштабного вторгнення росії в Україну, чітко ілюструє погіршення фінансового стану страхових компаній на ринку, що відображається у вищезгаданих показниках. Інтенсивність порушення лімітів фінансової безпеки страхового ринку України впливає на весь фінансовий ринок та економіку країни в цілому. Визначення інтенсивності цього впливу залежить від того, яке місце посідає страховий ринок у структурі фінансового ринку. Можна припустити, що банківсько-орієнтовані фінансові ринки будуть менш чутливими, а фінансові ринки з переважанням небанківських фінансових установ – більш чутливими. Проте такі оцінки можуть бути дещо абстрактними, адже зазвичай негативного впливу зазнають усі сегменти фінансового ринку, реальний сектор та економіка в цілому.

Враховуючи той факт, що страховий ринок, за умови достатнього рівня гнучкості та адаптивності в кризових умовах, здатен позитивно впливати на розподіл ризиків в країні шляхом їх диверсифікації через механізми страхування та

перестрахування, важливо акцентувати увагу на необхідності його розвитку. Проте суб'єкти страхового ринку повинні бути готовими до умов підвищених ризиків, адже в іншому випадку активізація страхового ринку може призвести до концентрації ризиків та негативно вплинути на фінансову безпеку ринку в цілому.

Фінансову безпеку страхового ринку можна розглядати як сукупність певних обставин за яких можливим є настання негативних фінансових наслідків, що впливають на фінансовий стан страховика. У свою чергу безпека страхового ринку перебуває у ієрархічній підпорядкованості фінансової безпеки країни, що формується поруч із безпекою інших секторів фінансової системи країни, зокрема банківського сектора та інших небанківських фінансових установ. Фінансова безпека є складовим елементом економічної безпеки держави [1].

Сьогодні в Україні методика кількісної оцінки безпеки страхового ринку офіційно визначена Міністерством економіки України у Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, що затверджена 29 жовтня 2013 року [2].

Проблеми, що стосуються погіршення фінансового стану страхових компаній не можна пов'язувати лише з дією ендогенних факторів впливу таких як пандемія Covid-19 та повномасштабна військова агресія. Чимало проблем спіткало страховий ринок і до цього часу. Так, нестабільність законодавчих вимог до страховиків, зміни в системі державного регулювання діяльності страхових компаній, низька інституційна спроможність ринку та в цілому недовіра до страховиків. Таким чином, страховий ринок навряд чи можна вважати високорозвиненим та стабільним сегментом фінансового ринку. Досить показовим параметром розвитку страхового ринку є рівень його проникнення. Показник варіюється в межах 1,5%. Такий рівень проникнення страхування є вкрай низьким, особливо, якщо порівнювати його з аналогічними показниками високорозвинених країн світу.

Слід погодитись з науковцями, які акцентують увагу на необхідності посилення гнучкості та адаптивності страхового ринку України для підвищення рівня його стійкості до дії різного роду загроз. «Можливий певний симбіоз реалізації чинників негативного та позитивного впливу, що і визначатиме функціонування та фінансову безпеку страхового ринку України на найближчу перспективу. Враховуючи воєнний стан в Україні необхідно розробити і активно впроваджувати програми страхування воєнних ризиків у найбільш пріоритетних галузях економіки (будівництво, енергетика, сільське господарство), які будуть актуальними і в період післявоєнного відновлення» [3].

В той же час сьогодні в Україні існують об'єктивні виклики для страхового ринку. Вимушене переміщення населення, захоплення територій, знищення нерухомого та рухомого майна, призводять до закриття центрів обслуговування клієнтів страхових компаній. Вкрай складною залишається організація врегулювання страхових випадків, проведення оглядів транспортних засобів, отримання на належне оформлення оригіналів документів для подання страховикам з метою отримання виплат. Підвищені ризики супроводжують такі види страхування: страхування життя, страхування майна, страхування відповідальності. Погіршення добробуту населення та фінансового стану суб'єктів господарювання мало негативний вплив на платоспроможність страхувальників, що також знаходить своє відображення в показниках, що характеризують фінансову безпеку страхових компаній.

Слушним є зауваження Скриль В. В., яка зазначає, що «Оптимізація регулятивного механізму є невід'ємним елементом при плануванні розвитку страхового ринку, оскільки із затвердженням певних напрямів, методик та засобів його стимулювання на законодавчому рівні закладається базис для подальшого функціонування ринку» [4]. Можливості диверсифікації активів страховиків залишаються обмеженими, при цьому в умовах воєнного стану ситуація лише погіршується. Фактично відсутні ефективні джерела інвестування фінансових ресурсів, адже ринок державного боргу є переважаючим. Державні облігації стали чи не одним доступним інвестиційним інструментом [5]. Така ситуація не сприяє капіталізації страхових компаній України.

Таким чином погіршення фінансової безпеки страхового ринку має об'єктивні та суб'єктивні причини. Втім, військова агресії росії проти України з усіма супутніми негативними явищами позначилася на фінансових параметрах, що характеризують страхові компанії. Незважаючи на ці труднощі, страховий ринок має потенціал для підвищення своєї стійкості через адаптивність та гнучкість, що сприятиме диверсифікації ризиків та збереженню фінансової безпеки. Особливого значення набуває розвиток страхування воєнних ризиків, що є актуальним як під час військових дій, так і в процесі післявоєнного відновлення економіки. Механізм забезпечення фінансової безпеки ринку страхових послуг спрямований на досягнення його фінансової стабільності та незалежності. Він включає формування максимально можливого фінансового потенціалу і його ефективне використання шляхом оптимізації бізнес-процесів, створення системи індикаторів для виявлення загроз фінансовій стійкості та розробку заходів для їх уникнення, мінімізації або ліквідації наслідків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богріновцева Л. М., Вергелюк Ю. Ю. Аналіз показників фінансової безпеки страхового ринку України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. № 31. С. 174–179.

2. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. URL : https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text

3. Попович Д. В., Пилат М. В. Фінансова безпека страхового ринку України в умовах дії воєнного стану. *Фінансовий простір*. 2023. № 3. С. 116–129. URL : http://fp.lnu.edu.ua/index.php/fp/article/view/929/1186

4. Скриль В. В. Фінансова безпека страхового ринку України. *Економіка і регіон.* 2023. № 3. С. 126–138. URL : https://journals.nupp.edu.ua/eir/article/view/3039/2437

5. Ганцяк М. Сучасний стан залучення фінансування бюджетного дефіциту на ринку державних боргових цінних паперів України. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. DOI : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-17

УДК 343.5:347.7

Мілімко Лариса,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри кримінального судочинства
та аналітичної діяльності;
Круць Ельвіра,
здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ ЯК ЗАГРОЗІ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ

Milimko Larysa,
candidate of legal sciences, Associate professor,
Associate Professor of the Department of Criminal
Justice and Analytical Activity;
Elvira Kruts,
applicant for higher education
of the second (master's) level,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

LEGAL PRINCIPLES OF COUNTERACTION TO ECONOMIC CRIMINALITY, AS TO THREAT TO ECONOMIC SECURITY OF THE STATE

Економічна злочинність, як загроза національній економічній безпеці, нині є характерною для різних економічних та політичних систем. Сторінки економічної історії вказують на те, що жодна економічна система в світі не змогла задовольнити потреби різних соціальних груп так, щоб уникнути економічним правопорушенням, в тому числі і економічної злочинності.

Протягом останніх років дуже чітко простежується криміналізація економіки нашої держави, що має вигляд соціального деструктивного процесу, результатом якого є поширення економічної злочинності, зниження ступеню

соціально-економічного розвитку країни, вразливість економічної системи держави до внутрішніх та зовнішніх загроз які постійно виникають та з якими доводиться боротись.

Негативний геополітичний вплив на Україну серед умов поглиблення кризових економічних явищ в умовах бойової агресії рф, неефективність гарантій безпеки України, зовнішньої залежності національної економіки обумовлюють вразливість держави та послаблюють її роль на міжнародній арені.

Актуальність теми дослідження зумовлює розгляд створення умов для дієвого вжиття заходів протидії системним загрозам економічній безпеці країни, що можливе тільки при вчасному виявленні цих загроз.

Варто відмітити, що економічна безпека будь-якої країни та окремих суб'єктів господарювання має забезпечуватись низкою заходів з додержання законодавства в галузі господарської діяльності. Однак, на сьогоднішній день процес забезпечення економічної безпеки держави ускладнюють ряд факторів, що утворюють загрозу стійкому, збалансованому розвитку країни, зокрема високий рівень тінізації економіки, поширення напівлегальних способів ухилення від оподаткування, наявність в країні організованих злочинних угрупувань, які мають на меті контролювати діяльність суб'єктів господарювання тощо.

Питання боротьби з економічною злочинністю, як загрози національній безпеці країни, розглядалися в працях вітчизняних та зарубіжних вчених. Багато уваги проблемі економічної злочинності у своїх працях, зокрема, приділили: О.М. Бандурка, А.М. Бойко, А.Ф. Волобуєв, В.С. Зеленецький, О.Г. Кальман, М.І. Камлик, О.М. Литвинов, І.В. Маслій, Т.В. Мельничук, Ю.В. Орлов, В.М. Попович, І.К. Туркевич, В.І. Шакун та інші.

Економічна злочинність є одним із видів загальної злочинності — це складне, систематичне та негативне соціальне явище, яке притаманне будь-якій державі та з'являється в результаті економічної роботи осіб, які мають корисливий або інший власний інтерес в одержанні економічної вигоди у вигляді протиправного способу [1].

Д.М. Харко наводить такий перелік найпоширеніших в Україні та загалом в світі економічних злочинів, які становлять найбільшу загрозу в сфері національної безпеки: рейдерство; недобросовісна конкуренція; фіскальні злочини; легалізація (відмивання) коштів, що отримані злочинним шляхом та фінансуванням тероризму; корупція; нецільове використання коштів [4].

Слід зауважити, що вказані злочини, класифікують як злочини, які спричиняють значні збитки країні, чи підприємству. Як показує практика, притягнути до відповідальності фізичну особу за такі злочини досить складно. Прикладом цих злочинів може бути: ухилення від сплати податків, розкрадання державної чи приватної власності, незаконні валютні операції.

Економічну злочинність відносять до організованої злочинності, оскільки сама організована злочинність включає в себе низку інших злочинів, наприклад розповсюдження наркотиків, контрабанда тощо. За останні десять років економічна злочинність в Україні пройшла такий шлях розвитку, що діяльність транснаціональних злочинних угрупувань змінилась на масштабну загрозу економічній, соціальній та політичній стабільності держави.

Важливим є те, що із загостренням злочинності в сфері економіки назріває питання щодо їх запобігання.

Для розгляду протидії злочинам економічного характеру в сфері національної безпеки слід виділити основні причини їх появи [3]:

- недоліки діючого законодавства;
- втрата впливу держави на функціонування системи запобігання корупції та запобігання злочинності в сфері господарської діяльності;
- недоліки в діяльності правоохоронних та контролюючих органів;
- недостатня наукова розробка актуальних проблем протидії економічним злочинам.

Також в умовах широкомасштабної агресії рф відбувається руйнування економічних, логістичних зв’язків, фізичне руйнування виробничих будівель та споруд суб’єктів господарювання, брак трудових ресурсів тощо.

Запроваджений воєнний стан має деякий вплив на стабілізацію ситуації, але суттєвого покращення належного функціонування національної економіки за таких умов не видається можливим.

Одним із найефективніших вважаються спеціально-кримінологічні заходи. Протидія злочинам в галузі економіки полягає в реалізації заходів виховного характеру, які за своєю природою мають спрямування на здійснення програми попередження економічної злочинності із урахуванням нових тенденцій в її динаміці, та на систематизоване формування громадянської позиції, для захисту своїх прав в системі економічних відносин через засоби масової інформації.

До основних заходів спеціально-кримінологічного характеру можна віднести:

- проведення органами, діяльність яких спрямована на захист економіки, комплексних перевірок згідно з чинним законодавством на предмет здійснення товарно-грошових операцій суб'єктами підприємницької діяльності, які утворені як комунальні, державні підприємства, установи та організації;
- здійснення перевірок на предмет цільового використання бюджетних коштів та виявлення злочинних проявів в сфері державних закупівель;
- проведення оперативно-розшукової діяльності для протидії легалізації (відмиванню) доходів отриманих злочинним шляхом;

- здійснення комплексної перевірки законності реалізації суб'єктами підприємницької діяльності товарно-грошових операцій, а саме в паливно-енергетичній сфері, для виявлення фактів отримання тіньових доходів шляхом прихованого вилучення з обігу сум різниці між собівартістю та роздрібними цінами на товари та послуги.

Слід зауважити, що при більш глибокому розгляді питання протидії економічній злочинності в Україні, можна дійти висновку, що реформування саме системи управління є найбільш важливим питанням сьогодення. А варіанти реформування економіки найбільш необхідними в даній сфері. Розглянувши це питання можна сформувати найбільш дієві шляхи подолання економічної злочинності в Україні, які зокрема можуть нести велику загрозу національній безпеці України:

послабити податковий тиск на малі підприємства;

підвищити дієвість державної системи фінансового моніторингу;

створити в Україні механізм призупинення фінансових операцій, які мають ознаки відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом;

інтеграція в міжнародну систему по боротьбі з економічною злочинністю [2].

Також, слід відмітити, що реалізація результатів досліджень науковців, зарубіжного досвіду в сфері протидії економічним злочинам, надасть можливість сформувати нові профілактичні методи, щодо ліквідації економічних злочинів.

Таким чином, з огляду на викладене слід зробити висновок, що комплексні дії, вказані вище, мають спрямування на подолання злочинності та здійснення профілактичних заходів для запобігання злочинних проявів. Такі дії нададуть можливість захистити та зміцнити економіку держави навіть в умовах загроз, що спричинені широкомасштабною агресією російської федерації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гуцалова К. Поняття та ознаки економічної злочинності: огляд літератури та проблемні питання. *Підприємництво, господарство і право.* 2016. № 10. С. 87, 89.

2. Кравчук С. Й. Економічна злочинність в Україні. URL : http://westudents.com.ua/knigi/116-ekonomchna-zlochinnst-v-ukran-kravchuksy.html

3. Толуб’як В. С., Королюк Ю. Г. Політика економічної безпеки України в умовах глобальних загроз. *Державне управління: удосконалення та розвиток.* 2019. № 6. URL : http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1448

4. Харко Д. М. Кримінологічні проблеми щодо визначення поняття та ознак сучасної економічної злочинності як фактора тінізації економіки України. URL : http://www.apdp.in.ua/v55/119.pdf

УДК 336.71:351.863

Москаленко Наталія,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри фінансових ринків та технологій,
Лавренюк Віталій,
аспірант кафедри кримінального права та процесу,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА БАНКІВ У ПЕРІОД ТРИВАЛОЇ ВІЙНИ

Moskalenko Natalia,
Faculty of Economics Sciences, associate professor,
Associate Professor of the Department
of Financial Markets and technologies,
Vitaly Lavreniuk,
graduate student of the Department of Criminal Justice,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

FINANCIAL SECURITY OF BANKS DURING THE PROLONGED WAR

Фінансова безпека є ключовим елементом успішної діяльності банку. Постійне підтримання фінансової безпеки необідне для забезпечення стабільності та досягнення основних цілей фінансової установи. Саме у період воєнного стану в Україні фінансова безпека банків набуває особливої важливості та вимагає впровадження кардинальних трансформаційних заходів. Зміни на ринку банківських послуг пов’язані з виникненням проблем у ресурсному забезпеченні банків, їх фінансовій стійкості та запровадженням додаткових регуляторних вимог з боку НБУ.

Зосередження уваги на безпеці банків і банківської системи в сучасних умовах економічного розвитку та військових дій знаходить відображення в нормативно-правових документах, що визначають національну безпеку держави і регулюють розвиток фінансового сектору України. До ключових з них належать: Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року [1]; Стратегія забезпечення державної безпеки [2]; Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року [3]; Стратегія розвитку фінтеху в Україні до2025 року [4].

Згідно зі Стратегією забезпечення державної безпеки, фінансова безпека підтримується шляхом реалізації таких заходів: розвиток міжнародного співробітництва у сфері безпеки, боротьба з тероризмом і його фінансуванням, протидія кіберзлочинності, запобігання поширенню зброї масового знищення, протидія відмиванню доходів, отриманих незаконним шляхом, та боротьба з транснаціональною організованою злочинністю [2].

Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року охоплює такі стратегічні напрями: ефективне регулювання фінансового сектору та вдосконалення наглядових механізмів; забезпечення стійкості державних фінансів; підтримка економіки шляхом кредитування; створення умов для залучення довгострокових ресурсів; підвищення доступності фінансових послуг та захисту прав інвесторів і кредиторів; зростання фінансової обізнаності та інклюзії населення; розвиток інфраструктури ринків капіталу та інтеграція фінансового ринку України у світову фінансову систему; розвиток цифрової економіки; формування відкритої архітектури фінансового ринку та оверсайту, розвиток ринку FinTech, цифрових технологій і регуляторних платформ; сприяння розвитку SupTech і RegTech [3].

Ці стратегії та нові виклики у фінансовій сфері створюють основу для переосмислення та визначення нових загроз, що впливають на подальший розвиток банківської системи, а саме:

- **Кіберзагрози та кібератаки**. Збільшення масштабів кібератак на банки, які можуть призвести до витоку даних, втрати фінансових коштів і підриву довіри до банківської системи.
- **Залежність від цифрових технологій.** Активна цифровізація банків підвищує ризики пов’язані з технологічними збоями, зловживанням даними та атаками на інфраструктуру, зокрема через зростання популярності FinTech.
- **Фінансування тероризму та відмивання коштів**. Виклики в боротьбі з фінансуванням тероризму та відмиванням доходів, особливо зважаючи на посилення міжнародного контролю над нелегальними фінансовими потоками.
- **Нестабільність фінансових ринків.** Економічна нестабільність в період повномасштабного вторгнення та коливання на глобальних фінансових ринках можуть негативно впливати на стабільність банків, особливо вразливі до цього держави з залежною економікою.
- **Загроза ліквідності**. Нестача ліквідності може стати проблемою в умовах кризи, адже банки потребують стабільного фінансування для підтримки своїх операцій.

- **Політичні та регуляторні ризики.** Зміни у політичному курсі, міжнародні санкції чи нові регуляторні вимоги можуть суттєво вплинути на діяльність банків і вимагати додаткових витрат на дотримання нових стандартів.
- **Економічна нестабільність та інфляція**. Економічна криза, висока інфляція чи падіння купівельної спроможності можуть призвести до зменшення попиту на банківські послуги та збільшення ризиків неплатежів за кредитами.
- **Соціальна нестабільність і втрати кадрів**. Еміграція кваліфікованих працівників унаслідок соціальної нестабільності та загрози життю в воєнний час зменшує кадровий потенціал банківської системи.

Сучасні виклики у банківській сфері, в період повномасштабної війни, вимагають постійного моніторингу та переосмислення існуючих загроз. Нові ризики, такі як кіберзагрози, залежність від цифрових технологій, зростання фінансових злочинів, нестабільність ринків та економічні коливання, створюють додаткові перешкоди для стабільного функціонування банківської системи. Також значним є вплив політичних, регуляторних, соціальних та кадрових ризиків, які можуть дестабілізувати банківську галузь. Успішне реагування на ці загрози є необхідною умовою для забезпечення фінансової безпеки та стійкості банківського сектору в умовах змін і невизначеності.

Впровадження заходів, а саме: підвищення кібербезпеки, диверсифікація технологічних рішень, розвиток систем протидії відмиванню грошей, зміцнення фінансової стабільності, **забезпечення регуляторної відповідності**, моніторинг економічної ситуації, залучення та утримання кваліфікованих кадрів, дозволить посилити стійкість банківської системи до нових загроз, а також забезпечити її довгостроковий розвиток і здатність до адаптації в сучасних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року : Указ Президента України від 11.08.2021 № 347. URL : https://www.president.gov.ua/documents/3472021-39613. (дата звернення: 15.04.2024).

2. Стратегія забезпечення державної безпеки : Указ Президента України від 16.02.2022 № 56. URL : https://www.rnbo.gov.ua/ua/Ukazy/5264.html (дата звернення: 15.04.2024).

3. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року : рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 27.12.2019 № 797. URL : https://ips.ligazakon.net/document/kl190364 (дата звернення: 15.04.2024).

4. Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року. Сталий розвиток інновацій, кешлес та фінграмотність / Національний банк України. 2020. 9 липня. URL : https://bank.gov.ua/ua/file/download?file= Strategy_finteh2025.pdf (дата звернення: 15.04.2024).

УДК 336.71:351.863

Москаленко Наталія,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри фінансових ринків
та технологій;
Денисенко Ярослав,
здобувач вищої освіти 4 курсу
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа, страхування
та фондовий ринок»,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Moskalenko Nataliya,
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Financial Markets and Technologies;
Yaroslav Denysenko,
Higher Education Seeker, 4th Year Student
specialty 072 «Finance, banking, insurance
and the stock market»,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

FINANCIAL MONITORING AS AN IMPORTANT ELEMENT OF ENSURING NATIONAL SECURITY IN TODAY'S CONDITIONS

Фінансовий моніторинг є ключовим інструментом протидії різноманітним загрозам національній безпеці, що виникають в умовах глобалізації та розвитку фінансових технологій. У сучасному світі, де економічні зв’язки між країнами стали тіснішими, а фінансові потоки швидшими та менш контрольованими, ефективна система фінансового моніторингу набуває особливого значення.

Нині можемо стверджувати, що в умовах глобальних викликів, таких як економічні кризи, геополітичні напруження та технологічні зміни, фінансовий моніторинг стає не лише важливим інструментом для захисту фінансової системи, але й невід'ємною частиною національної безпеки.

Так, слід виокремити, що метою фінансового моніторингу є боротьба з відмиванням грошей не лише на рівні держави, а й у глобальному контексті. Зазвичай фінансовий моніторинг має не тільки кримінальний аспект. Одним із результатів використання інструментів фінансового моніторингу може бути відмова банку від проведення платежу, якщо клієнт не може підтвердити законність походження коштів, які використовуються для транзакції, тобто не здатен довести легітимність своїх доходів. Як зазначає С. Кульпінський, «підвищена увага органів фінансового моніторингу може бути зумовлена наступними факторами: накопиченням коштів на рахунках завдяки зарплаті «в конверті»; заробітком за кордоном; незадекларованими доходами від надання певних послуг або прихованою підприємницькою діяльністю; неофіційними подарунками, зокрема від родичів, батьків або близьких людей; відсутністю офіційних доходів, наприклад, коли особа не працює, є студентом або безробітним» [1, с. 35].

Фінансовий моніторинг, зокрема це система заходів, спрямованих на виявлення та запобігання незаконним фінансовим операціям, таким як відмивання грошей, ухилення від сплати податків та фінансування тероризму. У свою чергу, він включає в себе постійний нагляд за фінансовими транзакціями з метою виявлення сумнівних або підозрілих фінансових потоків, що можуть свідчити про незаконні або неправомірні операції [2].

Система фінансового моніторингу є складовою частиною національної системи економічної безпеки країни. Так, Є. Середа, О. Сокирко та В. Шепиленко визначають, що вона включає три рівні органів і організацій, що функціонують у цій сфері та перебувають у постійній взаємодії. Перший рівень — це державна служба фінансового моніторингу, яка виконує функції уповноваженого органу в цій області. Другий рівень складають наглядові органи, що здійснюють контроль за діяльністю учасників фінансового моніторингу. Третій рівень охоплює агентів фінансового моніторингу – організації, які проводять операції з грошовими коштами або майном, а також приватних підприємців. Всі три рівні системи взаємодіють з правоохоронними органами, організаціями, що постачають інформацію, а також проводять фінансову розвідку [2].

Доречно також виокремити систему суб'єктів фінансового моніторингу, яку складають суб'єкти вищого і нижчого рівнів. Безпосередній контроль за фінансовими операціями здійснюють суб'єкти нижчого рівня. До вищого рівня

суб'єктів фінансового моніторингу належать компетентні державні органи, такі як: Національний банк України, Міністерство цифрової трансформації України, Міністерство юстиції України, Міністерство фінансів України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Державна служба фінансового моніторингу України, які безпосередньо контролюють агентів фінансового моніторингу. Нагляд за суб'єктами фінансового обігу здійснює Державна служба фінансового моніторингу України, основним завданням якої є збір, обробка та аналіз інформації про фінансові операції, що є предметом фінансового моніторингу [3, с. 99].

Отже, фінансовий моніторинг є одним із ключових елементів забезпечення національної безпеки в умовах сучасних глобальних викликів. Його ефективна реалізація дозволяє не лише запобігати злочинним фінансовим операціям, таким як відмивання грошей і фінансування тероризму, а й сприяє стабільності національної економіки, підвищенню довіри до фінансових інститутів та зміцненню державного контролю над фінансовими потоками. З урахуванням швидкого розвитку фінансових технологій та збільшення складності міжнародних фінансових зв'язків, роль фінансового моніторингу стає все більш важливою для протидії новим загрозам і викликам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кульпінський С. Роль фінансової безпеки України в поглибленні інтеграційних стосунків з європейськими країнами. *Фінансова консультація.* 2020. № 5. С. 34–38.

2. Середа Є., Сокирко О., Шепиленко В. Фінансовий моніторинг в системі національної безпеки України. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 62. URL : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-82 (дата звернення: 11.11.2024).

3. Мілімко Л. В. Роль та значення фінансової безпеки в системі економічної безпеки держави. Економічна безпека: організаційно-правові, інформаційно-аналітичні та оперативно-розшукові засади. Ірпінь, 2024. С. 97–101.

4. Москаленко Н. В. Концептуальні аспекти фінансової безпеки банку. Збірник наукових праць Державного податкового університету. 2024. № 1. С. 53–58. URL : https://doi.org/10.32782/2617-5940.1.2024.8 (дата звернення: 13.11.2024).

УДК 339

Ніколенко Олександр,
аспірант
Науковий керівник:
Піжук Ольга,
д-р екон. наук, доцент,
професор кафедри економіки,
підприємництва та бізнес-адміністрування,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

РОЛЬ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ПОВОЄННІЙ РЕКОНСТРУКЦІЇ УКРАЇНИ: ЕКОНОМІЧНІ ТА БЕЗПЕКОВІ ПЕРСПЕКТИВИ

Nikolenko Oleksandr,
postgraduate student
Academic supervisor:
Olga Pizhuk,
Doctor of Economics, Professor,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

THE ROLE OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES IN THE POST-WAR RECONSTRUCTION OF UKRAINE: ECONOMIC AND SECURITY PERSPECTIVES

Процес євроінтеграції відіграє значну роль для України, особливо в контексті повоєнної реконструкції та майбутнього розвитку. Війна залишила глибокі наслідки для економіки, інфраструктури та загальної безпекової ситуації України, створивши нагальну потребу в комплексних стратегіях відновлення та зростання. У цьому контексті європейська інтеграція пропонує певні можливості для відбудови вітчизняної економіки та забезпечення стабільності й довгострокового процвітання України.

Варто зазначити, що ця проблематика стала ключовою у низці досліджень українських та іноземних вчених, зокрема Мартинович Н., Бойченко Е., Дієліні М., Хасіч Т., Цифакіс Н., Гравінгхольт Й. та інші. Це свідчить про актуальність

вивчення даної теми, що, у свою чергу, обумовлює потребу в її глибшому аналізі. Відтак, мета цього дослідження полягає у обґрунтуванні важливості ролі саме євроінтеграційних процесів у повоєнній реконструкції України з економічної та безпекової перспективи.

Станом на 31 грудня 2023 року збитки України від агресії Росії оцінюються приблизно в $152,5 млрд. прямих втрат, зокрема через руйнування житлових будинків, інфраструктури, сільського господарства, промисловості та енергетики[1]. Уряд України, Світовий банк, Європейська комісія та ООН оцінюють загальні потреби для відновлення країни на рівні $486,2 млрд. на наступне десятиліття [1]. Реконструкція країни вимагає не лише внутрішніх ресурсів, але й активної міжнародної співпраці. Тим часом після повномасштабного вторгнення Росії в 2022 році Україна подала заявку на вступ до ЄС і в червні того ж року отримала статус кандидата, що підтверджує євроінтеграційний курс країни. Цей курс є однією з ключових стратегій відновлення повоєнного періоду, адже інтеграція з ЄС може забезпечити приплив інвестицій, модернізацію інфраструктури та відкриття нових ринків для українських підприємств, тим самим зміцнюючи економіку країни.

Фактично роль інтеграції з ЄС у відновленні України передбачає два основних блоки: державний/міжнародний та приватний сектори.

Щодо державного та міжнародного сектору, Європейський Союз затвердив пакет у розмірі €50 мільярдів на підтримку України – "Ukraine Facility" [2]. Цей фонд передбачає надання важливої фінансової підтримки для реконструкції, економічної стабільності та необхідних реформ для євроінтеграції. Фінансування заплановане на 2024–2027 роки, включає €33 мільярди у вигляді позик та €17 мільярдів у вигляді грантів [3].

Ця ініціатива відображає прагнення ЄС допомогти Україні відновитися після війни та відповідає її ширшій інтеграції з ЄС. В цілому програма "Ukraine Facility" охоплює три основні сфери: пряму підтримку державного бюджету (€38,27 млрд), формування інвестиційного фонду (€6,97 млрд) та підтримку адміністративних і технічних реформ України (€4,76 млрд) [3].

Станом на 6 листопада 2024 року Уряд успішно виконав 25 індикаторів Плану, що дозволило Україні отримати 12 млрд євро у рамках Ukraine Facility. До кінця року очікується ще 4 млрд євро фінансування за результатами виконання індикаторів третього кварталу, що критично необхідно для підтримки макроекономічної стабільності України [4].

Отже, євроінтеграція відкриває доступ до значних фінансових ресурсів, які можуть бути спрямовані на відбудову інфраструктури, відновлення виробництва, підтримку малого та середнього бізнесу тощо. Зокрема, Європейський

банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) і Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) вже зараз активно фінансують інфраструктурні проєкти, які сприяють розвитку транспортної мережі та модернізації енергетичного сектору. Так, у 2023 році ЄІБ виділив €450 млн на відновлення критичної інфраструктури, включаючи €250 млн на проєкт "Ukraine Recovery III" і €200 млн на проєкт "Ukraine Water Recovery". Ці проєкти фокусуються на відновленні транспортних мереж, систем енергопостачання та водопостачання [5].

Серед інших проєктів, спрямованих на модернізацію інфраструктури України: Проєкт відновлення міського транспорту: €150 млн (2020 рік), Програма модернізації водопостачання: €200 млн (2021 рік), Загальна підтримка енергетичної безпеки: €100 млн (2022 рік) [5].

Щодо приватного сектору, тут ЄС залишається найбільшим торговельним партнером України, на частку якого припадає 56% від загального обсягу зовнішньої торгівлі України (2023 рік) [6].

Принагідно, протягом останніх п’яти років товарообіг між Україною та Європейським Союзом демонструє зростання: не зважаючи на війну, товарообборот збільшився на 22,15% (10,14 млрд $) (рис. 1) [7]. Ці дані підтверджують важливість торговельних відносин між Україною та ЄС, особливо в контексті поточних викликів.

Рисунок 1 – Загальний товарооборот між Україною та країнами ЄС за період 2019–2023, млрд $

Узагальнюючи, роль бізнесу ЄС у повоєнній відбудові України можна відобразити через прямі іноземні інвестиції (ПІІ), розвиток експорту та поліпшення торговельного балансу, підтримку інновацій та трансфер технологій, посилення ролі у розвитку малого та середнього бізнесу, гуманітарну допомогу та корпоративну соціальну відповідальність, допомогу у відновленні інфраструктури тощо.

1. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) є одним із ключових факторів, які можуть підтримати економіку в період кризи. Міжнародні компанії, інвестуючи в український ринок, допомагають створювати робочі місця, відповідно знижувати рівень безробіття та наповнювати державний бюджет. Наприклад, інвестиції у відбудову інфраструктури, енергетичного та аграрного секторів сприяють компенсації деяких втрат, які зазнала країна. Уряди та компанії з країн Заходу, а також міжнародні фінансові інститути, надаючи кредити та гранти для сприяння економічному відновленню, додатково стимулюють ПІІ. Реальними прикладами компаній з активною інвестиційною діяльністю в Україні є ArcelorMittal (Люксембург), CRH (Ірландія), Nestle (Швейцарія), BWT (Австрія), Sanofi (Франція), Cargill (США), General Electric (США) тощо. У 2023 загальний річний обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну склав $4.25 млрд, при цьому частка з країн ЄС склала 74.4% [8].

2. Міжнародний бізнес підтримує розвиток експортного потенціалу України. Попит на українську продукцію за кордоном, особливо у сфері сільського господарства, металургії, будівництва та ІТ-послуг, забезпечує надходження до бюджету та підтримує стабільність валюти. Крім того, розширення торгівлі заохочує компанії адаптувати свою продукцію до міжнародних стандартів, підвищуючи конкурентоспроможність України на зовнішніх ринках. Орієнтовані на експорт компанії з іноземними інвестиціями є прикладами цього тренду.

3. Міжнародні компанії, працюючи в Україні, сприяють передачі сучасних технологій та ноу-хау, тим самим підвищуючи ефективність та екологічність виробництва. Це особливо важливо у таких галузях, як оборона, ІТ та енергетика, де останні розробки допомагають створювати продукцію відповідно до сучасних стандартів. До того ж, доступ до міжнародних ринків мотивує вітчизняні компанії інвестувати в інновації, збільшуючи власну конкурентоспроможність.

4. Міжнародні компанії також впливають на розвиток українського малого та середнього підприємництва, сприяючи співпраці у ланцюжках поставок. Малі підприємства отримують доступ до ресурсів, фінансування та навчання, що дозволяє їм інтегруватися у глобальні виробничі процеси. Це сприяє розширенню асортименту продукції та послуг, підвищенню якості та стимулює регіональний економічний розвиток.

5. Міжнародний бізнес активно приймає участь у гуманітарній допомозі та соціальних ініціативах, спрямованих на підтримку громадян, які постраждали від війни. Багато компаній надають фінансову допомогу для відновлення зруйнованої інфраструктури, постачають медичні засоби, продукти харчування

та тимчасове житло для переселенців. Така допомога зменшує навантаження на державний бюджет та покращує умови життя людей у кризових ситуаціях.

6. Міжнародний бізнес бере участь у відбудові критичної інфраструктури, включаючи транспортні мережі, енергетичні системи, медичні та освітні заклади. Проєкти, фінансовані міжнародними організаціями та компаніями, дозволяють швидше відновлювати постраждалі регіони та підтримувати нормальне функціонування економіки. Це сприяє покращенню інвестиційного клімату й підвищенню довіри до економічного потенціалу країни.

Таким чином, євроінтеграція є важливим чинником у повоєнній відбудові України та її економічному розвитку. Завдяки співпраці з ЄС Україна може отримати доступ до фінансових ресурсів, передових технологій і розширення ринків як за рахунок державного/міжнародного сектору так і приватного. Це сприятиме економічному відновленню, підвищенню рівня життя населення країни та як результат – її економічної безпеки в цілому. Комплексна успішна інтеграція України в європейський економічний простір забезпечить стале економічне зростання та створить надійний фундамент для відбудови країни після війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Third Rapid Damage and Needs Assesment (RDNA3): February 2022 – December 2023. Publicated: February 2024, the World Bank, the Government of Ukraine, the European Union, the United Nations.

2. Європейська комісія / Офіційний вебсайт. URL : https://commission.europa.eu/

3. Офіційний урядовий портал програми «Ukraine Facility». URL : https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/

4. Міністерство економіки України / Офіційний вебсайт. URL : https://me.gov.ua/

5. Європейський інвестиційний банк / Офіційний вебсайт. URL : https://www.eib.org/

6. Представництва України в ЄС / Офіційний вебсайт. URL : https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/

7. Державна служба статистики України / Офіційний вебсайт. URL : https://www.ukrstat.gov.ua

8. World Investment Report 2024: Investment facilitation and digital government. Publicated: July, 2024, the United Nations publication issued by the United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD).

УДК 347

Опанащук Максим,
аспірант кафедри фінансового та податкового права,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

СТЯГНЕННЯ АКТИВІВ У ДОХІД ДЕРЖАВИ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Opanashchuk Maksym,
Postgraduate student at the Department of Financial and Tax Law,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

SEIZURE OF ASSETS FOR THE BENEFIT OF THE STATE: CRIMINAL LAW ASPECT

В умовах повномасштабного вторгнення та надзвичайної загрози суверенітету та територіальній цілісності України законодавцем внесено зміни до Закону України «Про санкції» [1] (далі – Закон), якими запроваджено новий винятковий вид санкцій – стягнення активів в дохід держави.

Цей вид санкції передбачає примусову передачу активів Фонду державного майна України або іншому уповноваженому органу майна або коштів на виконання рішення суду.

Особливістю цієї санкції є, по-перше, можливість стягнення активів в дохід держави у період дії воєнного стану; по-друге, застосуванню санкції має передувати накладення щодо фізичної або юридичної особи іншої санкції у виді блокування активів; по-третє, підставою застосування цієї санкції є вчинення суспільно небезпечних діянь, перелік яких детально визначено законом. Окрім того, рішення щодо застосування саме цього виду санкції приймається судом – Вищим антикорупційним судом як судом адміністративної юрисдикції, в зв'язку з чим внесено зміни до Кодексу адміністративного судочинства України.

Окрім того, у цій категорії справ запроваджено стандарт доказування за принципом «балансу ймовірностей», що полягає в ухваленні рішення на користь тієї сторони, сукупність доказів якої є більш переконливою порівняно із сукупністю доказів іншої сторони [2].

Запропоновані зміни до санкційного законодавства та процесуального кодексу викликали певний інтерес серед фахівців права, науковців та практиків, враховуючи відсутність однозначного розуміння правової природи санкцій в цілому, недослідженість питання щодо віднесення стягнення активів в дохід держави до юридичної відповідальності певного виду, існування різних бачень стосовно збалансованості процедур з їх застосування, зокрема, у судовому порядку.

До внесення змін до Закону України «Про санкції» щодо впровадження стягнення активів Верховний Суд у складі Касаційного адміністративного суду у рішенні від 23.09.2021 у справі № 9901/635/18 в контексті блокування активів та запобігання виведення капіталів за межі України вказав, що *«відповідно до статті 1 Закону України «Про санкції» санкції не є видом юридичної відповідальності, а є спеціальними економічними та іншими обмежувальними заходами»* [3].

Враховуючи правові підстави вжиття санкцій, передбачених Законом України «Про санкції», їх зміст, а також внесення змін щодо можливості безповоротного стягнення активів в дохід держави, зазначене твердження суду наразі є вкрай спірним.

Так, М.І. Хавронюк зазначав, що природа санкцій є адміністративно-правовою, обґрунтовуючи це тим, що «спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи» не мають на меті покарання, а обмежувальні заходи не передбачають ані позбавлення людини волі, ані власності, ані інших конституційних прав та свобод. Беззаперечним є твердження, що переважна більшість обмежувальних заходів, передбачених Законом України «Про санкції», ще задовго до прийняття цього закону застосовувались до правопорушників уповноваженими органами на підставі спеціального законодавства [4].

До внесення змін до Закону України «Про санкції» щодо стягнення активів в дохід держави достатніх підстав для висновку про віднесення санкцій як спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів до кримінального покарання не було з низки причин: 1) відсутність потреби у встановленні вини та ухвалення вироку; 2) наслідки застосування санкцій не були співставними з тяжкістю кримінального покарання; 3) процесуальна форма не передбачала судового розгляду.

Разом з тим, зі зміною Закону ознаки діянь, що можуть бути підставою для вжиття санкцій у виді стягнення активів в дохід держави, набули спільних рис з низкою складів кримінальних правопорушень, що стало підставою для поширеної думки про ототожнення санкцій з кримінальною відповідальністю.

Рішення про вилучення активів в дохід держави безумовно є втручанням у «права та обов'язки цивільного характеру» у розумінні п. 1 ст. 6 Європейської конвенції з прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенція) щодо

права на справедливий суд, однак, не менш вагоме значення має відповідність санкції такого виду ст. 7 Конвенції стосовно заборони покарання без закону та ст. 13 Конвенції щодо права на ефективний спосіб правового захисту.

Запровадження нового виду санкції зумовило необхідність у відмежуванні спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів від понять «кримінального обвинувачення» у розумінні Конвенції та «злочину» згідно з національним законодавством.

Так, у рішенні Європейського суду з прав людини «Енгель та інші проти Нідерландів» сформульовано автономне значення «кримінального обвинувачення» для цілей Конвенції та визначено, що запроваджене на національному рівні та вчинене діяння набуває ознак «кримінального обвинувачення» для цілей Конвенції за наявності таких критеріїв:

1) критерій національного права (якщо вчинене діяння прямо підпадає під ознаки злочину відповідно до національного законодавства);

2) критерій мети та тяжкості наслідків (якщо у санкції наявний саме елемент покарання, а передбачені наслідки є достатньо суворими);

3) критерій кола адресатів (якщо відповідальність поширюється на невизначене коло осіб) [5].

Припускаючи віднесення стягнення активів в дохід держави до юридичної відповідальності певного виду (що наразі заперечується Вищим антикорупційним судом), слід зауважити, що підстави для застосування санкції у виді стягнення активів визначено безпосередньо Законом України «Про санкції», тобто, застосування санкцій не є наслідком вчинення суспільно-небезпечних діянь, які є кримінальними правопорушеннями, визначеними Кримінальним кодексом України. З цих підстав перший критерій щодо віднесення діяння до злочину відповідно до національного законодавства формально не виконується. Однак, відсутність першого критерію не є визначальною за умов наявності інших двох критеріїв.

В контексті тяжкості наслідків застосованої санкції у виді стягнення активів в дохід держави слід відмітити, що Кримінальний кодекс України передбачає покарання для осіб у виді конфіскації майна. Стосовно юридичних осіб можливе застосування спеціальної конфіскації, що також полягає в примусовому безоплатному вилученні у власність держави активів. Отже, стягнення активів в дохід держави як особливий вид санкцій за суттєвістю наслідків для особи може сягати рівня існуючого кримінального покарання за національним законодавством.

Щодо мети наслідків застосування санкції слід зауважити, що стягнення активів може виконувати одразу декілька функцій, зокрема, політичного тиску на державу-агресора, забезпечення фінансування держави. Попри превентивну

та компенсаційну функцію, санкція у виді стягнення активів може мати й каральний характер (репресивний, пенальний), враховуючи, що стягнення в дохід держави як захід застосовний лише у разі підтвердження судом обставин вчинення особою вчинків, які фактично є протиправними винними діяннями, хоч встановлення судом вини особи законом прямо не вимагається. Як наслідок, санкції у виді стягнення активів повністю відповідають другому критерію за тяжкістю наслідків та їх метою.

Стосовно третього критерію варто зазначити, що Закон України «Про санкції» охоплює значну кількість обмежувальних заходів, які можуть стосуватись як держав, так і фізичних або юридичних осіб, резидентів та іноземців, що вказує на те, що застосування санкцій не має обмеження за колом осіб, що вказує на відповідність і третьому критерію також.

Слід відмітити, що Європейський суд з прав людини у випадку наявності труднощів у кваліфікації порушення як кримінального вдається до кумулятивного підходу щодо оцінки наведених вище критеріїв [6]. При цьому, така оцінка надається виходячи з конкретних обставин справи, що перебуває на розгляді.

Як висновок слід зазначити, що застосування санкцій у виді стягнення активів в дохід держави в окремих випадках, залежно від обставин конкретної справи, може набути ознак «кримінального обвинувачення» у світлі статті 7 Конвенції, що вказує на необхідність забезпечення державою відповідних достатніх процесуальних гарантій. Дотримання цих гарантій є обов'язковим в силу низки міжнародних правових актів, які вимагають належне дотримання задекларованих принципів законності, прозорості, об'єктивності, відповідності меті, ефективності, а також презумпції невинуватості.

Таким чином, застосування санкції у вигляді стягнення в дохід держави окрім серйозного втручання у права осіб може мати ознаки кримінального обвинувачення, що вказує на необхідність застосування для осіб ширших процесуальних гарантій, більш характерних в першу чергу для кримінального процесу, у порівнянні з наразі запропонованими Кодексом адміністративного судочинства України правилами розгляду цієї категорії справ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про санкції : Закон України від 14.08.2014 № 1644-VII : станом на 8 берез. 2024 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text (дата звернення: 15.11.2024).

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності санкцій, пов'язаних з активами окремих осіб : Закон України від 12.05.2022 № 2257-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2257-20#Text (дата звернення: 15.11.2024).

3. Рішення Верховного Суду у складі Касаційного адміністративного суду у рішенні від 23.09.2021 у справі № 9901/635/18 : Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : https://reyestr.court.gov.ua/Review/99976943 (дата звернення: 15.11.2024).

4. Хавронюк М. Про «санкції» як спеціальні обмежувальні заходи: регламентація і ризики застосування / Центр політико-правових реформ. URL : https://pravo.org.ua/blogs/pro-sanktsiyi-yak-spetsialni-obmezhuvalni-zahody-reglamentatsiya-i-ryzyky-zastosuvannya/ (дата звернення: 15.11.2024).

5. Рішення Європейського суду з прав людини від 08.06.1976 у справі «ENGEL AND OTHERS v. THE NETHERLANDS». URL : https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B"itemid":["001-57479"]%7D (дата звернення: 15.11.2024).

6. Рішення Європейського суду з прав людини від 24.02.1994 у справі «BENDENOUN v. FRANCE». URL : https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-57863%22]} (дата звернення: 15.11.2024).

УДК 336.22:005.35:339.923

Пирог Віктор,
здобувач третього (доктор філософії) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Дацій Олександр,
д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри маркетингу, ННІ управління, економіки та бізнесу, Приватне акціонерне товариство «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», м. Київ, Україна

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙ НА ФІСКАЛЬНУ ПОЛІТИКУ КОРПОРАЦІЙ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Pyroh Viktor,
Postgraduate student
Academic supervisor:
Datsii Oleksandr,
Doctor of Economic Sciences, Full Professor, Head of the Department of Marketing, Educational and Scientific Institute of Management, Economics and Business Private joint-stock company «Higher educational institution «Interregional Academy of Personnel Management», Kyiv, Ukraine

THE IMPACT OF SOCIAL INNOVATIONS ON CORPORATE FISCAL POLICY IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

Роль соціальних інновацій у фіскальній політиці корпорацій стає дедалі важливішою у зв'язку з євроінтеграційними процесами, що відкривають нові можливості для українських компаній. В умовах глобальної інтеграції корпорації стикаються з необхідністю адаптації до соціально відповідальних стандартів і використання соціальних інновацій для зміцнення своїх позицій на ринку.

Фіскальна політика, орієнтована на підтримку таких інновацій, може забезпечити сталість розвитку та сприяти позитивним змінам.

Попередні дослідження Волосюк, Степаненко та Максимова [1] наголошують на значенні стимулювання зелених інвестицій як елемента соціально відповідальної політики в Україні. У роботі Кобеля-Звір та Звір [2] досліджуються грантові можливості для українських компаній у рамках програми «UkraineReady4EU», які сприяють євроінтеграції. Систематичний огляд корпоративних соціальних інновацій, представлений Діонісіо та де Варгасом [3], закладає фундамент для подальшого дослідження фіскальних аспектів. Гембл та Муньйос [4] аналізують податкові стимули та їхню неоднозначну роль у сприянні соціальним ініціативам. У цих роботах залишаються невирішені аспекти впливу соціальних інновацій на фіскальну політику в умовах євроінтеграції.

Мета цього дослідження полягала у визначенні механізмів впливу соціальних інновацій на фіскальну політику корпорацій у контексті євроінтеграції, а також у розробці рекомендацій для адаптації фіскальних стратегій українських компаній відповідно до європейських стандартів.

Результати дослідження показують, що соціальні інновації мають значний вплив на формування сучасної фіскальної політики корпорацій, особливо в умовах євроінтеграції. Податкові стимули, які надаються для підтримки соціально орієнтованих ініціатив, створюють сприятливі умови для інноваційної діяльності корпорацій, що націлені на досягнення сталого розвитку. Аналіз наявних моделей показує, що країни ЄС активно використовують податкові пільги та інші фіскальні механізми для стимулювання соціально відповідальних проектів, що підтверджують дослідження [5; 6].

Одним із ключових механізмів, який сприяє розвитку соціальних інновацій, є надання грантів та пільг для проектів, що мають високу соціальну цінність. За результатами аналізу, такі моделі фіскальної підтримки активно впроваджуються у європейських країнах, де вони сприяють не лише економічному зростанню, але й розвитку соціального капіталу [7]. Успішний досвід цих країн може стати корисним для українського корпоративного сектору, адже адаптація подібних механізмів до українського ринку дозволить інтегрувати соціальні інновації в діяльність вітчизняних корпорацій, підвищуючи їхню конкурентоспроможність і стійкість.

Інший аспект дослідження стосується впливу фіскальної політики на довгострокову соціальну відповідальність компаній. Дані показують, що підтримка інноваційних проектів, спрямованих на соціальну користь, може значно підвищити ефективність корпоративної стратегії, адаптуючи її до вимог європейського

ринку. Наприклад, податкові пільги надаються корпораціям, які реалізують соціальні ініціативи в екологічній сфері, що дозволяє їм знижувати операційні витрати і покращувати імідж серед споживачів. Такі підходи мають перспективу для запровадження і в Україні, де соціально відповідальні компанії можуть стати провідниками змін у суспільстві [8].

Таким чином, досвід європейських країн демонструє, що соціальні інновації можуть бути ефективно інтегровані у фіскальну політику корпорацій, підтримуючи їхню соціальну місію і водночас забезпечуючи економічні вигоди. Український корпоративний сектор, приймаючи цей досвід, може запровадити подібні механізми, які дозволять розвивати соціально відповідальні практики та інтегруватися у європейське економічне середовище

Проведене дослідження підтверджує, що соціальні інновації можуть суттєво впливати на фіскальну політику корпорацій, сприяючи інтеграції соціальних стандартів у корпоративну культуру. Запропоновані механізми адаптації європейських підходів до українських умов можуть стати основою для розробки нових фіскальних інструментів, що сприяють соціально орієнтованій діяльності компаній в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волосюк М., Степаненко Т., Максимова І. Економічні механізми стимулювання зелених інвестицій та підприємництва. *Економіка та суспільство*. 2024. № 60. URL : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-127 (дата звернення: 14.11.2024).

2. Кобеля-Звір М. Я., Звір Ю. В. Гранти проекту «ukraineready4eu project» для українських бізнес-компаній. *Київський економічний науковий журнал*. 2024. № 5. С. 59–64. URL : https://doi.org/10.32782/2786-765x/2024-5-9 (дата звернення: 14.11.2024).

3. Dionisio M., de Vargas E. R. Corporate social innovation: a systematic literature review. *International business review*. 2020. Vol. 29, no. 2. P. 101641. URL : https://doi.org/10.1016/j.ibusrev.2019.101641 (date of access: 14.11.2024).

4. Gamble E. N., Muñoz P. How tax incentives slow down positive change in social impact ecosystems and what can we do about it. *Journal of business venturing insights*. 2021. Vol. 16. P. e00284. URL : https://doi.org/10.1016/j.jbvi.2021.e00284 (date of access: 14.11.2024).

5. Killian S., O'Regan P. Taxation and social enterprise: constraint or incentive for the common good. *Journal of social entrepreneurship*. 2018. Vol. 10, no. 1. P. 1–18. URL : https://doi.org/10.1080/19420676.2018.1517103 (date of access: 14.11.2024).

6. Linking corporate social responsibility, cooperation and innovation: the triple bottom line perspective / T. Mendes et al. *Innovation & management review*. 2021. URL : https://doi.org/10.1108/inmr-03-2021-0039 (date of access: 14.11.2024).

7. MNCs' corporate social innovation in emerging markets: antecedents, outcomes, and boundary conditions / A. C. Nwoba et al. *Management international review*. 2024. URL : https://doi.org/10.1007/s11575-024-00541-9 (date of access: 14.11.2024).

8. Tabares S., Dionisio M., Parida V. Leveraging corporate social innovation by hybrid organizations: A strategic perspective from B Corps in Latin America. *Journal of business research*. 2025. Vol. 186. P. 114945. URL : https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2024.114945 (date of access: 14.11.2024).

УДК 336

Скакун Вікторія,
здобувачка вищої освіти першого бакалаврського рівня
Науковий керівник:
Шикіна Наталія,
канд. екон. наук, доцент,
Одеський національний економічний університет,
м. Одеса, Україна

ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ ЯК ОСНОВА ДЛЯ СТАЛОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Skakun Victoria,
Applicant for higher education of the first bachelor's degree
Scientific supervisor:
Shykina Nataliya,
PhD in Economics, Assistant Professor of the Department of Finance,
Odessa National Economic University,
Odesa, Ukraine

FINANCIAL INCLUSION AS A BASIC FOR SUSTAINABLE ECONOMIC RECOVERY IN UKRAINE

Поняття фінансової інклюзії передбачає забезпечення доступу всіх громадян та підприємств до якісних фінансових послуг, таких як банківські рахунки, кредити, страхування, мобільні фінансові сервіси, цифрові платформи та інші інструменти, які сприяють залученню до економічної системи. У випадку України, це не лише питання соціальної справедливості та рівності, але й стратегічна необхідність для економічного розвитку та підвищення стійкості до кризових явищ.

Саме фінансова інклюзія має стати основою для сталого відновлення економіки України, адже лише завдяки забезпеченню доступу до фінансових послуг можна досягти економічного зростання, скорочення бідності та розширення підприємницької діяльності. За оцінками Світового банку, наразі лише близько

63% дорослого населення України мають банківські рахунки, тоді як у країнах Європейського Союзу цей показник сягає 95-98%. Відповідно, майже 10 млн українців залишаються поза банківською системою, що обмежує їх можливості отримання кредитів, інвестування у бізнес та накопичення коштів [1].

Недостатня фінансова інклюзія негативно впливає на динаміку малого та середнього бізнесу, який становить основу української економіки, адже понад 70% зайнятості забезпечується саме сектором МСП. Проте лише близько 25% малих та середніх підприємств мають доступ до кредитування, тоді як в розвинених країнах цей показник сягає 50-70%. Обмеження в доступі до кредитних ресурсів ускладнює розширення підприємств, інвестиції в інновації та підвищення продуктивності праці. За даними Національного банку України (НБУ), частка банківських кредитів, наданих МСП, становить лише близько 14% від загального обсягу кредитування, що є вкрай низьким показником [4].

Іншим важливим аспектом є доступність страхових продуктів, адже лише близько 7% українців використовують страхові послуги, порівняно з середнім європейським показником у 50-60%. Відсутність страхового захисту збільшує фінансову вразливість населення та підприємств до зовнішніх шоків, таких як стихійні лиха чи кризи, і знижує економічну стабільність загалом. Якщо б Україна досягла рівня страхового проникнення у 30%, це могло б забезпечити збільшення загального обсягу заощаджень та інвестицій, що стабілізувало б економіку на макрорівні.

Важливо також зазначити, що збільшення фінансової інклюзії сприятиме скороченню тіньової економіки, яка, за різними оцінками, становить від 27% до 33% ВВП України. У зв'язку з цим уряд втрачає податкові надходження обсягом до 10-12% ВВП, що негативно впливає на бюджет та обмежує можливості для інфраструктурних інвестицій, соціальної підтримки та інших стратегічних напрямків. Залучення населення до фінансової системи шляхом активного використання банківських рахунків, електронних платежів та кредитних послуг дозволить підвищити рівень прозорості фінансових потоків та збільшити податкову базу, що є важливим для післякризового відновлення [3].

Ще одним суттєвим фактором є розвиток цифрових фінансових інструментів, зокрема мобільних додатків та електронних платежів. За даними НБУ, кількість користувачів мобільного банкінгу в Україні зросла на 35% за останні два роки і досягла понад 18 млн осіб. Проте, навіть попри стрімкий розвиток цифрових послуг, близько 20% дорослого населення залишається без доступу до мобільного інтернету, що обмежує можливості використання цих інструментів. Для порівняння, у країнах ЄС доступ до інтернету має 95-98% населення,

що значно розширює можливості для фінансової інклюзії та сприяє економічному розвитку. Якщо Україні вдасться підвищити рівень доступу до мобільного інтернету на 10-15%, це могло б залучити додатково 3-4 млн осіб до фінансової системи [4].

Потенційний вплив фінансової інклюзії на економіку також можна оцінити на основі міжнародного досвіду. Згідно з дослідженнями Міжнародного валютного фонду (МВФ), підвищення фінансової інклюзії на 10% може призвести до зростання ВВП на душу населення на 0,3-0,5% щорічно, а також сприяти зниженню рівня бідності на 1-2%. Для України це означало б можливість додаткового зростання ВВП на 1-1,5 млрд доларів щороку, що є значним ресурсом для фінансування відновлення інфраструктури та соціальних програм. Окрім того, це дозволило б знизити рівень бідності, який, за даними Світового банку, зріс з 23% до 27% за останні два роки через війну та економічну кризу [5].

Крім того, підвищення фінансової інклюзії сприятиме формуванню більш стабільного середнього класу, що є основою для довготривалого економічного зростання. Доступ до кредитування, страхових продуктів та інвестиційних можливостей дозволить громадянам накопичувати капітал, інвестувати у житло, освіту та бізнес, що, у свою чергу, підвищить рівень споживання і сприятиме стабілізації економічного циклу. Наприклад, якщо середній дохід домогосподарств підвищиться на 10% завдяки більш активному залученню до фінансової системи, це забезпечить зростання роздрібного товарообігу та підтримає зайнятість у секторі послуг [2].

Таким чином, фінансова інклюзія є необхідною передумовою для сталого економічного відновлення України. Збільшення доступу до фінансових послуг для різних верств населення та підприємств, особливо у постраждалих від війни регіонах, дозволить активізувати підприємницьку діяльність, підвищити стійкість економіки до шоків та забезпечити довгострокове зростання ВВП.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Євтушенко Н., Стеценко Д. Фінансова інклюзія в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Grail of science.* 2024. № 40. С. 136–140. URL : https://doi.org/10.36074/grail-of-science.07.06.2024.015 (дата звернення: 07.11.2024).

2. Про схвалення Стратегії подолання бідності : розпорядж. Каб. Міністрів України від 16.03.2016 № 161-р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-2016-р#Text (дата звернення: 07.11.2024).

3. Тенденції тіньової економіки / Міністерство економіки України. URL : https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki (дата звернення: 09.11.2024).

4. Фінансова інклюзія як драйвер економічного зростання: що потрібно робити державі, бізнесу та громаді / Національний банк України. URL : https://bank.gov.ua/ua/news/all/finansova-inklyuziya-yak-drayver-ekonomichnogo-zrostannya-scho-potribno-robiti-derjavi-biznesu-ta-gromadi (дата звернення: 07.11.2024).

5. World Economic Outlook (WEO) Databases. International Monetary Fund. URL : https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2024/April (date of access: 07.11.2024).

УДК 336.1

Скляров Даниїл,
студент 2-го курсу групи ОБП-23-1
Науковий керівник:
Коляда Тетяна,
канд. екон. наук, доцент,
старший науковий співробітник,
доцент кафедри публічних фінансів,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Skliarov Danyil,
Student of the 2nd year, group OBP-23-1
Academic supervisor:
Koliada Tetiana,
Candidate of Sciences (Economics),
Associate Professor, Senior Research Fellow,
Associate Professor of the Department of Public Finance,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

TRENDS AND PERSPECTIVES OF THE DEVELOPMENT OF PUBLIC FINANCES OF UKRAINE IN CONDITIONS OF UNCERTAINTY

Ефективне функціонування публічних фінансів забезпечує здатність держави виконувати власні функції та сприяє соціально-економічному розвитку країни. Серед різних верств населення можна зустріти багато нарікань на те, що публічні фінанси функціонують неефективно з точки зору формування, розподілу та використання централізованих грошових фондів. Це пов'язано насамперед з високим податковим навантаженням, домінуванням фіскальної функції податкової системи та нехтуванням стимулюючою функцією, скороченням обсягів надання гарантованих суспільних послуг.

Саме тому питання фіскалізації публічних фінансів набуває сьогодні особливого значення. «Відбувається пошук оптимальної моделі формування фінансового простору країни, що сприятиме розвитку ділової активності та підвищенню рівня життя населення» [1, с. 57].

У фінансовій системі України, як і в інших країнах, дуже важливу роль відіграють публічні фінанси, які базуються на економічних та правових нормах і залежать від форми правління. Адже саме публічні фінанси покликані служити цілям загального добробуту, які в сучасних умовах мають вирішальне значення. Слід зазначити, що «бюджетна система відіграє важливу роль у фіскальній структурі, не тільки забезпечуючи акумуляцію необхідних коштів для виконання функцій держави, а й позитивно впливаючи на економічні, соціальні, політичні та регіональні процеси в суспільстві» [2, с. 75]. Таким чином, ефективність публічних фінансів та їх здатність задовольняти потреби населення значною мірою залежить від результативності бюджетної політики.

На формування та розвиток публічних фінансів України в умовах сьогодення впливає багато чинників. Серед них можна визначити основні:

1. Збройна агресія, що триває з лютого 2022 року, спричинила зміни у структурі доходів та витрат бюджетів усіх рівнів:

– збільшення витрат на оборону, основна частина бюджетних коштів спрямовується саме на забезпечення армії та оборонних потреб;

– скорочення податкових надходжень внаслідок руйнувань та зменшення економічної активності, держава отримує менше податків;

– збільшення дефіциту бюджету задля покриття додаткових витрат та компенсації втрачених доходів уряд змушений залучати зовнішні запозичення;

– зміни у структурі доходів та видатків через переорієнтацію бюджетних витрат на більш пріоритетні напрямки, такі як гуманітарна допомога, відновлення інфраструктури тощо.

2. Зростання ролі та значення міжнародної допомоги у формуванні фінансових ресурсів держави:

– фінансова підтримка: міжнародні партнери надають Україні значну фінансову допомогу для підтримки бюджету та проведення реформ;

– технічна допомога: експерти з різних країн допомагають Україні у вдосконаленні системи публічних фінансів, розробці нових законів та регламентів.

3. Необхідність проведення реформ у сфері публічних фінансів:

– податкова реформа: спрощення податкової системи, зниження податкового навантаження на бізнес, боротьба з ухиленням від сплати податків;

– бюджетна реформа: підвищення прозорості та ефективності бюджетного процесу, децентралізація фінансів, впровадження програмного бюджетування;

– управління державним боргом: створення ефективної системи управління державним боргом, забезпечення його сталості та мінімізація ризиків.

Зазначені чинники формують виклики та дозволяють визначити перспективи розвитку публічних фінансів України:

1. Відновлення економіки: після закінчення війни одним із головних завдань буде відновлення економіки та створення нових робочих місць.
2. Боротьба з корупцією: зменшення корупції є одним із ключових факторів для залучення інвестицій та підвищення довіри до держави.
3. Цифрова трансформація: впровадження цифрових технологій у сфері публічних фінансів для підвищення ефективності та прозорості.

У висновку слід зазначити, що розвиток публічних фінансів України в сучасних умовах є дуже складним і багатогранним процесом. Війна внесла значні корективи у формування фінансового простору країни, проте вона також стала каталізатором реформ. Для успішного розвитку публічних фінансів необхідна комплексна та системна робота, спрямована на підвищення ефективності використання бюджетних коштів, боротьбу з корупцією та створення сприятливого інвестиційного клімату.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фінансовий простір України в умовах глобалізаційних і деглобалізаційних трансформацій : монографія / за наук. ред. д-ра екон. наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України С. В. Онишко. Ірпінь : Державний податковий університет, 2023. 686 с.
2. Музиченко Г. В., Коляда Т. А. Зростання ролі держави в регулюванні темпів соціально-економічного розвитку як індикатор інтеграції України в європейський простір. *Politicus.* 2022. Спецвипуск. С. 72–78. DOI : https://doi.org/10.24195/2414- 9616.2022-spec.11

УДК 368:364:338

Стожок Людмила,
канд. екон. наук,
постдокторантка кафедри соціоекономіки
та управління персоналом,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
м. Київ, Україна

СОЦІАЛЬНІ РИЗИКИ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Stozhok Liudmyla,
PhD in Economics, postdoctoral
fellow of Socioeconomics
and Personnel Management Department,
Kyiv National Economics University
named after Vadym Hetman,
Kyiv, Ukraine

SOCIAL RISKS TO ECONOMIC SECURITY IN THE FACE OF UNCERTAINTY

Повномасштабній війні, яку розпочала Росія на території України, майже 1000 днів. Постійні обстріли по всій території країни завдають щоденних збитків інфраструктурі, породжують дисбаланс у діяльності інституцій, створюючи цим нові загрози економічній безпеці країни. Безперечно, неможливо оцінити масштаб загроз, оскільки неможливо передбачити ймовірність появи нових ризиків в умовах невизначеності. Наслідки війни – це занепад соціально-економічного та виробничого потенціалу країни, відновлення якого передбачатиме інвестиційно-інноваційного розвитку з урахуванням інклюзивності. Наразі мінімізація загроз для економічної безпеки країни є одним з головних завдань програм відновлення країни. Але, на жаль, заходи щодо посилення захисту населення від соціальної вразливості за умови настання соціальних ризиків, породжених війною, не мають бажаної результативності. Останнє свідчить про важливість превентивних дій з метою мінімізації появи нових соціальних ризиків з урахуванням постійного їх видозмінення та розширення.

Без сумніву, війна масштабно збільшила площину вразливості такими ризиками, як безробіття та бідність й загострила демографічну кризу. Обґрунтованим є формування на 2025 рік «бюджету війни», але не обґрунтованим є позиція Уряду щодо економії видатків у площині соціального захисту населення. Відповідно, в Проекті Закону Про Державний бюджет на 2025 рік передбачено зростання «спеціальних» заробітних плат на відміну від замороження розмірів мінімальної заробітної плати та пенсійних виплат. Так, незмінними проти поточного року залишаються розміри соціальних стандартів та гарантій (прожитковий мінімум на одну особу – 2920 грн, прожитковий мінімум для працездатних осіб – 3028 грн, прожитковий мінімум для осіб, які втратили працездатність – 2361 грн, мінімальна заробітна плата – 8000 грн). А якщо врахувати передбачуване зростання інфляції до 9,5% у 2025 році (7,9% у 2024 році), то це лише свідчить про посилення чутливості до соціальної вразливості. Останнє потребуватиме зростання виплат адресної соціальної допомоги, соціальної підтримки та субсидій. Вважаємо, що це суперечить обґрунтуванню Урядом зменшення видатків на соціальний захист населення до передбачуваного на 2025 рік розміру 80,8 млрд грн проти планового розміру 88,71 млрд грн на 2024 рік [1]. Аналіз соціально-економічного розвитку країни за період незалежності свідчить про намагання зменшити рівень бідності в країні. Але варто зазначити, що наразі вони взагалі відсутні і перенесені на невизначений проміжок часу. Вважаємо, що це посилює не тільки ризик бідності та нерівності, а й ризик зневіри.

Демографічна ситуація у країні була занадто складною і до війни, оскільки вже з 2013 року народжуваність має спадну динаміку, відповідно з 503,7 тис. до 187 тис. немовлят у 2023 році. А за перший рік війни, за даними Міністерства юстиції, народилося 209,4 тис. немовлят, що свідчить про падіння на рівні 24,6% [2]. Найбільшою загрозою наразі є людські втрати, масштаб яких неможливо передбачити. Як свідчать дані моніторингової місії ООН з прав людини в Україні, з 24 лютого 2022 року по вересень 2024 року в країні загинуло 11973 цивільних осіб [3]. Крім того, за даними Міжнародної організації з міграції, за два роки війни країну покинуло 6,5 млн осіб (ТПО) [4]. Таким чином, країна втрачає не лише людей, а й трудовий потенціал, робочу силу, оскільки не всі повернуться і не всі залишаться в країні після завершення війни. Ризик втрати робочої сили – це значні виклики для економічної безпеки, оскільки післявоєнне відновлення країни, за прогнозними розрахунками Міністерства економіки, потребуватиме 8,6 млн працівників [5].

Вважаємо, що дисбаланс на ринку праці посилить також зростання ймовірності настання ризику передчасного припинення трудової діяльності, погіршення стану здоров’я, що супроводжується втратою фізичних можливостей

(інвалідність внаслідок війни), необхідністю догляду за особами, які її потребують. За даними Єдиного державного реєстру ветеранів війни, станом на 1 жовтня 2024 року чисельність осіб з інвалідністю внаслідок війни становила 119714 осіб [6]. Тривалого відновлення потребують і особи, які зазнали тортур під час полону та окупації. Менш активною робочою силою є і особи, які пережили посттравматичний стресовий розлад, чисельність яких постійно зростає з 3167 осіб у 2021 році до 12494 осіб у 2023 році, а за січень-березень 2024 року їх кількість вже становила 3292 [7]. Активізує зазначене й те, що це працюючі особи працездатного віку, які стали чутливими до соціальної вразливості, оскільки вони на невизначений період втратили можливість отримувати належний рівень доходів і індивідуально забезпечувати захист й розвиток людського капіталу. Звісно, це неактивна робоча сила, але вони є суб'єктами ринку праці, що свідчить про надання їм всіх можливостей (з урахуванням бажання) реалізації соціальних прав.

Професійний досвід є важливим чинником заробітної плати, а неперервність навчання та зайнятості – основа розвитку людського капіталу. Слід наголосити, що війна посилила гендерну нерівність, яка проявляється в участі жінок у робочій силі. Збільшення сімейних обов'язків через переміщення, міграцію, втрату житла, мобілізацію чоловіків, появу в родині осіб, які потребують допомоги, в тому числі і осіб з інвалідністю внаслідок війни, є головним чинником посилення гендерного розриву в зайнятості. Останнє є основою забезпечення необхідного рівня та якості життя як зараз, так і під час досягнення пенсійного віку.

Не заперечуємо важливість відновлення інфраструктури, зокрема й доріг у прифронтових районах, але чи є обґрунтованою необхідність відновлювати зараз ті території, з яких продовжується евакуація населення через постійні обстріли. З метою реалізації зазначеного у проектному варіанті бюджету на 2025 рік передбачено відновлення Дорожнього фонду, який, нагадаємо, був закритий у 2024 році і, відповідно, його фінансування. Але, на жаль, не є актуальним інтеграція осіб з інвалідністю, яка не менше потребує спеціального облаштування доріг та безбар'єрного переміщення. Однозначно, це соціальні виклики сьогодення і заходи щодо їх вирішення з метою мінімізації ризику ізоляції повинні реалізовуватися зараз, а не залишатися прописаними в програмах відновлення країни після війни.

Війна породила невизначеність та створила умови, де соціально вразливими верствами є все населення, що потребує посиленого соціального захисту з метою недопущення актуальності поняття «покоління ізоляції». Беззаперечно, війна з її наслідками змінила країну територіально, економічно та демографічно.

Тривалість неактивності серед населення впливає на матеріальне становище індивіда та їх родин, і, відповідно, потребує соціальної допомоги та підтримки з метою зменшення соціальної вразливості та нерівності. Звісно, рівень чутливості серед населення до соціальної вразливості з часом буде зростати. Останнє можна пояснити погіршенням стану здоров'я, поверненням родин до місць проживання, демобілізацією. Відповідно, головним завданням сьогодення є створення синергії між інституціями у забезпеченні якості та реалізації програм соціально-економічного розвитку країни з метою мінімізації нових соціальних ризиків. А дії Уряду щодо збереження соціальної згуртованості в країні повинні передбачати забезпечення як економічної, так і соціальної безпеки, де ключовим має бути надання можливості ефективної реалізації соціальних прав населення з урахуванням інклюзивності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Проєкт Закону Про Державний бюджет України на 2025 рік. URL : https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44888 (дата звернення: 15.10.2024).

2. Міністерство юстиції України / вебсайт. URL : https://minjust.gov.ua/news/page/47 (дата звернення: 05.11.2024).

3. Україна: захист цивільних осіб у збройному конфлікті. URL : https://ukraine.un.org/sites/default/files/2024-10/Ukraine%20-%20protection%20of%20civilians%20in%20armed%20conflict%20%28September%202024%29_UKR.pdf (дата звернення: 25.10.2024).

4. Millions Assisted, Millions More Still in Need Two Years into Ukraine War, Says IOM. URL : https://ukraine.iom.int/news/millions-assisted-millions-more-still-need-two-years-ukraine-war-says-iom (дата звернення: 25.09.2024).

5. Перспективи досягнення показників ВВП України на 2032 рік у контексті ринку праці. 2023. Вересень. URL : https://ukraine.iom.int/uk/news/ministerstvo-ekonomiky-mop-ta-mom-prodovzhuyut-zakladaty-fundament-dlya-mitsnoho-ta-produktyvnoho-povoyennoho-rynku-pratsi-v-ukrayini (дата звернення: 25.07.2024).

6. Міністерство у справах ветеранів України / вебсайт. URL : https://mva.gov.ua/statistichni-dani-2 (дата звернення: 10.10.2024).

7. В ЕСОЗ протягом останніх двох років фіксується значне збільшення пацієнтів зі встановленим діагнозом ПТСР. URL : https://nszu.gov.ua/novini/v-esoz-protyagom-ostannih-dvoh-rokiv-fiksuyetsya-znachne-zbi-1203 (дата звернення: 25.09.2024).

УДК 332.1:330

Цегельник Вячеслав,
здобувач вищої освіти третього (наукового) рівня,
Національний університет «Чернігівська політехніка»,
м. Чернігів, Україна

ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ РЕГІОНІВ

Tsehelnyk Viacheslav,
third (scientific) level higher education applicant,
National University «Chernihiv Polytechnic»,
Chernihiv, Ukraine

FORMATION OF INVESTMENT POLICY OF REGIONS

Підвищення інвестиційної активності країни в післявоєнний період стимулюватиме підвищення економічного потенціалу як в цілому так і спонукатиме до рівномірного відновлення та сталого розвитку окремі регіони. Процесу відтворення соціально культурного та економічного рівня регіонів сприятиме грамотно побудована його інвестиційна політика.

Інвестиційна політика регіону – це діяльність, по залученню інвестицій в економіку регіону і спрямована в межах розробленої державою стратегії. Комплекс заходів, у результаті якого очікується диверсифікація фінансування з метою покращення соціально-економічних умов регіону [4].

Поняття регіон в економічній літературі розуміється як зменшена копія цілісного народногосподарського комплексу. Таким чином, регіональна інвестиційна політика працює в тісному поєднанні з державною інвестиційною політикою країни і є її своєрідним відображенням на місцях.

Здатність певного регіону залучати капітал залежить від різноманітних факторів, серед яких головними, на наш погляд є:

- фінансово-економічна характеристика;
- рівень інвестиційної інфраструктури;
- географічне положення;
- природні ресурси;
- рівень демографічного стану;

– рівень НТП регіону;
– криміногенний стан;
– екологічний стан;
– наявність програм державної підтримки тощо.

Окремим рядком потрібно вказати рівень безпеки ведення бізнесу та рівень забруднення навколишнього середовища викликаний наслідками бойових дій.

Першочерговим завданням при розробці інвестиційної політики регіонів необхідно визначити її місце в загальному соціально-економічному розвитку регіону, адже інвестиційна політика регіону має бути важливим інструментом його підвищення і діяти в рамках загальнодержавної інвестиційної програми. Отже держава має створити необхідні законодавчі передумови для посилення самостійності регіональних органів влади в питанні розробки інвестиційної політики [5].

Значну увагу при реалізації інвестиційної політики необхідно приділити розробці та обранні гідних інвестиційних проектів. Інвестиційні проекти можна назвати інструментом інвестиційної політики, яка формується опираючись на економічну стратегію, чітко сформованої мети і цілей, які необхідно досягнути.

Не менш важливим постає питання вибору джерел фінансування інвестиційних проектів, та державно-приватного партнерства під час їх реалізації. Виконання регіональних інвестиційних програм повинні моніторити обласні та районні ради, тим більше якщо вони виділятимуть кошти з обласних і районних бюджетів для їх фінансової підтримки [3].

Досліджуючи теоретичні засади формування інвестиційної політики на рівні регіонів, потрібно виокремити чотири складові її елементи:

– економічна;
– правова;
– інформаційна;
– управлінська.

Економічна полягає у діагностиці рівня розвитку регіону, визначенні потреби, напрямів інвестиційного вливання, джерел фінансування та очікуваних результатів від інвестицій. Правова складова направлена на вдосконалення діючого законодавчого регулювання і має зосередитись на захисті прав всіх сторін інвестиційного процесу та наданні відповідних державних гарантій. Інформаційна має бути направлена на формування позитивного інвестиційного клімату країни в цілому і даного регіону зокрема. Управлінська складова повинна відповідати за підбір високоосвіченого персоналу якому делегуються повноваження по розробці, впровадженню та діагностиці дієвої інвестиційної політики,

розподіл сфер впливу на всі етапи інвестиційної політики державних органів влади та самоврядування [4].

Інвестиційна політика регіону повинна починатися з визначення концепції його розвитку на відповідному часовому проміжку. Насамперед формується мета і завдання інвестиційної політики, згідно напрямам його соціально-економічного розвитку, далі встановлюється потреба в інвестиційних ресурсів в тому числі і об'єм залучених з окресленням джерел фінансування. При розробці і впровадженні регіональної інвестиційної політики основними факторами забезпечення її ефективності є науково-практичні методи формування, окреслення механізмів її реалізації.

Регіональні органи управління повинні забезпечити ефективне використання генерованих для цих потреб ресурсів і слідкувати щоб інвестиційна політика розвитку регіону корелювала з вирішенням його потреб економічного, соціального, екологічного напряму тощо. Безумовно що специфіка потреб регіону в інвестиційних вливаннях і його потенційні можливості повинні вписуватись до загальнодержавної інвестиційної концепції.

Державна політика інвестування повинна враховувати специфіки усіх регіонів, але ж має за основу такі загальні принципи:

- сприяння розвитку інвестиційної інфраструктури;
- взаємної відповідальності;
- економічної підтримки інвестиційного процесу з боку держави;
- сприяння розвитку вітчизняної інноваційності;
- об'єктивності й економічної обґрунтованості рішень, що приймаються [1];
- підтримки міжнародного науково-технологічного співробітництва;
- сприяння інноваційності розвитку економіки країни;
- прозорості;
- відсутності дискримінації.

На наш погляд, прозорість, відсутність дискримінації та захист прав власності являються ключовими принципами інвестиційної політики, що сприятимуть побудові вірного та сприятливого інвестиційного середовища для всіх сторін інвестиційного процесу [2].

Якість впровадженої інвестиційної політики прямо впливатиме на безпосередні рішення інвесторів усіх рівнів.

Отже, регіональна інвестиційна політика є невід'ємною частиною інвестиційної політики держави та складовою її загальної економічної політики. Для її розробки необхідно враховувати: дотримання загального вектору інноваційності інвестування держави; специфіку регіону; його інвестиційний потенціал;

стимулювати чинники інвестиційної привабливості; рівномірність розподілу інвестицій між регіонами; дотримання принципів інвестування; збільшення повноважень регіональних органів влади на супровід інвестиційного процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гриценко Л. Л. Принципи формування державної інвестиційної політики в сучасному економічному середовищі держави. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі.* 2011. № 5 (50). С. 52–56.
2. Поєдинок В. Державна інвестиційна політика: поняття, об'єкт, цілі, принципи. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки.* 2011. Вип. 89. С. 34–38.
3. Слепян Е. В. Регіональні інвестиційні проекти: класифікація та джерела фінансування. *Вісник Запорізького національного університету: Економічні науки.* 2009. № 1(4). С. 202–206.
4. Цанько О. О. Теоретичні основи формування інвестиційної політики: регіональний аспект. *Ефективність державного управління.* 2016. Вип. 46/47.
5. Шевченко О. В. Інвестиційна активність регіонів України: вплив на економічне зростання. *Стратегічні пріоритети.* 2009. № 1 (10). С. 175–181.

УДК 364.6:339.97

Чеберяко Оксана,
д-р істор. наук, канд. екон. наук, професор,
професор кафедри фінансів,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ В УМОВАХ ШИРОКОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Cheberyako Oksana,
Doctor of Historical Sciences,
PhD in Economics, Professor,
Professor of the Department of Finance,
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Kyiv, Ukraine

SOCIAL SECURITY OF UKRAINIAN REFUGEES IN THE CONDITIONS OF A LARGE-SCALE WAR

Широкомасштабна війна призвела до однієї з найбільших у світі криз біженців і продовжує змушувати людей, більшість з яких - жінки, дівчата і особи похилого віку, залишати Україну. Майже 6 мільйонів біженців були змушені залишити Україну, причому майже 1 мільйон українських біженців шукали безпеки в Польщі. І головна причина виїзду українців за кордон - бажання бути в безпеці [1].

На 1 січня 2024 року 4,3 мільйона українців (дорослі жінки - 46,1%, діти - 33,2%, дорослі чоловіки – 20,7% від загальної кількості), які втекли з України через триваючу повномасштабну війну, мають статус тимчасового захисту в ЄС. Цей статус тимчасового захисту надається на підставі Виконавчого рішення Ради 2022/382 від 4 березня 2022 року «Про існування масового припливу переміщених осіб з України у значенні ст. 5 Директиви 2001/55 /ЄС, що призводить до тимчасового захисту», яке встановлює наявність масового притоку переміщених осіб з України внаслідок загарбницької війни росії проти України та має наслідки введення тимчасової охорони [2]. Тимчасовий захист можна отримати лише в одній країні ЄС. У кожній він впроваджується через спеціальні дозволи

на перебування, наприклад, тимчасові посвідки на проживання чи довгострокові візи. Основними країнами ЄС, які приймали бенефіціарів тимчасового захисту з України, були: Німеччина (1270150 осіб - 29,5% від загальної кількості ЄС), Польща (951560 осіб - 22,1%) і Чехія (381190 осіб - 8,9%). На 15 липня 2024 р. 6021400 біженців з України зафіксовано в Європі, а у всьому світі – 6579700 осіб [3].

За межами Європи найбільшими країнами за кількістю прийнятих від початку повномасштабного вторгнення українців є США, Канада і Велика Британія: станом на 1 квітня 2024 в Канаді перебувають 298128 українців [4], у США - близько 280000 станом на 21 березня 2023 [5], а у Великій Британії - 244560 станом на 24 лютого 2024 року [6]. Також велика кількість українців з різних причин, зокрема через насильницьке вивезення, потрапила до росії, тому достатньо складно визначити їхню реальну кількість. За даними станом на 30 червня 2023 року в росії перебувають майже 1,3 млн українців, у Білорусії - приблизно 40 тис. осіб станом на кінець 2023 року [6].

28 вересня 2023 року Європейська рада погодилася продовжити тимчасовий захист для людей, які втікають від широкомасштабної війни росії проти України, з 4 березня 2024 року до 4 березня 2025 року.

Міжнародний досвід у сфері соціальної безпеки людини під час широкомасштабних конфліктів різноманітний і залежить від багатьох факторів, включаючи політичну стабільність, економічні ресурси та міжнародну підтримку.

Соціальна безпека українців, які були змушені залишити свої домівки через широкомасштабну війну, залежить від країни в яку вони переселилися. Різні країни надають різні види допомоги та підтримки біженцям з України. Кожна з цих країн пропонує унікальні переваги для українських біженців, залежно від їхніх потреб та пріоритетів. При виборі країни важливо враховувати рівень соціальної підтримки, наявність інтеграційних програм, можливості працевлаштування, культурні особливості та наявність української громади. У 2024 році країни продовжують приймати українців, проте затверджують більш жорсткі умови для біженців з метою зниження фінансової допомоги біженцям ніж на початку повномасштабного вторгнення: зменшують частину виплат чи скасовують їх повністю, змінюють вимоги до проживання та терміни безкоштовного проживання, розраховуючи на самодостатність біженців, оскільки уряди приймаючих країн стикаються зі зростаючими соціально-економічними викликами, пов'язаними з витратами на допомогу українцям, враховуючи тривалість перебування біженців на їхній території. Українці поступово інтегруються з ринками праці країн перебування, збільшуючи рівень своїх доходів. Серед біженців стає більше тих, кому життя за кордоном подобається більше, ніж в Україні.

Українці користуються тимчасовим захистом і правами до березня 2025 року, але негативні суспільні настрої в деяких регіонах зростають, і політика цих країн відповідно змінюється. Деякі країни (Швейцарія, Ірландія, Норвегія та Чехія) готові виплачувати компенсації українцям, які повертаються в Україну. Якщо війна завершиться до березня 2025 року, буде ухвалено рішення Радою ЄС про припинення дії тимчасового захисту і більшість українців повернеться на батьківщину. Водночас ті, хто захоче залишитися, зможуть подати заявки на отримання міжнародного захисту або оформити робочу/навчальну/сімейну візу.

Слід зазначити, що Європа, яка відкрито приймала і приймає біженців з України, вирішує свої наявні глобальні проблеми за рахунок великого потоку біженців з України в країни-реципієнти:

з дефіцитом робочої сили в країнах ЄС, висококваліфікованих кадрів і потребою залучати мігрантів. Зараз в Європі розгорнулась справжня боротьба за українців та залучення додаткової робочої сили в таких країнах як Німеччина, Польща, Румунія, Литва, Естонія;

старіння населення, демографічні проблеми, які вирішуються за рахунок від'їзду українських матерів із дітьми;

стимуляція економіки країни перебування за рахунок сплеску торгівлі, транспортних перевезень, фінансових, страхових та консультаційних послуг;

зростання ВВП країн за рахунок реєстрації українських підприємців;

заповнення ВУЗів українськими студентами і це майбутні висококваліфіковані кадри для країн ЄС;

зв'язки для відбудови, коли українці з новими знаннями мови та зв'язками в країнах ЄС можуть бути корисними для іноземних компаній, які заходитимусь на український ринок для відбудови України тощо [1].

Тому очевидно, що країна, яка приймає дуже велику кількість високоосвічених українських біженців, які хочуть залишитися, отримує вигоди для себе. Такої стратегії дотримуються багатші країни західної Європи – дати можливість українцям вивчити мови та інтегруватися, щоб вони могли знайти роботу, відповідну їхній кваліфікації у майбутньому.

Якщо широкомасштабна війна в Україні буде продовжуватися, країна може втратити значну кількість осіб працездатного і репродуктивного віку, а також певну частину дитячого населення, яке є майбутнім країни. Погіршення економічної та безпекової ситуацій, високий рівень невизначеності, зруйноване/пошкоджене житло, вищий рівень доходу в поточній країні перебування, асиміляція в країні перебування і бажання жити за кордоном заважає біженцям

повернутися в Україну. Сприяти поверненню українців з-за кордону може закінчення війни, можливість працевлаштуватися, отримання фінансової допомоги для повернення в Україну, наявність житла або гідна компенсація за нього, наявність соціальної інфраструктури. Державі потрібно створювати істотно кращі соціальні, економічні, фінансові й фіскальні стимули для реалізації підприємницького потенціалу наших громадян у межах української економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Соціальний захист людини у світі: моделі, виклики та проблеми / Чеберяко О. В., Варналій З. С., Толок І. В., Баженова О. В., Микитюк О. П. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки»*. 2024. № 8. URL : https://doi.org/10.25313/2520-2294-2024-8-10249

2. Council Implementing Decision (EU) 2022/382 of 4 March 2022 establishing the existence of a mass influx of displaced persons from Ukraine within the meaning of Article 5 of Directive 2001/55/EC, and having the effect of introducing temporary protection. URL : https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32022D0382

3. UNHCR collation of statistics made available by the authorities. URL : https://data.unhcr.org/en/working-group/437?secret=unhcrrestricted&geo=0&sv=65#target-one

4. Ukraine immigration measures: key figures. Government of Canada. Accessed on January 28, 2024. URL : https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/immigrate-canada/ukraine-measures/key-figures.html

5. These Ukrainians Arrived Under a Biden Program. They Ended Up Homeless. The New York Times. April 2, 2023. URL : https://www.nytimes.com/2023/04/02/nyregion/ukraine-refugees-homeless.html

6. Ukraine Refugee Situation. UNHCR. URL : https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine

УДК 338.2

Черкашин Кирило,
аспірант кафедри кримінального права та процесу,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Cherkashyn Kyrylo,
Postgraduate student of the Department of criminal law and procedure,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE IN A FULL-SCALE WAR

Економічна безпека є невід'ємною складовою національної безпеки України, особливо в умовах повномасштабної війни, розв'язаної Російською Федерацією. Військовий конфлікт суттєво вплинув на всі аспекти економіки країни, зокрема на інфраструктуру, виробництво, зовнішню торгівлю та соціальну стабільність. Дана доповідь аналізує основні виклики, з якими стикається Україна, а також пропонує рекомендації для зміцнення економічної безпеки в умовах війни.

Основними викликами для економічної безпеки України в умовах повномасштабної війни є [1–3]:

1. Деструкція інфраструктури: військові дії призвели до значних руйнувань критично важливої інфраструктури – доріг, мостів, електростанцій та промислових об'єктів. Це негативно вплинуло на транспортування товарів, енергетичну безпеку та загальний рівень виробництва.

2. Зниження ВВП: внаслідок бойових дій спостерігається різке падіння валового внутрішнього продукту. Це викликане зменшенням виробничих потужностей, падінням споживчого попиту та зростанням безробіття.

3. Інфляція та девальвація національної валюти: війна призвела до зростання інфляційних процесів, що, в свою чергу, зумовило девальвацію гривні. Це негативно вплинуло на купівельну спроможність населення та стабільність фінансової системи.

4. Зниження іноземних інвестицій: умови війни відлякують іноземних інвесторів, що призводить до зменшення обсягів інвестицій у ключові сектори економіки, такі як промисловість, сільське господарство та інфраструктура.

5. Соціальна напруга: війна викликала масову міграцію населення, що призвело до додаткових витрат на соціальне забезпечення та охорону здоров'я. Це створює додатковий тягар на державний бюджет.

Забезпечення економічної безпеки в умовах війни вимагає впровадження низки стратегій, які сприятимуть стабілізації економіки та мінімізації негативних наслідків військових дій, зокрема [1–7]:

1. Відновлення інфраструктури: необхідно розробити комплексний план відновлення зруйнованої інфраструктури з акцентом на енергетичну незалежність та розвиток транспортних коридорів. Залучення міжнародних партнерів для фінансування відновлення може стати ключовим фактором успіху.

2. Підтримка підприємництва: для стимулювання економіки важливо впроваджувати програми підтримки малого та середнього бізнесу. Це може включати податкові пільги, доступ до кредитів та грантів, а також спрощення адміністративних процедур.

3. Зміцнення фінансової системи: важливим є забезпечення стабільності банківського сектору та запобігання фінансовій кризі. Держава повинна вжити заходів для зміцнення довіри до фінансових установ і стимулювання заощаджень населення.

4. Диверсифікація економіки: зменшення залежності від окремих галузей та ринків є критично важливим. Україні слід активізувати зусилля щодо розвитку нових секторів економіки, таких як ІТ, відновлювальні джерела енергії та агротехнології.

5. Посилення міжнародної співпраці: залучення міжнародних партнерів для підтримки економічної стабільності країни, зокрема через кредити від міжнародних фінансових організацій, може стати важливим елементом стратегії економічної безпеки.

Економічна безпека України в умовах повномасштабної війни є складним і багатогранним викликом. У цілому, забезпечення економічної безпеки України в умовах війни вимагає комплексного підходу та активних дій з боку держави, бізнесу та міжнародної спільноти. Тільки спільні зусилля можуть призвести до стабілізації економіки та відновлення країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грішнова Н. В. Економічна безпека України: виклики та загрози в умовах війни. *Економічний аналіз*. 2022. № 32(1). С. 45–56.
2. Бондар В. А. Війна і економіка: як забезпечити економічну безпеку України. *Вісник економічної науки України*. 2023. № 15(2). С. 12–25.
3. Савченко О. М. Стратегії економічної безпеки України в умовах збройного конфлікту. *Науковий вісник НУ «Львівська політехніка»*. 2023. № 54. С. 89–95.
4. Коваленко І. І. Економічна безпека в умовах криз: уроки для України. *Журнал економічних досліджень*. 2022. № 40(3). С. 36–50.
5. Петренко О. В. Вплив військових дій на економічну безпеку України. *Економіка України*. 2023. № 4. С. 20–30.
6. Тимошенко Ю. Г. Економічні наслідки війни для України: аналіз і прогнози. *Східноєвропейський журнал економіки*. 2023. № 12(1). С. 11–22.
7. Дубровський В. П. Ризики економічної безпеки України під час війни. *Наукові записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. 2022. 33(1). С. 15–30.

УДК 338.2

Чинчик Анатолій,
д-р екон. наук, доцент, старший аналітик;
Арешонков Віталій,
д-р юрид. наук, професор, керівник відділу,
Бюро економічної безпеки України,
м. Київ, Україна

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ: ПРИВАТИЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО ТА КОМУНАЛЬНОГО МАЙНА

Chynchyk Anatolii,
Doctor of Economic Sciences,
associated professor;
Vitalii Areshonkov,
Doctor of Sciences of Law, professor,
head of the department,
Economic Security Bureau of Ukraine,
Kyiv, Ukraine

CURRENT CHALLENGES OF ECONOMIC SECURITY OF THE STATE: PRIVATIZATION OF STATE AND COMMUNAL PROPERTY

В умовах фундаментальних перетворень, які відбуваються в Україні, перед державою стоїть безліч викликів, вирішення яких потребує, зокрема належного фінансування. Одним із джерел такого фінансування на даний час є приватизація державного та комунального майна, яка дозволяє залучити іноземні та внутрішні інвестиції, додатково наповнити Державний та місцеві бюджети, знизити бюджетне навантаження, пов'язане із обслуговуванням проблемних активів, та більш ефективно розпоряджатися приватизованими активами новому власнику.

З метою реалізації цього завдання актуальним є забезпечення належної системи контролю та усунення нормативно-правових прогалин, які впливають на вразливість системи державного управління та уможливлюють ризик ненадходження до бюджетів коштів від приватизації державного та комунального майна за рахунок створення схем протиправної діяльності.

Елементом загальної системи контролю є, зокрема, аналітична складова Бюро економічної безпеки України (далі - БЕБ), яка застосовує у своїй діяльності ризик-орієнтовану модель опрацювання ризиків, згідно з Порядком застосування ризик-орієнтованого підходу в Бюро економічної безпеки України, затвердженого наказом БЕБ від 01 лютого 2023 року № 36 та зареєстрованого у Міністерстві юстиції України 27 лютого 2023 року за № 350/39406 [1]. Відповідно до вищезгаданої моделі БЕБ розроблено та впроваджено у роботу аналітичних підрозділів профілі ризиків вчинення кримінальних правопорушень, які дозволяють ідентифікувати ризики, зокрема у сфері приватизації.

За результатами застосування такого механізму опрацювання ризиків БЕБ протягом 2023 року ідентифіковано 7 потенційних загроз у сфері приватизації, матеріали щодо ідентифікації яких спрямовано підрозділу детективів [2].

Проведеним дослідженням передумов створення ідентифікованих схем протиправної діяльності встановлено та виокремлено вразливості системи державного регулювання відносин у сфері приватизації, зокрема прогалин у нормативно-правовому забезпеченні процесів щодо ефективного залучення коштів та узгодженості національної соціально-економічної складової з реалізацією повноважень під час здійснення малої приватизації.

Однією з таких вразливостей, на нашу думку, є положення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння процесам релокації підприємств в умовах воєнного стану та економічного відновлення держави» (далі – Закон № 2468-IX), якими впроваджено зміни до Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» (далі – Закон № 2269-VIII), що забезпечують можливість не здійснення аудиту, екологічного аудиту, інвентаризації, оцінки об’єкта приватизації на період дії правового режиму воєнного стану, відповідно до вимог абзацу третього статті 7^4 розділу V «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 2269-VIII [3], [4]. Тому стартова ціна об’єкта приватизації може встановлюватися аукціонною комісією на рівні балансової вартості об’єкта (активів об’єкта), відповідно до абзацу дванадцятого статті 7^4 розділу V «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 2269-VIII [4].

Законом № 2269-VIII передбачено, що у разі відсутності балансової вартості об’єкта (всіх активів об’єкта) приватизації або якщо балансова вартість об’єкта (всіх активів об’єкта) приватизації дорівнює нулю та у разі відсутності дійсного висновку про вартість об’єкта приватизації, стартова ціна такого об’єкта приватизації встановлюється аукціонною комісією в розмірі 1 гривня [4].

Водночас, існують випадки маніпулювання з визначенням стартової ціни об’єкта приватизації шляхом не надання довідки про балансову вартість об’єкта приватизації, що може сприяти встановленню стартової ціни об’єкта приватизації в розмірі 1 гривня.

На нашу думку, уникнення вищезазначеної вразливості можна досягнути за рахунок обов'язкового проведення інвентаризації державного, комунального майна та визначення його справедливої вартості з метою його оренди та/або приватизації виключно на підставі результатів проведення незалежної експертної оцінки майна.

Вирішення цієї проблеми запропоновано народним депутатом О. В. Мовчаном, яким разом з іншими народними депутатами України розроблено проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо узгодження законодавства у сфері розпорядження державним та комунальним майном» (реєстр. № 10299 від 28.11.2023) [5].

Законопроєктом пропонується внесення змін до Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна», зокрема, надання органам приватизації можливості проведення оцінки об'єктів приватизації у період дії воєнного стану та встановлення аукціонною комісією стартової ціни об'єкта на рівні ринкової вартості [5]. Наразі законопроєкт перебуває на опрацюванні у Комітеті Верховної Ради України з питань економічного розвитку.

Іншою вразливістю, на нашу думку, є відсутність узгодженості між вирішенням завдань з питань соціально-економічного розвитку держави та реалізацією повноважень з питань здійснення малої приватизації.

На даний час проводиться реалізація об'єктів малої приватизації, зокрема нерухомості, яка могла б слугувати, за умови проведення незначного ремонту або реконструкції, вирішенню житлового питання для внутрішньо переміщених осіб, нежитлових або промислових приміщень – для організації зайнятості таких осіб за різними напрямками, особливо у низько розвинутих, стагнаційних регіонах, у сільській місцевості, за цінами, які значно нижче ніж ринкові [6], [7].

З метою усунення зазначеної вразливості, на нашу думку, необхідна нормативно-правова визначеність і взаємодія між органами державної влади та місцевого самоврядування.

Метою такої взаємодії повинно стати запровадження реєстру об'єктів приватизації, які мають особливу цінність для відбудови держави, створення робочих місць та поліпшення демографічних процесів тощо у воєнний та післявоєнний час, а також введення мораторію на продаж таких об'єктів.

Реалізація означеної мети може стати досяжною за умови розробки та впровадження плану до стратегії соціально-економічного відродження, який визначає засади та умови використання об'єктів, зазначених у реєстрі.

Підсумовуючи вищезазначене, вважаємо, що в сучасних умовах розвитку України та викликах, які стоять перед державою, питання приватизації є актуальним та своєчасним, але водночас механізми її реалізації потребують удосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Порядок застосування ризик-орієнтованого підходу в Бюро економічної безпеки України, затверджений наказом БЕБ від 01 лютого 2023 року № 36, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 27 лютого 2023 року за № 350/39406. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0350-23#Text (дата звернення: 18.11.2024).
2. Звіт про діяльність Бюро економічної безпеки України за 2023 рік. URL : https://esbu.gov.ua/diialnist/plani-ta-zvity/2023-rik (дата звернення: 18.11.2024).
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння процесам релокації підприємств в умовах воєнного стану та економічного відновлення держави : Закон України від 28 липня 2022 року № 2468-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2468-20#Text (дата звернення: 18.11.2024).
4. Про приватизацію державного і комунального майна : Закон України від 18 січня 2018 року № 2269-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19#Text (дата звернення: 18.11.2024).
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо узгодження законодавства у сфері розпорядження державним та комунальним майном : проєкт Закону України. URL : https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43284 (дата звернення: 18.11.2024).
6. Аукціони prozorro.sale (ID: SPE001-UA-20240831-59305). URL : https://prozorro.sale/auction/SPE001-UA-20240831-59305/ (дата звернення: 18.11.2024).
7. Аукціони prozorro.sale (ID: SPE001-UA-20240831-49900). URL : https://prozorro.sale/auction/SPE001-UA-20240831-49900/ (дата звернення: 18.11.2024).

УДК 336.1

Шикіна Наталія,
канд. екон. наук, доцент;
Скрипник Андрій,
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
Одеський національний економічний університет,
м. Одеса, Україна

БЮДЖЕТНИЙ ДЕФІЦИТ: ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ТА ШЛЯХИ МІНІМІЗАЦІЇ

Shykina Nataliya,
PhD in Economics, Assistant Professor of the Department of Finance;
Andrii Skrypnyk,
student of higher education of the second master's level,
Odessa National Economic University,
Odesa, Ukraine

BUDGET DEFICIT: PREREQUISITES FOR FORMATION AND WAYS OF MINIMIZATION

Повномасштабне вторгнення російської армії завдало значного негативного впливу на економіку країни, зокрема ускладнило можливості ефективно управляти бюджетними коштами. Стрімке збільшення видатків на оборону та одночасне скорочення надходжень через втрату частини територій та руйнувань по всій країні, що призвело до закриття частини бізнесу та вимушеної міграції населення, - усе це призвело до посилення дисбалансу доходів та видатків бюджетів України та загостренню проблеми бюджетного дефіциту.

Для України характерним є хронічний дефіцит бюджету, однак починаючи з періоду пандемії Covid-19 проблема недофінансування видатків бюджетів України стає все більш гострою. Так, якщо у 2018 р. дефіцит державного бюджету становив 59,3 млрд грн, то вже у 2020 р. після початку карантинних заходів він зріс до 217,6 млрд грн. Після певного покращення у 2021 р., коли дефіцит скоротився до 198,8 млрд. грн, у 2022 р. він досяг рівня 914,9 млрд. грн. і збільшився у 2023 р. до рекордного показника у 1,34 трлн грн [1].

Для оцінки небезпечності дефіциту державного бюджету доцільно використовують показник "Відношення дефіциту бюджету до ВВП, %". Оптимальним є показник до 3% від ВВП. Оптимальне значення вдавалося дотримуватися з 2015 р. до 2019 р., коли відбувалися коливання в межах 1,6 %-2,9 %. Однак, починаючи з 2020 р. спостерігається стрімке погіршення ситуації, а з 2022 р. відношення дефіциту державного бюджету до ВВП досягло критичного значення і склало 17,6 %.

Низка провідних країн світу проводять політику скорочення дефіциту бюджету за рахунок зменшення видатків на соціальні заходи, зокрема у США та Німеччині. Ключовим інструментом управління бюджетним дефіцитом у Китаї стало залучення іноземних інвестицій. Важливим також є досвід Скандинавських країн, які провели масштабну реформу у 90-х рр. минулого століття, яка забезпечила отримання значного додаткового джерела доходів бюджетів у вигляді екологічних податків та зборів, за рахунок яких країни змогли досягти значного розвитку економіки [2].

Отже, класичними заходами по управлінню бюджетним дефіцитом є збільшення доходів бюджетів за рахунок створення нових джерел, або ж скорочення певних видатків. Скорочення видатків в умовах українських реалій можна вважати практично неможливими, адже при аналізі видатків Зведеного бюджету у 2023 р. за функціональною класифікацією 47,2 % від загальної суми видатків припадає на видатки на оборону (2,1 трлн. грн., що у 1,8 разів більше за показник 2022 р.), 15% - на забезпечення громадського порядку (591,4 млрд. грн.) та 11,5% на соціальне забезпечення (514,1 млрд. грн.) [1].

Значна частка видатків Зведеного бюджету на соціальне забезпечення, навіть у 2023 р., коли на соціальний захист пенсіонерів були виділено 286 млрд. грн [3], є головним індикатором проблематичності української пенсійної системи. За умови діючої солідарної системи, соціальний захист пенсіонерів має покриватися коштами Державного пенсійного фонду, який отримує доходи у вигляді внесків від застрахованих осіб. Однак, через складну демографічну ситуацію та високий рівень тіньової економіки частка працездатного населення не здатна покрити всю суму соціального забезпечення для пенсіонерів. Розв'язання проблеми забезпечення виплат пенсій за рахунок бюджетних коштів потребує комплексного підходу із розвитком накопичувальної системи, вирішенням проблем офіційної зайнятості та ряду інших важливих заходів.

Враховуючи, що проблеми бюджетного дефіциту постає тут і зараз більш доцільним можна вважати пошук нових джерел доходів бюджету. При детальному аналізі доходної частини Зведеного бюджету у період війни було відзначено наступні особливості: податкові надходження продовжують забезпечувати

понад 80% доходів Зведеного бюджету; стрімке зростання частки коштів від Європейського Союзу, іноземних держав та міжнародних організацій – у 2022 р. допомога та кредити від іноземних партнерів сформували 22 % усіх доходів Зведеного бюджету України (481,3 млрд. грн..); стрімке збільшення неподаткових надходжень, а саме «інших джерел власних надходжень бюджетних установ». Головним трендом у 2023 р. стало збільшення інших джерел до рекордної суми у 787,2 млрд. грн.. (25,3% від усіх доходів), що у понад 9 разів перевищило показники 2021 р. Дане зростання обумовлюється збільшенням власних доходів місцевих бюджетів, збільшенням надання адміністративних послуг та збільшенням сум штрафів та зборів, які надходять до місцевих бюджетів [3].

Однак, більш важливим для дослідження проблем бюджетного дефіциту є залучення іноземних коштів у вигляді грантів, кредитів та фінансової допомоги. Одним з негативних наслідків покриття бюджетного дефіциту за рахунок залучення кредитів від іноземних партнерів та міжнародних організацій є формування державного боргу. Так відповідно до даних Мінфіну, станом на 1 жовтня 2024 р. державний борг України склав 6,4 трлн. грн. або ж 152,2 млрд. дол. США. Частка зовнішнього державного боргу складає 72%. В розрізі кредиторів, згідно офіційних даних Міністерства фінансів України, 55% державного боргу України сформовано перед іноземними партнерами та міжнародними організаціями (зокрема, Міжнародний валютний фонд), 26% - на державні цінні папери, що обертаються на внутрішньому ринку та 19% на ЦП на зовнішньому ринку [3].

Враховуючи, що державний борг України станом на 31.12.2023 р. становив 84,4 % від обсягу ВВП, при розробці управління державним дефіцитом вкрай важливим є питання ефективного управління державним боргом, який виступає одним із головних негативних наслідків зростання дефіциту бюджету в країні. Важливо продовжувати політику тісної співпраці із іноземними партнерами та досягнення домовленостей по списанню або реструктуризації частини заборгованості або виплати його за рахунок заморожених російських активів, які необхідно стягнути як репарацію.

Тому враховуючи світовий позитивний досвід управління бюджетним дефіцитом та проаналізувавши основні сильні сторони економіки України можна рекомендувати сфокусуватися на збільшенні доходів за рахунок розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності. Навіть в умовах повномасштабної війни та постійної загрози руйнації, в Україні втілюються в життя проєкти із іноземним капіталом: першочерговою сильною стороною української промисловості став оборонно-промисловий комплекс, який при належному реформуванні та міцній співпраці із іноземними партнерами може стати надійним джерелом надходжень від реалізації товарів та оподаткування; з 2024 р. відновилася програма з

переробки відходів, яка має на меті створити цілу мережу заводів, які створюватимуть зі сміття біопаливо, яке також можна не тільки використовувати, а також і реалізувати. Враховуючи високий рівень освіченості населення України та професіоналізм фахівців у сфері ІТ та інженерії, вкрай важливим напрямом може стати розвиток індустріальних парків.

Отже вирішення проблеми зростаючого бюджетного дефіциту потребує комплексного підходу, який включатиме ряд завдань, основними серед яких є: пошук нових джерел доходів, які включають розвиток військово-промислового комплексу; реалізація «зелених» проєктів зі створення біопалива; створення нових індустріальних парків; на період військових дій максимальна співпраця із іноземними партнерами у частині отримання допомоги, грантів та позик для фінансування оборони та критичної промисловості; розробка ефективної моделі управління державним боргом в Україні; детінізація економіки; вирішення проблем відмивання коштів та розкрадання їх та боротьба з корупцією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Наглядова статистика / Національний банк України : офіційний вебсайт. 2024. URL : https://bank.gov.ua/ua/statistic/macro-indicators (дата звернення: 13.11.2024).

2. Міхєєва А. В. Управління бюджетним дефіцитом. *Інноваційне підприємництво та торгівля: сучасний стан та перспективи розвитку* : ІІІ Міжнародна науково-практична інтернет-конференція, 23 травня 2023 р. С. 183–186. URL : https://ksau.kherson.ua/files/konferencii/2023/0124/zbir_23_05_23.pdf#page=184

3. Дані про видатки по Зведеному бюджету України / Open Budnget : офіційний сайт. URL : https://openbudget.gov.ua/national-budget/expenses?class=functional&view=table (дата звернення: 13.11.2024).

4. Державний та гарантований державою борг України з початку 2024 року став дешевшим на понад 10 % / Міністерство фінансів України. URL : https://mof.gov.ua/uk/news/derzhavnii_ta_garantovanii_derzhavoiu_borg_ukraini_z_pochatku_2024_roku_stav_deshevshim_na_ponad_10-4741

УДК 332

Южека Вячеслав,
здобувач вищої освіти,
група № М-ЮД-321
Науковий керівник:
Шаповалова Катерина,
д-р філософії в галузі «Право»,
адвокат, доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
ННІ права та інноваційної освіти,
Дніпровський державний університет
внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна

ОХОРОНА ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Yuzheka Viacheslav,
applicant for higher education,
group № M-UD-321
Scientific supervisor:
Shapovalova Kateryna,
Doctor of Philosophy in Law,
Lawyer, Associate Professor
of the Department of Civil Law Disciplines
of the Educational and Research Institute
of Law and Innovative Education,
Dnipro State University of Internal Affairs,
Dnipro, Ukraine

PROTECTION OF LAND RESOURCES: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

Охорона земельних ресурсів є надзвичайно актуальною темою в умовах глобальних змін клімату та зростаючого тиску на природні ресурси. Земля, як основа аграрного виробництва та екосистем, потребує комплексного підходу до свого управління. Збереження родючості земель, запобігання їх забрудненню та деградації є важливими завданнями, які стоять перед сучасним суспільством.

Ефективне управління земельними ресурсами сприяє не лише економічному розвитку, а й забезпеченню екологічної рівноваги.

Актуальність теми. Основними викликами, з якими стикається охорона земель, є забруднення, ерозія та зміна призначення земель.

Забруднення земель викликане різноманітними факторами, такими як сільськогосподарські хімікати, відходи промисловості та неправильне поводження з відходами. Ці фактори призводять до втрати родючості та забруднення ґрунтів, що негативно впливає на здоров'я людей і екосистем.

Ерозія, як природний процес, прискорюється антропогенними впливами, такими як надмірне випасання худоби, вирубка лісів та неправильне землекористування [3, с. 89-90]. Зміна призначення земель, зокрема урбанізація, також є суттєвою загрозою, оскільки призводить до зменшення сільськогосподарських площ та втрати біорізноманіття [4, с. 32]. З огляду на ці виклики, важливо розробити ефективні стратегії для їх подолання.

Правове регулювання охорони земельних ресурсів в Україні базується на ряді законодавчих актів, які визначають правила використання, охорони та відновлення земель. Основними документами є Земельний кодекс та Закон України "Про охорону земель" [5]. Ці нормативні акти містять положення, які сприяють регулюванню землекористування, збереженню природних ресурсів та запобіганню їх забрудненню.

Згідно зі статтею 187 ЗК України контроль за використанням та охороною земель полягає в забезпеченні додержання органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями і громадянами земельного законодавства України. Відповідно до частини першої статті 188 ЗК України державний контроль за використанням та охороною земель здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері здійснення державного нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі, а за додержанням вимог законодавства про охорону земель – центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів [1].

Закон України № 963-IV Про державний контроль за використанням та охороною земель від 19.06.2003 визначає правові, економічні та соціальні основи організації здійснення державного контролю за використанням та охороною земель і спрямований на забезпечення раціонального використання і відтворення природних ресурсів та охорону довкілля, у статті 2 якого визначені

основні завдання державного контролю за використанням та охороною земель, до яких належать:

забезпечення додержання органами державної влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами земельного законодавства України;

забезпечення реалізації державної політики у сфері охорони та раціонального використання земель;

запобігання порушенням законодавства України у сфері використання та охорони земель, своєчасне виявлення таких порушень і вжиття відповідних заходів щодо їх усунення;

забезпечення додержання власниками землі та землекористувачами стандартів і нормативів у сфері охорони та використання земель, запобігання забрудненню земель та зниженню родючості ґрунтів, погіршенню стану рослинного і тваринного світу, водних та інших природних ресурсів [2].

Механізми контролю та моніторингу відіграють важливу роль у забезпеченні дотримання законодавства. Державні органи, такі як Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру, здійснюють контроль за використанням земель, а також організують проведення інвентаризацій і оцінок земельних ресурсів [6, с. 67–69]. Однак на практиці існує чимало проблем, пов’язаних з недостатнім фінансуванням, корупцією та неефективним адмініструванням.

Серед можливостей для покращення охорони земельних ресурсів можна виділити впровадження інноваційних технологій. Використання геоінформаційних систем (ГІС) дозволяє здійснювати детальний моніторинг стану земель, аналізувати ризики забруднення та прогнозувати наслідки людської діяльності [7, с. 94]. Це сприяє прийняттю обґрунтованих управлінських рішень.

Також важливою є роль громадських організацій у захисті земельних ресурсів. Вони можуть виступати ініціаторами екологічних проектів, формувати суспільну думку та залучати населення до охорони довкілля [8, с. 174–175]. Активна участь громади в процесах управління земельними ресурсами може значно підвищити ефективність охорони земель.

Охорона земельних ресурсів є надзвичайно важливим завданням, яке вимагає уваги в умовах сучасних викликів, з якими стикається світ. Зміни клімату, деградація земель, урбанізація та соціально-економічні фактори становлять серйозні загрози для земельних ресурсів. Зміни клімату, зокрема, призводять до збільшення частоти природних катастроф, що негативно впливає на родючість ґрунтів. Інтенсивне землеробство та використання хімічних добрив викликають

ерозію і виснаження ґрунтів, що у свою чергу знижує їх здатність підтримувати агрономічну продуктивність. Швидка урбанізація забирає значні площі сільськогосподарських угідь, що зменшує продовольчу безпеку і підвищує ризик соціальних конфліктів через нерівномірний доступ до ресурсів.

Попри ці виклики, існують значні можливості для поліпшення ситуації. Застосування принципів сталого розвитку дозволяє знайти баланс між економічними потребами, соціальною справедливістю та екологічною стійкістю. Новітні технології, такі як точне землеробство та органічні методи, здатні підвищити продуктивність сільського господарства, зберігаючи при цьому родючість ґрунтів. Впровадження ефективних політик з управління земельними ресурсами може зменшити негативний вплив людської діяльності на навколишнє середовище. Освіта та підвищення обізнаності громадськості про важливість охорони земель є ключовими елементами для забезпечення їх сталого використання.

Отже, охорона земельних ресурсів потребує комплексного підходу і співпраці всіх зацікавлених сторін. Виклики, що постають перед нами, вимагають термінових дій, але також відкривають нові можливості для інновацій і сталого розвитку. Лише спільними зусиллями ми зможемо зберегти земельні ресурси для майбутніх поколінь, гарантувати продовольчу безпеку, а також зберегти біорізноманіття і здоров'я екосистем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show /2768-14#Text

2. Про державний контроль за використанням та охороною земель : Закон України від 28.05.2024 № 963-IV. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-15#Text

3. Порівняння динаміки мікрокліматичних показників на території Черемського природного заповідника у XX та XXI ст. / Мирка В. В., Федонюк В. В., Іванців В. В., Федонюк М. А. *Екологічні науки* : науково-практичний журнал. К. : Видавничий дім «Гельветика», 2022. № 7(40). С. 120–125. URL : http://ecoj.dea.kiev.ua/archives/2022/1/22.pdf

4. Гайдук Ю., Коваленко С. В. Земельні ресурси України: охорона та раціональне використання. С. 286–287. URL : https://ir.stu.cn.ua/jspui/bitstream/123456789/22615/1/286-287%20Гайдук%20Ю..pdf

5. Про охорону земель : Закон України від 19.06.2003 № 962-IV. URL : http://https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text

6. Родова садиба: технології, комунікації, управління, економіка, підприємництво, екологія / М. Васильєв, М. Гончаренко, І. Грабар, І. Каракаш, В. Якобчук, С. Молодецька, М. Плотнікова. К. : Вид-во Ліра-К, 2021. 484 с. URL : https://lira-k.com.ua/files/contents/12868.pdf

7. Лисенко Р. Геоінформаційні технології в управлінні земельними ресурсами. *Інновації в екології.* 2023.

8. Приклади використання інтернет-ресурсів у практичному курсі дисципліни «Заповідна справа» / Федонюк В. В., Іванців В. В., Федонюк М. А., Панькевич С. Г. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2015. № 2 (46). URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2015_46_2_13

УДК 343

Яцик Тетяна,
канд. юрид. наук, доцент,
заступник директора з навчально-методичної роботи
ННІ економічної безпеки та митної справи,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ВОЄННО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВИСОКОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Yatsyk Tetiana,
Candidate of Law (Ph.D.), docent,
Deputy Director for Educational
and Methodological Work
of the Educational and Research Institute
of Economic Security and Customs,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

MILITARY AND ECONOMIC SECURITY OF THE STATE IN CONDITIONS OF HIGH UNCERTAINTY

Масштаби та прискорення темпів змін у світовій економіці та політиці створюють низку нових викликів для забезпечення стабільності соціально-економічного устрою як на глобальному, так і на національному рівнях. Це зумовлює зростання актуальності питання економічної безпеки, яке поступово отримує нові значення та перспективи дослідження.

Термін «безпека» є багатогранним та охоплює численні аспекти, пов’язані з різними сферами людського життя. Безпека включає в себе політичний, військовий, правовий, соціальний, економічний та екологічний виміри. Таке широке коло відносин робить її міждисциплінарним феноменом, що потребує інтегративного підходу, який залучає різні наукові дисципліни та спеціалізації, зокрема науки про безпеку, політичні науки, економіку, соціологію та інші.

Найчастіше поняття «безпека» визначається як стан стабільності та здатності країни або групи країн протистояти загрозам, що мають техногенний або природний характер. Такі загрози можуть виявлятися у формі кризових явищ,

що потребують комплексного реагування та ефективних механізмів забезпечення надійного рівня захисту та стійкості системи [1].

Сьогодні дійсно не існує універсального підходу до визначення поняття «економічна безпека», і науковці продовжують формулювати власні трактування, які відображають різні аспекти цієї складної категорії. Визначення економічної безпеки зазвичай базуються на поєднанні таких ключових понять, як економічна незалежність, стабільність, стійкість та економічний розвиток.

Деякі дослідники акцентують увагу на здатності держави зберігати економічну незалежність та самостійність в умовах глобалізованих ринків. Інші підходи підкреслюють важливість стійкості економічної системи перед зовнішніми та внутрішніми загрозами, що можуть впливати на її нормальне функціонування. Також часто зазначають важливість економічної стабільності як стану, що дозволяє уникнути або мінімізувати негативні наслідки кризових явищ, забезпечуючи при цьому сталий економічний розвиток.

Таким чином, поняття економічної безпеки охоплює цілий спектр компонентів, які мають взаємодіяти для забезпечення захисту економічних інтересів країни та її здатності до ефективного розвитку у швидкозмінному глобальному середовищі.

Інтерес до економічної безпеки посилюється через швидкі зміни у світовій політичній та економічній архітектурі. Зокрема, динаміка сучасних міжнародних відносин спричиняє появу нових можливостей для економічного зростання, але також створює нові загрози та виклики. Фрагментація влади, тобто зростання кількості впливових суб'єктів на міжнародній арені, призводить до більш складного й багатовекторного середовища, в якому країнам потрібно маневрувати.

Крім того, еволюція від геополітики до геоекономіки означає, що на перший план виходять економічні інструменти як засіб досягнення національних інтересів і зміцнення безпеки. Це включає використання економічних важелів впливу, таких як торговельні санкції, економічні союзи, контроль над стратегічними ресурсами та нові форми міжнародної співпраці. Відтак, питання економічної безпеки стає центральним для формування національних стратегій і зовнішньої політики держав.

В умовах сучасних глобальних загроз найбільший виклик економічній безпеці становить військова агресія з боку окремих держав. Під час війни сутність економічної безпеки зазнає суттєвих змін, переходячи від заходів, спрямованих на збереження стабільності, до комплексних дій для забезпечення обороноздатності. Військові конфлікти додають нові дестабілізуючі чинники до економічних і соціальних викликів мирного часу, зокрема через мобілізацію економіки, реорганізацію цивільної оборони та управління.

У таких умовах підтримання стійкості економіки стає пріоритетом, з урахуванням воєнних і мирних викликів. Воєнно-економічний потенціал, що є складовою економічного потенціалу, забезпечує здатність країни ефективно реагувати на загрози і підтримувати обороноздатність. Він охоплює мобілізаційні можливості, ресурси та зусилля, спрямовані на підтримку безпеки країни навіть за рахунок мінімізації інших потреб суспільства.

Підрив економічної безпеки держави несе в собі серйозну загрозу для її економічного потенціалу, а відтак і для воєнно-економічного потенціалу. Це означає, що кожна складова економічної безпеки — від фінансової стабільності до енергетичної незалежності — має значення для обороноздатності країни. Вони безпосередньо впливають на здатність економіки функціонувати в умовах війни, забезпечуючи належне постачання ресурсів, ефективне управління інфраструктурою та підтримку мобілізаційних процесів.

Стійкість економічної безпеки є критично важливою, оскільки вона створює фундамент для підтримки воєнно-економічного потенціалу, що дозволяє країні захищатися від зовнішніх загроз і адаптуватися до умов війни. Тому стратегічні заходи, спрямовані на зміцнення економічної безпеки, включають не лише економічні, але й оборонні аспекти, забезпечуючи готовність до можливих кризових ситуацій.

Конкретизуючи взаємозв'язок між системами економічної та воєнної безпеки, можна зазначити такі важливі факти:

- лише надійна та ефективна система економічної безпеки слугує гарантом суверенітету й незалежності країни, а також забезпечує її стабільний та сталий соціально-економічний розвиток. У ситуації тривалого перевищення порогових значень, які визначають нормальний рівень економічної безпеки, можливі не тільки негативні, але й незворотні наслідки для механізмів забезпечення загальної безпеки держави, суспільства та особистості;
- економіка є матеріальною основою воєнної безпеки. Стан економічної сфери країни, зокрема її оборонно-промислового комплексу, визначає систему технічного і тилового забезпечення суб'єктів воєнної безпеки, а також кількість і якість озброєння, військової техніки та інших матеріальних засобів, необхідних для їх ефективного функціонування як у мирний час, так і під час воєнних дій чи кризових ситуацій;
- необхідна боєздатність сил забезпечення воєнної безпеки, виходячи з історичного досвіду, може бути підтримана лише за умови, що вона буде прямо пов'язана з економічними можливостями держави. З огляду на те, що з початком воєнних дій можливості для нарощування економічного потенціалу будуть

обмежені через ряд об'єктивних причин, важливо забезпечити наявність достатніх запасів військової продукції та сировини. Це дозволить оперативно збільшувати виробництво та активізувати роботу як діючих, так і резервних виробничих потужностей. Створення та підтримка мобілізаційних і стратегічних економічних резервів можливі лише за умови стабільного і надійного функціонування економіки. Без таких резервів розмови про оборону та воєнну безпеку стають марними, оскільки без відповідного економічного забезпечення будь-які спроби підтримувати боєздатність сил воєнної безпеки будуть неефективними.

- економічна безпека є фундаментом національної безпеки, оскільки вона забезпечує стабільне функціонування всіх інших її підсистем. Вона впливає на воєнну безпеку через інші складові, такі як соціальна, політична та інші. Невідповідність системи економічних виробничих відносин реальним потребам економічного розвитку країни є критичним фактором, що веде до порушення економічної безпеки. Це може призвести до соціальних дисбалансів у суспільстві, де одні соціальні групи або прошарки отримують перевагу над іншими. Перекоси у соціальній структурі можуть мати серйозні політичні наслідки, зокрема, підвищення рівня соціальної напруги, що в свою чергу може трансформуватися в політичні конфлікти. Такі конфлікти можуть впливати на внутрішню стабільність країни і негативно позначитися на її здатності підтримувати військову безпеку. Отже, економічні проблеми можуть спричинити серйозні виклики для політичної та воєнної безпеки, що вимагає комплексного підходу до вирішення цих питань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Kłos, A. and Latoszek, E. (2023). «The Economic Security of Ukraine and the European Union in the Context of a Military Crisis». Studia Europejskie – Studies in European Affairs, 4/2023, pp. 109–132. DOI : 10.33067/SE.4.2023.7 ; URL : https://journalse.com/pliki/pw/4-2023-Klos.pdf (дата звернення: 10.11.2024).

ПАНЕЛЬ 4
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

УДК 347.73:336.22]:355.01(477)

Анісімова Марина,
канд. істор. наук,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного права
та права Європейського Союзу,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ПІДВИЩЕННЯ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ТРИВАЮЧОЇ ВІЙНИ: ЧИ НАЛЕЖНІ ІНСТРУМЕНТИ ЗНАЙДЕНІ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ НАГАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ?

Anisimova Maryna,
Ph.D. in History,
Ph.D. in International Law,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of International Law
and Law of the European Union,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

INCREASE OF TAXES IN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF ONGOING WAR: HAVE APPROPRIATE TOOLS BEEN FOUND TO SOLVE URGENT PROBLEMS?

Виваженість та прогнозованість бюджетної політики держави беззаперечно є одним з ключових стабілізуючих її економічний розвиток та підтримуючих соціальну злагоду в суспільстві факторів. Досягнення цього є головним завданням кожної держави у звичайних умовах її розвитку (у мирний час) й тим

більше в умовах будь–якого форс–мажору, особливо під час війни та ще й такої затяжної та нерівної (за такими показниками, як сили та ресурси), як в сучасній Україні.

Запорукою успіху бюджетної політики є зважена та ефективна податкова політика, бо левову частку державних бюджетних надходжень складають саме податки та інші обов'язкові платежі. З урахуванням цього не дивно, що кожний крок влади у податковій сфері споконвіку зацікавлено відстежується всім суспільством, бо зачіпає інтереси кожного – і платників податків, що формують прибуткову частину бюджету, і споживачів бюджетних надходжень, які напряму залежать від обсягів потенційних бюджетних асигнувань. Коли ж формування бюджету відбувається в умовах суттєвого структурного дефіциту, зумовленого тривалим «військовим» форс–мажором, та величезної залежності виснаженої війною держави від допомоги міжнародних партнерів, то податкові зміни, які запроваджуються, при всій їх нагальній необхідності, сприймаються дуже болісно, навіть найбільш свідомою частиною населення.

Українське суспільство вже на етапі підготовки й обговорення механізму запровадження майбутніх податкових змін відчуло високий градус напруження, що сформувався між владою та більшістю населення, як представниками різних категорій платників податків. А після ухвали парламентом 10 жовтня 2024 року закону, який був прийнятий всупереч негативному висновку парламентських юридичних експертів[1], та суттєво підвищив податки українцям[2], суспільство просто вибухнуло цунамі подібною хвилею обурення. З огляду на це, вважаємо за доцільне висловити деякі міркування щодо загальної картини, яку маємо у цій чутливій сфері суспільного життя натепер.

Спочатку наведемо аргументи представників чинної владної вертикалі про причини, що спонукали їх на прийняття такого рішення. Обгрунтовуючи необхідність підвищення податків, прем'єр-міністр Д.Шмигаль послався на брак у держави щонайменше 500 млрд грн. коштів на військові витрати лише поточного 2024 року. До того ж він пояснив, що ці кошти потрібні на додаткову мобілізацію та фінансування ЗСУ, бо витрачання міжнародної допомоги партнерів на потреби української армії ними заборонено[3].

Але чи це вся правда, яка змушує владу до впровадження таких болючих, а тому й непопулярних заходів? Заперечна відповідь на це питання стає очевидною при детальному вивченні Меморандуму про економічну та фінансову політику з МВФ, який уклала Україна[4].Він включає набір структурних маяків, що стосуються жорстких вимог щодо реформ, які має реалізувати Україна з початку дії програми до конкретного терміну. Після оновлення меморандуму їх

стало 37, з яких 23 уже виконані[5]. Але ж над рештою треба серйозно працювати, бо міжнародні фінансові інституції надають підтримку тоді, коли впевнені у спроможності зацікавленої в кредитуванні сторони виконувати узгоджені вимоги кредитора, якими б жорсткими вони не були.

Не зайвим буде вдатися й до аналізу відповідності поточній ситуації обраного урядом інструментарію. І тут в оцінках фахівців зустрічаємо багато розбіжностей. Перелік законодавчих новацій[6], що співробітниками різних державних структур сприймаються в цілому як прийнятні й придатні в теперішній ситуації, незалежні експерти та представники громадських структур оцінюють зовсім інакше. Й для того в них, на наше переконання, є достатньо обгрунтованих підстав.

Візьмемо, для прикладу, питання щодо наявних процедурних порушень, концентрація яких у цьому законі перевершила всі «умовно допустимі» (з урахуванням навіть непередбачуваних для воєного часу обставини) межі. Крім вже згаданого вище негативного висновку юридичних експертів самої Верховної Ради, в цьому ланцюжку також порушення конституційних норм–гарантій, які містять пряму заборону щодо ретроактивної дії законодавства[7], (в нашому випадку – ретроспективного підвищення податків), а також порушення принципу стабільності, закріпленого Податковим кодексом України[8], метою якого як раз і є попередження частих змін до податкового законодавства та прогнозованості їх наслідків для платників податків у цих аспектах.

Ще одним фрагментом цього коштовного за своїми наслідками для пересічних українців ланцюжку порушень і непорозумінь в діях депутатів є дивна вибірковість, проявлена ними стосовно підтримки внесених після першого читання правок. З поданих 1388 правок профільний парламентський комітет після розгляду врахував 22 у повному обсязі, ще дві – частково, а решту – відхилив. Але найцікавіше, що в числі відхилених опинилися ті, які стосуються підвищення податків на гральний бізнес, податків на розкіш, а також акумуляції додаткових коштів у спеціальному фонді для військових потреб тощо [9]. Отже виходить, що народні обранці, які завдячуючи простим українцям потрапили у парламентські крісла і мали б насамперед дбати про їх потреби і добробут, у дійсності швидко про це забули і піклуються лише про інтереси олігархів та самих себе, бо внаслідок використання свого службового становища та корупційних схем наблизилися до останніх.

Обмежений формат публікації вимагає перейти до підбиття підсумків, тож зауважимо: тим, хто шукає варіанти наповнення бюджету під час війни за рахунок підвищення податків, маючи на меті реалізацію державних військових програм та забезпечення армії, що є пріоритетом для країни в умовах війни, не

варто забувати про серьйозні ризики отримання зворотного результату своїх благих намірів. Такими, зокрема, можуть стати: ризик тінізації заробітних плат, збільшення вартості товарів і послуг і, як наслідок, закриття підприємств та припинення діяльності ФОПів, тінізація бізнесу, виведення капіталів за кордон. Зважаючи на це, видається проблематичним визнати обрані владою інструменти вирішення нагальних завдань сьогодення у воюючий з агресором державі, цілком придатними. Але, як відомо, лише час остаточно розставить всі крапки на «і» й дасть відповіді на всі питання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вінокуров Я., Гордійчук Д. «Я професіонал з ухвалення непопулярних рішень у цій країні»: Гетьманцев про підвищення податків та детінізацію. URL : https://www.epravda.com.ua/publications/2024/10/15/720572/

2. Присяжна Л. Рада прийняла Закон про підвищення податків (оновлено). URL : https://biz.ligazakon.net/news/231102_rada-priynyala-zakon-pro-pdvishchennya-podatkv-onovleno

3. Зануда А. Рада підвищила податки: що зміниться і як реагує бізнес. URL : https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c33vjmmp4x0o

4. Меморандум про економічну та фінансову політику. URL : https://mof.gov.ua/uk/memorandum_of_economic__financial_policies-677

5. Мазниченко Т. Підвищення податків, акцизів та інші сюрпризи для бізнесу містить Меморандум України та МВФ. URL : https://fin.informator.ua/uk/pidvishchennya-podatkiv-akciziv-ta-inshi-syurprizi-dlya-biznesu-mistit-memorandum-ukrajini-ta-mvf

6. Волокіта В. Закон про підвищення податків відправили на підпис Зеленському. URL : https://www.epravda.com.ua/news/2024/10/15/720584/

7. Конституція України. Ст. 58. URL : https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii

8. Податковий кодекс України. Ст. 4 п. 4.1.9. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text

9. Бодняк О. Верховна Рада підвищила податки: кого стосується і що змінюється. URL : https://zaxid.net/parlament_pidvishhiv_podatki_kogo_ stosuyetsya_i_shho_zminyuyetsya_n1595426

УДК 347.73

Вудвуд Катерина,
*аспірантка кафедри публічного права,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці, Україна*

ОБМІН ПОДАТКОВОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ ТА ПРАВА ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ У ПРАКТИЦІ СУДУ СПРАВЕДЛИВОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Vudvud Kateryna,
*Ph.D. student of the Department of Public Law,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University,
Chernivtsi, Ukraine*

EXCHANGE OF TAX INFORMATION AND TAXPAYERS' RIGHTS IN CASE-LAW OF THE COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION

Питання, яке пов'язане з розвинутою у відповідь на прогресуючу практику транскордонного ухилення від сплати податків співпрацею компетентних органів держав щодо обміну податковою інформацією, чимраз більше простежується як ключове і, водночас, полемічне у сфері міжнародного оподаткування. Оскільки взаємодія в транскордонних сценаріях у всьому світі, зокрема стосовно обміну податковою інформацією, визначається в умовах її вдосконалення суттєвим розширенням повноважень компетентних органів, остільки посиленим має бути і захист прав платників податків [1, с. 4].

Це ж визначає підхід до публічно-правових відносин, які виникають між державами-членами і платниками податків у Європейському Союзі, правовий порядок якого пронизують «цінності поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, в тому числі до осіб, що належать до меншин» [2]. Згідно зі слушною думкою Р. О. Гаврилюк, «через регулювання податковим правом ЄС, так само як і податковим правом загалом, парадигмально протилежних публічних і приватних інтересів його суб'єктів, що є одним з факторів правової невизначеності, гармонізація податкового права ЄС і його держав-членів розглядається у її значенні для встановлення

належної міри визначеності при, між іншим, формуванні особливого податково-правового розуміння й правозастосування у сфері оподаткування» [3, с. 42]. Так, обмін інформацією для податкових цілей у межах адміністративного співробітництва у податковій сфері між державами в особі компетентних органів і захист прав платників податків окреслюються тлумаченням і застосуванням права ЄС Судом Справедливості Європейського Союзу.

Справа Суду Справедливості Європейського Союзу *C-276/12 Jiří Sabou v. Finanční ředitelství pro hlavní město Prahu* від 22 жовтня 2013 року є однією з тих, що позначають питання прав платників податків у контексті обміну податковою інформацією за запитом. У рішенні по справі *C-276/12* Суд ЄС зазначив, що «право ЄС покладає зобов'язання щодо обміну інформацією на держави-члени, однак, не надає відповідних прав платнику податків, а саме права бути поінформованим про запит однієї держави-члена іншій державі-члену, чи права брати участь у формуванні адресованого запитуваній державі-члену запиту, чи права брати участь у допиті свідків у запитуваній державі-члені під час розгляду запиту на інформацію» [4]. Крім того, Суд ЄС встановив, що «право ЄС не стосується можливості платника податків оскаржувати точність наданої інформації і не накладає жодних конкретних зобов'язань щодо змісту наданої інформації, які можуть бути встановлені лише національним законодавством» [4].

У рішенні по справі *C-682/15 Berlioz Investment Fund SA v. Directeur de l'administration des contributions directes* від 16 травня 2017 року правове регулювання транскордонного інформаційного обміну для податкових цілей між державами-членами Союзу тлумачиться Судом ЄС так, що особа, на яку було накладено грошове стягнення за невиконання такого, яке зобов'язує цю особу надати інформацію, рішення, «має право оскаржити законність останнього» і «національний суд наділений повноваженнями перевіряти законність цього рішення» з огляду на «передбачувану значущість» інформації як умову його законності та покарання, накладеного за його невиконання, і з урахуванням можливості особи «мати доступ до запиту на інформацію в обсязі, що відповідає вимогам конфіденційності інформації, водночас достатньому для справедливого розгляду справи» [5]. До того ж, право подати позов проти рішення, яке зобов'язує особу надати податкову інформацію, «надається особі – адресату рішення, однак, не стосується платника податків, щодо якого розпочате податкове розслідування, а також третьої сторони, якої стосується відповідна інформація», – висновує Суд ЄС у рішенні в об'єднаних справах *C-245/19, C-246/19 État luxembourgeois v. B and Others* від 6 жовтня 2020 року [6]. Спираючись на вищенаведені правові позиції, Суд ЄС у рішенні по справі *C-437/19 État du*

Grand-duché de Luxembourg v. L обґрунтовує, що особа, яка володіє інформацією і на яку було накладено адміністративне фінансове стягнення за невиконання рішення про зобов'язання надати податкову інформацію в процесі обміну нею між національними компетентними органами «має право оскаржити законність останнього у позові проти рішення, що накладає на особу адміністративне фінансове стягнення за ненадання інформації», а в разі визнання його законності – «має право виконати рішення про надання інформації у початково встановлений термін без подальшого застосування покарання» [7].

Доповнюють практику Суду ЄС рішення Суду по справах *C-432/23 F and Ordre des avocats du barreau de Luxembourg v. Administration des contributions directes* від 26 вересня 2024 року [8] і *C-623/22 Belgian Association of Tax Lawyers and Others v. Premier ministre/Eerste Minister* від 29 липня 2024 року [9], в яких Суд ЄС, розглядаючи права, передбачені Хартією основних прав ЄС, висновує звільнення осіб, які здійснюють професійну діяльність (юридичну), від обов'язку виконати рішення, що вимагає від нього надати пов'язану з юридичною консультацією інформацію.

Отже, розглянуті рішення Суду справедливості Європейського Союзу у справах, що виражають зіставлення ефективної реалізації компетентними органами процедури обміну податковою інформацією з реалізацією і захистом прав платників податків, становлять ключові приклади судової практики з цього питання. Вони відображають зафіксований у них підхід Суду ЄС до розуміння і практичного захисту прав платників податків при обміні податковою інформацією між компетентними органами держав, що полягає в обмеженні правового захисту платників податків тією мірою, якою воно відповідає суспільному інтересу, що на нього спрямований ефективний обмін податковою інформацією. Очевидно, така правоінтерпретаційна діяльність Суду ЄС відіграє, з огляду на розвиток національного податкового законодавства України, яке регулює, серед іншого, обмін податковою інформацією з компетентними органами іноземних країн, неабияку роль і для праворозуміння і правозастосування угод та актів ЄС у процесі адаптації національного податкового законодавства України до права Європейського Союзу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Pistone P. Coordinating the Action of Regional and Global Players during the Shift from Bilateralism to Multilateralism in International Tax Law. *World tax journal*. Amsterdam. 2014) Vol. 6, № 1. P. 3–9.

2. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union (2016/C 202/01). URL : https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12016ME%2FTXT

3. Гаврилюк Р. О., Пацурківський П. С. Принципи гармонізації податкового права ЄС. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2024. № 1. С. 37–50.

4. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 22 October 2013 in case C-276/12 Jiří Sabou v. Finanční ředitelství pro hlavní město Prahu. URL : https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62012CJ0276

5. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 16 May 2017 in case C-682/15 Berlioz Investment Fund SA v. Directeur de l'administration des contributions directes. URL : https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62015CJ0682&qid=1731683725089

6. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 6 October 2020 in joined cases C-245/19, C-246/19 État luxembourgeois v. B and Others. URL : https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62019CJ0245

7. Judgment of the Court (Third Chamber) of 25 November 2021 in case C-437/19 État du Grand-duché de Luxembourg v. L. URL : https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62019CJ0437&qid=1731859650867

8. Judgment of the Court (Second Chamber) of 26 September 2024 in case C-432/23 F and Ordre des avocats du barreau de Luxembourg v. Administration des contributions directes. URL : https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62023CJ0432&qid=1731862019078

9. Judgment of the Court (Second Chamber) of 29 July 2024 in case C-623/22 Belgian Association of Tax Lawyers and Others v. Premier ministre/Eerste Minister. URL : https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A62022CJ0623

УДК 336

Желтухіна Анастасія,
здобувачка вищої освіти;
Рудая Марина,
*канд. екон. наук, доцент,
старший науковий співробітник,
доцент кафедри кримінального судочинства
та аналітичної діяльності,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Zheltukhina Anastasia,
Higher Education Seeker;
Rudaya Marina,
*Ph.D. in Economics, Associate Professor,
Senior Researcher, Associate Professor
of the Department of Criminal Procedure
and Analytical Activities,
State Tax University,
Irpin, Ukraine*

FEATURES OF FISCAL POLICY FORMATION UNDER MARTIAL LAW CONDITIONS

Зміцнення обороноздатності держави та забезпечення суспільної безпеки є ключовими пріоритетами державної політики в умовах сучасного етапу розвитку. У нових умовах фіскальна політика виступає не лише як інструмент забезпечення макроекономічної стабільності, а й як засіб підвищення національної безпеки, мобілізуючи ресурси для фінансування оборонних і безпекових потреб. Значне збільшення витрат на оборону супроводжується необхідністю оптимізації управління бюджетними ресурсами, забезпеченням прозорості та ефективності їх розподілу. Зміни у фіскальній політиці, спрямовані на зміцнення оборонного потенціалу, також вимагають удосконалення механізмів бюджетного планування та контролю. Це зумовлено потребою у збалансуванні між

інвестиціями в оборону і потребами соціально-економічного розвитку, оскільки надмірне навантаження на бюджет може посилити макроекономічні ризики, включаючи дефіцит бюджету та зростання державного боргу.

Так, фіскальна політика стає багатофункціональним інструментом, який не тільки виконує класичні завдання стабілізації економіки, але й адаптується до нових викликів національної безпеки та стійкості, зберігаючи баланс між соціально-економічними та оборонними потребами держави. Слід азначити, що повномасштабне вторгнення в Україну радикально змінило напрямки фіскальної політики, зокрема, потреби та фінансування сектору оборони і безпеки зросли в десять разів [2, с. 135].

У цьому контексті важливим аспектом фіскальної політики є забезпечення стійкості державних фінансів шляхом посилення бюджетної дисципліни та підвищення ефективності використання державних коштів. Для досягнення цього необхідно запроваджувати комплексний підхід до бюджетного планування, який враховує не лише нагальні потреби оборони, але й довгострокові пріоритети соціально-економічного розвитку.

Так, у процесі виконання програми МВФ Україна суттєво оновила Меморандум про економічну та фінансову політику. Зокрема, під час п'ятого перегляду Програми в рамках Механізму розширеного фінансування (Extended Fund Facility – EFF) було додано 11 нових структурних зобов’язань, з яких 6 стосуються фіскальної політики, 1 – фінансової, 2 – енергетичної та 2 – державного управління й антикорупційної політики. Ці зміни спрямовані на посилення реформ та забезпечення макроекономічної стабільності в Україні [1]. До ключових заходів, визначених у рамках оновленого Меморандуму про економічну і фінансову політику, належать: внесення змін до Бюджетного кодексу з метою реалізації плану дій щодо реформи управління публічними інвестиціями (термін – до кінця січня 2025 року); призначення нового голови Бюро економічної безпеки (БЕБ) відповідно до встановлених законом процедур та вимог (термін – до кінця лютого 2025 року); затвердження Кабінетом Міністрів України методологічних засад, які підтримують ефективне управління публічними інвестиціями (термін – до кінця лютого 2025 року); подання до Верховної Ради України законопроекту, що встановлює вимоги до податкової звітності для операторів цифрових платформ, таких як Uber, Uklon, Glovo та інші (термін – до кінця квітня 2025 року); призначення постійного голови Державної митної служби та постійних керівників усіх регіональних митниць (термін – до кінця червня 2025 року); вчасне подання бюджетної декларації на 2026-2028 роки, яка відповідатиме встановленим параметрам програми EFF (термін – до кінця червня 2025 року) [1].

На нашу думку, дані заходи спрямовані на посилення управлінської, фіскальної та антикорупційної ефективності, забезпечуючи необхідну макроекономічну стабільність та відповідність міжнародним зобов'язанням України в межах програми МВФ. Крім того, кінцева мета економічної програми уряду України, підтримуваної Міжнародним валютним фондом, полягає у відновленні фіскальної та боргової стійкості, а також у забезпеченні зовнішньої та фінансової стабільності країни.

Слід зазначити, що в рамках Меморандуму про економічну та фінансову політику у розділі щодо фіскальних та структурних реформ зазначені заходи податкової політики які передбачають збільшення надходжень від акцизів та подальшій гармонізації із законодавством ЄС у частині податкових пільг. Також, реформа податкової політики буде орієнтуватися на Національну стратегію розвитку (далі – НСР), щоб задовольнити потреби повоєнного відновлення. Зокрема, окрім оптимізації податкових пільг, ми посилюватимемо мобілізацію доходів через: розробку комплексного пакету заходів для післявоєнного періоду, спрямованого на реформування оподаткування викидів вуглецю, заснованого на принципах екологічної відповідальності; аналіз та оцінку оподаткування видобувних галузей для визначення ефективних підходів; встановлення принципів оподаткування віртуальних активів відповідно до норм ЄС, включно з вимогами щодо обміну інформацією та ініціативами Глобального форуму ОЕСР [1].

Слід зауважити, що певні аспекти цієї роботи вже розпочаті та підтримуються за допомогою технічної допомоги з боку Податково-бюджетного департаменту МВФ та інших міжнародних партнерів. У подальшій перспективі, розглядають можливість реформ, спрямованих на підвищення справедливості податкової системи, зокрема шляхом запровадження більш прогресивної шкали податку на доходи фізичних осіб (далі - ПДФО) [1]. Водночас, як зазначено в НСР, такі реформи ПДФО потребують впровадження адміністративних змін, включно з підвищенням захисту конфіденційності податкових даних у системах Державної податкової служби. Крім того, потрібно враховувати, що законодавчі ініціативи, спрямованих на протидію ухиленню від сплати податків, що відповідають вимогам Директиви ЄС щодо протидії ухиленню від сплати податків (EU ATAD) та міжнародним найкращим практикам мають враховувати реалії повоєнного відновлення країни [1]. Адже ці заходи мають забезпечити ефективний захист податкової бази від розмивання та виведення прибутку з-під оподаткування. Також плануються реформи в Державній податковій службі, а саме розробці сучасних практик управління комплаєнс-ризиками, Державній митній

службі, які більше зосереджені на сферах які є важливими для зниження корупційних ризиків та Бюро економічної безпеки України в частині посилення контролю за комплаєнсом та виявлення тяжких фінансово-економічних злочинів та аналітичної підтримки для ефективного виявлення випадків ухилення від сплати податків [1].

Важливо також удосконалювати системи внутрішнього контролю та аудит, особливо щодо військових і безпекових витрат, для зменшення корупційних ризиків і забезпечення прозорості у використанні бюджетних коштів. Це вимагає реформ у системі державного управління, орієнтованих на підвищення інституційної спроможності державних органів, що відповідають за оборону та безпеку, а також на покращення міжвідомчої координації.

Загалом, адаптація фіскальної політики до умов сучасних викликів дозволить не лише ефективно реагувати на актуальні загрози, але й створить підґрунтя для стійкого економічного розвитку, зокрема шляхом підвищення довіри громадськості до уряду та зниження макроекономічних ризиків, пов’язаних із надмірним державним боргом і дефіцитом бюджету.

Отже, важливим елементом фіскальної політики в умовах сучасних викликів є забезпечення сталого зростання доходів бюджету, що потребує реформування податкової системи для підвищення її ефективності, прозорості та адаптивності до нових економічних реалій. Це включає впровадження податкових заходів, які підтримують розвиток вітчизняного бізнесу, стимулюють інновації та сприяють залученню іноземних інвестицій, що, у свою чергу, підвищить фінансову стійкість країни. З огляду на значні витрати на оборону, також важливо зосередитися на розширенні бази оподаткування та мінімізації ухилення від сплати податків. Це може бути досягнуто завдяки використанню сучасних інформаційних технологій для аналізу даних, що дозволяє більш ефективно контролювати податкові потоки та запобігати фінансовим правопорушенням. Зміцнення аналітичних спроможностей податкових органів сприятиме посиленню комплаєнсу та зменшенню тіньового сектора економіки. Також, сучасні виклики також вимагають адаптації міжбюджетних відносин, що передбачає оптимізацію розподілу фінансових ресурсів між центральним та місцевими бюджетами. Такий підхід забезпечує регіонам достатній рівень фінансової автономії для реалізації локальних проектів, спрямованих на підвищення безпеки та соціально-економічної стійкості, з одночасним збереженням необхідного рівня централізованого фінансування для національних оборонних програм.

Отже, в умовах післявоєнного відновлення фіскальна політика відіграватиме вирішальну роль у відбудові економіки, розвитку інфраструктури та відновленні життєдіяльності громадян. Успішне впровадження комплексних реформ у цій сфері сприятиме створенню стійкої, орієнтованої на зростання економіки, яка зможе ефективно адаптуватися до нових викликів і забезпечити надійний фундамент для економічної безпеки України у довгостроковій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Додаток І. Меморандум про економічну та фінансову політику. URL : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MEFP_June_2024.pdf?v=7 (дата звернення: 25.10.2024).

2. Пасічний М. Фіскальна безпека держави в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2024. № 62. URL : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-104 (дата звернення: 25.10.2024).

3. Романишина В. О., Іванишина О. С. Особливості фіскальної політики в умовах воєнного стану. *Фіскальна політика: досягнення, інновації та перспективи розвитку.* Ірпінь, 2023. С. 135–138.

4. Tax Policy for Economic Recovery and Sustainable Development After COVID-19 / Kaneva T., Chugunov I., Pasichnyi M., Andriy N., Husarevych N. *Problemy ekorozwoju*. 2022. Vol. 17, № 2. P. 102–109.

УДК 347

Жураковська Ірина,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри обліку і аудиту,
Луцький національний технічний університет,
м. Луцьк, Україна

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОБЛІКУ В УКРАЇНІ

Zhurakovska Iryna,
PhD. In Economics, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of accounting and audit,
Lutsk national technical university,
Lutsk, Ukraine

LEGAL REGULATION OF THE SIMPLIFIED ACCOUNTING SYSTEM IN UKRAINE

Підтримка малого бізнесу потребує спрощення правил обліку і оподаткування у порівнянні з великим бізнесом. Кроком на зустріч на сучасні запити малого бізнесу стало підписання Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2024 р. № 821-р. Першою стратегічною ціллю є відновлення та полегшення процесу ведення бізнесу, яка передбачає створення сприятливого регуляторного середовища та дерегуляцію. Ця операційна ціль передбачає спрощення адміністрування податкового навантаження та відповідної звітності, зокрема в частині зменшення відмінностей в адмініструванні податків за різними системами оподаткування; врегулювання діяльності (детінізації) самозайнятих осіб у частині спрощення та автоматизації обліку, запровадження сприятливого податкового режиму. Стратегія сталого розвитку малого бізнесу передбачає вирішення завдань стандартизації та цифровізації бухгалтерських документів, щорічних досліджень витрат часу на ведення обліку і складання звітності. Стандартизація вимог до обліку малого бізнесу повинна супроводжуватись його спрощенням, що свою чергу позитивно вплине на індекс економічної свободи та середні витрати часу на виконання бюрократичних процедур, що визначено індикаторами виконання стратегії.

Кількість представників малого бізнесу, що потребують підтримки зростає. Станом на 2024 рік налічується понад 2008,2 тис. підприємців. «Кількість ФОП, які застосовують спрощену систему оподаткування, станом на 01.06.2023 становить 1517,3 тис. осіб. З них обрали: першу групу - 204,4 тис. осіб (або 13,5%); другу групу - 564,1 тис. осіб (або 37,2%); третю групу - 748,1 тис. осіб (або 49,3%» [1]. За даними податкової карти України нами узагальнено податкові надходження в розрізі видів фізичних осіб за групами оподаткування (табл. 1).

Таблиця 1 – Податкові надходження від фізичних осіб-підприємців у 2024 році в розрізі груп оподаткування

Місяці 2024 року	Всього надходжень до бюджету	Всього від ФОП	Загальна система	1 група	2 група	3 група	4 група
1	29538567461	7503546819	981324796	75498961	1370059671	5076250712	412679
2	35520772237	7696662527	1042038773	58893053	1348480789	5245838258	1411654
3	32700215794	3902490260	890257539	55317113	1326104396	1630275841	535371
4	34123742382	7649793710	1089152673	65396657	1434670031	5060148537	425812
5	37781541380	7385473818	1174800678	54623054	1350241078	4805449575	359433
6	30408664762	4229740073	1132554041	56937168	1330361441	1709720090	167333
7	37223835155	10060201707	2785187482	72649463	1556156919	5645588086	619757
8	39777317150	8540375250	1688345983	61226601	1448830989	5341448740	522937
9	33821994266	4806374483	1451313542	61974622	1430615504	1862071490	399325
Разом	310896650587	61774658647	12234975507	562516692	12595520818	36376791329	4854301

Джерело: складено за даними https://map.tax.gov.ua/main

Динаміку надходжень представлено на рис. 1.

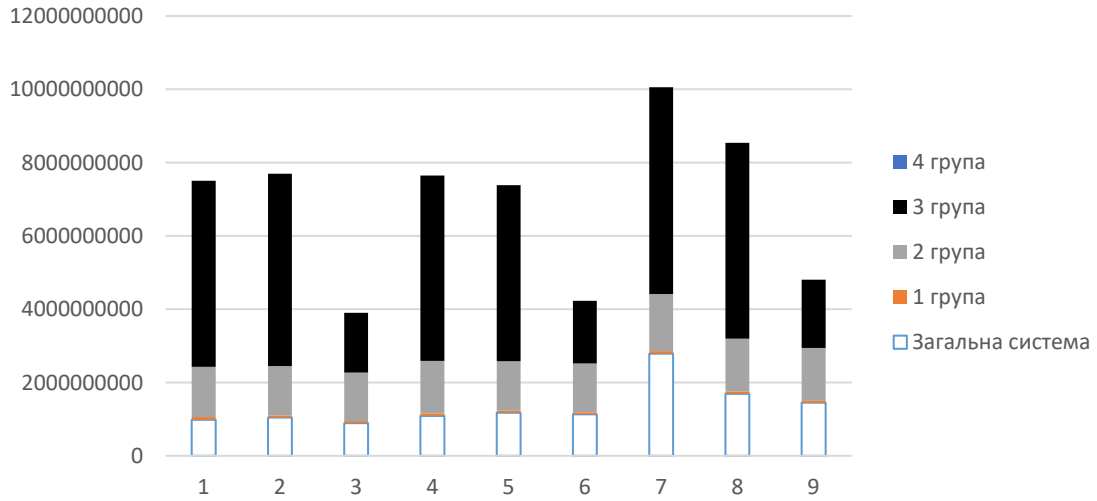

Рисунок 1 – Динаміка податкових надходжень до місцевих бюджетів України за місяцями 2024 року

Джерело: складено за даними https://map.tax.gov.ua/main

Як видно з рисунку 1, найбільшу долю в наповненні місцевих бюджетів серед фізичних осіб підприємців займають платники єдиного податку 3 групи. Понад 50% податків припадає саме на них, в той час як перша та четверта групи практично не помітні, хоча їх кількість понад 10%. Суттєвою є також сума податків сплачена підприємцями на загальній системі оподаткування.

Ще в 1996 році Наказом Міністерства фінансів від 31.05.96 р. було затверджено «Вказівки про склад та порядок заповнення облікових регістрів малими підприємствами», який передбачав спрощене ведення обліку без використання подвійного запису. Порядок спрощеного обліку було доповнено Наказом №196 від 30.09.98 р. «Про затвердження Положення про спрощену форму бухгалтерського обліку суб'єктів малого підприємництва». Обидва нормативні акти свідчать про спроби спрощення вимог до обліку, які в подальшому продовжились з прийняттям Податкового кодексу України.

У 1999 році з початком реформування системи обліку в Україні розпочались зміни в підходах до спрощення обліку для малого бізнесу. Зокрема, прийнято Закон України № 2063-III – від 19.10.2000 р. «Про державну підтримку малого підприємництва», Наказ Міністерства фінансів України № 39 від 25.02.2000 р. «Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 "Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва"», № 422 від 25.06.2003 р. «Про затвердження Методичних рекомендацій по застосуванню регістрів бухгалтерського обліку малими підприємствами». Встановлювались спрощені вимоги до звітності та пропонувався спрощений план рахунків.

З прийняттям у 2010 році Податкового кодексу України стало використовуватись на законодавчому рівні поняття «спрощена система обліку», але її застосування можливе було лише для певної категорії малих підприємств з прив'язкою до пільгового оподаткування, що завершилось у 2016 році. Спрощена система обліку і звітності пропонувалась для платників податків з обмеженим оборотом, з чисельністю працюючих до 50 осіб, створені після 2011 року та ін. Після відміни пільгового оподаткування спрощеним обліком користуються тільки фізичні особи-підприємці, для яких визначено обов'язок вести облік доходів.

На сьогодні відсутні будь-які спрощення щодо бухгалтерського обліку малого бізнесу - юридичних осіб, окрім спрощеного плану рахунків і спрощеної фінансової звітності. Декларована на законодавчому рівні «спрощена система обліку» стосується лише підприємців. Для підтримки малого бізнесу та реалізації Стратегії нормативно-правове забезпечення бухгалтерського обліку для малого бізнесу потребує оновлення та перегляду в напрямку спрощення та стандартизації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Присяжна Л. В Україні зареєстровано 2 млн ФОПів, 76 % з них є платниками єдиного податку – ДПС. URL : https://biz.ligazakon.net/news/220491_v-ukran-zarestrovano-2-mln-fopv-76-z-nikh--platnikami-dinogo-podatku---dps
2. Податкова карта України. URL : https://map.tax.gov.ua/main

УДК 330.338

Казіміров Михайло,
аспірант,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ФІСКАЛЬНІ СТИМУЛИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЛІКВІДНІСТЬ БАНКІВ У ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Kazimirov Mykhailo,
PhD student,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

FISCAL INCENTIVES AND THEIR IMPACT ON BANKS' LIQUIDITY IN THE PROCESS OF EUROPEAN INTEGRATION

Тема фіскальних стимулів та їх впливу на ліквідність банків у контексті євроінтеграції є надзвичайно важливою для економічної політики будь-якої країни, що прагне стати частиною Європейського Союзу. Вона охоплює численні аспекти, що стосуються взаємодії між державними фінансами, банківською системою та економічною інтеграцією, що вимагає глибокого розуміння механізмів економічного розвитку в умовах глобальних фінансових змін.

Фіскальні стимули – це заходи, які здійснює уряд для активізації економічного зростання, зниження рівня безробіття, підтримки попиту та стимулювання інвестицій. Ці стимули мають за мету підвищення економічної активності, через що держави застосовують різні інструменти, такі як зниження податкових ставок, збільшення державних витрат, субсидії та пільги для підприємств, підтримку соціальних програм, зокрема в періоди економічних спадів або криз. Ці заходи мають на меті активізувати внутрішній попит і стимулювати бізнес до зростання.

Фіскальні стимули зазвичай використовуються для коригування економічних дисбалансів. Вони здатні підвищити загальну ефективність економіки, забезпечити стійкість до зовнішніх шоків і створити умови для довгострокового економічного розвитку. Однак, коли ці заходи застосовуються без належного контролю та стратегічного планування, можуть виникнути ризики інфляції, зростання державного боргу і загрози для фінансової стабільності країни.

Ліквідність банків – це здатність фінансових установ оперативно і без суттєвих втрат виконувати свої зобов'язання перед вкладниками та кредиторами, тобто забезпечувати безперебійний обіг фінансових ресурсів. Ліквідність є критично важливою для стабільності банківської системи. Банки повинні мати достатньо ліквідних активів, щоб своєчасно реагувати на запити клієнтів, розплачуватися за боргами, а також ефективно управляти власними фінансовими ризиками [1, с. 74].

Для підтримання ліквідності банки можуть використовувати різні інструменти, такі як депозитні сертифікати, короткострокові кредити, та інші ліквідні активи. Ліквідність також визначається здатністю банку генерувати гроші та залучати капітал на фінансових ринках, що важливо в умовах глобальних економічних змін.

Між фіскальними стимулами та ліквідністю банків існує складний взаємозв'язок, який залежить від низки факторів. У короткостроковій перспективі фіскальні стимули можуть позитивно впливати на ліквідність банків, стимулюючи попит на кредити, підвищуючи обсяги депозитів та покращуючи платоспроможність підприємств і домогосподарств. Зростання економічної активності веде до зростання потреби в фінансових ресурсах, а отже – до збільшення кредитної діяльності банків, що стимулює зростання ліквідності.

Наприклад, зниження податкових ставок може збільшити доходи домогосподарств і підприємств, що в свою чергу може призвести до зростання обсягів депозитів у банках. Це покращує ліквідність банківської системи, оскільки збільшення депозитів підвищує ресурси банків для надання кредитів. Крім того, збільшення державних витрат на інфраструктурні проекти та соціальні програми може сприяти економічному зростанню, що, у свою чергу, забезпечує більш стабільний фінансовий потік і підвищує ліквідність банків [2, с. 119].

Однак, фіскальні стимули не завжди мають лише позитивний вплив. У разі безконтрольного збільшення державних витрат або низької ефективності податкових знижок може виникнути високий дефіцит бюджету, що збільшує державний борг і викликає інфляційний тиск. Це може зменшити довіру до фінансової стабільності країни та знизити ліквідність банків, оскільки відбувається знецінення національної валюти та посилюється ризик інвестиційних втрат для банків.

Процес євроінтеграції суттєво змінює економічне середовище та банківську систему країни. Країни, що прагнуть вступити до Європейського Союзу, повинні адаптувати свою фіскальну політику до вимог ЄС, зокрема до критеріїв Маастрихтського договору, які передбачають, що дефіцит бюджету не повинен перевищувати 3% від ВВП, а державний борг – 60 % від ВВП. Це означає, що країна має проводити фіскальну політику в межах певних обмежень, що сприяє зниженню ризиків для банківської системи і забезпечує фінансову стабільність [4].

Євроінтеграція також означає перехід на єдину валюту – євро, що відкриває нові можливості для банків, зокрема в зниженні валютного ризику та полегшенні транзакцій з іншими країнами ЄС. Це також підвищує стабільність банківської системи, оскільки євро має меншу схильність до коливань порівняно з національними валютами, і знижує інфляційний ризик. Водночас перехід до євро зменшує монетарну незалежність, оскільки процентні ставки та інші фінансові інструменти регулюються Європейським центральним банком, що може обмежити можливості для використання окремих фіскальних стимулів.

Завдяки євроінтеграції країни можуть отримати доступ до розвинутих фінансових ринків ЄС, що дозволяє банкам залучати капітал на вигідних умовах. Це позитивно впливає на ліквідність, оскільки банки мають можливість диверсифікувати свої джерела фінансування та забезпечувати більш стабільний капітал. Крім того, інтеграція в єдину економічну зону сприяє більшій економічній стабільності, що підвищує довіру інвесторів та зміцнює ліквідність банківської системи [3].

Таким чином, фіскальні стимули мають суттєвий вплив на ліквідність банків, як у позитивному, так і в негативному аспектах. Важливим чинником є те, як ці стимули реалізуються в рамках загальної економічної стратегії країни, особливо в умовах євроінтеграції, що вимагає дотримання європейських стандартів фіскальної політики і може створювати сприятливі умови для стабільності банківської системи та підвищення ліквідності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Путінцева Т. Сутність ліквідності комерційних банків. *Socio-Economic Relations in the Digital Society*. 2019. № 2–3 (35–36). С. 73–80.

2. Рускіна О. В. Фіскальне регулювання: міжнародний досвід та уроки для України. *Наукові записки НаУКМА. Економічні науки*. 2017. Т. 2, вип. 1. С. 116–123.

3. Софіщенко І. Фінансові та фіскальні інструменти політики сприяння іноземним інвестиціям за умов відновлення української економіки. *Економіка та суспільство.* 2023. № 54. URL : https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2798/2730

4. Пишний А. Уроки для центробанків П’ять висновків з полів VIII Щорічної дослідницької конференції центробанків України та Польщі. URL : https://www.epravda.com.ua/columns/2024/07/4/716200/

УДК 343.98

Калганова Олена,
*канд. юрид. наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального
судочинства та аналітичної діяльності;*
Чигрина Галина,
*канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри правоохоронної діяльності,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОЗАСТОСОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ УХИЛЕННЮ ВІД ОПОДАТКУВАННЯ

Kalhanova Olena,
*PhD in Law, Associate Professor,
Head of the Department
of Criminal Procedure and Analytical Activity;*
Chyhryna Halyna,
*Ph.D. in Law, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Law Enforcement Activity,
State Tax University,
Irpin, Ukraine*

ON THE IMPROVEMENT OF LAW ENFORCEMENT ACTIVITIES IN THE FIELD OF COUNTERACTING TAX EVASION

З метою зменшення тиску на бізнес, у 2019 році було декриміналізоване фіктивне підприємництво – дії, передбачені статтею 205 Кримінального кодексу України (далі – КК України) [1; 3]. На нашу думку, декриміналізація цього злочину законодавцем була здійснена із суттєвим запізненням. Статтю 205 КК України потрібно було виключити з Кримінального кодексу України ще у 2013 році, одночасно з доповненням його статтею 205-1 (Підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб –

підприємців) КК України [2; 3], а краще – взагалі не встановлювати кримінальну відповідальність за фіктивне підприємництво, тобто не включати ст. 205 до КК України, який набрав чинності у 2001 році [3].

Як показало вивчення практики притягнення до кримінальної відповідальності за ухилення від оподаткування за період часу з 2001 по 2018 роки, під час досудового розслідування фактів вчинення кримінальних правопорушень, передбачених статтею 212 КК України [3], виявлялися непоодинокі випадки фіктивного підприємництва, тобто створення або придбання суб'єктів підприємницької діяльності (юридичних осіб) з метою прикриття незаконної діяльності або здійснення видів діяльності, щодо яких є заборона. Кінцевою метою такого фіктивного підприємництва завжди було ухилення від сплати податків (мінімізація податкового зобов'язання).

Сама конструкція «фіктивне підприємництво» у назві статті 205 КК України передбачала доказування не тільки факту створення або придбання суб'єктів підприємницької діяльності (юридичних осіб) з метою прикриття незаконної діяльності або здійснення видів діяльності, щодо яких є заборона, але й подальшу незаконну діяльність цих суб'єктів господарювання. По іншому, на нашу думку, суб'єктивну сторону злочинів, передбачених ст. 205 КК України доказати було не можливо. З іншого боку, дії, пов'язані зі створенням фіктивного підприємства з метою використання його для ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), за наявності прямого умислу, утворюють об'єктивну сторону ст. 212 КК України і додаткової кваліфікації за ст. 205 КК України не потребували.

Більш вдалим кроком законодавця, на нашу думку, було встановлення кримінальної відповідальності за підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб- підприємців (ст. 205-1 КК України) [3]. Цю статтю доцільно було б включити до КК України ще у 2001 році, що одразу зняло б конкуренцію однооб'єктних кримінально-правових норм, якими стали стст. 205 і 212 КК України в частині кваліфікації дій, пов'язаних з використанням створених (придбаних) суб'єктів господарювання з метою ухиленням від оподаткування.

Вважаємо, що у разі доказаності фактів умисного ухилення від оподаткування з використанням документів, виданих суб'єктом господарювання, зареєстрованим за підробленими документами, які подаються для проведення державної реєстрації та за наявності доказів попередньої змови чи іншої обізнаності суб'єкта реального сектору економіки про цей факт, дії такого суб'єкта доцільно кваліфікувати за стст. 212 та 205-1 КК України (у сукупності). Тобто, необхідно

доказувати (розслідувати) факти вчинення двох самостійних складів кримінальних правопорушень, враховуючи, що кожне з них має свій об'єкт (предмет), об'єктивну та суб'єктивну сторони. При цьому основними джерелами доказів завжди залишаються реєстраційні документи (ст. 205-1 КК України) та/або первинні документи бухгалтерського і податкового обліку, які підтверджують (спростовують) факт руху матеріальних цінностей (надання послуг) (ст. 212 КК України). Крім того, зміст вказаних документів обов'язково повинен перевірятися під час досудового розслідування з метою встановлення як фактичної наявності матеріальних цінностей та/або наданих послуг, так і можливості їх надати (отримати).

Таким чином, не підтримуємо пропозиції тих науковців і працівників практичних підрозділів, які пропонують повернути ст. 205 КК України (Фіктивне підприємництво) до КК України. Встановлення відповідальності за «псевдопідприємництво» є не доцільним, не матиме практичного ефекту і вноситиме плутанину, дублюючи об'єктивні сторони двох самостійних складів кримінальних правопорушень, оскільки вже існує усталена судова практика притягнення до кримінальної відповідальності за ст. 212 та стст. 205-1, 358, 366 КК України, які часто знаходяться у ідеальній сукупності зі ст. 212 КК України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо зменшення тиску на бізнес : Закон України від 18 вересня 2019 року № 101-IX (із змінами і доповненнями). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/101-20#n7 (дата звернення: 14.11.2024).

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання діяльності юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців : Закон України від 10 жовтня 2013 року № 642-VII (із змінами і доповненнями). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/642-18#n46 (дата звернення: 14.11.2024).

3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III (із змінами і доповненнями). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 14.11.2024).

УДК 347.73

Касьяненко Любов,
д-р юрид. наук, професор,
професор кафедри фінансового
та податкового права,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна;
Коломієць Павло,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва і права,
Полтавський державний аграрний університет,
м. Полтава, Україна

ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОДАТКОВОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Kasianenko Liubov,
Doctor of Law Science, Professor,
Professor of the Department
of Financial and Tax Law,
State Tax University,
Irpin, Ukraine;
Kolomiiets Pavlo,
Candidate of Law Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Entrepreneurship and Law,
Poltava State Agrarian University,
Poltava, Ukraine

PROBLEMS OF LEGAL REGULATION OF TAX SECURITY IN THE CONDITIONS OF FISCAL POLICY

27.12.2023 року набрала чинності Національна стратегія доходів до 2030 року (далі – НСДУ) [1], яку своїм розпорядженням схвалив Кабінет Міністрів України (далі – КМУ) [2]. Цим документом, зокрема, визначено план зміцнення фінансової системи держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що дослідженням набутого Україною досвіду у сфері становлення, розвитку і реалізації фіскальної політики та її місця і ролі в забезпеченні розвитку національної економіки, а також напрямів формування фіскальної політики в аспекті асоціації України з ЄС, присвятили свої наукові пошуки вітчизняні науковці, серед яких О.В. Алейнікова, В.В. Білоцерківець, А.М. Вдовиченко, Л.К. Воронова, М.І. Карлін, В.М. Кміть, В.П. Кудряшов, М.П. Кучерявенко, С.І. Лекарь, В.М. Мельник, О.В. Ракул, А.М. Соколовська, Л.Л. Тарангул, та ін. Питання реалізації податкової безпеки в умовах фіскальної політики були темами досліджень таких вітчизняних науковців як Г.В. Бритова, Є.В. Скрильник, О.В. Баранецька, А.О. Тимошенко. Однак проблематика правового регулювання суспільних відносин у сфері реалізації податкової безпеки в умовах фіскальної політики і досі залишаються актуальною. Україна на сьогодні є державою з рекордними показниками такого явища як ухилення від сплати податків, на стан якого значною мірою впливає тінізація та офшоризація економіки, фіктивні підприємства, невизначеність податкової політики, дискреційні повноваження органів влади, як чинники корупції та відсутність якісного податково-правового виховання громадян тощо.

Набрання чинності НСДУ спонукало вітчизняних науковців розпочати дискусії навколо широкого кола питань, які розроблені цим нормативно-правовим актом (далі – НПА) і які, на думку вчених, мають потребу в доопрацьовані. За результатами проведеного дослідження структури НСДУ [1], які свідчать про наявність проблематики неузгодженості застосованої термінології в цьому НПА, ми також закликаємо до певної дискусії, оскільки в цьому НПА використовуються терміни, які не мають свого легального визначення, а саме: *фіскальна консолідація* (с. 1, 91); *фіскально-бюджетна політика*, *фіскальні потреби*, *фіскальна стабільність*, *фіскальні орієнтири*, *фіскальні цілі Уряду* (с. 2); *фіскально-нейтральна податкова система* (с. 15); *фіскальна спроможність платників податків* (с. 16); *фіскальний сервер контролюючого органу, фіскальні розрахункові та звітні документи* (с. 40); *фіскальні режими* (с. 95); *фіскальна політика* (с. 105). На наше тверде переконання, оперування наведеними вище термінами в тексті цього документу, які не мають свого законодавчого закріплення, становить серйозний ризик як для системи управління державними фінансами так і для фінансової безпеки України, а отже і податкової безпеки як її складової. Тому, в контексті трансформації фіскальної політики в умовах євроінтеграції, темою наших тез і визначено проблематику правового регулювання податкової безпеки в умовах фіскальної політики.

Не залишимо поза увагою і наказ Міністерства фінансів України, яким затверджено Методологію проведення оцінювання інструментів податкової політики, які призводять до податкових видатків (далі – Методологія) [3]. Як зазначено в цьому наказі, цю Методологію затверджено відповідно до підпункту 4.3.11 «Запровадження єдиного підходу до надання податкових пільг» НСДУ. В Україні Державною податковою службою формуються два довідники про податкові пільги: 1) довідник податкових пільг, що є втратами доходів бюджету та 2) довідник інших податкових пільг. Перелік пільг з податків і зборів, із розрахунком втрат доходів бюджету від їх надання, формується відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 38 Бюджетного кодексу України. Облік податкових пільг з ПДФО в Україні не ведеться. У цілому структура звітів про податкові пільги в Україні є вкрай обмеженою й неінформативною. За такої структури звіти не виконують своєї основної функції – не роблять податкові витрати прозорими. В Україні звіти про податкові пільги як за назвою, так і за форматом (подання звітів тільки у формі таблиць й відсутність текстової, аналітичної частини) та повнотою (брак інформації щодо багатьох якісних вимірів податкових витрат – цілі, бенефіціарів тощо, а також ретроспективних та прогнозних оцінок їх вартості) не відповідають стандартам найкращої практики, що свідчить про необхідність їх удосконалення [4]. Прагнучи відповідати європейським стандартам, щодо прозорості загальних державних фінансів, Україні, на нашу думку, варто долучитися до виконання вимоги п. 2 ст. 14 Директиви Ради ЄС 2011/85/ЄС, який вказує, що держави-члени мають публікувати детальну інформацію про вплив податкових пільг на доходи держави. Ці правила необхідні для забезпечення дотримання державами-членами зобов'язань згідно з Договором про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС) щодо уникнення надмірного державного дефіциту [5].

Використовуючи досвід Організації економічного співробітництва та розвитку «The Organisation for Economic Co-operation and Development» відносно найкращих практик звітності щодо податкових пільг та їх доступності для громадськості, сформулюємо наступні пропозиції, які є актуальними для України з питання запровадження якісного, всеохоплюючого та прозорого звітування щодо наданих податкових пільг та аналізу їх доцільності. Звітність щодо наданих податкових пільг в Україні має, зокрема, відповідати таким вимогам: 1. Законодавче закріплення у бюджетному процесі норми щодо обов'язковості публікації звітів про податкові пільги та їх вплив на стан податкових надходжень. 2. Наявність детального і постатейного текстового опису методу оцінки податкових пільг. 3. Містити ранжування всіх податкових пільг за їхньою вартістю

для покращення сприйняття користувачами сум втрачених податкових надходжень дохідної частини бюджету. 4. Відображати всі юридично закріплені податкові пільги, незалежно від того, чи застосовуються вони чи ні, з метою здійснення аналізу їх актуальності та доцільності, прогнозів застосування. 5. Містити інформацію (коментар) щодо аналізу цільового використання наданих податкових пільг, оцінки їх результативності та ефективності [6, с. 23-24]. Варто зазначити, що у різних країнах немає єдиного, уніфікованого формату звітності щодо наданих податкових пільг. Загалом виділяють дев'ять країн, які публікують детальний, вичерпний звіт про надані податкові пільги, а саме: Австралія, Австрія, Італія, Канада, Нідерланди, Німеччина, Південна Корея, Франція, Швеція [7]. Реалії сучасного соціально-економічного становища України свідчать про критично-нагальну необхідність вивчити доцільність існування інституту податкової пільги. Сучасна проблематика правового регулювання податкової безпеки, як суб'єктів господарювання, так і держави Україна, особливо в контексті взаємодії держави та бізнесу на їх шляху до європейської інтеграції, залишається нагально актуальною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Національна стратегія доходів до 2030 року / Мінфін України. URL : https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf (дата звернення: 14.11.2024).

2. Про схвалення Національної стратегії доходів до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2023 № 1218-р. *Офіційний вісник України*. 2024. № 11. Ст. 722.

3. Про затвердження Методології проведення оцінювання інструментів податкової політики, які призводять до податкових видатків : наказ Міністерства фінансів України від 27.09.2024 № 474. URL : https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0474201-24#Text (дата звернення: 14.11.2024).

4. Sokolovska A. Debatable Aspects of the Concept of Tax Expenditures. *Ekonomika (Vilniaus Universitetas)*. 2022. Vol. 101, núm. 2, p. 109–124. URL : https://www.redalyc.org/journal/6922/692272926007/html/ (дата звернення: 14.11.2024).

5. Council Directive 2011/85/EU of 8 November 2011 on requirements for budgetary frameworks of the Member States. URL : https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0085 (дата звернення: 14.11.2024).

6. Коломієць П. В. Правове регулювання податкової безпеки України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук. Ірпінь, 2024. 36 с.

7. Tax Expenditures Report by the tax experts commission OECD. 2021. URL : https://www.oecd.org/tax/tax-policy/country-reviews-advice/tax-expenditures-report-by-the-tax-experts-commission-colombia-2021.pdf (дата звернення: 14.11.2024).

УДК 340.1

Кириченко Олександр,
д-р юрид. наук, професор,
завідувач кафедри права;
Гребенюк Кіра,
здобувачка супутньої юридичної освіти
за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти
зі спеціальності 241 Готельно-ресторанна справа,
Міжнародний класичний університет
імені Пилипа Орлика,
м. Миколаїв, Україна

ІННОВАЦІЙНЕ РОЗУМІННЯ МЕГАГЕНЕЗИСУ ЕВОЛЮЦІЇ ЛЮДСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ ЯК БАЗИСУ СУПУТНЬОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ВИМОГ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Oleksandr Kyrychenko,
Doctor of Juridical Sciences, Professor,
Head of the Department of Law;
Kira Grebenyuk,
Obtaining a related juridical education
by the first (bachelor) level of higher education
from specialty 241 Hotel and restaurant business,
Pylyp Orlyk International Classical University,
Mykolaiv, Ukraine

AN INNOVATIVE UNDERSTANDING OF THE MEGAGENESIS OF THE EVOLUTION OF HUMAN CIVILIZATION AS THE BASIS OF AN ACCOMPANYING LEGAL EDUCATION IN THE CONTEXT OF THE REQUIREMENTS OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES

У контексті набуття належного базису вищої супутньої юридичної освіти і вимог активно триваючих в українській державі євроінтеграційних процесів особливої доктринальної актуальності набуває широка коректна наукова

апробація розробленого О.А. Кириченком наступної редакції **інноваційного розуміння мегагенезису еволюції людської цивілізації :**

а) епоха квазілюдської цивілізації, від появи приблизно 5 млн. р.т. першого виду вже власне людиноподібних мавп - прямоходячих австралопітеків (південної мавпи) і до появи приблизно 200 тис. р.т. homo sapiens, людини розумної – кроманьйонця [2; та ін.];

б) епоха паралюдської цивілізації, від появи приблизно 200 тис. р.т. homo sapiens, людини розумної – кроманьйонця, і до кінця 4 тис. до н.е. до появи перших держав, зокрема, так званої цивілізації шумерів на березі Євфрату в Месопотамії, сучасна територія Іраку і Сирії [6];

Теорії причин, епох чи інших часових періодів і назв держав є також, як й теорії виникнення власне людини, надто дискусійними, що однак не змінює ступеня об'єктивності самого факту появи держави в якості одного базисних чинників формування інноваційного розуміння мегагенезису еволюції людської цивілізації. Протягом цієї епохи homo sapiens, людина розумна позбавлялася базисної основи життя суспільних тварин тими чи іншими колективами і досягла врешті-решт лише притаманній власне людині такої форми колективного співіснування, як держава, що надавало їй основу для поступового переходу до керування розумом в колективній організації свого співіснування, а не лише інстинктами, тоді як поява кам'яних, бронзових, залізних та інших знарядь праці людини [1] або винахід писемності [5] та ін. лише спряли цьому процесу.

Інноваційне розуміння подальшого мегагенезису еволюції людської цивілізації доцільно з'ясовувати із появою так званого індустріального суспільства як суспільства для підтримки численного населення і легшого розподілу праці [7; та ін.], що надавало можливості вже спільно виробляти за допомоги автоматизації виробництва таку кількість споживчих товарів і надання послуг, якої вже по-людськи було б достатньо для справедливого розподілу між всіма без винятку представниками людського населення світу, на заваді чого стоїть лише такий базисний власне тваринний інстинкт, як інстинкт самозбереження, що трансформувався в людині в інстинкт егоїзму, який до цього часу супроводжують його супутні форми у стосунках між окремими та відносно невеликими групами людей – індивідуальний егоїзм, і колективний егоїзм у стосунках зі всесвітом у формі релігії, та у міждержавних стосунках у формі націоналізму.

в) епоха доіндустріальної людської цивілізації, від кінця 4 тис. до н.е. появи перших держав, зокрема, так званої цивілізації шумерів на березі Євфрату в Месопотамії, сучасна територія Іраку і Сирії, і до винаходу Томасом Севері у 1698 р. парової машини [3];

г) епоха індустріальної людської цивілізації, від винаходу Томасом Севері у 1698 р. парової машини [3] і до 70-х років 20 ст., принципової можливості реалізувати власне людський рівень задоволення споживчих потреб кожним представником людського населення світу;

д) епоха еголюдської цивілізації, від 70-х років 20 ст. і до моменту остаточного припинення не лише безконтрольного, а й взагалі фактичного суспільного керування тваринними і власне людськими інстинктами, а саме такими трьома базисними проявами інстинктів людини, як егоїзм, релігія і націоналізм;

е) епоха де-факто людської цивілізації, від перспективного моменту остаточного припинення фактичного суспільного керування такими власне людськими інстинктами, як егоїзм, релігія і націоналізм, і до появи у ще значно дальшому майбутньому, зараз практично у формі фантастики, будь-яких інших власне об'єктивних критеріїв інноваційного розуміння такого генезису.

У той же час стисло без супровідного пояснення **інноваційне розуміння мегагенезису еволюції людської цивілізації** краще за все представити у такій редакції : **а) епоха квазілюдської цивілізації** (від 5 млн. р.т. до 200 тис. р.т., від появи австралопітеків і до homo sapiens, людини розумної); **б) епоха паралюдської цивілізації** (від 200 тис. р.т. і до кінця 4 тис. до н.е. до появи перших держав); **в) епоха доіндустріальної людської цивілізації** (від 4 тис. до н.е. до винаходу у 1698 р. парової машини); **г) епоха індустріальної людської цивілізації** (від 1698 р. і до 70-х років 20 ст., до принципової можливості реалізувати власне людський рівень задоволення споживчих потреб кожним представником людського населення світу); **д) епоха еголюдської цивілізації** (від 70-х років 20 ст. до перспективного моменту остаточного припинення не лише безконтрольного, а й взагалі фактичного суспільного керування власне людськими інстинктами : егоїзмом, релігією і націоналізмом). **е) епоха де-факто людської цивілізації** (від перспективного моменту остаточного припинення фактичного суспільного керування власне людськими інстинктами : егоїзмом, релігією і націоналізмом, і до появи у майбутньому будь-яких інших власне об'єктивних критеріїв такого генезису).

За спостереженнями О.А. Кириченка власне 70-ті роки XX століття вже можуть вважатися таким сукупним світовим рівнем автоматизації виробництва споживчих товарів і надання послуг, що може надати принципову можливість до поступового переходу до власне людського рівня задоволення споживчих потреб кожного представника людського населення світу, на заваді чого, підкреслимо, в межах всього світу й досі стоять лише **вказані базисні інстинкти – егоїзм, релігія та націоналізм,** а значить з винаходу Томасом Севері у 1698 р.

парової машини [3] і до 70-х років 20 ст. та з 70-х років 20 ст. і до цього часу тривають такі епохи мегагенезису еволюції людської цивілізації, як відповідно епоха індустріальної людської цивілізації та епоха еголюдської цивілізації, до завершення якої ще дуже далеко, а може й взагалі є недосяжним.

Адже ж можливості людини нібито як власне розумної людини позбавитися вказаних трьох базисних проявів інстинктів, особливо зараз, коли ці прояви навпаки мають не абиякий стрімкий ріст, виглядають надто проблематичними !!! Більш того, є достатньо обґрунтовані побоювання того, що мегагенезис еволюції людської цивілізації може припинитися на епосі еголюдської цивілізації за вини самого людства, яке на основі суто егоїзму і, головне, фактичної відсутності притаманному власне людині найвищого суто цивілізаційного рівня розуму зруйнує само себе в ядерній чи іншій аналогічній світовій війні !!!???

При цьому також доцільно наголосити на тому, що широка коректна наукова дискусія можлива і вкрай необхідна лише з приводу назв і часових меж кожної із названих епох, а не підстав появи і закінчення та самого факту існування таких чи аналогічних епох інноваційного розуміння мегагенезису еволюції людської цивілізації, коли поява інших варіантів такого мегагенезису, зокрема, поділу людської цивілізації на доісторичну і історичну епохи [4]; або європейської періодизації на доісторичність : поява людини – 3000 до н. е. (поява писемності), античність : 800 до н. е. – 476 н. е. (зруйнування Риму), середньовіччя : 476 - 1492 (відкриття Америки), ранній новий час : 1492 - 1789 (французька революція), новий час : 1789 - 1914 (перша світова війна) і новітній час : 1914 – сьогодення [5]; та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бронзова доба / ВікіпедіЯ. Вільна енциклопедія : вебсайт. URL : https://rue.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D0%B0

2. Історичний розвиток людини / Підготовка до ЗНО. Освітній портал Академія. URL : http://zno.academia.in.ua/mod/book/view.php?id=1346

3. Парова машина / ВікіпедіЯ. Вільна енциклопедія : вебсайт. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/%

4. Періоди доісторичного суспільства / Google :sites. URL : https://sites.google.com/view/4class2semestr/%

5. Періодизація історії / ВікіпедіЯ. Вільна енциклопедія : вебсайт. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/%

6. Перші в світі держави / Mapme.club : вебсайт. URL : https://mapme.club/poradi/5268-pershi-v-sviti-derzhavi.html

7. Baltes Paul B., Smelser Neil J. International encyclopedia of the social & behavioral sciences Elsevier ; ScienceDirect, [Amsterdam]. 2004. URL : https://search.worldcat.org/search?q=ti=International%20encyclopedia%20of%20the%20social%20&%20behavioral%20sciences

УДК 340.1+342.51+342.7

Кириченко Олександр,
*д-р юрид. наук, професор,
завідувач кафедри права,
Міжнародний класичний університет
імені Пилипа Орлика,
м. Миколаїв, Україна;*
Ткач Вікторія,
*здобувачка вищої освіти
за спеціальністю 081 Право
факультету цивільної
та господарської юстиції,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
м. Одеса, Україна*

ІННОВАЦІЙНЕ РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ТА ВИДОВОГО ПОДІЛУ КЛАСИЧНИХ І ТРИВАЮЧИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У КОНТЕКСТІ ВИМОГ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Kyrychenko Oleksandr,
*Doctor of Juridical Sciences, Professor,
Head of the Department of Law,
Pylyp Orlyk International Classical University,
Mykolaiv, Ukraine;*
Tkach Victoria,
*Obtaining a Higher Education
in the Specialty 081 Law
Faculty of Civil and Economic Justice,
Odesa Juridical Academy National University,
Odesa, Ukraine*

AN INNOVATIVE UNDERSTANDING OF THE ESSENCE AND SPECIFIC DIVISION OF CLASSICALAND ONGOING CRIMINAL OFFENSES IN THE CONTEXT OF THE REQUIREMENTS OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES

У контексті вимог євроінтеграційних процесів особливої доктринальної, проектної законодавчої і іншої прикладної актуальності набуває впровадження розробленого О.А. Кириченком [1, с. 181-187; 2, с. 174-180; та ін.] наступного варіанту **інноваційного розуміння сутності і видового поділу традиційних та триваючих кримінальних правопорушень** :

1. **Класичні кримінальні правопорушення**, об'єктивна сторона складу яких реалізується :

1.1. **Із відображенням складу даного діяння в певній нормі Особливої частини КК** в якості злочину або паразлочину чи квазізлочину : [1]

1.1.1. ***Миттєво чи так би мовити одразу :***

1.1.1.1. ***Прості в межах одного епізоду***, наприклад, вбивство потерпілого з одного чи декількох пострілів з вогнепальної зброї та ін.

1.1.1.2. ***Складені, що утворені двома і більше діяннями, склад яких за суттю є різним, але об'єднаний певними обставинами їх вчинення без ознаки повторності :***

1.1.1.2.1. ***Одночасно (ідеальна сукупність),*** наприклад, навмисне вбивство певної людини шляхом потужного вибуху, що одночасно призвів до повного знищення й жилого будинку та іншого майна потерпілого.

1.1.1.2.2. Одразу чи з деяким проміжком часу ***(реальна сукупність) різними діяннями,*** зокрема, вбивство поєднане із зґвалтуванням або сексуальним насильством чи вчинення декількох ерпесексуальних актів протягом зґвалтування [2] [161-7, с. 174].

---

[1] Маються на увазі інноваційні різновиди кримінальних правопорушень (див. питання 2.3 ч. 1 дійсного видання), що зараз, навіть й у частині паразлочинів та квазізлочинів, фактично відображені у тій чи іншій формі відповідними нормами КК і КПК України, наприклад, в якості суспільно небезпечних діянь, що вчинені особами, які не досягли відповідного віку, або неосудними особами; та ін.

[2] Треба визнати відверте юридичне некомпетентною позицію касаційної інстанції, яка визнала в якості реальної сукупності обставин вчинення наступного фактично ідеальну сукупність кримінальних правопорушень. Особа спочатку випадково знайшла і привласнила чужу банківську картку, а пізніше неодноразово використовувала її під час купівлі різних товарів на загальну суму 2225.64 грн. і цим самим вчинила нібито реальну сукупність із ознакою нетотожної повторності різних кримінальних правопорушень [3]. Проте привласнення будь-якого офіційного документу обов'язково передбачає його використання. І тому в даному випадку, привласнивши банківську картку, особа одночасно цим самим вже фактично викрадає ті гроші, що знаходяться на її рахунку і, навіть ще можуть поступати на цей рахунок, а наступне використання даної картки для купівлі товарів означає лише розпорядження тими грошима, що находяться або можуть знаходитися на цій картці до закінчення чи припинення даного кримінального правопорушення. Саме ж по собі використання викраденого, як правило, не утворює складу правопорушення, Кожна крадіжка передбачає наступне те чи інше використання викраденого. Тому даною особою було вчинено не реальну, а ідеальну сукупність різних взаємопов'язаних складів кримінального правопорушення без ознаки нетотожної повторності, що принципово правильно кваліфікували перша та апеляційна судові інстанції, не правильно визначивши лише загальну суму крадіжки в межах фактично вже використаних грошей [3], а не всієї суми грошей, що знаходилася на цьому рахунку.

1.1.2. ***Протягом певного періоду часу в межах тотожних та/або різних та/чи змішаних епізодів із ознакою повторності або системності чи серійності***, поява кожного з яких обумовлюється лише постійно існуючою чи періодично виникаючою певною відповідною мотивацією та/або постійними чи хронічними вадами психіки правопорушника із формуванням його відповідного кримінального стану та із утворенням повторності - за наявності двох епізодів, системності – трьох епізодів, чи серійності - чотирьох і більше епізодів, а також рецидиву у разі наявності обвинувального судового рішення чи рішення досудового слідства за відповідний попередній епізод.

1.2. **Без відображення складу даного діяння в жодній нормі Особливої частини КК** із наявністю всіх викладених у п. 1.1 ситуацій вчинення даного діяння вже як паракваізізлочину, паранещасного випадку та нещасного випадку.

2. **Триваючі кримінальні правопорушення**, об'єктивна сторона складу яких **реалізується протягом визначеного чи невизначеного періоду часу** :

2.1. **Класичні триваючі кримінальні правопорушення :**

2.1.1. **Із відображенням складу даного діяння у певній нормі Особливої частини КК** в якості злочину або паразлочину чи квазізлочину :

2.1.1.1. **Шляхом вчинення** :

2.1.1.1.1. **В умовах незмінності чи істотної змінності** :

2.1.1.1.1.1. Обставин вчинення об'єктивної сторони діяння.

2.1.1.1.1.2. Регулюючого закону у частині правового статусу переслідуваної особи в сторону :

2.1.1.1.1.2.1. Обтяження, коли у силу відповідної істотної зміни кримінального стану утворюється й відповідний новий епізод без ознаки повторності аналогічно реальній сукупності складених класичних кримінальних правопорушень, див. п. 1.1.1.2.2. дійсної класифікації, але із окремою кваліфікацію кожного з епізодів (періодів часу) за відповідним законом.

2.1.1.1.1.2.2. Пом'якшення, коли також утворюється новий кримінальний стан, у даному випадку пом'якшуючий, який без утворення нового епізоду ретроспективне розповсюджується в плані кваліфікації аж до початку даного діяння.

Та і надане так званою касаційною інстанцією визначення поняття реальної сукупності злочинів як такої, коли особа в різний час кількома різними та відокремленими одне від одного діяннями вчинила два або більше злочинів, що кваліфікуються окремо за відповідною статтею чи частиною статті КК [3], фактично містить лише певні ознаки власне продовжуваного кримінального правопорушення без ознаки повторності, системності чи серійності його епізодів, а не так звану реальну сукупність тотожних, різних та/чи змішаних кримінальних правопорушень, що вчинені з тим чи іншим розривом у часі. Об'єднання такого роду епізодів метою, сутністю чи іншими обставинами діяння перетворює їх у продовжуване кримінальне правопорушення без ознаки повторності, системності чи серійності [2, с. 174-175].

2.1.1.2. **В наслідок** : 2.1.1.2.1. Наявності власне такої мети діяння [3] 2.1.1.2.2. Сутності складу діяння саме як триваючого. 2.1.1.2.3.Обставин вчинення діяння як триваючого.

2.1.2. **Без відображення складу даного діяння в жодній нормі Особливої частини КК** в якості вже параквазізлочину, паранещасного випадку та нещасного випадку із принциповою можливістю мати всі вказані у п.п. 2.1.1.1. та 2.1.1.3. дійсної класифікації ситуації, в т.ч. за : 2.2.1. Наявністю власне такої мети діяння. 2.2.2. Сутністю складу діяння саме як триваючого. 2.2.3. Обставинами вчинення діяння як триваючого.

2.2. **Продовжувані кримінальні правопорушення** (що за суттю є складеними без окремої кваліфікації кожного з епізодів) :

2.2.1. **Із відображенням складу даного діяння в певній нормі Особливої частини КК** в якості злочину або паразлочину чи квазізлочину :

2.2.1.1. **Шляхом вчинення декількох епізодів** : 2.2.1.1.1. Тотожних епізодів. 2.2.1.1.2. Різних епізодів. 2.2.1.1.3. Змішаних (тотожних і різних) епізодів.

2.2.1.2. **В умовах незмінності чи істотної змінності** :

2.2.1.2.1. Обставин вчинення об’єктивної сторони діяння.

2.2.1.2.2. Регулюючого закону у частині правового статусу переслідуваної особи в сторону :

2.2.1.2.2.1. Обтяження, що як і наступний пункт також розуміється аналогічно положенням п. 2.1.1.1.1.2.1. дійсної класифікації.

2.2.1.2.2.2. Пом’якшення.

2.2.1.3. **В наслідок** : 2.2.1.3.1. Наявності власне такої мети діяння. 2.2.1.3.2. Сутності складу діяння саме як продовжуваного. 2.2.1.3.3. Обставин вчинення діяння як продовжуваного.

[3] Прикладом може бути викрадання Т. кофе за наступних обставин. Ш. та Т. випадково виявили наявність скритного ходу у сховище магазину, де знаходилося два мішка кофе в зернах вищого ґатунку по 50 кг кожний. Т. запропонував викрасти по одному мішку кофе, що можна було таємне і посильне зробити шляхом перенесення кофе лише по половині мішка, але Ш. сказав, що йому більше половини мішка кофе не треба і разом з Т. вони принесли до своїх домівок по півмішка кофе. Після цього Ш. вирішив все ж таки забрати ще півмішка кофе і разом з Т. принесли зі сховища ще по півмішка кофе, у силу чого вони вчинили протягом одного і того ж періоду часу таємне викрадення однакової ваги кофе за попереднім зговором групою осіб із проникненням у приміщення, тільки Ш. вчинив два епізоди за ознакою повторності, оскільки мета та інші складові кримінального стану у Ш. формувалися на кожний епізод крадіжки окремо, а Т. - такі ж два епізоди в межах триваючого кримінального правопорушення без ознаки повторності, тому що мета та інші складові кримінального стану у Т. складалися один раз на два епізоди перед реалізацією ним ще першого епізоду даного триваючого діяння [2, с. 170].

2.2.2. **Без відображення складу даного діяння в жодній нормі Особливої частини КК України** із принциповою можливістю мати всі без винятку вказані у п.п. 2.1.1.1. та 2.1.1.3. дійсної класифікації ситуації, в т.ч. за : 2.2.1. Наявністю власне такої мети діяння. 2.2.2. Сутністю складу діяння саме як продовжуваного. 2.2.3. Обставинами вчинення діяння як продовжуваного.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кириченко О. А. Сучасні проблеми кримінального та кримінального процесуального права : підручник для магістрів спеціальності 081 Право. Частина 1 : Основна частина. Київ : Видавець Назаров О. А., 2024. 300 с.

2. Кириченко О. А. Інноваційні основи Антикримінальної галузі права та судочинства : монографія. Київ : Видавець Назаров О. А., 2024. 2570 с.

3. Про відмінність реальної та ідеальної сукупності злочинів. 24 серпня 2020 / Адвокат Дудник : вебсайт URL : https://advokat-dudnik.com/ru/informatsiya/novosti-sudebnoj-praktiki/pro-vidminnist-realnoyi-ta-idealnoyi-sukupnosti-zlochyniv.html

УДК 343.9

Клименко Ігор,
аспірант,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ВПЛИВ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ НА ЕКОНОМІКУ ДЕРЖАВИ

Klymenko Ihor,
Postgraduate,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

IMPACT OF ORGANIZED CRIME ON THE STATE ECONOMY

Трансформація нашої держави до новітньої економічної системи викликала суттєві проблеми в усіх життєвих сферах. Одним із найбільш небезпечних аспектів цієї проблеми є кримінальні правопорушення в сфері економіки, які стають основою для розвитку організованої злочинності та підвищує рівень корупції в державному апараті й правоохоронних органах. Формування ринків товарів і послуг, розширення комерційних структур та легалізація підприємництва відбулися на тлі значного зниження рівня життя населення, посилення соціально-економічних суперечностей та криміналізації суспільних відносин. Через це такі важливі сфери соціального життя, як підприємництво, виробництво й розподіл матеріальних благ, опинилися під загрозою кримінального контролю, що негативно впливає на забезпечення економічної безпеки держави [1, с. 87].

Економічна злочинність останніми роками почала значно впливати не лише на напрямок економічних реформ, але й на процеси державного будівництва та діяльність правоохоронних органів. Спостерігається стала динаміка щорічного збільшення числа економічних кримінальних правопорушень, що були виявлені і внесені до відповідних реєстрів. Кримінальні правопорушення, вчинені організованими угрупованнями в економічній сфері, стали ключовим фактором небезпеки, що є причиною погіршення ситуації в нашій державі. За останні п’ять років кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень в

економічній сфері, що скоюються організованими групами, суттєво збільшилася, особливо, якщо говорити про провідні сфери економіки, таких (кредитно-фінансова система, зовнішньоекономічна діяльність, паливно-енергетичний і агропромисловий комплекси).

У той же самий час офіційна статистика не визначає можливості побачити і відстежити реальний стан та структуру економічної злочинності, зокрема через нечітко визначені межі об'єкта спостереження. На офіційному сайті Державної судової адміністрації України, хоча й доступні детальні дані про кількість розглянутих судами проваджень різних категорій, не висвітлена інформація відносно дієвості судової практики у нейтралізації негативних соціальних явищ, що сприяють організованій злочинності. Подібна ситуація спостерігається з інформаційним висвітленням Міністерством внутрішніх справ та Службою безпеки України.

Злочинні угруповання часто прагнуть встановити контроль над банками та іншими фінансово-кредитними установами. За їхньої участі вчиняється більшість кримінальних правопорушень, що мають зв'язок із незаконним обігом коштів, виведенням їх за межі країни, узаконенням та відмиванням злочинних прибутків, а також використанням фіктивних компаній і «конвертаційних центрів». Слабкі економічні позиції держави ускладнюють кримінальну ситуацію та підсилюють потенціал організованого криміналітету. При цьому високий рівень злочинності послаблює бюджету складову держави, так як протидія їй вимагає великих ресурсів, що скорочує можливості для інших витрат соціального характеру.

Справжня загроза, яку організована злочинність спричиняє правам і свободам громадян України, полягає у придушенні їх актами насильства, лобізму та протекціонізму. У результаті такого впливу конституційні права громадян обмежуються мафіозними структурами, які, застосовуючи етнічний та релігійний тиск, просувають своїх кандидатів у представницькі, виконавчі та судові органи влади, які є вигідними злочинним угрупованням.

У ситуації, коли кримінальні елементи активно проникають у законний бізнес і здійснюють діяльність щодо «відмивання» незаконно отриманих коштів, видно прагнення кримінально-мафіозних угруповань брати участь у майбутніх виборах до органів державної влади. У той же час відбувається поєднання зв'язків окремих членів органів місцевого самоврядування із кримінальним середовищем. «Політизація» конкретних кримінальних авторитетів, особливо ватажків злочинних угруповань, зовсім не є свідченням їхньої відмови від застосування насильницьких методів для вирішення спірних питань [2, с. 124].

Таким чином, можна спрогнозувати конкретні особливості розвитку криміногенної ситуації в державі. У найближчий період, скоріше всього, переважатимуть такі види кримінальних правопорушень, як розкрадання, неправомірна вигода, зловживання службовим становищем, корупція, ухилення від сплати податків і фінансове шахрайство. Особливої уваги потребують економічні правопорушення, здатні стати причиною рейдерських проявів на підприємствах, а також питання, що мають зв'язок зі скуповуванням паїв в сільській місцевості та їх незаконним перепрофілюванням і нецільовим використанням.

Для ефективної протидії організованій злочинності в економічній сфері необхідно систематично та безперервно впроваджувати відповідні профілактичні заходи. Одним із потенційних інструментів є узгодження дій правоохоронних органів на міжнародному рівні, розробка єдиної нормативної основи для боротьби з економічними злочинами, активна взаємодія з державними та міжнародними організаціями, а також створення розгалуженої мережі для обміну та використання інформації. Реалізація цих заходів може сприяти частковому стримуванню поширення організованої злочинності в економічній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гуцалова К. Поняття та ознаки економічної злочинності: огляд літератури та проблемні питання. *Підприємництво, господарство і право*. 2002. № 10. С. 87–89.

2. Організована злочинність в Україні / М. І. Камлик, Б. В. Романюк, В. Д. Сущенко та ін. ; за ред. Я. Ю. Кондратьєва. К. : Національна академія внутрішніх справ України, 1999. 124 с.

УДК 336.027

Козлов Євген,
аспірант першого року навчання,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

АНАЛІЗ ВІДПОВІДНОСТІ ПОЛОЖЕНЬ УКРАЇНСЬКОГО ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ВИМОГАМ ДИРЕКТИВ ЄС, ЩО СТОСУЮТЬСЯ НЕПРЯМИХ ПОДАТКІВ

Kozlov Yevhen,
1st year post-graduate student,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

ANALYSIS OF THE COMPLIANCE OF THE UKRAINIAN TAX LEGISLATION WITH THE REQUIREMENTS OF THE EU DIRECTIVES ON INDIRECT TAXES

Преамбула Конституції України чітко визначає незворотність європейського та євроатлантичного курсу України [1]. Гармонізація податкового законодавства з вимогами та стандартами ЄС є одним із обов'язкових елементів європейської інтеграції.

Метою даного дослідження є аналіз відповідності податкового законодавства вимогам (Директивам) ЄС, що регулюють адміністрування непрямих податків.

На сьогоднішній день основні законодавчі акти ЄС щодо оподаткування представлені понад 20 Директивами, приблизно половина з яких стосуються адміністрування ПДВ та акцизного податку [3].

До основних Директив ЄС, що стосуються нарахування та сплати податку непрямих податків (ПДВ та акцизного податку) можна віднести наступні:

1. Директива Ради 2006/112/ЄС від 28 листопада 2006 року про спільну систему ПДВ. Директива встановлює спільну систему ПДВ в ЄС. Передбачає, зокрема, порядок оподаткування ПДВ, базу та об'єкти оподаткування, ставки податку, перелік операцій, що звільнені від оподаткуванні та інші положення, пов'язані із оподаткуванням ПДВ суб'єктів оподаткування держав-членів.

Наразі, більшість норм Податкового Кодексу України (далі – ПКУ) вже приведені до положень Директиви. Водночас деякі норми все ще потребують

уточнення для досягнення повної відповідності вимогам Директиви [2]. Зокрема потребують перегляду перелік чинних податкових пільг та випадки застосування зниженої ставки ПДВ, з метою скасування тих з них, які не є обов'язковими в ЄС. Також необхідно привести функціональність діючих систем адміністрування ПДВ у відповідність до вимог регламентів ЄС щодо адміністрування ПДВ.

2. Тринадцята Директива Ради ЄС № 86/560/ЄЕС від 17 листопада 1986 року про гармонізацію законодавства держав-членів про податки з обороту – заходи для відшкодування податку на додану вартість суб'єктам оподаткування, які не засновані на території Співтовариства. Дана Директива встановлює детальні правила відшкодування ПДВ платникам податку, які зареєстровані в третіх країнах та не здійснювали на території ЄС діяльності (суб'єкт господарювання не був зареєстрований в державі-члені або не мав постійного представництва, через яке здійснював господарську діяльність).

Директива передбачає процедуру відшкодування ПДВ; порядок і строки подання заявок для відшкодування, орган, уповноважений їх приймати і мінімальні суми, щодо яких можуть бути подані заявки; порядок та строки повернення коштів; зміст та обґрунтування заявки для уникнення випадків шахрайства, зокрема зобов'язання платника надати доказ того, що він займається відповідною економічною діяльністю тощо.

Наразі ПКУ не містить відповідних положень.

3. Директива Ради 2008/9/ЄС від 12 лютого 2008 року про встановлення детальних правил щодо відшкодування ПДВ. Директива встановлює детальні правила відшкодування ПДВ, передбаченого статтею 170 Директиви 2006/112/ЄС, платника податку, які не зареєстровані в державі-члені відшкодування.

Директива регламентує право кожної держави-члена на відшкодування будь-якому платнику ПДВ, нарахованого щодо товарів чи послуг, поставлених йому іншими платниками податку в цій державі-члені, або щодо імпорту товарів до цієї держави-члена; порядок, строки відшкодування ПДВ, термін повернення коштів та інші процедурні питання щодо відшкодування ПДВ.

Наразі ПКУ не містить відповідних положень.

4. Регламент Ради 904/2010 від 7 жовтня 2010 року про адміністративну співпрацю щодо боротьби з шахрайством у сфері податку на додану вартість. Зазначений Регламент встановлює умови співпраці компетентних органів держав-членів у сфері ПДВ; правила та процедури, які дозволять компетентним органам співпрацювати та обмінюватися інформацією, зокрема, для контролю правильності оподаткування ПДВ та боротьби з шахрайством з ПДВ.

Наразі ПКУ не містить відповідних положень.

5. Директива Ради 2008/118/ЄС від 16 грудня 2008 року стосовно загальних умов акцизного збору, що відміняє Директиву № 92/12/ЄЕС. Дана Директива є базовою і пов'язана з усіма галузевими директива щодо справляння акцизного податку.

Вона передбачає обов'язковий перелік підакцизних товарів (спирт, алкоголь, продукти енергії, тютюнові вироби); встановлення режиму призупинення оподаткування, наданні фінансової гарантії податковому органу та електронний контроль.

6. Директива Ради 95/60/ЄС від 27 листопада 1995 року щодо податкового маркування газойлю та гасу. Директива передбачає маркування дизельного та авіаційного пального з метою здійснення контролю за його цільовим призначенням; надання повноважень контролюючим органам зупиняти транспорт і перевіряти наявність у паливному баку фарбованого пального.

Директива на має обов'язкового характеру; держави можуть звільняти від маркування пальне, що оподатковується за пільговими ставками при забезпеченні належного контролю.

7. Директива Ради 92/83/ЄЕС від 19 жовтня 1992 року про гармонізацію структур акцизних зборів на спирт та алкогольні напої. Директива встановлює перелік і визначення алкогольних напоїв, які є підакцизними товарами та ставки податку для них.

В цілому положення ПКУ щодо структури акцизного податку на алкогольні напої відповідають вимогам Директиви. Приведення ставок акцизів на алкогольні напої до розміру мінімальних ставок, що діють в ЄС, очікується до 2028 року.

8. Директива Ради 2011/64/ЄС від 21 червня 2011 року щодо структури та ставок акцизного збору на тютюнові вироби. Директива встановлює перелік тютюнових виробів, які є підакцизними товарами; мінімальні ставки акцизного податку на тютюнові вироби; співвідношення специфічної та адвалорної ставки; обрахунок середньозваженої роздрібної ціни, яка є базою для перегляду ставок.

В цілому положення ПКУ щодо структури акцизного податку на тютюнові вироби відповідають вимогам Директиви. Але для цього, для повної відповідності положенням Директиви ставки податку на тютюнові вироби мають бути визначені в євро. Приведення ставок акцизів на тютюнові вироби до розміру мінімальних ставок, що діють в ЄС, очікується до 2029 року.

9. Директива Ради 2003/96/ЄС від 27 жовтня 2003 року про реструктуризацію системи Співтовариства щодо оподаткування енергопродуктів та електроенергії. Директива встановлює перелік пального та енергопродуктів, які є

підакцизними товарами (бензин, дизельне пальне, електроенергія, гас, газ, вугілля); мінімальні ставки акцизного податку на пальне в ЄС; звільнення від оподаткування (наприклад, звільнення пального для авіаперевезень та внутрішнього водного транспорту, які не передбачені законодавством України).

В цілому положення ПКУ щодо структури акцизного податку на енергопродуки відповідають вимогам Директиви. Але приведення ставок акцизів на паливні вироби до розміру мінімальних ставок, що діють в ЄС, очікується до 2029 року.

Отже, можна спостерігати в Україні поступовий рух, спрямований на імплементацію в українське законодавство положень Директив ЄС. Слід відмітити, що більшою мірою положення ПКУ щодо адміністрування ПДВ та акцизного податку відповідають вимогам Директив ЄС. Між з тим, слід продовжувати роботу по приведенню пільг з ПДВ у відповідність до вимог Директив, запровадженню процедур відшкодування ПДВ нерезидентам, приведенню ставок акцизного податку на підакцизні товари до мінімальних ставок, передбачених Директивами ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 01.01.2020 № 254к/96-ВР. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 06.11.2024).

2. Податковий кодекс України. Кодекс (Документ 2755-VI, чинний, поточна редакція – Редакція від 01.10.2023, підстава – 3706-IX, 3813-IX). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення: 06.11.2024).

3. Портал законодавства ЄС. URL : http://surl.li/muiqk (дата звернення: 06.11.2024).

УДК 342:346/339.5

Коросташова Ірина,
канд. юрид. наук, доцент,
д-р філософії в галузі права,
доцент кафедри публічного управління
та митного адміністрування,
Університет митної справи та фінансів,
м. Дніпро, Україна

ОПОДАТКУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК СКЛАДОВА ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ (ПОНЯТІЙНИЙ АППАРАТ І ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ)

Korostashova Iryna,
Candidate of Law,
Doctor of Philosophy in Law, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Public Administration and Customs Administration,
University of Customs and Finance,
Dnipro, Ukraine

TAXATION OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITIES, AS A COMPONENT OF THE FISCAL POLICY OF UKRAINE IN THE EUROPEAN INTEGRATION PROCESS (CONCEPTUAL APPARATUS AND LEGAL SUPPORT)

Оподаткування зовнішньоекономічної діяльності є однією із складових фіскальної політики та одним із важливих інструментів поповнення державного бюджету України.

Правове регулювання оподаткування зовнішньоекономічної діяльності врегульовано низкою нормативно-правових актів, основними з яких є: Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність»; Податковий кодекс України; Митний кодекс України; Закон України «Про митний тариф»; Закон України "Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту"; Закон України "Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту"; Закон України "Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну» та ін.

Серед основних міжнародних договорів, що є джерелами правового регулювання оподаткування зовнішньоекономічної діяльності - «Генеральна Угода з тарифів і торгівлі» та ін. Особливості правовідносин, що стосуються оподаткування зовнішньоекономічної діяльності між Україною та Європейським Союзом в євроінтеграційному процесі України визначені «Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (2014р.) та низкою інших угод, зокрема тих, що стосуються визначення походження товарів.

Слід сказати, що термін «оподаткування» є одним із базових термінів, що використовується у Податковому Кодексі України (далі- ПКУ), Митному Кодексі України (далі – МКУ), Господарському Кодексі України (далі -ГКУ), а також у Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та ін. нормативно-правових актах. Однак, визначення цього поняття в національному законодавстві відсутнє, як і поняття «оподаткування зовнішньоекономічної діяльності».

По суті, оподаткування зовнішньоекономічної діяльності є одним із видів оподаткування. Його специфіка, пов`язана із особливістю правовідносин, що виникають під час переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України (що є різновидами зовнішньоекономічних операцій), а також зовнішньоекономічних операцій з надання послуг тощо та специфікою правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності й зокрема різних видів зовнішньоекономічних операцій та специфікою суб`єктів адміністрування цього виду оподаткування тощо.

Слід звернути увагу на те, що стосовно правовідносин, які пов`язані із оподаткуванням зовнішньоекономічних операцій із переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України, в митному законодавстві застосовується терміни «оподаткування» (наприклад, в: ч.2 ст.1, п.25 ч.1 ст.4, ч.2 ст.42 та ін. Митного Кодексу України) та «оподаткування митними платежами» (наприклад в: п.62 ч.1 ст.4, ст.ст.103,105, 106,110 ,113,118,121, 130 та ін.). І, хоча, Митний Кодекс України (далі- МКУ) не містить визначення цих понять, в ньому законодавець надав перелік митних платежів, до яких відніс: «… а) мито; б) акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції); в) податок на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів (продукції) [1, п. 27 ч. 1 ст. 4].

В ст.9 ПКУ, вищевказані митні платежі віднесено до загальнодержавних податків та зборів. Особливістю правового регулювання оподаткування зовнішньоекономічної діяльності вищевказаними видами податків є те, що: «відносини, пов`язані з установленням та справлянням мита, регулюються митним

законодавством, якщо інше не передбачено цим Кодексом [2, п.9.2 ст.9]. Відносини ж пов`язані з установленням та справлянням податку на додану вартість та акцизного податку, регулюються податковим законодавством.

В навчальній та монографічній літературі науковцями запропоновано низку інтерпретацій поняття «оподаткування зовнішньоекономічної діяльності» чи «оподаткування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності». Зокрема, О. Котиш та І. Мілько., вважають, що: «Оподаткування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності є невід'ємною частиною податкової системи України» [3, с. 70].

В інтерпретації І. Гуцул визначення оподаткування зовнішньоекономічної діяльності є: «… законодавчо врегульованим процесом встановлення організаційно-процедурних аспектів утримання податкових платежів шляхом визначення їх розмірів і ставок, відповідних об'єктів та кола юридичних і фізичних осіб, що підлягають оподаткуванню, а також порядку сплати податків у результаті реалізації переліку різновидів економічних відносин між суб'єктами господарювання різних країн, що виникають на зовнішньому ринку» [4, с. 7] Натомість, П. Юр`єва та Т. Микитенко, вважають, що: «Під оподаткуванням зовнішньоекономічної діяльності, слід розуміти законодавчо врегульований процес встановлення та адміністрування податків у державі, шляхом визначення їх видів, ставок, об'єктів та бази оподаткування, суб'єктів (юридичних і фізичних осіб платників цих податків), а також порядок сплати податків внаслідок провадження різних видів економічних відносин між суб'єктами господарювання різної державної належності» [5].

На думку, автора цієї статті, останнє визначення за своїми ознаками є більш вдалим, оскільки по суті може охоплювати всі форми та види ЗЕД. В той же час це визначення, аж ніяк не відображає всієї специфіки оподаткування зовнішньоекономічної діяльності, оскільки останню характеризує різноманіття форм та видів.

Підсумовуючи слід зазначити, що у випадку, коли йдеться про оподаткування зовнішньоекономічних операцій з переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України, що є однією з форм зовнішньоекономічної діяльності, для конкретизації того про яку саме форму зовнішньоекономічної діяльності йдеться, слід використовувати термін передбачений МКУ, а саме – «оподаткування митними платежами». Поняття ж цього терміну слід визначати з урахуванням його специфічних ознак.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Митний кодекс України : Закон, Кодекс від 13.03.2012 № 4495-VI. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text

2. Податковий кодекс України : Закон, Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2755-17

3. Котиш О. М., Мілько І. В. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: організація та управління : навчальний посібник. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 183 с.

4. Гуцул І. А. ОПОДАТКУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ФІСКАЛЬНІ ЕФЕКТИ ТА РЕГУЛЮЮЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. Тернопіль, 2015. 21 с.

5. Юр'єва П., Микитенко Т. ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ОПОДАТКУВАННЯ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТІВ. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. DOI : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-30

УДК 34

Красько Василина,
здобувачка третього рівня вищої освіти,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ПРИНЦИПИ ПОДАТКОВОГО ПРАВА ЄС ТА ЇХ ВПЛИВ НА УКРАЇНУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Krasko Vasylyna,
Postgraduate student,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

THE PRINCIPLES OF EU TAX LAW AND THEIR IMPACT ON UKRAINE IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES

Після повномасштабного вторгнення Україна перейшла на новий рівень у відносинах із ЄС та подала офіційну заяву для членства в ЄС. На сьогодні, ми маємо офіційний статус держави-кандидата на вступ до ЄС. Відповідно інтеграційні процеси активізувались, зокрема, у сфері податкової політики також. Україна взяла на себе ряд зобов'язань, однак мінливість законодавства ЄС викликає певні труднощі у ефективній інтеграції та виконанні поставлених вимог, тому вбачаємо необхідність дослідити основні правові засади податкового права ЄС та визначити їх вплив на країну в умовах війни та активних інтеграційних процесів.

Принципи податкового права ЄС та їх вплив на податкову політику і система, висвітлюються у працях як Т. Б. Касьяненко, В. Л . Форсюк, П. С. Пацурківський, М. П. Кучерявенко, С. С. Попова, О. А. Музика-Стефанчук, А. О. Поляничко, Д. А. Смірнова, А. В. Андрійків, В. А. Вдовічин, В. Л. Андрущенко, О. Д. Данілов, Р. О. Гаврилюк тощо. Але варто виокремити засади, які є ключовими і відображають природу ЄС та визначити наслідки їх впливу на нашу державу.

Фундаментальною базою Європейського Союзу є його принципи. Оскільки ЄС не має власного фіскального суверенітету, на відміну від держав-членів, а виконує лише делеговані повноваження у певних межах, це характерно і

для податкового напряму. Правові засади податкового права ЄС надають можливість зрозуміти його природу та сутність, визначити їх вплив на фіскальну політику в Україні в умовах інтеграційних процесів.

Науковець у цій сфері, С. П. Погребняк, вважає, що є основоположні принципи, які передбачають фундаментальні вимоги, що лежать в основі права, як соціального регулятора (рівність, справедливість, свобода та гуманізм) та загальні принципи, які є вихідними та керівними ідеями, які властиві праву в цілому (правової визначеності, добросовісності, розумності, пропорційності тощо). Також науковець виокремлює галузеві та міжгалузеві принципи, принципи підгалузей права та правових інститутів [1, с. 67].

Варто звернути увагу, що принципи Європейського Союзу, є відображенням історично спільних цінностей європейських народів, тому, в першу чергу, йдеться про повагу до людських прав, верховенство права, плюралістичну демократію, співпрацю та взаємоповагу [2, с. 15].

Важливо, що вищезазначені принципи переважають над правом конкретної держави-члена ЄС. Наприклад, у рішенні Суду ЄС у справі Costa v. E.N.E.L. [3], було зазначено Судом, що внутрішні правові положення держав-членів не скасовують особливі та автентичні основи ЄС.

Можна зробити висновок, що кожна держава, яка буде виконувати умови Установчого договору, прийматиме обмеження у податковій політиці, а все, що буде узгоджуватись на національному рівні у формі внутрішніх актів, не діятиме, у разі невідповідності позиції Співтовариства з цього приводу. Це лише одне із багатьох судових рішень, які транслюють, що верховенство права істинно відображає природу Європейського Союзу.

Принцип прямої дії є наступним, який охоплює впливом правову систему ЄС. Для міжнародного публічного права цей принцип не є характерним, однак він поширюється на існуючу структуру Європейського Союзу, що свідчить про його унікальний характер. Підтвердженням цього є зміст рішення Суду ЄС 26/62 Van Gend en Loos [4]. Позиція суду базувалась на тому, що національні суди повинні стежити за однаковим тлумаченням Договору про заснування ЄС. Крім того, було окреслено, що право ЄС створює права та обов’язки також для приватних осіб, громадян держав-членів, а не лише для самих держав-членів. Тобто, дія принципу поширюється на правові акти, директиви та міжнародні угоди ЄС. Пряма дія права ЄС означає, що навіть без жодних дій з боку національних органів держав-членів, положення права ЄС будуть надавати їх громадянам права, які можна буде захищати у суді.

На нашу думку, вищезазначені принципи найкраще підтверджують те, що ЄС, як міжнародна структура, має власний правовий порядок із «автентичними» особливостями, які можуть бути прийнятними не для всіх держав-кандидатів у члени ЄС. Дослідження базових принципів податкового права ЄС, які допомагають повніше збагнути сутність та природу ЄС, свідчать, що країни-члени не тільки матимуть економічні, фіскальні, соціальні або інші переваги, а й – обмеження.

Отже, принципи податкового права ЄС охоплюють повністю структуру Європейського Союзу, є його керівними істинними орієнтирами, що склалось історично.

Принципи верховенства права та прямої дії демонструють, що повноваження національних органів держав-членів у сфері податкової політики, можуть обмежуватись, якщо суперечитимуть основним засадам Співтовариства. Головною ціллю є створення ефективного внутрішнього ринку без кордонів із вільним пересуванням осіб, товарів, послуг і капіталу, не має бути для цього перешкод з боку країн-членів. Варто звернути увагу, що перебуваючи в активних інтеграційних процесах, виникне питання про автентичне тлумачення, яке із урахуванням національних особливостей країни, може мати невідповідність суті, яку буде закладати ЄС. На сьогодні, інтеграція України до ЄС стала ґрунтовнішою та інтенсивнішою, ми поступово імплементуємо вимоги ЄС, з точки зору, створення потужного економічного простору, це буде значною перевагою, однак варто приймати також обмеження суверенних податкових повноважень, тому вбачаємо ризики втрати самостійності у реалізації податкової політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Козюбра М. І. Загальна теорія. Київ, 2015. С. 67.
2. Договір про Європейський Союз. Збірник актів європейського права. *Право України.* Київ, 2013. № 1. С. 15.
3. Case 6/64, Flaminio Costa v. E.N.E.L. (1964) / European Court Reports. P. 585. URL : https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A61964CJ0006 (дата звернення: 14.11.2024).
4. Case 106/77, Amministrazione delle Finanze dello Stato v Simmenthal SpA [1978]. European Court Reports. URL : https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A61977CJ0106 (дата звернення: 14.11.2024).

УДК 342

Куц Мар'яна,
канд. юрид. наук,
директор Департаменту методології,
Державна податкова служба України,
м. Київ, Україна

ПОГЛЯД НА ПРАВОВІ ТА ПРОЦЕДУРНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Kuts Mariana,
PhD in Law,
Director of the Methodology Department,
State Tax Service of Ukraine,
Kyiv, Ukraine

A LOOK AT LEGAL AND PROCEDURAL APPROACHES TO THE FORMATION OF LEGAL REGULATION OF FISCAL POLICY IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

Багато речей здавалися нам неможливими,
а Україна показала, що усе можливо…
Дмитро Кулеба
(цитати з-за лаштунків на саміті ЄС)

Постановка проблеми. Враховуючи те, що 25 червня 2024 року Європейський Союз офіційно відкрив переговори про вступ з Україною на міжурядовій конференції в Люксембурзі та отримання відповідного статусу кандидата на членство в ЄС зумовлюють потребу у виконанні державою всіх необхідних умов у рамках Плану для України, починаючи з основ та перегляду .усіх сфер законодавства, у тому числі й оподаткування. Тому важливим для органів державної влади та суб'єкті– учасників переговорного процесу, відповідальних за адаптацію є розуміння чіткого плану та комплексності у проведені реформ, правильності сприйняття процесів та положень, які імплементуються у національне законодавство, механізм оцінки проведеної адаптації та визначення відповідності правилам ЄС (acquis ЄС).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості реалізація фіскальної політики в Україні в умовах євроінтеграції, організаційно-правові засади, правове регулювання висвітлюються у працях такими українськими науковцями, як: Атаманчук Н., Бурменський М., Касьяненко Л., Константий О., Соф'їн М., Ярош М. та ін.

Метою дослідження є вивчення становлення практики процесу приведення законодавства України до законодавства ЄС.

Свідченням сьогодення є активізація роботи органів державної влади спрямована, у тому числі на реалізацію євроінтеграційних процесів, що зумовлено не лише закладеним на рівнів актів законодавства підґрунтям, а й наслідках оцінки поточного стану та прогресу, досягнутого Україною на шляху вступу до Європейського Союзу, відображеного у стратегічному документі Європейської комісії – Пакеті розширення, опублікованому у 2024 році . Такі оцінки супроводжуються детальними рекомендаціями та вказівками щодо пріоритетів реформ.

Це зумовлено тим, що зараз не достатньо проголосити курс, а слід забезпечити йогодійсну імплементацію та реалізацію, яка вимагає проведення складної роботи із комплексного реформування усіх сфер і напрямів державної політики, зокрема й вдосконалення фіскальної складової.

Для того, аби допомогти країні-кандидату досягти відповідності критеріям членства, процедурою ЄС визначено 6 кластерів, складовою яких є 35 переговорних розділів[1]. За цими розділами Єврокомісія спочатку проводить офіційний скринінг відповідності законодавства України праву ЄС. 33 із 35-ти переговорних розділів розподілені на 6 тематичних кластерів (e.g. Внутрішній ринок, Конкуренто-спроможність та інклюзивний розвиток, Зелений порядок денний та стале з'єднання та ін.). Нумерація переговорних кластерів/розділів не визначає послідовність відкриття переговорів за ними. Виняток складає кластеру 1 «Основи процесу вступу до ЄС» (Fundamentals) – його відкриють першим і закриють останнім.

Зауважимо, що правове регулювання – це діяльність держави щодо становлення обов'язкових для виконання норм (правил) поведінки суб'єктів влади, яка здійснюється за допомогою нормативно-правових актів, які основних джерел права та забезпечується відповідним владним примусом.

Специфіку процедури підготовки та прийняття нормативно-правових актів, спрямованих на адаптацію законодавства України до положень права Європейського Союзу (acquis ЄС) та забезпечення відповідності, як актів Верховної Ради України, так і інших органів влади у сфері європейської інтеграції, праву

Європейського Союзу (acquis ЄС) відображено з прийняттям 29.07.2022 Постанови Верховної Ради України «Про деякі заходи щодо виконання зобов'язань України у сфері європейської інтеграції» № 2483-IX та внесення процедурних змін до Регламенту Кабінету Міністрів України від 18.07.2007 № 950. Реалізація положень цієї Постанови дозволила виробити найбільш оптимальний порядок проходження законопроектів, спрямованих на адаптацію законодавства України до положень права Європейського Союзу, який дозволить максимально повно забезпечити імплементацію вимог європейського законодавства. Також, підготовлено проект Закону про внесення змін до Регламенту Верховної Ради України щодо внесення, розгляду та прийняття законопроектів, спрямованих на адаптацію законодавства України до положень права Європейського Союзу (acquis ЄС) в частині виконання міжнародно-правових зобов'язань України у сфері європейської інтеграції (реєстр. №8242 від 28.11.2022).

З огляду на підсилення підтримки Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) та Європейського Союзу (ЄС) щодо вступу України до Європейського Союзу через програму «Українська Архітектура Реформ» створено Офіс підтримки адаптації законодавства України до положень права Європейського Союзу (acquis ЄС) (далі – Офіс підтримки адаптації), який надає експертно-аналітичну, інформаційну, документальну підтримку комітетам Верховної Ради України, народним депутатам України, структурним підрозділам Апарату Верховної Ради України під час опрацювання законопроектів, спрямованих на адаптацію законодавства України до положень acquis ЄС.

Окрім того, Планом заходів з виконання рекомендацій Європейської Комісії, представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2023 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.02.2024 133-р детально розписані рекомендації Єврокомісії та відповідальні за її досягнення, дії які необхідно вчинити та строк.

Наприклад, досягти прогресу в приведенні законодавства України у відповідність з актами права ЄС щодо податку на додану вартість та акцизного збору; підготуватися до запровадження загального правила протидії зловживанням, що є частиною Директиви Ради (ЄС) 2016/1164 від 12.07. 2016 про встановлення правил протидії практикам ухилення від сплати податків, які мають безпосередній вплив на функціонування внутрішнього ринку; забезпечити впровадження автоматичного обміну податковою інформацією з державами — членами ЄС відповідно до Глобальних стандартів ОЕСР (міжнародних стандартів щодо автоматичного обміну інформацією для податкових цілей, розроблених ОЕСР (Common Standard on Reporting and Due Diligence for Financial Account

Information (CRS) та Exchange of Country- by-Country Reports (CbC) органів про автоматичний обмін інформацією про фінансові рахунки (Multilateral Competent Authority Agreement on Automatic Exchange of Financial Account Information (MCAA CRS): забезпечення набрання чинності Багатосторонньою угодою компетентних органів про автоматичний обмін фінансовими рахунками (термін виконання червень 2024, відповідальні Мінфін, ДПС).

Додатково, що стосується фіскального напрямку, то одним із наріжних документів, що впливає на розвиток податкової політики є Національна стратегія доходів на 2024–2030 роки (далі – Стратегія), затверджена розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2023 № 1218-р, яка охоплює важливі напрями, які включають посилення фіскальної спроможності України, адаптацію податкового та митного законодавства до стандартів ЄС (перегляд пільг з ПДВ та приведення положень Податкового та Митного кодексів України у відповідність до Директиви 112/2006/ЄС, ті ж самі заходи щодо імплементації положень Директиви від 12.07.2016 №2016/1164/ЄС ATAD, запровадження загального правила протидії податковим зловживанням (GAAR), забезпечення дотримання вимог директив ЄС в частині обігу підакцизних товарів, зокрема до Директив 2020/262/ЄС, 2014/40/ЄС, Імплементаційного Регламенту Комісії (ЄС) № 2018/574, долучитись до міжнародної системи автоматичного обміну інформацією, що також сприятиме створенню більш прозорого податкового середовища і забезпечить міжнародний автоматичний обмін інформацією про фінансові рахунки за Загальним стандартом звітності (Common Reporting Standard, CRS) та звітами в розрізі країн (CbC Reporting) з понад 168 іноземними податковими адміністраціями)

Що відрізняє підготовку актів спрямованих імплементацію acquis ЄС? У процесі їх розробки та прийняття, проводяться консультації із фахівцями міжнародних інституцій, зокрема МВФ, Світовим банком, ОЕСР, відповідальним підрозділам Єврокомісії та отримуються в подальшому висновки щодо досягнення поставленого результату. Забезпечується проведення додаткових експертиз щодо відповідності євроінтеграційних законопроектів міжнародно-правовим зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції та праву Європейського Союзу у комітеті Верховної Ради України, до предмета відання якого належить оцінка відповідності законопроектів міжнародно-правовим зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції, та у Кабінеті Міністрів України. Додаються додаткові матеріали з постатейною таблицею відповідності, положень законопроекту конкретним нормам та праву Європейського Союзу (acquis ЄС) і їх відсутність-підстава для повернення проекту на доопрацювання.

Так, у звіті щодо України 2024 до Комюніке Комісії до Європарлементу, Ради, Європейського економічно-соціального комітету та комітету регіонів проведено чергову оцінку досягнень по кластерах та переговорних розділах[3] до розділу 16 «Оподаткування» Кластеру 3. Конкурентоспроможність та інклюзивний розвиток, вказано, що в частині ПДВ законодавство частково відповідає, також досягнуто певного процесу і щодо акцизного оподаткування. Відбулось удосконалення адміністративного співробітництва та здійснено перший обмін інформацією про фінансові рахунки. Констатовано, що в частині прямого оподаткування розпочато підготовку нормативно-правової бази. При цьому, фахівці Єврокомісії вказують на подальші етапи удосконалення по цих напрямках (Україна не має центрального комунікаційного офісу для обміну інформацією з країнами-членами ЄС).

Висновки. Підсумовуючи, слід зауважити, ключові засади формування фіскальної політики в умовах Євроінтеграції на сьогодні, визначаються на рівні підзаконних нормативно-правових актів, адже саме в них окреслюються пріоритетні напрямки розвитку тих напрямів та сфер життя держави, що потребують первинного розгляду та адаптації, зокрема базових політик, на яких в подальшому ґрунтуватиметься подальша адаптація.

Як недолік хотілося б відзначити, що на законодавчому рівні існує розпорошеність нормативно-правових актів, в яких прямо чи опосередковано визначаються правові засади формування та реалізації відповідних політик, у тому числі фіскальної в умовах Євроінтеграції. Відповідно користуватись або легко віднайти необхідну інформацію, може фахівець безпосередньо задіяний у процесі адаптації, інакше це породжує наявність правових колізій у законодавстві (e.g. змінили підходи до функціонування ринку електроенергії, але не зважили на необхідність у зв'язку з цим внесення змін в податкове та екологічне законодавство) або дублюванню повноважень органів державної влади в досліджуваній сфері.

З одного боку, ми бачимо активну нормотворчу діяльність, що свідчить про прагнення виконати вимоги Єврокомісії та забезпечити відповідність національного законодавства до вимог та правил ЄС. З іншого ж боку, трапляються ситуацію, коли здійснено спробу охопити «все і зараз», що призводить до надмірної нормативної перевантаженості та непослідовності дій на окремому напрямку діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Переговори про вступ України до ЄС: повний гід у 12 питаннях. URL : https://eu-ua.kmu.gov.ua/en/news/peregovory-pro-vstup-ukrayiny-do-yes-povnyj-gid-u-12-pytann

2. Єврокомісія ухвалила Пакет розширення 2024 року. URL : HTTPS://WWW.EEAS.EUROPA.EU/DELEGATIONS/UKRAINE

3. Про затвердження плану заходів з виконання рекомендацій Європейської Комісії, представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2023 року : розпорядження Кабінет Міністрів України від 9 лютого 2024 р. № 133-р. URL : https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-planu-zakhodiv-z-vykonannia-rekomendatsii-ievropeiskoi-komisii-predstavlenykh-u-t90224

4. Проєкт Закону про внесення змін до Регламенту Верховної Ради України щодо внесення, розгляду та прийняття законопроєктів, спрямованих на адаптацію законодавства України до положень права Європейського Союзу (acquis ЄС) в частині виконання міжнародно-правових зобов'язань України у сфері європейської інтеграції від 28.11.2022 реєстр. № 8242. URL : https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/40926

5. Ukraine Report. 2024. URL : //https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/ukraine-report-2024_en

УДК 340.1+342.51+342.7

Ланцедова Юля,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права і процесу,
Національний авіаційний університет,
м. Київ, Україна

СУТНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗУМІННЯ БАЗИСНОГО КОНСТИТУЦІЙНОГО ОБОВ'ЯЗКУ ДЕРЖАВИ ТА ЇЇ ОРГАНІВ, ЗОКРЕМА ФІСКАЛЬНОТУРИ ЧИ ПОДАТКОТУРИ, В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Lantsedova Yulia,
Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Criminal Law and Procedure,
National Aviation University,
Kyiv, Ukraine

THE ESSENCE OF THE INNOVATIVE UNDERSTANDING OF THE BASIC CONSTITUTIONAL DUTY OF THE STATE AND ITS BODIES, INCLUDING THE FISCAL AND TAX AUTHORITIES, IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES

У контексті активно триваючих євроінтеграційних процесів особливої доктринальної, проектної законодавчої та іншої прикладної актуальності набуває невідкладне впровадження розробленого авторкою [2, с. 66; 3, с. 222-223; та ін.] з метою удосконалення ч. 2 ст. 3 Конституції України [4] інноваційного розуміння базисного конституційного обов'язку держави та її органів, в тому числі фіскальнотури чи податкотури, що представлено у вигляді редакції наступних **статей перспективного Конституційного кодексу України** :[4]

[4] Даний кодекс має бути розроблений шляхом кодифікації Конституції України [4] і низки всіх існуючих так званих конституційних чи органічних законів Зокрема, Про Вищий антикорупційний суд, Про Вищу раду правосуддя, Про Кабінет міністрів України, Про національну поліцію, Про прокуратуру, Про судоустрій і статус суддів та ін., коли замість закону «Про Конституційний суд України», Регламенту Конституційного суду України і Кодексу адміністративного судочинства України має з'явитися ще й Кодекс конституційного судочинства України [3, с. 13]. Аналогічний підхід має бути реалізований у будь-якій державі світу із розробкою відповідних кодексів.

Статті VII «Базисний конституційний обов'язок держави і державних органів»:

«Базисний обов'язок держави і основну спрямованість діяльності суб'єктів владних повноважень, гарантом неухильного, однакового та точного виконання якого виступає інститут президента держави та органи прокуратури, становить найбільш ефективне, раціональне та якісне :

1. Пізнання природного (основаного на загальнолюдських цінностях та принципі справедливості) правового статусу (прав, свобод, обов'язків, інтересів) соціосуб'єктів (фізичних чи юридичних осіб або держави чи міждержавних установ) [3, с. 222-223].

2. Правове визнання природного правового статусу соціосуб'єктів (перетворення природних прав, свобод, обов'язків та інтересів соціосуб'єктів у суб'єктивний правовий статус фізичних та юридичних осіб, держави та міждержавної установи, тобто у врегульований певною нормою конкретного правового акта) [3, с. 223].

3. Забезпечення належної реалізації названого правового статусу всіх соціосуб'єктів, які постійно або тимчасово проживають на території держави.

4. Оперативне попередження порушення правового статусу вказаних соціосуб'єктів.

5. Проведення кожної зі стадій подолання кримінальних та інших правопорушень з метою :

5.1. Відновлення порушеного права, свободи, обов'язку та/або інтересу певного соціосуб'єкта за допомогою :

5.1. Відшкодування збитків (шкоди та втраченої вигоди) :

5.1.1. Фізичної та/чи матеріальної та/або первинної моральної шкоди та вторинної моральної шкоди.

5.1.2. Втраченої вигоди.

5.2. Іншого відновлення порушеного правового статусу соціосуб'єкта.

5.3. Неминучого притягнення особи, винної у такому порушенні правового статусу певного соціосуб'єкта, до відповідного виду і характеру та належного ступеня суворості юридичної відповідальності» [3, с. 223].

При цьому доцільно роз'яснити, що у низці публікацій [1, с. 253-254; та ін.] пропонувалася наступна аргументація необхідності поділу моральної шкоди на вказані різновиди та розкриття сутності кожного із різновидів моральної шкоди :

1. Первинної моральної шкоди, що є грошовим чи іншим матеріальним виміром відповідного рівня тих страждань, що потерпілий отримав у зв'язку із заподіянням шкоди його особистим немайновим благам, якими, відповідно до

вимог ч. 1 ст. 270 «Види особистих немайнових прав» ЦК України, є право на життя, право на охорону здоров'я, право на безпечне для життя і здоров'я довкілля, право на свободу та особисту недоторканність, право на недоторканність особистого і сімейного життя, право на повагу до гідності та честі, право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, право на недоторканність житла, право на вільний вибір місця проживання та на свободу пересування, право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості [3, с. 223-224, 5].

2. Вторинної моральної шкоди, що є грошовим чи іншим матеріальним виміром відповідного рівня тих страждань потерпілого, що він поніс у зв'язку заподіянням йому :

2.1. Фізичної шкоди, тобто тілесного болю, побоїв та/чи тілесних ушкоджень та/або психічних страждань та/чи розладів [3, с. 224].

2.2. Та/або матеріальної (майнової) шкоди.

2.3. Та/або первинної моральної шкоди [3, с. 224].

Статті III. «Зовнішня і внутрішня збалансованість правового статусу соціосуб'єктів»:

«Збалансованість правового статусу соціосуб'єктів проявляється в тому, що фізичні особи за правовим статусом рівні від народження, тобто принципово мають рівний природний правовий статус [3, с. 217-218].

Внутрішній баланс правового статусу соціосуб'єкта забезпечується тим, що певний обсяг його прав, свобод та інтересів повинен обумовлювати появу відповідного обсягу його обов'язків.

Зовнішній баланс правового статусу соціосуб'єктів проявляється у співвідношенні правового статусу одного соціосуб'єкта щодо правового статусу іншого соціосуб'єкта, що визначається віком і станом здоров'я людини, а також тим, який саме напрямок громадської діяльності та з яким власне обсягом повноважень здійснюють ці соціосуб'єкти» [3, с. 218].

Статті IV «Антиделіктний обов'язок кожного громадянина попереджати і припиняти правопорушення»:

«Кожна людина зобов'язана попередити або припинити будь-яке правопорушення, в т. ч. й кримінальне, якщо при цьому йому не можуть бути заподіяні істотні і більшого розміру збитки, а суб'єкт владних повноважень певного антиделіктного органу зобов'язаний попереджати та/чи припиняти такі правопорушення у будь-якій ситуації, за винятком очевидного досягнення цієї мети лише ціною його життя [3, с. 218].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кириченко О. А., Тунтула О. С. Інноваційне розуміння забезпечення, дотримання та відновлення за Основним законом правового статусу різних видів соціосуб'єктів. Лекція № 1. Курс лекцій з навчальної дисципліни «Конституційне право зарубіжних країн» : навч. посібник. Київ : Видавець Назаров О. А., 2019. 304 с.

2. Кириченко О. А., Ланцедова Ю. О., Тунтула О. С. Інновації юриспруденції та законності у сфері транспорту і транспортних технологій : монографія. Варшава : RS Global Sp.z O.O., 2021. 95 с. URL : https://monographs.rsglobal.pl/index.php/rsgl/catalog/view/37/34/120-1

3. Кириченко О. А. Інноваційні основи Антикримінальної галузі права та судочинства : монографія. Київ : Видавець Назаров О. А., 2024. 2570 с.

4. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141, із змінами, згідно із законом від 3 вересня 2019 р. № 27-IX, ВВР, 2019, № 38, ст. 160 / Zakon.rada.gov.ua : вебсайт. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр

5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. № 40–44. Ст. 356, зі змінами згідно із Законом від 10 серпня 2023 р. № 3320-IX / Zakon.rada.gov.ua : вебсайт. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15

УДК 347.73

Малов Борис,
аспірант третього року навчання,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ АДАПТАЦІЇ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО НОРМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Malov Borys,
PhD Student,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

LEGAL CONSEQUENCES OF ADAPTING UKRAINE'S CUSTOMS LEGISLATION TO EUROPEAN UNION STANDARDS

Адаптація митного законодавства України до європейських стандартів є важливим етапом на шляху євроінтеграції. Враховуючи сучасний курс зовнішньої політики України, необхідність узгодження митних процедур із нормами ЄС стає очевидною та невідворотною. Гармонізація митного законодавства сприяє створенню нових міжнародних зобов'язань, покликаних регулювати зовнішньоекономічну діяльність і забезпечити відповідність правових режимів нашої держави стандартам ЄС. Цей процес має значний правовий вплив, зокрема на формування митної політики та митних процедур.

Митне законодавство України має суттєві відмінності від норм ЄС, що створює перешкоди для економічної співпраці з європейськими країнами. Європейські стандарти регулюють численні аспекти митної політики, включаючи правила оцінки вартості товарів, процедури митного контролю та стандарти оформлення вантажів. Відсутність гармонізації з нормами ЄС створює труднощі для міжнародних компаній та перешкоджає інтеграції України до єдиного європейського митного простору. Водночас адаптація українського митного законодавства до норм ЄС дозволить усунути бар'єри на кордонах, поліпшити умови для міжнародної торгівлі та зміцнити позиції України на світовому ринку [1].

З метою інтеграції до митного простору ЄС Україна має здійснити низку змін у митному законодавстві.

Одним з ключових принципів митної політики ЄС є спрощення процедур, що включає впровадження електронного декларування, автоматизованих систем контролю та прискорену процедуру оформлення вантажів. Це дозволяє зменшити час, необхідний для проходження митного контролю, що в свою чергу знижує витрати підприємств на здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Україна активно працює над впровадженням електронного декларування, що є кроком до полегшення митних формальностей і зниження бюрократичного тиску на бізнес.

Прозорість митних процедур є одним з пріоритетів ЄС, що досягається завдяки стандартизованим правилам оцінки вартості товарів, обміну інформацією між митними органами та використанню міжнародних стандартів митного контролю. В Україні боротьба з корупцією є важливою умовою для успішної адаптації митного законодавства до європейських норм. Уніфікація правил і жорсткіший контроль за їх дотриманням знижують можливості для корупції, що є важливим кроком до підвищення довіри громадян до державних інституцій.

Європейські норми митного контролю передбачають заходи для боротьби з контрабандою, нелегальною торгівлею та іншими правопорушеннями. Для України впровадження цих норм означає посилення безпеки на кордонах і більш ефективний контроль за переміщенням товарів. Це дозволяє не лише захищати національні інтереси, але й забезпечувати безпеку споживачів та економічну стабільність [2].

Гармонізація митного законодавства України з нормами ЄС має різнобічні правові наслідки.

Впровадження європейських стандартів у митне законодавство сприяє створенню більш чітких і уніфікованих правил, що забезпечують правову визначеність у митних процедурах. Для бізнесу це означає зниження адміністративних витрат і ризиків, пов’язаних із правовими спорами. Чітка правова база також створює передумови для правомірного функціонування митних органів, які мають діяти згідно із загальновизнаними стандартами.

Європейські стандарти передбачають жорсткі санкції за порушення митних правил, що зменшує ризик правопорушень у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Гармонізація митного законодавства призводить до підвищення рівня відповідальності компаній і фізичних осіб, які беруть участь у зовнішньоекономічних операціях. Це сприяє зниженню рівня контрабанди та ухилення від сплати митних платежів, забезпечуючи тим самим стабільні надходження до державного бюджету.

Гармонізація митного законодавства також відкриває нові можливості для співпраці між Україною та ЄС. Спільні митні проекти, обмін інформацією та координація дій з митними органами країн ЄС допомагають ефективніше боротися з міжнародними правопорушеннями, такими як контрабанда та нелегальна торгівля. Крім того, це сприяє підвищенню загальної безпеки на кордонах України та ЄС, що є важливим фактором для економічної стабільності [3].

Незважаючи на значні переваги гармонізації митного законодавства, цей процес супроводжується низкою викликів.

Європейські стандарти вимагають сучасної інфраструктури, яка дозволяє застосовувати цифрові технології та системи моніторингу для митного контролю. Це потребує значних інвестицій з боку держави, оскільки впровадження цифрових рішень вимагає модернізації наявних митних пунктів і систем управління інформацією. Україна повинна створити необхідну технічну базу для дотримання нових митних норм.

Гармонізація митного законодавства потребує підвищення кваліфікації працівників митної служби. Українські митники повинні отримати належну підготовку для ефективного виконання нових функцій і дотримання стандартів ЄС. Це передбачає як навчання щодо європейських норм, так і практичну підготовку з використанням новітніх технологій митного контролю [4].

Отже, адаптація митного законодавства України до норм ЄС є важливим стратегічним кроком на шляху до інтеграції у європейський економічний простір. Уніфікація митних процедур та запровадження прозорих стандартів сприяють поліпшенню умов для зовнішньоекономічної діяльності та створюють більш сприятливе середовище для бізнесу. Впровадження європейських норм також позитивно впливає на правову систему, забезпечуючи чіткі правила для функціонування митної служби та підвищуючи довіру до державних органів.

Успішна адаптація митного законодавства є важливою для створення сучасної та надійної митної системи, яка забезпечує ефективний контроль на кордонах та сприяє зменшенню рівня корупції. Водночас Україна стикається з певними викликами, пов’язаними з необхідністю модернізації митної інфраструктури, регулярними оновленнями законодавства та підвищенням кваліфікації митних працівників. Проте, незважаючи на труднощі, гармонізація митного законодавства є необхідною умовою для розвитку економічних відносин між Україною та Європейським Союзом.

Забезпечення ефективної адаптації до норм ЄС не лише сприяє зміцненню економічної безпеки України, але й створює передумови для її подальшої інтеграції в європейську спільноту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Карпенко Г. Л., Коваль Н. О., Панфілова О. Є. Митне право Європейського Союзу. *Навчально-методичний посібник. НУ «Одеська юридична академія»*. 2020. С. 16–33.

2. Про внесення змін до Митного кодексу України та інших законів України щодо деяких питань виконання глави 5 розділу IV Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 15 серпня 2022 року № 2510-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2510-20#Text (дата звернення: 11.11.2024).

3. Бригінець О. О., Марценюк А. І. Адаптація національного законодавства до норм Європейського Союзу: митна справа. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2017. Випуск 46. С. 121–123.

4. Дудченко В. В. Зміст гармонізації митного законодавства України до норм і стандартів ЄС. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* 2020. Випуск 43. С. 81–84.

УДК 343.9

Мудрак Сергій,
аспірант,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ДОКАЗУВАННЯ В ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

Mudrak Sergiy,
postgraduate,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

EVIDENCE IN PROCEEDINGS REGARDING CRIMINAL OFFENSES IN THE FIELD OF ECONOMY

У зв’язку з тим, що наша держава перебуває у стані війни, рівень економічної безпеки стрімко знижується, тоді як економічна злочинність зростає, що ставить перед правоохоронними органами нагальну потребу у вдосконаленні підходів до розслідування кримінальних правопорушень у сфері економіки. Науковий інтерес до питань доказування у кримінальних провадженнях, пов'язаних з економічними кримінальними правопорушеннями, зумовлений необхідністю усунути наявні законодавчі прогалини в цій сфері. Дослідження специфіки доказування сприятиме підвищенню ефективності роботи суб’єктів, які проводять досудове розслідування, гарантуватиме притягнення винних суб’єктів до відповідальності та забезпечить відшкодування завданої шкоди.

Розслідування економічних кримінальних правопорушень може ускладнюватись через низку проблем, серед яких: участь кількох осіб у протиправній діяльності, що вимагає ретельно продуманого планування розслідування; обов’язкова присутність інтелектуальної складової в діях злочинців; наявність кількох епізодів кримінально протиправної діяльності тощо. Часто особи, що вчиняють такі кримінальні правопорушення, мають владні повноваження і займають відповідні посади, виконуючи конкретні функціональні обов'язки. У зв’язку з цим виникає нагальна потреба у вдосконаленні системи розслідування

економічних кримінальних правопорушень, адже цей напрям є пріоритетним у діяльності правоохоронних органів. Для збільшення ефективності результатів досудового розслідування та мінімізації помилок у доказуванні таких справ необхідно приділяти увагу специфіці діяльності органів розслідування.

На стадії досудового розслідування збирання доказів є ключовим етапом, що закладає основу для доказування в кримінальному провадженні. Джерела доказів представлені як кримінальні процесуальні форми отримання, закріплення, збереження, передачі та приєднання до кримінального провадження інформації щодо юридично значущої події, здійснювані визначеними законом суб'єктами відповідно до встановлених процедур. Як визначено у Кримінальному процесуальному кодексі, докази - це фактичні дані, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд встановлюють наявність або відсутність фактів і обставин, які мають значення для провадження та підлягають доказуванню (ст. 84 ч. 1 КПК). До процесуальних джерел доказів належать показання, речові докази, документи, висновки експертів (ст. 84 ч. 2 КПК) [1].

Процес доказування економічних кримінальних правопорушень відрізняється певними особливостями: 1) порядок збирання доказової інформації (отримання тимчасового доступу до речей і документів виключно на підставі ухвали слідчого судді; проведення спеціалізованих експертиз, таких як економічні та бухгалтерські); 2) серед доказів особливу роль відіграють документи, що стосуються діяльності у фінансово-господарській сфері, які знаходяться під ризиком знищення суб'єктом господарювання; 3) констатація злочинних намірів підозрюваного; 4) відстеження руху грошових коштів, враховуючи майновий характер кримінального правопорушення; 5) встановлення кола повноважень осіб, що займають посадове становище.

Для ефективного пошуку доказів слідчий або прокурор, які проводять досудове розслідування, повинні мати знання в економічній сфері. Особливу увагу під час розслідування економічних кримінальних правопорушень приділяють комплексу заходів, спрямованих на збирання доказів, що включають: слідчі (розшукові) дії (допит, огляд, обшук, освідування, пред'явлення для впізнання, слідчий експеримент, експертиза) та негласні слідчі (розшукові) дії (аудіо- та відеоконтроль особи, аудіо- та відеоконтроль місця, контроль за вчиненням злочину, зняття інформації з електронних інформаційних систем тощо), тимчасовий доступ до речей і документів, проведення експертиз та інші дії [2, с. 278].

У кримінальних провадженнях щодо економічних кримінальних правопорушень в обов'язковому порядку проводяться слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії з метою визначення конкретних обставин провадження.

Допити, обшуки та огляди є здебільшого необхідними процесуальними діями при розслідуванні даного виду кримінальних правопорушень. В той же час негласні слідчі (розшукові) дії можна проводити лише у тому разі, коди йдеться про тяжкі або особливо тяжкі злочини, і їх проведення та фіксація будуть суттєво впливати на процес доказування.

З огляду на викладене, варто підкреслити, що процес доказування в економічних кримінальних правопорушеннях включає збирання, фіксацію, перевірку та оцінку доказів на стадії досудового розслідування. Процес доказування таких кримінальних правопорушень відрізняється певними особливостями, а саме: порядок збирання доказової інформації; використання специфічних документів фінансово-господарської діяльності; констатація злочинного умислу; дослідження руху грошових активів. Розслідування економічних кримінальних правопорушень є складним багатоступеневим процесуальним механізмом, спрямованим на притягнення осіб до відповідальності, що забезпечує виконання ключових завдань кримінального процесуального законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради. України.* 2013. № 9–10, 11–12, 13. Ст. 88. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n5941

2. Берлач А. І. Зміст і засоби економіко-правового аналізу для виявлення та розслідування економічних правопорушень. *Використання сучасних досягнень науки і практики у підвищенні ефективності боротьби зі злочинністю: тези доповідей наук.-практ. конференції*. Київ : НАВСУ, 2000. С. 278–279.

УДК 347.73

Новицький Андрій,
д-р юрид. наук, професор,
заступник голови
наукової ради МВС України,
м. Київ, Україна;
Новицька Наталія,
д-р юрид. наук, професор,
професор кафедри цивільного права та процесу,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПОДАТКОВОГО НОРМОТВОРЕННЯ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Novytskyi Andriy,
Doctor of law, Professor,
Deputy Chairman of the Scientific Council
of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine,
Kyiv, Ukraine;
Novytska Natalia,
Doctor of law, Professor,
Professor of the Department
of Civil Law and Procedure,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

PECULIARITIES OF TAX RULEMAKING DURING MARTIAL LAW

Воєнний стан в Україні, як особливі умови поведінки всіх суб'єктів, вплинув і на податкові правовідносини. Податкова сфера проникла в усі сфері життя і є одним із індикаторів, що визначають суспільні потреби як держави так і кожного громадянина.

Історичний аспект розвитку податкових правовідносин підтверджує тезу, про те що нормотворення в податковій сфері є найдинамічнішим, а постійні зміни податкового законодавства стали нормою для всіх. Особливих кардинальних змін в загальній політиці оподаткування, чинне податкове законодавство

набуло саме із початком відкритої військово агресії 2022 року. Саме це стало одним із стратегічних напрямів нормотворення.

Цілий ряд податкових законів початку 2022 року було направлено на забезпечення підтримання нормальних умов діяльності учасників податкових правовідносин: а саме, введення мораторію на проведення податкових перевірок, спрощений порядок податкового звітування, призупинення встановлення відповідальності за порушення строків подачі податкової звітності та інші. Зокрема Законом 2142-IX від 24.03.2022 р. було передбачено, що на час воєнного стану податкові перевірки не розпочинаються, а розпочаті перевірки зупиняються.

Ці ліберальні податкові ініціативи були направлені, перш за все, на законодавче унормовування не притягнення до фінансової відповідальності платників податків, створення правового поля для можливості не застосовувати штрафні санкції податковими органами до суб'єктів податкових правовідносин, яким би фактично в автоматичному порядку були б призначені штрафи, пені – фінансові санкції за несвоєчасне податкове звітування. Враховуючи, що мільйони суб'єктів податкових правовідносин, через реальне побоювання за своє життя, життя своїх родин змушені були переселитись в більш безпечні регіони країни або покинути країну свого громадянства.

Перші воєнні податкові законодавчі акти були направлені на зниження соціальної напруги, створення умов для належної діяльності податкових органів, відновлення можливостей функціонування державних податкових інституцій. Заслуговують на увагу пільгові ініціативи держави у сфері оподаткування. Наприклад, Законом 2142 передбачалось, що на період дії воєнного стану на території України звільняються від оподаткування податком на додану вартість операції з ввезення товарів на митну територію України у митному режимі імпорту суб'єктами господарювання, які зареєстровані платниками єдиного податку першої, другої та третьої групи [1].

Уже у травні 2022 року, фактично через три місяці, було внесено зміни до пільгового порядку адміністрування та податкового контролю і було введено в дію новий порядок взаємодії податкових органів та платників податків, згідно якого, зокрема, передбачалось, що документальні позапланові перевірки під час дії воєнного стану проводяться за наявності під час проведення перевірок безпечного: доступу, допуску до територій, приміщень та іншого майна, що використовуються для провадження господарської діяльності та/або є об'єктами оподаткування, або використовуються для отримання доходів (прибутку), або пов'язані з іншими об'єктами оподаткування такими платниками податків; доступу, допуску до документів, довідок про фінансово-господарську діяльність,

отримані доходи, видатки платників податків та іншої інформації, пов'язаної з обчисленням та сплатою податків, зборів, платежів, про дотримання вимог законодавства, здійснення контролю за яким покладено на контролюючі органи, а також фінансової і статистичної звітності у порядку та на підставах, визначених законом; проведення інвентаризації основних засобів, товарно-матеріальних цінностей, коштів, зняття залишків товарно-матеріальних цінностей, готівки [2].

Окремо хочеться зупинитись на питанні оподаткування операції з ввезення фізособами на митну територію України автомобілів та інших транспортних засобів. Зокрема, Законом № 2142-IX запроваджено зміни до Податкового кодексу України, якими передбачалося, що на період дії воєнного стану на території України звільняються від оподаткування ПДВ, акцизним податком, оподаткуванням ввізним митом операції з ввезення фізособами на митну територію України автомобілів легкових, кузовів до них, причепів та напівпричепів, мотоциклів, транспортних засобів, призначених для перевезення 10 осіб і більше, транспортних засобів для перевезення вантажів у митному режимі імпорту [1].

Після періоду податкової відлиги наступив значний синергетичний ефект - у 2024 році сформована нова система оподаткування операцій з реалізації авто, коли відповідно до статті 173 Податкового кодексу ставка податку щодо доходу, від продажу (обміну) об'єкта рухомого майна, отриманого фізичною особою протягом податкового року, становить 5 % від вартості авто, військовий збір – 1,5% та збір на обов'язкове державне пенсійне страхування у розмірі: 3 % - якщо вартість легкового автомобіля не перевищує 165 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, 4 % - якщо вартість легкового автомобіля перевищує 165, але не перевищує 290 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, 5 % - якщо вартість легкового автомобіля перевищує 290 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Крім того, ставка податку щодо доходу, отриманого фізичною особою від продажу (обміну) протягом податкового року третього та наступних об'єктів рухомого майна у вигляді легкового автомобіля та /або мотоцикла, та/або мопеда або іншого транспортного засобу становить 18 % від вартості авто. Ну і окремим нормативним актом, Постановою КМ України № 1132 від 1 жовтня 2024 року «Про внесення змін до Порядку здійснення оптової та роздрібної торгівлі транспортними засобами та їх складовими частинами, що мають ідентифікаційні номери» було закріплено порядок оцінки транспортних засобів, які впливають на визначення податкових зобов'язань.

Податкові нормотворчі ініціативи 2023 та 2024 років є більш направленими та систематизованими щодо врегулювання окремих норм податкового законодавства та загальних норм суспільних взаємовідносин, які впливають на

систему оподаткування. Надання широкого спектру податкових пільг на період дії воєнного стану передбачало, перш за все високу правосвідомість усіх громад держави. Проте практика показала, що поряд із громадянами із високим рівнем відповідальності знайшлось велика кількість людей, які сприйняли надання пільгового становища як інструмент для отримання доходів, для власного збагачення в межах, визначених законодавством.

Відповідно, стало необхідним наведення порядку в податковому нормотворенні, особливо в питаннях адміністрування податків, порядку податкового звітування та податкових пільгах. Було внесено цілий ряд змін в чинне податкове законодавство, якими було обмежено порядок застосування податкових пільг суб'єктами, які використовували зазначені пільги для власної наживи.

В той же час, залишись пільгові податкові норми щодо ввезення транспортних засобів для потреб оборони. Дані транспортні засоби повинні бути передані безпосередньо військовому підрозділу або військовому – фізичній особі. І тут виникають питання, як експлуатувати даний транспортний засіб, який фізична особа – військовослужбовець повинен передати після закінчення проходження служби. Чи може військова частина поставити даний транспортний засіб на облік на пільгових умовах, чи потрібно на балансі військової частини такий транспортний засіб. А можливо, необхідно передбачити спрощену процедуру легалізації та сплати податкових та митних платежів безпосередньо військовослужбовцем, для подальшого використання цього транспортного засобу. Ми розуміємо, що більшість транспорту, яка ввозиться для потреб війська як гуманітарна допомога, фактично придбавається за кордоном за валюту фізичних осіб або і самих військовослужбовців. Тому повинна існувати і процедура легалізації таких транспортних засобів. В той же час дана схема передбачає і наявність корупційних ризиків. А саме, ввезення транспортних засобів преміум класу без сплати податкових та митних платежів для потреб військовослужбовців, які проходять службу у віддалених від зони бойових дій підрозділах (наприклад в місті Київ).

У листопаді 2024 року був зареєстрований законопроект щодо внесення змін до податкового законодавства в частині регулювання оподаткування операцій у сфері надання ритуальних послуг. Зокрема, Проектом Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування надавачів ритуальних послуг» пропонується: скасувати пільги, які передбачають звільнення від оподаткування податком на додану вартість операції з постачання послуг з поховання та постачання ритуальних товарів державними та комунальними службами та скасувати надавачам ритуальних послуг можливість застосувати спрощену системи оподаткування, обліку та звітності.

Безперечно, що сфера надання ритуальних послуг повинна бути належним чином врегульована, проте чи є це доцільним під час війни, залишається питанням. Сьогодні в Україні велика кількість загиблих воїнів, цивільних осіб, постраждалих від військової агресії та потребують належної уваги у сфері ритуальних послуг. Значне фінансове навантаження лягає як на фізичних осіб, родичів померлих та загиблих, так і на бюджети місцевих органів влади. Скасування пільг на ритуальні послуги автоматично спричинить підвищення ціни на зазначені послуги. В умовах економічної кризи, погіршення фінансового стану більшості громадян, значного дефіциту коштів у місцевих громадах, підвищення ціни на ритуальні послуги може стати негативним чинником в загальносуспільних настроях людей. Вочевидь, необхідно всебічно оцінити всі позитиви та негативи таких законотворчих ініціатив. Чи доцільно під час війни подразнювати сферу надання ритуальних послуг в частині суспільного засудження підняття цін на такі послуги, і чи податкові надходження від такого регулювання дійсно вплинуть на загально економічну ситуацію в державі.

Відповідно, можна зробити наступні висновки:

- по перше, податкове нормотворення є одним із найбільш динамічних процесів в праві;
- реалізація змін в податковому законодавстві зачіпає всі сфери суспільних відносин та відповідним чином впливає на загальні настрої в суспільстві;
- нормотворення в податковій сфері досить часто носить політичний характер та направлене на лобіювання вирішення одного конкретного питання, без зв'язку із загальними принципами побудови податкових правовідносин;
- популістичні законопроекти в податковій сфері спричиняють негативний подальший ефект у загальних податкових правовідносинах;
- законодавчі ініціативи в податковій сфері несуть за собою завжди фінансову базу, якщо вони направлені на збільшення надходжень до бюджетів, то це завжди матиме негативну реакцію від групи платників податків, у яких збільшаться податкові виплати;
- податкове нормотворення у воєнний час направлене, перш за все на врегулювання та зниження негативної реакції в суспільстві викликаної воєнною агресією, проте тимчасові податкові норми воєнного періоду, повинні втрати свою чинність у післявоєнний період;
- післявоєнне податкове нормотворення буде направлене на збільшення тиску на платників податків, що пов'язано із необхідністю відбудови економіки держави, тому знову стикнемося із збільшенням кількості змін в податковому законодавстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану : Закон України від 24 березня 2022 року № 2142-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#Text

2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану : Закон України від 12 травня 2022 року № 2260-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2260-IX#Text

УДК 347.73

Омельчук Віктор,
*адвокат, здобувач 3-го освітньо-наукового
ступеня вищої освіти,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

СУМЛІННІСТЬ (ДОБРОСОВІСНІСТЬ) ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ ЯК ГАРАНТІЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Omelchuk Viktor,
*Attorney at law,
3rd degree student of higher education,
State Tax University,
Irpin, Ukraine*

GOOD FAITH OF TAXPAYERS AS A GUARANTEE OF FINANCIAL SECURITY OF UKRAINE

Фінансовою безпекою є стан фінансової системи, за якого інтереси суб'єктів фінансових правовідносин є гарантованими та захищеними. До суб'єктів, що забезпечують фінансову безпеку, належить система органів державної влади та органів місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи. Роль фінансової безпеки під час соціально-економічного розвитку швидко зростає. Як слушно зауважує В. Білоус, складність реалій сьогодення зумовлюється тим, що потрібні нові підходи і цілі, які б відповідали умовам сьогодення [1, с. 72–73].

Фінансова безпека означає стійкість фінансової системи до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатність її безперебійно функціонувати з метою забезпечення ресурсами усі сектори економіки. Сьогодні на загальнодержавному (національному) та місцевому/локальному рівнях організації суспільства часто вживають поняття «стійкості» як здатності виявити та ефективно протистояти загрозам будь-якого характеру, успішно адаптуватися до змін та швидко відновлюватися після криз, а також зростати (розвиватися).

Безпека у податковій сфері є складовою фінансової безпеки. Правове регулювання податкової безпеки має бути основним фактором її юридичного забезпечення. І хоч на нормативному рівні, як підкреслюють Л. Касьяненко та П. Коломієць, про неї «воліють не згадувати», на доктринальному рівні точаться

дискусії щодо «поняття «податкова безпека», її природи та змісту» [2, с. 84]. Зокрема, її можна трактувати як «стан реалізації податкових правовідносин, що характеризується стабільністю та ефективністю правового регулювання, проявляється у визначеному законодавством статусі суб'єктів податкових правовідносин, досягається завдяки відповідності їх поведінки визначеним моделям правореалізації, та підпадає під гарантований захист за допомогою національних та міжнародних механізмів» [3, с. 188]. Або як «стан оподаткування в країні, за якого забезпечується гармонізація інтересів платників і держави шляхом установлення обґрунтованих податків, забезпечення справедливості оподаткування і чіткості порядку стягнення податків на базі ефективно діючого податкового законодавства [4].

Цілком впевнено можна говорити, що Національна стратегія доходів України (НСДУ), схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.12.2023 № 1218-р, є виразом індикаторів безпеки у податковій сфері, «дорожньою картою реформування податкової та митної системи, а також удосконалення процедур податкового та митного адміністрування, яка необхідна для забезпечення потенціалу задоволення фіскальних потреб у середньостроковій перспективі» [5]. Серед стратегічних напрямів/цілей/заходів реформ у документі значиться: підвищення рівня дотримання податкового та митного законодавства платниками податків і контролюючими органами.

З огляду на вказане, фінансова безпека в Україні, а саме податкова безпека, може бути гарантована завдяки ефективності норм Податкового кодексу України (далі – ПКУ), створенню високопрофесійної податкової служби, високому рівню податкової культури платників. Податкові надходження складають левову частку державного бюджету, а стійкість державних фінансів є невід'ємною складовою макроекономічної стабільності та економічного розвитку України.

Від початку повномасштабного вторгнення російської федерації фінансова система України функціонує в надзвичайних безпекових умовах. Фізичні та юридичні особи сумлінною сплатою податків до бюджету, тобто добросовісним виконанням свого конституційного обов'язку щодо сплати податків, фінансово підтримують обороноздатність та соціально-економічну стійкість Української держави. Однак є й такі, хто намагається вивести прибуток з під оподаткування. Такий факт залишається одним з основних безпекових викликів у податковій сфері. Тому держава вживає юридично обов'язкові заходи, спрямовані на боротьбу з ухиленням від оподаткування (проти поширених форм агресивного податкового планування).

Таким чином, оскільки податкові надходження мають вирішальне значення для надання суспільних благ та забезпечення приватних інтересів, то дотримання податкового законодавства є обов'язковим для здорової економіки. У свою чергу податкова дисципліна визначається багатьма внутрішніми та зовнішніми факторами для фізичних осіб та бізнесу, таких як ймовірність перевірки, податкові знання, пільги, якість адміністрування, вид та міра юридичної відповідальності тощо.

Необхідно погодитися з позицією О. Мазуренка в тому, що податкова мораль є драйвером детінізації економіки та підвищення податкової конкурентоспроможності країни [6, с. 126]. Дійсно, серед факторів, які впливають на поведінку учасників податково-правових відносин є суб'єктивні (індивідуально-психологічні особливості особистості) та об'єктивні (такі, що залежать від податкової політики – рівень оподаткування, ефективність процедур фінансового моніторингу та контролю, рівень штрафів). На думку науковця, податкова мораль також є одним з непрямих факторів впливу. Низький рівень податкової моралі, що визначає «схильність платників податків до ухилення від виконання своїх податкових зобов'язань та негативно позначається на рівні міжнародної податкової конкурентоспроможності країни, частці тіньового сектору, рівні корупції» визначає стан впорядкованості відносин у сфері оподаткування (правопорядок). Високий рівень податкової моралі може бути наслідком відчуття захищеності особи та справедливості в державі, а в особі формують відповідальність за повноту виконання своїх зобов'язань перед державою.

Модернізація податкових умов у контексті розвитку сервісної функції контролюючих органів сприяють створенню прозорого й передбачуваного середовища для розвитку підприємництва в Україні. Це, перш за все, реалізація принципу правової визначеності, що є основним принципом податкової системи країн ЄС та органічною складовою верховенства права в контексті забезпечення стабільності та прогнозованості правового регулювання.

З метою реалізації положень Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей податкового адміністрування під час воєнного стану для платників податків з високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства» від 18.06.2024 № 3813-IX (далі – Закон № 3813-IX) заснований проєкт Державної податкової служби, націлений на спрощення податкових процедур та впровадження сервісів, які підвищать довіру між бізнесом і державою – Територія високого рівня податкової довіри [7]. Зокрема перевагами ресурсу є мораторій на перевірки, скорочення термінів відшкодування ПДВ та можливість отримати персонального комплаєнс-менеджера. На виконання Закону № 3813-IX розроблено Порядок формування та

оприлюднення Переліку платників податків з високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства, що був затверджений наказом Мінфіну від 07.10.2025 № 495 [8].

ДПС підкреслює, що лише сумлінне виконання платниками податків визначених законодавством обов'язків є запорукою сталого розвитку бізнесу та відсутності санкцій з боку контролюючих органів. Хоч ПКУ презюмує сумлінність платника податків, як такого, проте є пересторога, що положення Закону № 3813-IX «зазіхають» на презумпцію винуватості платника податків. Щоб увійти до переліку так званого білого бізнесу, необхідно відповідати певним критеріям, однак така відповідність переглядається кожного кварталу та завершується винесенням рішення контролюючого органу про відповідність/невідповідність їм.

Сумлінність (добросовісність) платників податків відіграє важливу роль у функціонуванні фінансової системи держави. Одночасно можна вести мову про її вклад у забезпечення податкової безпеки держави. Вона формує основу для ефективності правового забезпечення оподаткування, реалізації принципу соціальної відповідальності, економічного зростання та конкурентноспроможності держави, інвестиційної привабливості та іміджу, формування довіри до неї та її апарату. Отже, сумлінність (добросовісність) є не лише моральним обов'язком платників податків та проявом їхньої громадянської позиції, а й важливим фактором розвитку держави. Чесність у декларуванні доходів, дотримання і виконання положень податкового законодавства, зокрема щодо своєчасності та повноти сплати податків, відмова від агресивного податкового планування та недопущення ухилення від сплати податків, співпраця (взаємодія) з контролюючими органами – є проявами сумлінності (добросовісності) платників податків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білоус В. Т. Координація управління правоохоронними органами України по боротьбі з економічною злочинністю (адміністративно-правовий аспект) : дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2004. 443 с.

2. Касьяненко Л. М., Коломієць П. В. Аналітичний огляд поглядів вітчизняних науковців стосовно сутності поняття «податкова безпека» в правовому контексті. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2021. № 1. С. 84–87.

3. Кармаліта М. В. Правове забезпечення реалізації приватного та публічного інтересу в оподаткуванні : дис. … д-ра юрид. наук. Ірпінь, 2019. 495 с.

4. Диха М. В. Податки в системі забезпечення економічної безпеки та розвитку національної економіки. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки.* 2017. № 4. С. 49–54.

5. Національна стратегія доходів : розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.12.2023 № 1218-р. URL : https://mof.gov.ua (дата звернення: 25.11.2024).

6. Мазуренко О. В. Податкова конкурентоспроможність країни в умовах тінізації економіки : дис. … д-ра філософії : 081. Суми, 2023. 229 с.

7. Державна податкова служба України / Офіційний вебсайт. URL : https://tpd.tax.gov.ua (дата звернення: 25.11.2024).

8. Порядок формування та оприлюднення Переліку платників податків з високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства : наказ Міністерства фінансів України від 07.10.2025 № 495. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1539-24#Text (дата звернення: 25.11.2024).

УДК 336.14:351.82

Палійчук Тетяна,
канд. екон. наук,
експерт з питань місцевих фінансів,
Всеукраїнська асоціація органів
місцевого самоврядування
«Асоціація міст України»,
м. Київ, Україна

ФІНАНСОВА ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ОСНОВА ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Paliichuk Tetiana,
Ph.D. in Economics,
expert on local finance issues,
All-Ukrainian Association
of Local Government Bodies
«Association of Ukrainian Cities»,
Kyiv, Ukraine

FINANCIAL WELFARE OF LOCAL SELF-GOVERNMENT AS A BASIS FOR UKRAINE'S INTEGRATION INTO THE EUROPEAN UNION

Місцеві бюджети – це основний інструмент у забезпеченні фінансування публічних послуг для населення, включаючи освіту, охорону здоров'я, соціальні та комунальні послуги. Органи місцевого самоврядування також забезпечують підтримку житлових програм, розбудову інфраструктури – дорожньої, транспортної та енергетичної, а також фінансування пожежних служб та інших органів, що відповідають за громадську безпеку. Крім того, місцеве влада відповідає за контроль за чистотою навколишнього середовища, озеленення та організацію утилізації відходів. Ці послуги є необхідними для забезпечення належної якості життя населення у місті, селі, селищі.

Важливою складовою у цьому контексті є фінансова автономія місцевих органів влади, яка дає змогу їм, зокрема встановлювати та реалізовувати податкову політику щодо місцевих податків та зборів відповідно до потреб громади,

а одним із основних інструментів фінансування делегованих державою на місцевий рівень повноважень є надання органам місцевого самоврядування міжбюджетних трансфертів. Такі трансферти можуть бути цільовими або загального призначення, що дозволяє громадам та регіонам (областям) адаптувати ресурс до своїх потреб.

У контексті європейської інтеграції, фінансова забезпеченість місцевих бюджетів України є необхідною для виконання зобов'язань перед Європейським Союзом (далі – ЄС). Зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування сприятиме покращенню якості послуг, що у свою чергу підвищить добробут населення. Тому загалом успішна реалізація бюджетної політики на місцевому рівні є важливим чинником у процесі євроінтеграції України.

Процес інтеграції України до ЄС розпочався в умовах повномасштабного військового вторгнення рф на територію України. 28 лютого 2022 року Україна подала заявку на отримання статусу кандидата на членство в ЄС, що було позитивно оцінено Радою ЄС, яка 23 червня 2022 року надала Україні цей статус. 25 червня 2023 року, у Люксембурзі відбулася перша Конференція щодо вступу України на міністерському рівні, що свідчить про прогрес у цьому напрямі.

Зазначені події є результатом та відображенням проведення Україною значної роботи щодо виконання вимог, необхідних для переговорів про вступ. Згідно з Методологією розширення ЄС [1], ключовими сферами реформ у рамках першого кластеру переговорів є політичне врядування, конституційний баланс влади, судова система, верховенство права, децентралізація та боротьба з корупцією, серед яких особливу увагу заслуговують питання місцевих фінансів.

Звіт Європейської комісії (далі – Єврокомісії) про розширення, опублікований наприкінці 2023 року [2], містить рекомендації Україні щодо розвитку місцевих бюджетів, охоплюючи широкий спектр питань – від середньострокового бюджетування до залучення громадян до процесів прийняття рішень на місцевому рівні. У жовтні 2024 року Єврокомісія оприлюднила аналогічний звіт [3] у якому дала оцінку прогресу реформ в Україні та слідування рекомендацій, наданих у попередньому звіті, а також визначених у Плані Ukraine Facility [4], що набув чинності 1 березня 2024 року. В рамках Ukraine Facility ЄС планує надати Україні в період з 2024 по 2027 роки 50 млрд євро на фінансування бюджету, стимулювання інвестицій, а також технічну підтримку в реалізації програми. Загальний обсяг вже залученого фінансування від ЄС за Ukraine Facility у 2024 році станом на 13 серпня становить понад 12 млрд євро [5].

Детальніше в частині місцевих фінансів План Ukraine Facility включає рекомендації та зобов'язання України про відновлення середньострокового бюджетного та стратегічного планування, зміцнення фіскальної бази місцевого

самоврядування, залучення інвестицій, затвердження порядку управління фіскальними ризиками місцевих бюджетів, покращення доступу до якісної освіти, розмежування повноважень між різними рівнями влади, а також посилення інструментів залучення громадян до процесів прийняття рішень на місцевому рівні.

На національному рівні законодавчі зміни, що стосуються середньострокового планування, уже були схвалені Законом № 3278-IX [6]. На місцевому рівні середньострокове планування відновлено Законом № 3979-IX [7]. Ці закони повернули дію основних норми Бюджетного кодексу України щодо середньострокового бюджетування, що були призупинені у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану. На вимогу цих законів у 2024 році Уряд схвалив Бюджетну декларацію, яка стала основою для планування державних видатків на наступний бюджетний рік. Декларація містить конкретні положення щодо взаємовідносин між державним бюджетом та місцевими бюджетами, а також вказівки для підготовки середньострокових прогнозів, що вже будуть готуватися органами місцевого самоврядування починаючи із 2025 року. В подальшому це сприятиме більшій узгодженості бюджетних процесів і покращить планування ресурсів на державному та місцевому рівнях.

Далі, зміцнення фіскальної бази місцевого самоврядування є ключовим завданням, яке потребує покращення адміністративного потенціалу та координації між основними учасниками бюджетного процесу. Власні ресурси держави повинні бути оптимізовані, аби забезпечити ефективний розрахунок, збір та контроль. Серед методів зміцнення місцевої фіскальної бази Єврокомісія пропонує Україні вдосконалити механізму зарахування ПДФО. Досягнення цілей фіскальної децентралізації Україні вимагатиме внесення зміни до Бюджетного та Податкового кодексів щодо збалансування доходів і видатків між різними рівнями влади.

Залучення інвестицій для відновлення та економічного зростання України вже стало пріоритетом, при цьому не менше 20% безповоротної фінансової підтримки в рамках програми Ukraine Facility планується виділити на потреби місцевих органів влади.

Законодавча база повинна бути адаптована для забезпечення ефективного аудиту як державних, так і місцевих бюджетів. Важливо також розмежувати повноваження органів влади різних рівнів, переглянувши законодавство про місцеве самоврядування з акцентом на принципи субсидіарності. Збільшення доступності статистичних даних на місцевому рівні має стати основою для прийняття рішень на основі верифікованих даних.

Залучення громадян до процесів прийняття рішень на місцевому рівні є важливим аспектом демократичного управління. Реалізація змін до законодавства щодо місцевого самоврядування дозволить забезпечити активну участь усіх верств населення, включаючи вразливі групи.

У 2025 році Єврокомісія планує передбачити 4,3 млрд євро у вигляді грантів і 10,9 млрд євро у вигляді позик [8], що має стати важливим кроком у підтримці України на її європейському шляху. Ці фінансові ресурси повинні бути спрямовані на відновлення інфраструктури, розвиток людського капіталу та покращення соціальних послуг.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Фінансова забезпеченість місцевих бюджетів є критично важливим аспектом для успішної інтеграції України до ЄС. Основними елементами цієї забезпеченості є надання фінансової автономії місцевим органів влади, досягнення прозорості бюджетного процесу, ефективного управління міжбюджетними трансфертами. У перспективі подальших досліджень варто зосередитися на аналізі впливу нових механізмів, таких як Ukraine Facility, на розвиток місцевих фінансів, а також на необхідності законодавчих ініціатив, що забезпечать інтеграцію політики та бюджетних процесів. Окремої уваги потребують питання залучення інвестицій та активної участі громадян у прийнятті рішень, що також сприятиме підвищенню довіри до органів місцевого самоврядування та покращенню якості життя населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Revised enlargement methodology: Questions and Answers / European Commission. 2020. URL : https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/qanda_20_182

2. Ukraine 2023 Report / European Commission. 2023. URL : https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf

3. Ukraine 2024 Report / European Commission. 2024. URL : https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en?filename=Ukraine+Report+2024.pdf&fbclid=IwY2xjawGQD6hleHRuA2FlbQIxMAABHWmMFIBelZQgPJ_7OoffoPpS9FLF5yA3BHaWtz8yLKl5bsThELOuuq9g1A_aem_xfsakCzktICpgv0xEfBE8A

4. Ukraine Facility. URL : https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/

5. Україна отримала 4,2 млрд євро від ЄС в межах Ukraine Facility. Третя частина траншу – безповоротне фінансування / Кабінет Міністрів України. 2024. URL : https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-otrymala-42-mlrd-ievro-vid-ies-v-mezhakh-ukraine-facility-tretia-chastyna-transhu-bezpovorotne-finansuvannia

6. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо забезпечення передбачуваності бюджетної політики та посилення боргової стійкості : Закон України від 27 липня 2023 року № 3278-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3278-20#Text

7. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо відновлення середньострокового бюджетного планування на місцевому рівні та приведення окремих його положень у відповідність із законами України : Закон України від 18 вересня 2024 року № 3979-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3979-IX#Text

8. EU Budget 2025 aims to reinforce funding for Europe's priorities / European Commission. 2024. URL : https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_3247

UDC 347:73

Sudarenko Olena,
PhD, associate professor,
Associate Professor of the Department of Administrative,
Financial and Information Law;
Bychok Sofia,
applicant of the first (bachelor's)
level of higher education,
State University of Trade and Economics,
Kyiv, Ukraine

IMPLEMENTATION OF TAX POLICY IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION: PROSPECTS AND CHALLENGES

Considering that taxes are the main source of government revenue and an important instrument of influence on the market economy, the professional organization of tax policy is critical for sustainable financial development. Accordingly, creating an effective taxation system remains one of the most significant challenges for every state.

In the context of Ukraine's strategic course towards integration with the EU, following the ratification and entry into force of the Association Agreement between Ukraine and the European Union of 2014 [1], one of the most pressing issues is the harmonization of tax policy in Ukraine and its alignment with EU Directives. The general taxation trends in the European Union should serve as a guideline for the process of adapting the tax systems of states seeking to join the EU, including Ukraine.

The EU tax policy is formed in accordance with Chapter 2 ‘Tax Provisions’ of Title VII ‘Common Rules on Competition, Taxation and the Approximation of Laws’ of Part III ‘Internal Policies and Activities of the Union’ of the Treaty on the Functioning of the EU [2] and the European Commission's Communications. The main principle is to ensure free competition and avoid double taxation within the EU, without requiring full harmonization of the tax systems of the Member States. According to these documents, each member state has the right to choose the tax mechanisms it considers appropriate, while adhering to the general legislative framework of the EU, including directives and other regulatory acts on taxation. This allows for the preservation of national tax systems while promoting their convergence and interaction to ensure effective economic integration within the Union.

The EU tax policy consists of two components: direct taxation, which remains the sole responsibility of member states, and indirect taxation, which affects the free movement of goods and the freedom to provide services in the single market. EU taxation rules cover value-added tax and excise duties, as well as aspects of corporate taxation. They also cover cooperation between tax administrations, including the exchange of information to prevent tax evasion.

On December 14, 2023, a self-screening report was presented based on the results of the initial assessment of the implementation of the EU acquis. According to the document, as at present, Ukraine has approximated its tax legislation to EU law by 89% in accordance with the Agreement Pulse indicators [3]. In this case, it is worth noting that Ukraine is actively working to adapt its tax legislation to EU standards, but a significant part of European directives remains unimplemented.

Certain regulations, in particular regarding corporate income tax and value added tax (VAT), are already partially implemented in Ukrainian legislation, but require further harmonization. The corporate income tax legislation is not fully compliant with the principles of Directive 2011/96/EU on taxation of parent companies and subsidiaries, Directive 2003/49/EC on taxation of interest and royalty payments eand the Merger Directive (2005/56/EC). In addition, the Council Directive 2008/9/EC of February 12, 2008 establishing detailed rules for the refund of value added tax under Directive 2006/112/EC [4] has not been implemented too. However, some positive developments in the area of VAT can be seen in relation to Council Directive 2006/112/EC [4] on the common system of value added tax, as it has been almost fully implemented in Section V “Value Added Tax” of the Tax Code of Ukraine. At the same time, some articles of the Code need to be harmonized with EU legislation in the future, in particular, where there is a risk of double taxation or non-taxation of value added tax.

For this reason, it is worth mentioning that Ukraine has implemented certain global taxation standards in its national legislation to combat tax evasion and avoidance of double taxation.

In terms of administrative cooperation and mutual assistance, Ukraine has double taxation treaties with all EU member states. It has also signed the Convention on Mutual Administrative Assistance in Tax Matters (OECD/Council of Europe) [5]. The Parliament adopted the Law on Automatic Exchange of Financial Account Information, aligned with the EU Directive on Administrative Cooperation (DAC 2), on March 20, 2023[6]. In addition, as the anti-avoidance directives implement certain steps of the BEPS action plan, an important part of them has already been integrated into Ukrainian legislation.

At the same time, Ukraine still lacks rules on withholding tax equivalent to those set out in EU Council Directive 2016/1164 on anti-avoidance, and has not yet implemented the General Anti-Abuse Rule (GAAR), which is part of this Directive. Therefore, the priority in the field of direct taxation for Ukraine is the implementation of directives aimed at preventing tax evasion (ATAD 1 and ATAD 2), as well as strengthening the rules on transparency and avoidance of double taxation (Council Directive (EU) 2017/1852). This involves revising existing tax rules in Ukraine (such as taxation of controlled foreign companies) and introducing new instruments (taxation of hybrid instruments and structures, GAAR, etc.).

On February 9, 2024, the Cabinet of Ministers of Ukraine approved the Action Plan for the implementation of the recommendations of the European Commission presented in the Progress Report of Ukraine under the European Union's 2023 Enlargement Package [7]. It provides for the recommendations of the European Commission, as well as measures to be taken in the field of taxation, namely: to develop proposals for amendments to the legislation on value added tax in accordance with the National Revenue Strategy until 2030, in order to bring it in line with the requirements of EU law; to prepare a draft law on amendments to the Tax Code of Ukraine regarding the implementation of rules for combating tax evasion practices that have a direct impact on the functioning of the EU and Ukrainian markets, which will help prepare for the introduction of a general anti-abuse rule, which is part of Council Directive (EU) 2016/1164 of July 12, 2016; to ensure the implementation of automatic exchange of tax information with EU member states in accordance with the OECD Global Standards (international standards for the automatic exchange of information) and so on.

However, the current challenges of implementing tax policy in Ukraine are characterized by the complexity and inconsistency of tax legislation, the introduction of numerous amendments to tax legislation, excessive tax burden on taxpayers, reduced business activity of business entities, numerous conflicts between tax authorities and taxpayers, significant shadow economy, etc. Therefore, it is worth noting that the EU has specific tax rules that are relevant for Ukraine: coordination in setting tax rates, especially for VAT, excise tax, and corporate tax, in which states deliberately give up decision-making autonomy in the formation of national tax systems; coordination of tax policy priorities to ensure fiscal sustainability - according to the European Commission's recommendations for 2024, such coordination should promote green (climate neutrality by 2050) and digital (taxation of e-commerce, in particular through the possible introduction of digital fees) transition; joint actions to implement tax reforms in view of global challenges, in particular to simultaneously increase environmental taxation, taxation of wealth, reduce personal income taxation

in order to increase disposable income of employees, consumption and thus support economic growth; joint actions to improve the business taxation system from the point of view of creating a favorable environment in the single market- the introduction of a new taxation system "Business in Europe: the basis of income taxation" (BEFIT) is planned.

Consequently, although national tax legislation should be harmonized with the EU common tax law, it still retains a certain degree of individuality based on domestic economic and social priorities. The harmonization of standards and approaches to the implementation of Ukraine's tax policy with European norms should include the following measures: development of improved tax terminology harmonized with the EU and its adoption at the legislative level; negotiations on the transitional period for the implementation of the Parent-Subsidiary Directive and the Interest and Royalties Directive; harmonize the system of tax management and collection in accordance with European principles and requirements, which includes the creation of a transparent control system, directness in calculations, tax administration and reporting, etc.

REFERENCES

1. Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand: Agreement of 27.06.2014. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

2. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union with Protocols and Declarations: Treaty of the European Union. Treaty of the European Union of 07.02.1992. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text

3. Report on the initial assessment of the progress in the implementation of the european union legal acts (eu acquis) / European integration portal. URL : https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit_UA.pdf

4. Council Directive 2006/112/EC of November 28, 2006 on the common system of value added tax : Directive of the European Union. Union of 28.11.2006 № 2006/112/EC. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_928#Text

5. Convention on Mutual Administrative Assistance in Tax Matters (ETS 127): Council of Europe Convention of 25.01.1988 No. ETS N 127. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_325#Text

6. On Amendments to the Tax Code of Ukraine and Other Legislative Acts of Ukraine on the Implementation of the International Standard for the Automatic Exchange of Information on Financial Accounts: Law of Ukraine of 20.03.2023 No. 2970-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2970-20#Text

7. On approval of the action plan for the implementation of the recommendations of the European Commission presented in the Progress Report of Ukraine within the framework of the European Union Enlargement Package 2023: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine. of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 09.02.2024 No. 133-p. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/133-2024-p#Text

УДК 340.5

Топчій Василь,
д-р. юрид. наук, професор,
заслужений юрист України,
директор ННІ права,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Topchiy Vasyl,
Doctor of Law, Professor,
honored lawyer of Ukraine,
director of the educational
and scientific institute of law,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

LEGAL ASPECTS OF FISCAL POLICY REFORM OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

Фіскальна політика виступає основоположним інструментом державного регулювання економічних процесів та гарантування сталого розвитку держави. В контексті європейської інтеграції особливої актуальності набуває питання гармонізації фіскальної політики з правом Європейського Союзу, оскільки це є невід'ємною частиною загального процесу уніфікації правових норм та стандартів на шляху до членства в ЄС.

Євроінтеграційні процеси в Україні стрімко розвиваються, зосереджуючись передусім на правовому аспекті. Інтеграція фіскальної політики до європейської системи вимагає ґрунтовної роботи як з боку держави, так і громадян, що передбачає їхню тісну взаємодію та співпрацю.

У сучасних умовах Україна розглядає євроінтеграцію не лише як шлях до вдосконалення внутрішньої системи, але й як можливість залучення додаткових донорів для протистояння російській агресії та подальшої відбудови держави.

Правові аспекти реформування фіскальної політики активно досліджуються сучасними науковцями, які підкреслюють їх критичну важливість для країни, що прагне повноцінного членства в Європейському Союзі.

Нормативно-правова база фіскальної політики України включає низку актів, які потребують оновлення та гармонізації з європейськими стандартами. Фундаментальну роль відіграє Конституція України як акт найвищої юридичної сили. Хоча питання конституційних змін є актуальним, їх впровадження наразі неможливе через дію воєнного стану. Водночас, посилення правових засад фіскальної дисципліни створить підґрунтя для довгострокових реформ та стабільності.

Бюджетний кодекс України як ключовий нормативно-правовий акт потребує суттєвого оновлення, зокрема щодо впровадження механізмів середньострокового бюджетного планування, які успішно застосовуються в ЄС. Важливим орієнтиром є Пакт стабільності та зростання ЄС, особливо в частині фіскальної дисципліни. У післявоєнний період доцільно запровадити обмеження дефіциту бюджету та рівня державного боргу разом з механізмами їх дотримання.

Реформування податкового законодавства є критичним компонентом трансформації фіскальної політики України. Пріоритетними напрямками є:

- Спрощення податкової системи;
- Зменшення адміністративного навантаження на платників податків;
- Гармонізація з нормами ЄС;
- Адаптація до директив ЄС у сфері непрямого оподаткування (ПДВ, акцизи);
- Впровадження механізмів протидії розмиванню податкової бази.

Вдосконалення законодавства у сфері фіскальної децентралізації передбачає:

- Розширення фінансової автономії місцевих бюджетів;
- Оптимізацію системи міжбюджетних трансфертів;
- Створення ефективних механізмів фіскального вирівнювання.

При цьому важливо зберегти баланс між децентралізацією та цілісністю фіскальної системи держави.

Зосереджуючи увагу на нормативно-правових актах, окремо слід згадати про Бюджетну декларацію на 2025-2027 р. у якій чітко зазначається, що на настання фіскальних ризиків у 2025—2027 роках значною мірою впливатимуть події, які будуть відбуватись у поточному році та пов’язані, зокрема, із збройною агресією російської федерації проти України; руйнуванням енергетичної та критичної інфраструктури; блокуванням пунктів пропуску для українського

вантажного транспорту з боку країн ЄС; запровадженням заборони імпорту української аграрної продукції; отриманням міжнародної фінансової допомоги з боку міжнародних партнерів та міжнародних фінансових організацій [1].

Особливої уваги заслуговує створення незалежної фіскальної інституції відповідно до європейських стандартів. Така установа, незалежна від уряду та парламенту, матиме повноваження щодо:

- Оцінки дотримання фіскальних правил;;
- Аналізу довгострокової стійкості державних фінансів;
- Надання рекомендацій щодо фіскальної політики.

Варто зауважити, що проект Плану відновлення України, підготовлений Національною радою з відновлення України від наслідків війни, передбачає створення Бюджетного офісу при Верховній Раді України як незалежного консультативного органу для посилення інституційної спроможності та підвищення ефективності фіскальної політики [2]. Незалежна фіскальна інституція відіграватиме ключову роль у забезпеченні прозорості та підзвітності бюджетного процесу – необхідних умов для залучення міжнародної фінансової допомоги та інвестицій.

У цьому контексті важливо також удосконалювати механізми контролю за витратами державного бюджету. Зокрема, впровадження сучасних цифрових технологій у процеси моніторингу та управління фінансами дозволить оптимізувати державні витрати та знизити ризики корупції. Прозорість фіскальної політики є фундаментальною складовою довіри суспільства та міжнародних партнерів до держави. Водночас, державі слід підтримувати регулярний діалог із громадськістю та бізнес-спільнотою, що сприятиме формуванню прогнозованого та стабільного фіскального середовища.

З огляду на глобальні виклики, зокрема пандемію та війну, фінансова стійкість держави є ключовим пріоритетом. За інформацією Національного банку України вагому роль у економічному зростанні в І кварталі 2024 року відігравала й м’яка фіскальна політика. Підтримка міжнародних партнерів є значним фінансовим ресурсом для уряду. Це дає змогу витрачати кошти не лише на армію, але й на соціальну сферу (пенсії, різні види допомог) та відбудову й розвиток інфраструктури (енергооб’єкти, дороги, порти тощо), що підтримує економіку [3]. Тому необхідно закріпити на законодавчому рівні заходи для подолання бюджетного дефіциту та скорочення державного боргу, орієнтуючись на досвід країн ЄС. Це сприятиме стабілізації економіки та створить передумови для сталого розвитку в довгостроковій перспективі.

Суттєву увагу також слід приділити питанням інтеграції України до митної системи ЄС. Гармонізація митних процедур та усунення бар'єрів на шляху торгівлі допоможе стимулювати економічний розвиток і сприятиме швидшому входженню України до європейського ринку. Важливою умовою є дотримання європейських митних норм та забезпечення їхньої ефективної реалізації через реформування Державної митної служби України.

Реформування фіскальної політики та її адаптація до норм ЄС вимагає комплексного підходу, що охоплює інституційні, нормативні та організаційні трансформації. Підвищення ефективності управління публічними фінансами залишається пріоритетним завданням, яке закладе основу для післявоєнної відбудови та повноцінної інтеграції України до Європейського Союзу.

Отже, системні реформи фіскальної політики, орієнтовані на побудову прозорої та відповідальної бюджетної системи, гармонізацію з європейськими стандартами та забезпечення фінансової стабільності, є необхідною передумовою сталого розвитку України та її європейської інтеграції. Консолідовані зусилля уряду, громадянського суспільства та міжнародних партнерів забезпечать ефективну реалізацію цих реформ, відкриваючи нові перспективи для економічного зростання та посилення позицій України на міжнародній арені.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про схвалення Бюджетної декларації на 2025–2027 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 28.06.2024 № 751. URL : https://www.kmu.gov.ua/ (дата звернення: 20.10.2024).

2. Проєкт Плану відновлення України. Київ. 381 с. URL : https://www.kmu.gov.ua/ (дата звернення: 20.10.2024).

3. Просто про економіку (на основі матеріалів Інфляційного звіту за липень 2024 року) / Національний банк України. URL : https://bank.gov.ua (дата звернення: 20.10.2024).

УДК 340.1+342.51+342.7

Тунтула Олександра,
канд. юрид. наук, доцент,
прокурор Миколаївської спеціалізованої прокуратури
в оборонній сфері Південного регіону,
м. Миколаїв, Україна

ІННОВАЦІЙНЕ РОЗУМІННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ТА ІНШИХ СОЦІОСУБ'ЄКТІВ У КОНТЕКСТІ ДОКОРІННОГО РЕФОРМУВАННЯ ФІСКАЛЬНОТУРИ ЧИ ПОДАТКОТУРИ ТА ВСІЄЇ ІНШОЇ СИСТЕМИ АНТИДЕЛІКТНИХ ОРГАНІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Tuntula Oleksandra,
Candidate of Juridical Sciences,
Associate Professor,
Prosecutor of the Mykolaiv Specialized
Prosecutor's Office
in the defense sphere of the Southern region,
Mykolaiv, Ukraine

AN INNOVATIVE UNDERSTANDING OF THE LEGAL STATUS OF NATURAL PERSONS AND OTHER SOCIAL ENTITIES IN THE CONTEXT OF FUNDAMENTAL REFORM OF THE FISCAL OR TAX SYSTEM AND THE ENTIRE OTHER SYSTEM OF ANTIDELICTAL AGENCIES IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES

Сутність інноваційне розуміння правового статусу фізичних осіб та інших соціосуб'єктів в контексті докорінного реформування фіскальнотури чи податкотури та всієї іншої системи антиделіктних органів в умовах євроінтеграційних процесів краще за все розкрити у вигляді розроблених авторкою [1, с. 68; 2, с. 217; та ін.] наступних **інноваційних редакцій статей перспективного Конституційного кодексу України, а рівно будь-якої іншої держави світу** :

Статті І. «Склад соціосуб'єктів», що має бути розміщена у порядку пояснення термінів та понять даного кодексу у такій редакції :

«Соціосуб'єктами в контексті їх правового статусу є :

1. Фізичні особи.

2. Юридичні особи.

3. Держава як сумматівне утворення фізичних та юридичних осіб.

4. Міждержавні установи як сумматівні утворення фізичних та юридичних осіб різних держав» [1, с. 68; 2, с. 217].

Статті ІІ. «Сутність і перелік базисних складових категорій правового статусу соціосуб'єктів», що також має бути розміщена у порядку пояснення термінів і понять даного кодексу таким чином :

«Правовий статус соціосуб'єктів складається з наступних базисних категорій :

1. Право, що являє собою можливість певного соціосуб'єкта скористатися конкретним позитивним результатом суспільного розвитку, коли негативний результат суспільного розвитку може стати такою можливістю тільки за наявності Національної програми з повного викорінення цього негативного результату або, принаймні, з максимально можливої мінімізації його рівня.

2. Свобода - за наявності акценту уваги на альтернативності і на безперешкодності вибору перерахованими соціосуб'єктами такої можливості.

3. Обов'язок, тобто необхідність виконати соціосуб'єктом певний встановлений державою припис, що підтримується безпосереднім (прямим) та/чи делегованим державним примусом

4. Інтерес, тобто можливість соціосуб'єкта використовувати в своїх цілях таке право, свободу та/чи обов'язок іншого соціосуб'єкта)» [1, с. 68; 2, с. 217].

Статті VI «Алогічність використання прав, свобод, обов'язків та/чи інтересів одного соціосуб'єкта за рахунок відповідного порушення певної базисної категорії правового статусу іншого соціосуб'єкта» :

«Є правопорушенням використання прав, свобод, обов'язків та/чи інтересів одного соціосуб'єкта за рахунок відповідного порушення певної базисної категорії правового статусу іншого соціосуб'єкта, в будь-якому випадку забезпечення правового статусу певної групи меншості соціосуб'єктів за рахунок відповідного порушення певної базисної категорії правового статусу аналогічної групи більшості соціосуб'єктів, за винятком випадків, передбачених і належним чином компенсаційне врегульованих законом» [1, с. 72].

Статті IX «Сутність погіршення правового статусу соціосуб'єктів» :

«Погіршенням правового статусу соціосуб'єктів є :

1. Звуження існуючого змісту та/або обсягу прав та/чи свобод та/або інтересів фізичних та/чи юридичних осіб або незбалансоване розширення змісту та/чи обсягу їх обов'язків.

2. Розширення існуючого змісту та/або обсягу прав, свобод та/чи інтересів держави та/чи міждержавних утворень або незбалансоване звуження змісту та/або обсягу їх обов'язків.

Не є погіршенням або покращенням правового статусу фізичних та/чи юридичних осіб розширення існуючого змісту та/або обсягу обов'язків фізичних та/чи юридичних осіб або звуження змісту та/чи обсягу обов'язків держави та/чи міждержавних утворень, що збалансовано відповідним розширенням змісту та/або обсягу прав, свобод та/чи інтересів фізичних та/або юридичних осіб» [1, с. 79].

XII «Сутність і вичерпний перелік загальноправових обставин, що виключають антисоциальность діяння» :

«Передбачені Особливою частиною Антикримінального, Адміністративного, Трудового, Де-факто майново-договірного або Де-юре майново-договірного кодексу України (а рівно іншої держави світу) діяння втрачають свою антисоциальность і перетворюються в правомірні суспільно корисні діяння за наявності таких обставин, як заподіяння збитків (шкоди та упущеної вигоди) при (внаслідок) :

1) конкуренції норм права;

2) короткочасній конкуренції правових статусів різних соціосуб'єктів;

3) необхідній обороні;

4) крайній необхідності;

5) виправданому ризику;

6) затриманні особи, яка вчинила правопорушення;

7) психічному або фізичному впливі;

8) виконанні законного наказу чи розпорядження; [2, с. 236]

9) здійсненні спеціального завдання із попередження, виявлення, припинення і розкриття організованої групи правопорушників» [2, с. 237].

Після викладу вказаного переліку обставин, що виключають антисоциальность діяння, має бути приведене визначення сутності, підстав та меж дії кожного із таких обставин в контексті подолання конкретного виду правопорушення [2, с. 237].

XIII «Сутність і перелік загальноправових обставин, що виключають або пом'якшують чи обтяжують вину особи, яка вчинила антисоціальне діяння» :

1) обставини, що виключають вину особи, яка вчинила антисоціальне діяння :

1.1) паранещасний випадок (при заподіянні діянням істотних і більших збитків) або параказус (в разі заподіяння діянням менш, ніж істотні, збитки);

1.2) неосудність;

1.3) юридична помилка;

1.4) фактична помилка;

1.5) уявна обставина, що виключає антисоциальность діяння;

2) обставини, що пом'якшують вину особи, яка вчинила антисоціальне діяння : (приблизний перелік такого роду обставин, в тому числі й обмежена осудність);

3) обставини, що обтяжують вину особи, яка вчинила антисоціальне діяння : (вичерпний перелік такого роду обставин)» [2, с. 237].

Після викладу даного переліку обставин, що виключають або пом'якшують чи обтяжують вину особи, яка вчинила антисоціальне діяння, має бути розкрита сутність кожного з названих обставин [2, с. 237].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кириченко О.А., Тунтула О.С., Ткач Ю.Д. Інновації юриспруденції в забезпеченні журналістської галузі права та медіабезпеки : монографія. Варшава : RS Global Sp.z O.O., 2021. 98 с. URL : https://monographs.rsglobal.pl/index.php/rsgl/catalog/view/40/37/126-1

2. Кириченко О. А. Інноваційні основи Антикримінальної галузі права та судочинства : монографія. Київ : Видавець Назаров О. А., 2024. 2570 с. (додаток до електронного реферативно-наукового журналу «Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці»).

3. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141, із змінами, згідно із законом № 27-IX від 3 вересня 2019 р., ВВР, 2019, № 38, ст. 160 / Zakon.rada.gov.ua : вебсайт. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр

УДК 346

Чемерис Максим,
канд. юрид. наук, докторант,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ПІДТВЕРДЖЕННЯ ЦІЛЬОВОГО ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ БЮДЖЕТНИХ ГРАНТІВ ЯК ЧИННИК ЗАСТОСУВАННЯ ПОДАТКОВИХ ПІЛЬГ

Chemerys Maxim,
candidate of legal sciences,
doctoral student,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

CONFIRMATION OF THE TARGETED USE OF BUDGET GRANTS AS A FACTOR IN THE APPLICATION OF TAX BENEFITS

Інститути бюджетних грантів та інших грантів, що надаються за рахунок публічних коштів, в Україні досить стрімко розвивається, поширюючись як на соціальну (гуманітарну), так і економічну сфери, на юридичних і фізичних осіб. В ПК України не закріплено поняття “грант” (що включає “мікрогрант”, “державний грант” та інші види грантів), в той час, як поняття “бюджетний грант” визначене в пп. 14.1.277-1 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України як “цільова допомога у вигляді коштів або майна, що надаються на безоплатній і безповоротній основі за рахунок коштів державного та/або місцевих бюджетів, міжнародної технічної допомоги для реалізації проекту або програми у сферах культури, туризму та у секторі креативних індустрій, спорту та інших гуманітарних сферах у порядку, встановленому законом. Перелік надавачів бюджетних грантів визначає Кабінет Міністрів України” [1]. При цьому міститься лише одна згадка в ПК України про інші гранти: згідно із п. (б) пп. 165.1.1 п. 165.1 ст. 165 ПК України “до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку не включаються такі доходи, як гранти, що виплачуються (надаються) в рамках фінансування наукових (науково-технічних) проектів, виконання яких здійснюється відповідно до міжнародних договорів

України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України» [1]. Отже, основною відмінною рисою бюджетного гранту є його цільове призначення.

В ПК України передбачено податкові пільги, відповідно до яких не є об'єктом оподаткування кошти бюджетного гранту такими податками, як: 1) податок на доходи фізичних осіб, який сплачують: а) фізичні особи, оскільки "не оподатковується та не включається до загального місячного або річного оподатковуваного доходу платника податку дохід у вигляді бюджетного гранту під час його нарахування (виплати, надання) на користь платника податків" (пп. 170.7-1.1 п. 170.7-1 ст. 170 ПК України); б) фізичні особи, які провадять незалежну професійну діяльність, зважаючи на те, що "не включаються до доходу особи, яка провадить незалежну професійну діяльність, суми доходу у вигляді бюджетного гранту" (п. 178.3 ст. 178 ПК України); в) фізичні особи – підприємці, оскільки "не включаються до доходу фізичної особи - підприємця суми доходу у вигляді бюджетного гранту" (пп. 177.3.2. п. 177.3 ст. 177 ПК України); 2) податок на прибуток підприємств, оскільки фінансовий результат до оподаткування зменшується на суму бюджетних грантів (пп. 140.4.8 п. 140.4 ст. 140 ПК України); 3) єдиний податок, який сплачується платниками єдиного податку, так як до складу доходу, що є об'єктом оподаткування цим податком не включаються "суми коштів та вартість майна, отриманих платником податку - юридичною особою у вигляді бюджетного гранту, за умови його цільового використання" (пп. 12 п. 292.11 ст. 292 ПК України). Зауважимо, що в пп. 12 п. 292.11 ст. 292 ПК України також зазначається, що "у разі нецільового використання наданого бюджетного гранту платник податку - юридична особа зобов'язаний збільшити податкові зобов'язання за наслідками податкового періоду, на який припадає таке порушення, на суму єдиного податку за ставкою, передбаченою п. 293.5 ст. 293 цього Кодексу" [1]. *Однак виникає запитання: а чи може взагалі бюджетний грант, використаний не за цільовим призначенням виступати об'єктом оподаткування зважаючи на те, що в разі порушення умов його використання він підлягає поверненню або відшкодуванню*? Очевидно, що ні, оскільки відсутній об'єкт оподаткування – доходи від одержання гранту. Це стосується і звичайних грантів.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2021 р. № 867 (зі змінами) до Переліку надавачів бюджетних грантів включено: Український культурний фонд, Фонд розвитку підприємництва, Український молодіжний фонд (у частині надання бюджетних грантів за рахунок коштів проектів міжнародної технічної допомоги), Український ветеранський фонд [2].

Так, відповідно до Закону України «Про український культурний фонд» від 23 березня 2017 року № 1976-VIII (далі – Закон № 1976) [3] Український

культурний фонд: 1) надає гранти (ст. 3), 2) забезпечує прозоре, цільове та ефективне використання коштів Українського культурного фонду (ч. 2 ст. 2); 3) здійснює постійний контроль за виконанням суб'єктами, які отримують будь-яке фінансування, своїх зобов'язань, визначених договором про надання гранту (ч. 4 ст. 12). При цьому згідно з ч. 4 ст. 12 зазначеного Закону "об'єктами контролю є порядок виконання договору про надання гранту, дотримання строків, у тому числі проміжних, правильність та обґрунтованість витрачання коштів" і для його здійснення Український культурний фонд "має право вимагати від суб'єкта, який отримав фінансування, надати будь-які документи, інформацію та пояснення щодо своїх дій, пов'язаних з виконанням договору про надання гранту та (або) витрачанням коштів" [3], згідно із Порядком здійснення контролю за виконанням суб'єктами, які отримують фінансування, зобов'язань перед Українським культурним фондом затверджується Наглядовою радою Фонду. Зазначений порядок затверджено рішенням Наглядової ради Українського культурного фонду від 24.11.2021 № 173 (далі – Порядок № 173) [4].

Відповідно до ст. 12 Закону № 1976 "у разі істотного порушення умов договору про надання гранту договір може бути розірваний в односторонньому порядку за заявою Українського культурного фонду. Істотним порушенням, зокрема, є нецільове використання коштів, <…> Сторона договору, договір з якою розірвано Українським культурним фондом, повинна повернути сплачені їй за таким договором кошти впродовж 20 календарних днів з дня отримання відповідного повідомлення» [3]. Відповідальність за порушення умов договору належить до числа істотних умов договору про надання гранту (ч. 3 ст. 12 Закону № 1976).

Згідно зі ст. 3 Закону № 1976 Український культурний фонд "набуває цивільні права та обов`язки в порядку, передбаченому цивільним законодавством, у тому числі шляхом укладення договорів, контрактів" [3], тому самостійно звертається до суду з метою одержання відшкодування суми гранту, що використаний не за цільовим призначенням.

Але все значно складніше на практиці. Хочу навести ситуацію, що була предметом розгляду та винесення постанови Черкаського апеляційного суду в складі колегії суддів судової палати з розгляду цивільних справ від 10.04.2024 року у справі № 711/5472/23 [5]. За матеріалами справи Український культурний фонд, як це передбачено в п. 4.3. Порядку № 173, очікував надходження від одержувача гранту (Стипендіата) "змістовного звіту" – "документа, що підтверджує правильність та обґрунтованість витрачання коштів, який надає докази на підтвердження належного виконання договору про надання гранту", який

Стипендіат зобов'язаний надсилати через особистий онлайн кабінет на сайті Фонду (пп. 4.3.8) разом з моніторинговою анкетою, яка містить дані про наскрізні індикатори ефективності виконання проекту, які необхідні для вимірювання результатів діяльності Фонду та підтвердження ефективності використання коштів" [4]. Зауважимо, що Змістовний звіт та звіт про надходження та використання коштів для реалізації Проекту є складовими Фінального звіту Стипендіата (п. 4.3.2). Відповідно до Порядку № 173 "не подання Стипендіатом фінального звіту за встановленою формою та відповідно до вимог Фонду є підставою для визнання проекту таким, що не був реалізованим" (пп. 4.3.10), "у разі встановленя фактів невідповідності видатків планового кошторису видаткам, вказаним у Звіті про надходження та використання коштів для реалізації Проєкту, та фактів нецільового використання коштів тощо, Фонд залишає за собою право вимагати від Стипендіата надання додаткових документів для перевірки". Підсумок аналізу фінального звіту оформлюється працівником Фонду у вигляді висновку, що є підґрунтям для прийняття рішення Фонду про повернення коштів гранту, з огляду на істотне порушення договору.

В зазначеному судовому рішенні вказується, що в п. 4 розділу V договору зі Степендіатом, що "якщо Стипендіат не виконав зобов'язання щодо реалізації Проекту та надання Фонду пакету звітної документації у строк, зазначений у пункті 1 розділу II Договору, то, в такому випадку, сума перерахованих траншів стипендії підлягає поверненню до Фонду відповідно до діючого законодавства протягом 10 календарних днів з дати отримання вимоги Фонду" [5].

З матеріалів справи видно, що "відповідно до пункту 2 розділу II Договору Відповідач надав Фонду змістовний звіт про виконання Проекту, звіт про надходження та використання коштів для реалізації Проекту з оригіналами документів, що підтверджують оплату понесених витрат" [5], однак при їх опрацюванні було виявлено значну суму не підтверджених витрат, у зв'язку з чим було прийнято рішення про стягнення зі Стипендіата заборгованості. Проте суд зазначив, що *"Посилання на умови Порядку здійснення контролю за виконанням суб'єктами, які отримують фінансування, зобов'язань перед Українським культурним фондом, затвердженого рішенням Наглядової ради Українського культурного фонду від 24.11.2021 № 173 в даному випадку колегія суддів вважає помилковим, з огляду на те, що Розділом XIII договору не визначено, що Порядок є невід'ємною частиною цього договору*" [5].

Зауважимо, що з огляду на положення ст. 19 Закону України "Про правотворчу діяльність" [6] вказане рішення № 173 Наглядової ради Українського культурного фонду до числа нормативно-правових актів не належить, а тому воно

може розглядатися лише як внутрішній акт бюджетної установи, який не має загальнообов'язкового характеру, навіть не зважаючи на те, що відсилка на нього міститься в ст. 12 Закону № 1976.

Суд зауважив, що "ст. 628 ЦК України визначено, що зміст договору становлять умови (пункти), визначені на розсуд сторін і погоджені ними, та умови, які є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства» [5] і загалом розглядав справу базуючись на положеннях цивільного законодавства, як таких, що норми матеріального (цивільного) права, які визначають права та обов'язки сторін відносин гранту. Однак відмітимо, що зазначений грант належить до числа "бюджетних грантів", а отже його надання відбувається за рахунок бюджетних коштів за умови цільового їх використання, а відносини з надання такого гранту підпадають під дію Закону, який відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 4 Бюджетного кодексу України належить до бюджетного законодавства [7]. Також факт цільового використання бюджетного гранту має важливе значення для оподаткування, оскільки є підставою застосування податкової пільги. На сьогодні перевірки цільового використання коштів бюджетного гранту можуть здійснювати: 1) в контексті використання бюджетних коштів в рамках державного фінансового контролю - Державна аудиторська служба України «на підприємствах, в установах та організаціях, які отримують (отримували у періоді, який перевіряється) кошти з бюджетів усіх рівнів», а також «за судовим рішенням, ухваленим у кримінальному провадженні» (ч. 2 ст. 2 Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю» [8]); 2) в контексті використання податкових пільг – контролюючі (податкові) органи (ст. 19-1, 20 ПК України).

В контексті розвитку вітчизняного законодавства щодо закріплення нових видів бюджетних грантів та інших грантів, в тому числі тих, які надаються за рахунок коштів ЄС, необхідності підвищення відповідальності одержувачів бюджетних грантів за цільове використання їх коштів та недопущення інших порушень публічного фінансового інтересу виникає потреба: 1) віднесення відносин щодо надання бюджетних грантів до предмета регулювання БК України; 2) закріплення в ст. 22 БК України право розпорядників та одержувачів бюджетних коштів здійснювати перевірки дотримання договірних умов одержувачами грантів, що надаються за рахунок бюджетних коштів, їх обов'язок повідомляти компетентні органи держави про факти виявлених порушень; 3) включення вказаних відносин до об'єкта контролю за додержанням бюджетного законодавства, що здійснюють суб'єкти, зазначені в главі 15 БК України; 4) закріплення в ст. 50 БК України права податкових органів здійснювати стягнення заборгованості, що виникла у зв'язку з порушеннями в сфері одержання та використання коштів

грантів, що надаються за рахунок бюджетних коштів, шляхом звернення до адміністративного суду. Відповідні повноваження податкових органів варто закріпити в ст. 19-1 та 20 ПК України, а в ст. 95 ПК України окремо закріпити особливості порядку їх стягнення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17

2. Про затвердження переліку надавачів бюджетних грантів : постанова Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2021 р. № 867. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/867-2021-п#Text

3. Про Український культурний фонд : Закон України від 23 березня 2017 року № 1976-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1976-19#Text

4. Порядок здійснення контролю за виконанням суб'єктами, які отримують фінансування, зобов'язань перед Українським культурним фондом, затверджений рішенням Наглядової ради Українського культурного фонду від 24.11.2021 № 173. URL : https://ucf.in.ua/storage/docs/30112022/%20контролю%20за%20виконанням%20суб'єктами_cd431fa6525bc339739dea57ea8d845012dc552f.PDF

5. Постанова Черкаського апеляційного суду в складі колегії суддів судової палати з розгляду цивільних справ від 10.04.2024 у справі № 711/5472/23. URL : https://reyestr.court.gov.ua/Review/118285450

6. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24 серпня 2023 року № 3354-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text

7. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text

8. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : Закон України від 26 січня 1993 року № 2939-XII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text

ПАНЕЛЬ 5
ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ ТА СПРОЩЕННЯ ПРОЦЕДУР МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

УДК 351:330.14

Бережнюк Іван,
д-р екон. наук, професор,
начальник Хмельницької митниці,
Державна митна служба України,
м. Хмельницький, Україна

КАДРОВЕ ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ ДЕРЖМИТСЛУЖБИ: ОЧІКУВАННЯ Й РИЗИКИ

Berezhniuk Ivan,
Doctor of Economics, Professor,
Head of Khmelnytskyi Customs,
State Customs Service of Ukraine,
Khmelnytsky, Ukraine

STAFF RESET OF THE STATE CUSTOMS SERVICE: EXPECTATIONS AND RISKS

Закон України від 17.09.2024 № 3977-IX «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо встановлення особливостей проходження служби в митних органах та проведення атестації посадових осіб митних органів» (далі – Закон), вступивши в дію, супроводжується низкою позитивних очікувань. Автори Закону на етапі обґрунтування його крайньої необхідності обіцяли незалежного і доброчесного керівника Державної митної служби України (далі – Держмитслужба), зміну керівництва митних органів, переатестацію всіх митників та підвищення їх зарплати, значне зниження рівня корупції в митних органах і, як результат, – збільшення надходжень до держбюджету від однієї до двох сотень мільярдів гривень.

Такі амбітні цілі та ще більші очікування потребують аналізу Закону щодо наданого інструментарію їх реалізації. Насамперед Закон змінює механізм проведення конкурсу на посаду голови Держмитслужби та його призначення за аналогією з Національним антикорупційним бюро України, Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою та Національним агентством з питань запобігання корупції. Голову митної служби обиратиме конкурсна комісія з вирішальним впливом міжнародних експертів. За результатом такого прозорого конкурсу Держмитслужба має отримати голову, незалежного від Міністерства фінансів України (далі – Мінфін) та Кабінету міністрів України. Така мета виглядає сумнівною. Згадані антикорупційні органи мають бути незалежними від сторонніх впливів за своїм функціональним призначенням. А як може бути незалежним від управлінського впливу Мінфіну один з найбільших фіскальних органів держави, особливо з врахуванням євроінтеграційних планів України, важко зрозуміти. А в теперішніх реаліях, коли від Мінфіну залежить фінансування Держмитслужби і визначення основного показника її роботи, тим більше.

При цьому Закон і механізм отримання такої «незалежності» не надає. Керівник Держмитслужби призначається на посаду Кабінетом Міністрів України за поданням Міністра фінансів за пропозицією комісії з проведення конкурсу. Всі шість членів конкурсної комісії визначаються Кабміном, три особи з яких – на підставі пропозицій міжнародних та іноземних організацій, а ще три – на підставі пропозицій Мінфіну [1]. І тут виникає ризик використання даного механізму для розмивання і часткового перекладання на міжнародних експертів відповідальності за призначення голови Держмитслужби.

Законом України від 12.05.2015 № 389-VIII «Про правовий режим воєнного стану» передбачено спрощену процедуру вступу на посади державної служби [2]. Однак, законодавець зробив виключення для митників, починаючи з конкурсного відбору кандидата на посаду голови митної служби. Таким чином, з однієї сторони законодавець фактично формалізує недовіру Міністру фінансів та Кабміну щодо спроможності самостійного обрання професійної та доброчесної кандидатури та призначення голови Держмитслужби під час воєнного стану, а з іншої – доручає підібрати та призначити шістьох членів конкурсної комісії, які мають обрати дві такі кандидатури та запропонувати їх для подання і призначення. Варто звернути увагу, що роботу конкурсної комісії забезпечує Секретаріат Кабміну. Отже, очікування щодо незалежного керівника Держмитслужби виглядають недоречними і оманливими. А якщо запропонований механізм дозволяє призначити «кого потрібно», то це призведе лише до витрачання ресурсів і часу на створення вигляду прозорого і чесного конкурсу на посаду

голови, а потім до 18 місяців на атестацію керівного складу митної служби митниць та до 36 місяців на атестацію інших посадових осіб митних органів. А за твердженням авторів Закону ситуація з корупцією в митних органах критична і потребує негайних змін. І це об'єктивна вимого суспільства, особливо підчас воєнного стану.

Реальну ж незалежність призначений за даним Законом голова митної служби отримує в праві призначати своїх заступників та начальників митниць і їх заступників. Так, свого першого заступника і заступників він може призначити без обов'язкового проведення конкурсного відбору, а керівників митниць, їх перших заступників і заступників голова призначає без погодження з іншими органами державної влади чи органами місцевого самоврядування. Міністра фінансів, який спрямовує і координує діяльність Держмитслужби, голова лише інформує про відібрану кандидатуру. Таким чином, законодавець спрощує процедуру призначень, але одночасно створює конфліктну ситуацію. Міністр, за бажання, зможе впливати на кадрову політику неформально, а відповідальності нести не буде.

Виходячи з визначених Законом вимог до кандидатур на голову служби, перемогти у конкурсі зможе особа без досвіду роботи в митній сфері [1]. Як наслідок, виникає ризик формування непрофесійного всього управлінського складу Держмитслужби. Досвід окремих попередніх реорганізацій митної служби доводить, що непрофесіоналізм управління митницями завершується значними збитками для держави, репутаційними втратами системи митних органів України як на національному, так і на міжнародному рівнях, а також потребою нової чергової реорганізації.

Великі надії законодавцем покладаються на змінений механізм атестації митників. Історія попередніх атестацій свідчить про використання цього інструменту для «репресій чужих» та «протягування своїх». Часто це робилося під гаслом протидії корупції. Участь в нових атестаційних комісіях представників міжнародних та іноземних організацій мають протидіяти таким спробам. Атестація передбачає тестування рівня знань та загальних здібностей, а також співбесіду щодо відповідності критеріям доброчесності.

Окрім цього, законодавець вводить для митників додаткові заходи щодо перевірок на доброчесність та моніторингу способу життя. Тепер посадові особи митних органів зобов'язані подавати декларацію доброчесності, а передбачений Законом дисциплінарний комітет має проводити перевірки митників на доброчесність та моніторингу способу життя. Закон також вводить механізм проведення психофізичного опитування митників із застосуванням поліграфа [1]. З одного боку це виглядає як певне розчарування в ефективності вже діючих

антикорупційних органів та механізмів, а з іншого – як деякі дискримінаційні інструменти щодо митників у порівнянні з іншими держслужбовцями.

За умови досягнення очікуваного результату щодо суттєвого зниження рівня корупції в митних органах, ці заходи виправдають себе. Однак, на нашу думку, це можливо при одночасному зниженні рівня корупції в судових та правоохоронних органах. Також бізнесу має бути невигідно і небезпечно вирішувати свої проблеми через хабарі.

Доречно зауважити, що у митників з цим Законом були пов'язані очікування на значне підвищення зарплат. На даному етапі ці сподівання залишаються нездійсненними. У поєднанні з перерахованими нововведеннями та уже наявним дефіцитом кваліфікованих кадрів в митних органах з'являється реальний ризик значного відтоку професійних фахівців з Держмитслужби. Відповідно посилюється ризик не лише недоотримання додаткових надходжень до держбюджету, але й їх часткової втрати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо встановлення особливостей проходження служби в митних органах та проведення атестації посадових осіб митних органів : Закон України від 17.09.2024 № 3977-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3977-20#Text (дата звернення: 01.11.2024).

2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення: 03.11.2024).

УДК 336.221

Грень Валентина,
здобувачка вищої освіти
Науковий керівник:
Григорчук Мирослав,
д-р юрид. наук,
завідувач кафедри адміністративного
права, процесу та митної безпеки,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

МИТНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Hren Valentyna,
Master's student
Research supervisor:
Hryhorchuk Myroslav,
Doctor of Law, Head of the Administrative
Department law, process and customs security,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

CUSTOMS POLICY IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

Митна політика відіграє ключову роль у формуванні економічних відносин між країнами, визначаючи правила торгівлі, регулюючи потоки товарів та капіталів. В умовах євроінтеграції митна політика України набуває особливого значення, оскільки вона стає не лише інструментом державного регулювання, а й важливим фактором, що впливає на конкурентоспроможність національної економіки. Сучасний етап глобалізації та інтеграційних процесів вимагає від України адаптації до європейських стандартів у сфері митного регулювання.

Останнім часом в Україні спостерігається зміна у напрямку зосередження на євроінтеграційних аспектах загалом, та в митній політиці зокрема. Це означає збільшення уваги та зусиль, спрямованих на інтеграцію з європейськими структурами та відповідну гармонізацію економічних процесів з європейськими

стандартами. Так, варто погодитись П. В. Сніжко, В. Г. Козкою, С. В. Сорокіною та В. О. Акмена, які відзначають, що сучасна митна діяльність в Україні являє собою комплекс заходів, які реалізують основні принципи митної політики. Раніше основною метою митного регулювання було збори митних платежів для поповнення державного бюджету. Сьогодні, після суттєвих змін, митна політика потребує системного підходу для визначення ролі митних органів. Наразі їхня діяльність орієнтована на створення сприятливих умов для зовнішньоекономічної діяльності, що сприяє ефективному сталому розвитку України через реалізацію конкретних заходів у таких сферах, як державна безпека, охорона державного кордону та економіка [1, с. 291].

Комзюк В. Т. зазначає, що митна справа є однією із сутнісних ознак державності, вона включає в себе встановлення порядку та організацію переміщення через митний кордон України товарів і предметів, обкладення митом, оформлення, здійснення контролю та інших заходів щодо реалізації митної політики в Україні [2, с. 7].

Заслуговує на увагу визначення професора О. П. Федотова, який зазначає, що «митна справа – це сфера діяльності митних органів, передбачена Митним кодексом України, Податковим кодексом України, Кримінальним кодексом України та іншими актами законодавства України, спрямована на формування і реалізацію державної митної політики в частині адміністрування митних платежів» [3, с. 229].

Таким чином, обраний урядом процес економічного і політикоправового зближення України з європейськими міждержавними структурами, штовхає до реформування законодавства у сфері митної справи. Для вчених така активна участь законодавця вимагає постійних наукових досліджень теорії та практики здійснення митної справи. У цьому ключі, необхідно розглянути науковий підхід до поняття та сутності митної справи. Так, наприклад, Бережнюк І. Г., митну справу визначає як митні правила, митні процедури та боротьба з контрабандою і порушенням митних правил, спрямовані на реалізацію митної політики [4, с. 16].

Обраний урядом шлях економічного та політико-правового зближення України з європейськими міждержавними структурами спонукає до реформування законодавства в галузі митної політики. Для науковців така активна роль законодавця потребує постійних досліджень теорії та практики митної політики. Так, наприклад, Р. А. Гайджарги у своєму дослідженні розглядає декілька варіацій розуміння сутності митної політики, «зокрема: 1) як митні правила, митні процедури та боротьба з контрабандою та порушенням митних правил, спрямовані на реалізацію митної політики; 2) є однією із сутнісних ознак державності, яка включає в себе встановлення порядку та організацію переміщення через

митний кордон України товарів і предметів, обкладення митом, оформлення, здійснення контролю та інших заходів щодо реалізації митної політики в Україні» [5, с. 34].

Слід відмітити, що на сучасному етапі економічного розвитку України в умовах глобалізації впровадження ефективної митної політики стає ключовим механізмом регулювання зовнішньоекономічної діяльності, зважаючи на важливість інтеграції в світовий торговий простір. Так, в контексті глобалізації необхідно зосередитися на таких важливих аспектах вітчизняної митно-тарифної політики: 1) забезпечення активної участі України в міжнародних економічних та фінансових організаціях і поглиблення транскордонного співробітництва; 2) адаптація українського законодавства у сфері митної справи до вимог міжнародних угод і конвенцій; 3) удосконалення митно-тарифної політики України, зокрема впровадження ефективних засобів і методів пост-аудиту [1, с. 292]. Цілком погоджуємось, що в умовах сучасності важливо зосередитися на таких аспектах вітчизняної політики. Активна участь України в міжнародних економічних і фінансових організаціях, адаптація законодавства до міжнародних вимог та вдосконалення митно-тарифної політики є ключовими елементами для інтеграції в світову економіку. Такі кроки можуть суттєво посилити позиції України на міжнародній арені та сприяти розвитку її зовнішньоекономічної діяльності.

З оглядом на вище окреслене, відмітимо, що у контексті євроінтеграційного процесу ефективна митна політика в Україні матиме кілька важливих наслідків:

1) полегшення доступу українських товарів до європейських ринків (спрощення митних процедур і адаптація національного законодавства до європейських стандартів дозволять українським виробникам швидше і безперешкодно виходити на ринок Європейського Союзу. Це означає, що українські товари зможуть конкурувати на рівних умовах з європейськими, що сприятиме їхньому зростанню на зовнішніх ринках);

2) приваблення іноземних інвестицій (чітка та стабільна митна політика підвищить довіру іноземних інвесторів. Вони будуть більше схильні вкладати капітал в Україну, знаючи, що митні процедури є прозорими та ефективними. Це, в свою чергу, призведе до створення нових робочих місць, розвитку інфраструктури та технологічного прогресу);

3) підвищення престижу українського бізнесу на міжнародній арені (коли українські компанії демонструють здатність дотримуватися міжнародних стандартів і ефективно впроваджують митну політику, це позитивно вплине на їхній імідж. Підвищення престижу українського бізнесу сприятиме розширенню партнерських зв’язків та укладенню нових контрактів з міжнародними компаніями);

4) швидке проведення економічних реформ (ефективне управління митною політикою стане каталізатором для більш широких економічних реформ. Зміни у митній сфері можуть спонукати до реорганізації інших секторів економіки, що підвищить загальну конкурентоспроможність країни).

Таким чином, ефективне митна політика в Україні є критично важливим елементом у контексті євроінтеграції. Воно не лише сприятиме полегшенню доступу українських товарів на європейські ринки, але й стимулюватиме приток іноземних інвестицій, підвищуючи престиж українського бізнесу на міжнародній арені. Впровадження сучасних митних практик також прискорить реалізацію економічних реформ, сприяючи загальному розвитку та конкурентоспроможності України в глобальному середовищі. Так, стратегічний підхід до митної політики є необхідною умовою для успішної інтеграції України в європейську економіку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сніжко П. В., Козка В. Г., Сорокіна С. В., Акмен В. О. Система митного регулювання в Україні у контексті процесу євроінтеграції. *Актуальні проблеми товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи*. Полтава, 2024. С. 290–293.

2. Комзюк В. Т. Адміністративно-правові засоби здійснення митної справи : автореферат. Харків, 2018. С. 7. URL : https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/85a1d7be-00d9-40d7-8643-9258471a6516/content (дата звернення: 06.11.2024).

3. Федотов О. П., Назарко А. А. Декларування та митне оформлення товарів, транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України : навч.- метод. посібн. Одеса : НУ «Одеська юридична академія», 2023. 229 с. URL : https://dspace.onua.edu.ua/items/6956aa61-b4a1-483c-919b-32d22dedf43d (дата звернення: 06.11.2024).

4. Бережнюк І. Г. Митне регулювання : національні та міжнародні аспекти : моногр. Дніпропетровськ : Університет митної справи та фінансів, 2019. С. 16.

5. Гайдаржи Р. А. Поняття та сутність митної справи України в умовах євроінтеграції. *Збірник науково-практичної конференції*. Полтава, 2024. С. 33–36.

УДК 339.5

Гричина Марія,
здобувач вищої освіти групи ММБ-21-1
Науковий керівник:
Борса Вадим,
д-р філософії з економіки, доцент кафедри митної справи та товарознавства,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ВПЛИВ СПРОЩЕНИХ МИТНИХ ПРОЦЕДУР НА ОБІГ ЦУКРОВОЇ ПРОДУКЦІЇ: БАЛАНС БЕЗПЕКИ ТА ЗРУЧНОСТІ ТОРГІВЛІ

Hrychyna Mariia,
student of group MMB-21-1
Supervisor:
Borsa Vadim,
Ph.D. in Economics, Associate Professor of the Department customs and commodity,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

THE EFFECT OF SIMPLIFIED CUSTOMS PROCEDURES ON THE CIRCULATION OF SUGAR PRODUCTS: THE BALANCE OF SECURITY AND TRADE CONVENIENCE

На сучасному етапі розвитку міжнародної торгівлі особливого значення набуває питання спрощення митних процедур, особливо щодо харчових продуктів, таких як цукрова продукція. Товар є стратегічно важливим як для внутрішнього ринку, так і для експорту. Обіг цукру потребує державного контролю для забезпечення економічної безпеки та здоров'я споживачів. Висока конкуренція на ринку цукрової продукції зумовлює необхідність швидкого реагування на зміни у попиті та пропозиції. Проте накопичені бюрократичні бар'єри можуть значно ускладнити доступність товарів на ринку, збільшити витрати для підприємств і сповільнити торговельні процеси, що особливо негативно впливає на

швидкопсувні товари або продукцію, залежну від певного сезону. Це ставить перед державними органами завдання оптимізувати митний контроль і водночас підтримувати високі стандарти безпеки. [1]

Розглянемо аналіз статистичних даних, що показує реальні обсяги експорту цукрової продукції за 5 років.

Таблиця 1 – Відсоток експорту цукрової продукції відносно загального обсягу експорту за період 2019–2023 років

Рік	Експорт цукрової продукції (тис. дол. США)	Загальний обсяг експорту (тис. дол. США)	% експорту цукрової продукції
2019	254389,7	50054605,8	0,5
2020	250271,4	49191824,5	0,5
2021	246532,8	68072328,8	0,4
2022	299573,9	44135592,5	0,7
2023	596351,5	36182902,9	1,6

Джерело: сформовано автором на основі [4].

За даними таблиці 1 динаміка експорту цукру відносно загального експорту товарів зазнавала значних змін. В період 2019 та 2020 років спостерігається стабільність експорту цукрової продукції. Відсоток за ці роки склав 0,5% від загального обсягу. У 2021 році частка експорту зменшилася до 0,4%, у 2022 році – збільшилася до 0,7%. За 2023 рік відсоток експорту цукрової продукції стрімко зріс до 1,6%.

Загалом найбільша частина експорту цукру відносно загального обсягу становила 1,6% у 2023 році, найменша становила 0,4% (2021 рік). Значне зростання частки експорту цукрової продукції у 2023 році на 1,6% може свідчити про посилення позицій України на міжнародний рівень цукру, а також про можливе спрощення митних процедур для експорту цієї продукції. Це також може бути пов'язано з адаптацією виробників до нових умов та підвищення попиту на цукрову продукцію в деяких країнах.

Метою цього дослідження є аналіз впливу спрощених митних процедур на обіг цукрової продукції, визначення основних переваг і ризиків таких змін, а також розробка рекомендацій для досягнення оптимального балансу між безпекою та зручністю в міжнародній торгівлі. Одним із ключових аспектів спрощення процедур митного контролю є використання електронних декларацій, автоматизація процесів та інтегрованих інформаційних систем. Впровадження таких технологій значно прискорює обігу цукрової продукції, знижує витрати на

логістику та знижує рівень бюрократичних бар'єрів, що, у свою чергу, забезпечує конкурентоспроможність підприємств на світових ринках. Завдяки спрощенню митних процедур компанії можуть швидше реагувати на зміни запиту, оптимізувати ланцюги постачання та покращити якість обслуговування клієнтів. Це особливо важливо в умовах глобалізації, коли швидкість виходу на ринок стає ключовою конкурентною перевагою. [3]

Проте, одночасно з перевагами, спрощення процедури несе певні ризики. Через зниження рівня контролю якості та виробництва продукції можуть виникати загрози для економічної та харчової безпеки. Зменшення перевірок продуктів або скорочення часу їх проведення може призвести до збільшення випадків нелегального імпорту та підробок, що негативно впливає на якість продукції на внутрішньому ринку та завдає шкоди споживачам. Нелегальний обіг цукрової продукції також призводить до втрати податкових надходжень, що зменшує можливості держави у фінансуванні інших соціальних та економічних проектів.

Міжнародний досвід спрощення митних процедур, зокрема в країнах ЄС та США є дуже корисним. Впроваджено ефективні програми управління ризиками та спеціальні сертифікати безпеки для цукрової продукції. Застосування автоматизованої системи аналізу ризиків дозволяє зосередити перевірки на товарах із підвищеним ризиком порушення, зменшуючи тим самим навантаження на митні служби. Такі практики підтримують баланс між швидкістю митного оформлення та контролем за якістю товарів, що ввозяться, і водночас підвищують прозорість торговельних процедур. Для України впровадження подібних систем стало успішним кроком у покращенні митного процесу та адаптації до міжнародних стандартів. У зв'язку з цим доцільно запровадити систему попереднього повідомлення, обов'язкові сертифікати відповідності продукції та посилити контроль за імпортом із країни з підвищеним рівнем ризику. такі заходи дозволять знизити ризики контрабанди та забезпечити належний рівень безпеки продукції. [2]

Таким чином, спрощення митних процедур є результатом для розвитку міжнародної торгівлі та підвищення економічної ефективності. Однак не менш важливо зберегти ефективні заходи контролю, що забезпечують безпеку та захист прав споживачів. Досягнення оптимального балансу між цими аспектами можливо з використанням сучасних технологічних рішень та інтегрованих систем управління ризиками, що дозволяє гармонізувати швидкість торговельних процесів із високими стандартами безпеки. Підхід до спрощення митних процедур, заснованих на аналізі ризиків і посиленому контролі за продукцією з «ризикових» джерел, дозволяє Україні підвищити привабливість для іноземних інвесторів і зміцнити свої позиції на глобальному ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ринок цукру: Порівняльно-правове дослідження / Південне МУ Мін'юста. Одеса. URL : https://just-dnipro.gov.ua/files/upload/files/26.pdf (дата звернення: 03.11.2024).

2. Івашова Л. М., Кийда Л. І. Процедури спрощеного митного контролю в діяльності митних органів у контексті захисту економічної безпеки України / Державне управління та митне управління. 2021. Т. 29, № 2. С. 69–73. URL : https://doi.org/10.32836/2310-9653-2021-2.11 (дата звернення: 02.11.2024).

3. Русак Д. Сучасна практика митних процедур : навчальний посібник. Київ, 2023. 205 с.

4. Державна служба статистики / Офіційна вебсторінка. URL : https://www.ukrstat.gov.ua/ (дата звернення: 28.10.2024).

УДК 342

Дідук Алла,
канд. юрид. наук, доцент,
директор ННІ фінансової політики,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна;
Власенко Тетяна,
д-р екон. наук, професор,
завідувачка кафедри економіки
підприємства та організації бізнесу,
Харківський національний економічний
університет імені С. Кузнеця,
м. Харків, Україна

РИЗИКИ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ МИТНИХ ІНТЕРЕСІВ

Diduk Alla,
Ph.D (Law), Associate Professor,
Director of the Research Institute
Financial policy,
State Tax University,
Irpin, Ukraine;
Vlasenko Tetiana,
Doctor of Sciences in Economics, Professor,
Head of the Enterprise Economics and Business
Organization Department, Simon Kuznets,
Kharkiv National University of Economics,
Kharkiv, Ukraine

RISKS FOR NATIONAL SECURITY IN THE CONTEXT OF PROTECTION OF CUSTOMS INTERESTS

Для успішної інтеграції України до європейського митного простору та впровадження передових практик, необхідно чітко усвідомлювати сучасні виклики і загрози, з якими стикається країна в митній сфері. Варто відзначити, що виклики митним інтересам України не існують ізольовано, а є частиною

ширшого кола загроз національній безпеці, особливо в умовах воєнного стану. Розглянемо детальніше ключові виклики і загрози, з якими стикається Україна в контексті захисту своїх митних інтересів та національної безпеки в цілому.

З початком повномасштабного російського вторгнення Україна зіштовхнулась в низкою загроз та викликів. Серед ключових варто виокремити такі:

1. Військова загроза та територіальна цілісність.
2. Гуманітарна криза.
3. Економічна нестабільність.
4. Зовнішній вплив та дестабілізація.
5. Соціальний розкол.
6. Надмірне використання ресурсів.
7. Інформаційна війна та дезінформація.

Безумовно національна безпека включає в себе набагато більше аспектів, від економічної стабільності та соціальної солідарності до здатності ефективно взаємодіяти з міжнародними партнерами. Деякі з ключових викликів, такі як гуманітарна криза, економічна нестабільність та інформаційна війна, можуть мати довгостроковий вплив на країну, вимагаючи не тільки відповідей на миттєві потреби, але й ретельного планування та стратегічного управління.

Для подолання цих викликів, Україна має враховувати комплексність ситуації та розробляти відповідні плани дій. Ключовим фактором буде збереження єдності суспільства та співпраця між владою, громадянами та іншими структурами для досягнення загальних цілей національної безпеки. Україна, опираючись на власний досвід, веде постійний діалог з міжнародними партнерами та застосовує інноваційні підходи у військовій сфері для забезпечення національної безпеки підчас воєнного стану. Цей процес може слугувати основою для розбудови стійкого, здатного адаптуватися суспільства, яке може долати навіть найскладніші виклики, забезпечуючи мир та добробут для всіх громадян.

Митна сфера включає в себе широкий спектр викликів для окремої держави чи національної економіки. Ось деякі з найбільш суттєвих викликів:

Тарифні бар'єри та торгівельні війни. Застосування надмірно високих тарифів або імпортних обмежень може викликати торговельні конфлікти з іншими країнами, що призводить до зменшення міжнародної торгівлі та економічного зростання.

Підробка і контрабанда. Митні органи повинні сприяти недопущенню потрапляння на територію України підроблених товарів та контрабанди, щоб ще більше не послабити законну економічну діяльність та не призвести до суттєвого зниження податкових надходжень.

Адміністративні та технічні перешкоди. Законодавство щодо митних процедур може бути складним та недостатньо прозорим, що ускладнює процеси експорту та імпорту товарів. Забезпечення своєчасного та ефективного дотримання митних правил, спираючись на оперативну митну інформацію та технології оцінки ризиків для перевірки підозрілого вантажу.

Управління даними та застосування новітніх технологій. Впровадження сучасних електронних систем даних для збору необхідної інформації про партії невеликої вартості, підвищення безпеки та сприяння торгівлі. Це включає в себе використання таких технологій, як штучний інтелект, аналітика даних і блокчейн.

Глобалізація і цифрова трансформація і стандартизація. З розвитком глобальних ланцюгів постачання та цифрової трансформації потрібні нові підходи до митного контролю та адаптації до нових технологій. Необхідність узгодження митних процедур і стандартів з міжнародними нормами для полегшення та прискорення міжнародної торгівлі.

Зміни у міжнародному законодавстві. Потреба в адаптації до нових міжнародних та регіональних торговельних угод, які вимагають змін у митних процедурах і правилах.

Виклики, пов’язані зі стрімким розвитком електронної комерції, що вимагає від митних органів застосування автоматизованих систем та адаптації до нових систем обміну даними та методів оцінки ризиків.

Митні органи в усьому світі зіштовхуються з такими викликами, як зростаючий обсяг міжнародної торгівлі, революція в нових технологіях і фундаментальні зміни в бізнес-моделях. Безумовно, ці та інші виклики вимагають від державних митних служб ефективного управління та постійного оновлення стратегій для забезпечення економічного розвитку та міжнародної конкурентоспроможності.

Основні виклики, з якими сьогодні зіштовхується українська митниця:

Адаптація до умов війни:

– підтримка митних операцій та забезпечення безпеки персоналу в умовах триваючого російського вторгнення та військового конфлікту в Україні;

– перерозподіл персоналу та спрощення процедур для усунення збоїв, спричинених війною, таких як блокада чорноморських портів;

– здійснення спеціальних заходів щодо спрощення оформлення митних декларацій на гуманітарну допомогу та військову техніку.

Узгодження зі стандартами ЄС та інтеграція:

– гармонізація митного законодавства та процедур України з Митним кодексом ЄС для підтримки зусиль країни щодо інтеграції в ЄС;

– впровадження ІТ-систем і технологій, сумісних із ЄС, таких як Нова комп’ютеризована транзитна система (NCTS) і Загальна мережа зв’язку;

– прийняття програми уповноваженого економічного оператора (AEO) для сприяння торгівлі та визначення надійних торговців.

Підвищення ефективності та зменшення корупції:

– оптимізація процесів митного оформлення шляхом використання сучасних технологій і оцифрування для зменшення затримок і можливостей для зловживань;

– вирішення проблеми хабарництва та корупції посадових осіб митниці, що може підірвати ефективність митної системи.

Підтримка митних надходжень:

– забезпечення продовження справляння митних зборів і внесків до державного бюджету, які значно постраждали від війни та економічних негараздів;

– збалансування потреби у сприянні торгівлі та заходах безпеки для захисту національних інтересів і забезпечення митних надходжень.

Зміцнення митного потенціалу та співпраці:

– посилення можливостей і ресурсів Державної митної служби для ефективного виконання її розширеної ролі у сприянні міжнародній торгівлі та забезпеченні безпеки на кордоні;

– покращення співпраці та обміну інформацією з європейськими та міжнародними партнерами для боротьби з контрабандою та іншою незаконною діяльністю.

Загалом, основні виклики, з якими стикається українська митниця, пов'язані з адаптацією до умов воєнного часу, приведенням у відповідність зі стандартами ЄС, підвищенням ефективності та зменшенням корупції, підтримкою митних надходжень, а також зміцненням потенціалу та співпраці митних органів.

Митні органи зіштовхуються з проблемою збалансування безпеки та ефективності міжнародної торгівлі шляхом впровадження різних стратегій і технологій. Реалізація стратегій, що ґрунтуються на оцінці ризику, передбачає застосування ризик-орієнтованого підходу, щоб зосередитися на партіях і відправках товарів із високим ризиком, і таким чином мінімізувати логістичні затримки та підвищити ефективність роботи митних органів та забезпечити митну безпеку. Впровадження заходів зі сприяння торгівлі, таких як електронний обмін даними (EDI), єдине вікно та обробка перед прибуттям, безумовно, сприяють спрощенню митних процедур, скороченню документообігу і прискоренню оформлення. Митні органи мають здійснювати постійний моніторинг та оцінку митних процесів для виявлення областей для вдосконалення, усунення неефективності та адаптації до нових загроз і викликів. Окрім цього, важливим напрямом для покращення збору оперативної (розвідувальної) інформації та оцінки ризиків

можна вважати розширення співпраці та налагодження обміну інформацією між митними органами, правоохоронними органами та іншими зацікавленими сторонами. Безперечно така співпраця сприятиме підвищенню митної безпеки та ефективності роботи митних органів.

Не менш важливим у сучасних умовах є забезпечення програм навчання та підвищення кваліфікації для митних посадових осіб з метою набуття/вдосконалення необхідних навичок і знань для ефективного управління складними процесами міжнародної торгівлі, при цьому приймаючи захисту національних інтересів у митній сфері.

УДК 346

Дорошенко Ганна,
д-р екон. наук, професор;
Чужданова Марія,
асистент,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна

АНАЛІЗ ПРАКТИКИ РИНКОВОГО НАГЛЯДУ В ЄС ТА МОЖЛИВОСТІ ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ КОНТЕКСТІ

Doroshenko Hanna,
Doctor of Sciences in Economics, Professor;
Chuzhdanova Mariia,
Assistant,
V.N. Karazin Kharkiv National University,
Kharkiv, Ukraine

ANALYSIS OF THE PRACTICE OF MARKET SURVEILLANCE IN THE EU AND THE POSSIBILITY OF ITS APPLICATION IN THE UKRAINIAN CONTEXT

У сучасному глобалізованому світі забезпечення безпеки та якості продукції на ринку є ключовим завданням для будь-якої держави. Європейський Союз, як один із найбільших та найрозвиненіших ринків світу, постійно вдосконалює свої механізми ринкового нагляду. Одним із найважливіших кроків у цьому напрямку стало прийняття Регламенту (ЄС) 2019/1020 про нагляд за ринком та відповідність продукції. Цей регламент має на меті посилити довіру споживачів до продукції з маркуванням CE (Conformité Européenne) та захистити їх від небезпечних товарів. Крім того, він спрямований на забезпечення того, щоб на єдиному європейському ринку оберталася лише та продукція, яка відповідає вимогам ЄС щодо високого рівня захисту. Для України, яка прагне інтегруватися до європейського економічного простору, аналіз та адаптація цих

практик є надзвичайно важливими. Впровадження подібних механізмів ринкового нагляду може не лише підвищити безпеку та якість продукції на українському ринку, але й сприяти гармонізації українського законодавства з європейським, що є ключовим кроком на шляху до євроінтеграції.

Розглянемо детальніше структуру та організацію органів ринкового нагляду в ЄС. Вона базується на багаторівневій системі, що поєднує національні та загальноєвропейські елементи. Основу цієї системи складають національні органи ринкового нагляду, які є головними виконавчими органами. Вони відповідають за проведення перевірок, тестування продукції та вжиття заходів щодо невідповідних товарів. Варто зазначити, що їх структура та організація можуть відрізнятися в різних країнах-членах ЄС, будучи централізованими або децентралізованими. Відповідно до Регламенту 2019/1020, в кожній країні-члені створено єдині офіси зв'язку, які виступають координаційними центрами. Вони забезпечують зв'язок між національними органами ринкового нагляду та органами інших країн-членів, сприяючи ефективному обміну інформацією та транскордонній співпраці. На рівні ЄС функціонує мережа ЄС з відповідності продукції, створена для координації та співробітництва між національними органами ринкового нагляду. Вона складається з представників від кожної країни-члена і відіграє важливу роль у обміні найкращими практиками та розробці спільних підходів до ринкового нагляду. Додатково існують адміністративні групи співробітництва – неформальні групи національних органів ринкового нагляду, організовані за секторами. Вони обговорюють питання ринкового нагляду в своїх сферах компетенції та сприяють уніфікації підходів до ринкового нагляду у різних країнах-членах. Європейська Комісія відіграє ключову роль у координації діяльності з ринкового нагляду на рівні ЄС. Вона забезпечує функціонування важливих інформаційних систем, таких як інформаційно-комунікаційна система для ринкового нагляду (ICSMS) та Safety Gate, а також організовує та фінансує спільні дії та проекти. Така комплексна структура забезпечує ефективний підхід до ринкового нагляду, поєднуючи національні зусилля з координацією на рівні ЄС, що дозволяє ефективно реагувати на виклики єдиного ринку ЄС.

Важливою складовою ефективного функціонування описаної структури є транскордонне співробітництво. Воно реалізується через механізми взаємної допомоги та обміну інформацією між органами ринкового нагляду різних країн-членів. Єдині офіси зв'язку відіграють центральну роль у координації цієї співпраці. Важливим аспектом є спільне реагування на виявлення небезпечних або невідповідних товарів. Коли такий товар виявляється в одній країні, інформація швидко поширюється через системи ICSMS та Safety Gate, що дозволяє іншим країнам вжити відповідних заходів.

Окрім описаних вище механізмів, критично важливою є співпраця між митними органами та органами ринкового нагляду. Ця взаємодія регулюється Регламентом 2019/1020 і передбачає тісну координацію дій на кордоні. Митні органи відіграють ключову роль у цьому процесі, будучи першою лінією захисту від небезпечних продуктів. Вони проводять перевірки товарів, що ввозяться в ЄС, на основі аналізу ризиків, приділяючи особливу увагу продуктам, які плануються до випуску у вільний обіг. У разі виникнення підозр щодо безпеки або відповідності продукції, митні органи мають право призупинити її випуск у вільний обіг та негайно інформувати органи ринкового нагляду. Для ефективного обміну інформацією між митними органами та органами ринкового нагляду використовуються спеціальні інформаційно-комунікаційні системи. Це дозволяє швидко передавати дані про потенційно небезпечні або невідповідні товари та координувати подальші дії. Митні органи також можуть вносити в цю систему інформацію про продукти для вільного обігу, якщо вважають таку інформацію важливою для забезпечення дотримання законодавства ЄС. У випадках, коли виявлено серйозний ризик, митні органи, за вказівкою органів ринкового нагляду, зобов'язані зробити відповідні позначки в системі митного оформлення та супровідних документах, вказуючи на небезпечність або невідповідність продукту. Крім того, митні органи можуть брати участь у знищенні небезпечних продуктів, якщо таке рішення прийнято компетентними органами. Ця комплексна система взаємодії між митними органами та органами ринкового нагляду забезпечує ефективний контроль за безпекою та відповідністю імпортованих товарів, що є ключовим елементом захисту споживачів та підтримки чесної конкуренції на ринку ЄС.

Враховуючи вищезазначені аспекти системи ринкового нагляду в ЄС, розглянемо можливості адаптації цього досвіду в українському контексті. Ці можливості враховують як поточний стан системи ринкового нагляду в Україні, так і перспективи її розвитку в рамках євроінтеграційних процесів:а

1. Гармонізація законодавства. Україна може продовжити процес гармонізації свого законодавства з європейським, зокрема адаптувавши положення Регламенту (ЄС) 2019/1020 про ринковий нагляд та відповідність продукції. Це сприятиме підвищенню безпеки та якості продукції на українському ринку та полегшить інтеграцію до європейського економічного простору.

2. Вдосконалення структури органів ринкового нагляду. Україна може впровадити багаторівневу систему ринкового нагляду, подібну до європейської:

– Створення єдиного офісу зв'язку для координації діяльності національних органів ринкового нагляду.

– Формування аналога мережі ЄС з відповідності продукції для забезпечення співпраці між різними органами ринкового нагляду.

– Створення адміністративних груп співробітництва за секторами.

3. Посилення транскордонного співробітництва. Розвиток механізмів взаємодії з органами ринкового нагляду ЄС, особливо в контексті обміну інформацією про небезпечні або невідповідні товари.

4. Вдосконалення співпраці між митними органами та органами ринкового нагляду за ринком. Впровадження системи обміну інформацією між митницею та органами ринкового нагляду, подібної до тієї, що використовується в ЄС, для підвищення ефективності контролю за безпекою імпортованих товарів.

5. Розвиток інформаційних систем. Створення аналогів європейських систем ICSMS та Safety Gate для швидкого обміну інформацією про небезпечні товари між різними органами ринкового нагляду та зі споживачами.

6. Адаптація до нових викликів ринку. Розробка механізмів нагляду за продукцією, що продається через інтернет, враховуючи досвід ЄС у цій сфері.

7. Посилення захисту прав споживачів. Впровадження європейських практик щодо інформування споживачів про небезпечні товари та механізмів швидкого реагування на виявлені загрози.

8. Підготовка до поглибленої інтеграції. Продовження роботи над приведенням системи технічного регулювання України у відповідність до вимог ЄС для успішного підписання Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів.

9. Цифровізація процесів. Впровадження цифрових технологій у процеси ринкового нагляду та контролю, що відповідає сучасним тенденціям в ЄС.

10. Підвищення компетентності персоналу. Організація навчання та обміну досвідом з європейськими колегами для підвищення кваліфікації українських фахівців у сфері ринкового нагляду.

Впровадження цих заходів сприятиме підвищенню безпеки продукції на внутрішньому ринку та полегшить доступ українських товарів на ринок ЄС.

УДК 341.01+341.1/8

Забара Ігор,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного права,
ННІ міжнародних відносин,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

ЄВРОПЕЙСЬКА ПРОГРАМА ЕЛЕКТРОННОЇ МИТНИЦІ: ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ СПРОЩЕННЯ ПРОЦЕДУР ТА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

Zabara Igor,
PhD. In Law, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of International law,
Educational and Scientific Institute
of International Relations,
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Kyiv, Ukraine

THE EUROPEAN e-CUSTOMS PROGRAM: A PRIORITY DIRECTION FOR SIMPLIFYING PROCEDURES AND INFORMATION SUPPORT FOR INTERNATIONAL TRADE

Зміни, зорієнтовані на подальшу гармонізацію міжнародної торгівлі завжди носять поступовий і цілеспрямований характер. Не винятком стали і європейські ініціативи, які комплексно, з урахуванням сучасних можливостей інформаційно-комунікаційних технологій поступово впроваджуються у сферу торгівлі. Електронна комерція, цифровий транспортний коридор, електронна митниця вже роблять свій внесок у розширення світової торгівлі.

З часом, виникає потреба у плановому доповнені існуючої митної системи зокрема, побудованої на ідеях, програмах і актах Європейського митного союзу, утвореного ще у далекому 1968 року. Ініціатива її подальшого програмного

реформування була запропонована Європейською комісією минулого року і у березні цього року знайшла підтримку в Європейському парламенті.

Двома основними цілями, які передбачається досягти шляхом поступового реформування, виступають:

- спрощення митних процедур, шляхом зменшення витрат як бізнесу, так і митних органів;

- надання митним органам повноважень у питаннях захисту спільних інтересів держав ЄС, шляхом спільного управління ризиками та більш впорядкованого і гармонізованого митного контролю.

У досягненні цих цілей заплановано два стратегічні напрямки: (1) розвиток європейської митниці та (2) цифровізація митних процесів.

Варто відмітити особливість: *у політико-правовому плані* заплановані зміни щодо митної системи проводяться за чітко визначеною програмою і формуються на основі актів, прийнятих різними компетентними органами ЄС, що на думку розробників забезпечує формування стійкої юридичної конструкції. Ці документи забезпечують міцну різнорівневу правову основу цієї Ініціативи. Передбачається, що схваливши їх, держави-учасниці ЄС беруть на себе зобов'язання щодо досягнення цілей Ініціативи електронної митниці.

Основу Ініціативи електронної митниці ЄС складає *ком'юніке Європейської комісії з е-Уряду* та *резолюція Ради Європи про безпаперове середовище для митниці та торгівлі*.

Її доповнюють прийняті державами-учасницями ЄС Рішення про електронну митницю, Митний кодекс ЄС (UCC; Регламент ЄС №952/2013) та його Робоча програма (UCC Work Programme). Додаток до Робочої програми складається із переліку необхідних для реалізації Ініціативи 17 електронних систем. Передбачається, що ці електронні системи можуть бути розроблені державами-учасницями ЄС самостійно («національні системи»), або через спільну співпрацю держав-учасниць ЄС з Європейською комісією («транс'європейські системи»).

Підкреслимо, що у ЄС вже існує та реалізується Багаторічний стратегічний план митниці (MASP-C) – плановий документ, який охоплює всі митні проєкти, пов'язані з інформаційно-комунікаційними технологіями. План MASP-C вирізняє те, що з одного боку, він виступає базовою основою для зазначених 17 електронних систем та встановлює параметри для їх розвитку, а з іншого боку, виступає в якості плану реалізації Робочої програми Митного кодексу ЄС.

Таким чином, за загальним задумом, європейська програма «е-Митниця» має забезпечити:

а) обмін інформацією між економічними операторами та митними органами;

б) взаємодію між митними органами;

в) зберігання митної інформації.

Передбачається, що за погодженими положеннями між Європейською комісією та державами-учасницями ЄС нова митна система, з часом, забезпечуватиме: обмін електронними даними між митницями усього ЄС; подання електронних декларацій безпосередньо з офісів; збір, повернення та списання мит уповноваженим митним органом; реєстрацію трейдерів для митних цілей лише в одній державі-учасниці ЄС; доступ трейдерів до інформаційних порталів для експортних та імпортних операцій; взаємодію інформаційних митних систем з інформаційними системами в інших областях; і навіть здійснення усіх фізичних перевірок в «єдиному вікні».

В економічному плані митні органи ЄС зможуть заощаджувати понад 2 млрд. євро на рік (що підраховано за попередніми даними Європейської комісії). Запропонована митна реформа ЄС передбачає і нове партнерство між бізнесом та митними органами шляхом реалізації кількох різноспрямованих ініціатив (за концепцією «Trust and Check traders», EU4Digital тощо), які сприятимуть прозорим відносинам у схемі «митниця-трейдер-споживач», що значним чином сприятиме економії часу, витрат і ресурсів усіх учасників.

В організаційному плані передбачається створення нового митного органу ЄС (EU Customs Authority), а також Центру митних даних ЄС (EU Customs Data Hub).

Реалізація масштабних змін запланована в кілька послідовних етапів (до 2028 р., до 2032р.; до 2038 р.).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Council Resolution on a paperless environment for customs and trade. URL : https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32003G1216%2801%29 (дата звернення: 14.11.2024).

2. Multi-annual Strategic Plan for Customs (MASP-C). URL : https://taxation-customs.ec.europa.eu/system/files/2023-12/000.%20MASP-C_Rev.%202023_Main%20Body_v1.0.pdf (дата звернення: 14.11.2024).

УДК 339.543:005.334

Капітанець Світлана,
канд. пед. наук, доцент,
завідувач відділу митної та економічної безпеки
НДІ фінансової політики,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

КЛЮЧОВІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМУ ЗАСТОСУВАННЯ СУР ДЛЯ ЦІЛЕЙ ПОСТМИТНОГО КОНТРОЛЮ

Kapitanets Svitlana,
Ph.D. (Educ.), Associate Professor,
Head of the Department
of Customs and Economic Security,
Research Institute of Financial Policy
State Tax University,
Irpin, Ukraine

KEY AREAS OF DEVELOPMENT OF THE MECHANISM OF APPLYING THE RISK MANAGEMENT SYSTEM FOR POST-CLOSSING COUNTRY CONTROL PURPOSES

Одним із важливих завдань Державної митної служби України є вирішення проблеми пришвидшення виконання митних процедур в поєднанні зі підвищенням ефективності митного контролю. Найдієвішим способом вирішення цієї проблеми є активне використання в практичній діяльності митних органів системи управління ризиками (далі – СУР). Слід відмітити, що застосування СУР постійно вдосконалюється та знаходить все нові напрями свого застосування. Розуміючи всю важливість діяльності митної служби на основі активного використання СУР, нагадаємо, у 2019 році розроблено законопроект «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо деяких питань функціонування авторизованих економічних операторів», серед основних положень якого передбачено у Митному кодексі України нову форму митного контролю – пост-митний контроль шляхом включення до тексту кодексу нової статті 337^1 «Пост-митний контроль» [1]. Імплементація прописаних законодавчих норм передбачала

надання суттєвих спрощень митних формальностей для вітчизняних суб'єктів ЗЕД з високим ступенем довіри та підвищення їх конкурентоспроможність на зовнішньому та внутрішньому ринку.

Механізм застосування СУР для визначення об'єктів пост-митного контролю є відмінним від класичного, що застосовується під час безпосереднього митного оформлення та митного контролю, адже має бути впроваджений як під час митного оформлення, так і після випуску товарів. З огляду на обмеженість ресурсів митних органів, а також постійно зростаючі обсяги міжнародної торгівлі, вкрай важливим є застосування ризик орієнтованого підходу до визначення об'єктів пост-митного контролю.

Існуючу наразі схему застосування СУР для обрання пост-митного контролю відповідно до положень Порядку здійснення аналізу та оцінки ризиків, розроблення і реалізації заходів з управління ризиками для визначення форм та обсягів митного контролю, затвердженого наказом Мінфіну від 31 липня 2015 р. № 684 представлено на рисунку 1.

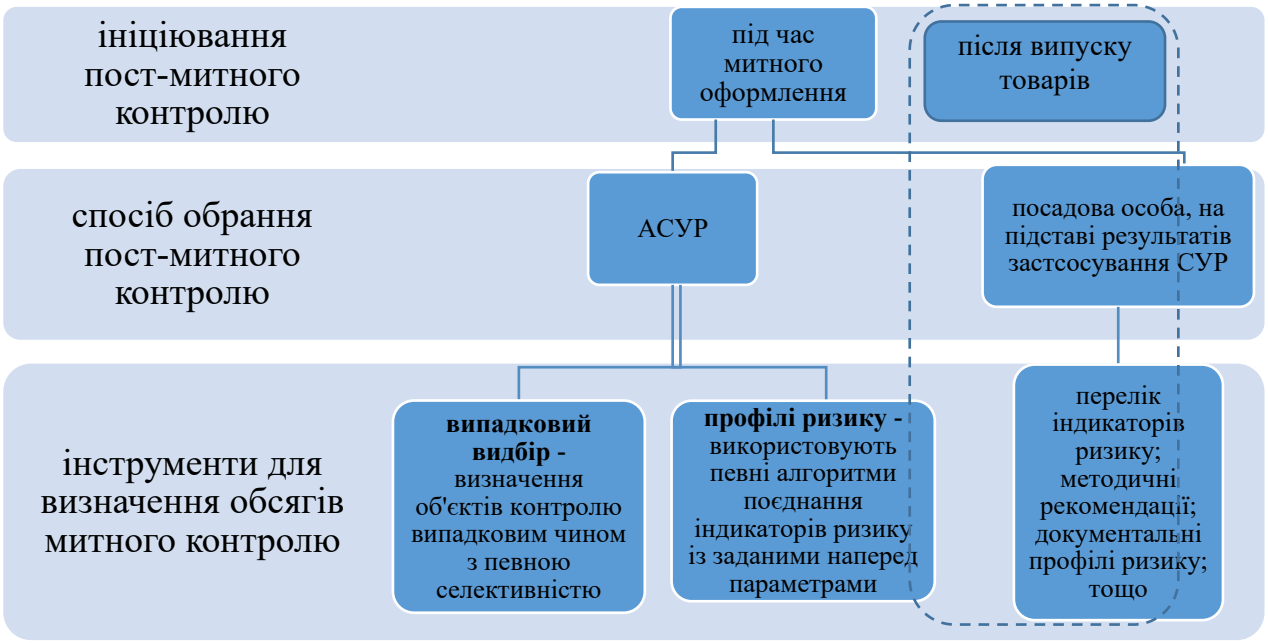

Рисунок 1 – Схема застосування СУР для обрання пост-митного контролю

Джерело: узагальнено автором на основі [2 у редакції, затвердженій наказом Мінфіну від 22.01.2021 № 32].

Механізм застосування СУР для цілей пост-митного контролю як інтегрована система елементів та зв'язків між ними, котра враховує особливості його зовнішнього та внутрішнього середовищ, постійно перебуває під впливом об'єктивних чинників різної природи. Це, своєю чергою, потребує вчасного

коригування підсистем механізму через вжиття відповідних заходів задля забезпечення належного його функціонування.

З метою забезпечення ефективності та вибірковості митного контролю та оптимізації здійснення контрольних функцій Держмитслужби відповідно до визначених заходів підпункту 5.2.2 Стратегії доходів та низки підпунктів пунктів 2.4 і 2.5 Стратегії реформування [3; 4] на перспективу можна окреслити такі ключові напрями забезпечення розвитку механізму застосування СУР для цілей пост-митного контролю:

- інституційно-комунікаційний (нарощення функціоналу центру компетенцій за результатами перегляду організаційно-технічних аспектів пост-митного контролю щодо змін у переліку митних формальностей; поліпшення внутрішньовідомчого та міжвідомчого обміну інформацією в режимі реального часу, яка може бути використана, зокрема, для проведення аналізу та оцінки ризиків в рамках здійснення пост-митного контролю, а також виявлення та припинення порушень вимог митного законодавства);

- методологічний (постійне вдосконалення методів і підходів застосування СУР у сфері пост-митного контролю задля недопущення випадків необґрунтованого визначення обсягів такого контролю та мінімізації інтрузивності контролю);

- інформаційно-технічний (забезпечення ІТ-підтримки щодо впровадження системи автоматизованого розподілу суб'єктів ЗЕД залежно від характеристик та історії їх діяльності; створення комплексної автоматизованої системи моніторингу СУР; використання додаткових механізмів верифікації результатів пост-митного контролю, у тому числі шляхом застосування засобів фіксації виконання митних формальностей; розширення інформаційної бази даних СУР – діджиталізація і цифровізація наявної в митних органах інформації, ретроконверсія історичних даних, використання відкритих джерел інформації);

- кадровий (удосконалення системи професійної підготовки посадових осіб Держмитслужби із питань застосування СУР для цілей пост-митного контролю; забезпечення навчання та підготовки осіб, уперше прийнятих на роботу у митні органи Держмитслужби, з питань управління ризиками у сфері пост-митного контролю).

Вочевидь розвиток механізму застосування СУР для цілей пост-митного контролю за окресленими вище напрямами і визначеними у них заходами, реалізованими шляхом підготовки відповідних відомчих актів організаційного та розпорядчого характеру, сприятиме підвищенню ефективності митного контролю та зниженню кількості порушень, що забезпечить прозорість та надійність роботи митних органів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text (дата звернення: 08.11.2024).

2. Порядок здійснення аналізу та оцінки ризиків, розроблення і реалізації заходів з управління ризиками для визначення форм та обсягів митного контролю : затв. наказом Мінфіну від 31 липня 2015 р. № 684. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1021-15#Text (дата звернення: 09.11.2024).

3. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022–2025 роки : затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1805-р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-2021-р#Text (дата звернення: 10.11.2024).

4. Про схвалення Національної стратегії доходів до 2030 року : затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 р. № 1218 р. URL : https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-natsionalnoi-stratehii-dokhodiv-do-2030-s1218-271223 (дата звернення: 11.11.2024).

УДК 339.565

Молдован Ельвіра,
канд. держ. упр.,
провідний науковий співробітник,
НДІ фінансової політики;
Дідук Алла,
канд. юрид. наук, доцент,
директор НДІ фінансової політики,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО У СФЕРІ ВЗАЄМОДІЇ МИТНИХ І ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ В ЗАПОБІГАННІ ТА ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДІ

Moldovan Elvira,
Ph. D. in State Administration, Leading Researcher,
Scientific and Research Institute of Financial Policy;
Diduk Alla,
Ph.D. in Law, Associated Professor,
Director Scientific and Research Institute
of Financial Policy,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

NATIONAL LEGISLATION IN THE FIELD OF INTERACTION BETWEEN CUSTOMS AND LAW ENFORCEMENT AUTHORITIES OF UKRAINE IN PREVENTION AND COUNTERACTION TO SMUGGLING

Вітчизняний правовий базис взаємодії митних органів (далі – МО) із правоохоронними (далі – ПО) у запобіганні та протидії контрабанді (далі – ЗПК) складається із міжнародних нормативно-правових актів, імплементованих / ратифікованих українською державою, а також із національного законодавства та підзаконних нормативно-правових актів. Розглянемо названі елементи правового базису саме у такій ієрархічній послідовності.

До міжнародних нормативно-правових актів, що регулюють взаємодію МО із ПО у ЗПК, належить Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства (далі – Конвенція Найробі) [1], до якої Україна приєдналася відповідно до Указу Президента України від 23.05.2000 р. № 699/2000. Даний міжнародний нормативно-правовий акт встановлює мету взаємної допомоги (далі – ВД) митних адміністрацій – відвернення, розслідування та припинення порушень митного законодавства (ст. 2). [1]. Двома базовими принципами надання ВД, визначеними Конвенцією Найробі, є *незавдання шкоди* суверенітету та національним інтересам Договірних Сторін і *спроможності надати* у разі потреби *таку ж допомогу*, про яку запитує одна із Договірних Сторін (ст. 3, ст. 4). Суб'єктами ВД є митні адміністрації, однак, при потребі вони можуть залучати до надання ВД інші компетентні органи, в тому числі – правоохоронні [1]. Основною формою ВД є інформаційна взаємодія (Додаток IX). Конвенція Найробі містить кілька принципових положень, із формулювання котрих випливають основні вектори взаємодії між МО та ПО органами у запобіганні контрабанди наркотиків і психотропних речовин, контрабанди творів мистецтва, антикваріату та інших культурних цінностей [1]. За результатами аналізу положень вказаної Конвенції, можна виділити дві ключові ознаки взаємодії митних і правоохоронних органів у досліджуваній сфері: 1) *мультирівневість*, тобто взаємодія відбувається як на рівні відповідних міжнародних організацій, так і на рівні митних адміністрацій та правоохоронних органів країн-учасниць Конвенції; 2) *інформаційний характер*, що означає, що взаємна допомога, здебільшого, полягає в обміні відповідною інформацією.

Ще одним основоположним міжнародним документом у досліджуваній сфері є Міжнародна конвенція про адміністративну взаємодопомогу у сфері митних відносин [2]. Дана конвенція визначає, що адміністративна допомога (далі – АД) надається митними адміністраціями з метою недопущення, розслідування та припинення митних правопорушень і для того, щоб зробити міжнародну систему постачання товарів безпечною (ст. 2).

І хоча аналізована Конвенція вказує, що АД повинна надаватися митними адміністраціями, вона все ж передбачає можливість надання такої допомоги іншими органами запитуваної сторони. У цьому разі та у випадках, коли відомо, відповідну угоду або домовленість, запитувана адміністрація визначає такі органи (ст. 2) [2], таким чином закладаючи підвалини взаємодії митних і правоохоронних органів.

Міжнародна конвенція про адміністративну взаємодопомогу у сфері митних відносин переважно регламентує надання взаємної адміністративної допомоги у формі інформаційного обміну (ст. 5). та формі надання інформації для використання у кримінальних розслідування, переслідуваннях або кримінальному провадженні (ст. 24), надання особових даних (після погодження митною адміністрацією) (ст. 26) [2]. Крім того, Конвенція визначає спеціальні види АД – контрольована поставка заборонених або підозрілих товарів (ст. 11) і надання експертів і свідків (ст. 15) [2].

Взаємодія МО із ПО також передбачена положеннями щодо транскордонного співробітництва. Формами взаємодії є: переслідування особи, підозрюваної в учиненні митного правопорушення (ст. 20), спільні групи контролю та розслідування (ст. 22) [2].

Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 року (далі – Конвенція ООН) – ще один із базових міжнародних документів, що встановлює засади надання взаємної правової допомоги (далі – ВПД) в розслідуванні, кримінальному переслідуванні та судовому розгляді у зв'язку з транснаціональними злочинами, злочинами, вчиненими за участю організованої злочинної групи (ст. 18). [3] Надання ВПД може здійснюватися як за попереднім запитом, так і без нього при дотриманні умов, визначених Конвенцією ООН. У наданні ВПД може бути відмовлено за наявності певних підстав. Надання ВПД здійснюється через центральний орган, наділений низкою відповідних повноважень. Надання ВПД супроводжується й інформаційною взаємодією (ст. 18) [3]. Формами ВПД є спільні розслідування (ст. 20), передача кримінального провадження з метою кримінального переслідування (ст. 21) [3].

Особливу увагу в Конвенції ООН привертають положення щодо заходів, спрямованих на розширення співробітництва з правоохоронними органами (ст. 26), та щодо співробітництва між правоохоронними органами (ст. 27) [3]. Зауважимо, що оскільки українські МО не мають статусу правоохоронних, то ст. 27 ст. 29 (про ВПД у підготовці кадрів і технічної допомоги) Конвенції ООН варто розглядати як орієнтири для зміцнення функціональної та організаційної спроможності вітчизняних МО.

Основним національним законодавчим актом, котрий регулює сферу взаємодії МО і ПО у ЗПК, є Митний кодекс України (далі – МКУ). Він вказує, що МО при виконанні покладених на них завдань взаємодіють, у тому числі шляхом обміну інформацією, з ПО (ст. 558); визначає два способи ЗПК – контрольовані поставки наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів

(ст. 456) та переміщення товарів під негласним контролем (ст. 457) [4]. МКУ також регламентує форми взаємодії МО із ПО у ЗПК: надсилання ПО офіційних письмових повідомлень МО про вчинення особою порушення митних правил; (ст. 491); надання ПО допомоги при адміністративному затриманні (ст. 507) [4].

ЗПК також є предметом регулювання Кримінального кодексу України від 15 квітня 2001 року (далі – ККУ). ККУ встановлює кримінальну відповідальність за вчинення контрабанди культурних цінностей і зброї (ст. 201), лісоматеріалів та цінних порід дерев (ст. 201^1), товарів (крім підакцизних товарів та електричної енергії) (ст. 201^3) і підакцизних товарів (ст. 201^4) [5]. Однак, ККУ не містить положень, які би стосувалися взаємодії МО і ПО при ЗПК.

Натомість, такі норми є в Кримінальному процесуальному кодексі України від 13 квітня 2012 року (далі – КПКУ). КПКУ у ст. 216 встановлює, що досудове розслідування контрабанди культурних цінностей і зброї здійснюють слідчі органи безпеки (п. 2), а досудове розслідування контрабанди лісоматеріалів та цінних порід дерев, товарів (крім підакцизних товарів та електричної енергії) і підакцизних товарів – детективи органів Бюро економічної безпеки України (п. 3) [6]. При цьому неможливо уникнути взаємодії МО із ПО, оскільки виявлення факту вчинення контрабанди належить саме до компетенції МО.

Певний масив положень щодо взаємодії митних і правоохоронних органів у запобіганні та протидії контрабанді знаходимо у законах України, котрими регулюється діяльність окремих ПО: [7], [8], [9], [10], [11]. Щоправда, необхідно зазначити, що ці законодавчі норми (за винятком п. 33 і п. 43 ст. 20 Закону України «Про Державну прикордонну службу України») мають, здебільшого непрямий характер у визначенні суті та напрямів досліджуваної взаємодії.

Наступною складовою правового базису взаємодії МО із ПО ЗПК є підзаконні нормативно-правові акти – Постанови Кабінету Міністрів України, укази Президента України тощо. Серед цього масиву підзаконних нормативно-правових актів окремо треба відмітити Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України» від 06 березня 2019 року № 227, де, серед інших завдань Держмитслужби, зазначається ЗПК (пп. 26 п. 4), а також участь у міжнародному співробітництві, у тому числі шляхом: обміну інформацією; надання взаємної адміністративної допомоги у запобіганні, виявленні та розслідуванні порушень вимог законодавства з питань митної справи (пп. 27 п. 4) [12].

Безпосередньо ж положення, що стосуються взаємодії вітчизняних МО і ПО у ЗПК, викладені у п. 6 аналізованої Постанови Йдеться про право Держмитслужби «проводити, зокрема у взаємодії з … державними органами України,

що мають право провадити оперативно-розшукову діяльність, спеціальні заходи, у тому числі контрольовані поставки …, а також … переміщення товарів під негласним контролем» (пп. 2 п. 6). Постановою передбачений інший вид взаємодії між МО та ПО – надання першими друним інформації з реєстрів та баз даних Держмитслужби (пп. 9 п. 6) [12].

Певні питання виникають при аналізі пп. 28 п. 4 Постанови. Адже у цих положеннях, йдеться про таке завдання Держмитслужби, як організація та провадження оперативно-розшукової діяльності та здійснення контролю за її провадженням оперативними підрозділами Держмитслужби та її територіальних органів, які ведуть боротьбу з контрабандою (пп. 28 п. 4) [12]. На цьому тлі виникає правова колізія, оскільки Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» дуже чітко і вичерпно встановлює перелік суб'єктів провадження оперативно-розшукової діяльності (ст. 5), і підрозділів Державної митної служби України у цьому переліку немає [14].

Відтак виникає неузгодження між національними документами законодавчого та підзаконного рівня, котре потребує вирішення, зокрема, шляхом внесення змін до Положення про Державну митну службу України, котрими би визначалося, що МО України взаємодіють у межах повноважень, визначеним МКУ та іншими законами України, з органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, а також внесення змін до законодавства України щодо надання МО статусу та відповідного функціоналу ПО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства : Міжнародний документ від 09.06.1977. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_926#Text (дата звернення: 02.07.2024).

2. Міжнародна конвенція про адміністративну взаємодопомогу у сфері митних відносин : Міжнародний документ від 27.06.2003. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976_011#Text (дата звернення: 09.07.2024).

3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : Міжнародний документ від 15.11.2000. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text (дата звернення: 16.07.2024).

4. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text (дата звернення: 10.06.2024).

5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 27.07.2024).

6. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 28.07.2024).

7. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text (дата звернення: 29.07.2024).

8. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text (дата звернення: 29.07.2024).

9. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20?find=1&text=%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%B1%D0%B0%D0%BD%D0%B4#Text (дата звернення: 29.07.2024).

10. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text (дата звернення: 29.07.2024).

11. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03.04.2003 № 661-IV. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text (дата звернення: 29.07.2024).

12. Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України : постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 № 227. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-%D0%BF#Text (дата звернення: 29.07.2024).

13. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text (дата звернення: 29.07.2024).

УДК 338

Неборачко Микола,
аспірант кафедри економіки,
підприємництва та бізнес-адміністрування,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ЕФЕКТИ РІВНОВАГИ НЕША В ТОРГОВЕЛЬНИХ СУПЕРЕЧКАХ

Neborachko Mykola,
PhD student of the Department
of Economics, Entrepreneurship
and Business Administration,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

NASH EQUILIBRIUM EFFECTS IN TRADE DISPUTES

У сучасних макроекономічних теоріях розв'язання торговельних суперечок є надзвичайно важливим, оскільки глобальні економіки тісно пов'язані між собою. Торговельні суперечки можуть спричинити порушення торговельних потоків, економічної стабільності та міжнародних відносин. Тому ефективне вирішення таких суперечок є критично важливим для підтримки стабільності та співпраці на міжнародному рівні.

Серед різних макроекономічних теорій підхід теорії ігор, зокрема концепції рівноваги Неша та кооперативної рівноваги Неша [1; 2], часто виділяють як ефективний для аналізу торговельних суперечок. Ця теорія дає уявлення про стратегічну взаємодію між країнами, де на прийняття рішень кожною країною впливають дії інших.

Рівновага Неша: Ця концепція допомагає пояснити, як країни можуть досягти стабільного стану, коли жодна зі сторін не отримує вигоди від зміни своєї стратегії в односторонньому порядку. У контексті торговельних суперечок вона ілюструє, як заходи у відповідь можуть призвести до тупикової ситуації, яка часто є неефективною порівняно зі сценаріями вільної торгівлі [2; 3].

Для прикладу застосування цього інструменту допустимо Країна А і Країна В можуть обрати одну з двох стратегій: вводити тарифи (Т) або не вводити тарифи (Non-T). Матриця виплат для кожної країни може виглядати наступним чином:

Таблиця 1 – Матриця виплат для одноосібної країни

	B: T	B: Non-T
A: T	(-2, -2)	(1, -1)
A: Non-T	(-1, 1)	(0, 0)

У цьому випадку, рівновага Неша буде у стратегії (NT, NT), де обидві країни вирішують не вводити тарифи, оскільки зміна стратегії будь-якою країною призведе до гіршого результату.

Кооперативні підходи: Теорія кооперативної рівноваги Неша підкреслює важливість таких інституцій, як СОТ, у сприянні співпраці між країнами. Ставлячись до торговельних угод як до обов'язкових до виконання контрактів, країни можуть працювати над досягненням взаємовигідних результатів, тим самим зменшуючи ймовірність переростання суперечок у торговельні війни [2].

До прикладу, країни А і В можуть домовитися про взаємні поступки або торгові угоди, що максимізують їхні спільні вигоди. Якщо країни погоджуються на кооперативні стратегії, вони можуть досягти кращих результатів, ніж при односторонніх діях.

Таблиця 2 – Матриця виплат в межах кооперативних стратегій

	B: Кооперація (C)	B: Некооперація (Non-C)
A: C	(3, 3)	(1, -1)
A: Non-C	(-1, 1)	(0, 0)

Рамки макроекономічної політики: Інтеграція макроекономічної політики в торговельний аналіз [4] дозволяє отримати комплексне розуміння того, як внутрішня політика може впливати на динаміку міжнародної торгівлі. Такий цілісний погляд допомагає у розробці політики, яка не лише вирішує поточні суперечки, але й запобігає їх виникненню в майбутньому.

У сучасних макроекономічних теоріях розв'язання торговельних суперечок є критично важливим для підтримки глобальної економічної стабільності та міжнародних відносин. Зокрема, теорія ігор пропонує ефективний підхід для аналізу таких суперечок, завдяки концепціям рівноваги Неша та кооперативної рівноваги Неша. Рівновага Неша дозволяє зрозуміти, як країни можуть досягти

стабільного стану, де жодна зі сторін не виграє від односторонньої зміни своєї стратегії, що може призвести до тупикових ситуацій у торговельних суперечках. Кооперативні підходи, у свою чергу, окреслюють важливість міжнародних інститутів і торговельних угод як інструментів для досягнення взаємовигідних результатів, що допомагає уникнути торговельних конфліктів.

Інтеграція макроекономічної політики в торговельний аналіз надає цілісний погляд на вплив внутрішніх політик на міжнародну торгівлю та допомагає розробити ефективні стратегії для вирішення та запобігання суперечкам. Застосування цих теоретичних підходів дозволяє краще управляти глобальними торговельними відносинами і сприяє збереженню економічної стабільності та співпраці на міжнародному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bekkers, E., Francois, J., Nelson, D., & Rojas-Romagosa, H. (б. д.). Trade wars and trade disputes: The role of equity and political support. The Vienna Institute for International Economic Studies (wiiw). URL : https://wiiw.ac.at/rojas-romagosa-trade-wars-and-trade-disputes-the-role-of-equity-and-political-support-dlp-4880.pdf

2. Lee, J.-E. (2012). Macroeconomic determinants of the world trade disputes. *Applied Economics.* 44(33), 4301–4311. URL : https://doi.org/10.1080/00036846.2011.589811

3. Interaction between the macroeconomic environment and trade issue. (б. д.) / National Bureau of Economic Research / NBER. URL : https://www.nber.org/system/files/chapters/c5966/c5966.pdf

4. Chisik, R. (2012). Trade disputes, quality choice, and economic integration. *Journal of International Economics.* 88(1), 47–61. DOI : https://doi.org/10.1016/j.jinteco.2012.01.010

УДК 339.5

Олійник Соломія,
здобувачка вищої освіти
Науковий керівник:
Петрова Ірина,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права,
процесу та митної безпеки,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ІНТЕГРАЦІЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У МИТНИХ ПРОЦЕДУРАХ

Oliinyk Solomiia,
Master's student
Research supervisor:
Petrova Iryna,
Ph.D. in Law, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of administrative law,
procedure and customs security,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

INTEGRATION OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN CUSTOMS PROCEDURES

В умовах глобалізації економік і зростання міжнародної торгівлі, ефективність митних процедур безпосередньо впливає на швидкість обігу товарів і послуг між країнами. Цифровізація дозволяє спростити та прискорити митні операції, знижуючи тим самим витрати для бізнесу та споживачів. Автоматизація процесів знижує людський фактор у прийнятті рішень, який часто стає джерелом корупційних ризиків. В Україні запровадження даних технологій видається особливо значущим у контексті євроінтеграційних зусиль, боротьби з корупцією та враховуючи дію воєнного стану, що накладає додаткові вимоги на ефективність та швидкість управлінських процесів.

Враховуючи ці аспекти, дослідження інтеграції цифрових технологій в митні процедури є вкрай важливим для розвитку економіки України, зміцнення її міжнародних позицій, а також для підвищення ефективності і безпеки внутрішньої та зовнішньої торгівлі.

Митні органи відіграють вирішальну роль у забезпеченні економічної та національної безпеки країни, регулюючи перехід товарів через державний кордон. Одним з ключових аспектів їхньої діяльності є надання адміністративних послуг, що допомагають в ефективному та прозорому виконанні митних процедур.

Інтеграція України в митний простір Європейського Союзу вимагає не лише гармонізації вітчизняного митного законодавства з європейськими нормами, але й адаптації митних процедур до стандартів ЄС. Застосування ІТ-інструментів у діяльності Державної митної служби України є ключовим у цих взаємопов'язаних процесах. Використання сучасних технологічних засобів необхідне для впровадження новітніх законів і процедур. За словами Президента України, спрощення взаємодій між митницею та учасниками зовнішньоекономічної діяльності веде до мінімізації людського втручання, зниження корупції, а також до швидшого та ефективнішого митного контролю та обліку, підвищуючи довіру європейських партнерів до українських митних органів [1].

Використання передових ІТ-рішень дозволяє ефективно обмінюватися великими обсягами складної структурованої інформації, що є основою митної системи ЄС. Одним із останніх кроків у цьому напрямку стало введення в дію наказу Міністерства фінансів № 355 від 29.06.2023 р., що відзначає черговий етап практичної реалізації європейських митних спрощень [2]. Переважна більшість останніх новацій реалізована через нову Автоматизовану систему митного оформлення (АСМО), яка зараз активно розробляється та впроваджується Державною митною службою України [3]. До прикладу, власники авторизованих об'єктів тепер можуть відправляти в АСМО електронні повідомлення про прибуття вантажів, включаючи інформацію про документ контролю доставки, авторизований об'єкт, його власника, номери транспортних засобів, а також митне забезпечення на них і їх стан – чи вони ушкоджені, втрачені, відсутні чи неушкоджені. У визначений час згідно з авторизацією (зазвичай це кілька хвилин) митний орган ухвалює рішення про дозвіл на розвантаження або необхідність митного огляду. Якщо рішення не приймається у встановлений термін, дозвіл на розвантаження видаватиметься автоматично. Після цього рішення надсилається власнику об'єкту.

Загалом з 2022 року українська митниця здобула значні успіхи в імплементації сучасних інформаційних технологій та систем, значно покращивши свою

ефективність під час воєнного стану. Особливо важливим досягненням стало створення нового мобільного резервного центру обробки даних (ЦОД), який був оперативно встановлений та введений в дію, зміцнивши інформаційну спроможність Держмитслужби в умовах воєнного стану.

Значним кроком у розвитку стало також приєднання Держмитслужби до митного безвізу з Європейськими країнами та запуск роботи в Новій комп'ютеризованій транзитній системі (NCTS). Ця система дозволяє виконувати транзитні перевезення товарів в рамках однієї процедури, що сприяє зниженню витрат та скороченню часу на митне оформлення. Вже зараз українська митниця працює над впровадженням нової, п'ятої версії NCTS, яка покращить інтеграцію та оптимізацію митних процедур [4, с. 99].

Варто зазначити, що використання єдиного транзитного документу в рамках Конвенції про процедуру спільного транзиту надає можливість обміну митною інформацією всіма 36 країнами-учасницями в режимі реального часу. Це забезпечує ефективний контроль за транзитом товарів на кожному етапі їх переміщення, дозволяє скорочувати затримки вантажів на кордоні завдяки підвищенню ефективності аналізу ризиків і встановленню переліку потрібних контрольних процедур до прибуття товарів на митницю, знижувати витрати на митні процедури, створювати безпечні ланцюги постачання, а також забезпечувати значні спрощення митних формальностей для компаній з високим рівнем довіри.

Тим часом, розвиток програмного забезпечення для підсистеми обробки ризиків та підсистеми управління ризиками в рамках автоматизованої системи управління ризиками 2.0 (ASUR 2.0) було здійснено у 2021 році за допомогою міжнародної технічної підтримки. Оновлена версія автоматизованої системи управління ризиками дозволяє цифровізувати значну частину даних і здійснювати процеси в онлайн режимі, швидко виявляти джерела ризиків, оцінювати ефективність профілів ризиків і при необхідності оперативно оновлювати чи припиняти їх дію. Окрім цього, система інтегрована з NCTS та включає функціонал системи митного оформлення (АСМО 2.0).

З 29 травня 2023 року в режимі тестування була запроваджена нова автоматизована система митного оформлення «Центр», яка з часом замінить систему «Інспектор», що використовувалась митними органами з 2007 року. До системи «Центр» входять програмно-інформаційні комплекси для митного оформлення міжнародних поштових та експрес-відправлень, митний реєстр об'єктів права інтелектуальної власності, авторизований економічний оператор, реєстр митних брокерів, облік заяв про переміщення трун та реєстр податкових повідомлень-рішень [5].

На сьогодні українські підприємства, які демонструють високий рівень надійності та якості у своїй діяльності, активно здобувають статус Авторизованих економічних операторів (AEO), забезпечуючи таким чином довіру з боку митних органів та отримуючи значні митні переваги та спрощення. Цей статус допомагає українським AEO бути частиною безпечних ланцюгів постачання товарів. З програмою AEO успішно працюють вже 78 країн, а ще 5 країн активно впроваджують її [1]. Відтак, Держмитслужба розпочала створення Системи для роботи з рішеннями митних органів (CDS.UA), спрямованої на уніфікацію та автоматизацію процесів видачі дозволів та авторизацій для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Система розробляється на основі європейської IT-системи «Customs Decision System» (CDS). Представники бізнесу матимуть змогу подавати заяви для ухвалення рішень митними органами в електронній формі та відстежувати процес їх розгляду онлайн [3].

Підприємства, які мають авторизацію для застосування спрощення «процедури випуску за місцезнаходженням», отримують можливість самостійно виконувати деякі митні процедури. Такий європейський метод управління митними справами став можливим завдяки удосконаленню Автоматизованої системи митного оформлення (АСМО) Держмитслужби.

Крім того, введено в дію нову електронну систему управління гарантіями (GMS), яка дозволяє гарантам передавати всі типи гарантій в електронному форматі та здійснювати зміни або ануляції без використання паперових документів. На додачу було розроблено телеграм-бот, який надає можливість отримувати повідомлення про статус поданих митних декларацій, включаючи етапи їх прийняття до оформлення, відмову в прийнятті, саме оформлення, відмову в митному оформленні, а також перетин кордону. Цей бот також дозволяє запитувати інформацію про стан коштів на Єдиному казначейському рахунку. Важливо підкреслити, що через цей бот не передається жодна конфіденційна інформація [3].

Станом на 2024 рік продовжуються заходи щодо розвитку нейронної мережі, яка сприятиме автоматизації процесів ідентифікації та перевірки класифікаційного коду товарів, надаючи можливість логічного опису товарів для оптимізації роботи митників і декларантів. Є плани на розробку та введення в дію системи, здатної автоматично визначати країну походження товарів. Реалізація таких інновацій вимагає ретельної підготовки, зокрема впровадження заходів захисту баз даних для протидії кіберзлочинності.

На період 2025–2026 років Держмитслужба розробила багаторічний стратегічний план митниці (MASP-C), який представляє собою всебічний огляд та інструмент для звітування про основні ініціативи у сфері електронної митниці.

У план включено інформацію про ІТ-стратегію, обширну документацію проектів та деталізований календар їхнього впровадження. Таким чином, MASP-C виконує двояку функцію: визначає напрямки розвитку електронних митних систем і служить активним планом реалізації необхідних систем для ефективної євроінтеграції у митній сфері [6].

Отже, цифрові технології дозволяють спростити митні процедури, зменшити витрати, знизити людський фактор, що веде до зменшення корупційних ризиків та збільшення транспарентності. В Україні, де євроінтеграційні зусилля, боротьба з корупцією та виклики воєнного стану ставлять додаткові вимоги до митниці, такі інновації є вкрай важливими. Подальше вдосконалення цифрових процесів у Державній митній службі України має відбуватися відповідно до європейських та світових стандартів. На наш погляд, це має охоплювати як технологічний аспект, зокрема покращення інформаційних систем у плані їх технічних, технологічних, безпекових та сертифікаційних властивостей, так і інституційний - розробка відповідного нормативно-правового забезпечення, що відповідає міжнародним стандартам для інформаційних систем у митній сфері. До цього слід додати й інфраструктурний напрямок, який включає розробку інформаційних продуктів, здатних забезпечити належний обмін даними як між національними базами даних і суб'єктами ЗЕД, так і з міжнародними партнерами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сарана Л. А. Вплив цифровізації на митну та податкову політику України. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2024. № 14. URL : https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-14-08-02 (дата звернення: 12.11.2024).

2. Про затвердження Особливостей виконання митних формальностей під час застосування спрощення «процедура випуску за місцезнаходженням» та внесення змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства фінансів України : наказ Мінфіну України від 29.06.2023 № 355. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1378-23#Text (дата звернення: 12.11.2024).

3. Цифровізація як ключовий тренд євроінтеграції української митниці / Укрінформ. 2023. 14 листопада. URL : http://surl.li/wggngs (дата звернення: 12.11.2024).

4. Федотов О. П., Назарко А. А. Інструментальна специфіка впровадження процесів цифрового розвитку, цифрової трансформації та цифровізації Державної митної служби України. *Київський часопис права*. 2023. Вип. 2. С. 93–105.

5. Деякі питання експлуатації автоматизованої системи митного оформлення «Центр» Єдиної автоматизованої інформаційної системи митних органів : наказ Державної митної служби України від 29.05.2023 № 228. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1132-23#Text (дата звернення: 13.11.2024).

6. Довгостроковий національний стратегічний план цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації Державної митної служби України та її територіальних підрозділів на основі Багаторічного стратегічного плану електронної митниці ЄС (Multi-annual strategic plan for electronic customs, MASP-C) : наказ Мінфіну від 09.02.2024 № 63. URL : https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7_%E2%84%9663_%D0%B2%D1%96%D0%B4_09_02_2024.PDF (дата звернення: 13.11.2024).

УДК 341.213.4

Петрова Ірина,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права,
процесу та митної безпеки,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

НАБУТТЯ ЧИННОСТІ ЗАКОНУ ПРО ЛЕГАЛІЗАЦІЮ КАНАБІСУ: НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ МИТНИЦІ НІМЕЧЧИНИ

Petrova Iryna,
Ph.D. in Law, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of administrative law,
procedure and customs security,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

THE ENTRY INTO LEGAL FORCE OF THE LAW ON THE LEGALISATION OF CANNABIS: NEW CHALLENGES FOR GERMAN CUSTOMS

Після тривалих політичних дебатів Бундестаг Німеччини 23 лютого 2024 року схвалив законопроект федерального уряду «Про контрольоване використання канабісу» (20/8704, 20/8763), відповідно до якого канабіс буде виключено зі списку заборонених речовин у законі про наркотики Німеччини.

З 1 квітня 2024 року повнолітнім особам в Німеччині дозволено мати з собою у громадських місцях 25 грамів канабісу - чи то марихуани, чи то гашишу в чистому вигляді, або ж зберігати до 50 грамів вдома для особистого використання. З 1 липня 2024 року дозволено створення некомерційних так званих канабіс-клубів, чисельністю до 500 членів, які зможуть колективно вирощувати коноплі виключно для особистого вживання[5].

[5] Nach langem Ringen Bundestag verabschiedet Cannabis-Legalisierung. Deutscher Bundestag – Startseite. URL : https://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2024/kw08-de-cannabis-990684

Розробка законопроєкту супроводжувалася в Німеччині гострими суперечками між прихильниками і противниками легалізації канабісу. Прихильники вказували на провал політики заборон, на досвід інших країн світу, зокрема Іспанії, Люксембургу, Мальти, Нідерландів, Португалії, Мексики, Уругваю, Канади та 19 штатів США. Вони наводили фінансові аргументи: податки з легальної торгівлі канабісом укупі з економією на заходах із припинення торгівлі їм забезпечили б, за їхніми підрахунками, щорічну надбавку бюджету в 4,7 мільярда євро.

Категорично проти плану уряду виступали спілка німецьких лікарів, об'єднання педіатрів, профспілка поліцейських і суддівська спілка, а також різноманітні об'єднання шкільних учителів. Медики та педагоги звертали увагу на небезпеку для розумового розвитку, особливо в молоді віком до 25 років, на ризик переходу від м'яких до жорстких наркотиків [1].

Як пише Reuters, канабіс вживають близько 4,5 мільйона німців. Легалізувавши його рекреаційне вживання, Німеччина стала дев'ятою країною, яка зробила це. Водночас використання медичного канабісу як знеболювального засобу дозволене в багатьох країнах.

Що стосується судових і правоохоронних органів Німеччини, то під час обговорення даного законопроекту, ними офіційно було заявлено про те, що модель легалізації канабісу, запропонована Міністерством охорони здоров'я Німеччини, жодного зниження навантаження для них не створить, адже і далі треба буде контролювати процес легального споживання канабісу, а також здійснювати заходи щодо захисту від нелегальної торгівлі наркотиками, які підпадають під загальну заборону. Це стосується й переміщення наркотиків у межах Німеччини, а також імпорту, транзиту та експорту наркотиків.

Що стосується відповідальності за зберігання і зловживання канабісом у обсягах більших, ніж дозволено законом, то покарання за зловживання зберігається. Тюремне покарання строком до трьох років або грошові штрафи загрожують тим, у кого виявлять понад 25 грамів марихуани або понад трьох кущів конопель у саду. В особливо тяжких випадках, якщо буде доведено факт торгівлі "надлишками" наркотику, може загрожувати позбавлення волі на п'ять років.

Водночас особи, засуджені в минулому за діяння, які за новим законом не вважатимуться злочином, можуть розраховувати на реабілітацію та вилучення їхньої судимості з центрального кримінального реєстру Німеччини.

Проте вже у жовтні 2024 році Федеральний уряд Німеччини висловив застереження щодо зростаючої загрози з боку організованої наркозлочинності і звернув увагу німецької митної служби щодо посилення контролю за контрабандою наркотичних засобів як на суші, так і у морських портах Німеччини [2].

На це вказують поточні події, зокрема, вибухи в землі Північний Рейн-Вестфалія, напади, що сталися в районі Кельна в останні місяці 2024 року в результаті суперечки між ворогуючими наркоугрупованнями. Зловмисники влаштовували вибухи в будинках і магазинах, а також викрадали ймовірних конкурентів [2].

Федеральне міністерство фінансів, яке відповідальне за роботу німецької митної служби, у поточному році виділило додаткове фінансування на суму 250 мільйонів євро для ще більш технічного оснащення митниці морського порту Гамбург і закупівлі потрібного обладнання: сканерів, екіпірування митників, засобів фізичного захисту, зброї і бронетранспортерів. Крім того, як повідомляє Hamburg Journal, передбачено й посилення охорони таємних митних складачів, на яких зберігаються вилучені наркотичні контрабандні засоби, до яких було передано й останню, вилучену чотири тижні тому, найбільшу партію кокаїну [3].

Щороку митні інспектори вилучають тонни наркотиків, зокрема опіум, героїн, кокаїн, канабіс та амфетаміни, зберігання та імпорт яких заборонено. Як уже зазначалося, основними центрами контрабанди в Німеччині є великі морські порти та міжнародні аеропорти. У цих гарячих точках митники працюють зі службовими собаками, які навчені винюхувати наркотики і за допомогою своїх тонких нюхів шукають наркотики, заховані на тілі або в ручній поклажі мандрівників чи кур'єрів.

Так, лише за один тиждень у вересні (з 16 по 22 вересня 2024 року) кельнська митниця вилучила в аеропорту Кельн/Бонн майже 64 кілограми марихуани, понад 21 кілограм кетаміну, майже 14 кілограмів гашишу, 67 кілограмів ката, майже два кілограми смоли канабісу, понад один кілограм дизайнерських наркотиків та близько 50 000 таблеток екстазі. Як свідчить Головне митне управління в Кельні, усі партії наркотиків були перевірені митницею в рамках боротьби з міжнародною контрабандою наркотиків на шляху через аеропорт Кельн/Бонн на основі внутрішнього аналізу ризиків [4].

Крім того, ретельні перевірки, що проводяться митницею, допомагають забезпечити дотримання положень німецького Закону про зброю [5].

Отже, перед німецькою митницею та Європейським Союзом постали нові виклики. Прибутки від торгівлі зброєю та наркотиками є високими, а попит на них зростає в усьому світі. *Діяльність злочинних мереж еволюціонувала за своїм масштабом, витонченістю та насильницькими наслідками.* Злочинні організації постійно використовують нові методи для переміщення нелегальних товарів, створюючи серйозні проблеми.

Тому, Європейська комісія працює наразі над реалізацією Стратегії ЄС проти організованої злочинності та наркотиків. Комісія зобов'язується впровадити Дорожню карту і додаткові дії протягом 2023 та 2024 років у тісній співпраці з державами-членами, установами та органами ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Наконечна Є., Рофе Ж. У Німеччині набув чинності закон про легалізацію канабісу. Deutsche Welle. URL : https://www.dw.com/uk/u-nimeccini-nabuv-cinnosti-zakon-pro-legalizaciu-kanabisu/a-68711340 (дата звернення: 28.10.2024).
2. Flade F., Strunz B. Bundesregierung sieht Häfen und Zoll in Gefahr. Tagesschau – Startseite. URL : https://www.tagesschau.de/investigativ/ndr-wdr/organisierte-kriminalitaet-drogen-haefen-zoll-100.html (дата звернення: 28.10.2024).
3. Wachsende Bedrohung durch Drogenhandel in Hamburg. Sendung: *Hamburg Journal.* 25.10.2024. URL : https://www.ndr.de/fernsehen/sendungen/hamburg_journal/Wachsende-Bedrohung-durch-Drogenhandel-in-Hamburg,hamj 152604.html (дата звернення: 28.10.2024).
4. Zoll findet Drogen für über 2,8 Millionen Euro. Zoll. Köln, 27. September 2024. URL : https://www.zoll.de/SharedDocs/Pressemitteilungen/DE/Rauschgift/2024/z01_drogen_k.html (дата звернення: 28.10.2024).
5. Waffengesetz vom 11. Oktober 2002 (BGBI.I S.3970, 4592), 2003 I 1957). URL : https://www.gesetze-im-internet.de/waffg_2002/BJNR397010002.html (дата звернення: 28.10.2024).

УДК 658.8

Попель Сергій,
канд. екон. наук,
завідувач відділу розвитку митної справи
НДІ фінансової політики,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ДЛЯ ЦІЛЕЙ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В ПОСТМИТНОМУ КОНТРОЛІ: ДОСВІД ПОЛЬЩІ

Popel Sergii,
Candidate of Economic Sciences,
Head of the Department of the
Development of Customs Affear
Research Institute for Financial Policy,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

INFORMATION RESOURCES FOR RISK MANAGEMENT IN POST-CUSTOMS CONTROL: THE EXPERIENCE OF POLAND

В останні десятиліття системи управління ризиками (СУР) стали одним із основних інструментів, які використовують митні адміністрації для прискорення та спрощення митних процедур. У багатьох провідних країнах світу митні органи активно використовують СУР на всіх етапах митного контролю, що значно підвищує ефективність процесів та мінімізує ризики незаконного обігу товарів. Система управління ризиками дозволяє митним органам зосередити свої зусилля на потенційно небезпечних операціях, скорочуючи при цьому час перевірки для вантажів із низьким рівнем ризику. Основні етапи, на яких застосовуються такі системи, включають: попереднє інформування (pre-clearance), митне оформлення (clearance) та контроль після випуску (post-clearance).

Попри важливу роль управління ризиками на всіх етапах митного оформлення, все ж на особливу увагу заслуговує етап «контроль після випуску (постмитний контроль)», оскільки світові тенденції останніх десятиліть щодо розвитку

митної справи, зокрема в частині постійного апгрейду СУР, засвідчують зміщення акцентів. На цьому етапі СУР використовується з метою відбору об'єктів ЗЕД для цілей пост-митного контролю, що дає можливість:

- прискорити та вдосконалити форми та методи митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон;
- створити базу даних для надійного застосування інституту Авторизованого економічного оператора;
- сконцентрувати увагу та водночас спрямувати контрольно-перевірочні заходи на найбільш сумнівних суб'єктах і операціях, враховуючи доступність більш широкого спектру інформації після митного оформлення та можливість відстежувати рух товару на внутрішньому ринку тощо.

Для ефективного використання систем управління ризиками у митному контролі, включаючи пост-митний контроль, важливо мати релевантну, актуальну та достовірну інформацію у сфері митної справи, а також забезпечити її повноту. В багатьох країнах світу для цілей управління ризиками створені бази даних / репозитарії / інші ІТ-рішення, які постійно поповнюються актуальною митною інформацією про всі операції, що здійснюються суб'єктами ЗЕД.

У цьому контексті цікавим та таким, що може бути корисним для використання в Україні, є досвід Польщі, оскільки: у цій країні функціонує розвинута митна система, яка ґрунтується на передовій практиці управління ризиками; Польща, як член Європейського Союзу зобов'язана впроваджувати європейські директиви та рекомендації, що забезпечує високий рівень митного контролю; наша країна-сусідка активно застосовує сучасні цифрові технології у сфері аналізу та управління ризиками.

Так, в Польщі використовується широкий спектр джерел митної інформації, яка може бути використана для аналізу та управління ризиками, основні з яких наведені у табл. 1.

Таблиця 1 – ІТ-рішення, що використовуються в Польщі для цілей управління ризиками

Назва	Призначення
1	2
ZISAR	База даних, що призначена для комплексної підтримки процесів управління ризиками в митній службі. Це передбачає: аналіз та оцінку інформації (вибір інформації, яка є важливою для контролю, який здійснюють митники) та проведення детального аналізу (використання даних та ідентифікація їх адресатів) [1]

Продовження таблиці 1

1	2
ZEFIR	Система фінансового обліку та оподаткування / митного оформлення – це інформаційна система, яка підтримує внутрішні фінансові процеси польської митниці: реєстрацію, облік та стягнення митних і податкових зобов'язань [2]
SZPROT	Польська система інтегрованого реєстру суб'єктів господарювання для торгівлі товарами
PUESC	Портал електронних податкових і митних послуг (PUESC) – це IT-портал, який забезпечує обмін інформацією електронними засобами між Національною адміністрацією доходів (KAS) та її клієнтами, які: - зобов'язані сплачувати митні та податкові збори; - беруть участь у переміщенні підакцизних товарів; - реєструють, заповнюють та оновлюють декларації на перевезення вантажів; - беруть участь у торгівлі паливними матеріалами паливом. Обмін інформацією через PUESC відбувається в таких сферах, як: імпорт, експорт і транзит товарів, торгівля підакцизними товарами та легковими автомобілями, перевезення вантажів під системою моніторингу (SENT), статистика торгівлі товарами між країнами Європейського Союзу. Через PUESC суб'єкти ЗЕД подають/надсилають до органу KAS інформацію та документи, зокрема декларації, в електронному вигляді [3]
EORI	Номер EORI – це ідентифікатор, який функціонує виключно для митних цілей, пов'язаних із виконанням митних зобов'язань щодо імпорту та експорту товарів із третіх країн (не членів ЄС) і до них. Номер присвоюється системою реєстрації та ідентифікації суб'єктів господарювання, дійсний на всій території ЄС і використовується як загальний контрольний номер під час роботи з митними органами в будь-якій державі-члені ЄС [4]
Крім того, ведеться робота над запровадженням можливості імпорту даних та налагодженням обміну даними між ZISAR та ZEFIR	

Також, за необхідності отримання додаткової інформації про митні операції митні органи Польщі можуть використовувати й інші джерела інформації, зокрема такі бази даних, як:

EOS – Economic Operator Systems – База даних EORI та авторизованих економічних операторів;

GTP – Generic Trader Portal – Загальний портал трейдерів;

STP – Specific Trader Portal – Спеціальний портал трейдерів;

eAEO-STP – EU eAEO Specific Trader Portal – Спеціальний торговий портал авторизованих економічних операторів Європейського Союзу;

ECIP – European Customs Information Portal Європейський митний інформаційний портал;

SEAP – Single Electronic Access Point – Єдина електронна точка доступу;

SISC – Polish Customs-Tax Information System – Польська митно-податкова інформаційна система;

CDS – Customs Decisions System – Система митних рішень;

CDMS – Customs Decisions Management System – Система управління митними рішеннями;

CRS – Customs Customer Reference Services – Митна довідкова служба.

Використання цих баз даних та IT-рішень дозволяє митним органам Польщі отримувати точну та актуальну інформацію про операції, суб'єктів господарювання та рух товарів, швидше і точніше визначати, які товари потребують поглибленої перевірки, а які можуть бути випущені без затримки та загалом підвищувати прозорість процедур митного контролю.

Отже, в країнах з розвиненими митними системами управління ризиками цей інструмент є ключовим і відіграє провідну роль на всіх етапах митного контролю, зокрема і в пост-митному контролі. Однією з таких країн є Польща, де СУР активно використовуються для покращення процесів митного контролю. Важливим аспектом є використання широкого спектра інформаційних ресурсів, які дозволяють ефективно оцінювати та управляти ризиками, а також визначати форми та обсяги митного контролю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Walka z oszustwami podatkowymi mf wdrozy systemy polfisc i zisar. URL : https://www.podatki.biz/artykuly/walka-z-oszustwami-podatkowymi-mf-wdrozy-systemy-polfisc-i-zisar_16_23932.htm?idKom=0

2. System ZEFIR. URL : https://wrotacelne.pl/Info/english/tax_declarations.htm

3. How it works – information about PUESC. URL : https://puesc.gov.pl/en/uslugi/jak-to-dziala-informacje-o-puesc

4. EORI – obtain an identification number for the import and export of goods. URL : https://puesc.gov.pl/en/uslugi/eori-uzyskaj-numer-identyfikacyjny-na-potrzeby-importu-i-eksportu-towarow

УДК 339.5

Прокопенко Валерія,
д-р екон. наук, професор,
директор ННІ економічної безпеки
та митної справи;
Мельник Олена,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри митної справи та товарознавства,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ОСОБЛИВОСТІ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ АДАПТАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Prokopenko Valeriia,
D. Sc. in Economics, Professor,
Director of the Institute of
Economic Security and Customs;
Melnyk Olena,
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Customs and Commodity Research,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

FEATURES OF CUSTOMS REGULATION IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF EUROPEAN STANDARDS ADAPTATION

The transformation of Ukraine's customs regulatory system towards European standards represents one of the key priorities in the context of European integration. The implementation of new customs mechanisms, adaptation of control procedures, and harmonization of regulatory frameworks not only facilitate international trade but also strengthen Ukraine's position in the global economic environment.

The tariff regulation system in Ukraine demonstrates significant progress in European standards adaptation. According to current legislation, the customs tariff operates based on the Ukrainian Classification of Goods for Foreign Economic Activity. This classification system aligns with the latest revision of the Harmonized Commodity Description and Coding System, facilitating standardized customs statistical systems and simplifying customs clearance procedures. The tariff quota system operates through two primary mechanisms: general quotas administered through a licensing system requiring approval from the relevant authorities, and special quotas with specific conditions and procedures for particular export directions. This framework enables both autonomous quota establishment and implementation within international agreements, ensuring flexible trade regulation aligned with European practices [1; 2].

While tariff measures form the foundation of trade regulation, non-tariff instruments play an equally important role in Ukraine's regulatory framework. Technical barriers include mandatory state standards and technical regulations, with conformity assessment conducted by independent accredited certification bodies. Ukraine's sanitary and phytosanitary measures are implemented through state veterinary and phytosanitary control at border crossing points, ensuring compliance with international food safety and agricultural standards. The licensing system serves as a key mechanism for controlling foreign economic activities, aimed at ensuring safety standards and protecting national economic interests [3; 4].

Specific trade defense measures constitute another crucial component of Ukraine's trade regulation system. These include anti-dumping measures, which can be implemented for a five-year period with possible extension when material injury to national industry is proven. Countervailing measures are applied to subsidized imports that harm domestic producers, while safeguard measures are implemented in response to imports that cause or threaten serious injury to national industry. These measures require thorough investigation procedures, including public hearings and evidence collection, ensuring transparency and compliance with international trade agreements [5].

The adaptation of Ukraine's customs system to European standards encompasses several key transformations. The harmonization of customs tariffs and goods classification represents a fundamental step. This harmonization facilitates more efficient international trade operations and ensures compatibility with European statistical systems [1; 2].

The transformation of control and verification systems introduces enhanced mechanisms for goods origin verification, including electronic documentation submission and digital signature certification. The verification process incorporates

multiple layers of control, from basic documentation checks to additional verification mechanisms through shipping specifications, compliance certificates, and export customs declarations. The system's effectiveness is supported by institutional cooperation between customs and law enforcement authorities [3; 4].

Environmental requirements represent a crucial aspect of European standards adaptation. Ukraine is advancing towards the implementation of carbon border adjustment mechanisms, developing comprehensive systems for emissions accounting and verification. Environmental control extends to transportation emissions monitoring, compliance with EU ecological standards, and enhanced packaging requirements. The system encompasses provisions for minimal environmental impact in packaging, technical compliance, and recycling capabilities. Furthermore, it incorporates international standards for hazardous waste transportation and handling, demonstrating alignment with global environmental protection practices [2; 3].

Therefore, the analysis demonstrates that Ukraine's customs regulation system is undergoing significant transformation in alignment with European standards. The implemented changes encompass various interconnected aspects, particularly tariff regulation modernization, enhancement of non-tariff instruments, and environmental standards adaptation. The harmonization of customs procedures, including both tariff and non-tariff measures, represents substantial progress in European integration processes. The established mechanisms for trade defense and control systems demonstrate Ukraine's commitment to effective trade relations while protecting national economic interests. Furthermore, the introduction of environmental requirements and verification systems aligns with global environmental protection trends. These developments indicate Ukraine's advancement in the implementation of European customs standards and its integration into the international trading system.

REFERENCE LIST

1. Regional Convention on Pan-Euro-Mediterranean preferential rules of origin (PEM Convention) (2017, April 14), international agreement ratified by Law of Ukraine No. 2187-VIII dated 08.11.2017, effective for Ukraine since 01.02.2018. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_006-16#Text (accessed: 11.11.2024).

2. Pro Mytnyi taryf Ukrainy [On the Customs Tariff of Ukraine], Law of Ukraine No. 2697-IX, current version (2022, October 19). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, 30–45, 113. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-20#Text (accessed: 11.11.2024).

3. Pro tekhnichni rehlamenty ta otsinku vidpovidnosti [On Technical Regulations and Conformity Assessment], Law of Ukraine No. 124-VIII, current version (2024, January 1). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, 14, 96. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-19#Text (accessed: 11.11.2024).

4. Pro derzhavnyi kontrol za dotrymanniam zakonodavstva pro kharchovi produkty, kormy, pobichni produkty tvarynnoho pokhodzhennia, zdorovia ta blahopoluchchia tvaryn [On State Control of Compliance with Legislation on Food Products, Feed, Animal By-Products, Animal Health and Welfare], Law of Ukraine No. 2042-VIII, current version (2023, December 31). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, 31, 343. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19#Text (accessed: 11.11.2024).

5. Pro zakhyst natsionalnoho tovarovyrobnyka vid dempinhovoho importu [On Protection of National Producer Against Dumped Imports], Law of Ukraine No. 330-XIV, current version (2023, December 31). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, 9–10, 65. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-14#Text (accessed: 11.11.2024).

УДК 339.5

Ручка Євгеній,
здобувач вищої освіти
групи ММБ-21-1
Науковий керівник:
Борса Вадим,
д-р філософії з економіки,
доцент кафедри митної справи та товарознавства,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ ЗАГРОЗИ МИТНІЙ БЕЗПЕЦІ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВИКЛИКИ

Ruchka Yevgenii,
student of group MMB-21-1
Supervisor:
Borsa Vadim,
Ph.D. in Economics, Associate Professor
of the Department customs and commodity,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

TRANSNATIONAL THREATS TO CUSTOMS SECURITY: CURRENT TRENDS AND CHALLENGES

Глобалізація світової економіки, лібералізація торговельних режимів та інтеграція національних ринків за останні десятиліття суттєво ускладнили завдання забезпечення митної безпеки. Відкриття кордонів, збільшення обсягів міжнародних вантажних і пасажирських перевезень, розвиток електронної комерції створили сприятливі умови для транснаціональних злочинних угруповань, які адаптують свої схеми контрабанди та незаконної торгівлі до нових реалій.

Однією із ключових загроз є незаконний обіг наркотичних засобів та психотропних речовин. За даними Управління ООН з наркотиків та злочинності, глобальний ринок наркотиків оцінюється в понад $300 млрд на рік, при цьому основні шляхи їх трафіку пролягають через митні кордони. Контрабанда зброї та боєприпасів також залишається серйозним викликом, особливо з огляду на

загрозу тероризму та збройних конфліктів у різних регіонах світу. Крім того, митні органи стикаються з проблемами незаконного ввезення культурних цінностей, дикої природи, токсичних відходів тощо.

Не менш небезпечним є використання міжнародних ланцюгів поставок для фінансування терористичної діяльності. Зловмисники вдаються до різноманітних схем, таких як контрабанда готівки, зловживання системами переказу коштів, заниження митної вартості товарів тощо. За оцінками Групи з протидії фінансуванню тероризму (FATF), щорічні обсяги коштів, які спрямовуються на фінансування тероризму, сягають $10 млрд [1].

Окремо слід виділити проблему митного шахрайства, яке завдає значних економічних збитків як національним бюджетам, так і легальному бізнесу. Найпоширенішими схемами є: заниження митної вартості товарів, приховування товарів під виглядом менш оподатковуваних позицій, незаконне використання митних пільг та преференцій. За даними Європейської комісії, щорічні втрати бюджету ЄС від митного шахрайства сягають €50 млрд [2].

Зазначені транснаціональні загрози значно ускладнюють роботу митних служб, вимагаючи постійної модернізації інструментів та підходів до митного контролю. Традиційні методи, засновані на суцільному огляді вантажів, вже не забезпечують належного рівня безпеки в умовах стрімкого зростання обсягів торгівлі. Водночас використання лише технологічних рішень, без належної координації та обміну даними між компетентними органами, також не гарантує ефективного виявлення та протидії транснаціональним загрозам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Огляд практики Суду справедливості Європейського Союзу. URL : https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/Oglyad_Sud_ES_01_2024.pdf

2. Митне регулювання в ЄС та Україні: порівняльно-правове дослідження : науково-практичний посібник / Мароха В., Олійник Н., Омельченко О., Полонський О., Ропотан О. ; за наук. ред. А. В. Мазура. К. : ТОВ «Ніка-Прінт», 2005. 832 с.

УДК 339.5

Сагайдак Ірина,
канд. техн. наук, доцент,
доцент кафедри митної справи
та товарознавства,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

СВАМ ЯК ТОРГОВЕЛЬНИЙ БАР'ЄР У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ

Sahaidak Iryna,
PhD in Technical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
Customs and Commodity Science,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

CBAM AS A TRADE BARRIER IN INTERNATIONAL TRADE

У грудні 2019 року Європейська комісія представила ідею Механізму прикордонного вуглецевого коригування (Carbon Border Adjustment Mechanism, CBAM) як частину Європейського зеленого курсу – механізму, який стимулюватиме виробників знижувати вуглецеву інтенсивність продукції та сприятиме скороченню викидів парникових газів на 55% від рівня 1990 року вже в цьому десятилітті. До 2050 року Європа має стати першим кліматично нейтральним континентом при збереженні конкурентоспроможності європейських підприємств. Пілотна фаза CBAM розпочалася у жовтні 2023 року. На першому етапі механізм не накладає фінансових зобов'язань, але вимагає від компаній-імпортерів звітувати про викиди. Таким чином, виробники зобов'язані надавати своїм партнерам у ЄС інформацію про вуглецевий слід товарів, що імпортуються. А з 2026 року планується запровадження «вуглецевого мита» для компаній, що експортують товари до ЄС [1; 2].

CBAM може принести користь у боротьбі зі зміною клімату, проте ефективність та успіх цього механізму залежать від зваженого підходу та міжнародної співпраці. CBAM має певні ризики та виклики для економік, компаній і міжнародних торгових відносин (табл.).

Таблиця – Ризики та виклики CBAM для економік, компаній і міжнародних торгових відносин

Загроза протекціонізму	CBAM може стати інструментом для захисту внутрішнього ринку ЄС від зовнішньої конкуренції, що призведе до нових торговельних бар'єрів та конфліктів, особливо з країнами, що розвиваються
Вплив на країни з високим рівнем викидів	Для експортерів з країн, де менше уваги приділяється декарбонізації, CBAM може стати значною перешкодою. Вони можуть стикнутися з додатковими витратами на експорт до ЄС, що може вплинути на конкурентоспроможність продукції
Адміністративні складнощі	Запровадження та контроль CBAM вимагає створення складної системи обліку викидів вуглецю, що може стати фінансовим і адміністративним тягарем для компаній, особливо для малого та середнього бізнесу
Загроза «витоку капіталу»	Компанії можуть перенести виробництво в регіони з меншими екологічними регулюваннями, щоб уникнути додаткових витрат, пов'язаних з CBAM, що лише збільшить загальний обсяг викидів вуглецю в глобальному масштабі
Складнощі адаптації для країн-сусідів ЄС	Країни, що є сусідами ЄС і мають тісні економічні зв'язки, можуть зазнати найбільших економічних втрат від CBAM. Вони вимушені будуть адаптуватися до нових вимог, що вимагає значних інвестицій у технології зниження вуглецевих викидів
Правові ризики	Деякі країни можуть оскаржити CBAM в рамках СОТ, вважаючи його несправедливим торговельним бар'єром, що може створити нові правові конфлікти та невизначеність у міжнародній торгівлі

Джерело: складено автором на основі [1; 2].

Спочатку механізм буде застосовано в обмеженій кількості економічних секторів – таких як енергетика, цемент, сталь, алюміній і добрива, тобто в галузях, які виробляють найбільші обсяги парникових газів і мають ризик «витоку вуглецю».

Для України CBAM може стати бар'єром у міжнародній торгівлі. За даними GMK Center [3], запровадження в ЄС вуглецевого податку з 2026 року призведе до економічних втрат для України, орієнтованої на експорт. Через блокування морських портів під час війни основним торговельним партнером України став Євросоюз (за 6 місяців 2024 року українські компанії експортували до ЄС 56,2% товарів). Проте введення CBAM створить додаткові перешкоди для українських експортерів до ЄС.

У 2023 році експорт українських товарів, що підпадають під дію CBAM, становив $3,6 млрд, з яких 93% припадало на продукцію чорної металургії. У 2026 році (перший рік повного запровадження CBAM) втрати експорту можуть сягнути $202 млн. А у 2030 році цей показник може скласти $1,4 млрд, попереджають аналітики. У період з 2026 по 2030 рік загальні втрати експорту можуть

перевищити $4,6 млрд. Під дію екологічного податку може потрапити 15-17% українського експорту до ЄС. Після 2030 року Україна може повністю припинити експорт цементу, добрив, чавуну, квадратної заготовки та сортового прокату [3].

Таким чином, екологічне мито CBAM може суттєво погіршити стан української економіки. Сплата екологічного мита на загальних умовах призведе до остаточної втрати конкурентоспроможності українськими виробниками. У зв'язку з цим уряд має розпочати переговори щодо приєднання до CBAM на особливих умовах: подавати звітність без сплати мита, посилаючись на форс-мажорні обставини, зумовлені війною, які передбачені європейським законодавством.

Збитків можна уникнути, якщо вчасно розпочати переговори з ЄС, оскільки закон про CBAM містить положення, яке дозволяє країнам отримати пільги від сплати податку за форс-мажорних обставин. З огляду на повномасштабну війну, Україна має всі підстави звернутися до ЄС із проханням про відстрочку у цьому питанні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. CBAM – що це таке? URL : https://www.gpee.com.ua/news_item/807

2. Білозерова Л. Вуглецеве мито: Україна має погодити плани відновлення з потребами довкілля. URL : http://surl.li/xcuqmy

3. Глущенко А. Через CBAM Україна може втратити $4,6 млрд експортного доходу у 2026–2030 рр. *GMK Center.* URL : http://surl.li/cbvpnn

УДК 339.543

Слободян Вікторія,
науковий співробітник
відділу розвитку митної справи
НДІ фінансової політики,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ХАРАКТЕРИСТИКА СПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МИТНИХ І ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЩОДО ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДІ

Slobodian Victoria,
Researcher of the Department
of Development of Customs Affairs,
Research Institute of Financial Policy,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

CHARACTERISTICS OF JOINT ACTIVITIES OF CUSTOMS AND LAW ENFORCEMENT AUTHORITIES REGARDING ISSUES OF PREVENTION AND DETERMINATION OF SMUGGLING

Активний розвиток та розширення транснаціональних злочинних організацій продовжують становити загрозу для глобальних комерційних і фінансових систем, оскільки вони постійно заробляють на економічній глобалізації та інтеграції, а також на технологічних прогресах, в таких як електронна торгівля, електронні операції з валютою та інші операції [1; 2]. Тому й народжується головна мета взаємодії митних та правоохоронних органів – це зменшення загроз як в національній, так і в глобальній безпеці з прямими наслідками для громадського здоров'я, безпеки та економічної стабільності.

У відповідь на загрозу, яку створюють злочинні мережі, правоохоронні органи, такі як митні служби та національні поліцейські агенції (тобто митниця та поліція), мають працювати в унісон, щоб перервати транснаціональну злочинну діяльність, спрямовану на митні та фінансові інфраструктури. Виклик, який створює організована злочинність через національні кордони, вимагає не

лише покращення координації між митними та поліцейськими службами, але й більш повного розуміння юрисдикції, досвіду та унікальних здібностей обох структур.

Останніми роками зростає потреба у посиленні спільних зусиль митниці та поліції, усвідомлюючи той факт, що обидві структури мають спільні цілі дотримання законодавства та правозастосування в рамках покладених на них завдань. Всесвітня митна організація та INTERPOL взяли на себе провідну роль у цьому питанні, ухваливши Меморандум про взаєморозуміння в 1998 році, який нещодавно було доповнено кількома новими типами операційних домовленостей та форм співпраці. Однак, незважаючи на те, що міжнародна співпраця між митницею та поліцією виявилася конструктивною та плідною, на національному рівні залишаються проблеми, пов'язані з дублюванням мандатів та цілей [1].

Відсутність узгоджених інструментів щодо співпраці митниці та поліції призвела до розбіжностей у національних практиках, які в деяких випадках відзначаються високим рівнем співпраці, а в інших характеризуються дуже слабкою взаємодією. В останньому випадку відносини часто супроводжуються неефективністю дій. Однак, можливо покращити координацію між обома організаціями шляхом прийняття простих та взаємоузгоджених ключових компонентів.

У країнах, де митниця має високий рівень повноважень у сфері правоохоронної діяльності, і зазвичай діє як поліцейський орган на кордоні та виконує пов'язані з кордоном правоохоронні завдання напівнезалежним, якщо не повністю незалежним способом (наприклад, US ICE/HIS, German ZKA та ін.) [1]. В інших випадках, поліція часто поділяє взаємні обов'язки з митницею, особливо коли йдеться про транскордонну злочинність (організована злочинність, відмивання грошей, злочини, що пов'язані з тероризмом тощо).

У багатьох країнах митниця має певний рівень слідчих повноважень і уповноважена проводити прості адміністративні розслідування [2]. Однак найчастіше найсерйозніші митні правопорушення розслідуються поліцією та/або іншими компетентними правоохоронними органами, оскільки митниця не має повноважень, необхідної підготовки або ресурсів для проведення ширшої правоохоронної / розслідувальної діяльності. Саме в цій ситуації життєво важлива тісна співпраця між митницею та поліцією, оскільки остання неминуче є частиною процесу контролю за кордоном (тобто митниця має мандат на затримання та арешт товарів або транспортних засобів, а поліція має мандат на виконання кримінального права).

На іншому кінці спектру є обмеженні випадки, коли митні адміністрації не мають жодних правозастосовних повноважень і в яких порушення та випадки невідповідності передаються поліції для розслідування за дорученням. У цих

випадках роль митниці у правозастосуванні полягає у виявленні невідповідності та проведенні прикордонних вимог. У цьому випадку також потрібна тісна співпраця між митницею та поліцією, щоб досягти кращих результатів у забезпеченні громадської безпеки [1; 2].

Крім того, під час контролю за транскордонним переміщенням на митницю часто покладається відповідальність за виконання діяльності від імені інших національних міністерств або відомств. Ця роль, яка постійно зростає, разом із зростанням транскордонної торгівлі та розвитком нових технологій і методів, що використовуються в торгівлі людьми та комерційному шахрайстві, призвела до запровадження та розвитку управління ризиками та визначення адресності в митних операціях. Потреба в ретельному аналізі ризиків також актуальна для поліції, оскільки це дозволяє ідентифікувати тенденції та закономірності злочинної діяльності. Цей процес зрештою допомагає визначити розгортання ресурсів у те, шо представляє вищий ризик. У зв'язку з цим зростаюча кількість митних адміністрацій реорганізовує функції своїх підрозділів, що призвело до створення спеціальних центрів оцінки / цільового визначення ризиків для забезпечення кращої торгівельної діяльності [1; 3]:

- управління та злиття інформації;
- застосування узгодженого на національному рівні підходу до оцінки ризиків та цільового визначення;
- координація розвідувально-оперативної діяльності;
- здатність цілісно управляти ризиками правозастосування через кордон.

У деяких країнах поліцію запросили приєднатися та працювати в таких новостворених центрах [2]. Це дозволило краще планувати, координувати та швидко реагувати на усі дії, що загалом сприяє більш ефективному та рентабельному досягненню мети щодо загальнодержавного управління кордоном. Враховуючи усе вище сказане, можна виділити такі спільні ознаки спільної діяльності митниці та поліції:

- спільний аналіз ризиків і орієнтування;
- спільні заборони;
- спільна оперативна діяльність;
- операції спільної контрольованої поставки товарів та руху фінансових потоків тощо.

Отже, для підвищення сутності та рівня співпраці між митницею та поліцією, необхідно щоб дані організації брали активну участь у спільній діяльності, дозволяти кожній стороні отримувати глибшого розуміння методів і особливостей одна одної, створити спільну рутину та звички між організаціями, які

мають важливе значення для скоординованого та ефективного підходу до операційної діяльності. Такі регулярні спільні заходи стануть звичним явищем та вважатимуться стандартною операційною процедурою для сприяння досягненню найвищого рівня громадської та національної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. CUSTOMS-POLICE COOPERATION HANDBOOK. URL : https://cites.org/sites/default/files/eng/prog/enforcement/CustomsPoliceCoopHandbook_EN_LR.pdf (дата звернення: 06.07.2024).

2. Гуцул І. А. Митна політика зарубіжних держав : навч. посіб. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 198 с.

3. Ченцов В. В. Особливості державного управління митними органами в Європейському Союзі: структурно-функціональний аналіз. *Теорія та практика державного управління.* 2009. Вип. 2 (25). С. 1–8.

УДК 339.543

Стригун Валерія,
студентка групи МЕБ-21-1
Науковий керівник:
Белінська Яніна,
д-р екон. наук, професор,
професор кафедри економіки
та економічної безпеки
кафедра економічної безпеки
та митної справи,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

МИТНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Strigun Valery,
student of MEB-21-1 group
Scientific supervisor:
Belinska Yanina,
Doctor of Economics, professor,
professor of the Department of Economics
and Economic Security,
Department of Economic Security
and Customs Affairs,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

CUSTOMS SECURITY AS A COMPONENT OF THE ECONOMIC SECURITY OF THE STATE

Митна безпека є важливою складовою національної економічної безпеки, яка сприяє збереженню стабільності та керованості економічних процесів всередині країни. Сучасна глобалізація та зростаючий обсяг міжнародної торгівлі створюють нові виклики для митних органів, які стають першою лінією оборони проти нелегальної торгівлі, контрабанди та економічних злочинів. Митна система забезпечує захист економічних інтересів держави, а також сприяє стабільним надходженням до державного бюджету.

Митна безпека не лише виконує контрольні функції, а й виступає інструментом впливу на конкурентоспроможність внутрішнього ринку, підтримуючи національного виробника та забезпечуючи захист економічної стабільності.

Основні функції митної безпеки

Митна безпека виконує декілька важливих функцій, спрямованих на забезпечення захисту економіки держави:

1. **Запобігання незаконному ввезенню товарів**. Митні органи контролюють рух товарів через кордон з метою попередження контрабанди та інших порушень митного законодавства.

2. **Контроль за дотриманням митних платежів**. Окрім забезпечення легальності операцій, митна служба збирає мита, акцизи та податки, що є важливим джерелом поповнення державного бюджету.

3. **Захист внутрішнього ринку**. За допомогою митних інструментів, держава регулює обсяги імпорту, захищаючи національних виробників від надмірної конкуренції з боку іноземних компаній.

4. **Боротьба з контрафактною продукцією**. Митні органи також працюють над запобіганням поширенню контрафактних товарів, які можуть загрожувати здоров'ю громадян або порушувати права інтелектуальної власності.

Митна політика як інструмент забезпечення безпеки

Ефективна митна політика є ключовим інструментом у забезпеченні митної безпеки. Вона включає тарифні та нетарифні методи регулювання, які сприяють захисту національного ринку, стимулюванню експорту та підтримці внутрішньої економіки.

Тарифні методи охоплюють встановлення митних ставок, що залежить від стратегічних інтересів держави: високі мита на імпорт можуть зменшити потік певних товарів, тоді як низькі тарифи можуть сприяти розвитку певних галузей економіки.

Нетарифні методи передбачають встановлення квот на імпорт окремих товарів, обмеження або повну заборону ввезення певних категорій продукції. Це дозволяє державі захищати вітчизняного виробника, зберігаючи стабільність внутрішнього ринку.

Таблиця 1 – Основні функції та інструменти митної безпеки

Функції митної безпеки	Інструменти забезпечення
Запобігання незаконному переміщенню товарів	Контроль товарообігу через державний кордон, виявлення контрабанди
Контроль за дотриманням митних платежів	Збір мит, акцизів, податків на імпортно-експортні операції
Захист внутрішнього ринку	Тарифне та нетарифне регулювання, встановлення митних ставок, квотування
Протидія контрафактним товарам	Співпраця з правоохоронними органами, перевірка документів та походження товарів

Вплив митної безпеки на економіку

Митна безпека відіграє важливу роль у розвитку та підтримці економіки держави. Від ефективності її роботи залежать фінансові надходження до бюджету, підтримка національного виробника, а також зниження економічних ризиків.

1. **Забезпечення стабільних доходів до бюджету**. За рахунок збору митних платежів держава отримує значну частину фінансових ресурсів, що сприяє фінансовій стабільності та інвестиціям у соціальні та економічні проєкти.
2. **Захист від нелегального імпорту**. Ефективний контроль за кордоном дозволяє уникнути надходження на ринок контрабандних або неякісних товарів, що забезпечує стабільність внутрішньої економіки.
3. **Підтримка національного виробника**. Митні заходи, спрямовані на обмеження імпорту, створюють більш сприятливі умови для розвитку внутрішнього виробництва та стимулюють економічне зростання.

Виклики та перспективи розвитку митної безпеки

Одним із головних викликів для митної безпеки є постійно зростаюча складність економічних процесів, пов’язана з глобалізацією та розвитком цифрових технологій. Необхідно враховувати наступні аспекти:

- **Інтенсифікація міжнародної торгівлі**. Постійний ріст обсягів міжнародної торгівлі потребує модернізації митної інфраструктури та автоматизації процесів.
- **Захист від кіберзлочинів**. Розвиток цифрових технологій у торгівлі створює ризики кіберзлочинності, що вимагає впровадження нових підходів до забезпечення митної безпеки.

Висновок. Митна безпека є стратегічно важливою складовою економічної безпеки держави, яка спрямована на захист економічних інтересів, стабільність внутрішнього ринку та забезпечення фінансових ресурсів для розвитку держави.

Ефективна митна політика та належний контроль за зовнішньоекономічною діяльністю дозволяють мінімізувати ризики, пов'язані з контрабандою та економічними злочинами, що, в свою чергу, сприяє економічному зростанню та зміцненню національної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дехтяр Н. А., Дейнека О. В. Фінансово-економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення / у кн.: Стратегії економічного розвитку: держава, регіон, підприємство : колективна монографія : у 2 т. / за заг. ред. К. С. Шапошникова та ін. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2015.

2. Руда Т. В. Сутність та структуризація економічної безпеки. URL : http://dndims.com/upload/files/custom_security_1-2_2012.pdf

3. Разумей М. Зовнішньоторговельна безпека держави: управлінський аспект. *Державне управління та місцеве самоврядування* : зб. наук. пр. 2010. № 2 (5). С. 18−26.

4. Мазур А. В. Економічна безпека держави: погляд крізь призму митного контролю. *Lex Portus.* 2016. № 2. С. 87–100. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/LP_2016_2_10

УДК 351

Теребейчик Юлія,
студентка групи ММБ-21-1,
кафедра митної справи та товарознавства;
Іщук Михайло,
старший викладач
кафедри митної справи та товарознавства,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

СТАТУС АВТОРИЗОВАНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ОПЕРАТОРА В МИТНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Terebeichyk Yuliia,
student of group MMB-21-1 Department of Customs and Commodity Research;
Ishchuk Mykhailo,
senior lecturer Department of Customs and Commodity Research,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

STATUS OF AUTHORIZED ECONOMIC OPERATOR IN THE CUSTOMS LEGISLATION OF UKRAINE

Дослідження статусу авторизованого економічного оператора (АЕО) є актуальним через необхідність підвищення ефективності та безпеки митних операцій на тлі зростання обсягів міжнародної торгівлі. Впровадження статусу АЕО значно спрощує митне оформлення, що стимулює сталий економічний розвиток і сприяє інтеграції України в сучасну глобальну економічну систему. Це дозволяє національним та міжнародним компаніям зменшувати витрати часу та ресурсів на торгові операції, водночас підвищуючи надійність і безпеку, що позитивно впливає на міжнародну позицію країни.

Питання АЕО досліджували такі науковці, як Алексеєнко О., Бережнюк І., Брендак А., Коросташова І., Кузьменко І., Мельничук Т., Несторишен І., Острікова Т., Шевченко Ю., які аналізували статус АЕО, його практичну реалізацію, вплив на митну політику та економічну безпеку тощо.

Міжнародно-правове регулювання АЕО базується на стандартах Всесвітньої митної організації (ВМО), зокрема на «Рамкових стандартів безпеки та полегшення всесвітньої торгівлі» (2005), які сприяють ефективності митних процедур [1]. Багато країн впровадили свої власні програми АЕО, пристосовуючи міжнародні стандарти до специфіки національних умов. У митному співтоваристві ЄС концепція АЕО з'явилася в 1992 році, а в 2016 році Європейська комісія розробила «Керівні принципи АЕО», що регулюють умови отримання статусу АЕО, його особливості, переваги, взаємне визнання, критерії, процес отримання, співпрацю країн у обміні інформацією та рекомендації з моніторингу. В Україні інститут АЕО введено Митним кодексом у 2012 році. Перший АЕО з'явився у 2021 році, надавши українським підприємствам можливість отримувати статус і користуватися пільгами.

Згідно з п. 1 ч. 1 ст. 4 Митного кодексу України, авторизований економічний оператор – це «підприємство, якому митними органами надано авторизацію АЕО згідно з цим Кодексом» [2]. Статус АЕО надається підприємствам-резидентам, що беруть участь у міжнародному ланцюгу постачання (виробники, експортери, імпортери, перевізники тощо) і відповідають певним критеріям. АЕО може отримати авторизацію для спрощень (АЕО-С) або для підтвердження безпеки та надійності (АЕО-Б), або ж обидві. Авторизація АЕО дійсна по всій Україні, а підприємства, що мають цей статус, отримують спрощення у митному контролі та переваги, зазначені у ст. 13 МК України [2].

За словами Ларіонова Н. і Рокіщука І., для багатьох українських компаній складнощі у здобутті статусу АЕО виникають через строгі вимоги, серед яких дотримання законодавства, відсутність кримінальної відповідальності, ефективний бухгалтерський облік, стійкий фінансовий стан і стандарти безпеки (для АЕО-Б) [3]. Відповідні компанії отримують переваги, серед яких пріоритетне проходження митних формальностей, зменшення обсягу контролю ризиків, спеціальні смуги руху в пунктах пропуску, використання національного логотипа АЕО, а також сповіщення про митний огляд, що є цінним для планування.

Акредитація АЕО-С відкриває доступ до спеціальних спрощень, серед яких загальна фінансова гарантія, спрощене декларування і процедура випуску за місцезнаходженням, тоді як АЕО-Б надає можливість самостійного накладення пломб спеціального типу. Для деяких спрощень потрібні попередні дозволи, що вимагає послідовного отримання відповідних акредитацій [4].

Інститут АЕО підвищує безпеку ланцюгів постачання, зменшуючи навантаження на митні органи та підвищуючи ефективність, дозволяючи зосередитися на ризикованих операціях. Це знижує ризики контрабанди, зміцнює економічну безпеку держави. Україні варто укладати угоди про взаємне визнання

АЕО з іншими країнами, що сприятиме довірі до українських підприємств на міжнародній арені й відкриє нові можливості для економічного зростання.

Загалом, впровадження АЕО в митному законодавстві України, особливо в контексті євроінтеграції, є ключовим чинником у формуванні привабливого і стабільного ділового середовища. Це підвищує конкурентоспроможність українських компаній на глобальному ринку, стимулюючи економічне зростання країни та сприяючи розвитку національного бізнесу в умовах інтеграції до європейської правової та економічної систем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рамкові стандарти безпеки та спрощення міжнародної торгівлі. URL : https://www.wcoomd.org//media/wco/public/global/pdf/topics/facilitation/instruments-and-tools/tools/safe-package/safe-framework-of-standards.pdf

2. Митний кодекс України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text

3. Ларіонов М., Рокіщук І. Авторизований економічний оператор в Україні: VIP-статус при проходженні митних процедур. АО Arzinger. 2024. URL : https://biz.ligazakon.net/analitycs/225901_avtorizovaniy-ekonomchniy-operator-v-ukran-vip-status-pri-prokhodzhenn-mitnikh-protsedur

4. Ларіонов М., Наумова В. Статус авторизованого економічного оператора в Україні: кому і для чого? АО Arzinger. 2024. URL : https://biz.ligazakon.net/analitycs/205264_status-avtorizovanogo-ekonomchnogo-operatora-v-ukran-komu--dlya-chogo

УДК 351

Тертишник Володимир,
д-р юрид. наук, професор;
Ченцов Віктор,
д-р наук з держ. упр., професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
голова вченої ради, перший проректор,
Університет митної справи та фінансів,
м. Дніпро, Україна

ДОКТРИНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНИХ ІНТЕРЕСІВ

Tertyshnyk Volodymyr,
Doctor of Law, Professor;
Viktor Chentsov,
Doctor of Science in Public Administration, Professor,
Honored Worker of Science and Technology of Ukraine
Chairman of the Academic Council,
First Vice-Rector,
University of Customs and Finance,
Dnipro, Ukraine

DOCTRINAL ISSUES OF CUSTOMS POLICY AND ENSURING THE STATE INTERESTS

В нашій країні набула загрозливих для безпеки держави обертів економічна злочинність, вивезення за межі держави та офшоризації накопичених капіталів, корупція, неефективність митної політики.

Проблеми протидії цих тенденціям, які отримують широку увагу науковців, [1-14] мають вирішуватись системно в комплексі інтегративних заходів політичного, наукового, просвітницького, правового, організаційного та економічного характеру.

Митне законодавство накопичує багато недоліків як щодо стратегії митної політики, так і щодо юридичної визначеності регламентованих процедур та практики їх реалізації.

Митна політика має бути стратегічно виваженою і економічно ефективною. Наразі є проблеми стратегії протидії контрабанді.

Контрабанда (італ. contrabando, від contra «проти» і bando «урядовий указ») – незаконне переміщення з території держави чи на територію держави товарів чи інших матеріальних цінностей, об'єктів стратегічного чи військового значення, або заборонених в обігу чи до переміщення об'єктів.

При цьому помітна відсутність державницької як стратегії протидії контрабанді та захисту державних інтересів, так і стратегії діяльності митних органів. Час від часу в ЗМІ керівники правоохоронних органів з гордістю звітують про затримання контрабандистів сигаретних виробів. Наприклад, затримують «з поличним» громадян України, які здійснюють спробу вивезти і реалізувати сигарети в європейських країнах. Виникає питання, настільки такі дії є суспільно небезпечними. *По-перше*, з України вивозиться товар, який тут є в надлишку, який є не тільки безкорисним, а й шкідливим для здоров'я населення, адже куріння – шкода здоров'ю. *По-друге*, замість реалізованого за кордоном непотрібу, в державу ввозяться результати його реалізації - валютні цінності, чим фактично громадянами України здійснюється само інвестиційна діяльність. По суті описаними діями здійснюється суспільно-корисна робота, за яку, на жаль, законодавство передбачає відповідальність, а митні органи витрачають бюджетні кошти, на протидію такій діяльності.

Криміналізації мають бути здійснені дії, які однозначно носять суспільно шкідливий характер та наносять загрозу інтересам держави. Це може бути незаконне вивезення валюти, дорогоцінних металів, творів мистецтва, інтелектуальної власності тощо. Для реалізації виваженої стратегії в митній справі потрібно доктринальне переосмислення існуючих проблем та удосконалення законодавства.

Концепт контрабанди, як переміщення через митний кордон, має бути скорегований з огляду на різну суспільну небезпечність різних форм такого переміщення в залежності від стратегічної цінності чи шкідливості об'єктів переміщення: а) заборона вивезення стратегічно важливих об'єктів; б) заборона ввезення небезпечних товарів; в) заборона будь-якого переміщення товарів відповідно до міжнародних зобов'язань (зброї, радіоактивних матеріалів тощо).

В аспектах заборони вивезення стратегічно важливих об'єктів, необхідно встановити відповідальність за переміщення за кордон: культурних та історичних цінностей, інтелектуальної власності, інноваційних технологій, патентованих винаходів, дорогоцінних металів, алмазів, брильянтів та іншого дорогоцінного каміння, валютних цінностей, лісу, лісоматеріалів або пиломатеріалів цінних та рідкісних порід дерев, рідкісних тварин та рослин, занесених до червоної книги.

В аспектах заборони ввезення необхідно встановити відповідальність за переміщення із-за за кордону в державу, заборонених внутрішнім законодавством гербіцидів, пестицидів, хворих тварин, а також тютюнових та алкогольних виробів.

В аспектах заборони будь-якої форми переміщення через кордон об'єктів необхідно встановити відповідальність за переміщення через кордон отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів, зброї або боєприпасів, спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, порнографічної продукції.

Важливим аспектом митної політики є протидія контрабанді історичних і культурних цінностей.

Розділ ІІІ КК України доцільно назвати «Посягання на об'єкти культурної спадщини». Для даної глави пропонуються такі моделі норм:

Стаття «Крадіжка об'єктів що мають культурні чи історичну цінність, привласнення або заволодіння такими шляхом зловживання службовим становищем, грабежу та розбою»:

«1. Таємне викрадення об'єктів що мають культурні чи історичну цінність, привласнення, розтрата або заволодіння такими шляхом зловживання службовим становищем, грабежу чи розбою - карається штрафом в шестикратному розмірі викраденого або позбавленням волі на строк від трьох до семи років з конфіскацією майна.

2. Привласнення об'єктів що мають культурні чи історичну цінність шляхом зловживання службовим становищем - карається штрафом в десятикратному розмірі викраденого або позбавленням волі на строк від чотирьох до десяти років з конфіскацією майна та з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до шести трьох років.

3. Заволодіння об'єктами що мають культурні чи історичну цінність, шляхом грабежу та розбою - карається позбавленням волі на строк від шести до дванадцяти років з конфіскацією майна.

4. Крадіжка об'єктів що мають культурні чи історичну цінність, привласнення або заволодіння такими шляхом зловживання службовим становищем, грабежу та розбою, здійснене в особливо великому розмірі - карається позбавленням волі на строк від десяти до дванадцяти років, або довічним ув'язненням, з конфіскацією майна».

Стаття «Контрабанда об'єктів що мають культурні чи історичну цінність»:

«1. Контрабанда об'єктів що мають культурні чи історичну цінність, тобто переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю, - карається позбавленням волі на строк від п'яти до семи років з конфіскацією предметів контрабанди та з конфіскацією майна.

2. Та сама дія, вчинена за попередньою змовою групою осіб або особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею, або службовою особою з використанням службового становища, - карається позбавленням волі на строк від шести до дванадцяти років з конфіскацією предметів контрабанди та з конфіскацією майна».

Додатково в даному розділі мають бути викладені норми, що передбачать відповідальність за «Умисне нищення, руйнування чи псування пам'яток історії та культури» та інші кримінальні правопорушення в сфері охорони культурної спадщини.»

Разом з тим, розвиток сучасних інформаційних та цифрових технологій підкреслює актуальність питань використання штучного інтелекту (ШІ) в протидії злочинності, взагалі, а також в сфері протидії злочинам в митній справі.

Особливі перспективи реалізації цих досягнень мають як раз в сфері застосування митного пост-контролю та протидії офшоризації фінансів. Для ефективної протидії міжнародній економічній злочинності важливо забезпечити правову визначеність та чітку правову процедуру міжнародно-правових механізмів запобігання легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Реалізуючи принцип деполітизації правоохоронних органів, доцільно забезпечити також виважену незалежність митних органів від виконавчої влади, провадити таку процедуру призначення керівників митних органів, та формування кадрового складу митниць, яка давала б йому максимальну незалежність від політичних партій.

Проблема протидії контрабанді та правопорушенням в митній сфері має вирішуватись системно з розв’язанням проблем деофшоризації, розмежування бізнесу і влади та усунення корупційних ризиків, забезпечення ефективної фіскальної та митної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бережнюк І. Г. Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти : монографія. Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2009. 543 с.

2. Митне право : підручник / за заг. ред. О. П. Рябченко, Л. М. Дорофеєвої. Луцьк : Вежа-Друк, 2024. 548 с.

3. Паршин Ю. І., Санакоєв Д. Б., Самойлова С. Ю. Офшоризація та деофшоризація економіки: міжнародний досвід та особливості. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2. С. 293–300.

4. Протидія white-collar crime (інтегративний аналіз, коментар законодавства та пошук шляхів його удосконалення) / Тертишник В. М., Каменський Д. В., Кошовий О. Г., Корнієнко М. В., Тертишник О. І., Ченцов В. В. Шишков С. Є. / під заг. ред. д-ра юрид. наук, професора В. М. Тертишника. Київ : Алерта, 2021. 345 с.

5. Тертишник В. М., Тертишник О. І., Ченцов В. В. Закон України «Про Бюро економічної безпеки України». Науково-практичний коментар. Київ : Алерта, 2022. 290 с.

УДК 658

Ткаченко Сергій,
канд. екон. наук, доцент,
завідувач кафедри митної справи
та товарознавства,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

МОДЕЛЮВАННЯ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ЛАНЦЮГАМИ ПОСТАЧАННЯ

Tkachenko Serhii,
PhD in Economics, Associate Professor,
head of the department of Customs
and Commodity Research,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

MODELING OF SUPPLY CHAIN MANAGEMENT SYSTEMS

Завдання будь-якого ланцюга поставок - забезпечити наявність потрібного товару у потрібній кількості, у потрібному місці та у потрібний час, що дозволяє включити у цикл операційної логістики членів корпорації, покупців та постачальників. Використовуючи аналітичний потенціал, механізми управління динамічними масивами, можна планувати постачання, координувати виробництво, доставку та зберігання товарів.

Головною причиною виникнення ризиків у ланцюгах постачання є проблема невизначеності, що є наслідком:

– стохастичності зовнішнього середовища;

– кладності прогнозування майбутніх подій економічного, політичного, соціального характеру;

– постійної нестабільності економічних та інших процесів (природні явища, технічний прогрес, явища геополітичного характеру тощо);

– недостатності і неповноти інформації через обмеженість ресурсів (фінансових, часу, технічних тощо) суб'єкту господарювання під час прийняття управлінських рішень;

– організаційної невизначеності, що є наслідком приховування об'єктивної інформації з політичних, економічних та інших причин;

– відсутності чіткої мети і критеріїв оцінки функціонування ланцюга постачання.

Це вимагає внутрішньо-організаційної, міжфункціональної координації та контролю товарних, інформаційних, фінансових і правових потоків.

Розвинені механізми обліку витрат по всьому ланцюгу створення доданої вартості дозволяють визначати маржинальний дохід і рентабельність продажів у розрізі різних центрів прибутків, починаючи від компанії в цілому та закінчуючи конкретною угодою та товаром.

Відображення в обліку фактичного руху товарів та коштів, а також їх документальне оформлення може здійснюватися шляхом автоматичного формування ланцюгів операцій за спеціальними шаблонами.

Сучасні технології у трансформації управління ланцюгами постачання дозволяють обробляти та аналізувати величезні обсяги даних з безпрецедентною швидкістю та точністю. У сфері прогнозування попиту алгоритми штучного інтелекту здатні враховувати безліч факторів, включаючи історичні дані продажів, сезонність, економічні показники та навіть дані соціальних мереж, що значно підвищує точність прогнозів. Це дозволяє компаніям оптимізувати рівні запасів, знижуючи ризики як надлишку, так і дефіциту товарів. У логістиці штучного інтелекту використовується для оптимізації маршрутів доставки, враховуючи трафік, погодні умови та інші змінні в реальному часі. Машинне навчання також застосовується для передбачення можливих збоїв у ланцюгу постачання, дозволяючи компаніям вживати превентивних заходів. Крім того, ці технології допомагають у оптимізації виробничих процесів, зменшуючи відходи та підвищуючи ефективність. Важливо відзначити, що ефективність штучного інтелекту та машинного навчання зростає з часом, оскільки системи постійно навчаються на нових даних. Це означає, що компанії, які впроваджують ці технології зараз, отримують довгострокову конкурентну перевагу на глобальному ринку.

В свою чергу, у контексті ланцюгів постачання, блокчейн-технології дозволяють створити єдиний, надійний запис усіх транзакцій та переміщень товарів. Кожна операція в ланцюгу постачання – від виробництва сировини до доставки кінцевому споживачу – фіксується в блокчейні, створюючи повну і незмінну історію продукту. Це значно підвищує прозорість процесів, дозволяючи всім учасникам ланцюга, включаючи споживачів, перевірити походження та автентичність товарів, що особливо важливо для протидії з контрафактною продукцією та забезпечення відповідності етичним та екологічним стандартам.

Аналіз сучасних тенденцій дозволяє виділити кілька ключових напрямків розвитку сучасних підходів до управління міжнародними ланцюгами постачання товарів:

1. Інтеграція та координація всіх елементів ланцюга постачання, що забезпечує ефективний потік інформації, матеріалів та фінансів.

2. Впровадження гібридних «push-pull» моделей, які дозволяють балансувати між ефективністю виробництва та гнучкістю реагування на попит.

3. Використання передових технологій, таких як штучний інтелект, Інтернет речей та блокчейн, для оптимізації процесів та підвищення прозорості.

4. Розвиток партнерських відносин та співпраці між усіма учасниками ланцюга постачання для кращого управління попитом та ризиками.

5. Впровадження принципів сталого розвитку та корпоративної соціальної відповідальності в стратегії управління ланцюгами постачання.

6. Застосування цифрових двійників та віртуальних моделей для оптимізації процесів та прогнозування ризиків.

Але найголовніше – це здатність до постійної адаптації. В умовах, коли зміни стають нормою, а не винятком, компанії повинні бути готовими постійно переосмислювати свої стратегії, впроваджувати інновації та розвивати компетенції своїх працівників.

УДК 339.543-057.212

Цимбалюк Світлана,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри митної справи
та товарознавства;
Калусенко Альона,
здобувачка вищої освіти
навчальної групи ТЕБ-21-1,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ КОНТРАБАНДИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Tsymbaliuk Svitlana,
PhD in Ekonomics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of customs affair and commodity science;
Kalusenko Alyona,
higher education student
of the TEB-21-1 educational group,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

TECHNICAL MEANS OF CUSTOMS CONTROL FOR THE DETECTION OF SMUGGLING: CURRENT STATE AND DEVELOPMENT PROSPECTS

Митний контроль є важливою частиною економічної та національної безпеки України. У контексті зростаючих обсягів міжнародної торгівлі та складності контрабандних схем, використання сучасних технічних засобів митного контролю (далі – ТЗМК) стає вирішальним фактором у виявленні незаконного переміщення товарів.

З позиції забезпечення митної безпеки та дієвості митної і фіскальної політики України важливо контролювати та узаконювати будь-яке переміщення товарів через кордон країни. Особливу важливість контролю акцентуємо за

переміщенням наркотичних й отруйних речовин, зброї, культурних цінностей, які несуть загрозу існуванню як окремо взятого населення, так і суспільства в цілому. При визначені контрабанди ми говоримо про незаконне переміщення, зазначених вище груп товарів, через митний кордон України. Є два основні способи контрабанди – це переміщення через митний кордон України поза митним контролем (поза місцем розташування митниці) або незаконне переміщення товарів з приховуванням від митного контролю.

Незаконне переміщення товарів із приховуванням від митного контролю – це їх переміщення через митний кордон України з використанням спеціально виготовлених сховищ (тайників) та інших засобів та способів, що утруднюють їх виявлення, або шляхом надання одним товарам вигляду інших, або з поданням митному органу як підстави для переміщення товарів підроблених документів чи одержаних незаконним шляхом, чи таких, що містять неправдиві дані [1]. Реально виявити ознаки наявності контрабанди при оперативному митному контролі з дотриманням вимог до культури обслуговування громадян, що перетинають кордон, без використання технічних засобів практично неможливо.

ТЗМК – це комплекс спеціальних технічних засобів, які безпосередньо використовуються митними органами в процесі митного контролю товарів усіх видів, що переміщуються через державний кордон, і призначені для ідентифікації тих товарів, предметів і речовин, які ввозяться та вивозяться заборонено або не відповідає заявленому змісту.

Основними завданнями, які вирішуються за допомогою технічних засобів митного контролю, є: перевірка істинності документів та атрибутів митного забезпечення; контроль об'єктів перевезень, пошук і виявлення предметів контрабанди; ідентифікація об'єктів; забезпечення дізнання та документування у справах про контрабанду; контроль носіїв інформації; візуальне спостереження оперативної обстановки в зонах митного контролю; забезпечення оперативного управління процесом митного контролю; виконання технологічних операцій під час ручного догляду; накладання атрибутів митного забезпечення. До числа технічних та спеціальних засобів, зокрема, відносяться: оглядова рентгено-телевізійна техніка, інспекційно-оглядові комплекси, засоби пошуку, засоби нанесення та зчитування спеціальних міток, інспекційний інструмент, технічні засоби виявлення поверхні, технічні засоби ідентифікації, хімічні засоби ідентифікації, ТЗМК радіоактивних матеріалів та інші.

Використання парку ТЗМК дозволяє значно скоротити час огляду вантажів і підвищити ефективність виявлення нелегальних товарів.

У 2022 році митниця України розпочала активне впровадження інтелектуальних систем відеоспостереження з можливістю розпізнавання номерних знаків та обличь. Це дозволяє оперативно аналізувати підозрілі дії на кордонах та відстежувати рух транспортних засобів.

Системи аналізу ризиків та великих даних (Big Data). Завдяки інтеграції великих баз даних, українська митниця може прогнозувати ризики контрабанди, аналізуючи історію перевезень та інші критичні фактори. Це дозволяє ефективніше відслідковувати підозрілі товари ще на етапі подання митних декларацій [2].

Аналізуючи статистичні показники роботи Державної митної служби, при зростанні кількості виявлених правопорушень, змінюються форми і методи приховування товарів і засобів від митного контролю. У 2022 році митними органами України було виявлено та затримано контрабандних товарів на суму понад 1,2 мільярди гривень. Порівняно з 2021 роком, це на 30% більше, що пов'язано з активним використанням нових технічних засобів контролю [3].

2023 рік показав ще більший приріст: було затримано товарів на 1,8 мільйонів гривень. Найчастіше затримували нелегальне переміщення тютюнових виробів, алкоголю та електроніки.

Завдяки злагодженій роботі фахівців Держмитслужби та оперативників Департаменту боротьби з наркозлочинністю Нацполіції у 2023 році припинено злочинну схему ввезення на митну територію України значної партії електронних сигарет та інших високовартісних товарів з приховуванням від митного контролю, вагою понад 3,5 тони, вартістю 108 млн. грн .

Тільки у 2023 році за результатами протидії контрабанді наркотичних засобів стало виявлення 834 фактів переміщення через митний кордон України наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів (кокаїн – 0,5 кг, 81,3 кг канабіс, 63,7 кг – хімічні наркотичні та психотропні засоби). За даними фактами митницями складено 398 протоколів про порушення митних правил, до правоохоронних органів України направлено 522 повідомлення про протиправні діяння, що містять ознаки злочинів, передбачених Кримінальним кодексом України. Зафіксовано 343 факти незаконного переміщення зброї, боєприпасів, вибухових речовин і спецзасобів [4].

Для підвищення ефективності вітчизняних схем для боротьби з міжнародними контрабандними мережами, необхідно покращити обмін інформацією з митними органами інших країн, тобто **їх інтеграція з міжнародними базами даних, зокрема** Всесвітньої митної організації (WCO)**.**

З метою зменшення корупційних ризиків доцільно у двічі підвищити частку автоматизованих перевірок на кордоні [5].

Розробка та впровадження систем штучного інтелекту для аналізу митних декларацій та визначення ризиків стане ще одним кроком у боротьбі з контрабандою.

Загалом, розвиток технічних засобів митного контролю в Україні демонструє стабільне зростання, що дозволяє країні ефективніше боротися з контрабандою та захищати свою економіку.

Отже, сьогодні ситуація з контрабандою, зазначених вище груп товарів і засобів в Україні, залишається досить складною, оскільки на неї впливає значна кількість факторів, серед яких – насамперед війна в Україні, по – друге врегулювання на законодавчому рівні належного забезпечення митниць сучасними інноваційними ТЗМК задля забезпечення якнайшвидшого підвищення ефективності боротьби з контрабандою.

По – третє, підвищення рівня професійної підготовки працівників митної служби.

Четверте – створення умов для зацікавленості господарюючих суб'єктів в легальному проходженні вантажів і товарів через кордон, завдяки створенню належної правової бази.

По – п'яте, впровадження заходів унеможливлення проявів корупції.

Розвиток технічних засобів митного контролю в Україні дозволяє країні ефективніше протидіяти контрабанді, покращуючи економічну та національну безпеку. Перспективи розвитку, такі як впровадження штучного інтелекту та автоматизація процесів, є важливим кроком на шляху до покращення митної системи в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Василевич В. В., Левченко Ю. О. Запобігання контрабанді наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів. *Аналітично-порівняльне правознавство :* електрон. наук. вид. 2023. Вип. 4. С. 335–339. URL : http://surl.li/upxmai (дата звернення: 20.10.2024).

2. BOC Intensified Anti-Smuggling Efforts in 2022 – Bureau of Customs. Bureau of Customs – Republic of the Philippines, Department of Finance, Bureau of Customs. URL : https://customs.gov.ph/boc-intensified-anti-smuggling-efforts-in-2022/ (дата звернення: 20.10.2024).

3. World Customs Journal – Your complimentary eJournal. URL : https://worldcustomsjournal.org/Archives/Volume%208,%20Number%202%20(Sep%202014)/04%20Basu.pdf (дата звернення: 20.10.2024).

4. Державна митна служба України. Плани та звіти. URL : https://customs.gov.ua/plani-ta-zviti-roboti (дата звернення: 20.10.2024).

5. Державна митна служба України. Статистика та реєстри. URL : https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri (дата звернення: 20.10.2024).

УДК 339.543-047.64:[339.194:663.97]

Цимбалюк Світлана,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри митної справи
та товарознавства;
Полюхович Марія,
здобувачка вищої освіти,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ ЯК БАЗА ВДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ КОНТРАБАНДИ ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ

Tsymbaliuk Svitlana,
PhD in Ekonomics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of customs affair and commodity science;
Poliukhovych Mariia,
higher education student,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

TECHNICAL MEANS AS A BASE FOR IMPROVING CUSTOMS CONTROL OF SMUGGLING TOBACCO PRODUCTS

Сучасні вишукані форми приховування від митного контролю товарів вимагають впровадження витончених форм контролю. Технічні засоби, забезпечуючи оптимальну організацію контролю та управління, стають у сучасних умовах, невід'ємним атрибутом, своєрідною технічною базою розвитку та удосконалення контролю.

Тютюнові вироби можуть належати до контрабандних товарів залежно від їх перевезення та відповідності законодавству. Згідно з митним законодавством України та міжнародними нормами, контрабандою вважається незаконне переміщення товарів через митний кордон з ухиленням від сплати митних платежів або забороною на везення / вивезення певних товарів.

Тютюнові вироби підлягають особливому контролю через високу ставку акцизних зборів та вимоги до маркування. Якщо тютюнові вироби ввозяться або

вивозяться без належного декларування, тобто в обхід митних процедур, вони автоматично підпадають під визначення контрабандних товарів. Фальсифікація акцийних марок або незаконне їх виробництво сприяє тіньовій економіці та підриває економічну безпеку держави. Тому, за встановлення порушень митних або податкових норм, тютюнові вироби розглядаються як об'єкт контрабанди, і відповідні особи можуть підпадати під адміністративну чи кримінальну відповідальність.

В Україні сучасна контрабанда тютюнових виробів вже давно вдосконалила свої попередні класичні форми і сьогодні вона набула ознак однієї з складових економічної злочинності, оскільки для населення, яке проживає у прикордонних регіонах, стала основним джерелом збагачення.

Основна причина поширення нелегальної продукції полягає у стрімкому зростанні податків на тютюнові вироби та відсутності належної протидії з боку держави контрабанді та виготовленню контрафакту. Нелегальний ринок тютюнових виробів, згідно з міжнародним юридичним визначенням, це «виготовлення, імпорт, експорт, продаж та володіння тютюновими виробами, що порушує законодавство» [1].

Виділяють контрабанду сигарет з України (переважно в країни ЄС), а також контрабанду сигарет в Україну. За даними сайту «Ні контрабанді»[2], до повномасштабного второгнення Росії, найбільшим "постачальником" такої продукції була Білорусь, 80% продукції звідти продавали далі в Європу, 20% - продавали в Україні. Ще одним джерелом нелегальних сигарет були підтримувані Росією самопроголошені території: Придністров'я, терористичні утворення в Донецькій і Луганській областях, а також і сама рф.

Саме в сусідніх з рф і ОРДЛО Харківській, Дніпропетровській і Запорізькій областях фіксували майже половину всього обсягу нелегальних сигарет в Україні. Повномасштабна війна суттєво змінила структуру тіньового ринку тютюнової продукції в Україні.

Блокада чорноморських портів та закриття кордонів з Росією і Білоруссю фактично перекрили основні традиційні маршрути контрабанди. Так, частка контрабандних сигарет з Білорусі впала з 45% у 2021 році до 8% у 2022 році [2].

За оцінками БЕБ, з початку повномасштабної війни найчастіше фіксувалися спроби нелегального ввезення тютюнових виробів через кордони з Молдовою, Румунією та Польщею. Частка контрабандних сигарет з Молдови зросла з 17% до 24%, а сигарет з невстановленою країною походження – з 36% до 65%. Тіньовий ринок тютюнової продукції суттєво впливає на стан державного бюджету (таблиця 1).

Таблиця 1 – Втрати бюджету України через нелегальний ринок сигарет

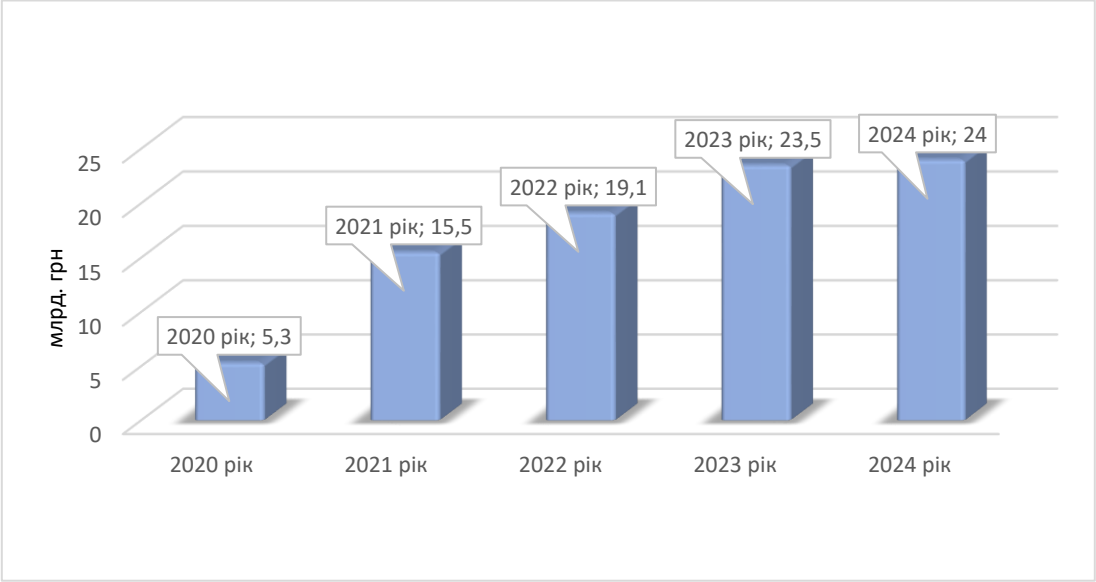

Джерело: виконано авторами за даними [3].

Найбільш ефективними у митній практиці, з виявлення прихованих від митного контролю тютюнових виробів, є на сьогодні мобільні сканери поряд з стаціонарними та пересувними. Цей метод є одним із найпоширеніших, оскільки дозволяє швидко перевірити великі обсяги товарів без відкриття контейнерів. Так, системи Rapiscan завдяки вашій високій роздільній здатності та технологіям автоматичного аналізу зображення, дозволяють здійснити детальну та швидку перевірку багажу, вантажів та контейнерів. Мобільні рентген-апарати, які спеціально призначені для огляду транспортних засобів і можуть виявляти приховані предмети, зокрема сигарети, у шинах автомобілів чи інших прихованих відсіках, забезпечуючи сто відсоткове виявлення контрабанди.

Мобільна рентгенівська система, яка використовується для сканування транспортних засобів, дозволяє митникам швидко перевіряти автомобілі на наявність прихованих товарів, таких як сигарети, за рахунок високої проникності рентгенівського проміння та можливості сканування великих об’єктів. Велика пропускна здатність та висока ймовірність виявлення у систем Nuctech MT1213DE та Rapiscan Eagle M60 (20–40 транспортних засобів на годину), а Smiths Detection HCVM та системи типу Vidisco Guardian (100 транспортних засобів на годину) дозволяють швидко та ефективно перевіряти вантажі, виявляючи незаконні або заборонені предмети за лічені хвилини, сприяючи при цьому безперешкодному проходженню законної торгівлі.

Також можуть застосовуватися детектори запаху тютюну, що дозволяє виявити продукцію навіть при ретельному її приховуванні [4].

Службові собаки тренуються на виявлення запаху тютюнових виробів. Вони можуть ефективно знаходити приховану продукцію у транспортних засобах, багажі пасажирів та інших місцях. Завдяки своїй природній чутливості до запахів, собаки є ефективними помічниками митників у виявленні контрабанди.

Для боротьби з нелегальними товарами в багатьох країнах введено обов'язкове маркування тютюнових виробів. Кожна пачка сигарет має унікальний ідентифікаційний код, що дозволяє відстежити її виробника, дату випуску та легальність походження. Ці коди скануються митниками, що дозволяє швидко перевірити товар на легальність.

Для ефективної боротьби з контрабандою тютюнових виробів митні служби різних країн обмінюються інформацією та координують свої дії. Це допомагає швидше відслідковувати контрабандні ланцюги та запобігати незаконному переміщенню товарів через кордон.

Якщо виникають сумніви щодо якості чи походження тютюнових виробів, проводяться лабораторні дослідження. Вони дозволяють визначити хімічний склад тютюну та виявити, чи відповідає він стандартам, встановленим законодавством. Цей метод застосовується як додаткова міра для підтвердження легальності товару.

Отже, контрабанда тютюнових виробів залишається серйозною загрозою для економіки та здоров'я громадян. Використання комплексного підходу до боротьби з контрабандою, який включає перевірки на кордоні, сучасні технології, електронне маркування та співпрацю з міжнародними організаціями, дозволяє знизити рівень незаконної торгівлі і при цьому рентгенівські сканери мають вирішальне значення для оперативних митних операцій, оскільки вони дозволяють здійснювати безконтактний огляд товарів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Контрабанда. Що це і яка нова відповідальність / Безоплатна правова допомога : вебсайт. 2024. 15 вересня. URL : http://surl.li/gfyqgq (дата звернення: 06.11.2024).
2. Незаконна торгівля сигаретами в Україні / Вікіпедія : вебсайт. URL : http://surl.li/wytyjg (дата звернення: 07.11.2024).
3. Державна митна служба України. Статистика та реєстри. URL : https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri (дата звернення: 20.10.2024).
4. Саварець А. Чи ефективна боротьба з контрабандою сигарет у воєнний час / Економічна правда : вебсайт. 2022. 9 листопада. URL : http://surl.li/dampqd (дата звернення: 08.11.2024).

УДК 342.95

Шевченко Андрій,
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня;
Ковальова Марина,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри фінансового та податкового права
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ПОСТМИТНИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ МИТНИМ РИЗИКАМ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Shevchenko Andrii,
applicant for higher education of the second (master's) level;
Kovalyova Maryna,
Candidate of legal sciences, Associate Professor Associate Professor of Department Financial and tax law,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

POST-CUSTOMS CONTROL AS A TOOL FOR COUNTERING CUSTOMS RISKS IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

Сучасні умови взаємодії та розвитку світового суспільства все більш характеризуються поглибленням міжнародного поділу праці, посиленням інтеграційних процесів світової економіки та розширенням торгівельної спроможності кожної держави. Динаміка змін, яка відбувається у процесах торгівлі та товарообміну на міжнародному ринку зумовлює взаємозалежність економіки кожної держави від зовнішньоекономічної діяльності [1, с. 3–4].

Зовнішньоекономічна діяльність є процесом взаємодії суб'єктів внутрішнього та зовнішнього ринків, що забезпечується обов'язковим проходженням товарів та транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України та їх відповідним митним оформленням. Тому, питання експансії

митних ризиків та спроб незаконного переміщення товарів через митний кордон України шляхом вчинення контрабанди у світовому митному просторі, визначає пріоритетність забезпечення необхідного рівня митної безпеки, яка реалізується шляхом своєчасного виявлення та протидії митним ризикам, як одному з ключових компонентів сприяння захисту економічної безпеки та митних інтересів української держави.

Таким чином, ефективно організований митний контроль, який покликаний попереджати такі суспільно-економічні негативні явища, як порушення митних правил та контрабанда, має здійснювати не лише за використання інструментів та механізмів під час проходження попереднього митного контролю, але й забезпечуватися відповідними процедурами контролю після здійснення зовнішньоекономічної операції. Саме таким невід'ємним елементом забезпечення митної безпеки та митного контролю, є пост-митний контроль.

Відповідно до статті 337 Митного кодексу України, під пост-митним контролем розуміється форма митного контролю, яка здійснюється після завершення митного оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон України та їх випуском у вільний обіг, ключовою метою якого є перевірка правильності виконання митних процедур, дотримання вимог чинного законодавства з питань державної митної справи суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та достовірності даних, наведених у митній декларації та товаросупровідних документах [2]. Поняття пост-митного контролю також визначають науковці Бортнікова М.Г. та Чиркова Ю.Л., які наголошують на розумінні поняття пост-митного контролю крізь призму пост-митного аудиту. Зокрема, що пост-митний контроль є формою митного пост-аудиту, який базується на реалізації аудиторських методів задля перевірки правильності здійснення митних процедур та дотримання їх інформаційної достовірності [3, с. 3].

Отже, пост-митний контроль є невід'ємним компонентом забезпечення митної безпеки, захисту економічних та митних інтересів української держави у процесі здійснення державної митної справи та діяльності митних органів України, оскільки сприяє дозволяє реалізовувати перевірочні заходи не лише в момент митного оформлення товарів та транспортних засобів комерційного призначення, але й після їх митного оформлення.

Особливого значення набуває процедура пост-митного контролю в світлі посиленого курсу української держави на європейську інтеграцію та в процесах адаптації чинного митного законодавства до законодавства Європейського Союзу. В рамках прийнятного Закону України "Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу" №3926-IX від 22.08.2024 року [4], процедура пост-митного

контролю зазнає радикальних змін. Тому, розвинення пост-митного контролю та його уніфікація з митним пост-аудитом вважається доцільним, оскільки єдина, уніфікована система та підходи здійснення контролю суттєво відображатимуться на його якості та ефективності реалізації перевірочних заходів в процесі моніторингу зовнішньоекономічної діяльності суб'єктами господарювання.

Запровадження можливості електронного документообігу та обміну інформацією, зокрема, пришвидшення формування необхідних актів, довідок за результатами пост-митного контролю, в тому числі використанням механізму «Єдиного вікна для міжнародної торгівлі», сприятиме суттєвому скороченню бюрократичних заходів, та є позитивним кроком на шляху змін національної митної системи. Посилення аналізу ризиків та їх своєчасного виявлення на етапі завершення митного контролю та оформлення стимулюватиме суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності до ведення чесного бізнесу та дотримання принципів «відкритості» та «прозорості», підвищення довіри до таких суб'єктів з-боку органів державної влади, яка реалізує державну митну політику [5].

З огляду на те, що будь-які процеси державотворення та реалізації заходів державної політики незалежно від її сфери застосування, зумовлюють необхідність та доцільність ведення статистично-облікової діяльності компетентними органами влади та незалежними громадськими організаціями, доречно проаналізувати наведені статистичні дані щодо реалізації пост-митного контролю протягом періоду вересня 2024 року.

Таблиця 1

	Предмет контролю	Відсотковий показник
В загальному	Правильність визначення країни походження	11 %
	Правильність класифікації товарів за УКТЗЕД	22%
	Правильність визначення митної вартості товарів	55%
	Правильність справляння митних платежів за товари та транспортні засоби	10%
	Інші предмети контролю	2%
Розпочато перевірочних заходів пост-митного контролю	294	
Надіслано повідомлень про виявлення невідповідності	145	

Джерело: складено автором на основі даних, сформованих ГО «Інститут аналітики та адвокації» та ГО «Технології прогресу» за вересень 2024 року.

Таким чином, аналізуючи наявні цифрові показники з урахуванням прискореного курсу української держави на європейську інтеграцію, засвідчується повноцінною адаптацією національного митного законодавства України до митного законодавства Європейського Союзу доцільно погодитися з необхідністю модернізації існуючої системи пост-митного контролю. Враховуючи те, що в межах розпочатих Держмитслужбою контрольно-перевірочних заходів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, середній показник між перевірками та надісланими повідомленнями про виявлення невідповідності складає 51,3%, який наголошує на необхідність підвищення вищезазначених перевірочних заходів, впровадження оновленої системи пост-митного контролю, уніфікованою з системою пост-митного аудиту, сприятиме підвищенню здійснення контрольно-наглядових заходів за суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, зниженню тінізації експортно-імпортних операцій та переходу до ведення «відкритого» та «прозорого» бізнесу у сфері зовнішньої торгівлі, що забезпечить більшу кількість надходжень до державного бюджету України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кривіцький В. Б. Митний контроль у протидії ризикам і загрозам митної безпеки України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : 08.00.08. Тернопіль, 2019. 268 с.

2. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text (дата звернення: 21.10.2024).

3. Бортнікова М. Г., Чиркова Ю. Л. Митний пост-аудит в Україні: проблемні аспекти та напрями удосконалення. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. 5 с.

4. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу : Закон України від 22.08.2024 № 3926-IX. *Відомості Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3926-IX#Text (дата звернення: 21.10.2024).

5. Верховна Рада прийняла в цілому законопроект Мінфіну, що наближає Україну до повного застосування митного законодавства ЄС (№ 10411) / Офіційний Урядовий портал. URL : http://surl.li/baolio

6. Митний дайджест / Офіційний портал громадської організації «Інститут аналітики та адвокації». 2024. Липень. URL : http://surl.li/wduode

УДК 336.22

Шпак Яна,
студентка групи ОПБ-22-1,
факультету податкової справи,
обліку та аудиту;
Белінська Яніна,
д-р екон. наук, професор,
професор кафедри економіки
та економічної безпеки,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

АКТУАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТРАНСФЕРНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ

Shpak Yana,
student of group OPB-22-1,
Faculty of Tax Affairs,
Accounting and Auditing;
Belinska Yanina,
Doctor of Economics, Professor,
professor of the Department
of Economics and Economic Security,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

CURRENT DEVELOPMENT TRENDS OF TRANSFER PRICING IN UKRAINE

Податкове законодавство розвинених країн світу вже давно застосовує трансфертне ціноутворення як інструмент для регулювання податкових зобов'язань. Україна не є винятком. Трансфертне ціноутворення – це процес встановлення трансфертної ціни, сукупність економічних відносин, що виникають при визначенні трансфертної ціни для будь-якого об'єкта торгівлі (товарів, послуг чи факторів виробництва) між пов'язаними компаніями або підрозділами однієї компанії, якщо цей об'єкт перетинає митний кордон [1, с. 15].

Основні характеристики трансфертних цін:

– Вони є внутрішніми регульованими цінами ТНК, а не вільно ринковими, що робить їх більш стабільними.

– Їх встановлення ґрунтується на витратах на виробництво або ринкових індикаторах, але ціни коригуються з урахуванням специфічних потреб ТНК, таких як зниження податкових і митних витрат, передача фінансових ресурсів між філіями, або акумуляція активів в окремих країнах. Відхилення від ринкових цін визначає обсяг перерозподілу фінансів всередині ТНК.

– Трансфертні ціни допомагають формувати внутрішню норму прибутку ТНК через перерозподіл фінансових ресурсів і мінімізацію податкових та інших зобов'язань у глобальній корпоративній структурі.

– Вони мають вплив на основні макроекономічні показники, зокрема на рівень експорту, ВВП, національний дохід і державний бюджет країн, які приймають ТНК [2, с. 256].

Податковий контроль за трансфертними цінами базується на принципі

«витягнутої руки» (arm's length principle) — міжнародному стандарті, затвердженому державами-членами Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), а також понад 70 країнами, які не є її членами. Цей принцип рекомендується для встановлення трансфертних цін з податкових цілей і передбачає, що податкові зобов'язання пов'язаних осіб повинні відповідати рівню податкових зобов'язань непов'язаних осіб, за умови, що умови здійснених операцій відповідають комерційним і/або фінансовим нормам ринкового рівня. Головним міжнародним рекомендаційно-методичним документом у сфері.

податкового регулювання трансфертного ціноутворення є Настанови ОЕСР щодо трансфертного ціноутворення для транснаціональних компаній та податкових органів [4, с. 108].

Трансфертне ціноутворення є важливим інструментом, який дозволяє переміщати податкові бази між країнами та перерозподіляти прибутки між пов'язаними компаніями. Хоча в Україні правила трансфертного ціноутворення в цілому подібні до міжнародних стандартів, країна не має ефективного механізму регулювання цього процесу. Закон «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні» має позитивні аспекти, але потребує ефективної практичної реалізації. Існують різні проблеми та бар'єри, що ускладнюють створення ефективної зовнішньоекономічної політики. Проте, якщо підвищити якість податкового законодавства, яке регулює трансфертне ціноутворення, Україна має можливість зробити крок уперед і покращити поточну ситуацію [4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дзюба П. Транфертне ціноутворення: економічний зміст і специфіка. *Економіка України.* 2006. № 1. С. 14–22.
2. Тюріна Н. М., Карвацька Н. С. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства. К. : Центр учбової літератури, 2013. 408 с.
3. Державна фіскальна служба України / Офіційний вебсайт. URL : http://sfs.gov.ua/
4. Терещенко О. О., Волошанюк Н. В. Трансфертне ціноутворення як інструмент контролінгу. *Фінанси підприємств.* 2007. С. 127–135.

ПАНЕЛЬ 6
СОЦІОГУМАНІТАРНІ ДЕТЕРМІНАНТИ СУЧАСНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

УДК 316.257

Богдановський Ігор,
д-р філос. наук, професор,
професор кафедри психології,
педагогіки та соціології,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна;
Далекорей Арсеній,
аспірант кафедри соціології та соціальної
роботи за спеціальністю 054 «Соціологія»,
Ужгородський національний університет,
м. Ужгород, Україна;
Льовкіна Олена,
д-р філос. наук, професор,
професор кафедри психології,
педагогіки та соціології,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

РЕЛІГІЙНІ ЦІННОСТІ ЯК ОСНОВА ПОВСЯКДЕННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СУСПІЛЬСТВ (НА МАТЕРІАЛАХ ВЧЕННЯ М. ВЕБЕРА)

Bogdanovsky Igor,
Doctor of Philosophical Sciences, Professor,
Professor of the Department of Psychology,
Psychology and Sociology,
State Tax University,
Irpin, Ukraine;
Dalekorey Arseniy,
postgraduate student of the Department
of Sociology and Social
Work for a special 054 «Sociology»,
Uzhgorod National University,
Uzhgorod, Ukraine;
Olena Lvivkina,
Doctor of Philosophical Sciences, Professor,
professor of the department of psychology,
pedagogy and sociology,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

RELIGIOUS VALUES AS THE BASIS FOR THE DAILY ACTIVITIES OF EUROPEAN CONGREGATIONS (BASED ON MATERIALS FROM M. WEBER'S DOCTRINE)

Специфічні форми соціальних взаємодій в сучасних європейських суспільствах виникають як похідні від процесів бюрократизації, інтелектуалізації та індивідуалізації. Проявом таких безособових соціальних відносин, може слугувати панування соціальних інститутів над проблемами людей. Витоки знеособлення бюрократів, на думку М.Вебера, мають релігійну природу. Наслідуючи дух капіталістичної етики, всі свої зусилля чиновники спрямовують на досягнення найвищого професіоналізму. За неперевершеним М.Вебером, внаслідок цього виникає суспільство, де «всі політичні, технічні та господарські передумови життя впадають в абсолютну залежність від професійно підготовлених чиновників [2, с. 21]. І далі він зазначає, що «такого перетворення технічно, комерційно і насамперед юридично освічених державних чиновників у носіїв найважливіших функцій повсякденного життя… не знала, крім сучасного Заходу, жодна країна та жодна епоха» [2, с. 21].

М. Вебер констатував також, що цінності ефективності та рентабельності та виробництва часто суперечать принципу примату свободи особистості. Як справедливо зазначає О. І. Погорілий, «у межах капіталістичних, формально вільних спільнот, існують відносини авторитарного типу, які жорстко обмежують свободу вибору на користь тих, у чиїх руках зосереджено важелі економічного впливу» [6, с. 485–486]. У цьому контексті слід зазначити, що бюрократичний апарат у європейському світі, пронизуючи всі сторони життя, нав'язує правила гри панівного класу. Кожен з працюючих прагне стати професіоналом у своїй справі, і тому особисті якості поступаються місцем професійним. Теоретично кожен повинен знати закони та діяти відповідно до абстрактних положень жорсткого порядку. Процес бюрократизації М. Вебер тісно пов'язує з удосконаленням технологій виробничого процесу, що є наслідком розвитку раціональної науки.

Превалювання формальної раціональності над матеріальною призвело до духовної кризи сучасного європейського суспільства. Під впливом процесу раціоналізації відбувається відчуження людини від «вічних» цінностей. «Розмивання» ціннісної ієрархії та, відповідно, релятивізація розуміння добра та зла сприяли поступовій дискредитації ідеї про наявність найвищого сенсу у людському існуванні. Конфлікт цінностей у західному суспільстві, що випливає з раціоналізації та інтелектуалізації суспільства, виявився також і у вигнанні магічних елементів із життя. Наука, відкинувши релігійну картину світу, допомогла зрозуміти деякі загадки універсуму. Але вона не змогла дати відповідь на питання про цінність кінцевого результату діяльності людей та прогресу загалом. Релігійна ж сфера не лише відірвана від землі, а й деформується у своїй основі внутрішніми протиріччями. Кожен вільний сам вибирати собі моральні орієнтири. Але будь-яка дія людини, оцінена з точки зору обраної ним релігії позитивно, може бути витлумачена в контекстах етичних норм інших релігій як безглузда, аморальна чи жорстока. Тут слід погодитися з М. Вебером, що «життя, якщо його розуміти як щось самоцінне та самодостатнє, підпорядковане виключно власним законам і знає лише вічну боротьбу між богами, знає – якщо не вдаватися до образів – лише несумісність… життєвих позицій та неминучість боротьби між ними» [1, с. 332].

Відповідно до М. Веберу, багато витоків відчуження, які у сучасному капіталістичному суспільстві, мають релігійну природу. Він побачив у раціоналізації життя той принцип, що призводить сучасний світ до втрати духовності, наслідком чого стає відчуження людини від людини, людини від суспільства та людини від природи. Відчужені форми повсякденної взаємодії виникають у процесі бюрократизації та інтелектуалізації суспільства, виявляючись у формі панування безособових соціальних відносин та соціальних інститутів над людьми.

У сучасному світі, описаний М. Вебером аксіологічний комплекс, що сформувався в західних капіталістичних країнах під впливом специфічної етики протестантизму, оформився в систему ціннісних установок, що домінують на глобальному рівні, яких дотримується більшість людей у своєму повсякденному житті. Це ціннісні установки, які орієнтують отримання якісної освіти, гарантує кар'єрне зростання, як магістральний шлях досягнення матеріально забезпеченого і соціально схваленого життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вебер М. Про внутрішнє покликання до науки. *Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика.* К. : Основи, 1998. С. 310–338.
2. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. К. : Основи, 1994. С. 19–261.
3. Льовкіна О. Г. Відчуження людини у соціокультурному просторі: минуле і сучасність : монографія. К. : Парапан, 2006. 168 с.
4. Льовкіна О. Г. Проблема відчуження в соціальній філософії Франкфуртської школи (спроба осмислення в контексті глобалістики) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : 09.00.03 / АПН України ; Інститут вищої освіти. К., 2003. 18 с.
5. Льовкіна О. Г. Проблема відчуження у світлі сучасних глобалізаційних трансформацій: соціокультурний та політико-економічний аспекти. *Практична філософія.* 2006. № 6. С. 37–41.
6. Погорілий О. І. Читаючи Вебера. *Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика.* К. : Основи, 1998. С. 479–496.

УДК 334.722:364.48

Браунагель Андрій,
*здобувач третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти
кафедри економіки, підприємництва
та бізнес-адміністрування*
***Науковий керівник*:**
Ружинська Наталія,
*канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економіки, підприємництва
та бізнес-адміністрування,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА ПІДТРИМКА СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СУСПІЛЬНОГО ДОБРОБУТУ

Braunahel Andrii,
Ph.D. in Economics
Supervisor:
Ruzhynska Nataliia,
*Associate Professor of the Department
of Economics, Entrepreneurship
and Business Administration,
State Tax University,
Irpin, Ukraine*

INSTITUTIONAL SUPPORT OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IN ENSURING PUBLIC WELFARE

Інституціональна підтримка соціального підприємництва для забезпечення суспільного добробуту є важливою складовою стратегії розвитку соціальної економіки та сталого бізнесу. Задля досягнення цих цілей, інституції на різних рівнях повинні створювати необхідні умови для формування сприятливої екосистеми соціальних підприємств, що зможуть позитивно впливати на соціально-економічний розвиток.

Екосистема соціального підприємництва включає різні зацікавлені сторони, включаючи державні установи, підприємства, інвесторів, навчальні заклади та ЗМІ, усі вони відіграють вирішальну роль у створенні сприятливого середовища, як зазначає Ревко А. [1]. Соціальні підприємства в умовах війни забезпечують критичні потреби населення через гуманітарну допомогу та підтримку соціально вразливих груп, сприяють інтеграції постраждалих, відновленню економіки та розвитку місцевих громад [2]. Екосистема соціального підприємництва (ЕСП), як комплекс умов для формування сприятливого середовища, розвитку та стабільній діяльності соціальних підприємств. Екосистема охоплює низку компонентів, таких як правова та фінансова підтримка, освітні та консультаційні ресурси, соціальна інфраструктура та співпраця між зацікавленими сторонами (державою, бізнесом, НУО та громадянським суспільством). Сприятлива ЕСП формує можливості для старту, умови для масштабування, самозабезпечення та значного соціального впливу. Тому пропонуємо розглянути кращі практики зарубіжного досвіду, які систематизовано у таблиці 1.

Таблиця 1 – Кращі світові практики формування екосистем соціального підприємництва

№	Країна	Законодавство та правова основа	Назва соціального підприємства
1	2	3	4
1	Великобританія	Законодавство передбачає спеціальний статус для соціальних підприємств, є доступ до грантів, соціальних облігацій, венчурних фондів, розвинута інфраструктура акселераторів і консультативних центрів.	Social Enterprise UK, допомагає підприємцям отримувати державну підтримку та укладати партнерства. Соціальні підприємства з обмеженою відповідальністю (Community Interest Companies, CICs) ключовою умовою є «замикаюча гарантія активів» (asset lock), яка обмежує можливість розподілу активів компанії серед акціонерів або директорів і забезпечує, що активи залишаться для суспільного блага навіть після ліквідації компанії. Приватні підприємства з соціальною метою (Limited Companies with a Social Purpose) звичайні приватні компанії, проте із статутною метою соціального впливу. Політична ініціатива Social Value Act створюють можливості для впливу на суспільні та економічні сфери

Продовження таблиці 1

1	2	3	4
2	Канада	Законодавство Канади у сфері соціального підприємництва поки що не є уніфікованим на федеральному рівні, тому регулювання здійснюється через різні моделі, зокрема у формі неприбуткових організацій, кооперативів, благодійних організацій та соціальних корпорацій (community contribution companies, C3) на провінційному рівні. У багатьох провінціях діють податкові пільги для соціальних підприємств.	Програма MaRS Discovery District у Торонто надає підтримку соціальним підприємцям через акселератори, навчальні програми і підключає їх до венчурного капіталу. Community Contribution Companies (C3) дозволяє підприємству працювати як комерційній організації, однак має юридичне зобов'язання реінвестувати більшу частину прибутку у соціальні проекти. Social Purpose Corporations (SPC) зобов'язані зазначати свою соціальну місію в установчих документах і надавати звітність щодо соціальних результатів. Соціальні підприємства можуть також реєструватися як неприбуткові організації, однак ця форма не дозволяє їм розподіляти прибуток серед акціонерів чи засновників
3	Індія	Соціальне підприємництво є важливою частиною економіки, яка сприяє вирішенню проблем бідності, освіти та охорони здоров'я. Хоча наразі не має спеціального законодавства, проте соціальні підприємства діють у межах існуючих правових структур, які надають їм можливість реєстрації та діяльності як неприбуткові організації, товариства або благодійні компанії. Крім того, існують загальні урядові ініціативи і політики, що підтримують соціальні підприємства через фінансування, інкубаційні програми та податкові пільги.	Фонди впливового інвестування (Impact Investment Funds) - Aavishkaar та Acumen Fund надає фінансування для соціальних стартапів. Акселератор Villgro підтримує соціальних підприємців у розвитку. National Social Entrepreneurship Forum (NSEF) національна організація, яка сприяє розвитку соціального підприємництва через освітні програми, підтримку стартапів та створення мереж для молодих соціальних підприємців. Програма Startup India, запущена урядом Індії, надає стартапам доступ до менторської підтримки, податкових пільг і фінансування. Підтримка від NABARD (Національний банк сільськогосподарського і сільського розвитку) надає підтримку соціальним підприємствам, особливо у сільській місцевості, з метою розвитку фермерських господарств, ремесел та сільського підприємництва
4	Європейський Союз	У Франції та Італії діють окремі закони для соціальних підприємств, що полегшують їм доступ до ресурсів і податкових пільг.	Програма Європейської комісії Social Business Initiative підтримує розвиток соціального підприємництва в країнах-членах ЄС, зокрема через фінансування, консалтинг і обмін досвідом

Джерело: сформовано автором за даними [4; 5; 6; 7; 8].

Представлені приклади ЕСП в різних країнах світу дозволяють розглянути можливі шляхи адаптації даного досвіду із врахуванням національних особливостей.

Україні доцільно звернути увагу на політику підтримки соціального підприємництва, яка реалізується у світі, і є потужним прикладом для розвитку даного типу підприємницької діяльності:

1. Урядові програми та ініціативи:

- Social Investment Tax Relief (SITR) - податкова пільга, яка надає інвесторам знижки на податок, якщо вони вкладають кошти в соціальні підприємства, зареєстровані як CIC, благодійні організації або акредитовані компанії з соціальною метою;
- Big Society Capital – Британський інвестиційний фонд, заснований урядом, який надає фінансування для соціальних підприємств через інвестиційні програми та гранти;
- Access Foundation - фонд, який підтримує соціальні підприємства через програми фінансування та надання менторської допомоги.

2. Національні організації та асоціації:

- Social Enterprise UK - національна асоціація соціальних підприємств, яка надає інформаційну підтримку, представляє інтереси сектору на рівні уряду та підтримує розвиток нових підприємств;
- School for Social Entrepreneurs (SSE) - школа соціальних підприємців пропонує програми навчання, консультації та менторську підтримку для нових соціальних підприємців.

3. Політичні ініціативи та законодавчі акти:

- Акт про соціальну цінність (Social Value Act 2012) зобов'язує державні установи враховувати соціальну, економічну та екологічну цінність під час державних закупівель, що створює можливості для соціальних підприємств у державному секторі.
- Уряд Великобританії активно просуває включення соціальних підприємств у ланцюг державних закупівель, створюючи пріоритети для компаній, які надають соціальні послуги.

Отже, ефективна екосистема для соціального підприємництва повинна включати різноманітні ресурси, партнерські зв'язки, підтримку держави та міжнародний обмін досвідом, щоб соціальні підприємства могли стати стабільними та впливовими гравцями у вирішенні соціальних викликів. Комплексний підхід до розвитку соціального підприємництва є критично важливим для ефективної підтримки економічного та соціального відновлення України, особливо в умовах післявоєнного відновлення. Запровадження спеціальних правових форм та

механізмів підтримки для соціальних підприємств дозволить не тільки вирішувати важливі соціально-економічні проблеми, а й сприятиме сталому розвитку бізнесу, орієнтованого на соціальний вплив. Найкращі світові практики, такі як створення спеціальних правових форм для соціальних підприємств (наприклад, CIC у Великобританії чи C3 у Канаді), програми податкових пільг, спеціалізовані інкубатори та акселератори для соціальних підприємців, а також законодавчі ініціативи на зразок Social Value Act у Великобританії, можуть бути адаптовані в Україні для створення сприятливого середовища для розвитку соціального підприємництва.

Запропоновані кроки включають розробку та впровадження законодавства, яке визначає правовий статус соціальних підприємств в Україні, створення інститутів підтримки (інкубаторів, акселераторів, програм фінансування та менторської підтримки), а також інтеграцію соціального підприємництва в державні закупівлі та інші публічні ініціативи. Також, варто врахувати досвід ЄС у вимірюванні соціального впливу та реалізувати подібні механізми в Україні в рамках євроінтеграційного процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ревко А. Роль ключових стейкхолдерів у розвитку екосистеми соціального підприємництва регіонів України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. DOI : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-158

2. Гурочкіна В., Браунагель А. Соціальні підприємства в умовах війни vs ринок праці та демографічна ситуація України. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 3 (50). С. 271–282. DOI : https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-50-41

3. Council recommendation on developing social economy framework conditions. URL : https://social-economy-gateway.ec.europa.eu/council-recommendation_en

4. Government of Canada funds 26 organizations to scale up social innovation through the renewed Investment Readiness Program. URL : https://www.canada.ca/en/employment-social-development/news/2022/07/government-of-canada-funds-26organizations-to-scale-up-social-innovation-through-the-renewed-investment-readiness-program.html

5. Impact Investors Council (IIC). URL : https://iiic.in/

6. Setting up a social enterprise. URL : https://www.gov.uk/set-up-a-social-enterprise

7. Social economy and inclusive entrepreneurship. URL : https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=952&intPageId=2914&langId=en

8. Social enterprises in Canada. URL : https://ised-isde.canada.ca/site/ised/en/social-enterprises-canada

УДК 336.225

Єні Олена,
канд. юрид. наук

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕКЛАРУВАННЯ ДОХОДІВ У ІТАЛІЇ

Yeni Olena,
PhD in Law

PRACTICAL ASPECTS OF INCOME DECLARATION IN ITALY

Податкова система Італії є досить складною та характеризується високим рівнем податкового навантаження. Відповідно до ст. 53 Конституції Італійської Республіки, «кожен зобов'язаний брати участь у державних видатках залежно від своєї платоспроможності. Податкова система базується на критеріях прогресивності» [1]. У цій праці сконцентруємо увагу на особливостях декларування фізичними особами доходу, з якого обраховується податок з доходів (*imposta sul reddito delle persone fisiche,* або ж *IRPEF*), та додаткові регіональні та муніципальні податки (*addizionale regionale, comunale).* Також цікавими в аспекті євроінтеграції для українського академічного та практичного середовища можуть стати положення щодо застосування податкової знижки при обрахуванні індивідуального прибуткового податку, коло підстав для чого є набагато більшим, ніж в Україні. При підготовці тез доповіді авторкою використано особистий досвід роботи у італійських центрах податкової допомоги (*Centro di assistenza fiscale,* або ж *CAF).*

Нормативні положення щодо *IRPEF* визначені законодавчим декретом №917 від 22 грудня 1986 року [2]. Крім того, ці правила щорічно доповнюються законами про бюджет, норми яких мають тимчасову, на певний період, дію. Податкові норми в Італії змінюються чи доповнюються досить швидко, та інколи досить неочікувано. Наприклад, на 2024 рік змінено ставки обрахування індивідуального прибуткового податку, а саме – скасовано ставку у 25%. Залишилися лише три ставки: 23%, 35% та 43% для різних лімітів доходів, таким чином зменшилося податкове навантаження на групу декларантів середнього рівня доходів.

Законодавством передбачено два види декларацій про доходи фізичних осіб: 1) загальна, що має назву «Доходи фізичних осіб» (*modello "Redditi Persone Fisiche»*), яка у минулому була єдиною уніфікованою формою декларування для

усіх категорій осіб; 2) спрощена, відома під назвою «730», яка запроваджена для категорії найманих працівників та пенсіонерів, та яка передбачає прискорений час для отримання виплат від держави у разі переплати податку чи використання права на податкову знижку. Наразі простежується чітка тенденція розширення можливості декларування доходів за допомогою форми «730» і іншим категоріям, які не належать до вказаних вище (наприклад, до 2024 року резиденти, які не працюють, але мають дохід лише від здачі нерухомості в оренду, не могли скористатися формою «730», але з 2024 року їм надано таку можливість). Водночас чіткою забороною для використання спрощеної форми є наявність у році, за який декларується дохід, статусу підприємця (*partita IVA)*, навіть короткочасного. У цій публікації зосередимося на декларуванні доходів особами саме без такого статусу.

До видів доходу, з якого фізичним особам обраховується *IRPEF,* належать: заробітна плата та інші доходи від діяльності, прирівняної до роботи (наприклад, виплати у разі безробіття, тимчасові виплати від Національного інституту страхування від нещасних випадків на роботі); італійська контрибутивна та закордонна пенсії; аліментні платежі від екс-подружжя іншому з подружжя (окрім тих, що нараховуються дітям); дохід від здачі в оренду приміщень житлового чи нежитлового фонду; умовний дохід, що обумовлений наявністю у власності нерухомості, так звана *rendita catastale* (окрім основного місця проживання), а у випадку наявності ділянок землі – умовний дохід, що має два виміри: господарський (*reddito dominicale)* та сільськогосподарський (*reddito agrario*); інші види доходу. Водночас податок не обраховується із: соціальної пенсії, стипендій на навчання, аліментів на дітей, соціальних виплат та допомоги від держави, регіонів чи провінцій, доходу від спортивної непрофесійної діяльності (до певного ліміту) тощо. Що ж стосується виграшів у лотерею – ця сума не рахується як щорічний дохід, але підлягає окремому оподаткуванню у момент отримання виграшу.

Сумарний річний дохід (*reddito complessivo)* оподатковується за прогресивною шкалою. З 2024 року ставками *IRPEF* є: 23% – для доходу до 28 тис євро; 35% – для доходу від 28 до 50 тис євро; 43% – для доходу понад 50 тис євро. Залежно від кількості відпрацьованих у році днів за певною формулою нараховується знижка на суму податку на дохід від роботи чи пенсії, на яку зменшується обрахований податок. Для окремої категорії працівників передбачено нарахування бонусу від держави (*trattamento integrativo)* у розмірі до 1200 євро. Окрім податку на доходи, декларанту може бути нарахований додатковий регіональний чи муніципальний податок, ставка якого залежить від регіону та комуни, де проживає особа і який йде у відповідні бюджети.

Італійське податкове законодавство передбачає два концептуально різні типи податкової знижки, яку можна отримати шляхом подання декларації:

1) oneri deducibili - це понесені витрати, які віднімаються від суми загального річного доходу ще до моменту обрахування податку на дохід. До таких витрат належать: пенсійні внески у приватні та професійні пенсійні фонди (у тому числі і за членів сім'ї на утриманні); платежі, присуджені до виплати колишній дружині (чоловіку); пенсійні внески, які фізична особа платить за домашнього працівника; медичні витрати, понесені особою з інвалідністю; благодійні внески релігійним, неприбутковим чи волонтерським організаціям. Наприклад, річний дохід фізичної особи становить 24 тис євро, а оплачені внески у професійний пенсійний фонд – 2 тис євро. Отже, для обчислення податку береться 22 тис євро, до яких застосовується ставка 23%.

2) oneri detraibili – це понесені витрати, які дають право на повернення певного фіксованого відсотку від витрат. Ця група витрат є набагато ширшою, хоча й передбачає багато правил, лімітів та обмежень. Найчастіше зустрічаються витрати, з яких можна повернути **19%**. Це: медичні (окрім естетичних) та ветеринарні витрати; оплата дитячого садочка, школи (їдальня, шкільні поїздки, шкільні внески, плата за навчання, плата за групу продовженого дня) чи університету (навіть приватного чи закордонного, до певних лімітів); купівля транспортного засобу для людини з інвалідністю; відсотки за користування іпотечним кредитом у разі придбання та/чи реконструкції основного житла; витрати на поховання; деякі страхові платежі; оплата спортивного гуртка чи музичної школи для дітей; оплата доглядальниці для людини з тяжкою інвалідністю; оплата абонементу на транспорт; оплата послуг агента з нерухомості при купівлі основного житла; оплата житла студентам, які навчаються в університеті, розташованому на відстані більш як 100 км від місця їх основного проживання. За певні види благодійних внесків передбачене повернення **26%, 30%** або **35%** від внеску.

Іншу велику групу підстав для податкової знижки складають витрати на ремонтні роботи, за які передбачені знижки від **50%** до **110%**. Враховуючи великі суми до повернення, держава передбачила, що ці платежі виплачуються щорічно частинами протягом 10 років. Так, за проведення реконструкції жилої оселі особа може розраховувати на податкову знижку у розмірі 50%. За проведення робіт з усунення бар'єрів (наприклад, встановлення ліфта чи пандуса, розширення дверного отвору) передбачена податкова знижка у **75%**. У післяпандемійний період з метою стимулювання ринку та відновлення активності держава також запровадила т.з. супербонус (**110%**), яким могли скористатися мешканці багатоквартирних будинків та приватних осель для проведення певних видів робіт (зовнішнє утеплення, заміна теплових насосів, вікон та вхідних

дверей тощо). Також у разі проведення реконструкції жилої оселі можна скористатися бонусом на повернення коштів за купівлю меблів (50%, що також діляться на 10 щорічних платежів).

Крім вказаного вище, фіксована сума податкової знижки очікує на тих, хто орендує житло (залежно від типу договору та доходу – 150, 248, 300, 496 чи 991 євро пропорційно до кількості днів та кількості орендаторів).

Усі ці виплати, як з першої, так і з другої групи, мають бути підтверджені документально. Заборонено нарахувати податкову знижку на виплати у готівковій формі, адже держава вимагає, щоб можна було прослідкувати рух коштів (*tracciabilita*). Документами для підтвердження оплати є квитанція, банківський переказ, чек про оплату, банківський чек (єдиним винятком, де допускається оплата готівкою, є медичні витрати – купівля ліків чи оплата послуг у системі Національної служби здоров'я). Окрім цього, для кожного виду витрат перевіряється ще низка документів та ліміти витрат.

Щорічна декларація про доходи «730» подається до 30 вересня. Після спливу цього строку зазвичай ще є кілька місяців для того, щоб подати інший вид декларації. Також у разі пропуску строку можна подати декларацію про доходи зі сплатою штрафних санкцій. Держава надає можливість у певних часових межах виправити раніше подану декларацію у разі виявлення помилок.

Оформлення та подання щорічної декларації про доходи є доволі непростою діяльністю, що у низці випадків вимагає глибоких знань та складних обрахувань, тож багато резидентів звертаються до фахівців у цій сфері, які надалі несуть відповідальність за правильність оформлення таких даних.

Підсумовуючи, завдяки щорічному поданню декларацій у Італії досить суворо дотримується рівень податкової дисципліни серед фізичних осіб. Розгалужена система податкових знижок не лише мотивує резидентів подавати декларації про доходи, а й активує економічну діяльність. Позитивний досвід Італії щодо запровадження широкого кола підстав для нарахування податкової знижки видається доволі цікавим для обговорення та подальшого врахування у контексті євроінтеграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. La Costituzione: Сенат Італійської республіки : вебсайт (італійською мовою). URL : https://www.senato.it/istituzione/la-costituzione (дата звернення: 10.11.2024).

2. Testo Unico delle imposte sul redditi : вебсайт (італійською мовою).URL : https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2014/12/10/tuir-testo-unico-delle-imposte-sui-redditi (дата звернення: 10.11.2024).

УДК 336.51

Лукіяненко Анастасія,
студентка першого (бакалаврського) рівня
Науковий керівник:
Коляда Тетяна,
канд. екон. наук, доцент,
старший науковий співробітник,
доцент кафедри публічних фінансів,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОГРАМ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД В УКРАЇНІ

Lukiianenko Anastasiia,
student of the first (bachelor's) level
Academic supervisor:
Koliada Tetiana,
Candidate of Sciences (Economics),
Associate Professor, Senior Research Fellow,
Associate Professor of the Department
of Public Finance,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

FEATURES OF THE FINANCING OF SOCIAL PROGRAMS DURING THE WAR PERIOD IN UKRAINE

Соціальне забезпечення є важливим елементом сучасного суспільства, спрямованим на забезпечення соціальної справедливості, захист вразливих груп населення та підтримку економічної стабільності. З огляду на постійні зміни та розвиток суспільних відносин, соціальне забезпечення стає предметом активного обговорення та викликає значний інтерес. Питання соціального забезпечення привертають увагу дослідників, політиків та громадськості, адже впливають на функціонування сучасного суспільства та якість життя громадян [1, с. 201]. Одним із ключових чинників, що впливає на систему соціального забезпечення, є демографічні зміни, зокрема старіння населення та військові дії.

З 2014 року українська економіка зіштовхнулася з серйозними викликами через агресію Росії, яка окупувала частини Донецької, Луганської областей і Криму. Реальний ВВП зазнав різкого спаду у 2014-2015 роках, після чого економіка почала поступово відновлюватися. За останні вісім років в Україні проведено низку реформ, що суттєво зміцнили економічну систему. Національний банк України став потужним незалежним регулятором, а банківський сектор пройшов реструктуризацію.Уряд знизив рівень боргу з 80% ВВП у 2016 році до 50% у 2021-му. Крім того, була запроваджена прозора електронна система закупівель Prozorro, проведена земельна реформа та здійснені кроки щодо Угоди про асоціацію з ЄС [2, с. 3].

Однак економічне зростання перервалося 24 лютого 2022 року через повномасштабне вторгнення Росії, що призвело до падіння реального ВВП на 29% у 2022 році. Соціальні наслідки війни стали надзвичайно важкими: мільйони українців втратили роботу, купівельна спроможність знизилася, велика частина населення була змушена залишити свої домівки. Згідно з даними *Управління Верховного комісара ООН з прав людини* (УВКПЛ), за період від 24 лютого 2022 року до 2 січня 2023 року зафіксовано 17 994 жертви серед мирного населення, з яких 6 919 загинули, а 11 075 отримали поранення.

Тимчасова окупація територій, руйнування інфраструктури та житлових будинків призвели до масштабної міграції. За оцінками KSE, станом на листопад 2022 року збитки житловому фонду склали 52,5 млрд доларів США. Кількість офіційно зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб зросла до 4,9 млн під час вторгнення, а за даними МОМ, їхня реальна кількість могла досягати 5,6 млн осіб на грудень 2022 року, враховуючи нерегулярність реєстрації [3, с. 64].

До початку повномасштабного вторгнення в Україні було зареєстровано близько 1,5 млн внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Після лютого 2022 року ця кількість значно зросла: за даними Міжнародної організації з міграції, до кінця 2022 року статус ВПО мали 5,9 млн українців, а в травні того ж року – 8,0 млн. Міністерство соцполітики України повідомило про 4,9 млн зареєстрованих ВПО на кінець 2022 року, з яких 3,5 млн перемістилися після вторгнення.

Закон про права ВПО визначає статус переселенців як громадян України, змушених покинути місце проживання через конфлікт. Документи на статус ВПО можна подати через ЦНАПи, соцслужби або додаток «Дія». ВПО мають право на щомісячну допомогу: 3000 грн на дитину чи особу з інвалідністю та 2000 грн на дорослого. У 2022 році на ці виплати було виділено 57 млрд грн, але з липня 2023 року допомогу отримують тільки ті, хто справді потребує, із перевіркою майнового стану [3, с. 68].

Велику підтримку ВПО надали громади та волонтери, забезпечуючи житлом і товарами першої необхідності. Уряд компенсує роботодавцям мінімальну зарплату за кожного працевлаштованого ВПО, а також впроваджує програми забезпечення житлом: у школах, гуртожитках і модульних містечках. З 2023 року діє програма «єВідновлення» з компенсаціями до 200 000 грн за зруйноване житло. Для економічної інтеграції ВПО уряд запровадив підтримку бізнесу та ухвалив Стратегію ВПО до 2025 року, яка охоплює етапи від евакуації до інтеграції та, за можливості, повернення додому.

Повномасштабне вторгнення спричинило масштабне зниження економічної активності в Україні, що призвело до суттєвого падіння бюджетних надходжень. Щоб підтримати економіку та зменшити податковий тиск на бізнес у перші місяці війни, уряд надав тимчасові податкові пільги. Однак, зважаючи на значні видатки на оборону та безпеку, ці пільги були поступово скасовані. Крім того, на початку війни соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб (ВПО) стала одним із головних пріоритетів, що вимагало додаткового фінансування [2, с. 4].

За оцінками МВФ, щомісячні потреби бюджету у квітні 2022 року досягали 5 млрд доларів. Міжнародна підтримка досягла цього рівня лише до кінця року. Протягом більшої частини 2022 року дефіцит бюджету покривався через облігації внутрішньої державної позики, які частково викуповував Національний банк України, та через гранти й пільгові кредити міжнародних партнерів. Загалом у 2022 році обсяг фінансової допомоги від партнерів сягнув 31,2 млрд доларів, з яких 44,4% становили гранти, надані переважно США. Окрім грантової підтримки, країни ЄС надали Україні пільгові кредити в рамках програм макрофінансової допомоги на суму 7,1 млрд євро, що сприяло підтримці фінансової стабільності в умовах війни [2, с. 7].

У 2022 році уряд зосередився на збереженні й посиленні програм соціального захисту. Пріоритетними залишилися програми допомоги малозабезпеченим сім'ям, субсидії на оплату житлово-комунальних послуг, а також нові програми для підтримки внутрішньо переміщених осіб. Значну частину цих видатків покрив міжнародний проект PEACE, реалізований Світовим банком. Він передбачав компенсацію витрат на соціальні виплати, житлові субсидії та іншу допомогу за рахунок грантів США. Така підтримка дозволила Україні своєчасно здійснювати соціальні виплати, уникнувши зростання соціальної напруги [4, с. 60].

Незважаючи на пріоритетність оборонних витрат у 2023 році, уряд продовжує фінансувати соціальні програми, головним чином за рахунок міжнародної допомоги у вигляді грантів та пільгових позик. Загальний обсяг виділених коштів на соціальну підтримку становить 454 млрд грн, що еквівалентно приблизно

13,6% державного бюджету. Це дало змогу збільшити фінансування житлово-комунальних субсидій, допомоги внутрішньо переміщеним особам, а також програм мінімального доходу для малозабезпечених сімей [3, с. 70].

Хоча у 2023 році планувалося підвищити соціальні стандарти лише на 5,4% при прогнозованій інфляції на рівні 20%, уряд виділив додаткові ресурси для підтримки малозабезпечених верств населення: 72,9 млрд грн на допомогу малозабезпеченим сім'ям, 66,8 млрд грн на підтримку осіб, що опинилися у складних життєвих умовах, 27,3 млрд грн на допомогу сім'ям з дітьми та 3,3 млрд грн на підтримку осіб з інвалідністю. Це дозволило частково компенсувати соціальні витрати, зменшити ризик зростання кількості вимушених переселенців і підтримати економічну стабільність в країні [4].

У результаті цієї багатосторонньої допомоги та державної підтримки вдалося зберегти життєво важливі соціальні послуги, такі як охорона здоров'я, забезпечення житлових субсидій та виплати допомог, що сприяє підтримці соціальної стабільності в Україні, незважаючи на економічні виклики, спричинені війною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коляда Т. А., Мороз О. О. Бюджетне фінансування соціальних послуг в Україні: особливості та перспективи розвитку. *Бізнес Інформ*. 2019. № 10. С. 199–206. URL : https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2019-10_0-pages-199_206.pdf

2. Соціальна політика в Україні у воєнний час: 2022–2023 роки / Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. URL : http://www.ier.com.ua/files/Projects/2023/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96.pdf (дата звернення: 28.10.2024).

3. Гордей О. Д., Новицька О. В., Левонюк А. І. Особливості бюджетного інвестування в умовах воєнного стану. *Сталий розвиток економіки.* 2024. № 1 (48). URL : https://www.economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/913/874 (дата звернення: 28.10.2024).

4. Петруха Н., Клименко К., Петруха С. Українська незламність – стійкість державних фінансів в умовах війни. *Вчені записки Університету «КРОК».* 2024. № 3 (75). URL : https://doi.org/10.31732/2663-2209-2024-75-56-72 (дата звернення: 28.10.2024).

УДК 35.351

Міщенко Олексій,
аспірант
Науковий керівник:
Канцур Інна,
канд. екон. наук, доцент,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ЕФЕКТИВНИЙ ПУБЛІЧНИЙ ДИСКУРС В УПРАВЛІННІ ЕМОЦІЙНИМИ НАСЛІДКАМИ РЕГІОНАЛЬНИХ КРИЗ

Mishchenko Oleksiy,
graduate student
Supervisor:
Inna Kantsur,
PhD in Economics, docent,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

EFFECTIVE PUBLIC DISCOURSE IN MANAGING THE EMOTIONAL CONSEQUENCES OF REGIONAL CRISES

В умовах кризових ситуацій орієнтація на підтримку та опору має важливе значення для емоційної стійкості і розсудливості. Користувачі обирають для себе опору у внутрішньому середовищі свої родини, друзів, а також зовнішнього, до якого належать медіа та офіційних акторів із числа очільників публічних установ. На національному рівні таку роль виконує Президент та очільники профільних органів, на регіональному – мери, губернатори, голови обласних військових адміністрацій. Фони формують білий лист для сприйняття інформації не лише для медіа, але й для громадськості, адже в умовах відкритості інформаційного простору медійні майданчики офіційних осіб стають не менш популярними, а інколи набувають рис медіаорганізацій, які акумулюють під своїм іменем-брендом тисячі, десятки тисяч користувачів. Найчастіше репрезентація ними інформації досягає саме через телеграм-сторінки. До прикладу мер столиці на однойменній сторінці “Віталій Кличко” публікує інформацію для 188283 підписника (тут і далі дані станом на 15.11.2024), телеграм-канал

“Віталій Кім / Миколаївська ОДА” 434343 підписника, очільник Львова А. Садовий 90508, а мер Дніпра Б. Філатов 83898. До прикладу центральний мовник “Суспільне новини” акумулював 290268 поціновувачів, “ТСН новини” – 851236, “Труха Україна” – 2582931. Якщо ж порівнювати обласні медіа із кількістю підписників їхнього очільника, то цифри будуть практично на рівні.

Крім інформаційної складової на комунікативні майданчики перших осіб в умовах кризи покладається відповідальність за відсутність паніки, діалог на горизонтальному рівні та конструктив у вирішенні місцевих питань. У дні втрат вони виконують роль спікерів, які акумулюють голос громади щодо висловлення жалю, розділення скорботи з громадочи чи сленами родити та запевнення у тому, що органи публічної влади та управління вживатимуть максимальної кількості заходів, аби подібне було виключене у майбутньому.

Близько півдня 18 листопада 2024 р. на “Одесу було випущено балістичну ракету “Іскандер-М”. Її збили сили ППО, вона упала у Приморському районі міста” [2]. О 16.19 того ж дня голова Одеської ОВА О. Кіпер повідомив, що “у зв’язку з загибеллю 10 людей, завтра, 19 листопада, в Одесі та області оголошено день жалоби” [3]. Особливо емоційним в інформаційному повідомленні є останнє речення: “Висловлюю свої щирі співчуття тим, хто втратив близьких…” [3]. Варто відзначити, що офіційні сторінки публічних осіб переважно інформаційні, їхня емоційна складова мінімізована на противагу конструктивному контенту, основним завданням якого є демонстрація широкому загалу впевненості, спокою та контрольованості ситуації. До прикладу повідомлення на сторінці мера Південної Пальміри після оголошення дня жалоби стосувалися “наради щодо ситуації з електро-, водо- та теплопостачанням у Київському районі, роботи пунктів незламності, підвезення води та функціонування бюветів” [1], перевірці якості води у бюветах, з якої містяни беруть питну воду та відсутності руху електротранспорту, що має бути замінено на виведення на маршрути додаткової кількості автобусів міського слідування. Турбота про безпеку містян появляється через оголошення про тривогу та відбої, які систематично публікуються на сторінці мера.

Таким чином в критичних умовах системний, виважений, штатний підхід до інформування про роботу місцевих органів публічного управління виконує роль якоря, чи пак маяка, який залишається незмінним та за будь яких умов зорієнтує, надасть потрібні знання та допоможе знайти відповідь на актуальне запитання. Дні ж оголошення жалоби в регіоні є максимально знаковими у цьому контексті, адже біль втрати, яка буквально повсюдно охоплює твоє місто дезорієнтує, виводить з емоційної, ментальної рівноваги.

Роль громадських діячів та їхніх комунікаційних майданчиків під час криз виходить поліфункціональна та системна. У моменти глибокої втрати, як-от трагедія в Одесі 18 листопада 2024 року, збалансоване спілкування державних службовців допомагає структурувати громаду завдяки системному інформуванню, ясності та запевненню в безпекових питанях, що особливо актуально в такі дні. Акцент на конструктивному діалозі з громадою з одного боку транслює відчуття порядку та готовності до вирішення постійних викликів, таких як відновлення основних послуг або забезпечення громадської безпеки, а з іншого сприяє колективній стійкості, пропонуючи чіткі, дієві інструменти, які розширюють можливості громадян, а не залишають їх сам на сам із страхом. Такі чиновники, як Олег Кіпер, Геннадій Труханов та інші, ефективно демонструють, як стратегічна комунікація в умовах кризи може подолати диспропорцію між інституційними діями та суспільними емоційними станами.

Гармонія між прозорістю, емпатією та проактивністю визначає успіх кризової комунікації та забезпечує не інформаційну, але й функцію турботи та піклування. Цей подвійний фокус на практичних рішеннях і емоційному резонансі є прикладом моделі лідерства, яка адаптується до викликів сучасних криз, коли потік інформації може або посилити відчай, або дарувати надію та перспективи. Підтримуючи цей тонкий баланс, публічні управлінці та реалізовувані ними комунікаційні стратегії закладають основу для колективного відновлення, гарантуючи, що навіть у найтемніші моменти громади зможуть знайти напрямок, єдність і силу для відновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Труханов Г. Telegram. 2024. URL : https://t.me/truonline/3554
2. Коршак Н. В Одесі та області оголосили день жалоби за загиблими внаслідок ракетного удару / Суспільне. Одеса, 2024. URL : https://suspilne.media/odesa/882699-v-odesi-ta-oblasti-ogolosili-den-zalobi-za-zagiblimi-vnaslidok-raketnogo-udaru-rf/]/
3. Кіпер О. Одеська ОДА (ОВА) / Telegram. 2024. URL : https://t.me/odeskaODA/7618

УДК 378.1

Сукаленко Тетяна,
д-р філол. наук, професор,
професор кафедри соціальних комунікацій,
словесності та культури,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна;
Шпетна Світлана,
канд. пед. наук,
доцент кафедри іноземних мов
за професійним спрямуванням,
ДЗ «Луганський національний університет
імена Тараса Шевченка»,
м. Полтава, Україна,

ПОТЕНЦІАЛ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МОВНІЙ ОСВІТІ

Sukalenko Tetiana,
Doctor of Philological Sciences, Professor,
Professor of the Department of Social
Communications, Literature and Culture,
State Tax University,
Irpin, Ukraine;
Shpetna Svitlana,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor Department of Foreign
Languages, professional orientation,
Luhansk Taras Shevchenko
National University of Ukraine,
Poltava, Ukraine

THE POTENTIAL OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN LANGUAGE EDUCATION

У сучасних умовах особливого значення набуває швидкість розвитку та застосування технологій штучного інтелекту в професійному та соціальному житті людей. Виклики сьогодення в роботі освітян і потужна платформа цифрових технологій спонукають до пошуку нових форм у процесі підготовки здобувачів освіти. Трендом цифровізації вищої освіти є активне використання синтетичних освітніх середовищ (ІКТ і ШІ), мета яких розробити «розумні» освітні технології та знайти нові форми впровадження інформаційних продуктів, мобільних пристроїв і комп'ютерної техніки в освітній процес.

Аналіз вітчизняної наукової літератури показав велику зацікавленість дослідників щодо використання штучного інтелекту в освіті. Зокрема Ю. Мельник, С. Тодорова, Г. Шевченко акцентують увагу на філософії штучного інтелекту у вищій освіті; В. Бахрушин, І. Доценко аналізують проблеми управління інформаційно-комунікативними технологіями у вищій освіті; А. Бойченко звернувся до проблем розширення можливостей дистанційної освіти засобами штучного інтелекту; О. Бойченко, І. Візнюк досліджують перспективи використання інтелектуальних навчальних систем у закладах освіти та ін.

Штучний інтелект (ШІ) все більше інтегрується у галузь освіти, революціонізує процес викладання мовознавчих дисциплін, надаючи нові інструменти та методики, персоналізований досвід для покращення процесів викладання та навчання. Використання інструментів штучного інтелекту в освіті дає змогу більш детально відстежувати, аналізувати та прогнозувати навчальні процеси здобувачів вищої освіти, допомагаючи викладачам приймати правильні рішення щодо методів та інструментів навчання здобувачів освіти [3].

Інтеграція штучного інтелекту (ШІ) в мовну освіту відкриває багато можливостей, але водночас несе в собі й значні виклики. Технологія ШІ пропонує значні переваги в покращенні мовних навичок та зменшенні навантаження на викладача, але такі проблеми, як етичні міркування та необхідність ефективної співпраці між людиною та ШІ, ще потребують розв’язання. Майбутні дослідження мають бути спрямовані на подальше вивчення і розуміння цих викликів, які мають вирішальне значення для викладачів, установ і політиків, щоб ефективно, повною мірою використовувати потенціал штучного інтелекту у викладанні мов.

На сьогодні у навчальному процесі мовної підготовки здобувачів вищої освіти широко використовуються технології штучного інтелекту, такі як інтелектуальні системи навчання (ITS), обробка природної мови (NLP), автоматичне оцінювання письмових робіт (AWE), чат-боти, голосові інтелектуальні віртуальні агенти (IVA) та анімовані педагогічні агенти (APA). Інструменти на основі

ШІ, такі як чат-боти та системи машинного перекладу, можуть допомогти у практичному використанні мови, поповненні словникового запасу, вирішенні проблем, покращенні загальних мовних навичок здобувачів освіти, а також забезпечити адаптивний досвід навчання.

Однією з переваг використання системи штучного інтелекту в практиці роботи викладача є можливість зменшення їх навантаження, вдосконалення методів навчання на основі автоматизації та аналізу рутинних завдань. Ефективна співпраця між системами штучного інтелекту та викладачами має важливе значення для максимізації переваг штучного інтелекту у викладанні мов. Штучний інтелект може допомогти організувати та підвищити рівень знань у групі, активізувати навчальну діяльність, звільнити час для підготовки завдань тощо. Проте контроль з боку викладача залишається надважливим, оскільки він є носієм креативної думки, має власні моральні позиції, наділений емоційним складником, що дозволяє зробити оптимальним і живим освітній процес.

Для продуктивного використання інструментів штучного інтелекту як викладачам, так і студентам необхідно розвивати нові навички цифрової грамотності, перш за все розуміння того, як взаємодіяти з технологіями ШІ та інтегрувати їх у навчальну програму. Для результативного впровадження інструментів ШІ необхідно переглянути традиційні методи навчання, які будуть спрямовані на розвиток критичного та рефлексивного мислення для взаємодії з інструментами ШІ і які повинні бути адаптовані до конкретних культурних і контекстуальних потреб здобувачів освіти. Це означає, що контент повинен бути релевантним і придатним для різних освітніх середовищ.

Залучення здобувачів освіти з різними емоційними характеристиками та забезпечення позитивного ставлення до інструментів ШІ може бути складним завданням. Для цього потрібні стратегії, які сприятимуть поведінковому, емоційному та когнітивному залученню. До таких стратегій належать: аудит педагогічного інструментарію з метою розуміння ефективності поточних навчальних матеріалів і методів навчання; дослідження доступних ресурсів штучного інтелекту (простота та зручність використання, вартість, безпека тощо); розробка маршрутів навчання з визначенням цілей і очікуваними резальтатами; вибір алгоритмів ШІ, які залежать від мети навчання та доступних даних [1].

Для покращення якості навчання, яке посилене засобами штучного інтелекту, на думку Н. Гарань, М. Осики, Л. Маофена, варто створювати «розумні» навчальні матеріали з використанням віртуальних посередників, персоналізації та диференціації, взаємодії вчителя з машиною, універсального доступу до навчальних інструментів, автоматизації адміністрування та підтримки самонавчання [2].

Одна з переваг використання ШІ в освіті – це персоналізація, яка забезпечує індивідуальний підхід до освітніх програм навчання, заснований на їхньому власному унікальному досвіді й уподобаннях. На думку В. Гуревич, штучний інтелект може адаптуватися до рівня знань кожного студента, швидкості навчання та бажаної мети, щоб вони мали максимальну віддачу від своєї освіти [4].

Інструменти ШІ дозволяють студентам отримувати знання у будь-якому місці і у будь-який час, навчаючись у власному темпі й обираючи матеріал, який потрібний, не чекаючи викладача. Зокрема, здобувачі освіти дуже швидко знаходять відповіді на поставлені запитання, маючи доступ до програм у режимі 24/7.

Крім того, можливості ШІ дозволяють автоматизувати цілий комплекс робіт: навчальні завдання, адміністративну роботу, оцінку робіт, оцінку моделей навчання, створення тестів та їх перевірку, відповіді на загальні питання тощо. Це дозволить викладачеві вивільнити час на підготовку нових курсів, написання підручників і навчально-методичних матеріалів, участі в науково-практичних конференціях, майстер-класах, самоосвіті тощо.

Успішна інтеграція ШІ вимагає потужної технологічної інфраструктури, яка може бути доступною не в усіх освітніх установах. Сюди входить наявність надійного Інтернету, апаратного та програмного забезпечення. А тому освітні процеси у вищих навчальних закладах можуть бути ефективними лише за умови відповідності рівня інформаційних технологій в освітньому середовищі майбутнім умовам і засобам інформаційної діяльності студентів. Це вимагає не лише змін у змісті освіти та освітній інфраструктурі, а й упровадження нових методів їх взаємної інтеграції та необхідної соціальної комунікації між компонентами високоінтегрованої системи.

Отже, можемо констатувати, що впровадження штучного інтелекту у викладання мов має великий потенціал для покращення результатів навчання, але також пов'язане з низкою викликів. Важливими питаннями, які потребують вирішення, є етичні норми та проблеми конфіденційності, необхідність цифрової грамотності, технологічні обмеження та адаптація методів викладання. Крім того, для успішного впровадження штучного інтелекту у викладанні мов необхідно забезпечити залучення контекстуальої релевантності та надійної інфраструктури. Вирішення цих проблем вимагатиме від освітян, працівників установ і політиків спільної роботи для повної реалізації переваг штучного інтелекту в мовній освіті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаптація навчальних матеріалів за допомогою ШІ: ідеї, поради та стратегії. URL : https://naurok.com.ua/post/adaptaciya-navchalnih-materialiv-za-dopomogoyu-shi-ide-poradi-ta-strategi (дата звернення: 02.10.2024).

2. Гарань Н., Осика М., Мяофен Л. Практичні аспекти використання технологій штучного інтелекту під час фахової підготовки здобувачів закладу вищої освіти. *Гуманізація навчально-виховного процесу.* 2024. № 1. С. 151−162.

3. Гриценчук О. Сучасні тенденції цифровізації освіти: досвід Нідерландів. Цифрова компетентність сучасного вчителя нової української школи. *Безпечне середовище для учнів та вчителів: виклики та практичні рішення* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. семінару, м. Київ, 3 березня 2022 р. / за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : Ін-т цифровізації освіти НАПН України, 2022. С. 16–20.

4. Інформаційні технології та інноваційні методики навчання в освіті дорослих. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* / Р. С. Гуревич, Л. Л. Коношевський, О. Л. Коношевський та ін. 2015. Вип. 72. С. 176−184.

УДК 81.27

Чорна Альона,
старший викладач
кафедри іноземних мов,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВЕКТОР ДЛЯ УКРАЇНИ: СОЦІОГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ

Chorna Alona,
Senior lecturer at the Department
of Foreign Languages,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

EUROPEAN INTEGRATION VECTOR FOR UKRAINE: SOCIO-HUMANITARIAN ASPECTS

Європейська інтеграція є ключовим пріоритетом України з початку незалежності, а після Революції Гідності цей курс набув нового змісту та значення. Євроінтеграція включає не лише економічні та політичні аспекти, але й соціогуманітарний вимір, що є основою для змін в українському суспільстві. Мета нашої статті – розглянути соціогуманітарні аспекти євроінтеграційного процесу, їхній вплив на суспільний розвиток, а також виклики та перспективи для України на шляху до ЄС.

Європейський Союз побудований на фундаментальних цінностях, серед яких демократія, повага до прав людини, соціальна справедливість та верховенство права. Інтеграція з ЄС потребує впровадження цих цінностей у суспільно-політичне життя України. Перейняття європейських соціогуманітарних стандартів сприяє формуванню нового етичного кодексу, де права людини та гідність особистості є пріоритетом.

Ключові аспекти:

– **Розвиток громадянського суспільства:** зростає роль громадських організацій, які стають активними учасниками політичних процесів та забезпечують громадський контроль за діями влади.

– **Соціальна згуртованість:** європейські принципи сприяють консолідації суспільства навколо ідей справедливості, рівних можливостей та солідарності.

Освіта відіграє ключову роль у процесі європейської інтеграції, оскільки формує нові покоління, що поділяють європейські цінності. Система освіти адаптується до європейських стандартів через оновлення навчальних програм, впровадження нових методів навчання, а також розширення можливостей для міжнародних обмінів.

Ключові ініціативи:

– **Болонський процес:** Україна вже є частиною цього процесу, що дозволяє гармонізувати освітні стандарти та забезпечувати мобільність студентів між країнами ЄС.

– **Академічна мобільність:** програми обміну, такі як Erasmus+, дають можливість українським студентам отримувати досвід навчання в європейських університетах та формувати мережі зв’язків з європейськими однолітками.

Україна зіштовхується з викликами у соціальній сфері, зокрема в системі соціального захисту та охорони здоров’я. Прагнення до європейських стандартів соціального забезпечення передбачає реформування цих секторів для забезпечення справедливого доступу до послуг для всіх громадян.

Основні напрямки:

– **Реформа системи охорони здоров’я:** інтеграція стандартів ЄС у сферу медицини та охорони здоров’я, впровадження страхування, забезпечення доступу до якісних медичних послуг.

– **Захист вразливих груп населення:** розробка програм для підтримки людей з інвалідністю, дітей-сиріт, літніх осіб та безробітних, що відповідають принципам європейської соціальної політики.

Процес євроінтеграції супроводжується значними викликами, пов'язаними з адаптацією до європейських стандартів. Це потребує не тільки законодавчих змін, але й трансформації суспільної свідомості, боротьби з корупцією та інституційної спроможності держави. Основні виклики включають:

– **Корупція та бюрократія:** незважаючи на прогрес, ці явища залишаються значною перешкодою на шляху реформ. Корупція залишається однією з головних перешкод на шляху України до ЄС. Незважаючи на запровадження низки антикорупційних реформ, корупційні практики все ще глибоко вкорінені в українських державних структурах і впливають на роботу ключових інститутів. Високий рівень корупції підриває довіру до влади, знижує ефективність державного управління і є причиною недовіри з боку європейських партнерів. **Фактори та наслідки: бюрократичні та корупційні схеми** у сферах державних

закупівель, судової системи і правоохоронних органів, що ускладнює інвестиції та впровадження європейських стандартів; в**исокий рівень тіньової економіки**, що веде до втрат бюджету та гальмує економічне зростання; н**изький рівень прозорості** в управлінні державними ресурсами, що сприяє утворенню олігархічних структур.

Європейська інтеграція вимагає не лише введення антикорупційного законодавства, але й формування культури нетерпимості до корупції у суспільстві, активного залучення громадськості до контролю за державними процесами, що має стати довготривалим завданням.

– **Сприйняття змін суспільством:** частина населення може сприймати євроінтеграцію як зовнішній тиск, тому важливо забезпечити активну участь громадян у цьому процесі. Євроінтеграційний курс підтримується значною частиною українців, проте існують певні регіональні, культурні та соціальні розбіжності, які створюють ризики для консолідації суспільства. Частина населення сприймає інтеграцію в ЄС як потенційну загрозу для національної культури або як нав'язаний курс. **Фактори поляризації: регіональні відмінності** у підтримці євроінтеграції, особливо між східними та західними регіонами країни; і**нформаційна війна** з боку Росії, яка намагається посіяти недовіру до європейських реформ і впливати на громадську думку; н**естача інформаційних кампаній** щодо вигод і викликів євроінтеграції, що створює міфи і стереотипи серед населення. Для подолання цих викликів важливо проводити просвітницькі кампанії, що роз'яснюють переваги євроінтеграції та залучають громадськість до діалогу, а також підтримувати ініціативи, які зміцнюють соціальну згуртованість.

– **Освітня система та проблема людського капіталу:** для інтеграції з ЄС необхідно, щоб українська освітня система відповідала сучасним вимогам. Хоча Україна приєдналася до Болонського процесу, якість освіти все ще залишається викликом, особливо через низьке фінансування, відсутність сучасної матеріальної бази та відтік кадрів за кордон. **Проблеми освіти на шляху до євроінтеграції: недостатній рівень фінансування освіти та науки**, що перешкоджає впровадженню інноваційних підходів; в**ідтік висококваліфікованих кадрів** за кордон, що призводить до дефіциту кваліфікованих спеціалістів; н**изький рівень міжнародної мобільності студентів та викладачів** у зв'язку з недостатнім фінансуванням програм обміну. Україні потрібно підвищити інвестиції в освіту і науку, а також стимулювати створення умов для професійного розвитку молодих спеціалістів, що допоможе утримати людський капітал в країні.

– **Проблеми соціальної політики та захисту вразливих груп населення:** Євроінтеграція вимагає не лише економічних реформ, але й високого рівня

соціальної захищеності громадян. Система соціального захисту в Україні потребує значних змін для відповідності європейським стандартам, особливо щодо підтримки вразливих груп населення, таких як пенсіонери, люди з інвалідністю, діти та малозабезпечені родини. **Основні виклики: низький рівень соціальної допомоги** та нестабільність пенсійної системи; н**едостатнє фінансування** програм соціальної підтримки та соціального страхування; н**ерівність у доступі до медичних послуг**, що знижує рівень здоров'я населення і загальний рівень життя. Для досягнення європейських соціальних стандартів Україні необхідно забезпечити рівний доступ до якісних медичних та соціальних послуг, а також створити стійку систему соціального захисту, яка б відповідала потребам громадян.

– Євроінтеграція є комплексним процесом, який має не лише економічний і політичний, але й важливий соціогуманітарний вимір. Прийняття європейських цінностей і стандартів сприяє формуванню нового суспільного порядку, де права людини, демократія та соціальна справедливість є основою розвитку. Водночас успіх євроінтеграції залежить від того, наскільки глибоко ці цінності будуть інтегровані у суспільне життя, і наскільки швидко Україна зможе подолати внутрішні виклики на шляху до ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білорус О. Г. Україна на шляху до ЄС: політичні та економічні аспекти. *Вісник Національної академії наук України.* 2020. № 5. С. 45–52.

2. Грицак Я. І. Європейські цінності і їх значення для сучасної України. *Український соціологічний журнал.* 2019. № 2. С. 20–34.

3. Лановенко О. П. Проблеми та перспективи соціальної політики України на шляху до ЄС. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг.* 2022. № 1. С. 56–68.

4. Шевченко М. М. Корупція як перешкода на шляху євроінтеграції України: соціальні та політичні аспекти. Харків : Фоліо, 2022. 156 с.

УДК 336.1:352

Ясенецький Володимир,
аспірант,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

ФІСКАЛЬНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ – ДОСВІД КРАЇН ЄС

Yasenetskyi Volodymyr,
PhD student,
State Tax University,
Irpin, Ukraine

FISCAL DECENTRALIZATION – EXPERIENCE OF THE EU COUNTRIES

В Україні через повномасштабну військову агресію з боку РФ, значним викликом для бюджетів усіх рівнів стало забезпечення соціальних стандартів для населення на усій території країни. Багато регіонів, особливо на сході та півдні країни, зазнали значних економічних втрат через руйнування інфраструктури, зменшення податкової бази та масовий виїзд населення. Це створило додатковий тиск на місцеві органи влади, які змушені шукати нові джерела фінансування та оптимізувати видатки для забезпечення базових послуг та підтримки внутрішньо переміщених осіб. У багатьох громадах зруйновано дороги, школи, лікарні та інші критичні об'єкти. Це ускладнює забезпечення базових послуг для населення та потребує значних ресурсів для відновлення. Через руйнування підприємств місцеві громади стикаються з проблемами безробіття, що негативно впливає на економічну стабільність і добробут населення.

За таких умов фіскальна децентралізація є інструментом, що може полегшити балансування місцевих бюджетів та створити умови для уникнення зайвих витрат. Фіскальна децентралізація це процес передачі фінансових повноважень і ресурсів від центрального уряду до місцевих органів влади, що дозволяє місцевим громадам розширювати свої можливості для забезпечення соціальної підтримки та економічного зростання. Фіскальна децентралізація потребує сучасних механізмів в управлінні ресурсами. Такі механізми мають формуватися на принципах фіскальної прозорості, дисципліни та відповідальності. Прийняття нормативних документів щодо розширення фіскальної децентралізації не

означає автоматичне зменшення ризиків для місцевих бюджетів. Важливим питанням для місцевих громад є дизайн системи управління фінансами, ефективна взаємодія з центральною владою в контексті бюджетних трансфертів [3].

Роль, яку відіграє фіскальна децентралізація у фінансах державного сектора, швидко зростає. Протягом останніх років вона все більше впливає на якість управління фінансовими ресурсами, результатом чого є збільшення їхнього обсягу для таких секторів як освіта та охорона здоров'я, зростають інвестиції в комунальне господарство. Все активніше на місцевому рівні зростають темпи економічного розвитку, з'являються сучасні інфраструктурні проекти. Дедалі фіскальна децентралізація більше розуміється як частина реформ управління державними фінансами на усіх рівнях, як засіб досягнення інклюзивного та ефективного надання послуг на місцевому рівні. Ці чинники об'єднують практиків та теоретиків бюджетної сфери, економістів та фінансистів.

Важливим фактором, що обумовлює актуальність дослідження вищенаведених аспектів є значні за обсягом фінансові ресурси, що Україні надано Європейським Союзом під час військової агресії. Завдяки цій допомозі українські пенсіонери отримали пенсії, вчителі та лікарі – зарплати. Також слід враховувати, що Україна залишається із найбільшим дефіцитом бюджету та найбільшою потребою у його фінансуванні у своїй історії [6].

Фінансова допомога від ЄС спрямована на гуманітарну допомогу населенню. Відповідні програми екстреної підтримки сприяють доступу до основних товарів і послуг, що є критичними для більшості громадян України. Ще одна важлива мета – реконструкція цивільної маломасштабної інфраструктури, забезпечення енергетичної та кібербезпеки, свобода ЗМІ й боротьба проти дезінформації [6]. Фінансова підтримка України буде продовжена за такими основними напрямами - відновлення, реконструкція та модернізації країни, а також підтримка реформ, які необхідно втілити в процесі приєднання до ЄС. Як підкреслюють у Єврокомісії, значна увага приділятиметься реформі системи управління державними фінансами [6].

Соціогуманітарні детермінанти фіскальної політики визначають сьогодні напрямки фінансового управління, які враховують потреби суспільства та забезпечують економічну і соціальну стабільність. Держава була змушена адаптувати бюджетні пріоритети для підтримки найбільш вразливих верств населення, таких як внутрішньо переміщені особи, постраждалі громади, а також для забезпечення соціальної згуртованості в кризових умовах. Механізми бюджетної підтримки для постраждалих груп населення повинні зменшувати економічні ризики, посилювати соціальну згуртованість.

Євроінтеграційний курс вимагає, щоб фіскальна політика України відповідала стандартам ЄС щодо соціальної справедливості, прозорості та підзвітності. Якщо порівнювати питому вагу доходів місцевих бюджетів до ВВП, показники України є співставні до показників таких країн, як Польща, Франція, Данія, Німеччина, Латвія, де цей показник становить від 4 до 12 відсотків від ВВП [2]. У цьому контексті для забезпечення подальшого розвитку процесу фіскальної децентралізації для України важливо досліджувати кращі практики країн-членів ЄС. Найбільш корисними з практичної точки зору є досвід таких кран-членів ЄС.

У Польщі така децентралізація реалізована через перерозподіл надходжень від окремих податків. До місцевих бюджетів надходять частини сплати від податку на нерухомість, доходів фізичних осіб, прибутку підприємств. Місцеві органи державного управління відповідають за адміністрування туристичного збору, податку на нерухомість, транспортного податку. Також діє ефективна система субсидій та дотацій. Дотації розподіляються на основі формули, яка враховує рівень доходу та кількість населення в конкретному регіоні. Це забезпечує справедливий розподіл коштів між регіонами та сприяє вирівнюванню економічних умов у країні. Польща у розподілі фінансових ресурсів чітко дотримується встановлених нормативів, приділяє увагу прозорості, що гарантує стабільний фінансовий потік до бюджетів місцевого рівня.

Німеччина є прикладом країни з високим ступенем фіскальної децентралізації, де федеральні землі мають значні повноваження у формуванні власних бюджетів. Ця країна запровадила механізм фінансового вирівнювання, який допомагає менш розвиненим регіонам отримувати підтримку з боку заможніших земель. Такий механізм вирівнює диспропорції в доходах між регіонами, забезпечуючи стабільність на національному рівні.

Словаччина провела значні реформи з децентралізації, що включали спрощення процедур з управління місцевими бюджетами та запровадження системи прозорості бюджетних процесів. Ці реформи допомогли зменшити рівень бюрократичних перепон та підвищити ефективність управління. У Словаччині муніципалітети мають право встановлювати власні місцеві збори, зокрема податок на нерухомість, транспортний податок та туристичний збір. Наприклад, податок на нерухомість є значущим джерелом доходів для багатьох словацьких громад, оскільки місцеві органи мають право встановлювати його ставку залежно від типу нерухомості та місця її розташування.

Латвія запровадила механізм фінансового вирівнювання, для цього використовується спеціальний фонд. Цей фонд наповнюється за рахунок перерозподілу податку на доходи фізичних осіб, а потім ці кошти перерозподіляються на

користь муніципалітетів із нижчим рівнем доходів. У деяких випадках центральний уряд може вносити додаткові кошти з державного бюджету до фонду для забезпечення стабільності фінансування, особливо в періоди економічної нестабільності або при збільшенні кількості муніципалітетів, що потребують підтримки.

Також цікавив досвідом від Латвії є форма підтримки місцевого бізнесу через відповідні муніципальні програми. Започатковувати такі програми мають право відповідні муніципалітети. Фінансовим ресурсом для цього є гранти та субсидії, а метою для фінансового забезпечення - створення нових робочих місць, покращення інфраструктури, розвиток підприємницької діяльності.

Данія є прикладом країни з високим рівнем підзвітності місцевих органів влади, які самостійно адмініструють значну частину податків та відповідають за надання широкого спектру послуг, включаючи охорону здоров'я та освіту. Реформи з децентралізації включають чітку систему контролю, де місцеві бюджети регулярно звітують перед центральними органами. Це забезпечує прозорість та довіру до місцевого самоврядування.

Досвід країн ЄС свідчить, що успішна фіскальна децентралізація передбачає не лише передачу фінансових ресурсів на місцевий рівень, але й побудову системи ефективного контролю та прозорого управління. Реформи з фіскальної децентралізації мають бути орієнтовані на розвиток економічного потенціалу громад та створення умов для залучення інвестицій на місцевому рівні. Використання найкращих практик ЄС допоможе Україні інтегруватися у європейський економічний простір та забезпечити стійкий соціально-економічний розвиток регіонів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 50 млрд для України. Що потрібно знати про нову допомогу ЄС. URL : https://www.dw.com/uk/50-mlrd-dla-ukraini-so-potribno-znati-pro-novu-dopomogu-es2-a-68188377/a-68188377 (дата звернення: 30.10.2024).
2. Eurostat. Main national accounts tax aggregates. URL : https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/gov_10a_taxag__custom_13577103/default/table?lang=en (дата звернення: 28.10.2024).
3. Fedelino Annalisa. Fiscal Decentralization: Key Issues. URL : https://www.elibrary.imf.org/display/book/9781589069855/ch001.xml (дата звернення: 01.11.2024).
4. Fiscal Decentralization, Local Public Sector Finance And Intergovernmental Fiscal Relations: A Primer. Worldbank. URL : https://documents1.worldbank.org/curated/en/099225502022316135/pdf/P1754490fe142c0db095050e3808607c8ff.pdf (дата звернення: 28.10.2024).

5. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам : постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 332. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text (дата звернення: 01.11.2024).

6. Репко М. Фінансова підтримка України під час та після війни: якою може бути стратегія ЄС / Центр економічної стратегії. URL : https://www.eurointegration.com.ua/experts/2023/05/11/7161414/ (дата звернення: 29.10.2024).

7. Як ЄС підтримує Україну: від санкцій до військової та гуманітарної допомоги. URL : https://eu4business.org.ua/news/eu-support-for-ukraine-from-sanctions-to-military-and-humanitarian-aid/ (дата звернення: 28.10.2024).

Наукове електронне мережеве видання

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Частина 1

Збірник матеріалів
XV міжнародної науково-практичної конференції

22 листопада 2024 року

Укладач	*Н. Г. Шкуренко*
Відповідальний за випуск	*А. В. Лавренюк*
Верстка	*Д. П. Завальніцька*

Ум. друк. арк. 21,0
Замовлення № 1125

Підготовлено редакційно-видавничим відділом
Державного податкового університету
08205, вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська область, Україна

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців,
виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 7669 від 20.09.2022